

**SENDİKAL ALANDA
GÜNCEL GELİŞMELER**
(DEĞİNMELEER, TARTIŞMALAR)

Yıldırım Koç

**Ankara
Eylül 1997**

İÇİNDEKİLER

- İlk Sendika Ne Zaman Kuruldu
- İşçi Sınıfı Tarihleri
- Dev Uyanınca
- Umut İşçi Sınıfında
- 20 Temmuz Genel Eylemi
- Önyargılar, Hoşgörüsüzlük, Bilgisizlik
- "Sınıf ve Kitle Sendikacılığı"
- "Hanımlar, Öne Buyurun !"
- "Ücret Sendikacılığı"
- Abdullah Baştürk'ün % 30'luk Baraj Önerisi
- Karabük Deneyimi ve Türkiye
- 26 Kasım Büyük Yürüyüşü
- Örgütlü Mücadeleye Girmeyen Kaybedecek
- Geleceğe Umutla Bakabilmek
- Sosyal Patlama mı? Sosyal Çürüme mi?
- Timsahın Gözyaşları: Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi
- Yoksullaşma ve İşçi Sınıfının Tepkisi
- Yaklaşan Tehlike
- Emeğe Saygı Mitingi
- Emeğe Saygı
- Her Kriz Yeni bir Fırsat Olabilir
- Kitle Eylemi Boş Laflardan Çok Daha Değerlidir
- Kamu Kesimi Toplu Sözleşme Görüşmeleri
- Günah Keçisi
- Kamu Kesiminde Grevler
- Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketini Küçümsemeyin
- Hayalcilik ve Gerçekçi Beklentiler
- Haydi Grevlerle Dayanışmaya
- "Hükümeti Devirdik, Sıra IMF'de"
- Acil Görev Grevlerle Dayanışmadır
- "Sendikacılık Ölüyor mu", Hadi Canım Sen de!
- Grev Ertelemeleri
- İşçi Eylemlerinde Ödenen Bedel Artıyor
- Kamu Kesimi Grevleri
- TÜRK-İŞ "Tarih Yazıyor"
- Sendikacılıkta Yeni Anlayışlar
- Hükümeti Kim Yıktı?
- Kamu Toplu İş Sözleşmeleri
- 1997 Kamu Kesimi Toplu İş Sözleşmeleri
- Kamu Kesimi Grevleri: Mücadele Siyasallaştı
- Eşel Mobil Tartışmaları
- Türkiye'de Yabancı Sermaye
- TÜRK-İŞ'in Mücadelesi
- İnsanlığın Ütopyası ve Maddi Güç
- Küçük Burjuvazinin Değişen Niteliği ve Ücretli Emek-Sermaye Çelişkisi
- Sendikalar, Bağımsızlık ve Demokrasi
- Çelişen Sendikal Anlayışlar
- Değişen İşçi Sınıfı ve TÜRK-İŞ
- TÜRK-İŞ'te İki Seçenek Var, Üç Değil
- 17. Genel Kurul'un Ardından TÜRK-İŞ'te Yenilen Kim ve Ne?
- Sendikalar ve Sendikacılar Öncü mü, Engel mi?
- 1995'in Dersleri, 1996'nın Beklentileri
- Atılın Ayçın, HAVA-İŞ'in Eylemsizliğini Hakaretle Örtmez
- Seçimler ve Sınıf Bilincinin Sınırları
- Örgütlenme Biçimini Gereksinimler Belirler
- TÜRK-İŞ: Grevlerden 17. Genel Kurula
- Sendikacılıkta Anlayış Değişikliği
- Solda Bilimsel Tembellik
- Japon Sermayesi Ucuz İşgücü Peşinde
- Sendikacılığa İlişkin Bazı Tartışmalar
- Ehlileş(tiril)miş Kapitalizmden Vahşi Kapitalizme
- İşçi Sınıfı Heterojenleşiyor mu?
- Yanılsamalar
- Sendikacılıkta Kavram Fetişizmi
- Grev Tarihimiz
- Başbakanlık, Konsey'le Komite'yi Birbirine Karıştırıyor

- Hızla Mülksüzleşenler Rakip mi, Dost mu?
- Kıdem Tazminatı
- Herkes Değişmek Zorunda
- İşverenler Ne İstiyor?
- İşçi-İşveren İlişkilerinde Japon Modeli
- Sendikal Hareketin Bunalımı
- Dünyada İşçi Sınıfı Hareketi Yükseliyor
- İşçi Sınıfında Ulusal Özellikler
- Küreselleşmenin Toplumsal Sonuçları
- Hoşgeldin Refahiyol
- İşçi Sınıfının Gündemi
- Refah'lı İşçiler
- Sendikaların Bağımsızlığı ve Demokratikliği
- Genel Eylemler
- Morali Yüksek Tutmak Zamanı
- Zorunlu Tasarruf İçin Verilecek Mücadelenin Önemi
- Zorunlu Tasarruf ve Hükümetin Borçlanması
- Sendikaları Kullandırmayalım
- İşsizlik Artıyor, Daha da Artacak
- Hava Yavaştan Isınıyor
- TÜRK-İŞ'in Ankara Mitingi
- "Devlete Karşı Hükümet"
- Türkiye'de Ücretler
- 1995 ve 1997 Toplu İş Sözleşmeleri
- 1997 Kamu Kesimi Toplu İş Sözleşmeleri
- Günümüzün Görevi Türkiye'ye Sahip Çıkmaktır
- Ulusal Kurtuluş Savaşının Kapsamı
- Avrupa'da "Toplumsal Ortaklık" Bitti
- Sınıf Perspektifi
- Kimin İçin Esneklik
- Esneklik Önerileri ve Tehlikeler
- Çocuk İşçilik
- Kiralık İşçilik Geliyor
- "Küçük İşyerleri" Sorunu
- "Her Ev Bir Fabrika"
- Eve-İş-Verme
- Evde Çalışanlar ve Asgari Ücret
- Gümrük Birliği ve İşçi Sınıfı
- Gümrük Birliği ve Sendikal Haklar
- Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Hayal Oluyor
- Sosyal Sigorta Haklarına Yönelik Saldırı
- Sosyal Sigorta Hakları Gasp Ediliyor
- SSK'ya Sahip Çıkmalıdır
- Şili Sosyal Güvenlik Sistemi
- Erken Emeklilik
- İşverenlerin Sosyal Güvenliğe Katkısı
- Sosyal Güvenlikte 19. Yüzyıla Geri Dönme Çabaları ve SSK
- SSK Genel Kurul Delegationları Yanlış Belirleniyor
- Sosyal Devleti Savunmak
- Sosyal Devlet mi, Polis Devleti mi?
- Sosyal Devlete Sahip Çıkmalıdır
- Devleti Küçültme Çabalarına Karşı Çıkmalıdır
- İş Güvencesi ve Çalışma Mevzuatımız
- Kamu Çalışanları Sendikaları ve Konfederasyonu
- Kamu Çalışanları Sendikacılığının Sorunları ve Konfederasyonlaşma
- Kamu Sektöründe Ücretli Emek ve Sermaye Çelişkisi
- Destek mi, Köstek mi?
- 1961 ve 1982 Anayasalarında Kamu Çalışanlarının Sendikalaşma Hakkı
- Artık Yeni Şeyler Söylemek Lazım
- Biraz Ciddiyet, Biraz Sorumluluk Lütfen
- Şükrü Günsili'yi ve Evrensel Gazetesi'ni Şikayet Ediyorum
- Biraz Ciddiyet Lütfen
- Kamu Çalışanlarının Sendikal Hakları ve TİSK
- İşyerlerinde İşçi-Memur Bütünleşmesi
- Sendikalar Özelleştirmeye Neden Karşı Çıkmak Zorundadır?
- Yağmaya Ortak Bulundu
- Özel Limancılık
- Hasta ve Öğrenci mi, Müşteri mi?
- Özelleştirme ve İş Kazaları

- Tüketici Gücümüzü Kullanalım
- Sendikal Mücadelede Tüketicinin Gücü
- Tüketici Olarak Gücümüz
- İşçileşme Durdu mu?
- Dünyanın İmalathaneleri Yer Değiştiriyor
- 1 Mayıs Nasıl Kutlanmalı?
- 1 Mayıs Tatil Olmalı mı?
- 1 Mayıs'ın Kaynağına İlişkin Yanlışlar
- 1 Mayıs ve Anarşizm
- Anarşizm Nedir?
- Türkiye İşçi Sınıfı Hareketi ve Silahlı-Ayrılcı Kürt Milliyetçiliği: Müttefik mi? Rakip mi?
- Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya İlişkin Birkaç GÖzlem
- HADEP Programı Üzerine Bazı Notlar
- Türkiye'de İç Pazarın Bütünleşmesi
- Almanya'dan Gelen Tehdit
- Şeriatçılar ve Sendikal Haklar
- "Sahtekar İşçiler"
- Laikliğe İlişkin Küçük Notlar
- İran'da Kadın Olmak
- Cezayir'e İlişkin Bazı Notlar
- Günümüzde Kölelik
- Türkiye'ye Sahip Çık
- Günümüz Türkiye'sinde Saflaşma
- Türkiye'ye Sahip Çıkmak Görevi
- Atatürk'e Saygı
- Atatürk'e Saygı
- "Bir Milletvekilimiz Bile Yok"
- "Sınıf ve Kitle Partisi"
- Sendika-Parti İlişkisi Üzerine
- Sendikalar ve Siyasal Parti İlişkisi
- Sendikaların Siyasal Partilerle İlişkileri
- Muhafazakar Partiler ve İşçiler
- Demokrat Parti ve İşçi Sınıfı
- İşçi Sınıfının Siyasallaşması
- TÜRK-İŞ ve Partilerüstü Politika
- TÜRK-İŞ'te Parti Tartışmaları
- TÜRK-İŞ'teki Parti Tartışmaları Üzerine
- Türkiye İşçileşirken Politika Yapmak
- Sendika-Siyasal Parti İlişkisinde Yeni Bir Sayfa
- Yine Parti Üzerine
- Siyasal Partiler Demokratik mi?
- Siyasal Partiler Niçin Demokratik Değil?
- Yunanistan'da Sendika ve Siyaset
- Ankara 16. Asliye Hukuk Mahkemesi Kararı

Sunuş

Bu kitapta çoğunluğu 1993-1997 döneminde çeşitli dergilerde yayınlanmış yazılarımı derledim. Yazılarda, birkaç yazım hatası dışında, hiçbir değişiklik yapmadım. Yazıların çoğu o günlerin sıcaklığında yazıldı. Yeniden okunduğunda belki fazla ayrıntı gibi gelecek bazı noktaların, yazının yazıldığı dönemin kavranması açısından önemli olduğunu düşünüyorum.

Kitaplar, dergilere göre bir parça daha kalıcı ve daha kolay başvurulabilir kaynaklar. Bu kitapta yer alan yazılar yeniden basılışlarını Hava-İş Sendikası Genel Başkanı Atılay Ayçin'e borçlular. Atılay Ayçin, Evrensel Gazetesi'nde 26.12.1995 günü yayınlanan yazısında bana hakaret etti. Evrensel Gazetesi'ne bir açıklama gönderdim. Önce yayınlamadılar. Yayınlamazlarsa Atılay Ayçin hakkında bir ceza davası da açacağımı belirttim. Yanıtım, "Atılay Ayçin, Hava-İş'in Eylemsizliğini Hakaretle Örtmez" başlığıyla Evrensel Gazetesi'nin 31.12.1995 günlü sayısında yayınlandı. Bunun üzerine, ceza davası açmadım. Aynı Gazetenin yazarlarından Şükrü Günsili, 7.1.1996 günü aleyhimde ve gerçeklerle kesinlikle bağdaşmayan bir yazı yayınladı. Evrensel Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni İhsan Çaralan'la kaç kez görüşmeme karşın, yanıtımın Evrensel'de yayınlattırılmasını sağlayamadım. Adaletten söz edenlerin bu konudaki duyarsızlığını ve samiyetsizliğini bir kez daha kınıyorum. Ş.Günsili'nin gerçekdışı iddialarının yer aldığı yazısına yanıtımı, Aydınlık Dergisi'ndeki köşemde yayınladım.

18 Ocak 1996 günü Atılay Ayçin'e ve Evrensel Gazetesi'ne karşı Ankara 16. Asliye Hukuk Mahkemesinde manevi tazminat davası açtım. Mahkeme beni haklı buldu. Atılay Ayçin'i ve Evrensel Gazetesi'nin sahibi Deniz Basın Yayın A.Ş.'yi "müştereke ve müteselsilen" 200 milyon TL manevi tazminat ödemeye, "hüküm özetinin masrafı davalılardan alınmak sureti ile Türkiye çapında yayınlanan trajik yüksek gazetelerden birinde ilanına" karar verdi. Karar temyiz edildi. Yargıtay kararı onayladı.

Atılay Ayçin sayesinde hayatımda ilk kez davacı oldum ve ilk kez bir tazminat kazandım. Tazminatın tümünü Atılay Ayçin'den aldım. Bu aşamada ek zorluk çıkarmadığı için de, Avukatı Sayın Kemal Keleşoğlu'nu arayarak, giderleri davalılardan ödenmek üzere hüküm özetinin yüksek trajik bir gazetede yayınlattırılması kararını uygulatmayacağımı bildirdim.

Bu kitap bu parayla basıldı ve bu sayede sendikacılıkla ilgilenenlere parasız dağıtılabiliyor.

Söz konusu mahkeme kararını da kitabın en sonuna ekledim.

Yıldırım Koç
Ağustos 1997

İlk Sendika Ne Zaman Kuruldu¹

İlk sendika ne zaman kuruldu?

Bu soruya Y.Kemal Gökçe, 1993 yılında yayınlanan kitabında şöyle yanıt veriyor² : “1824, ilk sendikanın kurulduğu tarih oluyor. Dünyanın sendikal örgütlenmeyle tanışmasından bu yana yaklaşık 170 yıl geçti.”

Bu soru bana sorulduğunda çok farklı bir yanıt veriyorum. Ancak farklılık, verilen tarihte değil; yaklaşımda.

Eğer sendikaları bugün gözüktükleri biçimiyle veya sizin kafanızda onlara yüklediğiniz rollere göre tanımlarsanız ve sendikaların canlı örgütler olduğunu gözdardı ederseniz, “ilk kurulan sendika”dan söz edebilirsiniz. Yine bu anlayışla, “sendikaların çıktığı” yargısına da varabilirsiniz.

“İlk sendika” kurulmamıştır. Tarihte hiçbir dönemde insanlar bir araya gelip, bizim bugün örneklerini gördüğümüz anlamda bir “ilk sendika kurma”ya karar vermemişlerdir.

İnsanın ortaya çıkışına ilişkin iki ana yaklaşım vardır. Bir bölüm insan, atalarının Adem ve Havva olduğuna inanır. Birbölüm ise, insanın bir evrim sürecinde oluştuğunu, bu evrim sürecinin belirli bir aşamasından sonra artık “insan”dan söz edebileceğimizi söyler.

Sendikalar da böyledir. İşçi sınıfının ortaya çıkmasıyla birlikte çok doğal bir örgütlenme eğilimi de görülür. Bu örgütlenme bazen geçicidir, bazen kalıcıdır. Bazen meslek çıkarlarının korunmasına ilişkindir; bazen sınıfsal çıkarların. Bazen sermayeye karşıdır; bazen sınıfın diğer katmanlarına. Bazen yardımlaşma dürtüsü ön plandadır, bazen siyasal hedefler. Belirli bir amaçla oluşturulan bir örgütlenme, bir süreç içinde bir başkasına dönüşebilir.

Hangisine, hangi aşamada “sendika” diyeceğiz?

Bilmek olanaklı değil. Sürecin belirli bir aşamasında, “Eh artık bu örgütlenme, bizim bugün belirli bir biçimde tanımladığımız ve yine de sürekli değişen sendikal yapıya benzemeye başladı,” demekten başka yolumuz yok.

Bütün bu nedenlerle “il sendika ne zaman kuruldu?” sorusuna belirli bir tarihle yanıt vermek hemen hemen olanaksızdır.

Sendikaların ana kaynaklarından biri, lonca yapısı içindeki kalfaların kendi ustalarına karşı oluşturdukları gizli “kardeşlik örgütleri”dir. Ayrıca, duvarcı ustalarının örgütlenmeleri de, (bu insanlar yalnızca kendi işgüçlerini sattıklarından) sendikaların kaynakları arasında sayılmaktadır.

Bu şekilde bakıldığında sendikaların kaynağını oluşturan, günümüzde sendika adını verdiğimiz biçimdeki işçi örgütlenmelerine dönüşen ilk işçi örgütlenmeleri hangi tarihe kadar gitmektedir?

Y.Kemal Gökçe'nin iddia ettiği 1824 yılına değil. Sendikacılık tarihi konusunda klasik metin olan bir kaynağa göre, İngiltere'de 1425 yılında çıkarılan bir yasa ile bu nitelikteki örgütlenmeler yasaklanmıştır³.

Bu soru çok mu önemlidir?

Evet. Bu soruya verilen yanıt, kişinin sınıfsal dinamiklere bakışını ve sorunun ve sürecin karmaşıklığını kavrayış düzeyini yansıtmaktadır.

¹ 6.12.1993, **Aydınlık**.

² Gökçe, Y.K., **Sendikal Bürokrasi ve Çözüm Önerileri**, Başka Yay., Ankara, 1993, s.17.

³ Webb, S. - Webb, B., **The History of Trade Unionism**, (1. Basım:1894), Yeniden Basım, New York, 1965, s.8.

İşçi Sınıfı Tarihleri⁴

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık tarihini öğrenmeye ve kavramaya çabalayan biri olarak, çeşitli yayın organlarında bu konudaki yazıları okumaya çalışıyorum. Son yıllarda bir bir saplantım oluştu. Eğer bir yazıda, üzerinde uzun süre tartışılmış bir hatanın tekrar yapıldığını görürsem, yazının bütününe olan güvenim ve saygım bir anda yok oluyor. Yazıyı öğrenmek için değil, maddi hata aramak için okumaya başlıyorum.

31 Ekim 1993 tarihinde **Alinteri** Gazetesi'nin ilk sayısı yayınlandı. Gazetede bir "Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi" bölümü var. Bu bölümde ilk olarak da, "ilk işçi örgütlenmeleri, ilk işçi eylemleri" yazısı yer alıyor.

Yazıda şöyle deniliyor:

"1871'de kurulan 'Ameleperver Amele Cemiyeti' Türkiye'de kurulan ilk işçi örgütüdür. Bu işçi derneği, işçileri örgütleyen bir yapıdan çok, Batı'dan etkilenen aydınların kurduğu bir yardım sandığı olmaktan öteye gidemedi. Bununla birlikte, 22-28 Ocak 1873'te, onbir aydır ücretlerini alamayan Kasımpaşa Tersanesi işçilerinin grevinin başlamasıyla birlikte, dernek derhal kapatıldı."

İşçi sınıfı tarihi konusunda kullandığım ilk ve en basit ölçüt, Ameleperver Cemiyeti'dir ("Ameleperver Amele Cemiyeti" değil).

Lütfi Erişçi'nin 1951 yılında yayınladığı kitabında şöyle denilmektedir⁵: "Bu arada İstanbul'da bir de Ameleperver Cemiyeti kurulmuştu (1871)."

Oya Baydar, 1969 yılında yayınlanan kitabında bunun doğru olmadığını açıkladı. Oya Baydar şunları yazıyordu:

"Osmanlı İmparatorluğu'nda kurulan ilk işçi derneğinin 1871 Ameleperver Cemiyeti olduğu genel geçer bir yargıdır. Oysa elimizdeki belgeler Ameleperver Cemiyeti'nin bir işçi derneği olmadığını ve bu türden sendika niteliğindeki derneklerin daha sonraki yıllarda aranması gerektiğini ortaya koymaktadır⁶.

"Ameleperver Cemiyeti'nin kökü 1868'e kadar gider ve bir işçi derneği olmaktan uzaktır."⁷

Şehmuz Güzel de **Bilim ve Sanat Dergisi'nde** yayınlanan bir yazısıyla bu konuya iyice açıklık kazandı⁸. Bu hata yıllardır tekrar tekrar birçok yazıda ele alındı.

Ameleperver Cemiyeti'nin tersane işçilerinin greviyle bağlantılı olarak 1873 yılında kapatıldığına ilişkin bilgiye, bu konuda taradığım hiçbir yayında rastlayamadım. Derginin bu köşesinin yazarı bu konudaki kaynağını bildirirse, yararlanma olanağı bulacağım.

Türkiye'de Osmanlı tarihi araştırmacıları içinde öncelikle işçi sınıfı ve sendikacılık tarihi ile ilgilenen kimse yoktur. Bu konuda bildiklerimiz son derece sınırlıdır. Bu nedenle, işçi örgütleri ve işçi eylemlerinden söz edersen, "ilk" demek yerine, "bilinen ilk" demek daha doğru olacaktır.

Eğer bir yazı, hala Türkiye'de ilk işçi örgütünün Ameleperver Cemiyeti olduğunu ileri sürerek başlıyorsa, o yazıyı nasıl öğrenme arzusu ile okursunuz?

Ben okuyamıyorum. Bundan sonra **Alinteri** alabildiğimde, Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi köşesine baktığımda, aklımda hep bu ilk sayıdaki izlenim kalacak.

Öğrenme şevkimi kıranları protesto ediyorum.

⁴ 13.12.1993, **Aydınlık**.

⁵ Erişçi, L., **Türkiye'de İşçi Sınıfının Tarihi (özet olarak)**, Kutulmuş Basımevi, İstanbul, 1951, s.4.

⁶ Sencer, O., **Türkiye'de İşçi Sınıfı, Doğuşu ve Yapısı**, Habora Kitapevi, İstanbul, 1969, s.155. Kitabın ikinci baskısı için bkz., Baydar, O., **Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi (1)**, Infograph, Frankfurt, 1982, s.78.

⁷ Sencer, O., a.g.k., s.157.

⁸ Güzel, Ş., **Bilim ve Sanat**, Ağustos 1981, s.43-45.

Dev Uyanınca⁹

TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların üyeleri yemek boykotu yapınca, bazı kişiler burun kıvrıldı. "Marifet işçiye yemek yedirmemek değil, yedirebilmektir," gibi espriler yaptı. Bir kısım işçiler de bu adımın önemini kavrayamadı. "N'olacak, altı üstü bir öğün yemek yemedik," diyerek, bütün bölgelerde ve işkollarında aynı anda 1,5 milyon işçinin yaşadığı ortak duyguyu küçümsedi.

Ben bu yaklaşımlara katılmıyorum.

Türkiye işçi sınıfı son derece önemli günler yaşıyor. "Kavgada döğüşen kavganın şiddetini farketmemiş," derler. Bugün sınıf mücadelesinin içinde yer alıp, yapılan işleri yeterli bulmayanlar bu durumdadır. Çanakkale Savaşı'nda çarpışan sıradan birçok er, o günlerde üstlendiği tarihsel görevi ancak onyıllar sonra (o da anlayabilmişse) anlamıştır. Bugün birçok işçi için durum henüz budur.

Türkiye'de işçi sınıfı harekete geçti ve bir sınıf olarak mücadeleye girdi. Sermayenin yıllar önce açmış olduğu savaşı kavradı ve karşılığını vermeye başladı. Sınıfın bir bütün olarak, bu ilk bakışta önemsiz gibi gözüken hareketi, toplumsal dönüşümler açısından, bireylerin veya grupların unutulmayan kahramanlıklarından çok daha etkilidir, kalıcıdır ve üretkendir.

Kitleler kitaplardan değil, yaşam deneyimlerinden öğrenir. Biraz geç öğrenir; ama bir öğrendi mi, onun gereğini yerine getirir. Bugün yaşanan bu süreçtir.

Bugün yemek boykotlarına katılanlar ve miting meydanlarını dolduranlar, TÜRK-İŞ ve bağlı sendikaların başarılı ön çalışmalarının ürünü değildir. TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalar, 10 Şubat'ta Başkanlar Kurulu'nda kabul edilen eylem programı doğrultusunda hiçbir ciddi çalışma yapmadı. Yemek boykotlarında ve miting meydanlarında görülen, işçilerin kapitalizmin sonuçlarına tepkisidir; bıçağın artık kemiğe dayandığının ifadesidir.

Bu konuda sendikaların eksiklikleri vardır da, sol siyasal partiler üstlerine düşeni yapmış mıdır? Hayır. Ne SHP, ne DSP işçilere gereken desteği vermemiştir ve belki iyi de etmiştir. Bugün mevcut hiçbir siyasal parti, yükselen dalganın kendi örgütlü ön çalışmasının ürünü olduğunu iddia edemez. **Yükselen, Türkiye işçi sınıfının kendiliğindenci mücadelesidir.** Tek tek insanların, grupların ve partilerin onyıllardır süren mücadele birikimlerinin etkileri mutlaka vardır, ama harekete bütün olarak damgasını vuran özellik, kendiliğindenciliktir. Kendiliğindencilik, kapitalizmin sonuçlarına bir tepkidir. Orada kalırsa yetersizdir. Ama sorunların gerçek nedeni olan kapitalizme karşı bir mücadele düzeyine sıçratılırsa, sınıfın kendiliğindenci hareketi çok olumlu gelişmelere gebecektir.

Bugünkü eylemlerde tartışılması gereken, sınıfın bu kendiliğindenci hareketinin dinamiğidir; devin kendi gücünün farkına varışı, uyanışı ve gücünü kullanarak geliştirdiği; toplumsal dalganın dipten yukarıya çıkışı ve sendikacılık hareketinin bazı pisliklerini temizleyişidir.

TÜRK-İŞ Dergisi'nin 12 Ocak 1988 tarihinde basılan Aralık 1987 sayısında "TÜRK-İŞ" imzalı "Yorum"da şunlar yazılabiliyordu:

"Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na sendikal çevrelerde iyi tanınan ve uzun yıllar Teksif ve Maden-İş Sendikaları'nda uzman olarak çalışan Sayın İmren Aykut'un getirilmiş olması, İkinci Özal Hükümeti'nin işçi kesimi ile yeniden bir diyalog arayışının belirtisi şeklinde değerlendirilebilir."

"Teksif Sendikası Başkanlar Kurulu'nun TÜRK-İŞ ve Teksif Genel Başkanı Şevket Yılmaz Başkanlığı'nda Sayın Aykut'u ziyareti, daha sonra TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu'nun Sayın Başbakan'ı tebrik ziyareti sırasındaki görüşmeler, çalışma hayatıyla ilgili ağır sorunların bu Hükümetçe süratle ele alınacağı izlenimlerini vermektedir."

Bu derginin basılmasından bir ay sonra TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu eylem programını kabul etti. Bu eylem programı, işçi sınıfının yükselen kendiliğindenci mücadelesinin bir ürünüdür. Bu mücadeleyi TÜRK-İŞ'in eylem programı yaratmamıştır.

Sendikacıların çok büyük bir bölümü mantıklı ve toplumsal gelişmeleri iyi sezebilen insanlardır. Sendikacılık görevini özellikle bıçağın kemiğe dayandığı dönemlerde sürdürebilmeleri de bu özelliklerine bağlıdır.

12 Eylül'le işçi sınıfı üzerine ölü toprağı serpildi. Toplumun, örgütlenme potansiyeli en yüksek kesimi, baskı ve sömürünün en yoğunluğuyla karşılaştı. İşçi sınıfının örgütlülük geleneğini ve örgütlerini yok etmek, onu politikadan uzaklaştırarak köleleştirmek, böylece daha çok sömürebilmek için, gerektiğini zannettikleri herşeyi yaptılar. Ama mücadele ve hayatın kendisinin oluşturduğu bütünlük, olumsuzlu olumluya dönüştürüyor. Son sekiz yılın birikimiyle, sınıfın o son derece önemli olan kendiliğindenci hareketi yükseliyor. Kısıtlı grev hakkını tamamlayıcı yeni yol ve yöntemler yaratılıp uygulanıyor. Daha 1985 yılında, "bu yasalarla grev yapmak enayiliktir," diyen sendikacılar bile greve çıkmak zorunda kalıyor.

İşçi sınıfını depolitize etmek isteyenler ve ettiklerini sananlar, temel sorunlarının çözümünün politik olduğunu kavrayan bir kitle hareketiyle karşılaşılıyor. İşçilerin işyerleri ve işkollarındaki örgütlülüğünü parçalamaya çalışanlar, karşılarında sınıfın bütününe eylemini buluyor ve yarın daha da örgütlü gücünü bulacak. Sermayenin güçlü sandığı kaleler birbiri ardı sıra kendi üstüne devriliyor.

Peki, ya TÜRK-İŞ, eylem programını uygulamazsa, ne olacak?

Deneyimli bir sendikacının yanıtı şu: Cayanlar çiğnenir. İşçiler, savaşta kaçan önderi ezip geçer. Gerektiği gibi önderlik edeni de başta yapar.

⁹ 3 Nisan 1988, **İkibine Doğru**.

Umut İşçi Sınıfında¹⁰

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu 28 Haziran'da yaptığı toplantısında, oybirliğiyle, 12 Temmuz günü Başbakanlık'a yürüyüş ve 20 Temmuz günü de genel eylemi gündeme getirme kararı aldı. TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu sorunların saptanması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesinde tam bir bütünlük sergiledi.

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, 1989 yılından beri tarihinin en hareketli ve bereketli dönemini yaşıyor. 12 Eylül askeri darbesi öncelikle işçi sınıfına karşı yapılmıştı. Sendikacılık hareketi, darbe sonrasında yaklaşık 8 yıllık bir yenilginin ardından, 1989 yılından itibaren toplu sözleşme dönemlerinde ekonomik taleplerle meşru ve demokratik bir kitle mücadelesinde birlik sağladı. 1989-1993 dönemlerinde bağitlanan toplu iş sözleşmeleri ile gerçek ücretler 12 Eylül ve 24 Ocak öncesini aştı.

Bu başarıların ardından, sermayenin yeni bir saldırısı başladı. Özelleştirme, taşeronlaştırma, işçi çıkarmalar, geçici işçiliğin ve kısmi süreli çalışmanın yaygınlaştırılması, yerli ve yabancı kaçak işçi istihdamının artması, eve iş verme sisteminin ve küçük atelyelerde fason üretimin teşvik edilmesi, işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi açısından yeni sorunlar yarattı. İşçiler ayrıca devletin vergi ve harcama politikalarının kendilerini ne kadar yakından ilgilendirdiğini yaygın olarak kavramaya başladılar. Ancak bu sorunların hiçbirinin toplu sözleşmecilikle sınırlı bir sendikacılık anlayışıyla çözülememesi ve ANAP'ın ardından DYP-SHP Koalisyon Hükümetinin de uluslararası ve yerli tekeli sermayenin programını uygulaması, işçiler arasında kendi bağımsız siyasal örgütlenmelerini yaratma eğilimini güçlendirdi.

Bu arada, kamu ücretli çalışanları, 1985 yılı sonlarında Prof.Dr.Alpaslan Işıklı'nın başlattığı bir tartışma süreci sonucunda, 1990 yılında sendikalarını kurdular. 1990 yılından 1994 yılına kadar ülkemizde kamu ücretli çalışanlarının sendikalarının meşrulaşma ve kitleselleşme mücadelesi, ülkemizde sendikacılık hareketinin gurur duyulacak bir bölümüdür.

Bu dönemin en önemli gelişmelerinden biri, TÜRK-İŞ, DİSK, HAK-İŞ, Kamu Çalışanları Sendikaları Platformu, Sendikalar Eşgüdüm Komitesi, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, Türk Tabipler Birliği ve çeşitli demokratik kuruluşların önce özelleştirmeye, taşeronlaşmaya ve işten çıkarmalara karşı oluşturdukları ve zaman içinde programı genişleyen birlikteliğidir, Demokrasi Platformudur.

5 Nisan İstikrar Programı bu genel mevzilenme ortamında gündeme geldi. TÜRK-İŞ, geleneksel tavrını kökten değiştirerek, İstikrar Programına cepheden ve bütünüyle karşı çıktı. Genel Başkan Bayram Meral, İstikrar Programı'nın açıklandığı gün yaptığı basın toplantısında, bu programın anti-demokratik olduğunu ve uluslararası tekeli sermayenin sözcüsü IMF'nin talimatlarıyla halkımıza dayatıldığını, TÜRK-İŞ'in İstikrar Programı'na karşı çıktığını açıkladı. Bu tavır, daha sonraki günlerde çeşitli işyerlerindeki eylemlerle, sendikaların düzenledikleri miting ve yürüyüşlerle ve özellikle de 1 Mayıs'ın işçi sınıfının uluslararası birlik, dayanışma ve mücadele ve İstikrar Programı'na karşı direnme günü olarak Demokrasi Platformu tarafından birlikte kutlanmasıyla daha da netleşti.

27 Mart Yerel Seçimleri ve 5 Nisan İstikrar Programı sonrasında ülkemizde işsizlik arttı. Sermayenin bazan gerçekten bunalıma girmesi, bazan de bunalımı bahane etmesiyle işten çıkardığı işçiler, kapanan işyerlerinden çıkarılanlar, özellikle Refah Partili belediye başkanlarının siyasi kadrolaşma amaçlı işçi çıkışları işsizlerin sayısını artırdı. IMF'nin tarımda destekleme alımları ve sübvansiyonlara ilişkin uygulattığı politikalar, kırsal kesimde hızlı bir mülksüzleşme ve kente göç sürecinin yaşanağını gösteriyor. PKK'nın eylemleri de Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da huzur bırakmadığından, bölge halkının göç eğilimi yükseldi. Bu ve benzeri nedenlere bağlı olarak artan ve artacak olan işsizlik ise, insanları çaresizliğe itmekte, sendikal örgütlenmeleri zayıflatmakta.

Bu koşullarda Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketini nasıl bir gelecek bekliyor?

Ücretli emek ile sermaye arasındaki çelişkiler keskinleşecek. Sendikal mücadele sertleşecek ve siyasallaşacak. Ücretli emek ve genel olarak emek cephesi ile sermaye cephesi arasındaki sorunların çözümünün siyasal platforma kayması, işçi sınıfının bağımsız siyasal örgütlenmesini gündeme getirecek. Ancak bu eğilim, 1961 yılında Türkiye İşçi Partisi'nin kurulmasından, 1962 yılında kurulmaya çalışılan Çalışanlar Partisi'nden veya 1979 yılında DİSK yöneticilerinin kurmaya çalıştıkları partiden farklıdır. Türkiye tarihinde ilk defa işçi sınıfının çok geniş kesimleri, ekonomik mücadelede sağladıkları bütünlüğü siyasal alana taşımaktan başka çarelerinin kalmadığını yaşayarak öğreniyor. İşgücünden başka satacak birşeyi olmayan ücretlilerden oluşan işçi sınıfının genel eğitim ve kültür düzeyinin, mücadele deneyiminin ve sınıf bilincinin ulaştığı düzey, bu sıçramayı olanaklı kılıyor.

Türkiye, toplumsal ve hatta siyasal tarihinde işçi sınıfının bağımsız bir güç olarak tarih sahnesinde yer alacağı bir döneme giriyor. Bu kadar pislik, çürümüşlük ve hatta karamsarlık ortasında bile, işçi sınıfının bu niteliklerinden ötürü, Türkiye'nin geleceğine umutla baktığını söyleyebiliyoruz.

¹⁰ 10.7.1994, **Intermedya Ekonomi**.

20 Temmuz Genel Eylemi¹¹

20 Temmuz 1994 tarihli bir gazetede genel eylem anlatılırken şöyle deniliyordu: "Bugünkü genel eylemde otobüsler hareket etmeyecek, vapurlar çalışmayacak, trenler sefere çıkmayacak. Uçakların ise kısmen de olsa eyleme katılması bekleniyor."¹² Bu yaklaşım, genel eylemler değerlendirilirken kamuoyunda hakim olan yanlış bir anlayışı yansıtmaktadır. Birçok kişi açısından genel eylemin başarısında kullanılan ölçüt, otobüsler, vapurlar, trenler ve uçaklardır. 20 Temmuz sabahı birçoğumuz genel eylemin başarısını değerlendirmede, farkında olarak veya olmayarak, bu ölçütü kullandık. Özellikle de Ankara'da yaşayanlarımızın canı, belediye otobüslerinin çalıştığını görünce, epey sıkıldı.

Genel eylemleri değerlendirirken bu yaklaşım hatalıdır. Genel eylem, salt ulaştırma araçlarının durması değildir. Genel eylem, üretimin ve hizmetlerin, genellikle kamuoyuna hemen yansımayan bütünlüğünde çalışmanın durmasıdır.

Genel eylemde "hayatın durması" ise çok sık kullanılan ve ancak genellikle yine ulaştırma araçlarının işlememesi olarak algılanan bir yaklaşımdır. "Hayatın durması", hayatın her alanındaki üretimin durmasıdır. Ancak böylesine kapsamlı bir direnişin gerçekleştirilmesi de kolay değildir. Özellikle küçük üreticiliğin yaygın olduğu ülkelerde genel eylemlerde tüm işkollarında "hayatın tümüyle durması"nı beklemek, gerçekçilikle bağdaşmaz. Ancak enerji, iletişim ve bankacılık gibi işkollarında çalışanların genel eyleme tam ve etkili bir biçimde katılmalarıyla, küçük üreticiliğin çalışmalarının da dolaylı olarak durdurulması sağlanabilir.

Günümüzde ise bu da, işsizliğin hızla arttığı koşullarda 5 Nisan İstikrar Programı'nın sonuçları henüz tüm kapsamıyla yeterince yaşanmadığı ve bazı ufak tefek fedakarlıklarla karşıımızdaki sorunlardan kurtulunabileceği umudu hala önemli ölçüde taşıdığı için, gerçekleşmedi.

20 Temmuz Genel Eylemi, sendikaların, meslek odalarının ve demokratik kitle örgütlerinin ortak eylemiydi. Diğer bir deyişle, sınıfın ancak örgütlü kesimlerinin eylemiydi. Örgütsüz işçiler ve özellikle de kayıt-dışı sektörde kaçak olarak çalışan işçiler bu eyleme katılmadılar. Örgütsüz işçilerin sayısının artması ve sendikalaşmanın risklerinin çoğalması ise, sınıfın en geniş kesimlerini kapsayacak bir siyasal hareketin yaratılması zorunluluğunu her geçen gün daha fazla hissettirmektedir. Sendikasıız işçileri de harekete geçirme gücü olan bir siyasal hareketin (işçi sınıfının bağımsız siyasal örgütlenmesinin) yaratılabilmesi, genel eylemlerin gücünü ve etkisini daha da artıracaktır. Genel eyleme katılımın sendika ve meslek odaları üyeleriyle sınırlı kalması, gücü olumsuz etkilemektedir.

20 Temmuz Genel Eylemi hangi sorunu çözdü? Bu sorunun yanıtı henüz çok açık değil. Ancak, en azından, sınıfımıza yönelik saldırıyı zayıflatacağını söyleyebiliriz. Eylem başarısız kalsaydı, saldırı hızlanacaktı. Eylem, yeterince örgütlü olmadan ve işçi sınıfı içinde alternatif toplumsal sistemleri benimseyenlerin sayısı ve oranı artmadan, beklenenin üstünde bir başarı sağlasaydı, belki karşı cepheye olağanüstü hal, sıkıyönetim ve hatta darbe arayışlarını gündeme getirebilirdi.

TÜRK-İŞ, DİSK, HAK-İŞ, Kamu Çalışanları Sendikaları Platformu, Sendikalararası Eşgüdüm Komitesi, TMMOB, TTB ve diğer örgütler, belirli bir süre Türkiye'nin gündemini belirlediler. Bu ortak eylem, sınıfın mücadelesinde daha bütünlükçü ve kalıcı işbirliklerinin başlangıcını oluşturacaktır. Tüm etnik kökenlerden işçilerin bu eyleme birlikte katılmaları da, sınıf kardeşliği anlayışının ve ortak sınıf çıkarlarının, yaratılmak istenen etnik karşıtlıkları ve düşmanlıkları aştığını göstermektedir.

20 Temmuz Genel Eylemi nedeniyle davalar açılabilir. Ancak Sayın Süleyman Demirel'in 3 Ocak 1991 Genel Eylemi ile ilgili yaptığı değerlendirme şöyledir: "Yüzbinleri nasıl cezalandıracaksınız? Yüzbinlerin bu çeşit harekete kalkması, fiili suç bile sayılsa, bu, kanunu işlemez hale getirir. Yöneticiler, yüzbinleri cezalandırmayı düşüneneğine, işçiyi bu noktaya getiren nedenleri ortaya koysun, onlara ilgi gösterebilirsin."¹³

20 Temmuz Genel Eyleminde önde gelen amaçlardan biri, yeni bir geleneğin yaratılmasıydı. Üç konfederasyonun ve onlara bağlı sendikalara üye işçiler ilk kez ülke çapında birlikte genel eylem yaptılar. Türkiye'de ilk kez işçiler ve memurlar ülke çapında birlikte genel eylem yaptılar. Tek tek insanların eyleme katılma gerekçeleri farklıydı, ama Demokrasi Platformu'nun ortak belgesinde yer alan talepler, yalnızca sendikaların doğrudan temsil ettikleri işçilerin kısa vadeli kesimsel çıkarları değil, sınıfın orta vadeli çıkarlarıydı. Eksikler oldu. Hatalar oldu. Ama Genel Eylem başarılıdır. 20 Temmuz Genel Eylemi, Türkiye işçi sınıfının çeşitli kesimlerinin ülke çapındaki ilk ortak eylemi olarak, ülkemizde yeni bir geleneğin yaratılmasında önemli bir dönüm noktası olarak tarihe geçecektir.

Sermayenin egemenliğinin daha da arttığı günlerde, insanlığın, dünyamızın ve Türkiyemizin umudu, her zamankinden daha fazla işçi sınıfıdır.

¹¹ 23.7.1994, **Aydınlık**.

¹² 20.7.1994, **Türkiye**.

¹³ 3.1.1991, **Milliyet**.

Önyargılar, Hoşgörüsüzlük, Bilgisizlik¹⁴

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin tarihi ve bugünkü durumu ile en yakından ilgilenenler veya ilgilenmesi gerekenler, doğal olarak, sosyal demokratlar, sosyalistler ve komünistlerdir. Bu siyasal hareketler, arzuladıkları toplumsal dönüşümleri gerçekleştirmede doğal müttefik ve ana güç olarak bu sınıfı ve hareketi görürler. Ancak, ne yazık ki, bu cephede işçi sınıfı ve sendikacılık hareketine ilişkin aşılması zor önyargılar, büyük bir hoşgörüsüzlük ve bunlarla bağlantılı bir bilgisizlik söz konusudur.

Yaygın ve üzücü bir eğilim, kendisine bu sınıflardan birini uygun gören kişilerin, vahiy yoluyla bu konulardaki bilgileri büyük ölçüde edindiği inancıdır. Dr.Hikmet Kıvılcımlı, her bıyık bırakanın kendisini Stalin zannettiğini yazardı. Kendisine her Marksist diyen de, sanki işin doğası gereğiymiş gibi, bir anda kendisini işçi sınıfı uzmanı kabul ediyor. Okuduğu ve ancak ne kadar anladığı ve kavradığı tartışılır birkaç kitapla birlikte, bu konudaki öğrenimini tamamlıyor ve büyük bir hoşgörüsüzlük geleneği içinde, suçlamalara başlıyor. En cahiller ise, genellikle en sert suçlamaları getirenler oluyor. Ama insan öğrendikçe, bilmediklerini ve yaşamın karmaşıklığını kavradıkça, çeşitli değerlendirmeleri yaparken çok daha ihtiyatlı davranmaya başlıyor. Kendi eksiklik ve hatalarını görebilen kişi, başkalarının eksiklik ve hatalarına karşı hoşgörülü davranıyor. Ancak işçi sınıfı mücadelesini işyerlerinde hiç yaşamamış kişi eğer bir de gençse ve bildiğini zannediyorsa, hoşgörüsüzlüğü ve bilgisizliğiyle hiç çekilmiyor .

158 sayılı ILO Sözleşmesini örnek olarak vermek istiyorum. Birçok gazetede bu Sözleşmenin onaylandığı yazıldı. Bazı siyasi yayın organlarında, onaylanma durumu ayrıntılı bir biçimde açıklandıktan sonra, Sözleşme eleştirildi. Halbuki sözkonusu Sözleşme henüz onaylanmadı. Parlamento, Sözleşmenin onaylanmasını uygun buldu ve bu konuda Bakanlar Kurulu'nu yetkilendirdi. Bundan sonra, Bakanlar Kurulu 158 sayılı Sözleşmeyi gündemine alacak ve onaylayacak. Daha sonra da bu onay işlemini ILO'da tescil ettirecek. Sözleşme ancak o zaman onaylanmış sayılacak.

İşçi sınıfının öncüsü olma iddiasında olan siyasi hareketlerin açık yada gizli yayın organlarında ikide bir "ILO Sözleşmesinin 87. Maddesi" gibi kavramlar geçiyor. Sözleşmenin imzalanmasından söz ediliyor. Eski bir sendikacı bir keresinde Namık Kemal ile Mustafa Kemal'in arkadaşlığından söz etmişti. Sonra çok gülmüştük. Bu tür yazıları, öncü partinin işçilere yol gösterme iddiasında olan yayın organlarında okudukça aynı duyguya kapılıyorum.

ILO konusunda söylenenler, İş Yasası, diğer yasalar, toplu iş sözleşmeleri, işçi sınıfı tarihi için de geçerli. Birçok siyasi hareket, yakın bir geçmişe kadar, "toplulardan çıkarmaya ilişkin 24. maddenin" değiştirilmesini istedi. Gerçekten de bir zamanlar İş Yasası'nın 24. Maddesi "toplulardan çıkarma" ile ilgiliydi, ama 1975 yılında bu madde değiştirildi ve adı "işten çıkarmanın sonucu" oldu. Kendisine sosyal demokrat, sosyalist veya komünist deyip de bir işyerinde işçi olarak çalışmayanlardan kaçının, çok yakından ilgilendiklerine inandıkları işçileri çok yakından ilgilendiren İş Yasası'nı bir kez olsun okuduğunu gerçekten çok merak ediyorum.

İlgisizlik ve bilgisizlik ve özellikle de vahiy yoluyla öğrendiğini sanma yanılsaması, büyük önyargılara, hoşgörüsüzlüklere ve öğrenme sürecinde tıkanmalara neden oluyor.

Okumuyorsanız, 15-16 Haziran olaylarına yol açan yasa değişikliği teklifine DİSK'in kapatılmasına yol açacak olan maddeyi koymayı öneren milletvekillerinin Genel İş Genel Başkanı Abdullah Baştürk ve Ges-İŞ Genel Başkanı Osman Soğukpınar olduğunu bilmiyorsanız, Abdullah Baştürk'ün 12 Eylül sonrasındaki ifadelerinde DİSK'in tarihinin bütününe sahip çıkmasındaki erdemi ve büyüklüğü kavrayamazsınız; Abdullah Baştürk'teki değişime gereken saygıyı göstermezsiniz. DİSK'e üye birçok sendikaların nereden nereye geldiğini bilmiyorsanız, bugün önyargılarla yetersizliğini ön plana çıkardığınız birçok sendikaların nereden nereye gidebileceğini hayal bile edemezsiniz.

Solda yaygın olan diğer bir eğilim, kendisinin dışında herkesi hain olarak görme ve kimseleri ve kendisinin karar vermediği ve denetiminde gelişmeyen hiçbir eylemi beğenmemektir. Bu itici tavır, eğer kişisel bazı sorunları yansıtmıyorsa, yaşamın karmaşıklığını ve dinamiklerini kavrayamamanın ve bilgisizliğin bir ürünüdür. Bunu özellikle TÜRK-İŞ'in 20 Temmuz eylemi ile ilgili olarak gözledim. TÜRK-İŞ bu kararı almasaydı, ihanet ettiği söylenecekti. Bu kararı aldı. Bir grup, TÜRK-İŞ'in işçilerin potansiyelini harcamak için erken bir eylem kararı aldığını ileri sürdü. Bazıları ise TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'nu sahtekarlıkla suçlayacak kadar ileri gitti.

Bilgisizlik, önyargı ve hoşgörüsüzlük birlikte geliyor ve birbirini pekiştiriyor. Bildiğini zannetmek belki insanı cehaletin rehabeti içinde geçici bir süre huzurlu kılıyor. Ama sürekli öğrenme ihtiyacının getirdiği huzursuzluk ve yorucu çalışma, cehaletin rehabetinden ve onun sonucu olan şaşkınlıktan çok daha yararlıdır ve insancadır.

¹⁴ 30.7.1994, **Aydınlık**.

"Sınıf ve Kitle Sendikacılığı"¹⁵

Kavramlarla anlaşıyoruz. Ancak bazan anlaşmamıza kavramlar engel oluyor. Bazan bazı kavramlar, içerikleri tam anlaşılmadan, bazı hareketlerin "alameti farikası" olarak savunuluyor. Kavramlar bazan gerçekliği kavramamıza yardımcı olurken, bazan, öğrenme özürülerinin elinde, abesle iştigale varan anlamsız tartışmaların kaynağını oluşturuyor.

"Sınıf ve kitle sendikacılığı" kavramı da böyle. Bu kavrama karşı değilim. Ama bu kavramın nasıl ortaya çıktığını ve içeriğini bilmeden sürdürülen bazı tartışmaları ve kavram fetişizmini çok anlamsız buluyorum.

DİSK (Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) 1967 yılında kuruldu. Kuruluş belgelerinde "sınıf ve kitle sendikacılığı" kavramı yok. DİSK'i kuranların "devrimcilik"ten ne anladıkları da şöyle ifade ediliyor: "Biz devrimciliği; bugünkü tutucu, gerici, ekonomik, sosyal ve politik ilişkilerin Anayasa uyarınca değiştirilmesi ve Anayasa ilkelerinin hayata uygulanması anlamına alıyoruz."¹⁶

DİSK Tüzüğü'nde başlangıçtan itibaren şunlar belirtiliyor: "İşçi sınıfının sorunları tam bağımsızlığa kavuşmuş toplumcu bir düzende çözümlenir." (3-a) "Emekçilerin, tüm haklarını alabilmesi yalnız mesleki mücadele ile mümkün değildir. Bunun yanısıra Anayasadaki demokratik haklarını kullanarak, siyasi mücadele yapmaları da gereklidir. Bu mücadele, işçi sınıfını varlığının tam bilincine kavuşturarak, insanın insanı sömürmesi esasına karşı bir amaç güder."^(3-e)

DİSK'in 6. Kongresi (Aralık 1977) sonrasında yayınlanan Tüzüğe kadar tüm tüzüklerde bu madde aynen korunmuştur. 1980 yılındaki Kongre'de de Tüzüğün bu maddesinde bir değişiklik olduğunu sanmıyorum. Peki, bu "sınıf ve kitle sendikacılığı" kavramı nereden çıktı?

DİSK'in 5. Genel Kurulu 21-24 Mayıs 1975 tarihlerinde toplandı. Genel kurulda alınan kararlarda da "sınıf ve kitle sendikacılığı" kavramı geçmiyor¹⁷. Ancak, tabanın söz ve karar sahibi olduğu genel kuruldan sonra, 1974 Kasım'ından beri ara verilmiş DİSK Dergisi'nin Ekim 1975'te yeniden yayıma başlayan ilk sayısında birdenbire bir yazı yayınlanıyor: "Devrimci Sendikacılık: Sınıf ve Kitle Sendikacılığı"¹⁸. "Devrimci sendikacılık"tan DİSK'i kuranların anladıkları ile, 24 Mayıs 1975 tarihinde DİSK yönetimine gelenlerin anladıkları birbirinden çok farklıdır. DİSK Tüzüğü'nde ve kararlarında yer almadan DİSK'in politikası olarak DİSK Dergisi'nde sunulan bu kavramın içeriğinin ayrıntılı olarak tartışılması gerekir. Ancak vurgulanması gereken nokta, bu kavramın evrensel ve tüm zamanlar için geçerli bir kavram olmadığı ve DİSK'in yetkili organlarında tartışılmadan ve karara bağlanmadan DİSK'in politikası olarak sunulduğudur.

DİSK'in, bazı önemli yönetim karışıklıklarından sonra 1977 yılı Aralık ayında toplanan 6. Genel Kurulu'nda alınan kararlar arasında da "sınıf ve kitle sendikacılığı" konusunda bir karar yer almıyor. Yalnızca 6 no.lu kararda, "sınıf sendikacılığının temel ilkesinden biri sendika demokrasisinin en geniş ölçüde uygulanmasıdır" deniliyor¹⁹.

DİSK'te Aralık 1977 Genel Kurulunda yönetime seçilen Abdullah Baştürk ve arkadaşları da, ideolojik olarak çok farklı çizgideki eski yönetimin Türkiye'ye getirdiği bu kavrama sahip çıktı. 1-4 Ağustos 1978 günü Ören'de DİSK ve üye sendikaların yöneticilerinin katıldığı bir toplantı düzenlendi. Bu toplantıda görüşülen metin daha sonra DİSK Yönetim Kurulu tarafından 13-15 Şubat 1979 tarihinde kabul edildi. Daha sonra "Demokratik Sınıf ve Kitle Sendikacılığının Temel İlkeleri" olarak yayınlanan bu çalışma, bu kavram üzerine kurulmuştu²⁰. DİSK, "sınıf ve kitle sendikacılığını egemen kılmak" amacıyla tek tip demokratik tüzüğü hazırladı. Tüzükte, DİSK üyesi sendikaların, "sosyalist bir düzenin hayata geçirilmesine ilişkin çalışmalarda bulunmayı ilke sayacağı" belirtiliyordu²¹. Bu formülasyon ve ilişkilerde önemli kuramsal hatalar yapıldığını ve bunların kaynağının da sınıf bilinci ile sosyalist siyasal bilincin birbirine karıştırılması olduğu kanısındayım. Ancak bu konuyu burada tartışmak olanaklı değil.

12 Eylül'den sonra "sınıf ve kitle sendikacılığı" kavramı çok yüzeysel bir biçimde tartışıldı. Kavramın içeriğinden değil de, biçiminden hareket edenler, buz üzerinde yazılar yazdılar.

Günümüzde sendikacılığın ilke ve hedeflerini belirlerken, bazı kavramlara alameti farika gibi sarılmak, varoluş ve ayrılık gerekçelerini fetişleştirilmiş kavramlarda aramak ve günümüz koşullarında içeriği doldurulmamış kavramlar ortaya atmak yerine, sorunları önyargısız tartışmanın daha yararlı olacağı inancındayım.

¹⁵ 6.8.1994, **Aydınlık**.

¹⁶ DİSK, **DİSK Kuruluş Bildirisi, Ana Tüzüğü** (2. Baskı), Yay.No.2, İstanbul, 1968, kapak.

¹⁷ Bkz. **DİSK, V. Genel Kurul Belgeleri**, Yay.No.17, İstanbul,1975.

¹⁸ Bkz. **DİSK Dergisi**, Sayı 15, Ekim 1975, s.40-41. O zamanki TKP'nin üst düzey yöneticilerinden biri, 1991 yılındaki bir konuşmamızda, bu kavramın Fransız Komünist Partisi ile yakın ilişkili Genel Emek Konfederasyonu'ndan (CGT) alındığını söyledi.

¹⁹ DİSK, **6. Genel Kurul Kararları**, Yay.No.24, İstanbul, 1978, s. 14.

²⁰ DİSK, **Demokratik Sınıf ve Kitle Sendikacılığının Temel İlkeleri**, Yay.No.28, İstanbul, 1979.

²¹ DİSK, **Tek Tip Demokratik Tüzük**, Yay.No.30, İstanbul, 1979, Madde 3.

"Hanımlar, Öne Buyrun!"²²

Yol-İşçiler, Genel Başkan Bayram Meral'le birlikte 1 Eylül 1994 günü Yol-İş Genel Merkezinden Başbakanlık'a yürüdüler. Yürüyüşün önünü polis kesti. İki bayan arkadaşımız ikinci sıradaymış. Uyanık bir Köy Hizmetleri işçisi, "Hanımlar, öne buyrun" diyerek, bizim iki bayan arkadaşını en ön sıraya, yani dizi dizi polislerin tam karşısına almış.

"Hanımlar, öne buyrun!" sözleri çok hoşuma gitti. Ama ben bu sözleri daha sık duymak istiyorum.

1989 ve sonrasındaki vizite eylemlerine ilişkin resimleri gözümün önüne getirdiğimde, bayan işçilerin hep ön sıralarda olduğu ortaya çıkıyor. Bu tavır, bayanlara duyulan bir saygının mı ifadesi? Pek sanmıyorum. İşin içinde biraz oportünistlik var. Yürüyüşlerde, "hanımlar, öne buyrun" diyenler, hayatın diğer alanlarında ve sendikal örgütlülük içinde aynı sözü pek söylemiyorlar.

Türkiye'de sendika-içi demokrasinin yeterince gelişmediğinden yakınıyoruz. Peki, sendika-içi demokrasinin daha da gelişmesinin önkoşulu olarak evdeki demokrasiyi yeterince tartışıyor muyuz?

İşçilerimizin ve memurlarımızın büyük veya en azından önemli bir bölümü evinde bir diktatördür. "Ailenin reisisdir." Bazı erkek işçilerimiz ve memurlarımız, eşlerini ve çocuklarını döver. Aileye ilişkin kararlarda onlara söz hakkı tanımaz.

Evinde demokrasi uygulamayan bir işçi veya memur, sendikasında sendika-içi demokrasiyi nasıl talep edebilir, uygulayabilir ve geliştirebilir?

Sendika üyeleri içinde bayanların sayısı ve oranı giderek artmaktadır. Özellikle kamu çalışanları içinde bayanların oranı yüksektir. Ancak hem işçi sendikacılığında, hem de kamu çalışanları sendikacılığında, bayanların sendika yönetimlerine gelmesine karşı sanki gizli ve bazan da açık bir "erkek dayanışması" söz konusudur.

Sendikalarımızın, erkek üyelerinin çalışmayan eşlerine yönelik programları da yoktur. 12 Eylül öncesinde bazı sendikaların tüzüklerinde bu amaçla oluşturulmuş kadın kolları vardı. Bunlar da gerektiği gibi işletilmedi, ama yine de ev hanımlarının sendikal süreçlere katılmasına yardımcı oluyordu. Günümüzde bu konuda da büyük yetersizliklerimiz var.

Türkiye'yi demokratikleştirecek güç, tüm ücretlilerden oluşan işçi sınıfıdır. İşçi sınıfının Türkiye'yi demokratikleştirebilmesi için önce kendisinin demokratikleşmesi gerekmektedir. Sendikal örgütlerimiz, tüm eksik ve hatalarına karşın, bugün sağcı ve solcusuyla, legal ve illegalıyla hemen hemen tüm siyasal partilerden daha demokratiktir. Ve özellikle de işçilerimizin ve memurlarımızın ailelerindeki ilişkilerden kesinlikle çok daha demokratiktir.

Sendikal örgütlerin daha da demokratik bir yapıya kavuşmasının yollarından en önemlisi, erkek işçi ve memurların önce kendi kişisel ilişkilerinde demokratikleşmesinden geçmektedir.

Eylemlerde, "hanımlar, öne buyrun" diyenler, evlerindeki ilişkilerinde ve sendika yönetimlerini oluştururken de "hanımlar, öne buyrun" demeyi öğrendiklerinde, işçi sınıfı tarihsel görevini yerine getirmeye daha da yakınlaşmış olacaktır.

²²17.9.1994, **Aydınlık**.

"Ücret Sendikacılığı"²³

Bazı yanlışlar ne kadar çok yinelenirse yinelenir, doğru olmuyor. Bu yanlışlardan biri de, Türkiye'de ücret sendikacılığı yapıldığı iddiasıdır.

Bu iddia doğru değildir.

Peki, Türkiye'de ücret sendikacılığı yapıldığını ileri süren bu kadar kişi hata mı yapıyor?

Evet. Ya bilgisizlikten ve tembellikten, ya da kullanılan kavramlardaki özensizlikten hata yapıyor.

Türkiye'de sendikalar yalnızca ücretle ve ücret dışı parasal konularla ilgilenmez. Çalışma süresi (haftalık çalışma süresi, yıllık ücretli izinler, genel tatiller, mazeret izinleri, seminer izinleri), iş güvencesi, çeşitli biçimlerde yönetime katılma ve işçi sağlığı iş güvenliğine ilişkin konular da sendikaların ana ilgi alanı olmuştur.

Bu konularda hak elde etmede ağırlıklı iki yol kullanılır: Toplu iş sözleşmeleri ve yasa değişiklikleri.

Türkiye'de, yine yaygın olarak sanılanın aksine, 1950'li yıllarda da toplu iş sözleşmeleri imzalanmıştır. 1963 yılında ise grev haklı toplu pazarlık düzenine geçilmiştir.

1963-1980 döneminde Türkiye'deki sendikaların imzaladıkları toplu iş sözleşmeleri tarandığında, ücret ve diğer parasal ödemeler dışında, son derece geniş bir alanda haklar alındığı görünecektir. Aynı durum, 1990-1991 yıllarında bağitlanan toplu iş sözleşmeleri için de geçerlidir²⁴. Ücret ve diğer parasal haklar dışındaki son derece kapsamlı düzenlemeleri gözardı ederek, Türkiye'de ücret sendikacılığının yapıldığını söylemek, ya bir kavram karmaşasının ürünüdür, ya da toplu iş sözleşmeleri konusunda tam bir bilgisizliğin sonucudur.

Türkiye'de "toplular sözleşme sendikacılığı" vardır, ücret sendikacılığı değil. 1963-1980 döneminde sendikacılık hareketi, sınıfın tümünün çıkarlarını koruyacak ve geliştirecek tüzel değişiklikler için mücadele etmek yerine; kolay olanı seçmiş, yalnızca temsil edilen kitlenin çıkarlarını ilgilendiren toplu iş sözleşmeleri aracılığıyla hak alma mücadelesi vermiştir. Günümüzde de bu eğilimde olan sendikacılar vardır. Ancak hayat, yalnızca kendi üyesinin sorunlarıyla ilgilenen ve yalnızca toplu sözleşmecilikle sınırlı bir sendikacılık anlayışıyla hareket eden sendikayı, değişime zorlamaktadır. Karşı karşıya bulunulan sorunların çözümünün tümüyle siyasal alana kayması, siyasal alanda çözümler aranmasına yol açmaktadır.

Sendikacılık hareketi siyasal alandaki bağımsız gücünü geliştirecek, güçlendirecek ve gerektiğinde demokratik biçimde alınmış kararlar doğrultusunda kullanacaktır.

Sendikacılık hareketi, toplular sözleşme alanındaki mücadele ile siyasal alandaki mücadelesini birbiriyle bağlantılı ve dengeli bir biçimde kullanmak durumundadır. Türkiye'deki gelişmeler de bu doğrultudadır.

Ama sorunu bu boyutlarıyla düşünmeden ve belki de hayatında tek bir toplu iş sözleşmesi okumadan "Türkiye'de ücret sendikacılığı yapılıyor" iddiasında bulunmak, ya bilgisizliktir, ya haksızlıktır. Türkiye'de bugüne kadar yapılmış olan ve bugün aşılımaya çalışılan, "toplular sözleşme sendikacılığıdır."

²³ 15.10.1994, **Aydınlık**.

²⁴ 12 Eylül öncesinde bağitlanmış 129 toplu iş sözleşmesinde ücret ve yan ödemeler dışındaki maddelerin çeşitliliği ve zenginliği için bkz. Koç, Y., "12 Eylül Öncesinde Kamu Kesiminde İşçiler ve Toplu İş Sözleşmeleri," **Türkiye İşçi Sınıfı Tarihinden Yapraklar**, Ataoğl Yay., İst., 1992, s.274-308. 1990-1991 yıllarında bağitlanan 317 toplu iş sözleşmesinin hükümlerinin incelenmesi için bkz. Koç, Y., **Unionization and Collective Bargaining Agreements in Turkey (1990-1991)**, Friedrich Ebert Vakfı, İstanbul, 1992.

Abdullah Baştürk'ün Yüzde 30'luk Baraj Önerisi²⁵

Genel-İş Sendikası'nın Emek Gazetesi'nin Eylül 1994 sayısında yayınlanan iki yazıda, bilimsellik ve gerçeklerle bağdaşmayan bazı iddialar, sendikacılar arasında kullanılması uygun olmayan bir üslupla dile getirildi. Bu sütunu, sözü edilen yazılardaki iddiaları yanıtlamakta kullanmayacağım. Dikkati çekmek istediğim nokta, her sendikanın ve Konfederasyon'un tarihinde hataların ve eksikliklerin bulunduğudır.

Günümüz ise, aşılmış veya aşılmasına çalışılan hataların veya eksikliklerin öne çıkarılarak işçi sınıfı içindeki bölünmelerin perçinlendiği bir dönem olmamalıdır.

Sizi Genel-İş'in tarihinde 25 yıl geriye götüreceğim. Genel-İş 1969 yılında TÜRK-İŞ üyesiydi. Genel-İş Genel Başkanı Abdullah Baştürk de aynı zamanda CHP Yozgat Milletvekiliydi.

O tarihlerde 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasası yürürlükteydi. Bu Yasaya göre, bir işyerindeki işçilerin salt çoğunluğunu temsil eden sendika, o işçiler adına toplu iş sözleşmesi bağitlayabiliyordu.

Yozgat Milletvekili ve Genel İş Genel Başkanı Abdullah Baştürk ve 4 Arkadaşı, 28 Aralık 1969 tarihinde Millet Meclisi Başkanlığına verdikleri bir kanun tasarısı ile, 275 sayılı Yasanın çeşitli maddelerinin değiştirilmesini önerdiler. Önerilen değişikliklerden biri, toplu iş sözleşmesi yapabilmek için yüzde 30'luk bir barajın aşılmasını öngörüyordu. Kanun teklifindeki ilgili madde şöyleydi:

"Madde 7: (1) İşkolu seviyesinde toplu iş sözleşmesi yapmaya, o işkolunda en çok üyeye sahibolan ve her halde o işkolundaki sigortalı işçilerin en az yüzde 30'unu temsil eden işçi federasyonu veya Türkiye çapında faaliyette bulunan işçi sendikası yetkilidir... (2) İşyeri seviyesinde toplu iş sözleşmesi yapmaya, işyerinin dahil olduğu işkolunda işkolu seviyesinde toplu iş sözleşmesi yapma yetkisi almış bulunan işçi federasyonu üyesi işçi sendikası veya o işkolunda yetkili Türkiye çapında faaliyette bulunan işçi sendikası yetkilidir." ²⁶

Bu maddenin gerekçesinde de şöyle deniliyordu:

"Sendika enflasyonunun çalışma hayatımızda yarattığı büyük mahzurlar maddede yapılan değişikliklerle giderilmiştir. Maddenin düzenleniş şeklinde işçilerin daha çok sayıda bir araya toplanabilmeleri amacı güdülmekte ve en iyi hal çaresini bulma veya en yararlıyı tesbit etme temel görüşünden hareket olunmaktadır. Zira mazisi 5 seneye varan 275 sayılı Yasanın 7inci maddesi ile erişilen netice sevindirici olmaktan çok uzaktır. Bu devrede binlerce sendika doğmuş ve bu ölçüde işçiler bölünerek haklarının korunmasında zayıf bir duruma düşmüşlerdir. Ayrıca yeni düzenleme, Türk-İş ve İşveren Konfederasyonunun anlaşmaları aynen muhafaza edilerek yapılmıştır. Buna göre, işyeri seviyesinde toplu iş sözleşmesi yapma yetkisi, güçlü sendikacılığın temini için o işkolunda yetkili bulunan federasyona bağlı sendikaya veya o işkolunda yetkili Türkiye çapında faaliyette bulunan sendikaya tanınmıştır. İşkolu seviyesindeki yetkinin kazanılması için aranan çoğunluk da tasarıda en çok üye ve sigortalı işçilerin en az yüzde 30'u ile sınırlandırılmıştır." ²⁷

Bu doğrultuda hazırlanan değişiklik tasarıları, ünlü 15-16 Haziran 1970 olaylarına yol açtı. Tepkiler nedeniyle 275 sayılı Yasada bir değişiklik yapılamazken, 29.7.1970 gün ve 1317 sayılı Kanunla, 274 sayılı Sendikalar Yasası'na bu nitelikte bir hüküm getirildi ("Bir işçi sendikasının Türkiye çapında faaliyet gösterebilmesi için kurulu bulunduğu işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3'ünü... temsil etmeleri gerekir...İşçi konfederasyonları, ... Türkiye'deki sendikalı işçilerin en az 1/3'ünün üye sıfatıyla bir araya gelmeleri suretiyle kurulurlar." 274/9)²⁸.

Türkiye İşçi Partisi, Alpaslan Işıklı'nın hazırladığı bir dilekçe ile, 29.9.1970 tarihinde Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu ve Anayasa Mahkemesi, 19.19.1972 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan kararıyla, bu düzenlemeyi iptal etti.

Genel-İş Sendikası yüzde 10 barajına karşı mücadele ederken, aklıma hep yüzde 30 baraj konmasını için kanun teklifi hazırlayan Genel-İş Genel Başkanı Rahmetli Abdullah Baştürk gelirdi.

²⁵ 29.10.1994, **Aydınlık**.

²⁶ Millet Meclisi, 3. Dönem, 1. Toplantı, s.Sayı 180, **275 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve 818 sayılı Borçlar Kanununun 316 ve 317nci Maddelerinin Kaldırılması Hakkında Kanun Tasarısı ile Yozgat Milletvekili Abdullah Baştürk ve 4 Arkadaşının, Zonguldak Milletvekili Ahmet Güner'in ve İstanbul Milletvekili Rıza Kuas'ın Aynı Mahiyette Kanun Teklifleri ve Adalet, Çalışma ve Plan Komisyonlarından 3er Üyeden Kurulu 23 No.lu Geçici Komisyon Raporu (1/193, 2/139, 2/240, 2/288)**, 1970, s.11.

²⁷ Adı geçen yayın, s.6.

²⁸ Bu konuda ayrıca bkz. Işıklı, Alpaslan, **Sendikacılık ve Siyaset**, 4. Basım, İmge Yay., Ankara, 1990, s.344-345.

Karabük Deneyimi ve Türkiye²⁹

Karabük halkı, 8 Kasım 1994 günü, 5 Nisan İstikrar Programı uyarınca Karabük Demir ve Çelik Fabrikası'nın (Kardemir) kapatılması girişimine karşı 4 saatlik bir direniş gerçekleştirdi. Bu direniş, Türkiye Taşkömürü Kurumu'nda (TTK) 1990 sonundaki grevde ve 4-8 Ocak 1991 yürüyüşünde yaşanan bütünleşmenin bir tekrarıdır. 5 Nisan İstikrar Programının TTK ve Kardemir'in kapatılmasını öngörmesi, Zonguldak ilini önümüzdeki günlerde tüm Türkiye'de gelişecek mücadelede önder konumuna getirmektedir.

Ancak TTK ve Kardemir'de yaşanan ve yaşanacak olayları değerlendirirken bazı noktalarda dikkatli olmakta yarar vardır.

Kardemir'de halkın sahip çıktığı istem, Kardemir'in kapatılmamasıdır. Halk henüz Kardemir'in özelleştirilmemesi, kamu mülkiyetinde kalması, Kardemir'in yönetiminin özertleştirilmesi ve demokratikleştirilmesi gibi, daha uzun erimli ve köklü istemleri benimsemiş değildir. Tepki henüz ağırlıklı Hükümete karşıdır; Hükümetin bu konudaki politikalarını belirleyen uluslararası ve yerli tekelleri sermayeye yönelik bir eğilim belirleyici değildir. Bir bütün olarak bakıldığında Karabük eylemi, henüz, kapitalizmin sömürsüne karşı değil, işsiz bırakılmaya karşıdır.

Bütün bu özelliklerine karşın, Karabük eylemi, halk ile işçi sınıfının bütünleşmesi açısından çok başarılı bir örnektir.

Ancak bu başarılı örnek, bilinçli bir çabanın sonucu ve ürünü değildir. Kendiliğinden gelişmiş bir olgudur, çünkü Karabük, Karabük Demir Çelik Fabrikası'nın, Kardemir'in ürünüdür.

Türkiye'de bazı kentler bazı büyük kamu işletmeleriyle özdeşleşmiş, bu işletmelerle büyümüş ve gelişmiştir. Bu kentler işçi yatağıdır. Bu kamu işçilerinin tümü sendikalıdır. Bu kentlerde, işçi, memur, emekli, esnaf ve hatta köylü içine geçmiştir. Karabük, Karadeniz Ereğlisi, Zonguldak, Seydişehir, Afşin-Elbistan, Soma, Dalaman, Tavşanlı, Seyitömer, Çayırhan, Aliağa, Batman bu niteliktedir. Mübeccel Kıray'ın Karadeniz Ereğlisi'ne ilişkin ünlü çalışmasının adı şöyledir: Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası. Bunlar ve benzeri işçi yatakları, bazan tam anlamıyla mülksüzleşmemiş ücretlilerin aynı işverene ve Hükümete karşı kolayca ortak tavra girebildiği ve halkı kolayca birlikte sürükleyebildiği bölgelerdir. Buralarda kent bu işletmelerle büyümüştür; ayakta durmaktadır. Kırşehir halkının 5 Nisan İstikrar Programı sonrasındaki mitingde, kent ekonomisinde o kadar da büyük belirleyiciliği olmayan Petlas'a sahip çıkması unutulmamalıdır.

İstanbul, İzmir, Kocaeli, Bursa, Eskişehir, Ankara, Kayseri, Gaziantep, Mersin, Adana ve diğer bazı iller de işçi yatağıdır. Ancak bu bölgelerde çok sayıda işçi çok sayıda işyerine dağılmıştır. Bu iller, belirli bir işletme ile özdeşleşmemiştir. Bu illerdeki işçilerin büyük bir bölümü sendikalı değildir. Bu illerde işçi, memur, emekli, esnaf bütünleşmiş değildir.

İşçi sınıfının önümüzdeki zor dönemi aşabilmesi, işçi sınıfının tüm emekçi sınıf ve tabakaların önderi olabilmesine, halkımızın büyük çoğunluğunu sermayenin saldırılarına karşı harekete geçirebilmesine bağlıdır. Büyük kamu işletmeleriyle özdeşleşmiş kentlerde bunu gerçekleştirmek oldukça kolaydır. Zonguldak TTK ve Karabük Kardemir örnekleri ortadadır.

Ancak Zonguldak ve Karabük örneklerinin işçi sınıfının büyük bir bölümünün yaşadığı ve belirli işletmelerle özdeşleşmemiş kentlere taşınabilmesi, sendikaların ve işçilerin çok bilinçli politikalarıyla mümkün olabilecektir.

Sendikalı işçiler, diğer işyerlerindeki sendikalı işçiler için, sendikasız işçiler için, memurlar için, emekliler için ve işsizler için mücadele etmeyi öğrenemedikleri ve bu mücadeleye girmedikleri sürece, işçilerin büyük bölümünün yaşadığı büyük kentlerde Zonguldak TTK ve Karabük Kardemir örneklerinin yinelenmesi mümkün değildir. Bu iş de, ne yazık ki, genellikle zannedildiğinden çok daha zordur; daha uzun soluklu ve sabırlı bir çalışmayı gerektirmektedir. Ama süreç bu doğrultuda gelişmektedir.

²⁹ 12.11.1994, **Aydınlık**.

26 Kasım Büyük Yürüyüşü³⁰

26 Kasım 1994 günü 100 bin dolayında işçi ve memur, Ankara'da Tandoğan'da toplandı. Önce Anıtkabir ziyaret edildi. Daha sonra da, sorunları ve istekleri içeren bir dilekçenin TBMM Başkanlığı'na verilmesi için Meclis'e 100 metre kalıncaya kadar yüründü. Bu arada TÜRK-İŞ Yöneticileri ile TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu arasında görüşmeler yapıldı. TÜRK-İŞ'in 1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu'nda yapılmasını istediği değişikliklerin büyük bir bölümünün gerçekleştirileceği sözünün alınması üzerine, polis ve asker barikatlara zorlanmadı. Ancak bu gelişmenin, yürüyüşün düzenlenmesindeki eksikliklere bağlı olarak, tüm kitleye duyurulamaması nedeniyle, bazı önemsiz olumsuz olaylar yaşandı.

DYP-SHP Koalisyon Hükümeti 1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı'nda kamu kesiminde işçilerin ve memurların haklarını kısıtlayıcı hükümler ve düzenlemeler getirdi. Bu hükümlerin bir bölümü, Anayasa'nın 161. maddesinde yer alan, "bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz" düzenlemesini de ihlal ediyordu. Ancak, bütçe kanununda bu nitelikte hükümlerin yer alması ve bunların iptali için Anayasa Mahkemesine başvurulması durumunda Anayasa Mahkemesi bunları iptal etse bile, bütçe kanununun kabul edilerek yürürlüğe girmesi tarihi ile Anayasa Mahkemesi'nin gerekçeli kararının yazılıp yayınlanması arasındaki süredeki işlemlerin iptali söz konusu olmayacaktı. Anayasasının 153. maddesi, Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarının geriye yürümeceğini açıkça ifade ediyordu.

TÜRK-İŞ Yöneticileri önce Bütçe Kanunu Tasarısı'nın görüşüldüğü Plan ve Bütçe Komisyonu üyeleri ile görüşmeler yaptı. Burada bazı sözler verildiyse de, bu sözlerin hiçbirinin yerine getirilmeyeceği, bu konuda asıl yetkilinin Başbakan Tansu Çiller olduğu konusunda görüş birliğine varıldı. Bu sorunun Plan ve Bütçe Komisyonu'nda çözülmesi önemliydi, çünkü Anayasaya göre, bütçe kanunu tasarısı üzerinde TBMM Genel Kurulunda yapılan görüşmeler sırasında, Plan ve Bütçe Komisyonu'nda kabul edilen metin üzerinde üyelerce gider artırıcı veya gelir azaltıcı öneriler verilemiyordu.

Bu durum, TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'nun 18 Kasım 1994 günü yapılan toplantısında ele alındı. Bu toplantıda, özel sektör işyerlerinde sendikal hak ve özgürlüklere yönelik saldırılar ve işverenlerin toplu sözleşme görüşmelerindeki tutumu da değerlendirildi. Başkanlar Kurulu sonuç bildirisinde şöyle denildi:

"Türkiye'de çalışanlar ve sendikacılık hareketi, tarihinin en büyük saldırısıyla karşı karşıyadır. Büyük vaatlerle işbaşına gelen ve 3 yıllık yönetimi döneminde tümüyle IMF'nin ve Dünya Bankası'nın programını uygulayan DYP-SHP Koalisyon Hükümeti, 5 Nisan İstikrar Programı'nın yanı sıra, 1995 Mali Yılı Bütçe Kanun Tasarısı ile de ülkemizde sendikacılık hareketini yok etmek çabası içine girmiştir.

"Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu ve işverenler de, özel sektör toplu sözleşme görüşmeleri sırasında, 31 yıllık grevli toplu pazarlık döneminin kazanımlarını yoketme çabası içindedir.

"Hükümet'in uygulamaları ve programı, tüm çalışanlara 12 Eylül döneminde askeri yönetimin bile vermediği zararları vermektedir ve, bu gidise engel olunamazsa, Türkiye'de işçi hakları ve sendikacılık hareketi tümüyle tahrir edilecektir.

"TİSK'in bu dönem özel sektör toplu sözleşmelerde izlediği strateji ise, askeri yönetim döneminde Yüksek Hakem Kurulu'nda bile dokunulmayan kazanımlarımızı yoketmeyi amaçlamaktadır. İşverenler, "sıfır zamlı" toplu sözleşmeler, ikramiyelerde ve fazla mesai ücretlerinde indirim ve toplu sözleşmelerdeki sınırlı söz hakkının da tümüyle ortadan kaldırılmasını istemektedir.

"TÜRK-İŞ'in tüm olumlu çabalarına rağmen, Hükümetin uygulamaları ve bütçe yasa tasarısıyla, sosyal hukuk devleti anlayışı bir kez daha ayaklar altına alınmaktadır. Özelleştirme, taşeronlaşma, resen emeklilik ve ayrıca geçici işçilerin işten çıkarılması, kamu kesiminde kadroların dondurulması, 6772 sayılı Yasa uyarınca verilen ikramiyenin kaldırılması, sendikal işçilerin yerine il özel idarelerine asgari ücretle geçici işçi alınması gibi uygulamalar yoluyla sendikal işçi sayısı azaltılmakta; kalan işçilerin büyük bir bölümü de memur ve sözleşmeli personel statüsüne geçirilerek, grevli toplu pazarlık ve siyasi faaliyette bulunma haklarından mahrum bırakılmaktadır. Tüm işyerlerimizde ve özellikle de askeri işyerlerinde sendikal hak ve özgürlüklerin kullanılmasının önündeki engeller ve baskılar her geçen gün daha da artmaktadır..."

"Hükümet, 1995 Bütçe Kanunu Tasarısı ile işçilerin ve memurların birçok hakkını ellerinden almaya çalışmaktadır. TÜRK-İŞ bu konuyu kesinlikle pazarlık konusu yapmamaktadır ve yapmayacaktır. Bütçe Kanunu Tasarısı Plan ve Bütçe Komisyonu'nda görüşülürken, haklarımızı yokedecek hükümlerin kaldırılması doğrultusunda durumu iyileştirici düzenlemeler yapılmazsa, tüm illerden Ankara'ya gelecek üyelerimiz Ankara'da çeşitli eylemler yaparken; tüm illerdeki üyelerimiz de, TÜRK-İŞ Bölge ve İl Temsilcilerinin ve Şube Yöneticilerinin başkanlığında Parlamento'da temsil edilen siyasi partilerin il örgütlerini topluca ziyaret edecekler, sorunlarını dile getirecekler, DYP ve SHP'nin ve Hükümetin tutumunu protesto edeceklerdir..."

"TÜRK-İŞ, 12 Eylül döneminde bile karşılaşmadığımız boyuttaki bu büyük saldırının sürmesi, 1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu tasarısının Plan ve Bütçe Komisyonu'nda isteklerimizin tümü doğrultusunda değiştirilmemesi ve özelleştirme ve kapatma nedeniyle işçi kıyımının durmaması durumunda, ülke genelinde sürekli genel eylemi başlatacak ve üretimden gelen gücünü kullanacaktır."

TÜRK-İŞ Yönetimi, 21 ve 22 Kasım günleri Başbakan Tansu Çiller ile görüşemedi. Ara seçim konusunun gündemin birinci maddesini işgal ettiği bu günlerde, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ziyaret edilerek, kendisine TÜRK-İŞ'in talepleri iletildi. Süleyman Demirel, işçilerin kazanılmış haklarını ellerinden alacak bir düzenlemenin kendisinden geçmeyeceğini söyledi. 22 Kasım 1994 günlü Milliyet Gazetesi'nde yayınlanan konuşmasında Sayın Demirel şunları söylüyordu: "Kazanılmış hakları devlet vatandaşının elinden almaz. Ben Devlet Başkanımıyım. Gayet açıkça söylüyorum ki, iktisap edilmiş haklara müdahale veya bunların gaspı noktasına varacak her şeyde vaziyet alırım. Gayet açık söylüyorum: İktisap edilmiş haklar zail olacak bir durum varsa, benden geçmez."Ancak daha sonra, Anayasa'nın 89. maddesinin buna izin vermediği, Cumhurbaşkanı'nın bütçe kanununu görüşülmek üzere TBMM'ne geri gönderme yetkisinin bulunmadığı öğrenildi.

³⁰ Kasım-Aralık 1994, Eğitim Dünyası.

23 Kasım 1994 günü sabahı, TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram MERAL, Devlet Bakanları Bekir Sami Daçe ve Necmettin Cevheri ile görüştü. Devlet Bakanları Daçe ve Cevheri, Bütçe Kanunu tasarısında, ikramiyelere ilişkin düzenlemenin dışında, hakları gaspedici hükümlerin geri çekilemeyeceğini söylediler.

Bunun üzerine, TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu, Başkanlar Kurulu'nda alınan eylem kararını uygulamaya başladı. 25 Kasım 1994 günü tüm ülkede siyasi partilerin ziyaret edilmesi, 26 Kasım günü ise Ankara'ya gelecek işçilerle birlikte, önce Anıtkabrin ziyaret edilmesi, ardından da dilekçe vermek üzere TBMM'ne yürünmesi kararı alındı. Aynı gün TÜRK-İŞ tarafından yayınlanan ve ertesi gün 50 bin adet dağıtılan bildiri de şöyle deniliyordu:

"İşçi sınıfı olarak, 1994 yılında bunalımın azaltılacağı ve memura, emekliye, işsize, küçük esnafa ve köylüye yeni haklar sağlanacağı umuduyla, önemli fedakarlıklarda bulunduk.

- Bizden alınanlarla, işsize iş bulunmadı; memurun maaşı artırılmadı; emeklinin aylığı yükseltilmedi; küçük esnafa ve ev kadınına kredi verilmedi; köylüye destek sağlanmadı. Bizim yaptığımız fedakarlık, uğrunda herşeyimizi vermeye hazır olduğumuz halkımız için harcanmadı.

- Bizden alınanlarla, uluslararası ve yerli tekeli sermayenin alacakları ödendi; batan bankalara trilyonlarca lira aktarıldı; bir avuç vurguncuya batak kredi verildi; bizden alınanlar, ufak bir sermayedar grup tarafından yağmalandı.

"Hükümet, 1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ile, haklarımızı ve özgürlüklerimize yönelik yeni bir saldırı başlattı.

"Gün, ekmeğine ve demokrasiye sahip çıkma günüdür.

"1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nda ele alınmaktadır. Plan ve Bütçe Komisyonu, 26 Kasım 1994 günü görüşmesini bitirecek ve tasarımı TBMM Genel Kurulu'na sunacaktır. Anayasaya göre, TBMM Genel Kurulu'ndaki görüşmeler sırasında, devletin giderlerini artırıcı veya gelirlerini azaltıcı önerge verilememektedir.

"Anayasaya göre, Sayın Cumhurbaşkanı'nın Bütçe Kanununu veto yetkisi de yoktur.

"26 Kasım 1994 günü Plan ve Bütçe Komisyonu'nda gerekli değişikliklerin yapılmasının sağlanamaması durumunda, tek kurtuluş yolu, bütçenin TBMM'nde reddedilmesidir. Siyasi alanda bugünkü gücümüzün yetersizliği düşünüldüğünde, bu mümkün değildir.

"1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı bu biçimiyle kanunlaşır mı hangi haklarını kaybedeceksin?

- Enflasyonun 12 ayda yüzde 116 olduğu bir dönemde, 1995 yılı için sana yıllık toplam yüzde 20 dolayında bir zam teklif edecekler.

- Memurların ve sözleşmeli personelin zaten çok düşük olan aylıklarına ve işçi ve memur emeklilerinin emekli aylıklarına da yıllık toplam yüzde 35-40 dolayında bir zam yapılacak.

- Yüzbinlerce işçi memurlaştırılacak. Memurlaştırılan işçi, grevli toplu pazarlık hakkını kaybedecek. Memurlaştırılan işçinin, siyasi partilere üye olma ve siyasi faaliyette bulunma hakkı kalmayacak.

- Kamu kurum ve kuruluşlarındaki yüzbinlerce mevsimlik işçi işten çıkarılacak. 1995 yılında geçici işçilerin yıllık toplam çalışma süresi 3 ayı geçemeyecek. Geçici işçiler, böylece, Sosyal Sigortalar Kurumu'na prim ödeyecekler ama SSK'nın sağladığı birçok haktan mahrum bırakılacak.

- İl özel idarelerine asgari ücretle alınacak işçiler, kamu kurum ve kuruluşlarından çıkarılacak yüzbinlerce sendikali işçinin yaptıkları işleri yapacak.

- Her yıl kamu kuruluşlarında çalışan işçilere 4 defa 13 yevmiye tutarında ödenen ikramiyeler kaldırılacak.

- Servis araçları kaldırılacak veya paralı hale gelecek. İlaç katılım payları artacak. Kamu kuruluşlarının eğitim ve dinlenme tesisleri ile misafirhane ve kreşlerinde işçi çalıştırılmayacak.

- Kamu kurum ve kuruluşlarından onbinlerce işçi ve memur, zorla emekliye sevk edilecek.

"1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısında yer alan bu hükümler, haklarımızı gaspetmektedir.

"12 Eylül döneminde düşünülen ve yapılamayanları, DYP-SHP Koalisyon Hükümeti yapmakta ve Parlamento'da temsil edilen diğer siyasi partiler de haklarımızı gaspetmeye yönelik bu saldırı karşısında sessiz kalmaktadır.

"Eğer böylesine büyük bir saldırı karşısında haklarını korumak için, meşru ve demokratik mücadelemize katılmazsan, saldırının arkası gelecektir.

"Sessiz kalırsan, teslim olursan, ancak mezarda emeklilik hakkına kavuşabileceğin yasa değişiklikleri yapılacaktır.

"Hakkını koruma cesaretini göstermezsen, özelleştirmeyle, taşeronlaştırmayla, işten atmalarla, yerli ve yabancı kaçak işçiliğin yaygınlaşmasıyla, köleliğe, işsizliğe ve açlığa mahkum olacaksın.

"Meşru ve demokratik mücadelemize katılmayan yokolup gidecektir.

"Güvencen, Türkiye'de milyonlarca işçinin, memurun, emeklinin ve işsizlerin, diğer bir deyişle, işçi sınıfının birliği ve bütünlüğüdür. Güvencen, küçük esnafın ve köylünün, IMF ve Dünya Bankası politikalarına ve bu politikaların

savunucusu ve uygulayıcısı siyasi partilere karşı tavrıdır. Güvencen, bugüne kadar kazandığın tecrübeler ışığında, haklarını gasp ettirmeme kararlılığın ve mücadele azmindir.

"İşçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, IMF'nin ve Dünya Bankası'nın bu yeni saldırısını da geri püskürtecek, ülkemizin bağımsızlığını, demokrasiyi, halkımızın huzurunu ve çocuklarımızın geleceğini koruyacaktır. Hükümeti ve tüm siyasi partileri, ülkemizin ve halkımızın çıkarları konusunda duyarlı davranmaya ve haklarımıza yönelik bu saldırıdan vazgeçmeye çağırıyoruz.

"1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısında haklarımızı gaspeden hükümlerin tümüyle kaldırılmasını ve acil taleplerimizin derhal yerine getirilmesini talep ediyoruz. Aksi taktirde, ülkemizin geleceği ve halkımızın mutluluğu için sürdürdüğümüz haklı ve meşru mücadele, işçilerin, memurların, emeklilerin ve işsizlerin katılımıyla, ülkemizin her tarafına yayılacaktır. Eylemlerin sonuçlarının sorumlusu, Hükümet'tir.

"Meşru ve demokratik hakları için eylem yapan PTT ve TCDD çalışanlarını kutluyor ve haklı mücadelelerini destekliyoruz.

"Karabük'te ve Zonguldak'ta işçi sınıfının öncülüğünde ülkemizin bağımsızlığı ve işyerlerinin kapatılmaması için mücadele eden halkımızı kutluyor ve haklı mücadelelerini destekliyoruz.

"Haklı ve meşru mücadelemizde halkımızın desteğini istiyoruz."

Bu arada sorun Demokrasi Platformu'na iletili. Demokrasi Platformu'nu oluşturan örgütlerin genel başkanlarının katıldığı toplantıda, 26 Kasım eylemine Demokrasi Platformu'nun sahip çıktığı ve her örgütün kendi gücü oranında katılacağı bildirildi. Aynı gün Demokrasi Platformu olarak TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk ziyaret edildi.

25 Kasım 1994 günü hemen hemen tüm illerde, TÜRK-İŞ bölge veya il temsilcisinin önderliğinde, şube yöneticileri ve bazı işçilerin katılımıyla, DYP ve SHP il örgütleri ziyaret ve protesto edildi. Bazı illerde diğer siyasi parti örgütleri de ziyaret edildi. Protestolar oldukça etkili oldu. 25 Kasım günü İçişleri Bakanı, TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral'le görüşmek istedi. Meral, İçişleri Bakanı, Emniyet Genel Müdürü ve Ankara Valisi ile bir görüşme yaptı. Akşam da Başbakan Tansu Çiller'le bir görüşme yapıldı.

26 Kasım 1994 günü ise TBMM'ne dilekçe verme eylemi gündeme geldi. Bu arada yaşanan ilginç olaylardan biri, Cumhuriyet Gazetes'i'nin 26.11.1994 günlü sayısının birinci sayfasında Meclis'e yürüme kararının iptal edildiğinin ilan edilmesiydi. Haber şöyleydi: "Demokrasi Platformu, bugün için aldığı Meclis'e yürüme kararını, hükümetin bütçe yasa tasarısında işçi lehine geri adım atması sonucu iptal etti." Nedeni anlaşılamayan bu haber nedeniyle birçok kişi TÜRK-İŞ'i aradı.

TÜRK-İŞ tarafından hazırlanan ve 30 bin adet çoğaltılarak yürüyüşe katılanlara dağıtılan dilekçede, 1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısında işçi haklarını gaspeden hükümlerin kaldırılması talebinin yanı sıra şunlar isteniyordu:

"T.B.M.M.'nden acilen talep ettiğimiz diğer konular da şunlardır:

- İş güvencesi sağlayacak yasa değişiklikleri gerçekleştirilmeli, işsizlik sigortası kurulmalıdır;
- Kamu çalışanlarının grevli toplu pazarlık ve siyasi faaliyette bulunma hakları, 87, 98 ve 151 sayılı ILO Sözleşmeleri doğrultusunda, iç mevzuatımızla düzenlenmelidir;
- Yerli ve yabancı kaçak işçilik önlenmelidir;
- İşyeri kapatmaları durdurulmalıdır;
- Sosyal Sigortalar Yasası'nda öngörülen ve emekliliği çok zorlaştıracak değişiklik önerileri gündemden kaldırılmalıdır;
- Hükümetin, Hükümet Programları ve Protokollarında yer alan ve ayrıca 18 Mayıs 1994 günü açıklanan "Demokratikleşme ve Yeniden Yapılanma Uygulama Planı"nda yer alan vadeleri yerine getirilerek, ülkemiz demokratikleştirilmelidir."

26 Kasım 1994 günü sabahı TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu toplandı. Bayram Meral, bir önceki gece Tansu Çiller'le yapılan görüşmeyi anlattı ve sorunun büyük ölçüde çözüleceğini söyledi. Bu arada, sorunun çözülmesi durumunda Meclis'e yürümek için zorlanmayacağı, Anıtkabir'den çıkıldıktan sonra Meclis doğrultusunda atılan her adımın Meclis'e yürümek anlamına geleceğini açıkladı. Sorunun çözülmesi durumunda, Hava Kuvvetleri Komutanlığı önünden Necatibey Caddesine dönüleceğini gösteren bir güzergah krokisi de bu toplantıda dağıtıldı.

Anıtkabri ziyaret ve TBMM'ne dilekçe verme eylemleri, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu çerçevesinde bir toplantı ve yürüyüş olmadığı için, TÜRK-İŞ, yetkililerden bir izin alma girişiminde bulunmadı. Ayrıca, TBMM'ne gösteri yapmak için değil, yalnızca dilekçe vermek için gidilmesi düşünüldüğünden, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'nın TBMM'nden bir kilometre uzaklıktaki alan içinde toplantı yapılamayacağına ilişkin yasağı da eylemle ilgili değildi.

26 Kasım 1994 günü Tandoğan'da 100 bin dolayında işçi ve memur toplandı. Hak-İş'ten gelenlerin sayısı 100 dolayındaydı. DİSK'in katılımı 300-400 kişiydi. Kamu çalışanları sendikalarının ve meslek örgütlerinin toplam katılımı 5 bin dolayındaydı. Geri kalan kitle, TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların üyeleriydi. Ankara Emniyet Müdürlüğü'nden bir yetkili, yürüyüş için Ankara'ya 571 otobüsün giriş yaptığını saptadıklarını belirtti. Birçok işçi, normal yolcu gibi otobüslerle, trenle ve özel araçlarla Ankara'ya geldi. 150 dolayında otobüs ise, bazı illerdeki engellemeler ve kötü hava koşulları nedeniyle yürüyüşe yetişemedi.

Bu yürüyüşün 2,5 günde hazırlanmasına bağlı olarak, çeşitli organizasyon bozuklukları ve yetersizlikleri oldu. Ancak yürüyüş son derece coşkulu oldu. 15-20 kişilik sık sıralar halinde Anıtkabre giriş 1 saati buldu. Yürüyüşçülerin bir ucu daha otobüs terminalinin oradayken, diğer ucu Anıtkabir'in Anıttepe kapısından çıkmış, Karakuvvetleri Komutanlığı önünden Eskişehir yoluna girerek, DSİ Genel Müdürlüğü önüne ulaşmıştı. Anıtkabir'de görevli subaylardan biri, "Anıtkabir bugüne kadar böyle kalabalık ve disiplinli bir ziyaret görmedi" diyordu. Anıtkabirin ziyaret edilmesi, şeriat özcülerine, PKK'ya ve IMF cephesine bir yanıtı.

Türkiye tarihinde ilk defa 100 bin dolayında işçi ve memur, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna önderlik eden, "hakimiyet milletindir" ve "hayatta en hakiki mürşit ilimdir" gibi çağdaşlığın temellerini oluşturan anlayışları ülkemizde hakim kılan, demokrasinin ve sendikaların

hakların güvencesi laikliği yerleştiren ve çağdaş bir ulusculuk anlayişıyla Osmanlı'dan devralınan ümmeti bir ulusa dönüştüren Mustafa Kemal Atatürk'ü ziyaret etti. Mustafa Kemal'in anti-emperyalist çizgisi, 100 bin kişinin benimsediği ve sık sık attığı "Kahrolsun IMF, tam bağımsız Türkiye" sloganında da yaşıyordu.

Yürüyüşe geçilmesi öncesinde TÜRK-İş Genel Başkanı Bayram Meral, TBMM'ne giderek, Plan ve Bütçe Komisyonu Başkanı İlyas Aktaş ile yeniden görüştü. İlyas Aktaş, kazanılmış hakları iptal etmeye yönelik hükümlerin kaldırılacağı konusunda, kendi elyazisiyle yazdığı ve imzaladığı bir belgeyi Bayram Meral'e verdi.

Yürüyüşün başı Anıtkabirden çıkıp, Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nın önlerine geldiğinde, TÜRK-İş'in yürüyüşte kullandığı büyük araç acele olarak buraya çağırıldı. Bayram Meral bu aracın üstüne çıkarak, kurulu ses düzeni aracılığıyla, 1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısında hakları gaspedici hükümlerin kaldırılması konusunda söz alınmış olduğunu, isteklerin büyük ölçüde karşılandığı koşullarda Meclis'e yürümek için polis ve asker barikatını zorlamanın zararlı olacağını, Sıhhiye ve Tandoğan doğrultusunda yürüneceğini söyledi.

TÜRK-İş'in organizasyon eksiklikleri kendini bu noktadan sonra gösterdi. Necatibey Caddesine girenlerin bir bölümü, Saracoğlu Mahallesi'nin köşesinden Meclis'e giden yoldaki polis barikatını görünce, bu barikadı aşarak Meclis'e gitmek istediler. TÜRK-İş'in görevli aracı yoluna devam edemedi. Yürüyüş durunca arkadan gelenler Eskişehir yolunda birikti. Arkadan gelenlere Bayram Meral'in mesajı aktarılamadı ve bir düzensizlik yaşandı. Bu arada 30-40 kişilik bir grup, Necatibey Caddesi'nin Sıhhiye tarafında Bayram Meral'e saldırdı. Bayram Meral daha sonra barikatın yanına dönerek, hala bekleyen 15 bin kişilik bir gruba bir ağacın üzerinden bir saate yakın bir süre konuştu. Yürüyüş daha sonra dağıldı.

Yürüyüşe açıkça karşı çıkan tek sendikacı, Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek oldu. Mustafa Özbek yürüyüşe katılmadı. 28 Kasım 1994 günlü Ortadoğu Gazetesi'nde yayınlanan bir demecinde ise şunları söyledi: "Türk-İş yönetimi aklını başına toplamalıdır. İkide bir sokağa çıkılmamalıdır. Konfederasyon sokağa çıkmakla ağırlığını ve itibarını kaybetmektedir."

Bir bütün olarak bakıldığında bu yürüyüşü nasıl değerlendirmek gerekir?

Türkiye tarihinde ilk defa 100 bin işçinin ve memurun yürüyüşü ile TBMM'nde bir yasa tasarısında işçi haklarını gaspetmeyi amaçlayan hükümler hemen hemen tümüyle değerştirildi. Anımsanacağı gibi, 15-16 Haziran olayları 274 sayılı Sendikalar Yasası'nı değerştirmeyi amaçlayan bir tasarıyı protesto etmek için düzenlenen yürüyüşte gerçekeşmişti. Ancak bu yasa tasarısı 1317 sayılı Yasa olarak yasaladışmış ve bu yasanın bazı hükümleri daha sonra Alpaslan Işıklı'nın hazırladığı bir dilekçenin TİP tarafından Anayasa Mahkemesi'ne sunulması üzerine, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmişti. 26 Kasım Büyük Yürüyüşü, bu yönüyle büyüktür.

şeriatçıların ölkemizde laikliği ve demokrasiyi ortadan kaldırmaya çalıştığı, PKK'nın Türkiye Cumhuriyeti'ni bölmeye ve emperyalizmin Türkiye'ye aktif olarak müdahale etmesini savunduğu ve DYP -SHP Koalisyon Hükümeti'nin IMF'nin talimatları doğrultusunda 5 Nisan İstikrar Programını uygulamaya çalıştığı günlerde Türkiye tarihinde ilk defa 100 bin işçi ve memur Anıtkabri ziyaret etti. 26 Kasım Büyük Yürüyüşü, bu yönüyle büyüktür.

TÜRK-İş, 2,5 günlük bir çalışmayla 100 bin insanı dilekçe vermek için Meclis'e yürütebildiğini gösterdi. 100 bin işçi ve memur, soğuğa, yağmura ve daha sonra da kara rağmen, 5 Nisan İstikrar Programı'na karşı son derece coşkulu bir yürüyüş gerçekeştirdi. Yürüyüşte, "işçi-memur birleşin, iktidara yerleşin" türü sloganlar da atıldı.

Ancak TÜRK-İş yürüyüşün organizasyonunda önemli hatalar yaptı. Görevli sayısı yetersizdi. Görevlilerle yürüyüş öncesinde hiçbir toplantı yapılmadı. Görevliler görevlerini gerektiği gibi yerine getirmediler. Katılımın beklenenin üstünde olmasıyla da bağlantılı olarak, yürüyüş öncesinde toplanma yerinde kortej gerektiği gibi düzenlenemedi. Ses düzeni yetersizdi. TÜRK-İş'in ses düzeniyle donatılmış tek aracı da, gerek sloganları duyurmada, gerek yürüyüşü düzenlemede yetersiz kaldı. Bayram Meral'in konuşması kitleye iletilemedi. Anıtkabrin Anıttepe kapısından çıkıldıktan sonra Anıttepe'deki büyük meydana toplanılmış ve Bayram Meral buradan kitleye konuşmuş olsaydı, ciddi bir sorun çıkmayacaktı.

Gazeteler ve televizyon kanalları ise, yürüyüşün görkemini ve coşkusunu görmek ve göstermek yerine, Bayram Meral'e yönelik saldırıyı ön plana çıkardılar. Bayram Meral'in ağaca çıkarak yaptığı konuşmanın resmi, gazetelerde miting resimlerinden daha fazla yer kapladı.

Ancak bütün bu eksikliklere ve kitle iletişim araçlarının yürüyüşü yansıtmadaki yetersizliklerine ve bazan çarpıtmalarına rağmen, bu yürüyüş Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihine BÜYÜK YÜRÜYÜş olarak geçecektir.

Örgütlü Mücadeleye Girmeyen Kaybedecek³¹

İnsanlar ve sınıflar, güçleri ile orantılı hak elde ederler. "Hak verilmez, alınır." Alınmış hakların ise her gün yeniden kazanılması gerekir. "Verilmiş hak geri alınmaz" sözü son derece yanlıştır. Hele hele enflasyon gibi bir soygun mekanizmasının yürürlükte olduğu ülke ve dönemlerde, elindekini koruyabilmek sürekli bir mücadeleyi gerekli kılmaktadır.

İşsizliğin az ve özellikle nitelikli işgücünün kısıtlı olduğu dönemlerde, özellikle eğitilmiş işgücü, sattığı malın kıtlığından kaynaklanan bir güçle, mücadelesiz hak alabiliyordu. Bugün bu olanaklı değildir. Kamu çalışanları sendikaları bu gereksinimin bir sonucu olarak doğmuştur. Kamu çalışanları sendikalarının konfederasyonlaşma girişimleri de son derece önemli ve yalnızca kendilerine değil, aynı zamanda Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketine önemli katkılarda bulunacak bir adımdır.

Ülkemizde siyasal partilerin bazı kamu işyerlerindeki (arpalıklardaki) uzantılarının rahat yaşadığı dönem de kapanmaktadır. Yapay proletarya hızla küçülmektedir.

5 Nisan İstikrar Programı, ekonomik bunalım ve "sosyalizm doğrultusunda Sovyet modelinin çöktüğü" koşullarda, sermayenin en temel hak ve özgürlüklere yönelik saldırısıdır.

Ancak bu saldırı, örgütlü bir direnişle, en geniş kesimlerin meşru kitle eylemleri ile geriletebilir.

Sendikalar ve işçiler, özellikle Kırşehir, Karabük ve Zonguldak bölgelerinde, halkla tam bir bütünleşme içinde, kapatmalara karşı direndi. 5 Nisan İstikrar Programında kapatılması öngörülen çok sayıda işletmeden bugüne kadar yalnızca Etibank Kuzeybatı Anadolu Krom İşletmesi (Kütahya) kapatılabildi. Kardemir ve Türkiye Taşkömürü Kurumu'nun kapatılmasının ertelendiği açıklandı.

Hükümet, 1994 yılında hızla bir özelleştirme gerçekleştireceği umudu ve beklentisi içindeydi. Sendikaların bu doğrultuda etkili eylemleri olmadı. Ancak bu konuyu en fazla gündeme getiren toplumsal örgütler yine de sendikalardı. 1993 yılında toplam 547 milyon dolarlık özelleştirme yapılmıştı. 1994 yılının ilk 9 ayındaki özelleştirme geliri ise 410 milyon dolarla sınırlı kaldı.

Hükümet, 4 Haziran 1994 günü TÜRK-İŞ'e kamu kesimi toplu sözleşmelerinin 4. dilim zammını vermeyeceğini bildirdi. Kabul edilmedi. Hükümet, toplu sözleşme zammının üç aylık bölümünün devlete bağışlanmasını istedi. Kabul edilmedi. Hükümet, enflasyon oranındaki zam yerine yüzde 6 oranında zam teklif etti. Kabul edilmedi. 20 Temmuz Genel Eylemi gerçekleştirildi. Eylemin gücü, Hükümeti toplu sözleşme hükmünü uygulamaya ikna etti. Ancak, bu nitelikteki bir günlük eylemlerde belirleyici işkolları olan enerji, telekomünikasyon ve bankacılık sektörlerinde eylemin başarısız kalması, zammın zamanında alınmasına olanak bırakmadı. Ayrıca, uçakların uçuşması, trenlerin ve belediye otobüslerinin çalışması da, kamuoyunda genel eylemin başarısı konusunda kuşku yarattı.

Buna karşılık, 12 aylık enflasyonun yüzde 120 düzeyinde olduğu bir dönemde, 1994 yılında memurların gelirleri toplam yüzde 60,9, memur emeklilerinin gelirleri yüzde 60,4, işçi emeklilerinin gelirleri yüzde 61 ve Bağ-Kur emeklilerinin gelirleri yüzde 61,9 oranında arttı. Asgari ücret ise, bir ay gecikmeli olarak, yüzde 67 düzeyinde artırıldı.

Hükümet, 1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısını da 5 Nisan İstikrar Programı'nın mantığı ile hazırladı. Ancak 26 Kasım 1994 günü Ankara'da TÜRK-İŞ'in öncülüğünde ve Demokrasi Platformu'nun desteğinde gerçekleştirilen Büyük Yürüyüş ve 25 Kasım 1994 günü bütün illerde DYP ve SHP il örgütlerinin topluca ziyaret ve protesto edilmesi, 1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ile gaspedilmek istenilen haklara dokunulmasını engelledi.

Görüldüğü gibi, 5 Nisan İstikrar Programını örgütlü mücadeleyle ve güç oranında geriletmek mümkündür. Bu koşullarda, yalnızca örgütlü bir biçimde kitle eylemlerine girebilecek olanlar haklarını koruyabilmektedir.

Örgütlü gücümüze, önümüzdeki dönemde yaşayabilmek için gereksinim duyacağız. Örgütlü gücümüzü zayıflatacak her türlü zaaf ve bölücülük ise, varlığımızı tehlikeye sokacak bir tehdittir. Gün, kendi saflarımızda en geniş hoşgörü ve sınıf kardeşliği temelinde, demokrasiyi ve hak ve özgürlüklerimizi koruma ve geliştirme için örgütlenme günüdür.

³¹ 3.12.1994, **Aydınlık**.

Geleceğe Umutla Bakabilmek³²

16 Haziran 1970 günü ODTÜ'de bir forum düzenlendi. 15 Haziran günü İstanbul'daki olayları yaşayan bir arkadaşın ateşli konuşmasının ardından otobüslere binildi ve Ankara'daki işçilerin yanına gidilmek üzere hareket edildi. Ben ikinci grup otobüsteydim. Bizim otobüsler şimdiki Atatürk Kültür Merkezi'nin bulunduğu bölgeye geldiğinde, birinci grup otobüslerden arkadaşların koşarak geldiğini gördük. Sanayideki işçiler bizim arkadaşlara saldırmıştı. O gün Ankara'da dişe dokunur bir işçi eylemi olmadı.

Ama 1989 yılından beri, aynı yerlerde, binlerce işçi ve memur, genellikle izin almadan, yürüyor ve gösteri yapıyor.

1994 yılının bu son günü geriye dönüp bakıldığında, geleceğe umutla bakmamızı sağlayacak birçok olayı hatırlamak mümkün.

5 Nisan istikrar programı sonrasında, işyerlerinin kapatılmasına karşı Zonguldak, Karabük, Kırşehir, Beykoz mitinglerinde ve diğer eylemlerde, işçi sınıfının halkın öncülüğünü yakalamasını hatırlayın.

20 Temmuz Genel Eylemi'ni hatırlayın. 12 Mart öncesinde Dev-Güç vardı. Dev-Güç içindeki sendika sayısı çok azdı. 12 Eylül öncesindeki demokratik gücbirliğinde işçi sendikalarından yalnızca DİSK yer alıyordu. Bugünün Demokrasi Platformu ise, işçi sınıfının işçi, memur ve sözleşmeli personel statüsünde istihdam edilen tüm kesimlerini, meslek örgütlerini ve demokratik örgütleri kucaklıyor.

26 Kasım 1994 Büyük Yürüyüşünü hatırlayın. 100 bin işçi ve memur, 2,5 günlük bir ön çalışmayla Ankara'da toplandı. 100 bin kişi, laikliğe, demokrasiye ve bağımsız cumhuriyete sahip çıkarak, Mustafa Kemal'i ziyaret etti, TBMM'ne 100 metre kalana kadar yürüdü.

20 Aralık 1994 kamu çalışanları eylemini hatırlayın. Yüzbinlerce memur, halkımızın da desteğini alarak, uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan meşru haklarını kullandı.

Bütün bu olaylarda eksiklikler ve hatalar bulabilirsiniz.

Tarihsel gelişim sürecinde ileriye doğru adım atılmasını sağlayan her harekette de eksiklik ve hatalar olmuştur. Olacaktır da.

Hayatta hiç yenilgi yaşamayan ve böylece dalganın her yeniden yükselişinin değerini bilmeyenler için, eksiklik ve hatalar ön plandadır. Ama eğer dalganın geri çekilişini yaşamıyorsanız, yenilgileri tatmışsanız, yeni bir dalganın belirleyici yanı yükselişidir.

Türkiye işçi sınıfı yeni bir dalga, yeni bir yükseliş yaşıyor. Ve hem öyle bir yükseliş ki, nicelik ve nitelik itibarıyla 1960'lı ve 1970'li yıllardakinden çok daha ileri.

Türkiye işçi sınıfı tarihinde ilk defa bir bütün olarak meşru ve demokratik kitle eylemlerini gerçekleştirmeye hazır durumda. Türkiye işçi sınıfı, toplu sözleşme görüşmeleri sırasındaki vizite eylemlerinde gerçekleştirilen bütünlüğünü, siyasal alana taşımanın arifesinde. Türkiye işçi sınıfı, ilk defa tüm halkın öncülüğünü fiili olarak ele geçiriyor.

Türkiye işçi sınıfı tarihimizde ilk defa ülkemizin toplumsal ve siyasal sürecine bağımsız bir güç olarak müdahale etmeye ve bu süreci yönlendirmeye hazırlanıyor.

Her kriz aynı zamanda bir fırsattır. Sermayenin bu krizini bir fırsat olarak değerlendirecek güç, işçi sınıfıdır.

Türkiye'nin ve hatta dünyanın geleceğine umutla bakmak için birçok neden var. 1994 yılında zor ve güzel günler yaşadık. Türkiye işçi sınıfının sınıf bilinci ve mücadele birikimi, 1995 yılının daha da zor günlerini daha da güzel günlere çevirmeye yetecek düzeydedir.

³² 31.12.1994, **Aydınlık**.

Sosyal Patlama mı? Sosyal Çürüme mi?³³

Gazetelerimizin sık sık kullandığı bir konu, "sosyal patlama"dır. Sorunlar arttıkça, muhalif politikacıların ve hatta işverenlerin, "böyle giderse sosyal patlama olur" sözleri gazetelerde daha sık yer alır. Kahve sohbetlerinde de "sosyal patlama" konusu gündemdedir.

Sorunlar arttığında mutlaka sosyal patlama mı olur; yoksa örgütsüz toplumlarda sosyal çürüme olasılığı daha mı yüksektir?

Ben sosyal çürümeden korkuyorum. 12 Eylül sonrasının apolitik, örgütsüz, bireyci ve köşe dönme mantığının hakim olduğu koşullarda, artan sorunlar bir sosyal çürümeye yol açıyor. Bu konuda umut verici tek gelişme, 1986 sonlarından itibaren gelişen, 1989 yılından itibaren kitleleşen ve 1990 yılında da kamu çalışanları sendikacılığı hareketinin katılımıyla yeni bir ivme kazanan işçi sınıfı hareketinin başarıları ve bir yenilgi yaşamamasının getirdiği özgüven duygusudur.

Türkiye'de, çeşitli nedenlere bağlı olarak, örgütlü tepki gösterme geleneğimiz pek fazla gelişmiş değildir. Belki de bu nedenle, kahramanlar yaratmaya, kurtarıcılara umut bağlamaya düşkünüz.

Örgütsüz kitlelerin sosyal patlamalar içine girmelerinin önkoşulu, zayıf bir devlet aygıtıdır. Devletin zayıf olduğu ve hakim sınıflar arasındaki çelişkilerin çeşitli biçimlerde uzlaştırılmadığı veya bastırılmadığı koşullarda, örgütsüz kitlelerin sorunlar karşısındaki tepkisi sosyal patlama biçiminde ortaya çıkabilir.

Ancak, eğer devlet aygıtı özellikle geleneksel olarak güçlüyse, halk örgütsüzse, geçmişte umut bağlanmış bazı kahramanlar ibret-i alem için ezilmişse, örgütsüzlük koşullarında sorunların artması sosyal çürümeyi getirir.

Türkiye'de günümüzde devlet aygıtı oldukça güçlüdür; PKK'nın eylemleri nedeniyle daha da güçlenmiştir. Hakim sınıflar arasında çelişkiler henüz bir çatlak düzeyindedir. Bu koşullarda Türkiye'de artan işsizlik ve pahalılık, sosyal çürümeye yol açmaktadır.

Kendilerini halkın kurtarıcısı kahramanlar olarak gören kişilerin inancına göre, mevcut toplumsal ve siyasal örgütlenmelerin ve özellikle sendikaların dağılması ve hatta ezilmesi, kurtarıcının halk üzerindeki etkisini artıracaktır.

Halbuki sorunların arttığı koşullarda özellikle sendikaların yıpratılması, zayıflaması veya yok edilmesi, bireysel kurtuluş çabalarının, çürümenin veya kaderciliğin önünü açmaktadır.

İşsizlik ve pahalılık arttıkça, ek işle, eşin ve çocukların işgücü piyasasına çıkmasıyla, eve iş verme sisteminin işleyişiyle çözüm aranmaktadır.

En kötü eğilim, rüşvetin, fuhuşun, masum milli piyangodan başlayarak şans oyunlarının ve kumarın, hırsızlığın, sahtekarlığın, gaspın, uyuşturucu ticareti ve bağımlılığının artmasıdır ve yaygınlaşmasıdır. Bu yollara başvuranların özgüveni ve kendi gözündeki saygınlığı büyük ölçüde zedelenmektedir.

Diğer bir kurtuluş yolu veya çözümsüzlüğün kabulü ise, sorunları aşabilme umudunun yitirilmesi, sorunların kader olarak algılanması ve tevekküldür.

Türkiye'de özellikle sendikacılık hareketi ve alternatif toplumsal ve siyasal modeller üreten partilerimiz zayıflarsa, sosyal patlama değil, etkilerini onyıllar boyu silemeyeceğimiz bir sosyal çürüme gündemdedir.

³³ 21.1.1995, **Aydınlık**.

Timsahın Gözyaşları: Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi³⁴

Hazırlıkları uzun süredir devam eden Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi Birleşmiş Milletler tarafından 6-12 Mart 1995 günleri Danimarka'nın başkenti Kopenhag'da toplandı. Sosyal Zirve'ye 143 devletin devlet ve hükümet başkanları ile üst düzey yetkilileri katıldı. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel de Sosyal Zirve'ye katılarak 11 Mart 1995 günü bir konuşma yaptı.

Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi, üst düzey katılım açısından 20. yüzyılın en büyük toplantısıydı. Devlet ve hükümet başkanlarının yanı sıra, 3813 kişi hükümet delegasyonu içinde yer aldı. Ayrıca, gönüllü kuruluşlar kapsamında 2274 kişi ve 2626 basın mensubu da Dünya Zirvesi'ni izledi. Zirve'nin güvenliğini 975 güvenlik mensubu sağladı. TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram MERAL, DİSK adına Bank-Sen Genel Başkanı Hulusi Karlı ve HAK-İŞ Genel Başkanı Necati Çelik, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Delegasyonu içinde yer aldı. Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU), işçi örgütlerinin temsilcilerinin hükümet delegasyonlarında yer almaları için özel çaba göstermelerini istemişti. Yalnızca 30 dolayında ülkenin işçi temsilcileri hükümet delegasyonlarında yer alarak Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi'ne katıldı.

Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi'nin önem kazanmasına neden olan diğer bir nokta, Birleşmiş Milletler'in ilk kez yoksulluk, işsizlik ve toplumsal bölünmüşlük veya dışlanmışlık gibi toplumsal sorunları gündeminin ilk sırasına alması ve dünya ölçeğinde bir tartışma başlatmasıdır. Dünya liderleri ilk kez "yalnızca küreselleşmiş piyasa tarafından yönlendirilen bir dünyanın toplumsal olarak kabul edilemez, siyasal açıdan tehlikeli ve üretken olmaktan uzak olduğunu kabul ettiler."

Zirve'nin toplanma gerekçesi, özellikle gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere, tüm dünyada yoksulluğun, işsizliğin ve toplumsal bölünmüşlüğün son dönemde olağanüstü düzeyde artmasıydı. Gelişmekte olan ülkelerin borç yükü ise bu ülkelerin ekonomilerini ve halklarını çöküntüye götürme düzeyine gelmişti. Özellikle son 15-20 yıllık dönemde uygulanan yeni-liberal politikalar ve bunun bir parçası olan istikrar programları sonucunda tüm insanlığın geleceğini tehlikeye sokan toplumsal sorunlar giderek büyüyordu.

Zirve'de bu sorunlar tartışıldı ve bir bildirge ve eylem programı, 13 Mart sabahı saat 2:30'da kabul edildi. Ancak bildirgede ve eylem programında, sorunların kabul edilmesi ve anlatılmasının ötesinde, sorunları çözmeye doğrultusunda somut ve bağlayıcı adımlar benimsenmedi. Ayrıca, uluslararası sendikacılık hareketinin tüm çabalarına rağmen, Zirve sonuçlarının uygulanmasını denetlemede Uluslararası Çalışma Örgütü'ne bir görev verilmedi. Ancak, bazı ülkelerin engelleme çabalarına karşın, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün özellikle örgütlenme özgürlüğü ve toplu pazarlığa ilişkin Sözleşmelerine atıfta bulunulması da uluslararası sendikacılık hareketinin ortak çabasının bir ürünü oldu.

Tüm bu belirsizliklere rağmen Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi, özellikle son 15-20 yıldır uygulanan yeni liberal politikaların yarattığı yoksulluk, işsizlik ve toplumsal bölünmüşlüğün kabul edildiği ve hükümetlerin bu olumsuzlukları azaltmak için girişimlerde bulunmayı taahhüt ettikleri büyük bir uluslararası toplantı olması açısından özellikle önemliydi. Sermaye örgütlerinin ve sermaye yanlısı hükümetlerin, Sosyal Zirve'de, kendi sorumlu oldukları yoksulluk, işsizlik ve toplumsal bölünmüşlüğe ilişkin yakınmaları da timsah gözyaşlarıydı.

³⁴ Nisan-Mayıs 1995, Çalışanların Günlüğü.

Yoksullaşma ve İşçi Sınıfının Tepkisi³⁵

Türkiye'de önümüzdeki dönemdeki toplumsal ve siyasal gelişmeleri değerlendirenken kullanılacak önemli verilerden biri, ulusal gelirin bölüşümüne ilişkindir. Bu konuda en güvenilir verileri üreten kişi ise Prof.Dr. Süleyman Özmucur'dur. Sayın Özmucur'un hesaplarına göre, ücretlilerin (işçi, memur, sözleşmeli personel) ulusal gelirden aldıkları pay 1988 yılında yüzde 24,3 iken, 1991 yılında yüzde 34,6'ya yükselmiş, 1992 yılında yüzde 34,4 ile düzeyini korumuş, 1993 yılında yüzde 32,8'e inmiştir. 1989-1992 döneminde ücretlerin artmasında belirleyici etmen, sendikalarda örgütlü ücretlilerin grevleri ve diğer meşru ve demokratik kitle eylemlerini etkili biçimde kullanabilmiş olmalarıdır. 1994 yılında ise bu oran ani bir azalmayla yüzde 25,1'e gerilemiştir.

Buna karşılık, kar, faiz ve temettü gelirleri, diğer bir deyişle, tarım-dışı kesimde sermaye ve servet sahiplerinin gelirleri 1989 yılında ulusal gelirin yüzde 56,5'ini oluştururken, 1991 yılında yüzde 47,6'ya gerilemiş, 1993 yılında yüzde 50,1 olmuş ve 1994 yılında da yüzde 57,6 düzeyine çıkmıştır ³⁶.

1994 yılında ulusal gelirin bölüşümünde işçi sınıfının ve sermaye ve servet sahipleri sınıfının paylarındaki bu önemli değişim, Türkiye'de önümüzdeki dönemde sertleşebilecek mücadelenin göstergelerinden biridir.

İşçi sınıfının bir bütün olarak bu kaybının sınıfın değişik kesimleri arasındaki dağılımı nasıldır?

En az kaybeden, tümü sendikalarda örgütlü olan kamu kesimi işçileridir. Bu işçilerin ücretlerinde 1994 yılında yüzde 8'lik bir gerileme söz konusudur. Özel kesimde işçilerin kaybı yüzde 13,7'dir. Memurların net aylıklarındaki gerileme yüzde 22 düzeyinde gerçekleşmiştir ³⁷. Asgari ücretlilerin ve emeklilerin aylıklarındaki kayıplar ise daha fazladır.

Sendikalar ne kadar eleştirilirse eleştirilsin, 1994 yılında da işe yaramıştır. Sermayenin 5 Nisan İstikrar Programıyla başlattığı yeni saldırı koşullarında, sendikali işçinin kaybı, sendikasız işçininkinden ve henüz grevli toplu pazarlık ve siyasi faaliyette bulunma haklarını kullanamayan kamu çalışanından daha azdır.

Burada ortaya çıkan bir tehlike, artan işsizlikle ve sendikasız kesimlerin daha hızlı yoksullaşmasıyla birlikte, sendikali işçilerin bir "işçi aristokrasisi" tavrına girmesidir. Sendikali işçiler, kendi kayıplarının daha az olduğunu düşünerek, "elle gelen düğün bayram, biz yine de diğerlerinden daha iyiyiz" gibi bir havaya girerse, sendikacılık hareketi büyük zarar görecektir. Giderek toplumdan soyutlanacak sendikali işçiler, ayrıcalık zannettikleri konumlarını hızla yitireceklerdir.

İşçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin seçebileceği diğer yol ise, işçi sınıfının aynı anda mutlak anlamda yoksullaşarak benzer bir kaderi paylaşan tüm kesimlerini biraraya getirmek ve mutlak yoksullaşmayı yaşayan diğer toplum kesimlerine de öncülük etmektir. Bu arada gündeme gelecek diğer bir adım ise, sınıfın tümünün bugünden üzerinde anlaştığı somut talepleri etrafında ortak bir siyasal hareketin yaratılmasıdır.

Tüm emekçi sınıf ve tabakaların hızla yoksullaştığı ve buna karşılık sermaye ve servet sahiplerinin hızla zenginleştiği koşullarda, işçi sınıfına yaraşır seçenek bu ikincisidir. Türkiye işçi sınıfının deneyim ve bilinç birikimi, Türkiye'nin gündemine bu ikinci seçeneği koyacaktır.

³⁵ 10.6.1995, **Aydınlık**.

³⁶ 31.5.1995, **Sabah**.

³⁷ DPT kaynaklarından aktaran, TOBB, **Ekonomik Rapor 1994**, Ankara, 1995, s.86-87.

Yaklaşan Tehlike³⁸

1994 yılı yaz aylarında sendika eğitim toplantılarında en çok tartışılan konulardan biri, kamu kesimi toplu sözleşmelerinde dördüncü dilim zammını Hükümetin iptal etmek istemesiydi. Toplantılarda 5 Nisan İstikrar Programını ve olası sonuçlarını tartışıyorduk. Bu toplantılarda bazı çarıklı erkanharpler de çıkıp, "bu ülke kurtulacaksa, biz bir maaşımızı feda ederiz," diyorlardı. Kurban keserek belayı savma umudu misali, bir maaşın feda edilmesiyle belanın savuşturulabileceği umudunu taşıyan işçi sayısı az değildi.

Günümüzde de benzer bir eğilimi bazı işçilerde ve sendikacılarda sezmemek mümkün.

1995 kamu kesimi toplu sözleşme görüşmelerinde TÜRK-İŞ'in temel talebi, işçilerin gerçek ücretlerinin veya satınalma güçlerinin korunmasıdır. Buna göre, toplu sözleşmeleri 1 Ocak 1995 tarihinde başlayacak işçiler için yüzde 40,0 oranında bir zam yapılmalıdır. Toplu sözleşmeleri 1 Mart 1995 tarihinde başlayacak işçiler için ise yüzde 52,2 oranında bir zam öngörülmektedir. Böylece, bir önceki altı aylık dönemde meydana gelen enflasyonun getirdiği zarar karşılanmış olacaktır.

Hükümetin teklifi ise ortalama yüzde 5,4'tür.

Bazı işçiler ve sendikacılar, işsizlikteki artışı, özel sektördeki göreceli olarak düşük ücretleri ve giderek yaygınlaşan yerli ve yabancı kaçak işçiliği ve taşeronluğu görerek, enflasyonun altında oranda bir toplu sözleşmeye o kadar da tepki göstermeme eğilimindedir.

İnsanlar ve sınıflar yaşayarak öğreniyor. Ancak öyle kritik günlerde yaşıyoruz ki, böyle düşünen işçilerin ve sendikacıların kendi deneyimlerinden öğrenmeleri lüksüne sahip değiliz. Bu arkadaşlarımız yaklaşan tehlike konusunda ikna edilmelidir.

Başka birçok yazımda da açıklamaya çalıştığım gibi, ücretli emek ile sermaye arasındaki saflaşmanın giderek daha da sertleşeceği bir dönemde yaşıyoruz. Kamu kesimi toplu sözleşmeleri konusunda gereken kararlılık gösterilmez ve mücadele verilmezse, 1995 ve sonrasında sermayenin saldırısı çok daha pervasızlaşacaktır. Yaklaşan bu tehlikenin işçiler ve sendikacılar arasında öne çıkarılmasında büyük yarar vardır.

Sermaye ve Hükümet işçileri sınıyor. Sermaye cephesi işçi-emekçi cephesine doğru bir adım attı. Sermayenin tüm niyet ve amacının bu küçük adım olduğunu ileri sürenler, gereksiz yere kapışmama yanlısı. Ancak biz biliyoruz ki, bu küçük adım, daha büyük adımların ve tehlikelerin habercisidir.

Yaklaşan tehlikenin en bilinçsiz işçi için bile anlamı şudur:

- İşten çıkarmalar artacak.
- İş güvencesi ve işsizlik sigortası yasaları çıkmayacak.
- Zorla emeklilik hızlanacak.
- Grevler kırılmaya çalışılacak, işçilere yönelik saldırılar artacak.
- Mezarda emeklilik getiren ve sosyal sigorta haklarını önemli ölçüde budayan yasa tasarısı yasalaşacak.
- İşçiler memurlaştırılacak.
- Taşeronluk yaygınlaştırılacak.
- Kıdem tazminatı kalkacak.
- İmzalanan toplu iş sözleşmeleri uygulanmayacak.
- İşçi alacakları gecikecek, bunlara faiz uygulanmayacak.
- Yerli ve yabancı kaçak işçi çalıştırma uygulaması yaygınlaşacak.

Bunlar ve benzeri tehlikeler kapımızı çalmaktadır.

En geniş kitleyi, uluslararası ve yerli tekeli sermayenin bu yeni sürekli ve sistemli saldırısına karşı birleştirmek ve seferber etmek gereklidir. Bunda ilk sorun da, bazı işçiler ve sendikacılar arasında hala etkisini sürdüren, kurban adayarak belayı savuşturma umudunun kırılmasıdır. Bunun için de, son derece büyük bir sabırla, Hükümetin kamu kesimi toplu sözleşme görüşmelerinde attığı adımın, buzdağının suyun üstünde gözüken küçük bir parçası olduğunu, yaklaşan çok büyük tehlikenin bir habercisi olduğunu anlatmak gereklidir.

Kamu kesiminde toplu sözleşme görüşmeleri süren işçiler için böyle bir tehlike var.

Kamu kesiminde toplu sözleşmesi imzalanmış işçiler, özel sektördeki işçiler, sendikasız işçiler, kaçak çalıştırılan işçiler, memurlar, sözleşmeli personel, emekliler, işsizler ve diğer emekçiler için ise sürekli vurgulanması gereken nokta, kamu çalışanları sendikalarının ünlü sloganıdır: SUSMA, SUSARSAN SIRA SANA GELECEK.

Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu ve DISK, TÜRK-İŞ'in eylem programını destekleme kararlarını açıklamışlardır. Temmuz ayının son haftası ve Ağustos ayının ilk yarısı, TÜRK-İŞ'in eylem programının tüm çalışanlarca desteklenerek etkili bir biçimde hayata geçirildiği günler olmalıdır.

³⁸ 22.7.1995, **Aydınlık**.

Emeğe Saygı Mitingi³⁹

TÜRK-İŞ'e bağlı 33 Sendikanın genel merkez yöneticileri ve bu Sendikalara bağlı Şubelerin yöneticileri 18 Temmuz 1995 günü Ankara'da DSİ Gn.Md. Salonunda görkemli ve coşkulu bir toplantı gerçekleştirdiler. Bu toplantıda bir eylem programı oybirliğiyle kabul edildi. Ardından da önce CHP Genel Merkezi, sonra da DYP Genel Merkezi topluca ziyaret edilerek, bu iki siyasal parti, kitlesel bir biçimde protesto edildi.

Türkiye işçi sınıfının yaşadığı büyük değişimin kanıtlarından biri bu eylemdir. Yürüyüş sırasında birçok kişi, geçmişten beri belirli siyasal partilerle özdeşleşmiş bazı sendika yöneticilerinin tavrını izledi, onlara takıldı. CHP önünde en fazla CHP'liler bağırdı; DYP önünde de DYP'liler. 12 Eylül öncesinde böyle bir tabloyu hayal etmek bile mümkün değildi. Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi bu tavrıyla, sınıf kardeşliği anlayışını siyasal görüş kardeşliğinden, etnik köken kardeşliğinden ve din-mezhep kardeşliğinden daha önde tuttuğunu bir kez daha kanıtladı.

Eylem programının ilk adımı, Hükümet teklifinin yakılmasıydı. İkinci adım, 18 Temmuz toplantısı ve yürüyüşüydü. Üçüncü eylem, 21 Temmuz günü servis araçlarına binilmeyip yürünmesiydi. Dördüncü eylem ise, 25 Temmuz günü DYP ve CHP il merkezlerinin topluca ziyaret edilmesiydi.

Bu eylemler oldukça başarılı bir biçimde gerçekleştirildi. Şimdi herkes 5 Ağustos günü Ankara'da yapılacak Emeğe Saygı mitingini bekliyor.

Mitingin adı son derece doğrudur. TÜRK-İŞ bu eylemler sırasında "Sadakaya Hayır, Demokrasiye Evet" sloganını öne çıkarıyordu. Bu slogan bu mitingin de adı olur mu diye düşünüyordum. TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu'nun belirlediği isim, sorunu çok daha güzel ifade etmektedir.

Sermaye ve sermaye yanlısı hükümetler emeğe saygısızlık ediyor. 1970'li yıllardan beri belirli kesintilerle sürekli bir biçimde yaşanan ekonomik bunalım, sermayenin "sosyal devlet" anlayışına ve uygulamalarına karşı köklü ve sürekli bir tavır almasını getirmişti.

Sovyet sisteminin çökmesi ve işsizliğin yüksek oranlı bir biçimde yapısal nitelik kazanmasıyla birlikte, sermayenin dünya ölçeğindeki saldırısı ve saygısızlığı daha da pervasızlaştı. Sermaye, artık işçilerin yasalarda yer alan en temel koruyucu hükümlerden bile yararlanmasını istemiyor.

Sermayenin bu tavrı istisnai veya geçici değildir. İçinde yaşadığımız dönemin belirleyici özelliği, sermayenin emeğe karşı saygısızlığıdır.

TÜRK-İŞ'in Emeğe Saygı Mitingi, sermayenin bu genel tavrına karşı temel ve meşru bir talebin tekrar gündeme getirilmesidir.

Emeğe saygı duyan ve duyulmasını isteyen herkes, bu kritik dönemde, bu mitinge katılmalı, bu haklı ve meşru mücadeleyi desteklemelidir.

5 Ağustos Cumartesi günü Emeğe Saygı Mitinginde, bir tarafta başta işçi sınıfımız olmak üzere tüm emekçi sınıf ve tabakalar, diğer tarafta başta uluslararası tekelleşen sermaye olmak üzere, tüm sermaye ve servet sahiplerinin yer aldığı uzlaşmaz bir çelişkide bir güç denemesi yaşanacaktır.

Bu miting, emeğe saygı duyan ve duyulmasını isteyenlerin disiplinli ve görkemli bir gövde gösterisi olmalıdır. Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, bu mitingde, halkımızın öncüsü ve umudu olduğunu bir kez daha kanıtlamalıdır.

³⁹ 3.8.1995, **Siyah Beyaz.**

Emeğe Saygı⁴⁰

Kapitalizm yapısal bir bunalım yaşıyor ve giderek çürüyor. Bunun en belirgin örneği de, artık üretken sermayeden çok, paranın para kazanmasıdır, sermayenin iyice parazitleşmesidir. Türkiye'de 1995 yılı Ocak-Mayıs döneminde konsolide bütçe giderlerinin yüzde 34'lük bölümünü (200 trilyon TL) iç borçlar için ödenen faizler, yüzde 6'luk bölümünü (38 trilyon TL) ise dış borçların faizleri oluşturmaktadır. Genel ve katma bütçeli kuruluşlarda çalışan tüm memurların ve işçilerin beş aylık toplam gideri ise yalnızca 173,9 trilyon liradır (konsolide bütçe giderlerinin yüzde 29'u).

Bu tablo, emeğe, üretken faaliyete duyulan saygının ortadan kalktığı bir durumu ifade etmektedir. Emeğe saygı duymayan, insana da saygı duymaz, insanlığın binlerce yıllık ideallerine de saygı duymaz.

Bugün TÜRK-İŞ'in EMEĞE SAYGI yürüyüşü ve mitingi var. Saflaşmanın bir yanında, emeğe saygı duyanlar, emeğin kurtuluşunu arzulayanlar, sermayenin ulusötesi bir nitelik kazandığı dönemde ülkesinin bağımsızlığına ve demokrasiye sahip çıkanlar var. Saflaşmanın diğer yanında ise, emeğe değil, giderek daha da parazitleşen sermayeye saygı duyanlar, IMF'nin ve Dünya Bankası'nın hakimiyetini savunanlar, demokrasiye karşı olanlar var.

Biz yeneceğiz. İnsanı geliştiren onun emeğidir. Emeğe saygı duyanlar ve saygı duyulmasını isteyenler galip gelecek.

İlerde, daha demokratik, daha özgür, emeğe daha fazla saygı duyulan ve emeğin nihai kurtuluşu doğrultusunda önemli adımların atıldığı günlerde, geriye dönüldüğünde, 5 Ağustos yürüyüş ve mitingi önemli bir eylem olarak gözükecek.

Sermaye ve onun siyasal alandaki temsilcileri, ekonomik bunalım, yüksek oranlı işsizlik ve Sovyetler Birliği'nin çöküşü koşullarında, pervasızca saldırıyor; yeni yeni saldırı araçlarını gündeme getiriyor.

Bugün birçok eksikliğimiz var. Sendikalar olarak önemli bir yapı değişikliği yaşıyoruz. Ama yaşanan krizin yarattığı olanakları da görüyoruz, bunlardan yararlanabilecek, yeni atılımlar yapabilecek potansiyele sahibiz.

5 Nisan İstikrar Programıyla yeni bir saldırı başladı. Bu saldırıyı, çok az ülkede görülen bir bilinç, cesaret ve kararlılıkla, önemli ölçüde geri püskürttük.

1994 yılında kamu kesiminde toplu sözleşmelerin dördüncü dilim zammını vermemeye çalıştılar. Geç de olsa aldık. Enerji, iletişim, banka, hava ulaştırması işçileri de mücadelemize katılsaydı, zamanında alacaktık.

1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısında işçileri memurlaştırmak, geçici işçilerin çalışma süresini yılda üç ayla sınırlamak, ikramiyeleri kaldırmak istediler. Bu girişimi 26 Kasım Büyük Yürüyüşüyle engelledik. 15-16 Haziran olayları, 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasayla değiştirilmesini durduramamıştı. Biz geçen yıl sermayenin girişimini fiili gücümüzle durdurmayı başardık.

Bakanlar Kurulu'nun 14 Nisan 1995 günü Meclis'e sunduğu yasa tasarısıyla, mezarda emekliliği getirmeye çalıştılar. Başaramadılar.

Anayasanın 51. ve 54. maddelerinde yapmayı planladıkları değişikliklerle, sendikal hak ve özgürlükleri daha da kısıtlamaya çalıştılar. Yine başaramadılar.

Birçok eksikliğimiz var. Birçok hatamız hala devam ediyor. Ama bu halimizle bile, geçmiştekenden çok daha güçlüyüz.

Bugün eğer onbinlerce insan bir ağızdan "Kahrolsun IMF, bağımsız Türkiye" diye bağırabiliyorsa ve bu söylediklerine inanıyorsa; eğer onbinlerce insan, "işçi-memur birleşin, iktidara yerleşin" sloganına sahip çıkıyorsa; eğer onbinlerce kamu çalışanı, işçi sınıfının bir parçasını oluşturdukları bilinciyle 17-18 Haziran eylemini gerçekleştirebiliyorsa; eğer sermayenin denetimindeki kitle iletişim araçlarının ve işçi sınıfından kopuk bazı unsurların tüm ortak saldırılarına rağmen TÜRK-İŞ 5 Ağustos günü onbinlerce insanı Ankara'da toplayabiliyor ve yürütebiliyorsa; her gün yaşadığımız yüzlerce cansıkıcı gelişmeye karşın, Türkiye işçi sınıfı güçleniyor, geliyor, Türkiye'nin özgür, demokratik, bağımsız ve mutlu geleceğine damgasını vurmaya hazırlanıyor demektir.

5 Ağustos Emeğe Saygı Yürüyüşü ve Mitingi umudumuzun daha da güçlenmesine, yükselen dalganın daha da canlanmasına, havanın daha da ısınmasına katkıda bulunacaktır.

⁴⁰ 5.8.1995, **Aydınlık**.

Her Kriz Yeni Bir Fırsat Olabilir⁴¹

Günümüzde sendikalar konusunda değerlendirme yapan birçok kişi, bir krizden söz ediyor. Sermaye yanlıları sevinerek, emekten yana olanlarsa üzülerken, sendikacılık hareketinin krizine değiniyorlar.

İki açıdan bu görüşlere katılmıyorum. Birincisi, kriz olarak ifade edilen sorunlar, sürekli yaşanan ve belirli dönemlerde hızlanan değişimin zorluklarıdır. İkincisi, "kriz" terminolojisini kullanırsak, sendikacılık hareketi iyi ki bir krize girdi.

Sendikacılık hareketinin yaklaşık 200 yıllık tarihiyle bir parça ilgilenenler, işçi sınıfının bu en yaygın örgütlenmesinin canlı olduğunu bilir. Toplum canlıdır; toplumsal örgütlenmenin bir parçası olan sendika da canlıdır. Toplum değişir; sendikanın yapısı ve işleyişi de değişir. Değişim de sancılıdır. Ama her sancı çeken ölmez ki. Her insanın kendi yaşamında geçirdiği evreler ve bu arada yaşanan sıkıntılar da aynı niteliktedir. Özetle; günümüzde yaşanan teknolojik, ekonomik, siyasal, toplumsal, v.b. değişme ve gelişmeler, ücretli emek ile sermaye arasındaki uzlaşmaz çelişkiyi ortadan kaldırmıyor. Bu ilişki ve çelişkinin biçimi değişiyor. Ayrıca, ekonomik bunalıma, yüksek oranlı yapısal işsizliğe ve Sovyet sisteminin çökmesine bağlı olarak, sermaye artık iyice vahşileşiyor, işçiyi koruyucu mevzuata bile tahammül edemiyor ve etmiyor. Sendikaların da, bazı sancılarla, bu biçim değişikliğine ayak uydurmasından daha doğal ne olabilir. Yaşanan da budur.

Kriz kötü mü. Kriz olmasa mıydı?

İşçi sınıfının geniş kesimleri ve onların kitle örgütü olan sendikalar eskiden emeğin kurtuluşu mücadelesine kitlesel olarak katılıyorlardı da, kriz biçiminde ifade edilen yapısal sorunlar ortaya çıkınca bundan vaz mı geçtiler? Hayır.

Kriz biçiminde ifade edilen sorunlar çıkmadan önceki durum nasıldı? Gelişmiş kapitalist ülkelerde işçi sınıfının ve sendikaların büyük bir bölümü, ekonomik büyüme, Soğuk Savaş ve düşük oranlı işsizlik koşullarında, kapitalizmi kabullenmişti. Sovyetler Birliği ve bağlaştığı ülkelerde işçi sınıfı apolitikleşmişti; sendika olarak sunulan devlet aygıtları işçi sınıfının bağımsız sınıf örgütlenmeleri değildi. Sömürge ve yarı sömürge ülkelerde ise, ithal ikameci sanayileşme, ekonomik büyüme, Soğuk Savaş, arpalık olarak kullanılan ve hızla büyüyen bir kamu sektörü gibi olgulara bağlı olarak, işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi zayıftı, çarpıktı.

Kriz olarak ifade edilen sorunlar öncesindeki durum, çok kaba olarak, budur.

Bu genel durumun Türkiye'ye yansımaları nasıldı? 12 Eylül öncesinin sendikacılık hareketi bizim geçmişimizdir, son derece olumlu adımların atıldığı ve ancak mutlaka aşılması gereken bir dönemdir. Ancak, 12 Eylül öncesinin TÜRK-İŞ'ini, DİSK'ini, memur örgütlenmelerini bugün tekrarlamaya çalışmak kadar mantıklı bir davranış olamaz.

Bütün bunları düşündüğümde, iyi ki kriz oldu, diyorum. İyi ki bugün karşı karşıya bulunduğumuz sorunları, işçiyi eyleme sokmadan, kapalı kapılar ardında hatır gönül ilişkileriyle çözemiyoruz. İyi ki kitle eylemleriyle toplu sözleşmeler aracılığıyla elde ettiğimiz kazanımlar, sermayenin yeni saldırı dalgası karşısında erime tehdidiyle karşı karşıya. İyi ki karşı karşıya bulunduğumuz sorunları toplu sözleşme sendikacılığıyla çözemiyoruz. İyi ki yaşanan ekonomik bunalım ve diğer ekonomik ve siyasal değişimler nedeniyle, sermaye meşruluğunu yitirmiş bir biçimde acımasızca saldırıyor.

İyi ki eski sendikal anlayışlar ve yapılar bir kriz yaşıyor. Bu krizi yalnızca TÜRK-İŞ değil, aynı zamanda DİSK ve kamu çalışanları sendikaları da yaşıyor.

Her kriz aynı zamanda bir fırsattır. Bu fırsatı oldukça iyi değerlendiriyoruz.

Bu kriz olmasaydı, 12 Eylül öncesinde birbirine silah çekmiş işçiler bugün aynı safta, omuz omuza bir mücadelede yer alır mıydı?

Bu kriz olmasaydı, yüzbinlerce insanı kim "kahrolsun IMF, bağımsız Türkiye" diye bağırabilirdi, DYP'liye DYP'yi, CHP'liye CHP'yi protesto ettirebilirdi?

Bu kriz olmasaydı, hangi sendikacı, işyeri sendika temsilcisi veya işçi, rahatını bozar da, 10 saatlik yoldan Emeğe Saygı yürüyüş ve mitingine gelirdi?

Sendikacılık iyi ki bir kriz geçiyor.

Elinizi yaksanız, sınırlarınız sizi uyarır, elinizi çekersiniz. İyi ki sınırlarınız var. Yoksa elinizi yitirirsiniz. Sendikacılığın içinde varolduğu ortamda meydana gelen değişiklikler iyi ki sendikacılığa bir kriz biçiminde yansıyor, sendikacılığı dönüştürebiliyor. Eğer dönüştüremeseydi, sendikacılık biterdi.

İşçi sınıfının emeğin kurtuluşu mücadelesine bir bütün olarak katılacağı bir sürecin içindeyiz. Kriz öncesi sendikalar, ücretli emek ile sermaye arasındaki ilişkide belirli çarpıklıkların olduğu döneme aitti. Şimdi yeni koşullara uyan yeni sendikal anlayışlara ve işleyişlere ihtiyacımız var. Eski yapılarla canlı olduklarını ve yeni koşullara uyum sağlayacak şekilde dönüşebileceklerini de kanıtladılar.

Her şerde bir hayır vardır lafı yüzyıllardan süzülerek gelmiştir. Sendikacılığın bugünkü krizinde de hayır vardır. Mevlana'nın, A.Kadir'in Türkçesiyle dediği gibi, "Dünye beraber gitti, cancağzım; ne kadar söz varsa düne ait. Şimdi yeni şeyler söylemek lazım."

⁴¹12.8.1995, **Aydınlık**.

Kitle Eylemi Boş Laflardan Çok Daha Değerlidir⁴²

Son haftalarda hem çok büyük sevinçler yaşadım, hem de hırsımdan mideme sancılar girdi. 17-18 Haziran 1995 günleri kamu çalışanları Kızılay'da büyük bir eylem gerçekleştirdiler. 5 Ağustos 1995 günü ise, 240 bin dolayında işçi Kızılay Meydanı'nda Emeğe Saygı mitingi yaptı. İşçilerin Kızılay alanına girmeleri 2,5 saati aştı. 12 Mart öncesi mitingleri, Taksim'de 1976, 1977 ve 1978 1 Mayıs kutlamalarını, Ankara'da 26 Kasım 1994 Büyük Yürüyüşünü yaşamış biri olarak, Emeğe Saygı mitinginin en büyük işçi mitingi olduğunu söyleyebilirim. Taksim'deki 1 Mayıs mitinglerine belki bu sayıda veya daha fazla insan katılmıştı; ancak katılımcıların önemli bir bölümü işçi değildi; sendikaların değil, siyasi hareketlerin pankartları arkasında gelen devrimcilerdi.

Her büyük kitle eyleminde olduğu gibi, 5 Ağustos Emeğe Saygı Yürüyüş ve Mitinginin de yetersizlikleri, eksiklikleri vardır. Bunların bir kısmı görüldü, bir kısmı ise tartışılmadı bile.

Ama Türkiye tarihinin en büyük işçi yürüyüş ve mitingi değerlendirilirken, misket havasının çalınmış olması öne çıkarılır ve bu nedenle bu büyük olay gözardı edilirse, inanın insanın midesine sancılar giriyor. 6 Ağustos tarihli bir gazetede öne çıkan haberlerden biri buydu. 7 Ağustos günü Ankara'da bir yerel radyoda yaklaşık 45 dakikalık görüşmede bana sorulan ikinci soru, bir dinleyicinin bu tepkisiydi. Ben de kısa yanıtladım: "240 bin işçi biraraya gelsin, IMF karşıtı sloganlar atsın, ülkemizin bağımsızlığına sahip çıksın da, ara sıra değil, tüm yürüyüş boyunca misket havası çalmaya razıyım," dedim.

Niçin böyleyiz? Özellikle sol içinde niçin kimseyi beğenmemek, herkesi ve herşeyi eleştirmek bir meziyet kabul ediliyor? Kendisi bir ürün üretemeyenler mi, üretilen ürünlerin hatalarını arıyor ve abarttığı hataları öne çıkarıyor? Bu kötü alışkanlığın yaşamın karmaşıklığıyla ne kadar çeliştiğini ne zaman öğreneceğiz? Yaşanan sürecin hakim olan olumlu çizgisini görememek, bilmeden kopukluğun bir sonucu mu?

Birçoğumuz hem 12 Mart, hem 12 Eylül yenilgisini yaşadık. Bu ülkede Anayasa oylaması öncesinde "hayır" propagandası yapmanın bile ciddi cesaret istediği günler geçirdik. Bugün eğer 240 bin işçi, Türkiye tarihinin en geniş katımlı işçi yürüyüşünü gerçekleştireyorsa, bu arada misket havası çalınmış olmasını çok ciddi bir eleştiri gibi öne sürmenin, en nazik deyişle, normallikten epey uzak olduğunu kavramak bu kadar mı zor?

Yürüyen işçi kitlesi içinde slogan atan da, misket çalınmasını isteyen de vardı. 240 bin kişilik işçi yürüyüşüne her siyasal görüşten, her etnik kökenden, her mezhepten işçimiz katılmıştı. Eğer Türkiye'de yalnızca militan işçi marşlarını söyleyenlerden oluşan 240 bin işçiyi biraraya getirebiliyorsanız, zaten emeğin kurtuluşu mücadelesinde önemli bir mesafe almışsınız demektir.

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi bir değişim ve dönüşüm yaşıyor. Sol içinde ise bir kesim hala sınıfı tanınamakta kararlı. Kitlenin kapitalizmin sonuçlarına karşı gerçekleştirdiği tarihsel eylemler yerine, kulağıma hoş gelen bazı güzel sözleri söyleyenler daha çok tutuluyor. Kısa bir süre önce Söz Dergisi'nin orta sayfasında Hava-İş Sendikası eski Genel Başkanı Atılay Ayçın'ın TÜRK-İŞ Genel Başkanı'na ilişkin kesinlikle katılmadığım iddiaları yayınlandı. Yazıyı okuyunca Hava-İş Sendikası'nın TÜRK-İŞ'in eylemleri konusundaki tavrını gözden geçirdim.

TÜRK-İŞ, Demokrasi Platformu ile birlikte, 20 Temmuz 1994 günü genel eylem yaptı. Türkiye tarihinde ilk defa işçi sınıfının tüm kesimleri ortak bir genel direniş gerçekleştirdi. Hava-İş ne yaptı? Hava-İş Yönetim Kurulu imzasıyla 19 Temmuz günü bir bildiri yayınladı, eylemi yerd, eyleme katılmadı. Hava-İş'in 13 Ocak 1995 günü toplanan genel kuruluna sunulan çalışma raporunda 20 Temmuz genel eyleminden tek satır söz edilmemiş. 26 Kasım 1994 günü, Türkiye tarihinde ilk defa Meclis'te görüşülen bir tasarinın işçi aleyhindeki önemli hükümleri, işçilerin sokaktaki fiili gücüyle değiştirildi. Ünlü 15-16 Haziran olayları, 274 sayılı Sendikalar Yasasının değiştirilmesini engelleyememişti. 26 Kasım 1994 Büyük Yürüyüşünde bu başarılıydı. Hava-İş Sendikası ne yaptı? Eyleme katılmadı. 18 Temmuz 1995 günü Ankara'da yapılan toplantıya, CHP ve DYP Genel Merkezlerini protesto yürüyüşüne Hava-İş katılmadı. 21 Temmuz günü servis araçlarına binmeme eylemine Hava-İş katılmadı. 25 Temmuz günü CHP ve DYP il merkezlerini ziyaret ve protesto eylemine Hava-İş Sendikası katılmadı. 5 Ağustos Emeğe Saygı Yürüyüş ve Mitingine Hava-İş Sendikası katılmadı. 8 Ağustos iş durdurma ve işyerini terketmeme eylemine Hava-İş Sendikası katılmadı. Hava-İş Sendikası, 1993 yılı Şubat ayında THY işyerinde yapılan grev oylamasını kaybetti. Hava-İş Sendikası, 1995 yılında THY işyerindeki grev ertelenince THY işyerlerinde bir direniş örgütleyemedi. Hava-İş Sendikası, Havaş işyerinde grevin kırılmasını önleyemedi. Hava-İş Sendikası, Havaş işyerinde greve çıkıldığında, aynı işyerini paylaşan THY işçilerinin Havaş işçilerine aktif desteğini sağlayamadı.

Benim bir türlü anlayamadığım mantık, bu eylemlere katılmayarak sınıf kardeşlerini yalnız bırakan ve temsil ettiği kitleyi, bırakın demokrasi mücadelesini, ekmek mücadelesine bile sokamayan Hava-İş'i eleştirmek yerine, misket havasının çalınmış olmasını det edinebiliyor.

Çok önemli günler yaşıyoruz. İşçi sınıfı kendiliğinden bir sınıf olmaktan çıkıp kendisi için bir sınıf olma sürecinde önemli aşamalar katediyor. Hızla politize oluyor, kendi sınıf çıkarlarını savunan programlar üretmeye çalışıyor, bu nitelikteki programlar arıyor. Bu sürece büyük bir hoşgörülle yaklaşmak gerekli. Diğer taraftan, güzel sözler söyleyip kitle eylemlerinde ortalıkta gözükmeyenlere ve kendi kitlesine önderlik edemeyenlere ise çok daha acımasız davranmakta yarar var. Ama ne yazık ki, kitle eylemine hoşgörüsüz yaklaşanlara ve ancak sol terimleri bolca kullanıp kitleden kopanlar ve kitle eyleminden kaçanlara sempati duyanların sayısı az değil.

TÜRK-İŞ tarihinde ilk defa önceden belirlenmiş bir takvime göre eylemler gerçekleştirdi. Bu eylemlerde çeşitli eksiklikler ve hatalar oldu. 8 Ağustos günü için önceden işyerine gitmeme kararı alınmışken, bu kararın işyerine gidip çalışmama ve gece işyerini terketmeme eylemine dönüştürülmesi bazı bölgelerde sorun yarattı. Ancak, işyerini terketmeme eyleminin TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu tarafından bir eylem biçimi olarak benimsenmesi ve kitleselleştirilmesi, bu değişikliğin yarattığı sorundan çok daha önemli bir kazanımdır.

Hükümet bu eylemlere karşı duyarsız gibi gözüktü. Duyarsız olmadığı kesin. Devletin güvenlik örgütlerinin, eyleme katılım, eylemcilerin coşkusu, halkın desteği konularında sürekli olarak bilgi toplayıp değerlendirdikleri konusunda kimsenin kuşkusu yok.

Öyle bir dönemde yaşıyoruz ki, bu çatışmada kamu işçilerinin her kazanımı işçi sınıfının diğer kesimlerine de yansıcaktır; işçi sınıfının her kazanımı, sermayeden çıkacaktır. Türkiye'de sınıf saflaşmaları daha netleşecektir. Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, tüm eksiklik ve hatalarına karşın, halkımızın öncüsü konumuna yükselmektedir. İşçi sınıfını tanımayan ve okudukları kitapları

⁴² 12.8.1995, Söz.

da yanlış anlayanlar ("işçiyi kitaptan tanıyanlar," demiyorum), Türkiye işçi sınıfının yaşadığı dönüşüm sürecini görememekte, kavrayamamakta ve hayallerindeki idealize edilmiş davranış kalıplarına uymayan gerçekliği reddederek değiştirebileceğini sanmaktadır. Kafasında idealize edilmiş işçiyi gerçek hayatta bulamayan bir idealistin yaşadığı hayal kırıklığı ve saldırganlık yerine, msket oynayarak da olsa Emeğe Saygı yürüyüş ve mitingine gelen işçiyile ve onun her geçen gün gelişen sınıf bilinciyle mutlu olmayı yeğlerim.

Kamu Kesimi Toplu Sözleşme Görüşmeleri⁴³

1995 yılında kamu kesiminde 600 bini aşkın işçinin toplu sözleşme görüşmeleri var. Kamu kesimi işveren sendikalarının verilerine göre, 31.12.1994 tarihi itibarıyla bu işyerlerindeki işçi sayısı 500 bin. Mevsimlik işçilerle birlikte bu rakam 600 bini aşıyor. 500 bin işçinin 64 bini genel bütçeli kuruluşlarda, 102 bini katma bütçeli kuruluşlarda, 2 bini döner sermayeli kuruluşlarda, 314 bini kamu iktisadi teşebbüslerinde ve 17 bini de özel bütçeli kuruluşlarda çalışıyor. Bu işçilerin yaklaşık 350 bininin grev hakkı var. Tümü ise meşru ve demokratik grev-dışı eylemlere başvurabiliyor.

Mücadele aşama aşama geliyor.

İlk aşamada Hükümet yüzde 0 zamdan söz etti. Bu teklif ciddiye alınmadı. 10 Temmuz 1995 günü ise Devlet Bakanı Sayın Dağ, ortalama yüzde 5,4'lük bir teklif getirdi.

TÜRK-İŞ'in tepkisi, teklifi yakmak (11 Temmuz), Ankara'da toplantı yapıp CHP ve DYP Genel Merkezlerine yürümek (18 Temmuz), servis araçlarına binmeyip işe yürüyerek gitmek (21 Temmuz), iş çıkışında DYP ve CHP il merkezlerini ziyaret ve protesto etmek (25 Temmuz), 5 Ağustos'ta Ankara'da Emeğe Saygı Yürüyüşü ve Mitingi, 8 Ağustos günü işe gidip çalışmamak ve akşam işyerlerini terketmemek eylemi oldu.

Bu eylemler öncesinde, işçinin katılım düzeyi ve halkın desteği konularında bazı kuşkular vardı. Bu kuşkular büyük ölçüde aşıldı.

Şimdi ikinci aşamaya geçiyoruz. Başbakan Sayın Tansu Çiller bu günlerde TÜRK-İŞ'e yeni bir teklif iletecek. Bu teklif büyük olasılıkla yüzde 15-20 dolaylarında olacak. Hükümet, TÜRK-İŞ'in hangi gücünü nereye kadar kullanacağını ölçmeye çalışacak.

TÜRK-İŞ'in elinde birkaç koz var. Bunların biri, erken seçim söylentilerinin arttığı günlerde 18 Temmuz yürüyüşü gibi yürüyüşler ve oturma eylemleri olabilir. İşçileri ve sendikaları halkın önemli ölçüde desteklediği, işçilerin sendikalarına büyük ölçüde sahip çıktıkları günlerde ve Türkiye'nin Avrupa Birliği ile gümrük birliğine girmesi konusunda Avrupa Parlamentosu'nda oylama yapılmasının arifesinde, Hükümetin her siyasal görüşten işçinin yer aldığı meşru eylemlere karşı şiddet kullanması düşünülemez. Ayrıca grevler gündeme gelecek. Grev kararları 13 Temmuz'dan itibaren alındı. Yasaya göre, grev kararının alındığı tarihten sonraki 60 günlük süre içinde grevin uygulanması gerekiyor. Yoksa grev hakkı yanıyor. Bu koşullarda en geç 12 Eylül'den itibaren yasal grevler geliyor. Türkiye tarihinde en fazla işçinin greve çıktığı yıl, 1991'dir. 1991 yılında birbirinden oldukça kopuk biçimde 166 bin işçi greve çıkmıştı. Şimdi ise 350 bin işçinin toplu grevi söz konusudur. TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram MERAL, greve çıkılması halinde işçilerin evlerinde oturmayacakları, bütün Türkiye'yi bir miting alanına çevireceklerini söylemektedir. Arkasında güçlü bir halk desteği zaten olmayan Hükümetin böyle bir tepkiye fazla direnmesi beklenemez.

Hükümet şimdi ikinci aşamada bizleri biraz oyalayacak. Bu zaman geçmesinin, alacakların geç ödenmesinden kaynaklanan bir kayıp var. Ancak yakın bir gelecekte yüzde 10-15 oranında bir devalüasyon beklendiği biliniyor. Bunun ardından, fiyat artışlarında bir hızlanma yaşanacak. Bir an önce imzalsın diye düşük kabul edilecek bir zam, hızlanacak bu enflasyonla silinip gidecektir.

Toplu sözleşmelerin bağışlanması gecikmesinin ikinci bir olumsuzluğu, Yüksek Hakem Kurulu'nun grev hakkı bulunmayan işyerlerindeki toplu iş sözleşmeleri konusunda bir karar vermesidir. Özellikle Tes-İş ve Türk Harb-İş için böyle bir tehlike vardır. Ancak, anti-demokratik bir yapıdaki Yüksek Hakem Kurulu'nun kararları, yüzbinlerce işçi için emsal oluşturmaz. Aksine, Hükümetin YHK kararları aracılığıyla bir politika dayatması durumunda, diğer sendikaların pasifleşmesi değil, özellikle enerji işçilerinin olağanüstü biçimde hareketlenmesi gündeme gelir.

Toplu sözleşmelerde birinci aşamadan ikinci aşamaya geçiyoruz. Toplu sözleşme bir sinir harbidir, satrançtır. Aceleci olan, panikleyen, kendi saflarında bölücülük yapan kaybeder ve kaybettirir. İkinci aşamada da yeni eylemler gündeme gelecek. İş belki biraz uzayacak, ama başka çare yoksa ve işin uzaması eylemlerin daha da kitleselleşmesini getirecekse, bunun olumsuzluklarına katlanılabilir. Türkiye tarihinin en büyük grevlerinin uygulanmasıyla başlayacak üçüncü aşamada ise, satınalma gücünün korunmasını temel alan bir düzenleme üzerinde pazarlığa girilecektir.

IMF'nin temel bir hedefi, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin 1989 yılında toplu sözleşmelere yaygın bir biçimde yerleştirdiği düzenlemenin kaldırılmasıdır. Toplu sözleşmelerimizin en önemli hükümlerinden biri, ücret zamlarının en azından bir önceki altı aylık dönemin enflasyonu oranında olmasıdır. IMF, gerçek ücretleri düşürebilmek amacıyla, bu düzenlemeyi kaldırmak, onun yerine, bir sonraki dönemin Hükümetçe yapılacak enflasyon tahminini esas almak istemektedir. Gücümüz bu sistemi korumaya yetmezse, önümüzdeki yıllarda sistemli bir biçimde hızlandırılacak enflasyonla ücretlerin satınalma gücünün hızla düşürülmesi gündemdedir. En fazla duyarlı olunması gereken nokta, budur.

⁴³ 19.8.1995, **Aydınlık**.

Günah Keçisi⁴⁴

Museviler eskiden yılın belirli bir günü iki keçi seçerler, bunlardan birini kurban ederler, günahlarını da ikinci keçiye yüklediklerine inanarak onu çöle kovalarlarmış. Böylece hepsi her yıl günahlarından arındıklarına inanmış. Günah keçisi veya günah tekesi sözü buradan kaynaklanıyor.

Toplumumuzda geleneksel günah keçileri var. Bunların başında da TÜRK-İŞ geliyor. TÜRK-İŞ, 1 milyonu aşkın üye, 33 bağlı sendika ve 5 TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu üyesiyle bir bütünlük. Ancak birşeyler kötü gitti mi, bunda doğrudan suçu olsun olmasın, hedef TÜRK-İŞ oluyor. TÜRK-İŞ'in, Yönetim Kurulu'nun, Başkanlar Kurulu'nun hiç mi eksikliği ve hatası yok? Var, tabii. Az veya çok kimin eksikliği veya hatası yok ki. Bunlar uygun bir dille eleştirilebilir, hataların düzeltilmesi ve eksikliklerin giderilmesi için katkıda bulunulabilir. Ama benim kabullenemediğim, birilerini veya bazı kuruluşları günah keçisine döndürmek. "Adı çıkacağına canı çıksın," derler ya, bu iş de öyle. Bir dönem yapılan bazı hatalar nedeniyle ad çıkınca, ondan kolay kolay kurtulunmuyor, her gelen kendi suçunu atıyor. İşin ilginç tarafı, bir çok insan da buna inanıyor.

TÜRK-İŞ son üç yıl içinde önemli kitle eylemleri gerçekleştirdi. Bunların bir bölümünde işçi kitlesi TÜRK-İŞ'in bu kararları almasında etkili oldu, bir bölümünde ise TÜRK-İŞ öndeydi. Örneğin, 24 Nisan 1994 günü Ankara'da 5 Nisan İstikrar Programını protesto için yapılan işsizlik ve Pahalılıkla Mücadele Mitinginde işçi sınıfı henüz duyarlı değildi. 1 Mayıs 1994 kutlamalarında da aynı duyarsızlık gözükte. TÜRK-İŞ öndeydi. 5 Ağustos 1995 Emeğe Saygı yürüyüş ve mitinginde ise, TÜRK-İŞ'in aldığı ve uyguladığı karar, tabanın isteklerine uygundu; TÜRK-İŞ gereken adımı attı, kitle de destekledi.

TÜRK-İŞ'in eylemlerini herkes eleştirebilir mi? Hayır. Eyleme katılanın eleştiri hakkı vardır. Örneğin, başta TÜMTİS, Deri-İş, Liman-İş, Petrol-İş, YOL-İŞ, Selüloz-İş olmak üzere bazı sendikaların TÜRK-İŞ'in eylemlerini sınırsız eleştirme hakları vardır ve bu haklarını kullanırlar; çünkü bu sendikalar ve diğer bazıları, TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'nun aldığı tüm kararları tam anlamıyla uygulamışlardır.

Ama Hava-İş Sendikası için aynı değerlendirmeyi yapmak mümkün değil. Hava-İş Sendikası Eski Genel Başkanı Atılay Ayçin, Söz Dergisi'nde kendisiyle yapılan bir görüşmede şunları söylüyor⁴⁵:

"Siyasi iktidarın saldırgan politikalarına sessiz kalan bir TÜRK-İŞ, 1995 kamu sözleşmelerinde saldırgan tavır izleyen kamu işveren sendikalarına bugünkü uygulamalarına ilişkin yetkiyi vermiş olmaktadır... teslimiyet politikaları belirleyiciliğini sürdürmektedir."

TÜRK-İŞ sessiz kalmış. TÜRK-İŞ teslimiyet politikası sürdürüyormuş.

Böyle büyük iddialar karşısında yapılacak iş, yaşananları hatırlamaktır.

TÜRK-İŞ 20 Temmuz 1994 günü ülke çapında ve Demokrasi Platformu ile birlikte bir genel eylem düzenledi. Atılay Ayçin'in genel başkanlığındaki Hava-İş Sendikası ise 19 Temmuz günü işyerlerinde dağıttığı bildiri ile bu eylemi kırmaya çalıştı; eyleme katılmadı.

TÜRK-İŞ 26 Kasım 1994 günü Ankara'da 100 binden fazla işçinin katıldığı Büyük Yürüyüş'ü gerçekleştirdi. Atılay Ayçin'in Hava-İş Sendikası bu yürüyüşte yoktu.

Hava-İş'in 22. olağan genel kurulu 13 Ocak 1995 tarihinde toplandı. Sendikaların genel kurullarına sunulan çalışma raporlarını toplama gibi bir alışkanlığım var. En ilginçlerinden biri, Hava-İş'in bu raporu. Raporda, önsöz ve delege listesinin ardından, 40 sayfa toplu sözleşme bilgileri, 30 sayfa uluslararası ilişkiler, 38 sayfa hukuk, 47 sayfa eğitim ve 3 sayfa da örgütlenme bölümleri yer alıyor. Rapor böylece bitiyor. Üç yıllık dönemde Türkiye'de verilen sendikal mücadeleden, eylemlerden, kamu çalışanları sendikacılığı hareketinden söz eden, bırakın ayrı bir bölümü, tek bir sayfa yok.

Hava-İş Sendikası, 12 Temmuz 1994 tarihinden beri TÜRK-İŞ'in Başkanlar Kurulu toplantılarına ve hiçbir eylemine katılmıyor.

18 Temmuz 1995 günü Ankara'da Sendika ve Şube yöneticilerinin toplantısı ve ardından yürüyüşü yapıldı. Hava-İş'çiler yoktu.

21 Temmuz 1995 günü tüm işyerlerinde sabahları servis araçlarına binilmedi ve işyerlerine yürünerek gidildi. Hava-İş'çiler katılmadı.

25 Temmuz 1995 günü DYP ve CHP il merkezleri ziyaret edilerek protesto edildi. Hava-İş'çiler yoktu.

5 Ağustos 1995 günü Ankara'da Emeğe Saygı Yürüyüşü ve Mitingi gerçekleştirildi. Hava-İş Sendikası yoktu.

8 Ağustos 1995 günü işbaşında iş durdurma ve gece işyerini terketmeme eylemi yapıldı. Hava-İş'çiler katılmadı.

Hava-İş'in yöneticileri ilginç bir tavır sergiliyor.

1993 yılı Şubat ayında THY işyerlerinde grev oylaması yapıldı. Grev oylaması kaybedildi.

1995 yılında THY işyerlerinde grev ertelendi; işyerlerinde hiçbir direniş örgütlenmedi.

1995 yılında Havaş işyerinde greve çıkıldı, aynı işyerini paylaşan THY işçilerinin destek vermesi sağlanamadı.

Özelleştirilmek istenen Havaş işyerinde büyük baskılar uygulandı ve diğer sendikalarca bu greve yeterli destek verilmedi. Ancak bunda sadece diğer sendikalar mı suçluymuş?

Sabri Topçu TÜMTİS'in Genel Başkanıdır. TÜMTİS ölümüne bir mücadele veriyor. Sabri Topçu ne dese, buna hakkı vardır.

⁴⁴ 26.8.1995, **Aydınlık** .

⁴⁵ 22 Temmuz 1995, **Söz**.

Yener Kaya Deri-İş'in Genel Başkanıdır. Deri-İş ölümüne bir mücadele veriyor. Yener Kaya ne derse desin, buna hakkı vardır.

Diğer bazı sendikalar için de durum aynı.

Ama Atılay Ayçın'ın TÜRK-İş'in teslimiyetine ilişkin ettiği her sözü okudukça, aklıma günahlarını bir günah keçisine yıktığına inanarak kendisini rahatlatan eski Museviler geliyor. Günah keçilerine eski museviler inanabilir, ama bizim inanmamız beklenmesinler, lütfen.

Kamu Kesiminde Grevler⁴⁶

Tarım-İş Genel Başkanı ve TÜRK-İŞ Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Sabri Özdeş, 21 Ağustos günü yaptığı basın toplantısında, Tarım ve Köyşeri Bakanlığı ile TİGEM işyerlerinde çalışan 23 bin işçinin 8 Eylül günü greve çıkacağını ve Ankara'ya geleceğini açıkladı. TÜRK-İŞ Kamu Koordinasyon Kurulu ise, 29 Ağustos 1995 günü yaptığı toplantıda, Tarım-İş'in grevi nedeniyle Ankara'ya gelecek tarım işçilerinin yanı sıra, Ankara'daki diğer işyerlerinin işçilerinin de katılımıyla, 9 Eylül günü CHP Kurultayı'nı ziyaret etme ve CHP'ye Hükümetten ayrılma çağrısı yapma ve 20 Eylül günü diğer işyerlerindeki grevleri başlatma kararı aldı. Alınan diğer bir karar ise, grev yasağı kapsamındaki işyerlerinin toplu sözleşmelerinin herhangi birinin Yüksek Hakem Kurulu'nda incelemeye alınması durumunda, bu işyerlerinin tümünde bir gün işe gitme eyleminin uygulanmasıydı. YHK, grevlerin başlayacağı 20 Eylül gününe kadar bu eyleme neden olacak süreci başlatmazsa, grev yasağı kapsamındaki işyerlerinin işçileri, grevci işçilerle dayanışma için, 20 Eylül günü bir gün işe gitme eylemi gerçekleştirecekler.

Bu kararlar çeşitli açılardan önemlidir.

Grev hakkını düzenleyen, veya daha doğrusu kısıtlayan hükümler, 12 Eylül döneminde kabul edilmiştir. 1982 Anayasası'nın 54. maddesi ve Millî Güvenlik Konseyi tarafından 1983 yılında kabul edilen 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasası'nın grev yasak ve kısıtlamalarına ilişkin hükümleri hala aynen yürürlüktedir. Bu yasa kapsamında uygulanan ilk grevlerde üretim durdurulamamıştı. 1984-1985 yıllarında, "bu yasalarla grev yapmak enayiliktir" havası yaygındı. İşçiler çeşitli işyerlerinde grev oylamalarında greve "hayır" diyordu.

Anayasa ve yasalar değişmedi. Ama mücadele çok şey öğretti.

18 Kasım 1986 günü başlayan ve 93 gün sürerek 18 Şubat 1987 günü sona eren Netaş grevi (Otomobil İş) sırasında, mali olanakları sınırlı bağımsız sendikaların bile (a) güçlü bir dayanışma ve (b) toplu sözleşme görüşmeleri sırasında gerçekleştirilen grev dışı eylemlerle yenilgiyi aşabileceği yaşanarak öğrenildi. Netaş işçileri ve Otomobil İş Sendikası, uluslararası teknelci sermaye (Northern Telecom) ve Hükümet (PTT) ortaklığı karşısında başarı kazandı. Netaş grevi, grevler konusunda havanın dönmesinde etkili oldu.

Petrol-İş'in, Deri-İş'in, TÜMTİS'in, Selüloz-İş'in başarılı grevleri bu çizgiyi sürdürdü. İlk kez Selüloz-İş'in 6.9.1988 günü başlayan ve 16.1.1989 günü sona eren grevinde, TÜRK-İŞ Selüloz-İş'e 521,8 milyon lira verdi. Böylece grevci işçilere grevin 116. günü 60 bin'er lira dağıtılabildi.

1989 yılında İsdemir ve Kardemir işçilerinin 137 günlük grevi önemli bir dönüm noktasıydı. Ancak 1990 yılının son haftalarında başlayan Zonguldak Kömür Grevi (TTK Grevi) sırasında Genel Maden İş Sendikası ve maden işçileri, mücadeleye yeni bir boyut kazandırdılar. Zonguldak grevi sırasında grevci evlerinde oturmadı. Zonguldak her gün bir miting alanına çevrildi. 4-8 Ocak 1991 günleri ise, tüm eksiklik ve yanlışlıklarına karşın, dünya ve Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihine şanlı bir sayfa olarak geçen Zonguldak - Ankara Yürüyüşü başladı.

TÜRK-İŞ Kamu Koordinasyon Kurulu'nun kararları ile bu deneyim hazinesine yeni biçimler katılıyor.

Tarım-İş'in Ankara'da grevi başlatmaya tüm Türkiye'den üyelerini getirme kararı son derece önemlidir. TÜRK-İŞ'in bu eyleme destek vermesi ve CHP Kurultayı'nın topluca ziyareti de önemli bir adımdır.

TÜRK-İŞ ilk defa topluca grev uygulama kararları aldı.

TÜRK-İŞ ilk defa grev yasağı kapsamındaki işyerlerinin işçilerinin greve çıkacak işçilere işe gitmeyerek destek vermesini öngören bir karar aldı.

TÜRK-İŞ ilk defa Yüksek Hakem Kurulu'nun anti-demokratik yapısı ve işleyişine karşı eylemli bir tepki gösterme kararı aldı.

Bazı Hükümet temsilcileri, 5 ve 8 Ağustos eylemlerini değerlendirirken, işçilerin yasal grev hakkını kullanmalarını, "yasadışı yollara başvurmamalarını" öneriyorlardı. Burada akla gelen bir olasılık, Hükümetin, zarar ettirilen ve ancak halkın tepkisi nedeniyle kapatılmayan bazı işletmeleri greve zorlayarak, ücret ödemelerinden kurtulmak istemesidir. Bu oyunu bozacak adımlar, TÜRK-İŞ Kamu Koordinasyon Kurulu kararlarında ifade edilen dayanışma ve eylemliliktir.

TÜRK-İŞ'in talebi, işçilerin satınalma gücünün korunmasıdır. Bu talep haklıdır. Talebin haklılığı kamuoyu tarafından da kabul edilmektedir. Sermayenin denetimi altındaki kitle iletişim araçlarının işçi aleyhtarı tüm yayınlarına karşın, uluslararası ve yerli teknelci sermaye, IMF, Dünya Bankası ve Sayın Başbakan dışında tüm toplum kesimleri, bu talebin haklılığı konusunda görüş birliği içindedir. DYP içindeki bazı kesimler bile, izlenen işçi düşmanı politikadan rahatsızlık duymaktadır. CHP bu konuda içten içe kaynamaktadır.

Bugün ücret konusunda bir saflaşma gibi gözüküyor, gerçekte emperyalizm ve ülkemizdeki yandaşları ile ülkemizin bağımsızlığını, emeğe saygıyı ve demokrasiyi isteyenler arasındaki saflaşmanın bir yansımasıdır.

Türkiye'yi uluslararası teknelci sermayenin ve özellikle de Avrupa Birliği'nde yerleşmiş sermayenin ucuz emek cenneti haline getirmek isteyenler ve ülkemizdeki yandaşları hayalkırıklığına uğrayacaktır.

⁴⁶ 2.9.1995, **Aydınlık**.

Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketini Küçümsemeyin⁴⁷

Geçenlerde uluslararası işkolu federasyonlarından birinin Genel Sekreteri ve diğer ülkelerden üç yabancı sendikacı Türkiye'ye geldi. Bu uluslararası örgütün Türkiye'deki üyesi 9 işçi ve kamu çalışanı sendikasının temsilcileriyle bir toplantı yapıldı. Bu toplantının sonunda söz alan bir kişi, az gelişmiş ülkelerde sendikacılık hareketinin geri olduğunu, gelişmiş ülkelerin sendikalarından öğrenilecek çok şeyimiz bulunduğunu söyledi.

Bu tavır beni çok rahatsız ediyor. Bu tavrı, tarihsel perspektiften yoksunluğa, uluslararası sendikacılık hareketi konusundaki bilgisizliğe ve bir ölçüde de, bir aşağılık kompleksine bağlıyorum.

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi günümüzde dünya işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin en ön saflarında yer almaktadır.

Sendikacılık hareketinin kaynağı Avrupa'dır. Ancak Avrupa'da günümüz sendikacılığına damgasını vuran özellikler, İkinci Dünya Savaşı'ndan 1970'li yıllara kadar süren ekonomik büyüme, Soğuk Savaş ve düşük oranlı işsizlik koşullarında biçimlenmiştir. Ayrıca, Avrupa dışındaki ülkeleri sömüren Avrupa tekelci sermayesinin bu sömürünün kırıntılarını Avrupa işçilerinin bir bölümüne aktarmış olması da, bu bölgedeki işçi sınıfı ve sendikacılık hareketini olumsuz biçimde etkilemiştir.

Buna karşılık, bir dönem ulusal kurtuluş savaşlarıyla dünya gündemine giren az gelişmiş ülkeler, günümüzde değişen uluslararası işbölümü ve sermayenin denetimindeki küreselleşme sonucunda, ucuz işgücü kaynağı olarak önemini artırmıştır. Bu ülkelerde, özellikle son 10 yıldır, işçi sınıfı hareketi, nicel ve nitel olarak güçlenmektedir. Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi de bu süreçte etkin bir yer almaktadır. Örneğin, kamu çalışanlarının Türkiye'deki hareketlenmesi istisnai bir olay değildir. 1980'li yıllarda az gelişmiş ülkelere dayatılan istikrar programları, birçok ülkede daha kamu çalışanlarının militan bir mücadele içine girmesine yol açmıştır.

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, tüm eksiklik ve hatalarına karşın, son 6-7 yıldır önemli mevziler kazanmıştır. Sendikal mücadele ücretle sınırlı değildir; ancak sendikal mücadelenin başarılarının göstergelerinden biri ücret düzeyindeki gelişmelerdir. Birçok endüstrileşmiş ülkede ekonomik bunalım koşullarında gerçek ücretler sürekli olarak gerilerken, Türkiye'de 1989-1993 döneminde önemli artışlar sağlanmıştır.

Uluslararası Taşımacılık İşçileri Federasyonu'ndan bir sendikacı Ağustos ayının ilk haftasını Türkiye'de geçirdi. TÜMTİS'in İstanbul ve İzmir'deki mücadelesini izledi, 5 Ağustos Emeğe Saygı mitingine katıldı. Ayrılırken, "hayatımda unutamayacağım bir hafta geçirdim" dedi. Avrupalılar bu tür sözleri nezaket olsun diye söylemezler. Kendi ülkesinde önemli grevleri örgütleyen ve yöneten bu sendikacı arkadaşımızın değerlendirmeleri gerçekten önemlidir.

Eksikliklerimizi ve hatalarımızı görelim; tartışalım; aşmaya çalışalım. Bu doğru bir tavır. Ancak, bunu yaparken, olumlu yanlarımızı, başarılarımızı ve potansiyelimizi de gözden kaçırmayalım. Hele hele aşağılık kompleksine hiç kapılmayalım. Bu hatalara düşenler, birçok kişinin zannettiğinden çok daha fazladır. Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin diğer ülkelerdeki hareketlerden öğreneceği çok şey var; ama öğreteceği çok şey de var. Aradaki ilişki, bir ast-üst ilişkisi değil, eşitlik ilişkisidir. Kendi gücüne güvenmeyen büyük tarihsel görevleri hiç yerine getiremez.

⁴⁷ 9.9.1995, **Aydınlık**.

Hayalcilik ve Gerçekçi Beklentiler⁴⁸

Dünya ve özellikle de Türkiye hızlı bir biçimde işçileşiyor. Türkiye, ekonomik bunalıma, uluslararası tekelci sermayenin kırsal bölgelerdeki küçük üreticiliğe ilişkin değişen politikasına, PKK'nın silahlı ayaklanmasına ve devletin buna karşı uyguladığı stratejiye ve diğer bazı etmenlere bağlı olarak, hızlı bir mülksüzleşme ve işçileşme yaşıyor. Sermaye, sahte "kendi hesabına çalışma" yöntemlerini yaygınlaştırmaya çalışıyorsa da, ücretli emekle sermaye arasındaki uzlaşmaz çelişkiyi ortadan kaldıramıyor. Bazı bölgelerde, küçük üreticiler ve küçük esnaf bile tekelci sermayenin fiili ücretlileri haline dönüşüyor.

Bu gelişim olumludur. Ancak üretim süreci açısından işçileşen bu insanların kafaca işçileşmeleri o kadar kolay değildir. İşçi sınıfının kendiliğinden bir sınıf olmaktan çıkıp, kendisi için bir sınıf olabilmesi oldukça uzun bir süreci öngörür. Bu konuda gerçekdışı hayalciliğe kapılanlar, beklentilerini bulamayınca, işçi sınıfının gücüne, potansiyeline ve tarihsel misyonuna olan güvenlerini yitirirler.

İşçi sınıfının parçası olmayan "işçi dostları"nın işçilerden beklentileri genellikle gerçekliğin oldukça dışındadır. Devam eden işçileşme süreci nedeniyle, köylülüğün ve esnaflığın kafalardaki ve bilinçlerdeki izleri, sorunun nedenlerinden yalnızca biridir. Diğer taraftan, ekonomik büyüme ve Soğuk Savaş koşullarında sermayenin ve muhafazakar partilerin uyguladığı sosyal politikalar vardır. Özellikle Türkiye'de solcuların anlamakta zorluk çektiği bir konu, DP ve AP dönemlerinde öncelikle köylülüğün ve önemli bir ölçüde de işçilerin çalışma ve yaşama koşullarının ciddi biçimde iyileştiğidir. İşçilere özellikle 1950-1960 döneminde yasa değişiklikleri aracılığıyla ve diğer yollardan önemli haklar sağlanmıştır. Birçok işçi bu dönemde işe girmiştir. Soğuk Savaş döneminde sürdürülen anti-komünist ve dinci politikaların da önemli bir etkisi olmuştur. Bu nedenlerle, işyerlerinde muhafazakar partilerin ideolojik etkileri küçümsemeyecek ölçüdedir.

Ancak, ekonomik bunalımla, yapısal ve yüksek oranlı işsizlikle, Türkiye'nin uluslararası işbölümünde değişen konumuyla ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyet Sisteminin çökmesiyle birlikte, muhafazakar partilerin işçi lehine adım atma olanağı ve niyeti sona ermiştir. Bu koşullarda, işçilerin mevcut partilerden bağımsızlaşma eğilimi gündeme gelmiştir ve güçlenmektedir.

Burada özetlenmeye çalışılan bu karmaşık sürecin farkında olmayanlar için, işçi sınıfı homojendir, sınıf bilincine sahiptir, mücadelede kararlıdır ve tarihsel misyonunu yerine getirmeye hazırdır. Hareket için de, "öncü"nü kendisine ulaşmasını beklemektedir. 1960'lı yıllardaki bu durumu Sadun Aren şöyle anlatıyor⁴⁹:

"Türkiye'de sosyalizm uzun yıllar yasaklı olduğu için, insanlarda, bu yasak kalkıp sosyalist fikirler (sosyalizmin gerçekleri) bir defa açıkça söylenebilirse, halkın bunları hemen benimseyeceği ve sosyalist olacağı sanısı vardı. İşte şimdi sosyalistler Parlamente'ye girmişler ve oradaki kürsüden fikirlerini açık bir biçimde söylemeye ve radyo ve basın aracılığıyla da tüm halka duyurmaya başlamışlardır ama, ülkede sosyalizmden yana belirgin bir hareket, değişim olmuyordu. Ayrıca, seçim kampanyası sırasında, mitinglerde, kahve toplantılarında ve radyo konuşmalarında her şey açık seçik söylenmiş olduğu halde, pek az oy alınmıştı ve bu oyların kısa dönemde anlamlı ölçülerde artırılmasının pek kolay olmayacağı da anlaşılıyordu."

İşçi sınıfının somut durumunu bir parça bilenler içinse, durum tümüyle farklıdır. İşçilerin önyargılarının aşılması, birlikte meşru kitle mücadelesi geleneğinin yaratılması, sendikal örgütlülüğün ve kültürün yerleşmesi, v.b. uzun ve sabırlı bir süreci gerektirir.

Bu karmaşık süreci kavrayamayanlar ve bu konuda yazılanları okuma zahmetine katlanmayanlar için ise, eğer işçi sınıfı tarihsel misyonunu yerine getirmek için adım atmıyorsa, bunu engelleyen birilerinin olması gerekmektedir. Bu "birileri" de, işçilere en yakın olanlar, sendikacılar, sendikacılarıdır. Sol içinde sendikacılar ve hatta sendikalar konusundaki olumsuz tavrın nedenlerinin başında bu olgu bulunur. Doğal olarak sendikaların ve sendikacıların eksiklik ve hataları da bu tepkilerde rol oynamıştır ama, belirleyici olan bu tavrıdır.

İşçi sınıfının, insanlık tarihinin ütopyasını gerçekleştirmek gibi tarihsel bir misyonu vardır. Hiçbir etnik grubun veya mezhebin ise böyle bir tarihsel misyonu yoktur. İşçi sınıfı nicel ve nitel olarak gelişmektedir. Diğer taraftan, sermaye, günümüz koşullarında, daha saldırganlaşmakta ve pervasızlaşmaktadır. Ancak Türkiye işçi sınıfının önünde gidilecek daha çok yol vardır. Güçlenen ve gelişen işçi sınıfımız, kendi deneyimlerini yaşaya yaşaya, başka seçenekleri tükete tükete, tarihsel misyonuna daha da yaklaşacaktır. Bu umudu yitirmemek gerekiyor. Bugün işçiler ve memurlar arasında hala emek düşmanı siyasal partilerin etkileri sürüyorsa, işçilik kimliğini ve sınıf kardeşliği bağını öne çıkararak, ilkel zıtlıklara girmeden, hoşgörü ve sevgiyle yaklaşıldığında, değişim sürecinin hızla gerçekleştiği gözlenecektir.

Türkiye'nin ve dünyanın özgür ve mutlu geleceğini yaratacak güç, belirli tarihsel koşullarda geçici olarak hareketlenebilen belirli bir etnik grup veya mezhep değil, bir bütün olarak işçi sınıfıdır.

⁴⁸ 16.9.1995, **Aydınlık**.

⁴⁹ Aren, Sadun, **TİP Olayı, 1961-1971**, Cem Yay., İstanbul, 1993, s.106.

Haydi Grevlerle Dayanışmaya⁵⁰

20 Eylül 1995 günü 160 bine yakın işçi greve çıkıyor. Grevleri değerlendirmenin yöntemlerinden biri, belirli bir yıl içinde greve çıkan toplam işçi sayısını incelemektir. 1923-1980 döneminde rekor, 85 bin işçiyle 1980 yılındaydı. 1990 yılında ise 166 bin işçi greve çıktı. Yalnızca 20 Eylül günü greve çıkan işçi sayısı ise Türkiye rekoruna ulaşıyor.

Hükümet kamu kesimi toplu sözleşmelerinde çok katı bir çizgi izliyor. Başbakan Çiller, birkaç kez söz vermesine karşın, TÜRK-İŞ Genel Başkanı ile görüşme doğrultusunda bir adım atmadı. Devlet Bakanı Bekir Sami Dağçe ise yıllık ortalama yüzde 5,4'lük bir zam önerisini yineliyor.

Hükümetin tavrı niçin böyle? DYP Genel Başkanı Tansu Çiller niçin DP, AP ve Sayın Demirel'li DYP çizgisini izlemek yerine, Özal çizgisini izliyor?

Bu soruların yanıtı, sermayenin işçiler konusunda değişen politikasına bağlı olarak, muhafazakar partilerin değişen stratejilerinde yatıyor.

DP ve AP, ekonomik büyüme, ithal ikameci sanayileşme ve Soğuk Savaş döneminin az gelişmiş ülke muhafazakar partisiydi. Bu dönemde, kamu sektörüne çok sayıda yeni işçi almak, işçilere oldukça kolayca hak tanımak olanaklıydı.

Ekonomik bunalım, yüksek oranlı yapısal işsizlik, Sovyet sisteminin çöküşü ve az gelişmiş ülkelerin ucuz işgücü kaynağı olarak önemini artmasıyla birlikte, önce sermayenin işçilere bakışı değişti, sertleşti. Muhafazakar partilerin tavrında da köklü bir değişiklik oldu. Bu değişiklik bazan bir partinin politika değişikliği biçiminde ortaya çıktı; bazan da farklı partiler biçiminde billurlaştı. Türkiye'de farklı partiler oluştu. DP-AP çizgisinin devamcısı DYP yerine, ANAP gündeme geldi. Özal döneminde sermayenin yeni politikası acımasızca uygulandı. DYP'nin iktidara gelmesiyle birlikte, DP-AP çizgisinden ve muhalefetteki DYP'nin tavrından farklı bir anlayış uygulanmaya başlandı. Özellikle Tansu Çiller döneminde DYP'nin çizgisi, geleneksel DP-AP çizgisi yerine, Özal çizgisine yaklaştı.

Bugün başlayan grevler, sermayenin ve ona bağlı olarak da muhafazakar partilerin değişen politikasının bir ürünüdür.

Sermaye, sosyal devleti ve işçiyi koruyucu mevzuatı artık istememektedir. Ekonomik bunalım, işçilere verilecek haklar için sermayenin ayırabileceği kaynakları sınırlamıştır. Yüksek oranlı işsizlik ve Sovyet sisteminin çöküşü ise, sermayenin bu konudaki niyetini sona erdirmiştir. Kamu kesiminde işçi ücretlerinin düşürülmesi ve işçi sayısının azaltılması da bu açıdan son derece önemlidir. Devletin sınırlı olanakları işçilere ve memurlara değil, borçların geri ödenmesine ayrılmak istenmektedir. Ayrıca, Türkiye gibi ülkelerin uluslararası işbölümündeki yeni ve önde gelen rolü ucuz işgücü cennetliğidir. Örneğin, Türkiye'deki yabancı sermayeli şirket sayısı 1980 yılında 99 iken, 1995 yılı Temmuz ayı sonunda 3013'e ulaştı. Giderek artan sayıda yabancı sermayeli şirket, Türkiye'de yatırım yaparak dünya pazarlarına mal satma niyetindedir.

Türkiye'de sendikacılık hareketi hakkında birçok eleştiri, bazan bilgisizlikten kaynaklanan bir pervasızlıkla dile getiriliyor. Gerçek ücretlerin artışı sendikacılık hareketinin tek başarı ölçütü olmamakla birlikte, önemli göstergelerinden biridir. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, 1989-1994 döneminde dünyanın en başarılı hareketleri arasındadır. Bu koşullarda, uluslararası ve yerli tekelsel sermayenin ve IMF ile Dünya Bankası'nın temel hedeflerinden biri, Türkiye sendikacılık hareketidir.

TÜRK-İŞ'in grevleri, ücretli emek ile sermaye arasında giderek netleşen ve sertleşen bu harbin savaşlarından en önemlisidir. IMF ve Hükümet, 1995 kamu kesimi toplu sözleşme görüşmelerinde sendikacılık hareketini dize getirmeye, itibarsızlaştırmaya, güçsüzleştirmeye çalıştı. Başaramadı. Gerginlik tırmandı. Hükümet ve özellikle Sayın Başbakan, toplumsal hareketleri ve işçi sınıfının davranışını yeterince bilmediği için, sendikaların greve çıkamayacağını, greve zorlanma tehdidiyle sendikaların teslim alınabileceğini sandı. Yanıldı. 20 Eylül günü greve çıkacak 160 bin işçi ve daha sonraki günlerde sayıları 300 bini aşacak grevci işçilerin meşru ve demokratik kitle eylemleri, Sayın Başbakan'ın hesaplarının yanlışlığının bir kanıtı olacak. IMF ve Hükümet, sendikaların birlikte davranmasını engelleyebileceklerini, bazı işyerlerinde toplu sözleşme imzalayarak, kapatmak istedikleri işyerlerini yalnız başına greve zorlayabileceklerini sandılar. Bu oyun da bozuldu. TÜRK-İŞ ise, CHP'nin hükümetten ayrılma ve sürekli kitle eylemi kozlarını kullandı.

Bugün başlayan grevler, yalnızca greve katılanlar için değil, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin bütünü, Türkiye'de bağımsızlık, demokrasi ve emeğin kurtuluşu mücadelesi açısından önemlidir. Ekmeği için greve çıkan işçi, aynı zamanda Türkiye'nin bağımsızlığı, demokrasi ve emeğin kurtuluşu için de greve çıkmaktadır.

Bu grevleri desteklemek ise, Türkiye'nin bağımsızlığından, demokrasiden ve emeğin kurtuluşundan yana olan herkesin sorumluluğu ve görevidir. Bu yoğun mücadele döneminde sendikaların veya sendikacıların bazı eksik ve hatalarının ön plana çıkarılması ve sendikalara olan güveni sarsıcı tavrılara girilmesi, işçi sınıfına değil, uluslararası ve yerli tekelsel sermayeye, IMF'ye, Dünya Bankası'na yarar sağlar.

⁵⁰ 21.9.1995, **Siyah Beyaz.**

"Hükümeti Devirdik, Sıra IMF'de"⁵¹

Türkiye işçi sınıfı tarihinin en hareketli dönemlerinden birini yaşıyoruz. 20 Eylül günü Türkiye'nin bütün illerinde ve çeşitli işkollarında 160 bin işçinin çalıştığı işyerlerindeki işçiler greve çıktı. Aynı gün, CHP, Koalisyon Hükümeti'nden ayrılma kararı aldı. Tansu Çiller de istifasını Cumhurbaşkanı Sayın Demirel'e sundu. 21 Eylül sabahı Türkiye YOL-İŞ'e bağlı Demiryolları Limanlar Havameydanları İnşaatı Gn. Md.'nde grev başlatılıyordu. Afetler Gn.Md. ve Bayındırlık Bakanlığı'nın aynı gün greve çıkacak işçileri de buraya toplanmıştı. Atılan sloganlardan biri, "Hükümeti devirdik, sıra IMF'de" idi. Hükümeti yalnızca işçilerin devirdiğini söylemek olanaklı değil, tabii. Ancak, TÜRK-İŞ'in CHP'nin Hükümetten çekilmesi doğrultusundaki kampanyasının ve 9 Eylül günü gerçekleştirilen Kurultay ziyaretinin bunda küçümsenmeyecek payının bulunduğunu da söyleyebiliriz.

Türkiye işçi sınıfı tarihinde ilk defa **sınıfın bütünü** ile uluslararası ve yerli teklici sermaye ve onun sözcüsü IMF arasındaki çelişkiler bu denli net bir biçimde ortaya çıkıyor. Bu açıdan bakıldığında, 1960'lı yılların "Bağımsız Türkiye" sloganına, her siyasal görüşten işçisi ve memuruyla, işçi sınıfının bir bütün olarak sahip çıkmaya başladığını söyleyebiliriz. Ancak bugünkü durumu 1960'lardan farklı kılan, bağımsızlığın sınıf özüdür. 1960'lı yıllarda anti-emperyalistlik, ağırlıklı millî demokratik bir devrim öngörenlerin, ücretli emek ile sermaye arasındaki çelişkinin baş çelişki olmadığını ileri sürenlerin ön plana çıkardığı kimlikti. Günümüzde ise anti-emperyalistlik ve ücretli emek ile sermaye arasındaki uzlaşmaz çelişki örtüşmektedir.

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi yeni bir dönüşüm yaşamaktadır. İlk yapısal dönüşüm, 24 Ocak istikrar programı ve 12 Eylül darbesi sonrasında yaşandı. Sermayenin ve denetimindeki muhafazakar partilerin sosyal devleti ortadan kaldırma politikası öncelikle kamu kesimindeki istihdam politikasında köklü değişiklikler getirdi. 1989-1993 yılında yaşanan eylemlilikle, küçümsenmeyecek haklar elde edildi. İşin ilginç yanı, 12 Eylül döneminin anti-demokratik mevzuatı yerindeyken, önemli gerçek ücret artışları elde edilebilmesidir; çünkü bu mevzuat işlemez kılındı. Sermaye ve muhafazakar partiler, 1991 ve özellikle de 1993 sonrasında yeni bir saldırı dalgası başlattı. Özelleştirme, taşeronlaştırma, yerli ve yabancı kaçak işçilik, işten çıkarmalar, zorunlu emeklilik gibi uygulamalarla, kazanımlar geri alınmaya başlandı. Bu koşullarda, işçilerin sorunlarının çözümü toplu sözleşme masasından siyasal alana kaydı; işçilerin mevcut siyasal partilerden bağımsızlaşma ve siyasal alanda da "iş başa düştü" deme eğilimi güçlendi.

Son grevler ve kamu sektörü işçilerinin Hükümete karşı açık ve net tavrı, bu gelişmenin kaçınılmaz bir sonucudur. 21 Eylül günü grevde bulunan 200 bin kamu işçisinin çok büyük bir bölümü hayatında ilk defa greve çıkmaktadır. Grevler grev-dışı eylemlerle güçlendirilmektedir.

IMF, sermaye ve Hükümet, bu yıl kamu kesimi toplu sözleşmelerini işyeri işyeri sürdürme çabasına girdi. Böylece, TTK ve TCDD gibi işyerleri greve zorlanacak, Şeker Fabrikaları ve SEKA gibi işyerlerinde ise grevler ertelenecekti.

Bu oyun bozuldu. Sendikalar, toplu sözleşme yetki sürecinde ve toplu sözleşme görüşmelerinde gerektiği gibi koordineli hareket etmeseler ve bazı sendikalar işi ağırdan alsalar bile, grup tavrı korundu. Diğer taraftan, TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'nun 18 Eylül 1995 günlü toplantısında, grevlerin ertelenmesi durumunda çalışılmayacağı ve sürekli bir eylemlilik içinde olunacağı açıkça ilan edildi. Diğer taraftan, grevler sırasında grev-dışı eylemlerin sürdürülmesi kararı da "grevci işçi evinde oturur, bu grev de sürer gider," anlayışını boşa çıkardı.

Hükümet, 5 Ağustos Emeğe Saygı Yürüyüşü ve Mitingi ve 8 Ağustos genel eyleminde, işçi eylemlerinden etkilenmiş gibi bir görünüm sunmaya çalıştı. Bunda, önemli ölçüde de başarılı oldu. Ancak birkaç olay, Hükümetin işçi eylemleri konusunda ne kadar duyarlı olduğunu göstermektedir.

Birinci olay, 8 Eylül 1995 günü Tarım-İş Sendikası'nın grevleri sırasında Hükümetin tavrıdır. Tarım işçileri 8 Eylül günü Ankara'da grevleri başlatmak üzere yola çıkmaya kalktıklarında, 20'yi aşkın ilde engellendiler. Ankara'ya gelebilenler de saatler boyu yollarda bekletildi. Kırıkkale işçileri Ankara'ya 5 saatte ulaştı. İstanbul işçileri 7 saat bir yerde tutuldu.

İkinci olay, 21 Eylül 1995 günü, TÜRK-İŞ'in Ankara'daki şube yöneticilerinin grevleri ziyareti sırasında meydana geldi. Şube yöneticilerinin bindiği ve sürekli olarak çevreye duyuru yapan araç, Emniyet Müdürlüğü tarafından durduruldu ve parka çekildi.

Hükümet, işçilerin tam bir birlik içinde greve çıkacaklarını ve çıkabileceklerini beklemiyordu. 200 bin işçinin, tek bir grevkırıcı olmaksızın greve çıkabilmiş olması, küçümsenmeyecek bir başarıdır.

Grevlerin başlatılması sırasındaki gösteriler, beklenenin üzerinde bir coşkunluk olduğunu gösterdi. Kamuoyunun kamu sektörü işçilerine karşı artık olumluya dönüşen tavrı da önemli bir güç kaynağı oldu. Türkiye'nin onaylanmış bulunduğu 87 sayılı Sözleşme'den kaynaklanan haklarını kullanan işçiler, grevleri birer gösteri ve yürüyüşle başlattılar. Bunlar son derece önemli ve olumlu gelişmelerdir.

Bugünkü grevler, ücretlerinin satınalma gücünü korumaya çalışan işçilerin kısa vadeli kesimsel çıkarları için verdikleri bir mücadele değildir. Bu grevlerde ücretlerinin satınalma gücünü korumaya çalışan işçi, farkında olsa da olmasa da, istese de istemese de, sermayeye, IMF'ye ve vurgunculara karşı bir mücadele içindedir.

Önümüzdeki günlerde Hükümeti hangi siyasal parti kurarsa kursun, ön plana çıkan, IMF ve sermaye ile işçi sınıfı arasındaki uzlaşmaz çelişkinin giderek belirginleşmesidir.

İşçilerin "Hükümeti devirdik, sıra IMF'de" sloganı bugün gerçekliğin fazla zorlanması anlamına geliyor. Olsun. İşçiler bir dönem, "Özal gider, dertler biter" diyorlardı. Bugün "Tansu Çiller gider, dertler biter" demiyorlar. Soruna çok daha sınıfsal bir açıdan bakıyorlar.

Sendikacılık hareketi yeni koşullara uyum sağlama çabası içinde. Birçok eksiği ve hatası var. Ancak, bütün bunlara karşın, birçoklarının eleştirdiği TÜRK-İŞ, 350 bin işçiyi greve çıkarabiliyor, bölge ve il grev komitelerini kurup, kör topal da olsa işletmeye başlayabiliyor, işçilerin eşlerini ve çocuklarını harekete geçirmekten, tüketim kooperatiflerinin gücünü kullanmaktan, sermaye yanlısı kitle iletişim araçlarını boykot etmekten söz edebiliyor.

⁵¹ 23.9.1995, Söz.

Bu grevler en azından 15-20 gün süreceğe benziyor. Arkasından ne olursa olsun, sendikaların IMF'ye teslim olduğunu söylemek mümkün değil. Toplumda çeşitli sınıf ve tabakalar içinde IMF'ye ve sermayeye karşı örgütlü bir biçimde mücadele eden, yalnız ve yalnız işçi sınıfıdır. İşçi sınıfının bugün bu mücadeledeki araçları da, beğenin veya beğenmeyin, sendikalardır. Yarının belirsizliği koşullarında bugünün görevi, grevci işçilerin mücadelesini işçi sınıfının tümünün mücadelesine, halkımızın mücadelesine dönüştürmek, grevleri, grevcileri ve sendikaları desteklemek, eksiklik ve hatalar konusunda ise grevler süresince daha hoşgörülü davranmaktır.

Acil Görev Grevlerle Dayanışmadır⁵²

Türkiye tarihinin en büyük grevleri 20 Eylül 1995 günü TÜRK-İŞ tarafından başlatıldı. 160 bin işçinin çalıştığı işyerlerinde greve çıkıldı. Türkiye tarihinde ilk defa, bu kadar çok sayıda işçi, çeşitli işkollarında ve tüm illerde aynı anda greve başladı. İşveren grev oylaması istemeye cesaret edemedi. Hiçbir işyerinde hiçbir grevkırıcı çıkmadı. Grev yasağı kapsamındaki işyerlerinin işçileri (Ankara'da özellikle Harb-İş'in üyeleri) bir gün işe gitmediler ve grev açılışlarına etkili bir biçimde katıldılar. Ankara'da grevlerin başlatılması başlıbaşına bir olaydı. Tandoğan'a yürüyüş, Tandoğan'da MKE grevinin açılışında çeşitli işkollarından 15 bin dolayında işçinin gösterileri, Karayolları Gn.Md.'ne yürüyüş, grevin açılışı ve gösteriler, Necatibey Caddesinden Mithatpaşa Caddesine, T.Şeker Fabrikaları Gn.Md.'ne yürüyüş ve kamu çalışanlarının da katılımıyla, yine coşkulu gösteriler. Daha mutlu bir dünya ve Türkiye yaratabilme umudunu Türkiye işçi sınıfına bağlamış olanlar için herhalde olağanüstü umut verici, coşturucu, özgüveni artırıcı bir deneyimdi. Türkiyem şarkısı ile Türkiye işçi sınıfına selam marşının birlikte çalınması da güzeldi.

TÜRK-İŞ ilk kez grev öncesinde 9 bölgede bölge grev komiteleri, diğer tüm illerde de il grev komiteleri kurdu. Bu komiteler oldukça etkili bir biçimde çalışmaya başladı. Sendikaların bir bölümü ise, şubelerden işyerlerine kadar uzanan grev komiteleri oluşturdu.

TÜRK-İŞ'te bir grev fonu kuruldu. Tüm sendikalar ve özellikle grev yasağı kapsamındaki sendikalar bu fona önemli miktarlarda katkıda bulunacak.

TÜRK-İŞ ilk defa grevci işçilerin eşlerinin ve çocuklarının örgütlenmesi ve eylemlere aktif olarak katılması doğrultusunda bir kampanya başlattı.

İşyerlerinde yaygın olarak bulunan tüketim kooperatifleri de grevlerde önemli bir güç kaynağı oluşturacak.

Sermayenin çıkarları doğrultusunda emek düşmanlığı yapan basın ve yayın organları aleyhinde kampanyalar açılacak.

Hükümetin toplu sözleşme politikası, işyerlerini ayrı ayrı ele alarak, bazı işyerlerini greve zorlamak, diğerlerini de teslim almaktı. Grup toplu sözleşme tavrı sürdürülerek, Hükümetin bu oyunu bozuldu. Grevler sırasında işçilerin evlerinde oturmamaları, sendikalar tarafından sürekli olarak eylemde tutulmaları kararı da, Hükümetin bir başka hesabını bozdu.

Hükümetin grevleri ertelemesi durumunda, çalışılmayacağı ve gerekirse genel eylemlere başvurulacağı açıklandı.

Grevlerin belirli bir aşamasında, Tarım-İş tarafından başlatılan bir uygulama daha geniş kapsamlı olarak gündeme gelecek. Ülkenin dört bir yanındaki grevci işçiler Ankara'ya getirilecek. İlk düşünülen, Başbakan Tansu Çiller'in konutunun onbinlerce işçiyle birlikte ziyaret edilmesiydi. Ama galiba Tansu Çiller, Türkiye'de işçilerin mücadelesi sonucunda görevinden ayrılmak zorunda kalan ilk başbakan olacağından, işçiler bu olanaktan mahrum kalacak.

Grev yasağı kapsamındaki işçilerin toplu sözleşmelerinin Yüksek Hakem Kurulu'nda görüşülmeye başlanması durumunda ise, bu kurumun önünde protesto gösterileri düzenlenecek.

İşçinin kendi hakkı kabul ettiği hakları sermaye veremiyor ve vermeye niyetli değil. Bu koşullarda, işçi sınıfının kendiliğinden mücadelesi ve sınıf bilinci hızla geliyor. Bu süreçte sendikaların çeşitli eksiklikleri veya hataları olabilir. Ancak bugünkü saflaşmada bir tarafta sendikalarda örgütlü işçilerin öncülüğünde tüm halkımız, diğer tarafta IMF'nin öncülüğünde tüm sermaye ve servet sahipleri yer alıyor.

Bu grevler, basit bir ücret mücadelesi sonucu değildir. TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, 18 Eylül günü okunarak oybirliğiyle kabul edilen bildirgesinde şöyle demektedir:

"TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, kamu kesimi toplu sözleşme mücadelesinin, IMF'ye karşı ülkemizin bağımsızlığı, demokrasi ve emeğe saygı mücadelesinin bir parçası olduğunu tekrar belirterek, ülkemizin bağımsızlığından, demokrasiden, emekten yana tüm güçleri, IMF'ye ve onun Türkiye'deki uzantılarına karşı verdiğimiz mücadelede TÜRK-İŞ'e destek vermeye çağırılmaktadır."

Bağımsızlıktan, demokrasiden ve emekten yana herkes, bu mücadelede TÜRK-İŞ'in yanında olmak zorundadır. TÜRK-İŞ'in yenilmesi, sol içindeki çeşitli gruplara değil, doğrudan doğruya sermayeye yarayacaktır. Özellikle bu koşullarda TÜRK-İŞ'e düşmanca yaklaşmak, pratikte sermayenin ve IMF'nin safında yer almak demektir.

Büyük lafları, iğnenin ucunda kaç meleğin durabileceği benzeri tartışmaları bırakalım. İşçi sınıfı hızla geliyor. Sermayenin uyguladığı ve uygulayacağı politikalarla, bu süreç daha da hızlanacak. Bu tarihi fırsatı kaçırmayalım. Bugünün acil görevi, grevlerle dayanışmadır.

⁵² 23.9.1995, **Aydınlık**.

“Sendikacılık Ölüyor mu?”, Hadi Canım Sen de⁵³

1983-1988 döneminde özellikle akademik çevrelerde yaygın olarak gündeme getirilen bir iddia, işçi sınıfının yok olma sürecinde olduğuydu. "Elveda Proletarya" gibi kitaplar, işçi sınıfı hareketinin dışındaki aydınların sık sık başvurduğu kaynaklardı. 12 Eylül yenilgisinin kötümser ortamında sınıf hareketinin potansiyelini görme ve yaşama olanağı bulunmayan aydınlar için, işçi sınıfı bitme sürecindeydi.

Halbuki bu yıllarda işyerlerindeki işçilerle konuşma olanağı bulunanlar için durum farklıydı. Dipten gelen dalgayı izleyebiliyordunuz. İşçiler sizi kendilerinden biri kabul ediyorsa, size bu yükselecek dalganın ipuçlarını veriyordu. Dünyadaki ve Türkiye'deki gelişmeleri izleyenler ve işçi sınıfı hareketinin geçmişini bilenler, ortaya çıkan bazı ipuçlarını yakalayabiliyor, geleceği sezebiliyordu.

1989 bahar eylemleri yoktan varolmadı. Bunlar bir sürecin nitelik sıçramasıydı. Birçok ülkede gerçek ücretler düşerken, Türkiye'de 1989-1993 döneminde gerçek ücretler arttı. Özellikle kamu kesimi işyerlerinde gerçek ücretlerdeki artış oranları üç haneli rakamlara ulaştı.

1991 yılından sonra işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi yeni bir saldırıyla karşılaştı. Sermayedar sınıf, Sovyetler Birliği'nin çökmesinden ve işsizliğin artmasından da aldığı güçle, işçiyi koruyucu mevzuatı da etkisiz kılacak bir saldırı başlattı.

Bu kez, sendikacılık hareketinin hızla zayıfladığı, bir krizin yaşandığı, sendikacılığın tükeneceği yolunda değerlendirmeler ve hatta iddialar gündeme gelmeye başladı. Üretim teknolojisinde meydana gelen değişikliklere de işaret edilerek, tarihsel olarak sendikalar döneminin sona erdiği ileri sürüldü.

TÜRK-İŞ'in Türkiye'deki siyasal gelişmelerde kilit rol oynayan bir konuma yükselmesi herhalde bu değerlendirmelere ve iddialara verilebilecek en güzel yanıtıdır. Türkiye'de kamu ücretli çalışanlarının yükselen örgütlü mücadelesi de sendikacılığın işlevinin ve etkisinin sona ermediğini, aksine daha arttığını kanıtlamaktadır.

Sendikacılık hareketi canlıdır. Sendikacılık hareketinde hakim olan anlayışları ve mücadele biçimlerini, yönetici konumda olan tek tek insanların iradeleri değil, işçi sınıfı hareketinin karşı karşıya olduğu sorunların niteliği ve mücadele ve bilinç birikimi belirler. Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi bugün önemli bir değişim yaşamaktadır.

Salt işçilik bilinciyle oluşan ve sınıf olgusunu yadsıyan birçok sendika bugün hayatın dayatması karşısında bir süreç içinde sınıf bilinci temelinde sendikalara dönüşmektedir. "Kahrolsun IMF, bağımsız Türkiye," "Hükümeti yıktık, sıra IMF'de" sloganlarının, kitlesel grevlerin, büyük gösterilerin arkasındaki gelişme budur.

Diğer taraftan, başlangıçta siyasal amaçların çok önemli olduğu bazı kamu çalışanları sendikalarında ise hatalar düzeltilmekte, sınıf bilinci kimliği önce çıkmakta, siyasal kimlik ikinci plana itilmektedir.

"Sendikalar ölüyor mu." Hadi canım sen de! Aksine, Türkiye'nin toplumsal ve siyasal geleceğine damgasını vuracak bir sendikacılık hareketi geliyor ve gelişecek.

⁵³ Siyah Beyaz

Grev Ertelemeleri⁵⁴

Kamu kesimi toplu sözleşme görüşmelerinde anlaşma sağlanamaması üzerine grevler başladı. Hükümet, T.Şeker Fabrikaları, TCDD, SEKA ve limanlar (TCDD ve T.Denizcilik İşl.) grevleri konusunda çok duyarlı. Grev ertelemeleri için Bakanlar Kurulu kararname hazırlandı; ancak CHP'li bakanların imzalamamaları üzerine, sonuçsuz kaldı. Cumhurbaşkanı Sayın Demirel de devreye girdi, grevlerin ertelenmesi için çeşitli girişimlerde bulundu.

Grev ertelemeleri nedir? Hangi koşullarda yapılabilir? Sonucu nedir?

Deniz Baykal, 18 Eylül 1995 günü TÜRK-İŞ'i ziyaret etti ve Başkanlar Kurulu toplantısında konuştu. Sayın Baykal konuşmasında, yüzde 5,4'lük bir zam teklifine karşı yapılan grevin ertelenmemesi gerektiğini belirtti. Konuşmasında, daha "makul" bir zam teklifinin işçi sendikası tarafından kabul edilmemesi durumunda grev ertelenmesinin yapılabileceği izlenimi doğdu. Daha sonra, "yasal şartlar gerekirse" gibi bir değerlendirme yaptı.

Ulaştırma Bakanı Ali Şevki Ereğ ise, 23 Eylül 1995 günü yaptığı basın toplantısında, TCDD ve limanlar grevlerinin "hiç olmazsa belirli bir süre" ertelenmesini savundu. Cumhurbaşkanı Sayın Demirel de, 24 Eylül 1995 akşamı TRT 1'de yayınlanan konuşmasında, 60 günlük bir grev ertelenmesinin işçinin hakkına bir zarar vermeyeceğini belirtti.

Grev ertelemeleri konusundaki bu değerlendirmelerde büyük hatalar var.

1982 Anayasası'nın 54. maddesinde şu düzenleme yer almaktadır: "Grev ve lokavtın yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller ve işyerleri kanunla düzenlenir. Grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda ertelenmenin sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür."

Anayasanın 54. maddesi, Sayın Ereğ ile Sayın Cumhurbaşkanımızın önerisinin geçersizliğini ortaya koymaktadır. 12 Eylül öncesinde yürürlükte bulunan 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasası'na göre, "grevin geçici olarak durdurulması" uygulaması vardı. Sayın Demirel, başbakanlığı sırasında, 1.1.1980 ile 12.9.1980 tarihleri arasında 342 işyerini kapsayan 47 grev kararı ve uygulamasını bu şekilde geçici olarak durdurmuştu. Bu işyerlerinde 130.809 işçi çalışıyordu. 275 sayılı Yasaya göre, Bakanlar Kurulu, bir grev kararını veya grevi, "memleket sağlığını veya milli güvenliği bozucu nitelikte" kabul ederse, önce en çok 30 gün süreyle, daha sonra da en çok 60 gün süreyle geciktirebiliyordu. Ancak bu sürelerin sonunda işçinin yeniden greve çıkma hakkı vardı. Sayın Cumhurbaşkanımızın, herhalde bir dönem çok kullandığı ve bugün anımsadığı uygulama budur. Nitekim, 1980 yılında şöyle demiştir: "Grev ertelemeleri keyfi olarak yapılmamaktadır. Bu, hükümetlerin hakkı ve görevidir. Türkiye'de birakalım her şeyi, felç mi olsun?" Ancak 1982 Anayasası'na göre, grevin ertelenmesi sonucunda yeniden greve çıkmak olanaklı değildir; uyuşmazlık, anti-demokratik bir yapısı olan Yüksek Hakem Kurulu tarafından sonuçlandırılmaktadır.

1983 yılında kabul edilen 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasası'nın 33. maddesine göre, "karar verilmiş veya başlanmış olan kanuni bir grev veya lokavt, genel sağlığı veya milli güvenliği bozucu nitelikte ise Bakanlar Kurulu bu uyuşmazlıkta grev ve lokavtı bir kararname ile altmış gün süre ile erteleyebilir."

"Genel sağlık" ve "milli güvenlik" gerekçeleri, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Türkiye tarafından onaylanmış 87 ve 98 sayılı Sözleşmelerini ihlal etmektedir. THY grevi bu gerekçeyle ertelenmiş ve Danıştay da bu ertelemeyi haklı bulmuştur. Halbuki, ILO, havayolu şirketi grevinin ertelenmesini grev hakkının ihlali olarak kabul etmektedir.

Dikkat edileceği gibi, bırakın ILO Sözleşmelerini, yürürlükteki mevzuatta bile, grev ertelemelerinde, önerilen ücretin "makul" bir düzeyde olması gibi bir mantık geçerli değildir. Bu nedenle, önerilen ücret zammı yüzde 5,4 değil de, Sayın Baykal'a "makul" gelen ve ancak sendikalar tarafından reddedilen bir düzeyde bile olsa, CHP'li bakanların bu kararnameye imza atmamaları gerekir. Yürürlükteki mevzuata göre, şeker grevi milli güvenliği veya genel sağlığı bozucu nitelikte olsa, Hükümetin önerdiği zam yüzde sıfır bile ise, CHP'li bakanların kararnameyi imzalaması gerekir. Eğer şeker grevi bu nitelikte değilse, ki değildir, "makul" ücret tekliflerinde bile ertelemeye karşı direnmek zorunludur.

1995 yılında Meclis gündemine gelen Anayasa değişikliği tasarısında da bu konuda bir düzenleme öngörülmüyordu. Anayasa Komisyonu'nca kabul edilen değişiklik tasarısına göre, Anayasa'nın 54. maddesinde grev erteleme gerekçeleri sayılacak ve 2822 sayılı Yasa'da belirtilen "milli güvenlik" ve "genel sağlık" gerekçelerine bir de "kamu düzeni" gerekçesi eklenecekti. Eğer 54. maddenin değiştirilmesine karşı çıkılmamış ve bu değişiklik önlenememiş olsaydı, bugün Hükümet istediği grevleri "kamu düzeni"ni sağlama adına kolayca erteleyebilirdi.

Yürürlükteki mevzuata göre Hükümete tanınan grev erteleme yetkisi, Türkiye'nin onayladığı ILO Sözleşmelerini ihlal etmektedir. DYP'nin grev erteleme çabaları ise, yürürlükteki mevzuata bile uygun değildir.

⁵⁴ 27.9.1995, **Siyah Beyaz**.

İşçi Eylemlerinde Ödenen Bedel Artıyor⁵⁵

TÜRK-İŞ, Türkiye tarihinin en büyük grevlerini sürdürüyor. Bu grevleri, geçmiş yıllardan beri gerçekleştirilen grev-dışı eylemlerle karşılaştırmakta yarar var.

Türkiye 1986 sonlarından itibaren grev-dışı eylemleri yaşamaya başladı. Bu eylemlerin kamuoyunun dikkatini çekmesi özellikle 1989 bahar eylemleri dalgasıyla oldu. Uygulandığı biçimiyle grev-dışı eylemler, sınıf mücadelesinde vur-kaç eylemleriydi.

Kamu kesiminde yürürlükte bulunan toplu iş sözleşmelerinde genellikle yer alan bir hükme göre, viziteye çıkan işçinin ücretinde herhangi bir kesinti yapılamaz. Bu nedenle, vizite eylemleri nedeniyle işçiler herhangi bir maddi kayba uğramadılar. Tek tük istisnalar olabilir. Ayrıca, güvenlik güçleri de bu konuda genellikle ciddi engeller yaratmadı.

Vizite eylemlerinden sonra işe gitmeme ve iş başında iş durdurma eylemleri gündeme geldi. Bunların en önemli ve yaygınları, 3 Ocak 1991 işe gitmeme, 20 Temmuz 1994 ve 8 Ağustos 1995 iş başında iş durdurma, 8 Ağustos gecesi işyerini terketmeme ve grev yasağı kapsamındaki işyerlerinin işçilerinin 20 Eylül 1995 günü işe gitmeme eylemleridir.

Bu eylemlerde risk artmaya başladı. 1976 yılında DİSK'in DGM direnişinden sonra işyerlerinde büyük bir kıyım yaşanmıştı. Bu eylemlerde ise öncü işçilerin yaygın biçimde cezalandırılması gibi bir yola başvurulmadı. Ancak ücret kesintileri gündeme gelmeye başladı.

Yürürlükteki İş Yasası'na göre, haftalık 45 saatlik çalışma süresini dolduran işçiye, hafta tatilinde çalışılmayan günün ücreti ödenir. Eğer işçi geçerli bir nedene dayanmadan 45 saatlik süreyi doldurmazsa, hafta tatili ücreti hakkını yitirir. Bir gün izinsiz ve geçerli bir mazerete dayanmadan işe gitmeyen işçi, işe gitmediği günün yevmiyesi ile hafta tatili ücretini yitirdi. Bu iki yevmiye kaybı birçok işyerinde sorun oldu. Bazı işçiler bu iki yevmiye kaybından çok rahatsız oldular.

Ayrıca, bu eylemler nedeniyle davalar açıldı. Davaların bir bölümünde işçiler bir para cezası ödeyerek haklarında dava açılmasından ve sabıkalı olmaktan kurtuldular. İşçilerin bir bölümü, gerçekte çok düşük olan bu bedele bile karşı çıkarak, bu ceza parasının sendikaları tarafından ödenmesini istedi ve bunu sağladı.

Bazı işyerlerinin işçileri ise bu ceza parasını ödemeyerek, haklarında dava açılmasına yol açtı. Davaların aleyhte sonuçlandığı yerlerde ise hem para cezası ödendi, hem de bu işçiler sabıkalandı. Özellikle çocukları askeri okula veya polis okuluna girecek bazı işçiler, bu sabıkalılık nedeniyle çocuklarının bu okullara alınmadığını gördüler.

Diğer bir deyişle, işçiler eylemler ve mücadele sürecinde yavaş yavaş bedel ödemeye başladı.

Bugünkü toplu grevler bu açıdan ilginçtir.

Bugün grevde olan işçilerin çok büyük bir bölümü hayatlarında ilk defa grev yaşıyor. Liman İş Sendikası'nın İzmir Şube Başkanı Hanefi Yeşil, grev uygulama kararını astıktan sonra arkadaşlarına, "30 yıllık işçiliğim, sendikacılığım var, ilk defa grev yaşayacağım," demiş. Ertesi gün de, işçileri limanda toplamış, grevi anlatırken, kalp krizi geçirip, vefat etmiş. Bugün grev uygulanan işyerlerindeki 275 bin işçinin çok büyük bir bölümü de hayatlarında ilk kez grev yapıyor, ilk kez grev nedeniyle, mücadelede kendi bilinçli eylemi nedeniyle ücretinden mahrum kalıyor.

Bugün yaşanan grevler, tarihimize Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin önemli eylemlerinden biri olarak geçecektir. Kamu sektöründe yüzbinlerce işçi ve ailesi, ilk kez giderek ciddiyeşen bedeller ödemeye başladı.

Etrafımızdaki birçok insan, belki çok uzaklarda olan günler için, dağı taşıyan yaşlı adam öyküsündeki kişinin sabır ve kararlılığı ile çok büyük fedakarlıklarda bulundu. Bugünün grevci işçilerinin grev nedeniyle karşı karşıya kaldıkları maddi zarar ile geleceği bilinçli ve gönüllü bir biçimde kurmaya çalışanların fedakarlıkları karşılaştırılmaz bile. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta, işçi sınıfımızın artık kitlesel olarak bedel ödemeye başladığıdır. Bugün bu bedeli ödeyecekler, yarın ileri hak ve özgürlükler için daha da büyük bedeller ödemeyi göze alabilecekler.

Dünden bugüne gelen ve bugünden de yarına gidecek süreçte, daha güzel bir dünya ve Türkiye için göze alınan bedelin daha da artabilmesi için, işçi sınıfının bugün ödediği bedelin sonuçları alması gerekir. Bu grevler, bu açıdan da başarıyla sonuçlanmalıdır. İşte bu nedenle de, HAYDİ GREVLERLE DAYANIŞMAYA.

⁵⁵ 30.9.1995, **Aydınlık**.

Kamu Kesimi Grevleri⁵⁶

1995 kamu kesimi toplu sözleşme uyuşmazlığı 27 Ekim 1995 günü TÜRK-İŞ ile Hükümet arasında imzalanan bir protokolle sonuçlandı. Sendikalar, bu protokolü temel alarak, toplu iş sözleşmelerini imzalayacaklar.

Toplu iş sözleşmelerinin yürürlük başlangıçları genellikle 1 Ocak ve 1 Mart. Ancak mücadele 10 Temmuz günü Devlet Bakanı Bekir Sami Dağcı'nın yıllık yüzde 5,4'lük zam teklifinden sonra sertleşti. Dört aylık yoğun mücadeleler sonucunda, TÜRK-İŞ, başlangıçtaki taleplerinin oldukça gerisinde bir anlaşmayı kabullenmek zorunda kaldı.

Bu durum bir hezimet midir? Sendikal mücadelede büyük hatalar mı yapılmıştır?

Hayır. Bir hezimet söz konusu değil. Büyük derslerin çıkarılabileceği, olumlu yanları ağır basan bir dört ay yaşandı.

Sendikal mücadele çerçevesinde yapılabilecek eylemlerin hemen hemen tümü yapıldı. Türkiye tarihinin en büyük işçi mitingi 5 Ağustos günü düzenlendi (Emeğe Saygı Yürüyüş ve Mitingi). 8 Ağustos günü, ilk kez tüm ülkede işyerlerini terketmeme eylemi kararı alındı ve bir ölçüde uygulandı. 20 Eylül'de CHP'nin hükümetten çekilmesinde ve 14 Ekim'de Azınlık Hükümetinin güvenoyu alamamasında belirleyici etmen, TÜRK-İŞ'ti. Türkiye tarihinin en büyük grevleri yapıldı. Tüm bunlara karşın sonuç alınamadı. Bu durum neyi gösteriyor? Bu eylemlerin işe yaradığını mı? Bu eylemlerin daha sert uygulanması gerektiğini mi? İşçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin ekmek mücadelesinin sendikal boyutları aştığını ve sendikal mücadelenin ekmek mücadelesinde bile başarılı olabilmek için siyasallaşması gerektiğini mi?

TÜRK-İŞ içinde eski sendikal anlayışı savunanlar, "TÜRK-İŞ sokağa fazla itibar etmemeli," diyorlar. Eski anlayıştaki bazı kişiler, "bakın, istediğiniz tüm bu eylemleri yaptık, bunlardan sonuç almak mümkün değil, bunlar bizi yıpratıyor, yeniden görüşmeler ve uzlaşmalar yoluyla iktidarlara yaranmaya çalışalım," görüşlerini ileri sürüyorlar. Bunlara bu sayfada söylenecek birşey yok.

Bu eylemlerin daha sert uygulanması önerenler ve böylece toplu sözleşmeler aracılığıyla sorunların çözülebileceğini düşünenler ise, genellikle farkında olmadan, ekonomizmin ve sendikalizmin savunusunu yapmaktadır. Bu görüşteki iyiniyetli bazı kişiler, siyasal mücadelenin önemini unutarak ve salt sendikal mücadeleyle sorunların çözülebileceğini savunarak, anarkosendikalizme savruluyorlar. Bu kişilerin anlayamadıkları nokta, artık en basit gibi gözükken ücret mücadelesinin bile siyasal bir nitelik aldığı ve ancak siyasallaşmış bir sendikal hareketle çözülebileceğidir. Bunu söylerken, son mücadelede sendikaların, TÜRK-İŞ'in, işçilerin ve diğer toplum kesimlerinin eksiklikleri ve hatalarının olmadığını iddia etmiyorum. Bunlara değineceğim. Ancak kritik nokta, günümüzde, yalnızca daha kararlı bir sendikal mücadelenin ve eylemlerin bile, TÜRK-İŞ'in taleplerini gerçekleştirmede başarılı olamayacağıdır.

Kanımcı sorun, ekmek mücadelesinin bile siyasallaşmasıdır ve bunun geniş işçi kitlelerince kavranmaya başlanmasıdır. Son dört ayda yaşanan mücadelenin en önemli deneyimi kanımcı budur.

Temel sorun büyük, sendikal mücadelede çeşitli eksiklik ve hataları görmezlikten gelmemek de gerekir. Bu eksiklik ve hataların bir bölümü şöyle özetlenebilir:

- Kamuoyu yeterince işçiler ve sendikalar lehinde oluşturulmadı. Sendikaların denetimindeki televizyon kanalı, radyo ve basılı yayın yetersizliği belirgindi.
- Sendikacılık hareketinin siyasal alanda uzantısının olmaması önemini giderek artıran bir eksiklik olarak ortaya çıktı. Bu nedenle, hakim sınıflar cephesindeki çelişkilere ve gediklerden yararlanılmaya çalışıldı. TÜRK-İŞ'in yıkılmasına büyük katkısının olduğu Tansu Çiller Hükümeti'ni CHP diriltti. Sosyalist solun bölünmüşlüğü ve işçi sınıfı ile bağlarının yetersizliği de süreci olumsuz etkiledi.
- Türkiye, grevler süresince bir miting alanına çevrilemedi.
- Sendikacılar ve işçiler arasında, greve çıkılacağına son ana kadar inanmayanların sayısı az değildi. Sayıları hiç de az olmayan bir işçi grubu, kendilerini toplumun yoksulları ile kıyaslayarak ve sermayenin propagandasına kanarak, aldıkları ücretleri daha da artırmanın olanaklı olmadığına inanıyordu. İşçi sınıfının içinde ardı ardına barikatları aşarak 14 Ekim günü Ankara'ya gelenler de vardı, toplu sözleşme uyuşmazlığının sürmesine karşın hiçbir eyleme katılmayanlar da.
- Bazı sendikacıların siyasal kimliği ön plana çıktı (13 Ekim günü toplu sözleşme imzalayan Haber-İŞ'e ilişkin iddialar). Bazı sendikacılar, TÜRK-İŞ'in dışında DYP'li bakanlarla ilişki kurdular, onlara bilgi aktardılar.
- Tabanıyla ilişki geliştirmemiş ve eski sendikal anlayışları sürdüren bazı sendikalar mücadeleyi terketti (TEKSİF, TOLEYİS).
- İlk kez kurulan bölge ve il grev komitelerinin çalışmalarında birçok eksik yaşandı.
- Grevlerin ertelenmesi durumunda başvurulacak eylemlere ilişkin karar uygulanamadı.
- Dayanışma konusunda alınan karar gerektiği gibi uygulanamadı. Greve çıkmayan işçiler ve sendikalar, gerekli desteği vermedi. Diğer emekçi sınıf ve tabakalar, CHP, DSP ve sosyalistler de, grevleri destekleme konusunda sorumluluklarını gerektiği gibi yerine getirmediler.
- Yasa gereği "üretim ve satışı yönelik olmamak koşuluyla" işyerinin bakımından ve güvenliğinden sorumlu olacak kişilerin, işveren baskısı karşısında yasayı ihlal ederek normal çalışmalarını sürdürmeleri birçok işyerinde engellenemedi.
- Grev-dışı eylemlerde belirleyici rolü olan PTT ve enerji işçileri mücadeleye katılmadı. Bu işkollarındaki sendikacıların aldığı tavra karşı işyerlerinde güçlü bir tepki oluşmadı.
- İşçilerin çoğu hayatında ilk kez greve çıktı, birçok sendikacı ilk kez grev yaşadı. Deneyimsizlik çeşitli hatalara yol açtı.
- TÜRK-İŞ bölge ve il temsilcileri oldukça iyi çalıştı; ancak eşgüdümün sağlanmasında bazı aksaklıklar oldu.
- TÜRK-İŞ'in basılı yayın, video, v.b. çalışmaları çok yetersiz kaldı.
- Kamu çalışanları, emekliler ve işsizler ile eylem birliği sağlanamadı.

1995 kamu kesimi toplu sözleşmeleri ve grevleri, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihine, sınıfın bir bütün olarak siyasallaşması doğrultusunda dönüm noktalarından biri olarak geçecektir. Deneyim ve bilinçte yaşanan kazanç, ücretlerin satınalma gücünde yaşanan kayıptan çok daha değerlidir.

⁵⁶ 7.10.1995, **Aydınlık**.

TÜRK-İŞ "Tarih Yazıyor"⁵⁷

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'nun 10 Ekim 1995 günlü toplantısında sağ eğilimli büyük bir sendikanın genel başkanı, mücadelenin kararlılıkla sürdürülmesi gerektiğini vurguladığı güzel bir konuşma yaptı ve ardından, "tarih yazıyoruz," dedi.

Gerçekten TÜRK-İŞ tarih yazıyor. Gelecekte bugünlere bakacak olanlar, içinde yaşadığımız mücadeleyi, yalnızca Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin değil, fakat aynı zamanda Türkiye tarihinin de dönüm noktalarından biri olarak ele alacaklar.

Türkiye tarihinde ilk defa işçi sınıfı anti-emperyalist mücadelede fiili önderliği yakalamıştır. Tarihimizde ilk defa, bağımsızlık mücadelesi ile sınıf mücadelesi örtüşmekte, aynılaşmaktadır.

TÜRK-İŞ'in bu mücadelesi artık bir ücret uyuşmazlığı olmaktan çıkmıştır.

TÜRK-İŞ bu mücadelede yenilirse, IMF'ci hükümetler işçi sınıfı ve sendikacılık hareketine yeni alanlarda saldıracaktır. İşçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin, bu yenilginin ardından, en azından belirli bir süre, bu yeni saldırıları göğüsleyecek özgüveni, gücü, enerjisi ve kararlılığı olmayacaktır.

TÜRK-İŞ bu mücadelede yenilirse, IMF'ci hükümetler diğer emekçi sınıf ve tabakalara da yeni alanlarda saldıracaktır. Emekliler, işsizler, küçük esnaf ve köylüler, işçi sınıfıyla kıyaslanamayacak kadar geri bir örgütlülük, bilinç, mücadele deneyimi ve kararlılığı düzeyindedir. İşçi sınıfının yenilgisi, bu kesimlerin de uluslararası tekeli sermayenin politikaları altında ezilmesi anlamına gelecektir.

TÜRK-İŞ'in ücret mücadelesi günümüzde Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı ve bütünlüğü, demokrasi ve emeğe saygı mücadelesi olarak sürmektedir.

TÜRK-İŞ bu mücadeleden başarıyla çıkarsa, en genelinde emeğin kurtuluşu doğrultusundaki çok uzun soluklu mücadelede önemli bir adım atılmış olacaktır.

İşçiler öncelikle 1989 bahar eylemleriyle birlikte ilk olarak ekonomik mücadelede birleştiler, sınıf kardeşliği anlayışını hakim kıldılar. Daha sonra, adım adım, çeşitli nedenlerle tuttıkları siyasal partilerden bağımsızlaştılar ve politize oldular. TÜRK-İŞ'in siyasal alanda artan etkinliği ve başarısı, bundan sonraki aşamaya geçişi, işçi sınıfının en geniş kesimlerini en temel talepler etrafında toplayacak bir siyasal oluşumun tabandan yukarı demokratik bir biçimde yaratılması sürecini hızlandıracaktır.

8 Ekim gece yarısına doğru TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral ve Sayın Bakanlar TÜRK-İŞ'te bir basın toplantısı düzenlediler. Bu toplantıda, "hükümeti yıktık, yine yıkacağız" sloganı atıldı. Aynı slogan, 10 Ekim günü Yol-İŞ Sendikası Bursa 1 No.lu Şube Yöneticilerinin Bursa'da halktan topladıkları 21 bin imzalı dayanışma mesajını Genel Başkan Bayram Meral'e sundukları toplantıda da kullanıldı. TÜRK-İŞ gerçekten 20 Eylül'de hükümeti yıktı. Eğer 15 Ekim günü Sayın Çiller'in azınlık hükümeti güvenoyu alamazsa, bunda en büyük pay yine TÜRK-İŞ'in olacak.

Türkiye'de geçmişte ücret sendikacılığı değil, toplu sözleşme sendikacılığı yapılmış olduğunu daha önceleri yazmıştım.

Toplu sözleşmeler bir noktada bağlanacak. TÜRK-İŞ'in gücü hükümeti devirmeye yetti, ancak yalnız başına IMF'yi geriletmeye yetmedi. IMF'yi geriletebilmek için daha da siyasallaşmak, tüm emekçi sınıf ve tabakaları daha geniş programlar etrafında toplamak ve seferber edebilmek gerekiyor. Bu da bir süreç içinde olacak. TÜRK-İŞ'in bütünlüğünün gücü, işçilerin 1995 yılındaki satınalma gücünü korunabilmesi açısından IMF'yi geriletemedi. Eğer bütün bu mücadelelerden, büyük olasılıkla da iki defa hükümetin değiştirilmesinden sonra, işçi sınıfının dışındaki birileri çıkar, "TÜRK-İŞ işçileri sattı" derse, ona verilebilecek tek yanıt, "sen ücret sendikacılığını mı savunuyorsun?" olacaktır. TÜRK-İŞ'in siyasal alandaki başarıları, toplu sözleşmedeki ücret zammının çok ötesinde bir önem kazanmıştır.

TÜRK-İŞ'in de, diğer işçi ve memur örgütlerinin de çeşitli eksiklikleri ve hataları vardır. Zaman içinde eksikliklerin bir bölümü giderilecek, hataların bir bölümü düzeltilecektir. Ama bugün TÜRK-İŞ'in önderliğindeki Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi Türkiye'nin siyasal ve toplumsal yaşamında belirleyici bir rol oynamakta, gerçekten tarih yazmaktadır. TÜRK-İŞ'in nereden nereye geldiğini bir kez daha görmek için, bir örneğe bakmak yeterli.

Sadık Şide, tarihimize, mutlaka var olan bazı olumlu özellikleriyle değil, askeri yönetim dönemlerinde üstlendiği görevlerle geçmiştir. Nasıl Nescafe veya Vim gibi bazı markalar belirli ürünlerin adına ("nescafe içmek") veya fiile ("vimlemek") dönüşmüşse, Sayın Şide'nin adı da sendikacılık hareketindeki bir davranış kalıbını ifade eder olmuştur. Sadık Şide bu çizgisinde son derece tutarlı ve istikrarlıdır. Bir kutup yıldızı, bir mihenk taşı gibidir.

Hükümet 8 Ekim 1995 günü TÜRK-İŞ'e birinci 6 ay için yüzde 9,7 ve ikinci 6 ay için de yüzde 8,9 oranlarında bir zam önerdi. TÜRK-İŞ'in eski genel sekreteri Sadık Şide, bu teklif konusunda Türkiye'de ingilizce olarak yayınlanan bir gazeteye şunları söylemiş⁵⁸:

"TÜRK-İŞ'in bugünkü yöneticilerinin yanlılık yaptığına inanıyorum. Benim görüşüme göre, hükümetin son teklifi mantıklıdır. Ancak bu yıl genel kurul olduğu için TÜRK-İŞ yöneticileri farklı davranmak zorunda olduklarını düşünmektedir. Bu uyuşmazlığı aşmanın tek yolu, Başbakan Çiller ile TÜRK-İŞ Genel Başkanı Meral'in, yanlarında danışmanları olmadan, başbaşa görüşmeleridir. Eğer başbaşa görüşmeler yapılabilirse, uyuşmazlığın kısa bir sürede sonuçlandırılacağına inanıyorum."

Bazı arkadaşlar TÜRK-İŞ'te tabandan tavana kadar yaşanan köklü değişimi kavrayamamakta ısrar ediyor. Bir dönemin TÜRK-İŞ'inde, bu anlayıştaki Sadık Şide genel sekreterlik yapmıştı. Sadık Şide hep aynı Sadık Şide'dir. Ama bugünkü TÜRK-İŞ'e ne kadar yabancı kalıyor, değil mi.

⁵⁷ 14.10.1995, **Aydınlık**.

⁵⁸ 10.10.1995, **Daily News**.

Sendikacılıkta Yeni Anlayışlar⁵⁹

1960'lı yıllarda ve hatta 1970'li yılların sonlarına kadar, kamu kesimi sendikacılık hareketine damgasını vuran özellik, toplu sözleşme sendikacılığıydı.

İşçi sınıfı, hak ve özgürlüklerini geliştirmek için iki ana kanalı kullanır: Toplu iş sözleşmeleri ve mevzuat. Bu ikisi arasındaki denge ("eşitlik" değil) bozuldu mu, sendikacılık hareketinde bazı zayıflıklar belirir. 12 Eylül öncesinde kamu kesimi sendikacılığında bu zayıflıklar vardı. Ama bir bütün olarak bakıldığında, kamu sektörü işçisinin tüm dünyası kendi işyeriydi, tüm mücadelesi kendi işyerindeki toplu sözleşme mücadelesiyle sınırlıydı. Ancak, ekonomik büyüme, Soğuk Savaş, vasıflı işgücü gereksinimi ve düşük oranlı işsizlik koşullarında, oldukça iyi toplu iş sözleşmelerinin bağitlanması da olanaklıydı.

Günümüzde ise, temelden değişen koşullara bağlı olarak, kamu kesiminde yeni bir sendikacılık anlayışı geliyor. Kamu kesimindeki bu anlayış geçmişte bir ölçüde özel sektör sendikacılığında da vardı. Ancak bu anlayış ancak işçi sınıfının bütününe kavradığı ölçüde anlam kazanır, hayat bulur. Bu anlamda, bugün kamu sendikacılığından başlayıp sendikacılık hareketinin tümüne yansıyan anlayış ve uygulamaların, geçmişte özel sektörde varolan anlayışın basit bir tekrarı olarak görmek de yanlıştır.

Bu yeni sendikal anlayış ve mücadele hangi doğrultuda biçimleniyor?

(1) Ücretli emek ile sermaye arasındaki sorunların çözümünün toplu sözleşmelerin ötesine geçip siyasal alana kaymasıyla birlikte, işçi sınıfının ve sendikaların politize olduğu gözleniyor. İşçiler ve sendikalar geleneksel siyasal eğilimlerinden bağımsızlaşıyor ve ortak bir sınıf tavrı geliştiriyor. Demokrasi mücadelesinin öneminin artması, bu genel gelişimin bir unsurudur.

(2) İşçi sınıfının heterojen yapısını artırabilecek teknolojik gelişmelere ve sermayedar sınıfın işçi sınıfını parçalayabilmek amacıyla uyguladığı yeni üretim yöntemlerine ve örgütlenmesine karşın, sınıfın giderek daha da bütünleşmesinden söz edebiliyoruz. Günümüzde sermayenin sosyal devleti yoketme ve işçileri koruyucu mevzuatı bile işlemez kılma çabaları, kamu ve özel sektör işçileri, işçiler ve memurlar, işçiler ve emekliler arasındaki çıkar farklılıklarını iyice azalmaktadır. Belirleyici eğilim, sınıfın bütünleşmesidir, kesimsel çıkarların ancak bütünsel çıkarların savunulmasından geçmesidir. Geleceğin sendikacılığı, sınıfın bütününe çıkarlarını, sınıfın çeşitli kesimlerinin birbirinden farklı ve hatta birbiriyle çelişik çıkarlarının önüne koymayı öğrenmektedir.

(3) Sendikacılık hareketi işçi sınıfının örgütlenmesi ve mücadelesi olmakla birlikte, diğer emekçi sınıf ve tabakalardan kopuk bir mücadelenin başarı şansı yoktur. Günümüzde gözlenen diğer eğilim, sendikacılık hareketinin küçük esnaf ve köylünün sorunlarına da sahip çıkması, onlara fiilen önderlik ve örneklik etmesidir. Sendikacılık hareketi, tüm emekçi sınıf ve tabakaların umudu ve öncüsü olmak durumundadır.

(4) Sendikacılık hareketi, uluslararası teknelci sermayenin denetimi altında ve çıkarları doğrultusundaki bir küreselleşmeye karşı, emeğin dünyasını yaratma çabasının yanı sıra, bağımsızlıkçı ve ulusalcı da olmalıdır. Türkiye tarihinde ilk kez anti-emperyalist mücadele ile sermayedar sınıfa karşı verilen mücadele çakışmakta, özdeşleşmekte, ayrılaşmaktadır.

TÜRK-İŞ'in son grevlerindeki vurgu, bu yeni sendikacılık anlayışını yansıtmaktadır.

Bu grevler, yalnızca ücretler konusunda değildir. Bu grevler başarısızlıkla sonuçlanırsa, işçi sınıfının bütününe uluslararası teknelci sermayenin politikalarına direnme olanağı ciddi bir darbe yiecektir. Bu grevler başarısızlıkla sonuçlanırsa, diğer emekçi sınıf ve tabakaların IMF politikalarına karşı direnme olanağı olmayacaktır.

Sendikacılık hareketi kriz içinde mi? Bir krizden belki söz edilebilir; ancak bu, çöküşün belirtisi bir kriz değil, günün koşullarına uymayan ve işçi sınıfının tarihsel misyonunu yerine getirme doğrultusunda eksikliklerini hissetme ve giderme krizidir.

Toplu sözleşme sendikacılığının yerine, (1) daha politize, (2) sınıfın bütünlüğünün çıkarlarını savunan, (3) diğer emekçi sınıf ve tabakalarla ittifak halinde ve onların öncülüğünü yapan ve (4) anti-emperyalist ve bağımsızlıkçı bir sendikacılık anlayışı ve hareketi gelişmektedir.

⁵⁹ 18.10.1995, **Siyah Beyaz**.

Hükümeti Kim Yıktı?⁶⁰

Tansu Çiller'in Azınlık Hükümeti 15 Ekim 1995 günü yapılan güvenoylamasında başarısız kaldı; yıkıldı. TÜRK-İŞ, Türkiye tarihinde ilk defa, 20 Eylül'de ve 15 Ekim'de hükümetlerin yıkılmasında son derece etkili oldu. İşçiler, "hükümeti yıktık, yine yıkacağız" sloganını atıyorlardı. Hükümeti gerçekten yalnızca işçiler mi yıktı?

İnsan bu soruya olumlu yanıt vermek istiyor. Ancak, konu o denli basit değil. Ülkede bazı başka dengeleri hesaba katmadan yapılacak kolaycı değerlendirmeler, gerçekliğin kavranmasını olanaksızlaştırır.

Türkiye'de ücretli emek ile sermaye arasındaki çelişki giderek daha netleşiyor, keskinleşiyor ve toplumsal ve siyasal yaşamda belirleyici oluyor. Ancak toplumdaki tek çelişki bu değil.

Genel bir kural var. Hakim sınıflar cephesinde bir gedik olduğunda, aradan işçi sınıfı hareketi çıkar. 1642 Cromwell Devriminde de, 1789 Fransız Devriminde de, Amerikan iç savaşında da bu olmuştur.

Türkiye'de hükümetin dışında bir devlet olgusu tüm bu gelişmelerde gözönünde bulundurulmalıdır. Silahlı Kuvvetleri, çeşitli istihbarat örgütleri, bürokrasisi, v.b. ile devlet, hükümetlerin ancak bir dereceye kadar etkileyebildiği bir yapıdır. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin birinci doğal amacı, kendi bütünlüğünün korunmasıdır. Devlet, kendi bütünlüğünü herşeyin (demokrasinin, insan haklarının, v.b. dahil) üstünde tutar.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti son yıllara kadar bütünlüğünün temel düşmanı olarak komünizmi görüyordu. Kürt milliyetçiliği ve şeriatçılık bu sıralamada daha sonra yer alıyordu.

Sovyetler Birliği'nde sosyalizm doğrultusundaki bir modelin çökmesinin ve bu arada PKK'nın silahlı eylemlerinin ardından, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bütünlüğünün korunması açısından birinci sıraya Kürt milliyetçiliğini, ikinci sıraya da şeriatçılığı aldı. Silahlı eyleme katılmayan komünistler ve sosyalistlerin, devlet açısından fazla bir tehdit oluşturmadığı düşünülmeğe başlandı.

Ancak 1980'li yılların sonlarından itibaren Kürt milliyetçiliğini, Orta Doğu politikası uyarınca destekleyen A.B.D.'nin ve A.B.D.'nin Türkiye'deki uzantılarının izlediği çizgi, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bütünlüğü açısından ciddi sorunlar yaratmaya başladı. Bu durumda, Devlet ile Hükümet arasında önemli çelişkiler ortaya çıkabildi. **Ulusal devletin unsurları, globalleşme adına ulusal devletleri ulusötesi sermayenin ve uluslararası teknelci sermayenin denetimi altına almaya çalışan yeni dünya düzenine direnmeye başladı.**

Türkiye 1991 Körfez Bunalımında bunu çok açık bir biçimde yaşadı. Turgut Özal, Türkiye'yi A.B.D.'nin çıkarları doğrultusunda Körfez Savaşı'na aktif biçimde sokmaya çalışırken, Silahlı Kuvvetler buna karşı çıktı; Genel Kurmay Başkanı istifa etti. Devletin dediği oldu. Bu arada TÜRK-İŞ de savaşa karşı çıktı. Devlet ve TÜRK-İŞ işbirliği içinde miydi? Hayır. Ancak her ikisinin çıkarları da savaşa girilmesini gerektiriyordu. Aynı kulvarda koşuyorlardı.

1991 Körfez Bunalımını andıran bir süreç 1995 yılında yaşandı.

Tansu Çiller'in izlediği IMF'ci ve A.B.D.'ci politikadan Türkiye Cumhuriyeti Devleti içinde de rahatsız olanların olduğu muhakkaktır. Bu unsurlar içinde ülkemizin bağımsızlığını bizim anladığımız gibi savunanlar da vardır, gizli işgal olarak ifade edilen durumu doğal kabul edenler de. Ancak tümünün Türkiye Cumhuriyeti'nin bütünlüğünü savunduğundan kuşku yoktur.

Tansu Çiller'in izlediği çizginin, A.B.D. emperyalizminin çıkarları doğrultusunda Türkiye'nin Kürt milliyetçileri tarafından parçalanmasına yol açabileceği kaygısı, uluslararası teknelci sermayenin yeni dünya düzenine karşı ulusal devleti savunanların doğal tepkisidir. Böylesi bir hükümete karşı devletin kendisini savunması doğaldır (haklıdır veya haksızdır, demiyorum). Ancak günümüz koşullarında bu savunma bir askeri darbe biçimini alamaz. O zaman ne olur? Toplumda başka dinamiklerin önü açılır.

Ülkemizde ilk kez işçi sınıfı hareketi uluslararası teknelci sermayeye karşı Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ve bütünlüğünü ve demokrasiyi savunmakta ve emeğe saygı gösterilmesini talep etmektedir. İşçi sınıfı ilk kez kitlesel bir biçimde anti-IMF, anti-emperyalist bir çizgi izlemekte, ülkenin bütünlüğünü ve bağımsızlığını savunmaktadır. İşçi sınıfı hareketi içinde Kürt milliyetçiliğinin ve şeriatçılığın son derece zayıf olması da bu süreci güçlendirmektedir.

Geçtiğimiz aylarda Türkiye'de ilginç bir süreç yaşandı. Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, hükümetlerin devrilmesinde, birbirinden bağımsız ve ancak birbirini dikkatle izleyerek adım atan iki başrol oyuncusundan biriydi. Hükümeti yalnız başına işçiler yıkmadı. İşçilerle aynı kulvarda koşan bir başka güç daha vardı. Bunun farkında olmakta yarar var.

⁶⁰ 21.10.1995, **Aydınlık**.

Kamu Toplu İş Sözleşmeleri⁶¹

TÜRK-İŞ ile Hükümet arasında 1995 yılı kamu kesimi toplu sözleşme görüşmeleri 26 Ekim 1995 günü sonuçlandı ve ilgili protokol 27 Ekim gecesi imzalandı.

Bu dönem kamu kesimi toplu sözleşme görüşmeleri, grevlerle ve siyasallaşan bir mücadeleyle, geçmiş dönemlerden nitelik olarak farklı gelişti. TÜRK-İŞ'in kabul ettiği koşullar, enflasyonun gerisindedir. Ancak bu durum, bu toplu sözleşmelerin başarısız olduğu anlamına gelmez. Bu dönem toplu sözleşme görüşmeleri bir noktayı çok iyi öğretti: **Salt toplu sözleşmecilikle sınırlı bir sendikâl mücadele, bırakın diğer alanları, ücretler konusunda bile yetersiz kalmaktadır. Ekmek mücadelesi bile siyasal alanda örgütlü bir gücü gerektirmektedir. Günümüzde, Türkiye Cumhuriyetinin bağımsızlığının ve bütünlüğünün korunması, demokrasi ve emeğe saygı mücadelesi, ekmek mücadelesiyle bütünleşmiştir. Ekmek mücadelesi siyasallaşmıştır.**

Bu noktayı gözardı ederek, TÜRK-İŞ'i teslim olmakla suçlayanlara sorulacak tek soru vardır: Günümüz koşullarında IMF'ye karşı verilen mücadele yalnızca toplu sözleşmecilikle sınırlı kalırsa ne kadar başarılı olabilir? Toplu sözleşme sendikacılığını henüz tam olarak aşmamış bir sendikacılık ve işçi sınıfı hareketinin, diğer emekçi sınıf ve tabakalardan fazla bir destek almadan, uluslararası teknelci sermayeyi geriletmesi o kadar kolay mıdır? TÜRK-İŞ teslim olmamıştır. Türkiye tarihinin en büyük işçi mitingleri ve en büyük grevleri bu toplu sözleşme sürecinde TÜRK-İŞ tarafından gerçekleştirilmiştir. **İstenilen düzeyde başarılı olunamamasının nedeni sendikâl mücadelede yapılanların yetersizliği değil, mücadelenin siyasallaşan niteliğidir.** Siyasallaşan mücadelede TÜRK-İŞ'in sendikâl gücü yetersiz kalmıştır. Varılan nokta bir hezimet değildir. İstenilen başarıya ulaşılamamasının nedeni, siyasal alandaki yetersizliktir. Öne çıkan bu yeni eksiklik kendisini iyice hissettirmiştir. Bu eksiklik de zaman içinde giderilecektir.

TÜRK-İŞ büyük bir sınav verdi. Varılan noktada alınan ücret zamları 1995 yılında gerçekleşen enflasyonu karşılamamaktadır. Hükümet, 1995 yılı için yüzde sıfır zam önerisiyle başladı. Daha sonra yüzde 5,4 düzeyine çıktı. Adım adım geliştirilen mücadeleyle, belirli bir noktaya gelindi.

Ücretlere ne kadar zam yapıldı?

Kamu kesimi işveren sendikalarının oldukça güvenilir verilerine göre, 31.12.1994 tarihi itibarıyla kamu kesiminde ortalama brüt çıplak aylık ücret 18.890.000 TL idi. Varılan anlaşma ile, önce tüm ücretler 12 milyon TL düzeyine çekildi. Bu durumdaki 44 bin işçi önce bu yolla bir zam aldı. Daha sonra, ortalama ücreti 18.890.000 TL'nin altındaki işyerlerine seyyanen ayda brüt 3.050.000 TL zam yapıldı. Böylece, düşük ücretlilerin aldığı zam yüzde 16'nın çok üstüne çıktı. Ortalama aylık çıplak brüt ücretin üstünde ortalama ücreti olan işyerlerine ise yüzde 16 oranında zam yapıldı. Böylece, **toplu sözleşmenin birinci 6 aylık döneminde gerçekleşen zammın ağırlıklı ortalaması yüzde 21,5'tir**⁶². İkinci altı aylık dönemde yüzde 16, üçüncü altı aylık dönemde yüzde 18 ve dördüncü altı aylık dönemde de yüzde 20 oranlarında zam yapıldı. Ancak, 1989 yılından beri toplu sözleşmelerde yer alan enflasyonla bağlantılı ücret zammı sistemi kabul ettirilemedi.

13 Ekim 1995 günü, Azınlık Hükümeti'nin güvenoylamasından iki gün önce, Türkiye Haber-İş Sendikası, TÜRK-İŞ'in onayı ve hatta haberi olmadan, kamu işveren sendikasıyla bir toplu sözleşme imzaladı, mücadeleyi terketti, Hükümetin TÜRK-İŞ'i bölme politikasına alet oldu. Siyasal ilişkiler sonucunda imzalandığı ileri sürülen bu anlaşmada sağlanan zamlarla karşılaştırıldığında, TÜRK-İŞ'in imzaladığı sözleşmenin koşulları nasıldır?

Türkiye Haber-İş 'in mücadeleyi ve TÜRK-İŞ'in bütünlüğünü terkederek imzaladığı toplu sözleşmenin birinci 6 aylık ücret zam ortalaması yüzde 18,13, ikinci altı aylık zam ortalaması ise yüzde 8,91'dir. Bu sözleşmede üçüncü ve dördüncü 6 aylık dönemlerde yüzde 15'er oranlarında zam öngörülmüştür.

İki toplu sözleşmenin zam oranları aşağıda sunulmaktadır:

	birinci 6 ay	ikinci 6 ay	üçüncü 6 ay	dördüncü 6 ay
TÜRK-İŞ	% 21,46	% 16,00	% 18	% 20
Türkiye Haber-İş	% 18,13	% 8,91	% 15	% 15

Türkiye Haber-İş Sendikası, TÜRK-İŞ'in bütünlüğünü bozma karşılığında bile olsa, daha yüksek ücret zamları elde edememiştir. TÜRK-İŞ'in bütünlüğünün (tüm eksiklik, acemilik ve hatalarına karşın) sürdürdüğü mücadele, teslim olanlardan ve işbirliği yapanlardan daha yüksek zamlar almıştır. Günümüzün görevi, yeni koşullarda daha da belirginleşen siyasal güç eksikliğinin demokratik bir biçimde ve en kısa sürede giderilmesidir.

⁶¹ 1.11.1995, **Siyah Beyaz.**

⁶² Hesaplama kolaylığı açısından, ortalama ücretin altındaki ücretlere 3.050.000 TL eklendiğinden, bulunan ortalama artış, gerçek artışın biraz üstündedir. Kesin artış oranının bulunabilmesi için, her işyerinde tüm ücretlere 3.050.000 TL mi, yoksa yüzde 16 oranında bir zam mı uygulanacağı işçi sendikası tarafından kararlaştırıldıktan sonra, her işyeri için ayrı ayrı hesap yapmak gereklidir.

1997 Kamu Kesimi Toplu İş Sözleşmeleri⁶³

1995 yılında kamu kesiminde Türkiye tarihinin en büyük grevlerini yaşadık. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verilerine göre, 1995 yılında kamu kesiminde tüm işkollarında 200 bin işçi greve çıktı ve grevde 4,8 milyon işgünü geçti. Sendikal mücadelede karşı karşıya bulunduğumuz yeni sorunlara ve bazı eksikliklerimize bağlı olarak, 1995 grevlerinde çok büyük bir mücadele verilmesine rağmen, istenilen sonuçlara ulaşamadık.

1997 yılı kamu kesimi toplu sözleşme görüşmeleri nasıl geçecek?

Çok daha zor.

TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalar 1997 yılında, belediyeler dahil, 692 bin işçi adına toplu sözleşme görüşmeleri yapacak. Bu görüşmeler, 1995 yılına göre, oldukça daha zor koşullarda gelişecek.

Kamu kesimi işçilerinin büyük bir bölümü genel ve katma bütçeli kuruluşlara bağlıdır. KİT'lerde çalışanlar da kamuda uygulanan temel politikadan doğrudan etkilenirler.

1997 yılında kamu kesimi açıkları geçmiş yıllardan daha büyük olacaktır. Hükümet, zenginlerden vergi almak yerine borçlanmayı, para basmayı, zam yapmayı ve özelleştirmeyi tercih etmektedir.

Bu politika, bütçenin giderek daha büyük bir bölümünün sermayedar sınıfa faiz olarak ödenmesini getirecektir. Bütçe içinde faizin payı giderek ve hızla artmaktadır. 1992 yılında toplam giderler içinde faizin payı yalnızca yüzde 18,2 iken, 1996 yılının ilk 7 ayında yüzde 44 olmuştur. Bütçede faizin payı arttıkça, işçiye ve memura ayrılan pay düşmektedir. İşçilerin ve memurların bütçeden aldıkları pay 1992 yılında yüzde 42,4 iken, 1996 yılında yüzde 25,5'e düşmüştür.

Hükümetler uzun yıllar işçilerin ve memurların parasını çok düşük faizlerle borç almıştır. İşçilerin SSK'daki paraları ile işçilerin ve memurların zorunlu tasarruf fonundaki ve konut edindirme yardımı fonundaki paraları, hükümetler tarafından çok düşük faizlerle ödünç alınmıştır. SSK'dan bu yolla 1965-1993 döneminde el konulan paranın 20 milyar Dolar dolaylarında olduğu tahmin edilmektedir. Diğer bir deyişle, kurulduğu tarihten 1993 yılı sonuna kadar, SSK'dan hükümete sürekli bir kaynak akışı söz konusudur. 1994 yılından itibaren ise bu süreç tersine dönmüştür. Artık hükümetten SSK'ya giderek artan bir kaynak akışı vardır. Hükümet, 1997 yılında masaya oturduğunda, elindeki kaynakların önemli bir bölümünün sosyal güvenlik kuruluşlarına gittiğini hesaba katacağıdır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, demokratik ve laik sosyal hukuk devletini hedef alan terör örgütlerinin faaliyetleri artmaktadır. Bu hareketler işçi sınıfının ve demokrasinin de düşmanıdır. İran, Suriye, Ermenistan ve bazı Batı ülkelerinin desteğindeki bu saldırılara karşı yapılan savunma harcamaları da bütçenin önemli bir bölümünü götürmektedir.

Hükümet'in açıkladığı iki kaynak paketinin devlet gelirlerinin artırılması açısından ciddiye alınması mümkün değildir. Giderler hızla artarken, gelirlerde önemli bir artış olmayacaktır. 1997 yılı bütçe tasarısının gerçekdışı rakamlarla "denkleştirilmesi" ise kimseyi inandırmamıştır. Hükümet, 1997 yılı toplu iş sözleşmeleri için masaya oturduğunda büyük bir kamu açığı tehdidiyle karşı karşıya olacaktır.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, 15 Ağustos 1996 ve 31 Ağustos 1996 tarihli toplantılarında, toplu sözleşmelerin görüşmesini erkene alma ve toplu sözleşmeleri TÜRK-İŞ'in koordinasyonu altında sürdürme kararı almıştır. Bu kararlar doğrultusunda gerekli adımlar atılmaktadır.

Toplu sözleşmelerin erkene alınması çeşitli açılardan önemlidir. Toplu sözleşmelerin imzalanması geciktiğinde, toplu sözleşme zamları enflasyon karşısında erimektedir. Ayrıca, 8 - 9 aylık birikmiş zam farklarının alınmasında da önemli sorunlar yaşanmaktadır. Diğer taraftan, 1995 ve 1996 yıllarında gerileyen gerçek ücretler nedeniyle, ücret zamlarının bir an önce yapılmasında büyük yarar vardır.

Toplu sözleşmelerin birlikte sürdürülmesinde bazı sendikalar açısından bazı sorunlar çıkmıştır ve çıkacaktır. Ancak, toplu sözleşmelerin ayrı ayrı sürdürülmesinde tüm sendikalar için çıkacak sorunlar çok daha büyüktür. TÜRK-İŞ bütünlüğü içinde hareket edildiğinde ulaşılabilecek düzey, tek tek sendikaların yapabileceklerinin çok ötesinde olacaktır. 1984-1988 döneminde her sendika toplu sözleşme görüşmelerini ayrı ayrı sürdürmüş, sürekli kayıpları bir türlü önleyememiştir. Sendikaların 1989 yılından itibaren topluca tavır almaları ve 1989 eylemleri dalgası, bu geriyeye gidişi tersine çevirmiştir.

Ayrıca, TÜRK-İŞ'in hükümetle imzaladığı protokolün tek tek sendikalar açısından bağlayıcılığı da yoktur. İsteyen sendika, üzerinde anlaşma sağlanan bu taban koşulların üstüne çıkmak için gerekli mücadeleyi vermeyi kabullenirse, yeni taleplerle mücadelesini yalnız başına veya aynı anlayıştaki diğer sendikalarla birlikte sürdürebilir.

Bugün karşı karşıya bulunduğumuz daha da zor koşullarda, TÜRK-İŞ'in birlik ve bütünlüğünün, toplumun diğer kesimleriyle işbirliğinin, meşru ve demokratik kitle eylemlerinin önemi daha da artmaktadır.

TÜRK-İŞ'in birlik ve bütünlüğü özenle korunmalı, daha da geliştirilmelidir. Sermayenin denetimindeki kitle iletişim araçlarının (medyanın) sendikal işçi karşıtı tavrını etkisiz kılacak çalışmalar yapılmalı, kamuoyu çeşitli kanallardan doğru olarak bilgilendirilmelidir.

Önümüzdeki dönemde meşru ve demokratik kitle eylemlerinin önemi de giderek artacaktır. Bu eylemlere katılan sendika üyelerinin güvenliğinin sağlanması son derece önemlidir. Sendika üyelerinin bu eylemlerden zarar görmesini önleyecek iki araç vardır: Kamuoyu desteği ve kitleleşme. Hükümet, kamuoyunun desteğine sahip eylemlerin üzerine kolayca gidemez. Geniş kitlelerle birlikte yapılan eylemlerde ise ceza alma olasılığı düşer.

⁶³ 3.11.1996, **Aydınlık**.

Meşru ve demokratik eylemlerin etkisi de önemlidir. Enerji, haberleşme ve bankacılık işkollarında yapılan eylemler hükümeti anında etkiler. TCDD, uçaklar, vapurlar, belediye otobüsleri, limanlar, sağlık ve eğitim alanlarındaki eylemler de, hükümeti etkileme açısından ikinci derecede önemlidir. Meşru ve demokratik eylemlerin etkisi değerlendirildiğinde, işkollarının bu durumu gözönünde bulundurulmalıdır.

1997 kamu kesimi toplu sözleşmeleri oldukça zor geçecektir. Ancak Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, bu zorluğu da aşacak güce ve kararlılığa sahiptir. 1997 yılı, mücadelemizi yeni bir düzeye sıçratacaktır.

Kamu Kesimi Grevleri: Mücadele Siyasallaştı⁶⁴

1995 kamu kesimi toplu sözleşme uyuşmazlığı 27 Ekim 1995 günü TÜRK-İŞ ile Hükümet arasında imzalanan bir protokolle sonuçlandı. Sendikalar, bu protokolü temel alarak, toplu iş sözleşmelerini imzalayacaklar.

Toplu iş sözleşmelerinin yürürlük başlangıçları genellikle 1 Ocak ve 1 Mart. Ancak, mücadele 10 Temmuz günü Devlet Bakanı Bekir Sami Dağcı'nın yıllık yüzde 5,4'lük zam teklifinden sonra sertleşti. Dört aylık yoğun mücadeleler sonucunda TÜRK-İŞ, başlangıçtaki taleplerinin oldukça gerisinde bir anlaşmayı kabullenmek zorunda kaldı.

Bu durum bir hezimet midir? Sendikal mücadelede büyük hatalar mı yapılmıştır?

Hayır. Bir hezimet söz konusu değil. Büyük derslerin çıkarılabileceği, olumlu yanları ağır basan bir dört ay yaşandı.

Sendikal mücadele çerçevesinde yapılabilecek eylemlerin hemen hemen tümü yapıldı. Türkiye tarihinin en büyük işçi mitingi, 5 Ağustos günü düzenlendi (Emeğe Saygı Yürüyüş ve Mitingi). 8 Ağustos günü, ilk kez tüm ülkede işyerini terk etmemeye eylemi kararı alındı ve bir ölçüde uygulandı. 20 Eylül'de CHP'nin hükümetten çekilmesinde ve 15 Ekim'de Azınlık Hükümeti'nin güvenoyu alamamasında belirleyici etmen, TÜRK-İŞ'ti. Türkiye tarihinin en büyük grevleri yapıldı. Tüm bunlara karşın sonuç alınmadı. Bu durum neyi gösteriyor? Bu eylemlerin işe yaradığını mı? Bu eylemlerin daha sert uygulanması gerektiğini mi? İşçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin ekme mücadelesinin sendikal boyutları aştığını ve sendikal mücadelenin ekme mücadelesinde bile başarılı olabilmek için siyasallaşması gerektiğini mi?

TÜRK-İŞ içinde eski sendikal anlayışı savunanlar, "TÜRK-İŞ sokağa fazla itibar etmemeli" diyorlar. Eski anlayıştaki bazı kişiler, "bakın, istediğiniz tüm bu eylemleri yaptık, bunlardan sonuç almak mümkün değil, bunlar bizi yıpratıyor, yeniden görüşmeler ve uzlaşmalar yoluyla iktidarlara yaranmaya çalışalım" görüşlerini ileri sürüyorlar. Bunlara bu sayfada söylenecek bir şey yok.

Bu eylemlerin daha sert uygulanmasını önerenler ve böylece toplu sözleşmeler aracılığıyla sorunların çözülebileceğini düşünenler ise genellikle farkında olmadan, ekonomizmin ve sendikalizmin savunusunu yapmaktadır. Bu görüşteki iyi niyetli bazı kişiler, siyasal mücadelenin önemini unutarak ve salt sendikal mücadeleyle sorunların çözülebileceğini savunarak, anarkosendikalizme savruluyorlar. Bu kişilerin anlayamadıkları nokta, artık en basit gibi gözükken ücret mücadelesinin bile siyasal bir nitelik aldığı ve ancak siyasallaşmış bir sendikal hareketle çözülebileceğidir. Bunu söylerken, son mücadelede sendikaların, TÜRK-İŞ'in, işçilerin ve diğer toplum kesimlerinin eksikleri ve hatalarının olmadığını iddia etmiyorum. Bunlara değineceğim. Ancak kritik nokta, günümüzde, yalnızca daha kararlı bir sendikal mücadelenin ve eylemlerin bile, TÜRK-İŞ'in taleplerini gerçekleştirmede başarılı olamayacağıdır.

Kanımcı sorun, ekme mücadelesinin bile siyasallaşmasıdır ve bunun geniş işçi kitlelerince kavranmaya başlanmasıdır. Son dört ayda yaşanan mücadelenin en önemli deneyimi, kanımcı, budur.

Temel sorun buyken, sendikal mücadelede çeşitli eksiklik ve hataları görmezlikten gelmemek de gerekir. Bu eksiklik ve hataların bir bölümü şöyle özetlenebilir:

- Kamuoyu yeterince işçiler ve sendikalar lehinde oluşturulamadı. Sendikaların denetimindeki televizyon kanalı, radyo ve basılı yayın yetersizliği belirgindi.
- Sendikacılık hareketinin siyasal alanda uzantısının olmaması önemini giderek artıran bir eksiklik olarak ortaya çıktı. Bu nedenle, hakim sınıflar cephesindeki çelişkilerden ve gediklerden yararlanılmaya çalışıldı. TÜRK-İŞ'in, yıkılmasına büyük katkısının olduğu Tansu Çiller Hükümeti'ni CHP diriltti. Sosyalist solun bölünmüşlüğü ve işçi sınıfı ile bağlarının yetersizliği de süreci olumsuz etkiledi.
- Türkiye, grevler süresince bir miting alanına çevrelemedi.
- Sendikacılar ve işçiler arasında, greve çıkılacağına son ana kadar inanmayanların sayısı az değildi. Sayıları hiç de az olmayan bir işçi grubu, kendilerini toplumun yoksulları ile kıyaslayarak ve sermayenin propagandasına kanarak, aldıkları ücretleri daha da artırmamanın olanaklı olmadığına inanıyordu. İşçi sınıfının içinde ardi ardına barikatları aşarak 15 Ekim günü Ankara'ya gelenler de vardı, toplu sözleşme uyuşmazlığının sürmesine karşın, hiçbir eyleme katılmayanlar da.
- Bazı sendikacıların siyasal kimliği ön plana çıktı (13 Ekim günü toplu sözleşme imzalayan Haber-İş'e ilişkin iddialar). Bazı sendikacılar, TÜRK-İŞ dışında DYP'li bakanlarla ilişki kurdular, onlara bilgi aktardılar.
- Tabanıyla ilişki geliştirmemiş ve eski sendikal anlayışları sürdüren bazı sendikalar mücadeleyi terketti (Teksif, Toleyis).
- İlk kez kurulan bölge ve il grev komitelerinin çalışmalarında birçok eksik yaşandı.
- Grevlerin ertelenmesi durumunda başvurulacak eylemlere ilişkin karar uygulanamadı.
- Dayanışma konusunda alınan karar gerektiği gibi uygulanmadı. Greve çıkmayan işçiler ve sendikalar, gerekli desteği vermedi. Diğer emekçi sınıf ve tabakalar, CHP, DSP ve sosyalistler de grevleri destekleme konusunda sorumluluklarını gerektiği gibi yerine getirmediler.
- Yasa gereği, "üretim ve satışı yönelik olmamak koşuluyla" işyerinin bakımından ve güvenliğinden sorumlu olacak kişilerin, işveren baskısı karşısında yasayı ihlal ederek normal çalışmalarını sürdürmeleri birçok işyerinde engellenemedi.
- Grev-dışı eylemlerde belirleyici rolü olan PTT ve enerji işçileri mücadeleye katılmadı. Bu işkollarında sendikacıların aldığı tavra karşı işyerlerinde güçlü bir tepki oluşmadı.
- İşçilerin çoğu hayatında ilk kez greve çıktı, birçok sendikacı ilk kez grev yaşadı. Deneyimsizlik çeşitli hatalara yol açtı.
- TÜRK-İŞ bölge ve il temsilcileri oldukça iyi çalıştı, ancak eşgüdümün sağlanmasında bazı aksaklıklar oldu.
- TÜRK-İŞ'in basılı yayın, video, v.b. çalışmaları çok yetersiz kaldı.
- Kamu çalışanları, emekliler ve işsizler ile eylem birliği sağlamadı.

1995 kamu kesimi toplu sözleşmeleri ve grevleri, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihine, sınıfın bir bütün olarak siyasallaşması doğrultusunda dönüm noktalarından biri olarak geçecektir. Deneyim ve bilinçte yaşanan kazanç, ücretlerin satınalma gücünde yaşanan kayıptan çok daha değerlidir.

⁶⁴ 4.11.1995, Söz.

Eşel Mobil Tartışmaları⁶⁵

Şeker-İş ve Demiryol-İş Sendikalarının imzaladığı toplu iş sözleşmelerinin ardından, ücretlerin fiyat artışları oranında artırılması gündeme geldi. Bu konuda bazı tartışmalar sürüyor. Böyle bir uygulamanın sendikacılık hareketi üzerindeki etkisi ne olur? Bu uygulama dünyada ne kadar yaygın?

Avrupa ülkelerinde bu uygulama bir dönem yaygındı. Ancak son yıllarda ciddi bir azalma söz konusu. Ücretlerin fiyat artışlarına otomatik olarak bağlandığı Avrupa ülkesi sayısı günümüzde yalnızca iki. Bu uygulama Belçika ve Lüksemburg'da var. Ayrıca Güney Kıbrıs'ta da ücretler fiyat artışlarına bağlanmış. Diğer taraftan, İspanya, Hollanda ve İtalya'da da bazı işkollarında bağitlanan toplu iş sözleşmelerinde ücret artışları ile fiyat artışları arasında bağlantı kurulmuş⁶⁶. Yunanistan'daki bu uygulama ise 1992 yılında sona erdirilmiş. Ancak bu ülkede asgari ücretler yılda iki kez gerçekleşen enflasyon oranında artırılmaktadır⁶⁷. Çeşitli ülkelerde de emekli aylıkları fiyat artışlarına endekslenmiştir.

Ücret artışlarının fiyat artışlarına endekslenmesinin kaldırılmasını isteyenler, işverenler oldu. İşverenler, ücretleri ve işgücü maliyetini düşürebilmek amacıyla başlattıkları yeni saldırıda, öncelikle bu sistemin kaldırılmasını hedef aldılar ve bunda büyük ölçüde de başarılı oldular.

Bu uygulama iyi midir, kötü müdür?

Nasıl uyguladığınıza bağlı. İyi de olabilir, kötü de.

Eğer ücretleriniz çok düşük bir düzeydeyse ve olağanüstü adaletsiz bir gelir dağılımı söz konusuysa, bu uygulama son derece kötüdür.

Eğer ücretlerinizi belirli bir düzeye çekebildiyse ve gelecekte hızlanacak bir enflasyon beklentiniz varsa, ek bazı düzenlemelerle desteklemek koşuluyla, bu uygulama iyidir.

Peki, bu uygulama sendikacılığı bitirmez mi?

Genellikle bitirmez. Ücret artışlarının fiyat artışlarının gerisinde kalmamasını sağlayacak bir düzenleme genellikle tüm işçiler için değil, yalnızca sendika üyesi işçiler için geçerlidir. Ayrıca, bir sendikanın görevi ücretlerle sınırlı değildir. Eğer böyle bir uygulamayla sendikacılık bitecekse, bitecek olan ücret sendikacılığıdır. Toplu sözleşme sendikacılığı bile yapıyorsanız, bitmezsiniz, çünkü toplu sözleşmede ücret dışında bir sürü ödeme ve hak vardır.

Kamu kesimi toplu iş sözleşmelerinde 1989 yılından sonra ücret artışlarında fiyat artışlarının gözönünde bulundurulduğu bir sisteme geçildi. Ancak ilk zamlar genellikle bir önceki dönemin enflasyon oranının oldukça üstünde gerçekleşti. Özellikle 1991 toplu iş sözleşmelerinin ilk zammı böyle oldu. 1995 toplu sözleşme görüşmelerinde de temel hedef kayıpların telafisiydi. Verilen büyük mücadelelere karşın, güçler dengesinde aleyhteki duruma bağlı olarak, bu başarısız oldu.

Bugün eşel mobil konusunda yapılan tartışmalarda sorunun karmaşıklığı genellikle unutuluyor, bu uygulamanın yalnızca bir araç olduğu ve işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi açısından etkilerinin uygulanma biçimine göre değiştiği genellikle gözardı ediliyor. Özellikle TİSK'in bu konudaki tavrı da gözönüne alınarak tartışılması gereken, günümüzde hükümet tarafından uygulanmaya çalışıldığı veya Şeker-İş ve Demiryol-İş toplu iş sözleşmelerinde yer aldığı biçimiyle eşel mobil olmalıdır. İlk zamdan sonraki ücret artışlarının fiyat artışlarıyla bağlantılı kılınması ve bunlara gelir dağılımı adaletsizliğini azaltıcı ve ekonomik büyümeden işçiye de pay verici eklemelerin yapılması durumunda takınılacak tavır tabii ki farklıdır.

⁶⁵ 23.3.1997, **Aydınlık**.

⁶⁶ Fajertag, G., "Economic and Social Developments in Western Europe in 1995-96: Main Indicators," **Collective Bargaining in Western Europe (1995-1996)**, ETUI, Brüksel, 1996, s.23.

⁶⁷ Mouriki, A., "Greece," **Collective Bargaining in Western Europe**, s.126.

Türkiye'de Yabancı Sermaye⁶⁸

1980 öncesinde yabancı sermayeye karşı kampanyalar açılırdı. Halbuki Türkiye'de 1980 yılı sonunda faaliyet gösteren yabancı sermayeli şirket sayısı yalnızca 100 idi. 1995 yılı sonunda Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı sermayeli şirket sayısı 3067 olmuş. Son yıllarda bu sayı şöyle gelişmiş: 1989: 1525 şirket; 1990: 1856 şirket; 1991: 2123 şirket; 1992: 2330 şirket; 1993: 2554 şirket; 1994: 2830 şirket; 1995 (Eylül sonu): 3067 şirket⁶⁹.

1994 yılı Eylül ayı sonunda faaliyet gösteren 2712 şirketin 749'u imalat sanayiinde idi. Ancak, imalat sanayiindeki şirketlerin toplam şirketlere oranı yüzde 28 iken, imalat sanayiindeki şirketlerin sermayesinin toplam yabancı sermaye içindeki payı yüzde 55 düzeyindeydi. Diğer bir deyişle, uluslararası tekeli sermaye veya ulusötesi sermaye, Türkiye'yi dünyadaki imalat sanayii üretim merkezlerinden biri olarak değerlendirmeye başlamıştır.

Ne oluyor? Ne olacak?

Türkiye, uluslararası tekeli sermayenin çıkarları doğrultusunda sürdürülen bir küreselleşmenin içinde sürüklenmiş durumdadır. Dünyayı ulusötesi sermaye yönetiyor. Ulusötesi sermaye bazı bölgelerde ulusal devletleri parçalayarak, hakimiyetini daha da pekiştirmeye çalışıyor. Küreselleşme sürecinde Türkiye'ye verilen görev ise, ucuz işgücü kaynaklığıdır.

Bu gerçeği en açıkça ifade eden kişilerden biri, Turgut Özal'dı. Başbakan Özal, 1985 yılında Japonya'ya yaptığı bir gezide şöyle demişti⁷⁰: "Bütün Japon işadamlarını Türkiye'de yatırım yapmaya davet ediyoruz. Türkiye'de ucuz işgücü vardır. Bunu değerlendirebilirsiniz."

Gelişmiş kapitalist ülkelerde imalat sanayiinde istihdam edilen işçi sayısında oldukça hızlı bir azalma yaşanıyor. Bu azalmanın en önemli nedeni, fazla beceri gerektirmeyen işçilikle üretim yapılan emek-yoğun işlerin, işgücünün ucuz olduğu ülkelere aktarılmasıdır.

OECD uzmanları tarafından, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, Japonya, Hollanda, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde imalat sanayiindeki istihdamla ilgili olarak yapılan bir araştırmaya göre, düşük ve orta düzeydeki ücretlerin geçerli olduğu alt-sektörlerde istihdamda ciddi azalmalar söz konusudur⁷¹. Bu azalmanın bir nedeni emek üretkenliğindeki artışken, diğer nedenler, bu ürünlerin ihracatındaki azalma ve ithalatındaki artıştır. Diğer bir deyişle, bu alanlarda üretim dünyanın düşük ücretli bölgelerine kaymakta, kaydırılmaktadır.

IMF'nin Türkiye'de ücretlerin düşürülmesi konusunda bu denli ısrarlı olmasının bir nedeni kamu kaynaklarının borç ödenmesinde kullanılması, diğer nedeni ise uluslararası tekeli sermaye için düşük ücretlerin sağlanmasıdır.

Bu sürecin Türkiye açısından önemi nedir?

1995 yılında kamu kesimi toplu sözleşmeleri görüşmeleri sırasında en çok atılan sloganlardan biri, "Kahrolsun IMF, Bağımsız Türkiye" idi. İşçiler ve memurlar, gerçek gelirlerinin artmasının önündeki ana engelin, uluslararası ve yerli tekeli sermayenin sözcüsü ve beyni konumundaki IMF olduğunun bilincine varmışlardı. Türkiye'de tüm ücretlilerin demokratik hak ve özgürlüklerinin gelişmesinin önündeki engel de uluslararası ve yerli tekeli sermayedir.

Basın İş Sendikası'nın üyesi bulunduğu Uluslararası Basın İşçileri Federasyonu Genel Sekreteri, geçen hafta sonu Basın-İş'in genel kuruluna gelmişti. Konuşmamızda, işçilerin IMF karşıtı sloganlara bu kadar sahip çıktığı az sayıda ülkeden birinin Türkiye olduğunu belirtti.

Türkiye'nin uluslararası tekeli sermaye açısından öneminde bir ağırlık kayması yaşıyoruz. 1960'lı ve 1970'li yıllarda stratejik konumu, hızla genişleyen iç pazarı ve hammadde kaynakları açısından önemli olan Türkiye, günümüzde giderek ucuz işgücü açısından çekici duruma geliyor. Gümrük birliği sonrasında bu süreç daha da hızlanacak, Avrupa Birliği'ne mal satmak isteyen A.B.D. ve Japon sermayesinin yanı sıra, dünyaya mal satmak için Avrupa Birliği sermayesi Türkiye'nin ucuzlatılmış işgücüne yönelecektir.

1960'lı yıllarda "Bağımsız Türkiye" diye bağırınlar azınlıktaydı. O tarihlerde IMF'nin ne olduğunu bilen de çok azdı. Günümüzde ise ülke içinde sömürüye karşı mücadele ile, Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ve bütünlüğünü koruma mücadelesi bir elmanın iki yarısı haline geldi. Bu süreç hızlanacak; hızlandıkça da geçmişte birbirinden kopuk olan bu iki mücadelenin örtüşmesi artacak.

⁶⁸ 8.11.1995, **Siyah Beyaz**.

⁶⁹ 22.10.1995, **Ekonomik Trend**.

⁷⁰ 23.5.1995, **Cumhuriyet**.

⁷¹ Sakurai, Norihisa, "Structural Change and Employment: Empirical Evidence for 8 OECD Countries," **STI Review**, 1995, s.143.

TÜRK-İŞ'in Mücadelesi⁷²

TÜRK-İŞ Genel Kurulu yaklaştıkça, TÜRK-İŞ'in 1993-1995 dönemi ve özellikle de 1995 kamu kesimi toplu sözleşme mücadelesi daha sık gündeme geliyor. TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu 18 Mart 1995 günü yaptığı toplantısında, 1995 kamu kesimi toplu sözleşmelerinde satınalma gücünün korunmasını temel hedef olarak koymuştu. Bu sağlanamadı. Bu durumu nasıl yorumlamak lazım?

Birinci eğilim, TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu ve Başkanlar Kurulu'nda hakim olan anlayışa muhalif olanların bir bölümünden oluşuyor. Örneğin, Toleyis Sendikası Genel Başkanı Cemal Bakındı 8 Kasım 1995 günü yayınladığı bildiriye, "klasik iş bırakma hareketlerinin sorunları her zaman çözmediği bir kez daha ortaya çıkmıştır," diyor ve sendikaların özelleştirmeye karşı mücadele etmek yerine, bu nedenle işsiz kalanlara yeniden meslek edindirme kursları açmasını istiyor. Bir başka sendikacı ise, "TÜRK-İŞ sokağa fazla itibar etmemeli," diyor. Bu grup içinde yer alıp, bu görüşü susarak savunanlar da var. Örneğin, Tes-İş Sendikası iş yavaşlatma, işe gitmeyerek grevçilere destek verme, işbaşında iş durdurma, işyerini terketmeme gibi TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu tarafından kabul edilmiş eylem kararlarının hiçbirine uymadı. Toleyis Sendikası da, TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'nun aldığı genel eylem kararlarının hiç birine katılmadı, ve bildiğim kadarıyla, eylem nedeniyle genel merkez ve şube yöneticileri hakkında bir dava da açılmadı. Toleyis, TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'nun bilgisi ve onayı olmadan, grevlerini toplu sözleşme imzalanmadan sonuçlandırdı ve özel hakeme gitti. Eğer Haber-İş Sendikası 13 Ekim günü (güvenoylamasından iki gün önce) hükümetin teklifini kabul etmeseydi, diğer bazı sendikalar da TÜRK-İŞ'in genel eylemlerine katılsaydı, TÜRK-İŞ'in başarısı hiç kuşkusuz daha fazla olacaktı. Bu eğilim içinde yer alan diğer bir tavır da, yapılan eylemlere hiç katılmadan ve greve dahi çıkmadan, daha sert eylemlerin yapılmasını, diğer işkollarındaki grevlerin sürmesini istemektedir. Örneğin, Sağlık-İş Sendikası Genel Başkanı Mustafa Başoğlu, grevlerin sürmesi gerekirken sona erdirildiğini belirtmekte ve TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu'nu sert biçimde eleştirmektedir. Bu eğilimin hatası, eyleme katılmayanların veya mücadeleyi bölenlerin, yapılan eylemleri ve bu eylemleri gerçekleştiren TÜRK-İŞ'i eleştirmesidir.

İkinci eğilim, yapılan eylemleri yeterli bulmayan, grevlerin sürmesini isteyen ve özellikle de grev erteleme kararlarına karşı direnilememesini sert biçimde eleştirenlerdir. Bu tavır içinde olanların bir bölümünün konuşmaya hakkı vardır, çünkü yapılan eylemlere tam olarak katılmışlardır, büyük baskılara ve tehditlere dürüstçe direnmişlerdir. Ancak diğer bir bölüm ise, eyleme katılmadan eleştirmektedir. Bu eğilimin hatası, karşı karşıya bulunulan temel sorunların, yalnızca sendikalar tarafından gerçekleştirilen eylemlerle veya yalnızca sendikal mücadeleyle çözülebileceği kanısında olmasıdır. Diğer bir deyişle, sert söylemlerine karşın, bu çizgidekiler farkından olmadan "ücret sendikacılığı" çizgisine düşmektedir.

Üçüncü eğilim, mücadelede bir nitelik çıkarması gerektiğini söylemektedir. Toplu sözleşme sürecinde Temmuz - Ekim döneminde Türkiye tarihinin en büyük işçi eylemleri başarıyla gerçekleştirildi. Çeşitli eksiklikler ve hatalar oldu. Ancak bir bütün olarak bakıldığında, bu dört aylık dönemin eşine Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihinde rastlanmayan olanaklı olmadığı görülecektir. "Şu eylem de yapılırdı belki istediğimiz sonucu alabilirdik" denecek eylem kalmamıştır. Bu koşullarda, sorunun çözümünde bir nitelik değişimi söz konusudur. Günümüzde ekmek mücadelesi bile siyasi bir nitelik kazanmıştır. Halbuki işçi sınıfının siyasal alanda uzantısı ve temsilcisi yoktur. Temel eksiklik, TÜRK-İŞ'in verdiği sendikal mücadelede değildir. Temel eksiklik, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin siyasal alanda doğrudan temsil edilmemesidir.

Sanıyorum, ileride geriye dönülüp bu aylara bakıldığında, TÜRK-İŞ'in mücadelesinin bu boyutu öne çıkacaktır. 1996 ve 1997 yıllarında gerçek ücretler hızla düşerken yapılması gereken, birinci eğilimin önerdiği eylemsizlik veya ikinci eğilimin önerdiği yalnızca daha sert sendikal eylemler değil, üçüncü eğilimin önerdiği siyasal mücadeledir.

⁷² 15.11.1995, **Siyah Beyaz.**

İnsanlığın Ütopyası ve Maddi Güç⁷³

Binlerce yıldır milyonlarca insanın arzusu, insanın insanı sömürmediği, yöneten yönetilen ayrımının olmadığı, eşitlik, özgürlük ve demokrasi temelinde bir dünyanın yaratılmasıdır. Böyle bir dünyanın yaratılabilmesi ise, belirli engellerin aşılabilmesine, gerekli güce sahip olunmasına bağlıdır. Bu güç, insanların iradeleriyle yaratılmaz. İçinde yaşadığımız toplumun içinde zaten varolan belirli çelişkiler, toplumu dönüştürmenin maddi veya temel gücünü oluşturur.

Türkiye solu 1960'lı yıllarda, işçi sınıfının kendiliğindenci hareketinin veya sınıf hareketinin yeterince güçlü olmadığı koşullarda, dünyadaki coşkunun da etkisiyle, toplumsal değişimde iradenin (volontarizmin) rolünü abartan bir çizgi geliştirdi. İşçi sınıfının yeterince gelişmediği koşullarda, "işçi sınıfının ideolojik öncülüğü" anlayışı ileri sürülerek, komünist partisinin önderliğinde ve topraklı ve az topraklı yoksul köylülüğün temel güç oluşturacağı kuramlar üretildi. 1960'lı yıllarda geliştirilen ve 1970'li yıllara da sarkan "yoksul köylülüğün temel güç" oluşturduğu tezleri çöktü. Türkiye'de yoksul köylülüğün bir toplumsal dönüşümün maddi veya temel gücünü oluşturamayacağı ortaya çıktı. Aynı dönemin, öğrenci gençliği militan kaynağı ve kitle gücü olarak gören anlayışları da başarısız kaldı.

Türkiye bir etnik mozaiktir. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında bir ümmet konumunda olan bu etnik mozaik, Mustafa Kemal Atatürk'ün ırkçılığı yadsıyan çağdaş ulusçuluk anlayışı içinde Türk kimliğinin önde olduğu bir senteze dönüştürülmeye çalışıldı. Ancak farklı etnik kimliklerin kendini ayrı bir ulus haline dönüştürme çabası da günümüzde, bazılarına göre güçlenen, bazılarına göre ise zayıflayan bir süreç içinde mevcut. Toplumun insanlığın ütopyası doğrultusunda dönüştürme çabasında bu etnik tepkiye ve kimliğe dayanmak başarılı sonuç verebilir mi? Kanımca, bu etnik tepkinin insanlığın binlerce yıllık ütopyası doğrultusunda bir potansiyeli yoktur. Ayrıca, bu etnik kimlik içindeki sınıf mücadelesi önümüzdeki dönemde hızla keskinleşecek ve başat durumunu daha da pekiştirecektir. Diğer taraftan, PKK'nın eylemleri ve devletin uyguladığı karşı strateji nedeniyle, kendi içine kapalı ve bu etnik kimliği yüzyıllardır yeniden üreten kırsal mekanizma hızla çözülmekte ve dağılmaktadır. Büyük kentlere göçle birlikte, etnik kimliğin ikinci plana itildiği bir süreç yaşanmaktadır. Ayrıca, televizyonun tüm ülkede izleniyor olması, bu süreci daha da hızlandırmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde ezilen ve buna bağlı olarak ve ayrıca anlayışı gereği muhalif bir gelenek oluşturan aleviliğin, insanlığın ütopyasının yaratılmasında maddi veya temel gücü oluşturması olanaklı mıdır? Kırsal yapının çözülmesiyle ve kapitalist ilişkilerin yaşamın her alanında hızla yayılması ve hakim olmasıyla, böyle bir olasılığın söz konusu olmadığını düşünüyorum. Nitekim, aleviliğin yüzlerce yıldır sürdürdüğü insancıl gelenek toplumun diğer kesimlerine yayılmamış, aksine kapitalizm karşısında direnemeyerek çözülmeye başlamıştır. Son dönemde alevilerin iç örgütlenmesindeki gelişmeler de aleviliğin kendi iç dinamiklerinin yarattığı bir atak değil, Sivas ve Gazi Mahallesi saldırılarına karşı duyulan savunma tepkisidir. 3 trilyonluk devlet desteği konusunda aleviler arasındaki farklılıklar da, tek başına alevi kimliğinin insanlığın ütopyasının yaratılması açısından temel bir potansiyel taşımadığını göstermektedir.

Çağdaş teknolojinin çevreye verdiği zarara karşı çıkan çevrecilerin veya erkeğin binlerce yıllık egemenliğine karşı çıkan feministlerin de böyle bir potansiyel taşımadığı ortadadır. Çevrenin korunması da, erkek egemen toplum yerine her açıdan eşit bir toplum yaratılması çabası da önemlidir; ancak bu hareketler, insanlığın ütopyasını yaratmanın temel gücünü oluşturmaz.

Dönüyoruz, dolaşıyoruz, 150 yıl önce yapılan saptamaya geliyoruz.

İnsanlığın ütopyasını gerçekleştirme potansiyeli yalnızca işçi sınıfında vardır. Türkiye işçi sınıfının bu potansiyeli ise, nicel ve nitelik olarak, hızla artmaktadır. Toplumdaki başka çelişkilerin yarattığı olanaklar doğal olarak önemlidir. Ancak, eğer bu diğer çelişkiler, temel güç olan işçi sınıfı hareketini zayıflatma ve hatta bölme tehlikesi taşıyorsa, bu konuda olağanüstü duyarlı olmakta yarar vardır.

Türkiye'de kırsal kesimde gecikmiş ve sermaye tarafından geciktirilmiş bir mülksüzleşme hızlı bir biçimde gümdededir. 1980 yılında 100 olan yabancı sermayeli şirket sayısı, 1995 yılı Eylül ayında 3067 olmuştur. Uluslararası tekelleri sermaye, Türkiye'yi bir ucuz işgücü kaynağı olarak değerlendirme çabasında başarılıdır. Bu yatırımlar daha da artacaktır. Sermayenin denetimi altında ve çıkarları doğrultusundaki bir küreselleşme, Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını daha da zedelemekte, bütünlüğünü tehdit etmektedir. Toplumun yarısı şimdiden ücretlidir; ücretli emek ile sermaye arasındaki çelişkiyi her geçen gün daha da keskinleşen ve keskinleşecek bir biçimde yaşamaktadır. Ekonomik bunalım, yüksek oranlı işsizlik ve Sovyet sisteminin çöktüğü koşullarda, sermaye iyice pervasızlaşmış ve saldırganlaşmıştır. Diğer taraftan, işçi sınıfının sermayeye karşı mücadelesi ile işçi sınıfının ülkemizin bağımsızlığı ve bütünlüğü, demokrasi ve emeğe saygı mücadelesi özdeşleşmiştir. Bir dönem Türkiye işçi sınıfını zayıflatan işçi aristokrasisi ve yapay proletarya olguları ortadan kalkmıştır. İşçiler geleneksel siyasal tercihlerinde bağımsızlaşmakta, sınıf olarak politize olmaktadır.

Bu koşullarda, Türkiye solu bir tercihle karşı karşıyadır. Ya hızla gelişen işçi sınıfı içindeki etnik ve mezhepsel kimliği öne çıkararak, kolayca, başarısız kalmaya mahkum ve işçi sınıfı hareketini bölecek bir çizgi izleyecektir; ya da sınıf kimliğini öne çıkararak, her etnik kökenden sermayedara ve vurguncuya, her mezhepten sermayedara ve vurguncuya karşı sınıfın bütünlüğünü sağlamaya çalışacaktır. Hem etnik kimlik kozunu, hem sınıf kozunu birlikte kullanmak olanaklı değildir. Hem mezhepçiliği temel almak, hem de sınıfın bütünlüğünden söz etmek olanaklı değildir.

Bu yazıyı niye mi yazdım? SÖZ'ün 11 Kasım 1995 tarihli sayısında işçiler, kamu çalışanları ve sendikalarına ilişkin yalnızca tek bir yazı bulabildim de ondan ("Parlamentoya Bir Onlar Giremedi"). Kamu çalışanları sendikaları 11 Kasım günü Konfederasyonlaşma Kurultayı'nı toplarken, SÖZ'de bu konuda bir yazı yer almıyordu.

⁷³ 18.11.1995, Söz.

Küçük Burjuvazinin Değişen Niteliği ve Ücretli Emek - Sermaye Çelişkisi⁷⁴

Ankara Sanayi Odası'nın aylık yayın organı Asomedy'a'nın Ekim ayındaki konusu, "Geleceğin Üretim Modeli: Fason" idi. Diğer taraftan taşeronluk sistemli bir biçimde yaygınlaştırılmakta. Ormancılıkta ise geçmişte ücretli işçilere yaptırılan işler her geçen gün "vahidi fiyat sistemi" adı altında aynı kişilere "götürü veriliyor." Uluslararası ve yerli tekeli sermaye, kendisine bağımlı küçük ve orta ölçekli işletmeleri teşvik ediyor, Dünya Bankası ve UNIDO bu nitelikteki işletmeciliği destekliyor. Çağdaş teknoloji de kullanılarak, işçi sınıfı, büyük işletmelerdeki kadrolu işçiler, büyük işletmelerdeki geçici işçiler veya kısmi süreli çalışan işçiler ve taşeron işçileri olarak bölünüyor.

Diğer taraftan, İhlas Dış Ticaret kısa bir süre önce İsviçre'deki Madag şirketi ile yaptığı bir anlaşmayla, Passap marka örgü makinelerini evlere dağıtacak, bu evlerde kazak üretirip, bunları toptan satın alacak. İhlas, Madag'dan sonra, Japonya'nın örgü makineleri üreticisi Brother şirketi ile de aynı nitelikte bir anlaşma yaptı. Bu uygulama Türkiye'de yeni değildir. Adnan Kahveci, 1985 yılında Menteşoğlu Şirketi ile birlikte Muş'ta beşbin aileye evde kazak ördürtüp pazarlama girişiminde bulunmuştu⁷⁵. Bu uygulama halıcılıkta da 100 yıla yakın bir süredir vardı. Ancak son yıllarda sistemli bir biçimde yaygınlaştırılıyor. Halkbankası kendi işini kuracaklara vereceği kredileri artırdı. Ev kadını ve genç girişimci kredileri geniş reklamlarla gündeme getirildi. Sümerbank'ın satış mağazaları Sümerbank çalışanlarına satıldı. Vakıfbank da iş yapacak ev hanımlarına kredi açmaya başladı. "Yüzyüze pazarlama" adı verilen sistemle, dükkanda ücretle çalışan satış elemanları, "kendi hesabına çalışan girişimci"ye dönüştürülmeye çalışılıyor.

Kırsal kesimde ise bir taraftan toprak bütünleşmesi yaşanırken, bazı emek-yoğun ürünlerde küçük işletme sistemi sürdürülüyor. Ancak bu alandaki küçük üreticiler bazı özel sanayi kuruluşlarının tohumlarını, onların belirlediği yerlere ekip, ürünü onlara satıyorlar. Geçmişte çay, tütün ve şeker pancarında devlet ile küçük üretici arasında kurulmuş olan ilişki, günümüzde uluslararası ve yerli tekeli sermaye ile küçük üretici arasında kuruluştur.

Bütün bu gelişmeleri yeterince izlediğimizden kuşkuluyum. Sermayenin bu konudaki politikalarını daha yakından incelemek ve sendikal ve siyasal mücadelenin programını buna göre geliştirmek zorunludur.

Sendikacılık hareketinin gelişmesinde çok sayıda işçinin çalıştığı büyük işyerleri önemlidir. Bu işyerlerinde işçilik bilinci ve sınıf bilinci daha kolay gelişmektedir. Sermayenin bir taraftan fason üretim, taşeronluk ve vahidi fiyat uygulaması, diğer taraftan eve-iş-verme sistemini yaygınlaştırma girişimi, işçilik bilincinin ve sınıf bilincinin gelişmesini engellemek veya en azından geciktirmek amacına yöneliktir.

Fason üretim yapılan işyerleri küçüktür. Bu işyerlerinde işyeri sahibi de genellikle diğer işçilerle birlikte çalışmaktadır. Bu işyerlerinde geleneksel sendikal mücadele olağanüstü zordur. Eve-iş-verme sistemi veya "sahte kendi hesabına çalışma" sisteminde ise hem yoğun bir sömür, hem de bilinç çarpılması yaşanmaktadır.

Kapitalizm geliştikçe bir taraftan küçük burjuvaziyi tasfiye etmekte, diğer taraftan, işçi sınıfının gücünü azaltmak, kazanımları ortadan kaldırmak ve sömürüyü daha da yoğunlaştırmak için, "küçük burjuva görünümü" ücretli emek sömürsüne yönelmektedir.

Ürününün tümünü kendi tasarımıyan ve ürünün bütününi üreten terzi hızlı bir tasfiye süreci yaşamıştı. Bu iş, konfeksiyon atelyelerine devredildi ve eski terzi işçileşti. Bu işçi sendikaya üye oldu; ücretini artırdı, çeşitli yan ödemelerden ve sosyal güvenliklerden yararlandı. Sermaye, yeni dönemde, artık bu terziyi fabrikada istemiyor. Onu dükkanına değil, evine gönderiyor; tümüyle kayıt-dışı sektöre çekiyor. Terzimiz artık evinde veya bir izbe odada, belki yalnızca kendi başına, belki yanında iki çırakla, elbisenin tümünü dikmeyecek, bir konfeksiyon atelyesinde olduğu gibi, üretim sürecinin bir parçasını tamamlayacak. Yaptığı iş başına da belirli bir para alacak.

Geçmişte kendi dükkanında tornacılık yapan usta, bir süre sonra bir fabrikada ücretli ustaya dönüşmüştü. Sendikal mücadelenin başarılarının ve sermayenin yeni saldırı dalgasının ardından, işinden anlaşmalı olarak çıkarıldı; fabrikanın verdiği krediyle satın aldığı CNC tezgahında ve yanında iki-üç işçiyle birlikte, kendi işyerinde fabrika için belirli bir modele ve standarda göre üretim yapmaya başladı.

Türkiye'de küçük burjuvazinin niteliği değişmektedir. Geleneksel küçük burjuvazi tasfiye olurken, tasfiye olmayanlar sermayenin doğrudan sömürsüne maruz kalmaya başlamıştır. Diğer taraftan, sermaye, ücretli emeğe yönelik saldırısında, ücretli emek ile sermaye arasındaki ilişkiye bir küçük burjuva görünüm kazandırma çabası içindedir. Bu gelişimin işçi sınıfı üzerindeki etkilerinin ve alternatif stratejilerin saflarımızda yeterince tartışıldığını söylemek ise olanaksızdır.

⁷⁴ 18.11.1995, **Aydınlık**.

⁷⁵ 27.4.1985, **Güneş**.

Sendikalar, Bağımsızlık ve Demokrasi⁷⁶

Bir ülkenin bağımsızlığı ile o ülkede demokrasi birbiriyle yakından bağlantılıdır. Bağımsızlığı olmayan bir ülkede demokrasi uygulanamaz. Ülke için geçerli olan durum, sendikalar için de geçerlidir. Sendikalar ancak bağımsızsa kendi içlerinde demokrasiyi işletebilirler, demokrasi mücadelesine katkıda bulunabilirler.

Sendikalar kimden bağımsız olmalıdır?

Bu konuda yaygın kabul gören görüş, sendikaların sermayeden, devletten, hükümetten ve siyasal partilerden bağımsız olması gerektiği biçimindedir.

Çeşitli ülkelerde sendikaların siyasal örgütlerle somut ve örgütsel bağları vardır. Bu sendikalar kendi genel kurullarında siyasal örgütlerle ilişkileri özgürcü tartışmakta ve, gerekli çoğunluk sağlanabilirse, bir bütün olarak sendika sözkonusu siyasal partinin üyesi de olabilmektedir. Ancak bu örgütsel ilişki türünde bile, siyasal parti sendikaya talimat veremez. Tam tersine, genellikle şikayet edilen durum, sendikaların siyasal partiye emir vermesidir. Diğer bir deyişle, sendikal ve siyasal örgütlerin içiçe geçtiği durumlarda bile, sendikal örgütün bağımsızlığı zedelenmez. Gelişmiş kapitalist ülkelerin bir bölümünde görülen uygulama budur.

Türkiye'de çok yaygın görülen bir gelenek ise, sendikaların siyasal hareketlere bağımlılığıdır.

1970 yılında MİSK, 1976 yılında HAK-İŞ böyle kurulmuştur. Sosyalist soldaki siyasal parti veya hareketlerin önemli bir bölümü de, sendikaları, siyasal yapının kitlelerle bağlantı kayışı görevini üstlenmesi gereken örgütler olarak değerlendirmişlerdir. Diğer bir deyişle, bazı sendikalar bazı siyasal hareketler tarafından anti-demokratik bir biçimde kullanılmıştır. Bu uygulama ise, siyasal alandaki bölünmelerin sendikacılık hareketine aynen yansımaya, sendika içinde siyasal bölünmelere ve işçilerin sendikacılık hareketine duyduğu güvenin sarsılmasına neden olmuştur.

Siyasal örgütlenmede bölünme geleneğimiz vardır. Sendika ise ayrılıkları değil, sınıfın ortak çıkarlarını gözönüne alır ve sınıfın bütününe örgütlenmesini hedefler. Siyasal örgütlenmelerin sendikacılık hareketini kullanmaya kalkması ise sendikacılık hareketinin temel hareket noktası ile çelişmektedir.

Bağımlı sendikacılık anlayışı ve onun bir parçasını oluşturan bu kullanma çabası, sendika-içi demokrasiye de zarar verir. Sendikanın programı ve atacağı adımlar, doğrudan ve dolaylı olarak temsil ettiği kitlenin ("tabanın") çıkarları ve talepleri değil, çeşitli biçimlerde bu sendikanın yönetimine gelmiş kişilerin bağlı buldukları siyasal hareketin çıkarları ve talepleri doğrultusunda biçimlendirilmeye başlanır.

Sendika yönetimleri belirlenirken, delegeler değil, kendileri işçi bile olmayan, hayatta hiçbir dönem ücretli olarak çalışmamış olan bazı profesyonel delege ağaları kapalı kapılar ardında kendi siyasal hareketlerinin çıkarlarını ön planda tutan pazarlıklar ve anlaşmalar yaparlar. Sonra da, "asker disiplini" delegeler, önderlerin talimatlarını uygular.

Bu oyunu 1970'li yıllarda çeşitli tiyatro sahnelerinde birçok kez seyrettik. Oyuncular değişti, ama oyun aynıydı. Bağımlı sendikacılık yaratanlar bile bu işten fazla bir yarar sağlamadılar. Verdikleri zarar da cabası.

Aynı oyunu mutlaka günümüzde de seyretmek zorunda mıyız?

Sendikalar, demokratik biçimde alınmış kararlar uyarınca, siyasal partilerle veya hareketlerle organik ilişkiye girebilirler. Bunun yadsınacak bir yanı yoktur. Bu örgütsel ilişkide bile sendikaların siyasal örgütlerden bağımsızlığı zedelenmez, örgüt-içi demokrasi zarar görmez. Ancak, bu ilişkinin bir bağımlılık ilişkisine dönüştüğü durumlarda, örgüt-içi demokrasi de ortadan kalkar. Bağımlılık içinde örgüt-içi demokrasiyi işleyemeyen bir örgütlenmenin ise, Türkiye'de demokrasi mücadelesine katkısı tartışılabilir.

⁷⁶ 22.11.1995, **Siyah Beyaz.**

Çelişen Sendikal Anlayışlar⁷⁷

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi önümüzdeki yıllarda büyük zorluklarla karşı karşıya kalacaktır. TÜRK-İŞ'in 5-10 Aralık 1995 günleri toplanacak olan genel kurulu bu açıdan son derece önemlidir.

Günümüzde iki ayrı sendikal anlayış çatışma halindedir. Bunları "sağ" veya "sol" olarak nitelendirmek doğru değildir. Bu konudaki yanlışlıklar ve önyargılar, mevcut durumun anlaşılmasında bu kavramları yetersiz ve hatta hatalı kılmaktadır.

Günümüzde sendikacılık hareketi bir dönem noktasındadır.

(1) Sendikacılık hareketi yalnızca kendi üyeleri ile mi ilgilenecektir; yoksa önce sendikasız işçileri, memurları, sözleşmeli personeli, işsizleri, emeklileri ve sonra da küçük esnafı, topraksız ve az topraklı yoksul köylülüğü ve küçük üreticileri de içeren tüm çalışanların haklarını ve çıkarlarını mı savunacaktır?

(2) Sendikacılık hareketi yalnızca toplu sözleşmecilikle sınırlı bir mücadele alanı mı benimseyecektir; yoksa sorunların çözümünün siyasal alana kaydığını saptayarak, işçi sınıfının siyasal alandaki bağımsız ve doğrudan gücünü artırmaya mı çalışacaktır?

(3) Sendikacılık hareketi iktidardaki siyasal partiye yaranarak mı hak almaya çalışacaktır; yoksa gücünü temsil ettiği kitleden ve çıkarlarını savunduğu çalışanlardan alarak, toplumsal ve siyasal yaşamda bağımsız ağırlığını mı hissettirecektir?

(4) Sendikacılık hareketi masa yumruklayarak, yağmadan gürleyerek, en küçük tehdit karşısında geri adım atarak onursuz uzlaşma yolları mı aracaktır; yoksa, meşru ve demokratik mücadele çizgisini sürdürerek, gücünün yettiği noktada onurlu anlaşma ve uzlaşmalardan mı yana olacaktır?

(5) Sendikacılık hareketi belirli kararlar alacak ve ancak bunları hep unutacak ve hatta unutturmaya çalışacak mıdır; yoksa, birlikte alınan kararlara uyulacak mıdır?

(6) Sendikacılık hareketi yetersizliklerini, eksikliklerini ve hatalarını sürekli başkalarına ve üst örgüte mi yıkmaya çalışacaktır; yoksa daha merkezîyetçi bir yapılanma mı sağlanacaktır?

(7) Sendikacıların bireysel hırsları, çıkarları ve ilişkileri mi belirleyici rol oynayacaktır; yoksa işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin çıkarları mı?

(8) Sendikacılık hareketinde mücadele zorlaşınca diğerlerine ihanet edilecek ve ihanet edenlerin yanlarına kalacak mıdır; yoksa ortak bir kader paylaşılacak mıdır?

Bu ve benzeri sorulara TÜRK-İŞ Genel Kurulu'nda verilecek yanıt yalnızca işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin değil, Türkiye'nin geleceği açısından da önemlidir.

⁷⁷ 25.11.1995, **Aydınlık**.

Değişen İşçi Sınıfı ve TÜRK-İŞ⁷⁸

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, büyük ölçüde sermayenin izlediği stratejiye bağlı olarak, hızlı bir değişim ve dönüşüm yaşıyor. Bu değişimde solun çeşitli kesimlerinin etkisi son derece sınırlı kalıyor. Sermayenin izlediği stratejideki değişikliğin ana nedenleri ise, ekonomik bunalım, teknolojiadaki gelişim, yüksek oranlı yapısal işsizlik ve Sovyet sisteminin çöküşü.

İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme damgasını vuran özellikler, ekonomik büyüme, düşük oranlı işsizlik ve Soğuk Savaş'tı. Sermaye, bu koşullarda, işçi sınıfına ve komünistlerin yönetiminde olmayan sendikalara karşı yumuşak bir politika izledi. Azgelişmiş ülkelerde ise ithal ikameci sanayileşme sürecinde iç pazarın genişletilmesinde işçilerin satınalma gücünün artırılması da kullanıldı. Azgelişmiş ülkelerde gelişen parlamenter demokrasi, siyasal ilişkiler aracılığıyla bireysel hak elde eden işçilerin bir bölümünden de bir "yapay proletarya" yarattı. Bütün bu etmenlere bağlı olarak, Türkiye'de TÜRK-İŞ doğdu, TÜRK-İŞ'in sendikal anlayışı biçimlendi. TÜRK-İŞ ve sendikal anlayışı, bireylerin iradelerinin ötesinde, sermayenin politikalarının ve işçi sınıfının nicel ve nitel gelişim düzeyinin ürünü olarak ortaya çıktı.

Kapitalizm 1970'li yıllarda, hala süren bir bunalıma girdi. Uluslararası tekelci sermaye, bu bunalımdan çıkışta, işçilik maliyetlerinin düşürülmesini ana araç kabul etti. İlk olarak "sosyal devlet" veya "refah devleti" olarak tanımlanan anlayışa ve uygulamaya karşı savaş açıldı. Yeni liberal veya yeni muhafazakar saldırının ilk hedef bu oldu. Ayrıca, sendikalara yönelik saldırılar gündeme geldi. Azgelişmiş ülkeler ise ithat ikameci sanayileşmeden, ihracata yönelik sanayileşmeye geçildi; azgelişmiş ülkeler açısından uluslararası işbölümünde yeni görevler gündeme geldi.

Türkiye'de 24 Ocak İstikrar Programı ve 12 Eylül darbesi bu sürecin sonucuydu. Hedef işçi sınıfıydı. Ancak TÜRK-İŞ'in ve bağlı sendikaların çoğunun bunu kavraması yıllar aldı. 1980-1988 döneminde yaşanan gerçek ücret kayıpları, işyerlerinde işçilik bilincinin ve sınıf bilincinin oluşum sürecini hızlandırdı. **İlk aşamada, toplu sözleşme mücadelesinde ekonomik taleplerle meşru kitle mücadelesi çizgisinde birlik anlayışı yerleşti.** 1989 Bahar Eylemleri, eylemdeki coşkusu yanı sıra önemli bir zirvedir; buna karşılık, hedefleri açısından günümüzde çoktan aşılmıştır. İlk kez bu eylemlerde işçi sınıfının kamu sektöründeki geniş kesimleri **hükümete karşı ekonomik talepli eylemli bir tavır takındı.** 1989 yılında TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların genel merkez ve şube yönetimlerinde önemli değişiklikler oldu. Ayrıca, yerel yatay örgütlenmeler ortaya çıktı.

1991 yılında bağitlanan toplu iş sözleşmeleri ile, 12 Eylül sonrası gerçek ücret kayıpları önemli ölçüde geri alındı. Ancak sermaye, bu dönemden itibaren saldırısına yeni boyut ve biçim kazandırdı.

Bu dönemde işsizlik tüm kapitalist dünyada yüksek oranlı ve yapısal bir nitelik kazanmıştı. Türkiye'de ise, IMF'nin önerdiği tarım politikalarına, PKK'nın silahlı ayaklanmasına ve devletin uyguladığı karşı stratejiye bağlı olarak, köylerden kentlere hızlı bir göç yaşanmaya başlandı. Tarımda geciktirilmiş bir mülksüzleşme süreci işsizliği hızla artırdı.

Diğer taraftan, Sovyetler Birliği ile Doğu ve Orta Avrupa ülkelerindeki siyasal çöküşün ardından, sermayedar sınıf son derece pervasız yeni bir saldırıya geçti. **Sosyal devletin ardından, işçiyi koruyucu mevzuat da sermayenin hedefi durumuna girdi. İşçi aristokrasisi ve yapay proletarya gibi olgular sona erdirildi.**

Tüm bu gelişmeler, Türkiye'nin tüm uluslararası tekelci sermaye ve özellikle de Avrupa kaynaklı sermaye açısından bir ucuz işgücü kaynağı olarak önemini artırdı. 1980 yılında 100 olan yabancı sermayeli şirket sayısı, günümüzde 3 binin üstüne çıktı. Bu dönemde önemli artan özelleştirme, taşeronlaştırma, yerli ve yabancı kaçak işçilik, eve-iş-verme, işçi çıkartma, sosyal güvenlik haklarını kısıtlama, işyerlerini geçici olarak kapatma, işyerlerini bölme, fason üretimi yaygınlaştırma, küçük ve orta büyüklükteki işyerlerini teşvik etme gibi uygulamaların amacı, işçi sınıfının bilincini bulanıklaştırma, sınıf örgütlenmelerini zayıflatma ve hatta yok etmektir.

Sermayenin bu değişen stratejisine bağlı olarak, işçilerin ve sendikaların tavrında da değişiklikler ortaya çıktı.

1989 ve özellikle 1991 yılından sonra işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin karşı karşıya bulunduğu sorunların çözümü siyasal alana kaydı. Mevcut ve geleneksel olarak desteklenen siyasal partiler bu konuda açıkça sermayenin yanında yer aldı. Bu da, işçi sınıfını bir bütün olarak geleneksel siyasal partilerden bir ölçüde bağımsızlaşmaya ve bağımsız sınıf çıkarları doğrultusunda siyasallaşmaya itti.

İşçilik bilinci, işçinin **patrona karşı** tavır alışdır. Sınıf bilinci, işçinin **sermayedar sınıfa karşı** tavır alışdır. İşçiler, sermayenin saldırılarına karşı ancak işçilik ve sınıf bilincine ulaşabilir. Sendikalar da bu süreci hızlandırır. 1993-1995 döneminde TÜRK-İŞ bu konuda önemli başarılar elde etti.

İşçinin bir bütün olarak **kapitalist düzene karşı** tavır alışı ise, ona anti-kapitalist programların sunulmasına bağlıdır. Türkiye'de sosyalistlerin bu görevlerini yerine getirdiğini söylemek ise olanaklı değildir. Sosyalistler, çeşitli nedenlere bağlı olarak, işçi sınıfına ulaşamadılar, işçi sınıfına programlarını sunamadılar ve ondan kitlesel bir destek alamadılar.

TÜRK-İŞ'in 1993-1995 dönemi çizgisi daha önceki dönemlerden önemli noktalarda ayrılmaktadır. Bu değişikliklerdeki belirleyici etmen, 5 Nisan 1994 istikrar programı oldu. Sermayenin önerdiği katı politikalar, TÜRK-İŞ'i, eski geleneğini sürdürme veya bu gelenekten köklü bir biçimde kopmaya çalışma konusunda bir ikileme zorladı. İkinci eğilim ağır bastı.

5 Nisan İstikrar Programı sonrasında işçi alacaklarının ödenmesinde ciddi gecikmeler yaşandı. Hükümet 1994 yılında kamu kesiminde imzalanmış olan toplu iş sözleşmelerinin dördüncü dilim zamlarını vermemeye çalıştı. 1994 yılı sonlarında, 1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ile işçiler memurlaştırılmaya, geçici işçilerin çalışma süresi yılda üç aya indirilmeye ve ikramiyelerin bir bölümü ortadan kaldırılmaya çalışıldı. 1995 yılının ilk aylarında sosyal sigorta haklarında önemli kısıtlamalara yol açacak yasa tasarıları TBMM'ye verildi. 1995 yılının ikinci yarısında ise kamu kesimi toplu sözleşme görüşmelerinde önemli gerginlikler yaşandı.

TÜRK-İŞ yönetimi, sermayenin bu saldırısına karşı direnmeye çalıştı ve çok önemli kitle eylemleri gerçekleştirdi. Direnmeye çalışılmış olması bile, TÜRK-İŞ'in geleneği hesaba katıldığında, çok önemlidir. TÜRK-İŞ 31.12.1961 tarihinden beri İstanbul'da miting yapmamıştı. 1993 yılında 1 Mayıs, işçi sınıfının uluslararası birlik, dayanışma ve mücadele günü olarak, İstanbul'da mitingle kutlandı. TÜRK-İŞ Ankara'da 1969 yılından beri miting yapmamıştı. 5 Nisan kararlarından az sonra, 24 Nisan 1994 günü Ankara'da işsizlik ve

⁷⁸ 2.12.1995, Söz.

pahalılıkla mücadele mitingini yaptı. Adana, Sivas, İzmir, Samsun, Lüleburgaz ve Zonguldak'ta bölge işçi kurultayları toplandı. TÜRK-İŞ, Türkiye tarihinde ilk kez işçi sınıfının tüm örgütlü kesimlerinin biraraya geldiği Demokrasi Platformu içinde yer aldı. 1980 yılında 24 Ocak istikrar programını kabullenen TÜRK-İŞ, 5 Nisan istikrar programına aynı gün cepheden karşı çıktı. 20 Temmuz 1994 genel eylemini, 26 Kasım 1994 Büyük Yürüyüşünü, 5 Ağustos 1995 Ankara Emeğe Saygı Yürüyüşü ve Mitingini, 8 Ağustos 1995 işbaşında iş durdurma ve işyerini terk etmeme eylemini, 15 Ekim 1995 Kızılay mitingini gerçekleştirdi. Türkiye tarihinin en büyük grevleri 1995 yılında yapıldı. 5 Ağustos 1995 Emeğe Saygı yürüyüşü ve mitingi de, Türkiye tarihinin en büyük işçi mitingiydi. 1 Mayıs'lar 1994 ve 1995 yıllarında Demokrasi Platformu içinde mitinglerle kutlandı. 30 Nisan 1995 günü İzmir'de, 21 Mayıs 1995 günü de Rize'de büyük mitingler yapıldı.

TÜRK-İŞ'in çeşitli eksiklikleri ve hataları mutlaka vardır. Ancak yukarıda sayılan eylemler ve diğer meşru kitle mücadeleleri, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihine şanlı birer sayfa olarak geçmiştir. Bu eylemlerin gerçekleştirilmesinde tabandan gelen isteğin rolü mutlaka önemlidir. Ancak en az onun kadar önemli olan, TÜRK-İŞ'in bugünkü yönetiminin belirli bir sendikal anlayışı benimsemiş olmasıdır. Bu durumun en büyük kanıtı, 1995 kamu kesimi toplu sözleşme görüşmeleri sırasında TÜRK-İŞ'in kararlarına karşı çıkan sendikalara tabandan ciddi bir tepkinin gelmemiş olmasıdır. Haber-İş Sendikası yöneticileri 13 Ekim 1995 günü TÜRK-İŞ bütünlüğü dışında bir protokol imzaladılar ve TÜRK-İŞ saflarında bir çözülme havası yaratmak isteyen Hükümete alet oldular. Tabandan tek tek tepkilerin dışında ciddi bir tepki gelmedi. Teksif Sendikası greve çıkacakken çıkmadı; Yüksek Hakem Kurulu'na gitti. Tabanlarından hiçbir ciddi tepki gelmedi. Toleyis Sendikası grevlerini durdurdu. Tabanından hiçbir ciddi tepki gelmedi. TES-İŞ Sendikası TÜRK-İŞ'in eylem kararlarına katılmadı. Tabanından hiçbir ciddi tepki gelmedi.

TÜRK-İŞ'in belirli kararları almasında tabanın bir kesiminin mutlaka etkisi olmuştur. Tabanın bir kesiminin bu talebinin etkili olması da olumludur. Ancak bu kararların alınması ve uygulanmasında TÜRK-İŞ yönetiminin katkıları da unutulmamalıdır. TÜRK-İŞ yönetimlerinin 12 Eylül sonrasındaki hatalarından hareket eden ve değişen koşulların farkından olmayan **bazı kişiler, eylemler iyi olduğunda işçileri övmekte, eksiklikler ve hataların tümünün faturasını da TÜRK-İŞ yönetimine çıkartmaktadır.** Bu tavrın son derece yanlış olduğu kanısındayım. TÜRK-İŞ yönetimi, hakim sınıflar cephesindeki çatlakları da iyi değerlendirerek, Türkiye tarihinde ilk defa bir koalisyon hükümetinin çözülmesinde ve bir azınlık hükümetinin güvenoyu alamamasında belirleyici rol oynamıştır. Ancak siyasal alandaki yetersizlikler nedeniyle, bu alanda atılan adımların ileriye götürülmesi mümkün olmamıştır. Bu da işçi sınıfı açısından önemli bir deneyimdir.

TÜRK-İŞ'in bugünkü çizgisi 1989 Bahar Eylemleri'nin çizgisinin ilersindedir.

Bahar Eylemleri, toplu sözleşmecilikle ilgili talepler etrafında hükümete karşı bir mücadeleydi. 1994-1995 eylemleri, toplu sözleşmeciliği aşan talepler doğrultusunda uluslararası ve yerli tekelci sermayeye, IMF'ye ve hükümete karşı bir mücadele olarak gelişti.

Bahar Eylemlerinde işçilerin birliği ekonomik talepler etrafında sağlanmıştı, eylemlilik yalnızca toplu pazarlık süreciyle sınırlıydı. 1994-1995 eylemlerinde çalışma yaşamının diğer alanlarına ilişkin talepler ve siyasal tavır ve eylemlilik önem kazandı.

Bahar Eylemlerinde TÜRK-İŞ önder bir rol oynamadı. 1994-1995 eylemlerine ise TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu tarafından alınan kararlar damgasını vurdu. Mücadele daha merkezîyetçi bir biçimde sürdü.

Bahar Eylemlerinde çeşitli yöreler arasında eşgüdüm yoktu. 1994-1995 eylemleri ise ülke çapında eşgüdüm içinde uygulandı.

1989 Bahar Eylemleri yeni bir geleneğin yaratılması açısından son derece önemli bir dönüm noktasıdır. Ancak Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi günümüzde bu çizgisinin gerisinde değil, ilerisindedir.

TÜRK-İŞ'in 5-10 Aralık 1995 günleri Ankara'da toplanacak olan 17. Genel Kurulu'ndaki saflaşma da bu anlayış doğrultusunda olacaktır.

TÜRK-İŞ'te bugün hakim olan anlayış,

- (1) Sendikaların yalnızca kendi üyeleriyle değil, işçi sınıfının diğer kesimleri, küçük esnaf ve yoksul köylülüğün sorunlarıyla da ilgilenmesini;
- (2) Sendikaların yalnızca toplu sözleşmecilikle sınırlı bir anlayışı aşması, siyasete doğrudan ve bağımsız bir biçimde ağırlığını koymasını;
- (3) Sendikaların meşru ve demokratik kitle eylemleri yapmasını;
- (4) Daha merkezîyetçi bir sendikacılık hareketinin yaratılmasını; ve
- (5) Sendikaların siyasal parti ve hareketlerden bağımsızlığını özenle korumasını savunmaktadır.

TÜRK-İŞ Genel Kurulu'ndaki saflaşmada bir "ehven-i şer" mantığı uygulanamaz. Kötünün iyisi mantığında, iki tarafın anlayışları ve uygulamaları da hatalıdır. TÜRK-İŞ'in bugünkü yönetiminin sendikacılık anlayış ve uygulamalarının ana çizgisi doğrudur. Yeni koşullara uyum sürecinde eksiklikler ve hatalar vardır. Bazı sendikalar da görevlerini ve sorumluluklarını gerektiği gibi yerine getirmemiştir. Ancak bu saflaşmada, iki kötü arasında değil, eksiklikleri ve hataları olan iyi ile kötü arasında bir tercih yapılması söz konusudur.

Türkiye'nin geleceğine belirli bir etnik kökenden gelenler, belirli bir mezhepte olanlar, gençler veya yoksul köylülük damgasını vurmayacaktır. Türkiye'nin geleceğini yaratacak güç, nicelik ve nitelik olarak hızlı bir gelişim içinde bulunan işçi sınıfıdır. İşçi sınıfının içinde bulunduğu durum, sendikalarımıza ve TÜRK-İŞ'e de yansımaktadır. TÜRK-İŞ yönetiminin son üç yılda izlediği çizginin, Türkiye'de işçilerin ortalamasının oldukça ilerisinde olduğunu söylemek herhalde yanlış olmaz. İstanbul'da Beyoğlu'nu görerek Türkiye'de kentler hakkında değerlendirme yapmak ne kadar yanlışsa, İstanbul'un bazı işkollarındaki sendikacı işçisinden hareketle Türkiye işçi sınıfı hareketinin bütünü hakkında değerlendirme yapmak da o kadar yanlıştır. TÜRK-İŞ, Türkiye işçi sınıfının tüm ülkeye ve tüm işkollarına yayılmış önemli bir kesimini temsil etmektedir. Sermayenin ve işçi sınıfının tavrındaki değişiklikler, TÜRK-İŞ'i de etkilemektedir. TÜRK-İŞ, eski koşullara uygun geleneksel çizgisini sürdürürse, yokolacaktır. TÜRK-İŞ, 1989 ve özellikle 1993 ve sonrasındaki yeni çizgisini yerleştirir ve güçlendirirse, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi büyük bir atılım yaşayacaktır.

TÜRK-İŞ'te İki Seçenek Var, Üç Değil⁷⁹

TÜRK-İŞ Genel Kurulu 5-10 Aralık 1995 günleri toplanıyor. Türkiye sendikacılık hareketi bir dönüm noktasındadır.

Bir tarafta, TÜRK-İŞ'in 1989 öncesi alışkanlıklarını temsil edenler var. TÜRK-İŞ'in genel eylem kararlarına uymayanlar, 13 Ekim günü Çiller Hükümeti'ne destek vererek toplu sözleşme imzalayanlar, greve çıkacakken Yüksek Hakem Kurulu'na gidenler, grevlerini TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'ndan gizlice kendi başına bitirenler, grevlerini erteletebilmek için çeşitli girişimlerde bulunanlar yer alıyor.

Diğer tarafta, TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu kararlarına uyanlar, meşru ve demokratik kitle mücadelesine girenler, TÜRK-İŞ'i halkın umudu ve öncüsü yapmaya çalışanlar, TÜRK-İŞ'in siyasal alanda bağımsız gücünü geliştirmeyi amaçlayanlar, herhangi bir siyasi parti tarafından dışarıdan yönetilmeye karşı sendikacılık hareketinin onurunu korumaya çalışanlar yer alıyor.

TÜRK-İŞ Genel Kurulu'nda birinci anlayış hakim olursa, 1996-1999 döneminde uluslararası sermayenin saldırılarına karşı TÜRK-İŞ'in ülkemizin bağımsızlığı ve bütünlüğü, demokrasi ve emeğe saygı programı etrafında meşru ve demokratik direnişi ortadan kalkacaktır.

TÜRK-İŞ Genel Kurulu'nda ikinci anlayış hakim olursa, TÜRK-İŞ'in 1989 ve sonrasında yarattığı ve 1993-1995 döneminde pekiştirdiği onurlu çizgi güçlenecektir.

1993-1995 döneminde TÜRK-İŞ'i yönetenlerin eksiklikleri ve hataları tabii ki olmuştur. Ancak izlenen çizgi bir bütün olarak doğrudur. Bu yıllar, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihine "ilk"ler dönemi olarak geçmiştir. Türkiye tarihinin en büyük işçi mitingleri yapılmıştır. Türkiye tarihinde ilk kez işçilerin Meclis'e yürüyüşüyle TBMM'de tasarılar değiştirilmiştir. Türkiye tarihinde ilk kez işçiler bir koalisyonun çözülmesinde ve bir azınlık hükümetinin güvenoyu alamamasında belirleyici rol oynamıştır. Yetersizliklerin ana sorumlusu ise, bu eylemleri kıranlar, hükümetle gizli görüşmeler yapanlar, grevleri erteletmeye çalışanlar, siyasi hesaplarla sendikacılık hareketini bölmeye çabalayanlardır.

1993-1995 döneminde izlenen çizgi doğrudur. TÜRK-İŞ'te bu çizginin devamı durumunda, eksikliklerin bir bölümü daha giderilecek, hatalar daha da azaltılacaktır.

Bu noktada "sol" bazı hatalardan sakınmak özellikle gereklidir.

TÜRK-İŞ Genel Kurulu'ndaki seçeneklere "ehven-i şerr" (iki fenalığın en hafifi) olarak yaklaşılamaz. Taraflar "iki fenalık" değildir. Tarafların biri, günümüz koşullarında sermayeye ve hükümete teslimiyettir. İkinci taraf ise onurlu sendikacılıktır. Onurlu sendikacılığı savunanların yalnızca eksikliklerini ve hatalarını görerek, bu iki tarafı aynı kefeye koymak büyük bir yanlışlıktır. Bu yanlışlığı, 12 Temmuz 1994 tarihinden günümüze TÜRK-İŞ'in aldığı hiçbir eylem kararına hiçbir şekilde katılmayan, hiçbir mitingde yer almayan, büyük grevlerde sınıf kardeşlerini yalnız bırakan Hava-İş Sendikası yöneticilerinin yapmaya ise hiç hakkı yoktur. Hava-İş Sendikası'nın 22 Kasım tarihli açıklaması, Hava-İş'in son birbuçuk yıllık çizgisi düşünüldüğünde, açıklanabilmesi zor çok büyük çelişkilerle doludur. Bu yanlışlığı yapanların TÜRK-İŞ'i yeniden teslimiyete götürecek bir çizgiyi destekledikleri açıktır. Bu anlayışı savunan bir kişinin samimi ifadesiyle, "Bu tavır, birinci grubu dolaylı değil, direkt olarak desteklemektir."

TÜRK-İŞ tarihi bir dönüm noktasındadır. İki seçenek vardır. Üçüncü seçenek diye sunulabilecek "sol" görünümü seçeneği gerçekte TÜRK-İŞ'i teslimiyete götürmek isteyenlerin çizgisidir. Sermayeye fiilen teslim olmuş kişiler, söylemleri ne olursa olsun, aynı safta yer alacaktır. Üzücü olan, mücadeleye katılanların böyle yanlışlıklara düşebilmesidir.

⁷⁹ 2.12.1995, **Aydınlık**.

17. Genel Kurul'un Ardından TÜRK-İŞ'te Yenilen Kim ve Ne?⁸⁰

TÜRK-İŞ'in 17. Genel Kurulu 5-10 Aralık 1995 günleri Ankara'da toplandı.

TÜRK-İŞ'in 16. Genel Kurulu 7-13 Aralık 1992 günleri toplanmış ve TÜRK-İŞ tarihinde ilk kez eski genel başkan seçimleri kaybetmişti. Türkiye işçi sınıfının içinde bulunduğu köklü değişim süreci TÜRK-İŞ yönetimine önemli ölçüde yansımıştı. Nitekim, özellikle 5 Nisan İstikrar Programı sonrasında TÜRK-İŞ'in önderliğinde gelişen meşru kitle eylemleri ve Türkiye tarihinin en büyük grevleri bu değişimin kanıtıydı.

TÜRK-İŞ'in 16. Genel Kurulu bir anlamda hiç bitmedi. 16. Genel Kurul'da eski yönetimi destekleyenler yeni yönetimi kolay kolay hazmedemediler. Ayrıca, mücadelenin sertleşmesine bağlı olarak, yeni saflaşmalar ortaya çıktı.

TÜRK-İŞ Genel Kurulu'nda beklenen, uluslararası tekelci sermayeye, IMF'ye ve onların etkisi altındaki siyasal iktidara karşı mücadele etmeyenler ile edenler arasında net ve açık bir saflaşmanın ortaya çıkmasıydı. Sendikacılığı toplu sözleşmecilikle sınırlayanlar ile siyasal alana taşımaya çalışanlar; sendikacılığı yalnızca kendi üyeleriyle ilgilenmek olarak anlayanlar ile tüm emekçi sınıf ve tabakalara öncülük yapmak olarak anlayanlar; sendikaları siyasal partilerin müdahalesine açık tutanlar ile sendikaların bağımsızlığını savunanlar arasında bir saflaşma bekleniyordu.

Genel Kurul'da beklenen saflaşma buydu, ama ortaya tam olarak böyle bir saflaşma da çıkmadı. Sendikacılar arasındaki anlaşmazlıklara bağlı olarak, greve çıkan ve mücadeleye katılan Genel Maden-İş, Demiryol-İş ve Ağaç-İş Sendikalarının genel başkanları, mücadeleye katılmayan ve TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'nun genel eylem kararlarına uymayan Haber-İş, Teksif, Toleyis, Tes-İş ve Belediye-İş gibi Sendikalarla aynı safta yer aldılar.

Ortaya iki liste çıktı.

Listelerin biri, 1992-1995 dönemi Genel Başkanı Bayram Meral'in listesiydi. Genel Başkan adayı Bayram Meral; Genel Sekreter adayı, Türk Harb-İş'in Genel Başkanı İzzet Çetin; Genel Mali Sekreter adayı Tekgıda-İş Genel Mali Sekreteri Korkut Güler; Genel Eğitim Sekreteri adayı, Salih Kılıç; Genel Teşkilatlandırma Sekreteri adayı da Tarım-İş Sendikası Genel Başkanı Sabri Özdeş idi.

Listelerin ikincisinde Genel Başkan Adayı, Tes-İş Sendikası Genel Başkanı Faruk Barut; Genel Sekreter adayı, Genel Maden İş Genel Başkanı Şemsi Denizler; Genel Mali Sekreter adayı Demiryol-İş Genel Başkanı Enver Toçoğlu; Genel Eğitim Sekreteri adayı, Ağaç-İş Genel Başkanı Güral Erçakır; Genel Teşkilatlandırma Sekreteri adayı ise Belediye-İş Genel Sekreteri Mustafa Solmaz'dı.

Genel kuruldan bir süre önce, 12 Temmuz 1994 tarihinden 1995 yılı sonuna kadar TÜRK-İŞ'in eylemlerinin hiçbirine katılmayan Hava-İş Sendikası'nın 6 delegesinin bazıları, TÜMTİS'in iki yöneticisi ve Liman-İş'in bir yöneticisi, TÜRK-İŞ'in son üç yıldaki mücadelesini görmezden gelerek, iki listeyi tümüyle reddeden ve yeni bir "sol" liste çıkarmaya çalışan bir tavra girdiler. Bu grupta yer alan bir kişi, bu tavırlarının Faruk Barut'un listesine dolaylı değil, doğrudan destek anlamına geleceğini söyledi ve listelerinin toplam 467 delegenin 60'ından fazlası tarafından desteklendiğini iddia etti. Sonuçta böyle bir liste çıkarılmadı ve bu delegeler oy kullanmadılar. 60'ı aşacağı ileri sürülen delege sayısı ise 7'de kaldı.

Genel Kurulu'nun ilk gününde siyasal parti yöneticileri konuştu. Konuşanlar arasında Necmettin Cevheri ve Mesut Yılmaz da vardı, Alparslan Türkeş de, Doğu Perinçek de, Sadun Aren de. Necmettin Cevheri dışında hiçbir konuşmacı delegeler tarafından rahatsız edilmedi.

Genel Kurulun ikinci günü sendikalar adına konuşmalara geçildi. İlk konuşmacı Orman İş Sendikası Genel Başkanı Selahattin Güngör'dü. Selahattin Güngör'ün TÜRK-İŞ yönetimini destekleyen ve mücadeleyi terkederek sendikaları eleştiren tavrı, mücadeleye katılmamış sendikaların hırçınlaşmasına yol açtı.

İkinci konuşmacı, Türkiye Haber-İş Sendikası Genel Başkanı Cengiz Teke idi. Cengiz Teke, 13 Ekim günü Hükümetle bir anlaşma protokolu imzalamış olmanın verdiği hırçınlıkla, çok sert bir konuşma yaptı. Bu konuşmayla birlikte genel kurulda çok sert bir saflaşma, zaman zaman yumruklaşmaya varan sertleşmeler yaşandı.

Genel Kurulun ikinci, üçüncü ve dördüncü günleri, sendikalar adına yapılan konuşmalarla geçti. Bazı Sendika temsilcilerinin havayı yumuşatma ve gündemi sendikacılık hareketinin acil sorunlarına çekme çabalarına karşın, seçime yönelik sert saflaşma, tartışmalar ve hatta kavgalar sürdü.

Günlük basın bu kavgalara ağırlık verdi.

Ancak bu arada Genel Kurulda çeşitli komisyonlar oluşturuldu. Bu komisyonlar iki gün çalıştı ve hazırladıkları raporları Genel Kurula sundu. Bu raporlar, Cuma günü öğleden sonra görüşüldü. Kararlar Komisyonu tarafından hazırlanan rapor da bu arada kabul edildi. Ancak ne yazık ki, tüm basın mensuplarına dağıtılmış olmasına karşın, gazetelerde, Genel Kurulca oybirliğiyle kabul edilen bu kararlar konusunda tek satır haber çıkmadı.

Kararlar Komisyonu tarafından hazırlanan ve Genel Kurul tarafından oybirliğiyle kabul edilen "17. Olağan Genel Kurul Görüş ve Talepleri," TÜRK-İŞ'in ekonomik, demokratik ve siyasal taleplerini 147 madde biçiminde formüle etmiştir. Bu temel talepler, TÜRK-İŞ'in önümüzdeki yıllarda daha da siyasallaşma sürecinde yol gösterici ilkeleri oluşturmaktadır. TÜRK-İŞ'in belirli siyasal partilerle ilişkilerinde veya bir çalışanlar partisi kurma girişiminde temel oluşturacak temel belge, bu kararlardır.

Genel Kurulda oybirliğiyle kabul edilen diğer bir kararda ise, tüm diğer işçi örgütleri, "özellikle son 6 yıldaki mücadelesiyle halkımıza öncülük ederek halkımızın umudu haline gelmiş olan TÜRK-İŞ çatısı altında birleşmeye" çağrıldı ve TÜRK-İŞ'in bu konuda her türlü fedakarlığı yapmaya hazır olduğu açıklandı.

Komisyonunda ayrıntılı olarak tartışılan, ancak çok sert saflaşmaların hakim olduğu genel kurulda ciddi bir incelemeden geçmeden oybirliğiyle kabul edilen bu kararlar, gelecek yıllarda sık sık gündeme gelecektir.

⁸⁰ 16.12.1995, Söz.

Bu arada, TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'nun DYP ve CHP'ye oy vermeme doğrultusunda kampanya açma kararı Genel Kurul'da gündeme gelmedi.

TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu üyelerinin Genel Kurulun beşinci günü eleştirilere verdikleri yanıtlar da oldukça uzun sürdü. Bu arada, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü işyerlerinde Ekim ayında işten çıkarılan mevsimlik işçilerden 15 kişilik bir grup, Evrensel Gazetesi'nin ifadesiyle, "Genel Kurulu basmaya" kalktı. Ancak bu işçiler genel kurulun yapıldığı salona polis tarafından alınmadı.

Cumartesi günü Faruk Barut taraftarları Bayram Meral'in malvarlığına ilişkin Sabah Gazetesi haberleri ile Şükran Ketenci'nin Bayram Meral aleyhindeki yazılarının yer aldığı fotokopiler dağıttı. Bayram Meral taraftarları ise, Meral'in bu iddialara ilişkin yanıtları ile, Faruk Barut'un Amerikan pasaportuna sahip olduğu iddiasının yer aldığı bir gazete haberini dağıttılar.

Genel Kurulun son günü yapılan seçimlerde ilginç bir sonuç çıktı. Eski yönetim, iki ayrı listeden olmasına karşın, aynen yeniden seçildi. İşin ilginç yanı, seçilen Yönetim Kurulu üyelerinin tümünün Sendikalarının da eylemlere ve grevlere etkili bir biçimde katılmış olmasıdır. Faruk Barut'un listesinden Şemsi Denizler ve Enver Toçoğlu yeniden eski görevlerine seçildiler. TÜRK-İŞ Denetleme ve Disiplin Kurulları üyeliklerine ise Bayram Meral'in listesinde yer alan adaylar seçildi.

TÜRK-İŞ ciddi bir yapı değişikliği yaşıyor. Bu genel kurulda görülen sertleşmeler ve çirkinlikler, bu yapı değişikliğinin yansımalarıdır. Bu Genel Kurulda karşılıklı ileri sürülen iddialar, geçmişte de dedikodu olarak kulislere dolaştırılırdı. Bu kez, saflaşmanın önemi ve ciddiyeti nedeniyle, kürsüden de dile getirildi. Bu gerçeği gözardı etmek ve görünüşe bakarak sendikacılık hareketinin çürüdüğünü ileri sürmek, kanımca yanlıştır.

Kulislerde dolaşan diğer bir iddia, DYP'nin Faruk Barut'u aktif bir biçimde desteklediğiydi. Kitle iletişim araçlarının bazıları, Faruk Barut'un yenilmesinin DYP'nin yenilmesi anlamına geldiğini belirtti.

TÜRK-İŞ Genel Kurulu, 1992-1995 döneminin meşru kitle mücadelesini, grevleri, Hükümete karşı alınan açık tavrı onayladı. Basının kavgalara ilişkin haberlerinin yansıtmadığı birinci gerçek budur. Ayrıca, TÜRK-İŞ'in temel ekonomik, demokratik ve siyasal talepleri bir program niteliğinde formüle edildi ve genel kurul kararları olarak oybirliğiyle onaylandı.

Eylemlere katılmayanların ezikliğinin ve savunma güdüsünün getirdiği hırçınlığın yolaçtığı çirkinlikler kenara konursa, TÜRK-İŞ delegeleri, eylemleriyle övündüler, IMF'ye, sermayeye ve Hükümete karşı verdikleri meşru kitle mücadelesini onayladılar. Genel Kurulun en güzel yanı buydu.

Sendikalar ve Sendikacılar Öncü mü, Engel mi?⁸¹

TÜRK-İŞ'in 17. Genel Kurulu'na 468 delege katıldı. Bu delegelerin 1'i özel nedenlerle, 7'si ise sendikal anlayış farklılığı nedeniyle oy kullanmadı. Hava-İş'ten 4, Tümtis'ten 2 ve Liman-İş'ten de 1 delege, Bayram Meral ve Faruk Barut listeleri arasında öзде bir fark olmadığını ileri sürerek, önce aday çıkartmaya çalıştı; bunda başarılı olamayınca da, bir bildiri yayınladıktan sonra, oy kullanmama yolunu benimsedi.

Liman-İş Genel Başkanı Hasan Biber, Hava-İş Genel Başkanı Mustafa Yağcı ve Tümtis Genel Başkanı Sabri Topçu imzalarıyla yayınlanan bildiri, "düzen sendikacılığı karşısında sınıftan ve sınıf sendikacılığından yana tutumumuzu ve mücadelemizi sürdüreceğiz," denmektedir. Evrensel Gazetesi tarafından aktif bir biçimde desteklenen bu anlayış, 468 delege içinde yalnızca 7 delegenin desteğini alabildi.

Bu tavırda bir türlü anlayamadığım bir konuyu tekrar hatırlatmak istiyorum. Liman-İş ve Tümtis Sendikaları, TÜRK-İŞ'in önderliğinde özellikle son birbuçuk yıldır sürdürülen eylemlere aktif bir biçimde katıldı. Tümtis, özel sektörde örgütlü bir sendika olmasına karşın, kamu kesimi toplu sözleşme mücadelesinde tüm kitlesini seferber etti. HAVA-İŞ SENDİKASI İSE 12 TEMMUZ 1994 TARİHİNDEN İTİBAREN TÜRK-İŞ'İN HİÇBİR EYLEMİNE KATILMADI, TÜRK-İŞ'İN GREVLERİNE DESTEK VERMEDİ. Aşık Veysel, "taş olsaydım yandımdı, toprak oldum dayandım," der. 1960'lı yılların sonlarından günümüze kendi deneyimlerime baktığımda, en keskinlerin genellikle işler zorlaştığında safları ilk terkedenler olduğunu söyleyebiliyorum. Hava-İş Sendikası'nın keskin söylemini her dinleyişimde, TÜRK-İŞ eylemlerinde aradığım ve bir türlü bulamadığım Hava-İş pankartları ve Aşık Veysel'in bu sözleri geliyor aklıma. Bir türlü anlayamadığım, Tümtis'in iki yöneticisinin ve Liman-İş Genel Başkanının böyle bir Hava-İş ile nasıl bir araya gelebildiğidir.

Üç genel başkanın bildirisinde şöyle deniliyor: "TÜRK-İŞ ve öteki Konfederasyonlara bağlı sendikalar, uzlaşmacı bir tavır sergilerken, baskı ve şiddete rağmen yüzbinlerce işçi sokaklara dökülmüş, son derece kararlı davrandıklarını dost düşman herkese göstermiştir. DYP-CHP Koalisyonu'nun dağılması ile Çiller'in azınlık hükümetinin güvenoyu alamamasında işçilerin bu kararlılığı önemli bir etken olmuştur."

TÜRK-İŞ ve öteki Konfederasyonlar hain, işçiler mücadeleciler imiş. IMF'nin, sermayenin, Hükümetin TÜRK-İŞ'i hedef seçtiği bir dönemde TÜRK-İŞ'i hedef seçen biri, şapkasını önüne koyup bir parça düşünmek durumundadır.

Yukarıda aktardığım mantık, TÜRK-İŞ'in eylemliliğini içine sindiremeyen, TÜRK-İŞ hareketlendikçe kendi varlık nedenlerinin ortadan kalkacağını düşünen bazı çevrelerin ortak tavrıdır. İyi işler işçilerin, kötü işler TÜRK-İŞ'indir.

Çiller'in azınlık hükümetinin güvenoyu almasını önleyen işçiler imiş. TÜRK-İŞ ise uzlaşmacı bir tavır içindeymiş. Bu işi, TÜRK-İŞ'in öncülüğündeki işçilerin yaptığını görmek veya söylemek bu kadar mı zor?

Bazı siyasal hareketler veya partiler, kendilerini işçi sınıfının öncüsü ve temsilcisi ilan ediyorlar. "Keremeti kendinden menkul" diye bir söz vardır. Bu hareket veya partilerin işçi sınıfının öncüsü olmaları da gerçek durumdan değil, kendi hayallerinden kaynaklanıyor. İşçi sınıfının gerçeğini kavramak yerine, hayallerindeki işçi sınıfına parti biçiyorlar. Kendileri dışındaki kimsenin iyi birşeyler yapacağına inanmadıkları için, gerçekliği alabildiğine çarpıtarak sunuyorlar. Böylece, işçiler kendiliklerinden Kızılay meydanında toplanıyor, Azınlık Hükümetinin güvenoyu almasını engelliyor, v.b. Çok şükür, işçileri 15 Ekim günü Kızılay meydanında kendilerinin topladığını ileri sürmüyorlar. İşçiler kendilerine itibar etmeyince de, "sendika bürokratları" adını verdikleri kişileri suçluyorlar. Şöyle diyorlar: "İşçi sınıfından yana olan tüm sendikacı ve delegeler için bağımsız sınıf politikası temelinde ortaya çıkmak, omuzlarımıza yüklenen tarihsel bir görevdir. **Kötünün iyisini seçme mantığı ile hareket ederek bu görevden kaçmak, işçi sınıfına ihanet edenlerle suç ortaklığı olacaktır.**"

Sendikaların ve sendikacıların hataları ve eksiklikleri vardır. Ancak bir bütün olarak bakıldığında, sendikalar ve sendikacılar Türkiye işçi sınıfının sınıf bilinci ortalamasının oldukça önündedir; gerisinde değil. Yapılması gereken, sendikaları ve sendikacıları düşman görüp, isteyerek veya istemeyerek sermayenin cephesinde yer almak değil, sendikaların eksikliklerini gidermeye, hatalarını düzeltmeye çalışmaktır.

Bereket ki bu yanlış tavrı gösterenlerin 468 delege içindeki sayısı yalnızca 7'dir.

⁸¹ 16.12.1995, *Aydınlık*.

1995'in Dersleri, 1996'nın Beklentileri⁸²

1995 yılı, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi açısından yoğun bir gündemle dolu olarak geçti. Nisan ayında, sosyal sigorta haklarında IMF ve Dünya Bankası'nın istekleri doğrultusunda ciddi kısıntılar öngören bir tasarı Meclis'e verildi. Temmuz ayından itibaren, kamu kesimindeki yaklaşık 600 bin işçiyi ilgilendiren toplu sözleşme görüşmeleri başladı. İlkbahardan 10 Aralık'a kadar, şubelerden TÜRK-İŞ'e kadar kongreler süreci yaşandı. Son olarak da 24 Aralık genel seçimleri yapıldı.

1995 yılında işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin karşı karşıya bulunduğu sorunların hemen hemen tümünün çözümü siyasal alana kaymıştı. Ancak 24 Aralık genel seçimlerinde 1989-1995 döneminin mücadelesi siyasal alana yansıtılmadı. Güvenilir alternatiflerin yaratılmamasına ve diğer bazı nedenlere bağlı olarak, işçiler sınıf çıkarları doğrultusunda oy kullanmadı; başka etmenler ön plana çıktı. Bu koşullarda, sendikalar ve emekten yana olduğunu düşünen ve ileri süren herkes, başkalarını suçlamak yerine, kendi eksiklik ve hatalarını değerlendirmek durumundadır.

1996 yılında gümrük birliğine girilmesiyle birlikte, ülkemizde işçi sınıfı ile uluslararası ve yerli tekelci sermaye arasındaki çelişkiler iyice keskinleşecektir. Türkiye'yi, özellikle 1996 yılında halkın hızlı bir biçimde yoksullaştırılmasını sağlayacak çok yüksek oranlı bir enflasyon beklemektedir. Sermaye, teknolojik gelişmeyi sağlayamadığı koşullarda, uluslararası alanda ve Türkiye'de rekabet edebilmek amacıyla, gerçek ücretleri düşürmeyi ve toplam işçilik maliyetini azaltmayı amaçlayan politikaları daha kararlı bir biçimde uygulayacaktır. Özelleştirme ve taşeronlaşma hızlanacaktır. Kırsal kesimde izlenen ekonomik ve askerî politikalara bağlı olarak, göç hızlı bir biçimde sürecek, işsizlik artacaktır. Gümrük birliğinin özellikle bazı sektörlerde küçük ve orta ölçekli işletmeler üzerindeki yıkıcı etkisi de işsizlerin sayısını çoğaltacaktır. 1996 yılı tüm emekçi sınıf ve tabakalar için çok hızlı bir mutlak yoksullaşma dönemi olacaktır.

İşçi sınıfı ve sendikacılık hareketi siyasal alandaki bağımsız gücünü geliştirip, güçlü ve inanılır bir alternatif yaratamazsa, beş yıllık yeni dönemde ortaya çıkacak muhalefetin önemli bir bölümü, söylemi daha da sertleşecek olan şeriatçı güçlere kayabilir. Bu durumda, emekten yana olan tüm güçler ve sendikalar, laiklik, demokrasi, cumhuriyet ve sosyal hukuk devleti anlayışı temelinde çok geniş bir cephe oluşturmak durumundadır.

Emekten yana güçler, 24 Aralık genel seçimlerinden gereken dersleri çıkarmalıdır. Genel seçimlerde hiçbir siyasal partinin propagandası ciddi biçimde engellenmemiştir. Aydınlık'ta çeşitli gazetelerden yapılan alıntılarda da görüldüğü gibi, Hadep'in Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da çalışması da ciddi engellemelerle karşılaşmamıştır. Devlet, Refah Partisi'nin oylarını bölebilmek amacıyla Hadep'in önünü açmıştır. Bağımsız adayların aldığı oy da bellidir. Bu koşullarda, emekten yana siyasal güçlerin kitlesel gücü ortadadır. Hiçbir siyasal parti veya hareket, işçi sınıfının ve halkımızın öncülüğünü yaptığını kanıtlayabilmiş değildir. Bu koşullarda daha mütevazı hedefler belirlemenin, ilişkilerde daha az kendini beğenmiş ve kendinden daha az emin olmanın gerekliliği açıktır.

Yakın gelecekte bir genel seçim olmayacağına göre, önümüzdeki dönemde toplumsal muhalefetin başını yine sendikalar çekecektir. Özellikle sendikalarla ilişkilerin geliştirilmesinde, işbirliğinin artırılmasında büyük yarar vardır.

1996 yılında yaşanacak hızlı mutlak yoksullaşmayla birlikte, 1996 toplu sözleşme görüşmelerinde sertleşmeler yaşanacak ve 1995 yılında imzalanmış toplu sözleşmelerin kapsamındaki işyerlerinde ek zam talepleri gündeme gelecek, 1997 toplu sözleşmeleri görüşmeleri ilkbahara kalmadan 1996 yılı sonlarında başlayacaktır. Hükümetin sosyal güvenlik alanında işçi haklarını kısımaya yönelik adımları ise işçileri daha da hareketlendirecektir.

1995'in başarılarına sevinelim, yenilgilerinden ders çıkaralım, Hz. Eyüp sabrıyla ve büyük bir hoşgörülle 1996 yılında da işimize devam edelim.

⁸² 30.12.1995, Aydınlık.

Atilay Ayçin, Hava-İş'in Eylemsizliğini Hakaretle Örtemez⁸³

Atilay Ayçin'in Gazetenizin 26 Aralık 1995 günlü sayısında Sesleniş sütununda yayınlanan "Hazımsız ve şaşkın Koç" başlıklı yazısında kişiliğine yönelik hakaretler yer almaktadır. Atilay Ayçin'in yazısında hakaret dışında eleştiri yer almadığı için, yazılanların haksız veya dayanaksız olduğunu bile söyleyemiyorum. Bu yazının ilk paragrafının Gazete logosunun yanında özel olarak yayınlanması da, Evrensel Gazetesinin bu yazıyı onayladığını göstermektedir.

Atilay Ayçin niçin hakaret ediyor? Çünkü çeşitli vesilelerle yazdığım yazılarda ele aldığım gerçeklere verebileceği yanıt yok.

Atilay Ayçin'in hakaretlerine en iyi yanıt, bu gerçekleri aynı sütunda dile getirmek olacaktır. Hakarete karşı savunma yapılmaz. Hakaret eden ve bunları yayınlayan mahkemeye verirsiniz, haklarında kişilik haklarına saldırı nedeniyle dava açarsınız. Ben de bunu yapacağım. Ancak yanıt hakkımı da kullanacağım. İlk olarak, Atilay Ayçin ve Evrensel Gazetesi hakkında manevi tazminat davası açacağım. Atilay Ayçin ve Evrensel Gazetesi, gerçekdışı ve hakaretlerle dolu yayınlarını sürdürürse, Atilay Ayçin hakkında ceza davası açmama kararımı gözden geçireceğim.

Hava-İş Sendikası eski Genel Başkanı Atilay Ayçin, 12 Temmuz 1994 günlü TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu toplantısında, 20 Temmuz 1994 günü yapılacak iş bırakma eylemini hafif bularak tartıştı ve toplantıyı terketti. Hava-İş Sendikası bu tarihten sonra TÜRK-İŞ'in hiçbir eylemine katılmadı. Bu eylemlere katılmamak, eyleme katılanları arkadan vurmaktır. Yapılan eylemlerin belirli ciddi cezai yaptırımları vardır. Eylemlere katılan işçi ve sendika sayısı az olursa, bu kişiler ve kuruluşlar hakkında, "ibret-i alem" anlayışı içinde davalar açılır, ciddi yaptırımlar uygulanır. Eyleme katılan çoksa, bu yola başvurulmaz. Bu nedenle, eyleme katılmayanların TÜRK-İŞ'i eleştirme hakları yoktur.

Atilay Ayçin'e aşağıdaki soruları soruyorum. Hakaretlere sığınacağına bu sorulara yanıt versin, lütfen.

- 19 Temmuz 1994 günü, 20 Temmuz Genel Eylemine katılmayacağınıza dair Hava-İş Yönetim Kurulu imzalı bir bildiri dağıttınız mı?
- 20 Temmuz 1994 Genel Eylemine katıldınız mı, yoksa yüzbinlerce işçi işten atılma riskini göze alarak eylem yaparken üyeleriniz uçakları uçurdu mu?
- TÜRK-İŞ, 1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısına karşı 26 Kasım 1994 günü Ankara'da 100 binin üstünde işçinin katıldığı Anıtkabir ve Meclis yürüyüşünü düzenlediğinde, Hava-İş Sendikası ve Siz katıldınız mı? Türkiye tarihinde ilk defa işçiler sokaktaki fiili güçleriyle Meclis'te görüşülmekte olan bir tasarıyı değiştirirken, Hava-İş Sendikası neredeydi?
- 30 Nisan 1995 İzmir mitinginde Hava-İş var mıydı?
- 1 Mayıs 1995 İstanbul kutlamalarında Hava-İş var mıydı?
- 21 Mayıs 1995 Rize mitinginde Hava-İş var mıydı?
- 18 Temmuz 1995 günü DYP ve CHP Genel Merkezleri topluca ziyaret edilip bu iki parti protesto edilirken, Hava-İş var mıydı?
- 21 Temmuz 1995 günü sabah servis araçlarına binilmeyip yürünür ve geç işbaşı yapılırken, Hava-İş var mıydı?
- 25 Temmuz 1995 günü DYP ve CHP'nin il örgütleri ziyaret ve protesto edilirken, Hava-İş var mıydı?
- 5 Ağustos 1995 Emeğe Saygı Yürüyüşü ve Mitinginde, Türkiye tarihinin en kitlesel işçi gösterisinde Hava-İş var mıydı?
- 8 Ağustos 1995 işbaşında iş durdurma ve gece işyerini terketmeme eyleminde Hava-İş var mıydı?
- Türkiye tarihinin en büyük grevleri gerçekleştirilirken, Hava-İş grevcilerle hangi dayanışma eyleminde bulundu, kaç grev yerini ziyaret etti?
- 15 Ekim 1995 günü onbinlerce işçi barikatları ve binbir engeli aşarak Ankara'ya gelirken ve Kızılay'da azınlık hükümetine güvenoyu verilmemesi için miting yaparken, Hava-İş var mıydı?

Bunlar, hemen aklıma gelen ve özellikle de aramama karşı Hava-İş'i göremediğim eylemler.

Atilay Ayçin, "en ağır bedeli ödemeyi göze alarak" bir mücadele sürdürdüğünü ileri sürüyor. 5-6 ay Saray Cezaevinde yatan birinin böyle konuşması, belki hayatında hiç gözaltına alınmamış veya cezaevinde yatmamış gençler için hoş veya kahramanca gelebilir. Cezaevine girmek zorunda bırakılmak kötüdür, üzücüdür; cezaevinde yatmış olmanın övünülecek bir yanı yoktur, bunu çeşitli vesilelerle ve biçimlerle kullanmak Türkiye'de hiç uygun kaçmaz. Bir dönemler "çay içti de gitti" diye anlatılan sürelerle ve bir dönemin cezaevleriyle karşılaştırılmayacak insanca koşullarda cezaevinde yatmayı kahramanlık saymayı 1980'leri yaşamış Türkiye'de pek olağan karşılayamıyorum.

Atilay Ayçin'den 3-4 yaş daha yaşıyım. Oldukça da yoğun bir yaşamım oldu. Kendini çok beğenenlerle hiçbir zaman anlaşamadım. Düşüncelerimi veya yaptıklarımı beğenmeyebilirsiniz. Adabınca eleştirirseniz, yararlanmaya da açığım. Ama mağduriyete sığınarak terbiye sınırları aşılmaya kalkılırsa, buna da, gücüm yettiğince, izin vermeme eğilimindeyim.

TÜRK-İŞ Genel Kurulu konusundaki sorumu da tekrarlıyorum: TÜMTİS Genel Başkanı Sabri Topçu, 15 Ekim 1995 günü barikatları aşıp Ankara'ya gelirken, yanında Yol-İşçiler, Liman-İşçiler, Petrol-İşçiler, Harb-İşçiler vardı. Hava-İşçiler yoktu. Genel Kurul'da nasıl aynı safta yer aldılar, bir türlü anlayabilmiş değilim.

Atilay Ayçin'den ricam, eğer verebiliyorsa, bu sorulara yanıt versin; keskinliğin arkasına sığınan teslimiyetçilik konusunda kafamda oluşan kuşkuvarı dağıtsın.

⁸³ 31.12.1995, Evrensel.

Seçimler ve Sınıf Bilincinin Sınırları⁸⁴

24 Aralık 1995 genel seçimlerinden sonra en çok tartışılan konulardan biri, işçi sınıfı hareketinin Türkiye tarihindeki en büyük eylemlerinin ardından sosyalist hareketin seçimlerde başarılı olamamasının nedenleridir. Bu sorunun bir boyutunu ele almak istiyorum. Ancak daha önce bir kavrama değinmeyi gerekli görüyorum.

Son yıllarda "emekçi hareketi"nin yükseldiği ifade ediliyor. "Emekçi" ve "çalışan" kavramları, ücretli çalışanları da (işçi sınıfı), topraksız ve az topraklı yoksul köylülüğü de, küçük üretici köylülüğü ve küçük esnaf-sanatkarı da (küçük burjuvazi) kapsar. Son yıllarda yükselen, işçisi ve memuruyla, işçi sınıfı hareketidir. Topraksız ve az topraklı yoksul köylülüğün, küçük üretici köylülüğün ve küçük esnaf-sanatkarın örgütlü eylemliliğinden söz etmek olanaklı değildir. Bu nedenle, son yıllarda yükselen "emekçi hareketi" yerine, "işçi sınıfı hareketi" kavramının kullanılmasının daha doğru olduğunu düşünüyorum.

Son yıllarda işçi sınıfı hareketi ekonomik, demokratik ve siyasal talepler uğruna güçlü bir hareketlenme yaşadı. Ancak bu siyasal talepler, sınıfın iktidar talebi değildi.

Eylemlilikteki bu olumlu gelişime karşın işçi sınıfının öncüsü olma isteği ve iddiasında olan sosyalist parti ve bağımsız adaylar niçin başarılı olamadı?

Bu soru ayrıntılı olarak tartışılmalıdır. Tartışma boyutlarından biri de, sınıf bilinci ile siyasal bilinç arasındaki farklılıktır. Genel seçimler sonrasında yapılan tartışmalarda bu boyutun değerlendirilmediği kanısındayım.

İşçinin bilincini birkaç düzeyde ele alabiliriz.

İşçi, kendisinin işgücünden başka satacak birşeyi olmayan ücretli olduğunun bilincine ulaştığında, işçilik bilincinden söz edebiliriz. Bu bilinç düzeyi çok temeldir. Memur statüsünde çalışan ücretlilerin önemli bir bölümü kendilerinin işçi olduğunu henüz yeterince kavrayabilmiş değildir. Şeriatçılar ve ırkçılar, işçilik bilincinin ikinci plana itilmesi için bilinçli bir çaba içindedir. İşçilik bilinçli işçi, sorunlarının sorumlusu olarak kendi işverenini görür.

İşçi, sorunlarının sorumlusunun sermayedar sınıf olduğunu kavradığında, sınıf bilincine ulaşmıştır. Sınıf bilinçli bir işçi, sorunlarının sorumlusu olarak sermayedar sınıfı görür (kapitalist düzeni değil). Diğer bir deyişle, Türkiye'de genellikle zannedildiğinin aksine, sınıf bilinçli bir işçi, kapitalizmi dönüştürerek sermayedar sınıfın gücünü ve yetkilerini sınırlandırmayı bir hedef olarak koyabilir.

İşçi, sorunlarının sorumlusu olarak kapitalist düzeni görmeye başlar ve kapitalist düzen yerine, örneğin sosyalist bir düzeni savunmaya başlarsa, sosyalist olur. Sosyalizme geçiş biçimi ve programları itibarıyla de farklı anlayışları benimseyebilir. Anarşist bir düzeni savunursa, anarşist olur.

Türkiye'de sınıf kavramını 12 Eylül öncesinde hemen hemen yalnızca sosyalistler ve komünistler kullanırdı. Bu nedenle, işçilerin sınıf bilincine kavuşmaları ile sosyalist bilince kavuşmaları bir ve aynı süreç zannedilirdi. Hatta, işçi sınıfına siyasal bilincin dışarıdan götürüleceğini kabul edenler, işçilerin kendiliklerinden sınıf bilincine ulaşabilecekleri görüşüne sert biçimde karşı çıkarlardı.

Bu kavram karışıklıkları, sınıf bilinçli işçilerin sosyalist partileri niçin desteklemediği konusunda da karışıklıklara neden olmaktadır.

Niçin benimsesinler ki?

İşçiler son yıllarda yoğun mücadeleler verdiler; sınıf bilinçlerini kendiliklerinden geliştirdiler; sınıf kardeşliği anlayışının etnik köken kardeşliğinden, siyasal görüş kardeşliğinden, din ve mezhep kardeşliğinden önde geldiğini kavramaya, sermayedar sınıfı ve onun uluslararası alandaki temsilcisi IMF'ye ve Dünya Bankası'na karşı çıkmaya başladılar. İşçilerin sınıf bilincine kavuşmaları sosyalistlerin veya komünistlerin çabalarıyla olmadı. Hayat bu bilinci kendiliğinden geliştirdi. Sermayenin saldırıları bu bilinci kendiliğinden geliştirdi.

Ama bu bilinç, sosyalist siyasal bilinçten nitelik olarak farklıdır. Sınıf bilinçli bir işçi, sermayedar sınıfa karşıdır; ama ille de kapitalist düzene karşı olmak zorunda değildir. Eğer ona güvenilir bir yol ve program sunarsanız, kabul edebilir de, etmeyebilir de. Ama bunun için işçiye ulaşacaksınız, işçiyle bütünleşeceksiniz, işçiyi ikna edeceksiniz.

Bunların hiçbirini yapmadan, sınıf bilinçli bir işçinin ille de sosyalist programlı bir partiye veya adaya oy vermesini beklemek, kanımca, önce kuramsal olarak yanlıştır. Sınıf bilinçli işçiler belirli bir adaya oy vermeyince, işçilere kızmak ise, daha büyük yanlıştır. İşçilerin kendiliklerinden ve sendikal mücadele içinde sosyalist bir programa sahip çıkacaklarını beklemek ve bu beklentiyi yerine getirmeyen işçileri bilinçsizlikle suçlamak ise, daha da büyük bir yanlıştır.

Sınıf bilinçli işçiler doğal olanı yaptılar.

⁸⁴ 13.1.1996, **Aydınlık**.

Örgütlenme Biçimini Gereksinimler Belirler⁸⁵

Sendikal örgütlenmeler canlıdır. Sendikalar, işçi sınıfının belirli bir kesiminin deneyimlerine, içinde yaşadığı koşullara, karşı karşıya bulunduğu sorunlara ve gereksinimlere bağlı olarak, iç örgütlenmesini biçimlendirir. İç örgütlenme konusunda öneriler geliştirilebilir, sendika tüzüklerinde düzenlemeler getirilebilir. Ancak bunların hayata geçirilebilmesi ve işletilebilmesini hemen hemen tümüyle koşullar belirler.

Bu somut gerçeğin farkında olmayanlar, "yepyeni mükemmel bir sendika" kurmak için yola çıktıklarında tüzüklerinde örgütlenme biçimleri konusunda ayrıntılı tartışmalara girerler. Sendikal örgütlenme biçiminin bir sonuç olduğunu kavrayamayanlar ve tüzüklerdeki modelleri hareket noktası zannedenler, sendikanın işlevi ve amaçlarına ilişkin kafalarında oluşturdukları modele uyacak ayrıntılı örgütlenme biçimleri oluşturur. Ve bunların hemen hemen hiçbiri hayata geçmez, geçemez.

Eğer bir sendika, kişinin kafasındaki modele uymuyorsa, genellikle kişinin kafasındaki model yanlıştır. Sendikalar, kişilerin kafalarındaki modele göre biçimlenmez.

Bu durumun en güzel örneklerinden birini, işyerlerindeki işçi komitelerine ilişkin tartışmalar oluşturmaktadır.

İşçi komiteleri konusunda farklı kavrayışlar var. Benim üzerinde durduğum, işyerlerindeki sıradan işçilerin kitle örgütlenmesi olarak işçi komiteleridir.

Yaklaşık son on yıllık dönemde günümüzdeki sendikal yapılara ve işleyişe "iflah olmaz" anlayışıyla yaklaşanlar, sendikaların alternatifi olarak işçi komitelerini yaratmaya çalıştı. Bu anlayıştakilere, dönem dönem işçi komitelerinin işyerlerinde yaygınlaşmasını da büyük bir umutla yansıtmaya çalıştılar. Özellikle belirli direnişlerde işçi komitelerinin öne çıkmasını, yeni bir kitle örgütlenme modelinin çekirdekleri olarak sundular.

İşçi kitle örgütlenmesinin biçimi olarak işçi komiteleri, sendikaların alternatifi kalıcı bir örgütlenme oluşturmadı. Özellikle uzun süreli eylemlerde (yürüyüşler, işyerini terketmeme eylemleri ve grevler) eylemin niteliğine ve koşullara bağlı olarak bu tür örgütlenmeler yaratıldı. Ancak bu eylemin sona ermesiyle, yaratılan komiteler genellikle dağıldı. Bu mücadele sürecinde yeni örgütlenme biçimlerinin kazandırdığı deneyim, farklı alanlarda zaman içinde kendisini hissettirdi.

İşçi komiteleri sendikaların yapısına göre de değişiklik gösterdi. Örneğin, bir dönem Belediye-İş Sendikası gibi oldukça ademi-merkeziyetçi bir yapıda ve işverenlerle sürekli sorunların yaşandığı bir işkolunda, eylemlerde bu nitelikteki komiteler ön plana çıktı. Daha sert eylemlerin sendikanın önderliğinde planlandığı ve yürütüldüğü işyerlerinde de bu kez genellikle sendikanın öncülüğünde işçi komitelerinin oluşturulmasına gidildi. Kamu kesiminde 1995 grevlerinde ise birçok işyerinde grev komiteleri sendikalar tarafından oluşturuldu.

Bütün bu deneyimler, işçi sınıfının mücadele birikimine katkıda bulundu. Ancak bunların hiçbiri, sendikaların alternatifi kalıcı kitle örgütlenmeleri yaratamadı.

İşçi sınıfının kitle örgütlenmesi günümüzde sendikalardır. Sendikaların eksikliği vardır, hatası vardır. Ancak başka hiçbir örgütlenme, sendikaların yerini alamamaktadır. Sendikalar canlı örgütlerdir. Yaşayabilmeleri, içinde buldukları koşulların gerektirdiği değişiklikleri yerine getirmelerine bağlıdır. Bu koşullar dönem dönem taban örgütlenmelerinin daha da güçlendirilmesini gerektirir. Böyle durumlarda işyerlerinde etkin alt örgütlenmelere gidilebilirse, mücadelede başarı şansı artar. Sendikalar da, genellikle sına-yanılma yöntemiyle, bu uyum sürecinden başarıyla çıkarlar.

"Mükemmel sendika" yoktur. Sürekli değişim içindeki koşullara ve gereksinimlere, sürekli olarak değişen insan malzemesiyle sürekli bir biçimde uymaya çalışan canlı yapılar söz konusudur. Sendikalarda sürekli göç vardır. Sendikal yapılarda da "göç yolda düzülür." Aslıolan, değişen koşullara ve gereksinimlere en kısa sürede uyum sağlanmasını olanaklı kılabacak demokratik yapıları ve nitelikli (bilgili ve düşünebilen) insan malzemesini yaratabilmektir. Askerlikte emir demiri keser ama, toplumsal yaşamda güzel tüzükler etkin örgütlenmeler yaratamaz.

⁸⁵ 10.2.1996, **Aydınlık**.

TÜRK-İŞ: Grevlerden 17. Genel Kurul'a⁸⁶

1995 yılında Türkiye tarihinin en büyük grevleri kamu kesiminde TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalar tarafından TÜRK-İŞ'in eşgüdümü altında gerçekleştirildi. Bu grevler, 5 Nisan İstikrar Programı'nın bir ürünüydü. IMF ve Dünya Bankası tüm dünyada itibar yitiriyordu. "50 Yıl Yeter" sloganları yaygınlaşıyordu. Bu Bretton Woods kurumlarının önerdiği politikalar birbiri ardı sıra başarısızlıkla sonuçlanıyordu. Başbakan Tansu Çiller, IMF ve Dünya Bankası için örnek gösterilebilecek bir ülke yaratma çabasına girdi. Bu açıdan da, Turgut Özal'ın halefi oldu. Bu grevler, bu nedenle, basit bir ücret pazarlığının ötesinde bir anlam ve içerik kazandı.

TÜRK-İŞ 1995 yılında kamu kesimi işyerlerinde 600 bini aşkın işçi adına toplu sözleşme görüşmelerine başladı. Bu işçilerin yaklaşık 500 bini sürekli çalışan, diğerleri ise geçici veya mevsimlik işçiydi. TÜRK-İŞ, 1995 kamu kesimi toplu sözleşme görüşmelerinde temel hedef olarak, işçilerin satınalma gücünün korunmasını aldı. TÜRK-İŞ'in talebi şöyleydi: İkişer yıllık toplu iş sözleşmelerinde, son toplu sözleşme dönemlerinde olduğu gibi, 6 ayda bir ücret zammı istenecekti. 1989 yılından beri geçerli olan ilke (bir önceki dönemin enflasyonundan az olmayacak bir ücret zammı) uygulanacaktı.

TÜRK-İŞ'in teklifi IMF'nin bu konuda Hükümetten isteklerinin tam tersiydi. IMF, ücret zamlarının bir önceki dönemin enflasyonu temel alınarak görüşülmesine karşı çıkıyor, gelecek döneme ilişkin enflasyon tahmini esas alınarak, belirli bir rakamın saptanmasını istiyordu.

Hükümet temsilcileri görüşme öncesinde "sıfır" zam önerilerini açıkladılar. Kitle iletişim araçları da, işçi ücretlerinin ne kadar yüksek olduğuna ilişkin gerçek dışı iddialarını yinelemeyi yoğunlaştırdı.

Kamu kesiminde toplu sözleşme görüşmelerini işletmeler adına Hükümet tarafından çizilen strateji doğrultusunda sürdüren kamu işveren sendikaları, 1995 yılında toplu sözleşmelerin idari düzenlemeleri konusunda karşı tekliflerle geldiler. 12 Eylül döneminde Yüksek Hakem Kurulu tarafından bile dokunulmamış ve uygulamada yerleşmiş bazı maddeler konusunda, işçilerin haklarını kısıtlayıcı öneriler getirildi. Sendikalar bu teklifleri kabul etmeyince, ücret ve diğer parasal maddelere geçilmeden, uyuşmazlıklar tutulmaya başlandı.

Grev kararlarının alınmaya başlanması arifesinde, Devlet Bakanı Bekir Sami Dağcı 10 Temmuz 1995 günü TÜRK-İŞ'i ziyaret ederek, Hükümetin parasal konulardaki tekliflerini verdi. Bu teklifte, aylık çıplak brüt ücretleri 10 milyon liranın altında olanlara ayda brüt 3 milyon lira; aylık çıplak brüt ücreti 10 ile 15 milyon lira arasında olanlara ayda brüt 2 milyon lira; aylık çıplak brüt ücretleri 15 ile 30 milyon lira arasında olanlara ayda brüt 1 milyon lira; aylık çıplak brüt ücretleri 30 milyon liranın üstünde olanlara da ayda brüt 500 bin lira zam öneriliyordu. Bu zam ücretlere eklenmeyecek, ek ödeme olarak verilecekti. Böylece, bu zam ikramiyelere, fazla mesai ücretlerine ve çeşitli primlere yansımayacaktı. Doğum, evlenme ve ölüm yardımlarında bazı artışlar önerilirken, yılda bir kez ödenen giyim yardımında, çalışılan her gün için verilen yemek yardımında ve her ay ödenen sosyal yardımda bir artış düşünülmüyordu. Düşük ücretlerde bir iyileştirme yapılmayacak, kıdem zammı verilmeyecekti.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu 11 Temmuz 1995 günü toplandı. Hükümetin teklifi görüşülmeye bile değer bulunmadı ve toplantı sonrasında yakıldı. TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların yöneticileri ve tüm şubelerin başkanlarıyla Ankara'da bir toplantı yapmayı kararlaştırdı.

TÜRK-İŞ, bu konuda Hükümetle kamu kesimi işçileri arasındaki ücret anlaşmazlığını, uluslararası ve yerli tekelleci sermaye ve Hükümet ile, işçi sınıfının önderliğinde tüm halk arasındaki bir çelişki olarak ele aldı. TÜRK-İŞ, IMF'nin isteklerini uygulayan Hükümete boyun eğilmesini durumunda, birçok yeni hak kaybının gündeme geleceğini vurguladı. TÜRK-İŞ'in 1995 grevlerinin temel yaklaşımı bu oldu.

Hükümet ise, bu uyuşmazlığın "mutlu azınlık" konumundaki kamu kesimi işçileriyle 60 milyon vatandaş arasındaki çelişki olduğunu ileri sürüyordu.

TÜRK-İŞ 18 Temmuz günü çeşitli eylemlere başladı. 5 Ağustos 1995 günü ise, polis kayıtlarına göre 240 bin kişinin katılımıyla, Emeğe Saygı Yürüyüşü ve Mitingi yapıldı. Miting yeri olarak resmen Celal Bayar Bulvarı'nın Tandoğan tarafı alınmıştı. Ancak Kızılay'a yüründü. Kızılay'da Türkiye tarihinin en büyük işçi mitingi gerçekleştirildi.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu 5 Ağustos akşamı toplanarak, 8 Ağustos eyleminin biçimini değiştirdi. İşe gitmeme eylemi, riski çok daha fazla olan, işbaşında iş durdurma eylemine ve o gece işyerini terketmeme eylemine dönüştürüldü. TÜRK-İŞ tarihinde ilk defa, işyerini terketmeme eylemini ülke çapında gerçekleştirme doğrultusunda bir karar aldı.

8 Ağustos eyleminin çok başarılı olduğu söylenemez. Ülke çapında az sayıda işyerinde işgal eylemi gece de sürdürüldü. Genellikle gece yarısında işyerleri terkedildi. TÜRK-İŞ, 8 Ağustos iş durdurma ve işyerini terketmeme eylemini, Türkiye tarafından onaylanmış 87 sayılı ILO Sözleşmesi'nden kaynaklanan haklara dayandırdı.

Bu koşullarda grevler başlatıldı.

İlk önemli grev, Tarım-İŞ'in Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı işyerleriyle TİGEM Gn.Md. işyerlerinde başladı. 23 bin kişinin çalıştığı bu işyerlerindeki grevler 8 Eylül günü başlarken, yaklaşık 7 bin kişilik bir grevci işçi grubu Ankara'ya yola çıktı. Ancak 20'yi aşkın ilde grevcilerin Ankara'ya gidişleri engellendi. Ankara'ya 8 Eylül sabahı varan yaklaşık 4 bin grevci işçi, Ankara grevlerini büyük bir gösteriyle başlattı. Grevciler o gece TÜRK-İŞ'in önünde sokakta gecelediler. 9 Eylül günü ise CHP Kurultayı topluca ziyaret edildi. Diğer işkollarındaki işçiler de, TÜRK-İŞ'in önünden başlayan yürüyüşe katıldı.

20 Eylül 1995 günü 160 bin işçinin çalıştığı işyerlerinde greve çıkıldı. Grev yasağı kapsamındaki işyerlerinin bir bölümünde de, bu grevlere destek verme amacıyla, bir gün süreyle işe gidilmedi. Bu karara TES-İŞ Sendikası ve Sağlık-İŞ Sendikası uymazken, Türk Harb-İş ve Petrol-İş Sendikaları büyük ölçüde uydu. Aynı gün, CHP Kurultayında Genel Başkanlığa yeni seçilen Deniz Baykal ile

⁸⁶ Ocak-Şubat 1996, Sendika.

Başbakan Tansu Çiller arasında koalisyonun geleceğine ilişkin görüşmeler yapıldı. CHP, işçi sorunlarının ön planda olduğu birkaç konudaki anlaşmazlık nedeniyle, hükümetten çekilme kararını açıkladı.

Daha sonraki günlerdeki katılımlarla, TÜRK-İŞ'in 1995 kamu kesimi toplu sözleşme görüşmelerinde greve çıkılan işyerlerinde çalışan işçi sayısı 335 bini buldu.

Olağanüstü halin geçerli olduğu illerdeki grevler, 430 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 2. maddesinin verdiği yetkiye dayanılarak, Olağanüstü Hal Valilikleri tarafından durduruldu.

Greve çıkılan işyerlerinde çalışan işçilerin ortalama yaklaşık yüzde 10'luk bir bölümü ise, 2822 sayılı Yasa'nın 39. maddesi uyarınca, hiçbir şekilde üretime ve satışı yönelik olmamak kaydıyla, işyerlerinin ve makine-araç-gerecin bakımı için grev kapsamı dışında bırakıldı.

Grev yasağı kapsamındaki işyerlerindeki uyuşmazlıklar Yüksek Hakem Kurulu'na gönderildi. Bu işyerleri arasında Petrol-İş'in PETKİM, TPAO, TÜPRAŞ, BOTAS, Petrol Ofisi; TES-İŞ'in TEK, DSİ, İller Bankası ve Elektrik İşleri Etüd İdaresi; Türk Harb-İş'in Milli Savunma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı işyerleri bulunuyordu.

Sermaye yanlısı kitle iletişim araçlarının tüm çabalarına karşın, grevler ve grevler öncesinde ve süresince gerçekleştirilen çeşitli eylemler kamuoyunun desteğini aldı.

Grevler Milli Güvenlik Kurulu'nda da görüşüldü. Ancak MGK'dan TÜRK-İŞ'e herhangi bir uyarı iletilmedi.

Grevler oldukça etkili oldu. Özellikle şeker, liman, TCDD ve kağıt grevleri tüm ekonomiyi etkiledi. Limanlardaki grev nedeniyle dış ticarete önemli aksamalar oldu. TCDD grevinin doğrudan trenleri etkilememesi gerekirken, tren ve banliyo seferlerinin büyük bir bölümü iptal edilmek zorunda kaldı. Özellikle TCDD işyerlerinde memurların ve sözleşmeli personelin etkili dayanışması sağlandı. Şeker grevi, yalnızca şeker fabrikalarını değil, pancar üreticilerini ve şekerı girdi olarak kullanan işyerlerini de etkiledi. Şeker ve kağıtta ithalat zorlukları ve maliyeti nedeniyle, geçmişte ANAP Hükümetleri döneminde başvuru olan ithalatta grevkırma yöntemi kullanılmadı. Grev, işçinin gücünü kendisine ve kamuoyuna bir kez daha gösterdi.

TÜRK-İŞ, işçi sınıfının öncülüğünde demokrasiyi ve emeğe saygıyı temel alan, bağımsızlıkçı, anti-emperyalist, anti-IMF'ci bir halk cephesi oluşturmaya çalıştı. Tansu Çiller ise, grevci işçilere karşı 60 milyonu seferber etmeye çaba gösterdi.

Özel sektör işçileri grevcileri etkin bir biçimde desteklemediler. Örneğin, Türkiye Şeker Sanayi A.Ş. işyerlerinde çalışan işçiler grev yaparken, aynı sendikaya üye Konya, Kayseri ve Amasya Şeker Fabrikalarındaki işçiler üretimi aksatarak bir destek vermedi. ÇİTOSAN işyerlerinde grev varken, özel çimento fabrikalarında destek eylemleri örgütlenmedi veya örgütlenemedi.

Diğer işyerlerinde ise toplu sözleşme görüşmelerinde çeşitli safhalarda bulunuluyordu.

TÜRK-İŞ'in kamu kesimi grevlerinde Petrol-İş Sendikası'nın Petlas işyeri ile Teksif'in Sümer Holding fabrikalarında bir sorun yaşandı.

Petrol-İş Sendikası, Hükümetin Petlas'ı kapatmak niyetinde olduğunu belirterek, işyerinde greve çıktı ve ancak işçiler üretimi devam ettirdiler. Petrol-İş Sendikası Genel Başkanı Adnan Özcan bu gelişmeler konusunda TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'na önceden bilgi verdi.

Teksif Sendikası ise farklı bir yol izledi. Sümer Holding'e bağlı ve 16.889 işçinin çalıştığı fabrikalarda 29 Eylül günü grev uygulamasına geçilecekti. Ancak Teksif, 28 Eylül günü, 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasası'nın 58. maddesi uyarınca, işverenle anlaşarak Yüksek Hakem Kurulu'na başvurdu.

TÜRK-İŞ, 1 Ekim 1995 günü Dinar ve civarında meydana gelen deprem nedeniyle, bölgedeki grevlerin 2822 sayılı Yasa'nın 31. maddesine göre geçici olarak durdurulması için Bakanlar Kurulu'na çağrı yaptı ve bu çağrının sonucunu beklemeden bu bölgeye ilişkin hizmetlerde grevleri durdurdu.

Ekim ayının ilk haftasında da grevlere yeni katılımlar oldu. Hükümet, TÜRK-İŞ'in bütünlüğünü parçalamak için girişimlerde bulundu. Türkiye Haber-İş Sendikası, TÜRK-İŞ bütünlüğü dışında hükümetle işbirliği yaparak, 13 Ekim günü anlaşma protokolunu imzaladı. Ancak başka hiçbir sendika grev oylaması öncesinde bu tavra katılmadı.

TÜRK-İŞ 15 Ekim günü Kızılay Meydanı'nda büyük bir gösteri düzenledi. Yüzbini aşkın işçi, barikatları aşa aşa Ankara'ya geldi ve Tansu Çiller'in azınlık hükümetinin güvenoyu alamamasında belirleyici oldu.

Bu arada, Toleyis Sendikası da TÜRK-İŞ bütünlüğü dışında grevlerini sona erdirdi. Ayrıca, Yüksek Hakem Kurulu, Tes-İş Sendikası'nın bir işyerindeki toplu iş sözleşmesini düşük oranlı zamlarla sonuçlandırdı. TES-İŞ Sendikası ise, alınan karara uymayarak, Yüksek Hakem Kurulu önünde gösteriden kaçındı.

Güvenoyu alamamış azınlık hükümeti, çeşitli işkollarındaki grevleri erteledi. TÜRK-İŞ, grevlerin ertelenmesi durumunda çalışmama kararını uygulayamadı ve hükümetle uzlaşma yolları arandı. 26 Ekim günü anlaşma sağlandı ve 27 Ekim gecesi de TÜRK-İŞ ile Hükümet arasında bir protokol imzalandı. Elde edilen parasal haklar istenilenin gerisindeydi; ancak bu grevler işçilere ve sendikalara çok deneyim kazandırdı; sınıf bilincinin gelişmesine büyük katkıda bulundu; sermayenin diğer alanlardaki yeni saldırılarını durdurdu. Protokolün imzalanmasıyla toplu iş sözleşmelerinin imzalanmış olmamasına karşın grevler kaldırıldı ve bir süreç içinde toplu iş sözleşmeleri imzalandı.

1995 kamu kesimi grevleri, katılan işçi sayısı açısından yeni bir rekor olmanın ötesinde, aşağıdaki açılardan önemlidir.

- Türkiye'de ilk kez çeşitli işkollarındaki işçileri kapsayan toplu grevler koordineli bir biçimde uygulandı.
- Türkiye'de ilk kez ülkenin tüm illerinde aynı anda grevler uygulandı.
- Türkiye'de ilk kez ücret mücadelesi ile Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı, demokrasi ve emeğe saygı mücadelesi bütünleşti; işçi sınıfı ilk kez grevlerle ve gösterilerle IMF'ye kitlesel ve aktif bir biçimde karşı çıktı.

- Türkiye'de ilk kez işçi sınıfının fiili öncülüğünde bir anti-emperyalist cephe oluştu; bir tarafta işçi sınıfının öncülüğündeki tüm emekçi sınıf ve tabakaların, diğer tarafta uluslararası ve yerli tekeli sermayenin ve tüm servet sahiplerinin yer aldığı bir saflaşma ortaya çıktı.
- Türkiye'de ilk defa grevler ve TÜRK-İŞ'in mücadelesi, bir hükümetin çökmesinde, bir hükümetin güvenoyu alamamasında belirleyici rol oynadı. İşçiler ilk defa "Hükümeti yıktık, sıra IMF'de" sloganını ürettiler.
- Türkiye'de ilk defa koalisyonlar kurulurken veya azınlık hükümetlerine destek verilirken ana tartışma konularından ve hatta koşullardan biri (önkoşullardan biri değil) grevlerin görüşmeler yoluyla bir biçimde sona erdirilmesi oldu; TÜRK-İŞ siyasal gelişmelerde belirleyici bir rol oynadı.
- Türkiye'de ilk defa Parlamento'da grubu bulunan siyasal partiler grevleri desteklemek amacıyla kendileri işçi mitingleri düzenledi.
- Türkiye'de ilk defa grevci işçilerin mücadelesiyle, IMF programlarını benimsemiş siyasal partiler IMF'ye karşı tavır almaya zorlandı.
- Türkiye'de ilk defa bu grevler, işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi açısından bir varoluş ve yokoluş mücadelesi olarak algılandı ve grevlerde yenilginin yeni ve daha önemli saldırılara yol açacağı hesaplanarak direniş sürdürüldü.
- Türkiye'de ilk defa tüm ülkede TÜRK-İŞ bölge ve il grev komiteleri oluşturuldu ve işletildi.
- Türkiye'de ilk defa, bazı sendikalarda, 2822 sayılı Yasa'nın 39. maddesi uyarınca grev sırasında üretime yönelik olmayacak biçimde işyerinin korunması ve bakımından görevli işçiler, ücretlerinin yarısını grevcilerle dayanışma için grev fonuna vermeye başladılar.

TÜRK-İŞ'in 17. Genel Kurulu, bu yoğun ve iç çatışmalarla dolu bir dönemin ardından, 5-10 Aralık 1995 günleri Ankara'da toplandı.

TÜRK-İŞ Genel Kurulu'nda beklenen, uluslararası tekeli sermayeye, IMF'ye ve onların etkisi altındaki siyasal iktidara karşı mücadele etmeyenler ile edenler arasında net ve açık bir saflaşmanın ortaya çıkmasıydı. Sendikacılığı toplu sözleşmecilikle sınırlayanlar ile siyasal alana taşımaya çalışanlar; sendikacılığı yalnızca kendi üyeleriyle ilgilenmek olarak anlayanlar ile tüm emekçi sınıf ve tabakalara öncülük yapmak olarak anlayanlar; sendikaları siyasal partilerin müdahalesine açık tutanlar ile sendikaların bağımsızlığını savunanlar arasında bir saflaşma bekleniyordu.

Genel Kurul'da beklenen saflaşma buydu, ama ortaya tam olarak böyle bir saflaşma da çıkmadı. Sendikacılar arasındaki anlaşmazlıklara bağlı olarak, greve çıkan ve mücadeleye katılan Genel Maden-İş, Demiryol-İş ve Ağaç-İş Sendikalarının genel başkanları, mücadeleye katılmayan ve TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'nun genel eylem kararlarına uymayan Haber-İş, Teksif, Toleyis, Tes-İş ve Belediye-İş gibi Sendikalarla aynı safta yer aldılar.

Ortaya iki liste çıktı.

Listelerin biri, 1992-1995 dönemi Genel Başkanı Bayram Meral'in listesiydi. Genel Başkan adayı Bayram Meral; Genel Sekreter adayı, Türk Harb-İş'in Genel Başkanı İzzet Çetin; Genel Mali Sekreter adayı Tekgıda-İş Genel Mali Sekreteri Korkut Güler; Genel Eğitim Sekreteri adayı, Salih Kılıç; Genel Teşkilatlandırma Sekreteri adayı da Tarım-İş Sendikası Genel Başkanı Sabri Özdeş idi.

Listelerin ikincisinde Genel Başkan Adayı, Tes-İş Sendikası Genel Başkanı Faruk Barut; Genel Sekreter adayı, Genel Maden İş Genel Başkanı Şemsi Denizer; Genel Mali Sekreter adayı Demiryol-İş Genel Başkanı Enver Toçoğlu; Genel Eğitim Sekreteri adayı, Ağaç-İş Genel Başkanı Güral Erçakır; Genel Teşkilatlandırma Sekreteri adayı ise Belediye-İş Genel Sekreteri Mustafa Solmaz'dı.

Genel Kurulun ilk gününde konuklar konuştu. Genel Kurulun ikinci, üçüncü ve dördüncü günleri, sendikalar adına yapılan konuşmalarla geçti. Bazı Sendika temsilcilerinin havayı yumuşatma ve gündemi sendikacılık hareketinin acil sorunlarına çekme çabalarına karşın, seçime yönelik sert saflaşma, tartışmalar ve hatta kavgalar sürdü. Günlük basın bu kavgalara ağırlık verdi.

Genel Kurulda oluşturulan bazı komisyonlarda ise program çalışmaları yapıldı. Kararlar Komisyonu tarafından hazırlanan ve Genel Kurul tarafından oybirliğiyle kabul edilen "17. Olağan Genel Kurul Görüş ve Talepleri," TÜRK-İŞ'in ekonomik, demokratik ve siyasal taleplerini 147 madde biçiminde formüle etti. Bu temel talepler, TÜRK-İŞ'in önümüzdeki yıllarda daha da siyasallaşma sürecinde yolgösterici ilkeleri oluşturmaktadır. TÜRK-İŞ'in belirli siyasal partilerle ilişkilerinde veya bir çalışanlar partisi kurma girişiminde temel oluşturacak temel belge, bu kararlardır.

Genel Kurulda oybirliğiyle kabul edilen diğer bir kararda ise, tüm diğer işçi örgütleri, "özellikle son 6 yıldaki mücadelesiyle halkımıza öncülük ederek halkımızın umudu haline gelmiş olan TÜRK-İŞ çatısı altında birleşmeye" çağrıldı ve TÜRK-İŞ'in bu konuda her türlü fedakarlığı yapmaya hazır olduğu açıklandı.

Genel Kurulun son günü yapılan seçimlerde ilginç bir sonuç çıktı. Eski yönetim, iki ayrı listeden olmasına karşın, aynen yeniden seçildi. İşin ilginç yanı, seçilen Yönetim Kurulu üyelerinin tümünün Sendikalarının da eylemlere ve grevlere etkili bir biçimde katılmış olmasıdır. Faruk Barut'un listesinden Şemsi Denizer ve Enver Toçoğlu yeniden eski görevlerine seçildiler. TÜRK-İŞ Denetleme ve Disiplin Kurulları üyeliklerine ise Bayram Meral'in listesinde yer alan adaylar seçildi.

TÜRK-İŞ ciddi bir yapı değişikliği yaşamaktadır. 17. Genel Kurulda görülen sertleşmeler ve çirkinlikler, bu yapı değişikliğinin yansımalarıydı. 17. Genel Kurulda karşılıklı ileri sürülen iddialar, geçmişte de dedikodu olarak kulislerde dolaştırılırdı. Bu kez, saflaşmanın önemi ve ciddiyeti nedeniyle, kürsüden de dile getirildi. Kulislerde dolaşan diğer bir iddia, DYP'nin Faruk Barut'u aktif bir biçimde desteklediğiydi. Kitle iletişim araçlarının bazıları, Faruk Barut'un yenilmesinin DYP'nin yenilmesi anlamına geldiğini belirtti.

TÜRK-İŞ Genel Kurulu, 1992-1995 döneminin meşru kitle mücadelesini, grevleri, Hükümete karşı alınan açık tavır onayladı. Basının kavgalara ilişkin haberlerinin yansıtmadığı birinci gerçek budur. Ayrıca, TÜRK-İŞ'in temel ekonomik, demokratik ve siyasal talepleri bir program niteliğinde formüle edildi ve genel kurul kararları olarak oybirliğiyle onaylandı.

Eylemlere katılmayanların ezikliğinin ve savunma güdüsünün getirdiği hırçınlığın yolaçtığı çirkinlikler kenara konursa, TÜRK-İŞ delegeleri, grevleriyle ve eylemleriyle övündüler, IMF'ye, sermayeye ve Hükümete karşı verdikleri meşru kitle mücadelesini onayladılar.

Sendikacılıkta Anlayış Değişikliği⁸⁷

Günümüzde tartışılan konulardan biri, sendikacılıkta yeni anlayışlardır.

Yeni anlayış niçin gerekli olur?

Eski anlayış sorunları çözmede yeterli olmadığından.

Eski anlayış sorunları çözmede niçin yeterli olmaz?

Sorunların niteliği değişmiştir.

Sendikacılıkta günümüzde gerçekten sorunların niteliği değişmiştir. Özellikle kapitalizmin süreklilik kazanmış ekonomik durgunluğuna, artan ve yapısal nitelik kazanan yüksek oranlı işsizliğe ve Sovyet sisteminin çöküşüyle pervasızlaşan sermayenin emek karşıtı kararlı tavrına bağlı olarak, yeni sorunlar söz konusudur. Üretim, iletişim ve ulaştırma teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler de, hem işçi sınıfının yapısını değiştirmekte, hem de sermayenin eline yeni silahlar vermektedir.

Peki, sendikacılık bu yeni sorunlarla başedebilecek potansiyele sahip mi?

Sahip, çünkü sendikacılık canlıdır. İçinde bulunduğu ortama ve karşı karşıya bulunduğu sorunlara göre biçimlenir. Bu nedenle, yeni sorunlar karşısında sendikacılığın ömrünün sona erdiği yolundaki görüşler, tarihsel perspektiften yoksundur.

Geçmişte benzer bir durum İngiltere'de geçen yüzyılın sonlarında yaşanmıştır.

19. yüzyıl İngiliz sendikacılığı, işçi sınıfının tümünü değil, yalnızca yüksek ücretli ve vasıflı işçi aristokratlarını kapsıyordu, apolitiktir, İngiliz sömürgelerindeki işçi hareketlerinden kopuktu. Koşullar değişti. İngiliz sendikacılığı büyük bir bunalıma girdi. Ancak 1889 yılında "Yeni Sendikacılık" adıyla yeni bir anlayış başladı ve bir süre sonra hakim oldu. Bu yeni anlayışta, düşük ücretli vasıfsız işçiler de sendikalarda örgütleniyordu, sendikalar son derece politizeydi ve İngiliz sömürgelerindeki işçi hareketlerine destek veriliyordu.

Düşmanlar sevinmesin, dostlar üzülmesin. Sendikacılık hareketinin canlılığı, günümüz koşullarında ayakta kalabilecek yeni anlayışları gündeme getirmektedir. Yıllardır tartışılan bu anlayışlar şöyle özetlenebilir:

(1) Toplu sözleşmecilikle sınırlı bir sendikacılık anlayışını aşan, siyasal alana kaymış sorunların çözümü amacıyla mücadelesinde politize olan bir sendikal anlayış.

(2) Yalnızca doğrudan temsil ettiği işçilerin değil, işçi sınıfının bütününün sorunlarına sahip çıkan ve diğer emekçi sınıf ve tabakalara da öncülük edecek bir sendikal anlayış.

(3) Sorunların çözümünde diyaloga önem veren; ancak gerektiğinde meşru ve demokratik kitle eylemlerine başvuran bir sendikal anlayış.

(4) Sermaye politikalarını izleyen siyasal partilerden bağımsızlığını özenle koruyan ve kendi bağımsız ve doğrudan siyasal örgütlenmesini yaratmayı tartışan bir sendikal anlayış.

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi bu genel çizgide gelişmektedir. Bugünkü geçici durgunluk ve yaşanan bazı yenilgiler, bu önemli değişimi gözlerden kaçırmamalıdır.

⁸⁷ 28.2.1996, **Siyah Beyaz**.

Solda Bilimsel Tembellik⁸⁸

1960'lı yıllarda "solcu" dendi mi, kamuoyunun gözünde "aydın" bir kimlik belirirdi. Bu izlenimin yaratılmasında 1965-1969 döneminde TBMM'de örnek bir mücadele veren TİP'li milletvekillerinin sanırım büyük katkısı oldu. Ancak gerçekten de "solcu", sorgulayan, sorunlara bilimsel yöntemle yaklaşan, bilen veya öğrenmeye çalışan, çağdaş insandı.

Türkiye'de sol 1970'li yıllarda bölünme ve kitleselleşme sürecini birlikte yaşadı. Birbiri ardına yenilen darbelerle, iç bölünmelere, illegal yapıların anti-demokratikliğine ve çeşitli diğer etmenlere bağlı olarak, solda bilimsel bir tembellik ortaya çıktı.

Birçok insan, bağlı bulunduğu siyasi eğilimin, hareketin veya partinin dergisi ve yayını dışında kitap-dergi okumamaya başladı. İnanıldığı dava uğruna gözünü kırpmadan ölüme gidenler veya işkencelere göğüs gerenler, Türkiye'nin ve dünyanın yapısını ve dinamiklerini kavrama konusunda en küçük bir çaba göstermez oldu.

İsmet İnönü, "bizim halkımızdan bu vatan için ölmesini iste, ölür; ama her gün kuyudan bir kova su çekmesini iste, iki gün sonra bıkar," demiş. Solda birçok insan, solun özü olan bilimsellik konusunda bugün aynı ulusal yaklaşımı gösteriyor.

Bazı siyasi yayın organlarının işçilere ve sendikalara ilişkin yazılarını okurken sık sık bu düşünceleri yaşıyorum.

Bir süredir, iki kişi, Türkiye'de Çalışma Yaşamı Kaynakçası hazırlıyoruz. İşçiler, kamu çalışanları, işçi sınıfı hareketi, sendikalar ve diğer işçi-memur örgütlenmeleri konusundaki raporları, kitap ve broşürleri belirlemeye çalışıyoruz. Saptayabildiğimiz rapor, kitap ve broşür sayısı şu anda 5000'in üstünde. Bu sayının birkaç bin daha artacağını sanıyorum. Bu sayıya makaleler ve dergiler dahil değildir.

Türkiye'de bazı sol siyasi hareketlerin resmi veya gayri-resmi yayın organlarında işçi sınıfı hareketi ile ilgili olarak yazı yazarların bu raporların, kitapların ve broşürlerin kaçını **okuduğunu, gördüğünü veya duyduğunu** gerçekten çok merak ediyorum. Kaynakça üzerinde çalışırken yaptığımız bir şaka da şu: Bu kaynakçayı, bu kaynakçada yer alan rapor, kitap ve broşürlerin yüzde birini bile görmeden ("okumadan" değil) Türkiye işçi sınıfı tarihi yazmaya cesaret edebilenlere adayalım, diyoruz.

Vahiy yoluyla öğrenme peygamberlere mahsustur. Toplumsal değişimin ana gücünü işçi sınıfının oluşturacağını düşünenlerin, işçi sınıfının yapısı ve dinamiklerinin kavranması alanında bilimsel çalışma yapma konusunda bu kadar tembellik göstermesini anlamak olanaklı değildir.

Solda "son analizde" tahlilleri ve genellemeler son derece yaygındır. Bu yaklaşım gerçekten önemlidir de. Ancak ormanın bütünlüğünü kavrarken, ağaçları, dalları ve yaprakları da bilmek gerekir. Sermayenin işçi sınıfına yönelik politikalarında, işçi sınıfının yapısında ve sendikal örgütlenmelerde son 15 yıl içinde olağanüstü büyük değişiklikler yaşanmışken, 1980 öncesinde formüle edilmiş bazı politikaların aynen sürdürülmesi, solda yaygın olan bu bilimsel tembelliğin yansımaları olsa gerektir.

Diğer alanlarda da, ama özellikle işçi sınıfı gibi temel önemdeki bir konuda biraz daha bilimsel çalışma, lütfen.

⁸⁸ 2.3.1996, **Aydınlık**.

Japon Sermayesi Ucuz İşgücü Peşinde⁸⁹

Uluslararası sermayenin 1970'li yıllardan beri içinde yaşadığı ekonomik bunalımdan çıkış çabalarında en önemli unsur, ucuz işgücüdür. Son 20-25 yıllık dönemde dünyada süren mücadelenin kaynağında, hammadde ve pazar paylaşımı olduğu kadar, ucuz işgücü sağlama çabası da bulunmaktadır. Japon sermayesi de bu çabalarını yoğunlaştırmıştır.

Japon sermayesi uzun süre farklı işçi-işveren ilişkileri geliştirerek ülke içindeki işgücünü etkili bir biçimde sömürdü. Japon sisteminde ana unsur, işçilerin farklı kesimlere bölünmesiydi.

Japon sistemine göre, işletmelerde bir grup nitelikli işçi, çekirdek işgücü kabul edilmektedir. Bu işçiler, yakın zamanlara kadar, yaşam boyu iş güvencesine sahipti. Bu iş güvencesi yasalardan değil, geleneklerden kaynaklanıyordu. Ayrıca, kıdemi teşvik eden bir ücret sistemi de söz konusudur. İşyerindeki işgücünün bu kesimi, kalite çemberi gibi işçilerin beyinlerinden daha iyi yararlanmayı amaçlayan modeller aracılığıyla yoğun bir biçimde sömürülmektedir. Ayrıca, işyerine sahip çıkma anlayışı da yerleştirilmektedir. Bu işçiler arasında aşırı yorgunluktan ölümler söz konusudur. Bu işçilerin büyük bir bölümü işyeri sendikalarında örgütlüdür.

İş güvencesine sahip bu çekirdek işgücünün çevresinde, büyük çoğunluğu sendikasız olan bir geçici işçiler grubu bulunmaktadır. Geçici işçiler genellikle sendikasızdır ve iş güvencesinden yoksundur.

İşletmenin işgücünün üçüncü kademesinde ise, işletmeye iş yapan taşeronların çalıştırdığı işçiler yer almaktadır. Bunların ücretleri daha da düşük, çalışma koşulları daha da kötüdür. Sendikalaşmaları ise söz konusu değildir.

Japonya'da bu sistem oldukça uzun bir süre başarılı bir biçimde uygulandı. Ancak artık yavaş yavaş çözülüyor.

Japonya'da son yıllarda ücretlerde önemli artışlar sağlandı. Çalışılan süre ise önemli ölçüde azaltıldı. Bu gelişme, Japonya'da işgücünün göreceli olarak pahalılaşmasına, ikinci ve üçüncü kademelerdeki sendikasız ve güvencesiz işçilerin bile uluslararası rekabet açısından pahalı duruma düşmesine yol açtı.

Japon sermayesi bu koşullarda daha da ucuz işgücünün peşinden gitmeye başladı. 1993 yılında Japonya kaynaklı sermayenin Japonya dışındaki yatırımlarında toplam 1.950.000 işçi çalışıyordu. Bu işçilerin 1.510.000'i imalat sanayiinde istihdam ediliyordu. 1993 yılına ilişkin bu rakam, 1992 yılına göre yüzde 38,6 oranında artmıştır. Japon Ekonomik Planlama Ajansı tarafından 1995 yılı Mayıs ayında yapılan bir soruşturmanın sonuçlarına göre, Japonya'daki imalat sanayii işletmelerinin yüzde 33,7'si üretim birimlerini Japonya dışına taşımayı ve başka ülkelere buralardan ihracat yapmayı planlıyordu. Japon şirketlerinin toplam satışları içinde Japonya dışındaki yatırımlarda üretilen ürünlerin payı 1985 yılında yüzde 3,0 iken, 1995 yılında yüzde 8,9'a yükselmişti. Şirketlerin yüzde 41,7'si Japonya'daki istihdamını azaltacağını belirtiyordu. Şirketlerin yüzde 28,2'si, Japonya'daki taşeronlarına yaptırdıkları işleri de diğer ülkelere taşıyacağını açıklıyordu. Bütün bu gelişmeler, Japonya'daki işsizliği artırmaya, işletmelerdeki nitelikli işçilerin güvencelerini de ortadan kaldırmaya başladı⁹⁰.

Sermaye tüm dünyada ucuz işgücü peşindedir. Japon sermayesinin bu çabası, Japon sistemi olarak tanınan uzlaşmacı yapıların da sonunun geldiğini göstermektedir.

⁸⁹ 9.3.1996, **Aydınlık**.

⁹⁰ RENO, **The Spring Struggle for a Better Living - 1996**, RENO, 1996, s.18, 19, 34, 35.

Sendikacılığa İlişkin Bazı Tartışmalar⁹¹

Son aylarda konuşmacı veya tartışmacı olarak katıldığım toplantılarda gündeme gelen birkaç konu var.

Konulardan biri Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin dünya sendikacılık hareketi içindeki yeri. Sendikalarımız dünyanın diğer ülkelerindeki sendikacılık hareketleriyle karşılaştırıldığında nerede duruyor? Çok mu geriyiz?

Ben tam tersini düşünenlerdenim. Avrupa ülkelerinin çoğundan, A.B.D.'den ve Japonya'dan sendikal örgütlülük ve mücadele açısından ilerde olduğumuzu düşünüyorum.

Gelişmiş kapitalist ülkelerin sendikacılık hareketleri işgücünün yapısındaki ve teknolojiadaki gelişmeleri bizlerden çok daha iyi kavriyorlar; dünyada bu alandaki gelişmeleri bizlerden çok daha iyi izliyorlar. Ancak olayların bütünlüğünü kavramak ve üye kitlesini meşru ve demokratik kitle eylemleri doğrultusunda seferber etmek konusunda Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi birçok ülkeden daha ilerde. Bu ülkelerin işçi sınıfları, ekonomik büyüme, düşük oranlı işsizlik ve Soğuk Savaş döneminin sendikacılığını henüz yeterince aşabilmiş değiller. Sermayenin bunca yıldır acımasız bir biçimde sürdürdüğü sürekli ve sistemli saldırıya karşı, işçi ve işveren taraflarını anlatırken hala "toplumsal ortaklar" kavramını kullananlara rastlıyabiliyorsunuz. Sermayenin çıkarları doğrultusunda ve denetiminde bir küreselleşme sürdükçe, teknik donanımı gelişmiş bu sendikacılık hareketleri ile, bizim gibi ülkelerin ataklığı ve mücadeleciliği gelişkin sendikacılık hareketleri bir deneyim alışverişi ve karşılıklı etkileşim sürecini yaşayacaktır. Aradaki ilişki, "ağabey-kardeş" ilişkisi biçiminde değil, karşılıklı saygı ve iç işlerine karışmama temelinde güçlenecektir.

Sık sık tartışılan diğer bir konu, sendikacılık hareketinin "zayıflaması" olgusu veya iddiasıdır.

Birçok kişi, sendikaların üye sayısının tüm dünyada ve Türkiye'de sürekli olarak azaldığını ve sendikaların zayıfladığını tartışılmaz bir doğruymuş gibi yineliyor.

Öncelikle sendikaların üye sayısı konusundaki iddia doğru değil. 1960'lı ve 1970'li yıllarda tüm dünyada sendikaların üye sayısı hızla arttı. 1980'li yıllarda yaşanan düşüş, eski artışı tümüyle götürmedi. Ayrıca, son yıllarda bazı ülkelerde sendika üye sayısında yeni artışlar yaşanmaya başlandı. Türkiye'de ise, kamu çalışanları sendikacılık hareketi de hesaba katılırsa, Türkiye'de sendikaların toplam üye sayısı 12 Eylül öncesinin gerisinde değildir. Faal işgücü içinde sendikalaşma oranında da önemli bir düşüş olmadı kanısındayım.

Diğer taraftan, sendikaların üye sayısı, her zaman sendikacılık hareketinin gücünün göstergesi veya ölçütü de değildir. Örneğin Fransa'da sendikalaşma oranları geleneksel olarak düşüktür. Ancak Fransız sendikaları, kendi üyeleri olmayan işçileri de harekete geçirme gücüne sahiptir. Türkiye'de de toplumsal ve siyasal etkileri gözönünde bulundurulduğunda ve gerçekleştirilen eylemler anımsandığında, sendikacılık hareketinin zayıfladığını ileri sürmek olanaklı değildir. Bu konuda fazla düşünülmeden yapılan genellemelerin ciddi biçimde sorgulanması gerektiği kanısındayım.

Gündeme gelen diğer bir soru ise, işçi sendikalarındaki durgunluktur.

İşçi sendikaları gerçekten 1995 yılı Kasım ayından beri belirli bir durgunluk yaşıyor. Bunda birkaç neden var. 1994 ve 1995 yıllarında Türkiye tarihinin en büyük eylemleri ve ardından grevleri yaşandı. Genel kurullar yapıldı. Belirli gerginlikler, kırgınlıklar, hayal kırıklıkları oldu. Diğer taraftan, enflasyonun ücretleri sinsi sinsi kemirmeye devam etti. Sosyal güvenlik alanında yeni saldırılar söz konusu. İşverenler kıdem tazminatını yeniden tartışmaya açmaya çalışıyorlar. Özelleştirme ilk kez ciddi ve kapsamlı bir biçimde uygulanacağı benziyor.

Sendikacılık hareketimiz bugün "istim topluyor." Bu birikimi dışarıdan izlemek olanak dışıdır. Sorunlar birikir, birikir ve öyle bir an gelir ki, son derece sessiz gözükken ve saldırıları kabullenmiş görünen bir kitle, hızla hareketlenmeye başlar. Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, siyasallaşmasında yaşayacağı bir nitelik sıçramasının öncesindeki sessizliği ve "istim toplama" sürecini yaşıyor. Sendikalarımızın bu süreci hızlandırmak için gerekli ve yeterli çabayı gösterip göstermedikleri ayrıca tartışılabilir. Diğer taraftan, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin önemli ikinci kolu olan kamu çalışanları sendikacılık hareketi ise her türlü engele karşı mücadelelerini sürdürüyor.

Türkiye'nin ve dünyanın özgür, demokratik, insanca ve müreffeh geleceğini kuracak güç, hiç kuşkunuz olmasın, işçi sınıfıdır. Sendikalar ise, işçi sınıfı hareketinin günümüzdeki en kitlesel ve temsil niteliği yüksek koludur.

⁹¹ 16.3.1996, **Aydınlık**.

Ehlileş(tiril)miş Kapitalizmden Vahşi Kapitalizme⁹²

Kapitalizmin ilk geliştiği ve özellikle de işçi sınıfının sendikal ve siyasal örgütlenmelerinin henüz ortaya çıkmadığı veya güçlenmediği dönemlerde, sermaye tam bir vahşi sömürü uyguluyordu. Zaman içinde kapitalizm ehlileşti, ehlileştirildi, "sosyal" bir görünüm ve bir ölçüde de içerik kazanmaya zorlandı ve kazandı. Bu dönüşümde belirleyici etmen, işçi sınıfının sendikal ve siyasal örgütlülüğü ve çeşitli ülkelerde kapitalizm sonrası siyasal, toplumsal ve ekonomik yapıların oluşturulmasıydı.

Kapitalizm, özellikle gelişmiş kapitalist ülkelerde, iş güvencesi, sosyal güvenlik, işçiyi koruyucu mevzuat, kamu kesiminde istihdam, sendikal hak ve özgürlükler ve sosyal devletin diğer unsurları açılarından, emekçi sınıf ve tabakalar lehinde önemli düzenlemeler yapmak zorunda kaldı ve yaptı. Özellikle sosyal güvenlik alanında gelişmiş kapitalist ülkelerde atılan adımlar bir süreç içinde az gelişmiş ülkelere de yayıldı. İlk başlarda kişisel zorunlu tasarruf hesabı biçiminde başlayan sosyal güvence, bir süreç içinde sosyal sigortacılığa evrildi. Sosyal sigortacılıkta da devletin katkısı sağlandı. Sosyal sigortadan sonraki aşama olarak da, devletin vergi gelirleriyle finanse edilen bir sosyal koruma düzenine geçildi. Devlet, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkelerde, karşılığında hiçbir prim almadan, yaşlılık aylığı ödemeye başladı. Diğer taraftan, sigortalıların ve genel olarak yurttaşların ihtiyaçlarının karşılanmasını temel alan uygulamalara geçildi. Sosyal sigortacılıkta karşılığında prim alınan olaylar için ödenen primle bağlantılı yardım yapılırken, ihtiyaçların karşılanması anlayışı hakim kılınmaya başlandı. Özellikle aile yardımının gelişmesi bu anlayışın bir sonucuydu.

Aşağıdaki çizelgede dünyada sosyal güvenlik programlarının gelişimi gösterilmektedir. 1940 yılında yalnızca 57 ülkede herhangi bir sosyal güvenlik programı uygulanmaktayken, 1995 yılında 165 ülkede bu uygulama geçerlidir. Aile yardımı uygulaması 1940 yılında yalnızca 7 ülkede varken, aile yardımının uygulandığı ülke sayısı 1995 yılında 81'e yükselmiştir.

ÇEŞİTLİ SOSYAL GÜVENLİK PROGRAMLARININ UYGULANDIĞI ÜLKELER

	<u>1940</u>	<u>1949</u>	<u>1958</u>	<u>1967</u>	<u>1977</u>	<u>1989</u>	<u>1995</u>
Herhangi Bir Sosyal Gv.Programı	57	58	80	120	129	145	165
Yaşlılık, Malullük, Ölüm Sigortası	33	44	58	92	114	135	158
Hastalık ve Analık Sigortası	24	36	59	65	72	84	105
İş Kazası Sigortası	57	57	77	117	129	136	159
İşsizlik Sigortası	21	22	26	34	38	40	63
Aile Yardımı	7	27	38	62	65	63	81

Çeşitli etmenlere bağlı olarak, kapitalizm artık bu ehlileş(tiril)miş biçiminden sınırlıyor, yeniden vahşi bir nitelik kazanıyor.

Sosyal güvenlik sistemlerine yönelik ciddi bir saldırı tüm dünyada yaşanıyor. İnsanlık emek üretkenliğinde önemli aşamalar katederken, insanların temel yaşam güvencelerinin sağlanmasında hızla geriye gidiliyor. Uygarlıkta ileri adımlar atıldığı ileri sürülürken, insanların yarınlarına güvenle bakmalarını sağlayacak iş güvencesi yok edilmek isteniyor. Sosyal refah devleti anlayışı reddedilerek, yalnızca güvenlik ve yargı işlevlerini yerine getiren devlet anlayışı savunuluyor. İşçiyi koruyucu mevzuat bile etkisiz kılınmak isteniliyor.

Sermaye, iletişim teknolojisinde ulaşılan ileri noktada, işçi sınıfına yeni bir dünya savaşı açmış durumdadır. İşçi sınıfı, 20. yüzyılın siyasal ve toplumsal birikimleri ve deneyimleri temelinde, vahşileşen kapitalizme teslim olmayacaktır.

⁹² 30.3.1996, **Aydınlık**.

İşçi Sınıfı Heterojenleşiyor mu?⁹³

Önce işçi sınıfının ortadan kalktığı iddiaları gündeme getirildi. Bir dönem, "elveda proletarya" diyenler çoğalmıştı. Daha sonra, teknolojiye ve üretim sürecindeki gelişmelerin sendikacılık hareketini etkisizleştireceği görüşleri yayılmaya başladı. Bu görüşe göre, sendikacılık hareketi fordist veya taylorist üretim yöntemlerinin belirleyici olduğu üretim süreçlerinin yarattığı homojen işçi sınıfının bir ürünüydü. Büyük işletmeler dağıldıkça, post-fordist üretim yöntemleri yaygınlaştıkça, işgücünün sektörel dağılımında hizmetler sektörünün ağırlığı arttıkça ve atipik istihdam biçimleri önem kazandıkça, işçi sınıfı giderek daha heterojen bir nitelik kazanıyor ve sendikalarda örgütlenme eğilimi zayıflıyordu. Yeni üretim süreçleri ve istihdam biçimleri, sendikaların sonunu getirecekti.

Bu yaklaşım özellikle sol akademik çevrelerde oldukça yaygın kabul görüyor. Ancak ben bunlara katılmıyorum.

İki sorunun yanıtlanması gerekli. İşçi sınıfı eskiden homojendi de, giderek heterojen bir yapıya mı dönüşüyor? Sendikalar geçmişte homojen bir işçi sınıfının mı ürünüydü ve saptanan değişim süreci sendikaların işlevlerini sona mı erdirmektedir?

İşçi sınıfı çeşitli tabakalardan oluşur. Geçmişte de böyledi, günümüzde de böyledir. Geçmişte özellikle eğitim düzeyi, beceri düzeyi, meslek ve işyerindeki pozisyon işçiler arasında önemli tabakalaşmalar yaratıyordu. Bu farklılıklar belirli dönemlerde ön plana çıktı. İşçi sınıfının bu heterojen yapısı nedeniyle, bazı dönemlerde işçi sınıfının ancak belirli kesimleri veya tabakaları sendikalarda örgütlendi. Ancak zaman içinde bu yapıda önemli değişiklikler yaşandı. İlk başlarda genellikle işçi aristokratlarının kısa vadeli çıkar örgütleri olan sendikalar, koşulların zorlamasıyla, bir süre sonra sınıfın daha geniş kesimlerini kapsayacak bir yapıya kavuştu.

Bir dönem imalat sanayiindeki beyaz yakalı işçiler sendikal örgütlenmenin dışında kaldılar. Bunların sayıları da göreceli olarak azdı. Ancak zaman içinde hem sayıları arttı, hem de sendikal örgütlenme eğilimleri yükseldi. Geçmişte hizmetler sektöründe işçilerin çoğu çok küçük işyerlerine dağılmıştı. Şimdi hizmetler sektöründe bir sermaye ve işçi yoğunlaşması yaşanıyor. Geçmişte kamu sektöründeki işçiler sınıf bilincinden yoksundu. Şimdi bu kesimde sınıf bilinci ve sınıfın diğer kesimleriyle bütünleşme eğilimi güçleniyor. Diğer taraftan, genel örgün eğitim düzeyinin yükselmesiyle ve belirli mesleklerin önemini yitmesiyle birlikte, işçi sınıfı daha homojen bir nitelik kazanıyor.

Sendikacılık hareketinin homojen bir işçi sınıfının ürünü olduğu iddiasına da katılmak olanaklı değildir.

Bir dönem işçi sınıfı o denli tabakalıydı ve o denli bölünmüştü ki, meslek sendikacılığı hakimdi. Çeşitli mesleklerden işçilerin kendi aralarındaki çelişkiler bazan bir bütün olarak işçi sınıfı ile sermayedar sınıf arasındaki çelişkinin önüne geçebiliyordu.

Geçmişte sınıfı bölen birçok etmen günümüzde önemini yitirmiştir. Bunları gözardı ederek, günümüzdeki bölücü etmenleri ön plana çıkarmak ve sınıfın daha heterojenleştiğini vurgulamak, kanımca doğru değildir. İşyerindeki işçiyi "çekirdekteki nitelikli personel," "işyerindeki geçici işçiler" ve "işletmenin iş yaptığı taşeron işçileri" olarak bölen Japon modelinden çok fazla korkmanın da gereği yoktur. İşçi sınıfını bölerek yönetmeye yönelik bu sistemin en az bu kadar ince olanları daha önceleri de uygulanmış, ancak sendikal örgütüllüğü uzun süre engellemeye başarılı olamamıştır.

Ücretli emek ile sermaye arasındaki çelişki ortadan kalkmıyor. Bu çelişki, işgücünün yapısındaki değişime, işsizlerin ve emeklilerin sayısının artmasına bağlı olarak, farklı biçimler alıyor. Bu koşullarda, sendikacılık hareketi de bir değişim ve dönüşüm yaşıyor. İş örgütlenmesini, mücadele yöntem ve araçlarını değiştiriyor. İşsizlerin örgütlenmesi, emeklilerin örgütlü mücadelesi gündeme geliyor. Geçmişte bazı Avrupa ülkelerinde emeklilerin sendikalarla bağlarının devamının ana amacı, sendikaların çeşitli olanaklarından yararlanmalarını sağlamaktı. Günümüzde ise emeklilerin de bir toplumsal güç oluşturarak siyasal iktidarların tavrını etkilemeleri ön plana çıkıyor. Geçmişte sendikal hareketin zayıf olduğu işkollarında örgütlenme kampanyaları başlatılıyor. Eve-iş-verme sistemi içinde çalışanların yasal koruma altına alınması ve sendikal örgütüllüğe dahil edilmesi konusunda çalışmalar sürdürülüyor.

İşçi sınıfının homojen bir yapıdan heterojen bir yapıya geçtiği ve homojen bir işçi sınıfının yarattığı sendikaların da varoluş nedeninin ortadan kalktığı biçimindeki görüşmeler katılmıyorum.

İşçi sınıfının çeşitli kesim ve tabakaları arasında günümüzde geçmişten farklı nitelikte çelişkiler vardır. Ancak günümüzde hakim olan, sermayenin sosyal devlete ve işçiyi koruyucu mevzuata yönelik sürekli ve sistemli saldırısıdır. Sermayenin bu yeni saldırısı, işçi sınıfı safalarındaki farklılıkları ve bu farklılıkların önemini azaltmaktadır. Nesnel olarak geçmişe göre daha az heterojen bir yapıya sahip olan işçi sınıfı, sermayenin bu yeni saldırısıyla birlikte bu farklılıkları gözardı edebileceği cephelşmeleri öne çıkartmaktadır.

Teknolojiye ve üretimin örgütlenmesindeki gelişmeler tabii ki önemlidir. Ancak eğer sermayenin işçi sınıfına yönelik politikasında köklü değişiklikler gözönüne alınmadan, yalnızca bu etmene dayalı çözümler yapılmaya çalışılırsa, yaşanan süreci kavrayabilmek olanaksız olur.

⁹³ 13.4.1996, **Aydınlık**.

Yanılsamalar⁹⁴

Türkiye nüfusunun çok büyük bir bölümünü, yaşamını çalışarak kazanan insanlar oluşturmaktadır. 1990 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre, gelir getirici bir işte çalışanların yüzde 38,45'i ücretli, yüzde 22,26'sı kendi işinde çalışan, yüzde 37,94'ü ücretsiz aile çalışanı ve yalnızca yüzde 1,34'ü işveren konumundadır. Kendi işinde çalışanlar ve ücretsiz aile çalışanları oldukça hızlı bir süreçle işçileşmektedir.

Ancak nüfusun büyük bir çoğunluğunu oluşturan bu emekçi sınıf ve tabakalar, sermayenin denetimindeki kitle iletişim araçlarının yarattığı yanılsamaların da etkisiyle, bazan sorunlarının gerçek sorumlularını görememekte, birbiriyle uğraşmaktadır.

Etnik ve mezhepsel kimliğin öne çıkarılması ve sınıf kimliğinin fiilen önemsizleştirilmesi çabaları, bu yanılsamaların bir boyutudur. Ancak daha günübirlik yanılsamalar da yaşanmaktadır.

1995 yılı kamu kesimi toplu iş sözleşmeleri sürecinde Hükümetin izlediği ana strateji, sendikali işçilerle toplumun diğer tüm kesimlerini karşı karşıya getirmektir. TÜRK-İŞ ise saflaşmayı, çalışanlar ve emekliler bütünlüğü ile Hükümet, IMF ve temsil ettiği sınıflar arasında oluşturmaya çalışıyordu. Hükümet, ülkedeki tüm sorunların sorumluluğunu 600 bin kamu işçisinin omuzlarına yıkmaya çalışıyor, tüm çalışanları ve emeklileri, sendikali işçilere karşı tahrik ediyordu. Bu kampanya önemli ölçüde etkili oldu. Sınıf bilincine sahip olmayan ve örgütsüz birçok memur, kendi sorunlarının sorumlusu olarak sendikali işçileri gördü.

Son aylarda Türkiye gündeminin en önemli sorunlarından biri sosyal güvenlik ve SSK'dır. Bu konuda da yanılsamalara düşmemek gerekir.

SSK ciddi bir bunalım yaşamaktadır. SSK'nın emekli aylığı ödemeleri tehlikededir. SSK sağlık tesislerinde sunulan hizmet son derece yetersizdir. Bunların sorumlusu kimdir?

Sermayenin sözcülerine göre, bunun birinci sorumlusu "devlet"tir. Bu sözcülerden biri, "devletin işçinin parasını lüpledığını" ileri sürmektedir. Bu görüş ileri sürüldükten sonra, devletin küçültülmesi, SSK'nın özelleştirilmesi savunulmaktadır. Bu anlayış, sermayenin çıkarları doğrultusundaki küreselleşmenin ulus devlet karşıtı politikalarının unsurlarından biridir. Halbuki SSK'da işçinin parasını "lüpleyen", sermayedir. Ancak, sermayenin sözcülerinin bu propagandaları nedeniyle, birçok kişi, sermayenin sorumluluğunu, sınıflarüstü bir devlete yüklemektedir.

Sermayenin sözcülerinin yanılsama yaratmadaki yeni hedefi emeklilerdir. Çeşitli raporlarda ve konuşmalarda, Türkiye'yi emeklilerin batıracağı ileri sürülmektedir. 1995 yılında sendikali işçilere yönelik kampanya, günümüzde emeklilere karşı başlatılmıştır.

SSK'nın sağlık hizmetlerinin yetersizliğinin sorumluluğunu hekimlere ve diğer sağlık personeline yüklemek de kolaycılık ve yanılsamadır. Yeterli sayıda hekim ve diğer sağlık personeli bulunmazsa, bunlara gerekli olan tesis ve makina-teçhizat sağlanmazsa, bu kişilerin insanca yaşamalarına yeterli ücret ve temel sendikal hak ve özgürlükler verilmezse, nitelikle ve yeterli bir hizmetin alınması da olanaklı değildir. Ancak yaratılmak istenilen hava, SSK sağlık hizmetlerinin sorumlusunun bu kişiler olduğudur. Bu sorunların yaratılmasında SSK'nın sermaye tarafından yağmalanması ve özelleştirme mantığı ve uygulamaları gözardı edilmektedir.

SSK'nın sorunlarının ana nedeninin SSK'daki bazı çalışanların ufak tefek istismarları olduğunu savunmak da benzer bir yanılsama yaratmayı amaçlamaktadır. Bazı personelin ufak tefek istismarları önemlidir; bunların önlenmesi gerekir. Ancak SSK'nın sorunlarının asıl kaynağı, kocaman istismarlardır. Dikkatler az sayıdaki ufak istismarlara yoğunlaştırılınca, büyük hırsızlıklar gözlerden gizlenebilmektedir.

Belirli bir mücadelenin kazanılabilmesi için haklı olmak yeterli değildir. Haklı olanların kendi saflarındaki yanılsamaları ve bunlardan kaynaklanan bölünmeleri önlemesi zorunludur. Geçen yıl kamu kesimi toplu sözleşme görüşmeleri sırasında yaratılan yanılsamalar, günümüzde farklı toplumsal kesimler arasında yeniden yaratılmak istenmektedir. Bu konularda yüzeysellikten kaçınmak, ortak uzun vadeli çıkarları ön planda tutan politikalar izlemek sorunların çözümünü kolaylaştıracaktır.

⁹⁴ 17.4.1996, **Siyah Beyaz**.

Sendikacılıkta Kavram Fetişizmi⁹⁵

Ülkemizde kavramlara çok fazla önem veriyoruz. Bazan belirli kavramlar fetişleştiriliyor ve içeriği hiç düşünülmeden kullanılıyor. "Sınıf sendikacılığı" veya "sınıf ve kitle sendikacılığı" da böylesi kavramlardan biri.

Sınıf sendikacılığı kavramı tartışılırken öncelikle sınıf bilinci kavramı doğru anlaşılmalıdır. Sınıf bilinci, sosyalist olmak değildir. İşçilik bilincine sahip bir işçi, sorunlarının sorumlusu olarak yalnızca kendi patronunu görür. Sınıf bilincine sahip bir işçi, sorunlarının sorumlusu olarak sermayedar sınıfı görür. Sosyalist, komünist veya anarşist bilince sahip bir işçi ise sorunlarının sorumlusu olarak kapitalizmi görür. Sınıf bilinçli bir işçinin sosyalist veya komünist veya anarşist olması gerekmez.

Sınıf sendikacılığını kavramada, onun ne olduğunu anlatmaktan çok, onun ne olmadığını anlatmak belki daha kolaydır.

Meslek veya işyeri sendikacılığını temel alan bir anlayış, sınıf sendikacılığını reddeder. Bu anlayışta, aynı meslekten veya aynı işyerinde çalışan ücretlilerin çıkarlarının korunması önceliklidir. Meslek veya işyeri sendikacılığında sınıfın bütünüün çıkarları genellikle ikinci plandadır. Ancak, kuruluştaki meslek ve işyeri sendikacılığı olarak başlayan bir anlayış, zaman içinde federasyon veya bölge birlikleri aracılığıyla yeniden örgütlenebilir ve sendikal faaliyetin ağırlığı bu üst örgütlere kaydırılarak sınıfın geniş kesimlerinin çıkarlarını temel alan bir mücadele de sürdürülebilir.

Belirli bir etnik kökenden veya mezhepten olanların birliğine dayalı bir anlayış, sınıf sendikacılığını reddeder. Sınıf sendikacılığında, sınıf kardeşliği, siyasi görüş kardeşliğinin, etnik köken kardeşliğinin ve din-mezhep kardeşliğinin çok daha önündedir, insanların ve örgütlerin davranışlarında belirleyicidir. Sınıf kimliğini değil de, milliyeti ön planda tutan bir siyasi hareketin denetimindeki bir sendikanın sınıf sendikacılığını savunduğunu ileri sürmesi son derece büyük bir çelişkidir.

Sınıf sendikacılığının sendikal mücadelede kullanılan araçlar ve yöntemlerle de fazla ilgisi yoktur. Meslek veya işyeri sendikacılığını veya işçi sınıfının bir kesiminin örgütlendiği işçi aristokrasi sendikacılığı savunup, bu anlayış çerçevesinde çok militan bir mücadeleyi verenler olmuştur. Buna karşılık, sınıfın bütünüün veya geniş kesimlerini harekete geçirebilen ve militan ve sert eylemlere başvurmadan sonuç alabilen bir sınıf sendikacılığı mümkündür.

Yalnızca kendi üyelerinin sorunlarıyla ilgilenen bir anlayış, sınıf sendikacılığıyla bağdaşmaz. Sendika, doğrudan temsil ettiği üyelerin yanı sıra, sınıfın bütünüün sorunlarıyla ilgilendikçe sınıf kimliğini geliştirir. Doğrudan temsil ettiği üyelerin sorunlarının çözümü de zaten sınıfın bütünüün sorunlarının çözümü için çaba göstermekten geçmektedir. Demokratikleşmeden asgari ücretin artırılmasına kadar birçok talep bu niteliktedir.

Anti-demokratik sendikal uygulamalar sınıf sendikacılığıyla bağdaşmaz. Anti-demokratikliğin bir boyutu, organların seçiminde ve denetlenmesindeki yanlış davranışlardır. Anti-demokratikliğin diğer boyutu ise, belirli siyasi hareketlerin veya partilerin, çeşitli oyunlarla, sendikaları dışarıdan yönetmeye veya yönlendirmeye çalışmasıdır. Örneğin, sendikaları bir siyasi partinin kitlelerle ilişkisindeki bağlantı kayışı olarak gören anlayış veya sendikalar ile siyasi partiler arasında bir astlık ve üstlük anlayışını kabul eden yaklaşımlar, sınıf sendikacılığıyla bağdaşmaz. Belirli bir siyasi partiyle çeşitli düzeylerde ve biçimlerde ilişki içinde olunulabilir. Ancak buradaki önkoşul, bu ilişkinin sendikaların yetkili organlarında açıkça tartışılması ve karara bağlanmasıdır.

Dünyada ve Türkiye'de sermayenin yeni saldırısı, teknolojik gelişmeler ve diğer etmenler, sendikacılık hareketinin içinde biçimlendiği ortamda köklü değişikliklere yol açmıştır. Sendikacılık da, biraz gecikmeli olarak, önemli bir anlayış ve yapı değişikliğini yaşamaktadır. Fetişleştirilmiş kavramlardan bu olguyu kavramaya çalışmak yerine, olgunun kendisini incelemek ve kavramaya ve etkilemeye çalışmak çok daha doğru bir davranıştır.

⁹⁵ 24.4.1996, **Aydınlık**.

Grev Tarihimiz⁹⁶

Sendikaların büyük bir bölümü dergi çıkarır. Bu dergilerin bir kısmında da işçileri eğitmeye yönelik bölümler vardır. Bu yazımda değineceğim konu, bir sendikanın dergisinin 1995 Mart sayısında "grev" konusunda verilen eğitici ve öğretici bilgiler.

Başkalarının maddi hatalarını düzeltmek ukalalık gibi gelebilir. Ancak, bunca yıldır doğrusunun bilinmesine ve yayınlanmasına karşın, öğrenmemekte ve yanlışlıkta ısrar edilmesini anlayamıyorum. Ayrıca, bir konuda birşeyler yazılacaksa, öncelikle bu konudaki güvenilir kaynaklara veya atıfta bulunulan metinlerin asıllarına bakmakta sonsuz yarar var. Aksi taktirde, "eğitici ve öğretici" olma iddiasıyla yazılanlar, insanları kendi haline bırakmaktan daha zararlı olabiliyor.

Sendika dergisinin son sayısında şöyle deniliyor:

"Osmanlı İmparatorluğu'nda işçi kavramının ortaya çıkması ancak 19. yüzyılın ikinci yarısından sonradır. İşçilerle işverenler arasındaki uyumsuzluklara da ancak bu dönemden sonra rastlanır."

Bu iddia kesinlikle yanlış. Ömer Lütfi Barkan'ın **Süleymaniye Camii ve İmaret İnaatı (1550-1557)** isimli iki ciltlik değerli çalışmasına bakanlar, 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda inşaat işkolunda ücretli işçi istihdamının ne kadar yaygın olduğunu görür. Söz konusu inşaat 2,7 milyon işgünü çalışılmış, bu sürenin yüzde 55'ini (1,5 milyon işgünü) ücretli işçiler, 1,1 milyon gününü acemi oğlanları, 140 bin gününü de köleler gerçekleştirmiştir. Ücretlilerin çalıştığı 1,5 milyon işgününün 290 bini vasıfsız işçilere aittir⁹⁷. 1631 yılında Musul Kalesi'nin yapımında ücretli olarak çalışanların (ücretli işçilerin) sayısı ise 3035 idi⁹⁸.

İşçilerle işverenler arasındaki uyumsuzluk konusunda da saptanan ilk örnek, inşaat sektörüne ilişkindir. 1587 yılında Mehmet Paşa tarafından yaptırılan camide çalışan duvarcı, marangoz ve taşçı ustaları (işgücünden başka satacak birşeyi olmayan ücretli işçiler), 12 akçe olan yevmiyelerinin yetmediğini belirtip, 4'er akçe zam isterler. Mimar Sinan da durumu bir yazıyla yetkililere bildirir ve bu talep kabul edilir. Buna karşın, "ziyade talep idüp virmezseniz işlemez deyu teallül ve niza" edenler çıkar. Bu durum karşısında takınılan tavır şudur: "İmdi fermanı şerifime itaat itmiyenlerin hakkından gelmek lazımdır... Emrime muhalefet idüp gaybet idenleri bulub getürmeye ilam eylesen ki, gediği ahare virile ve münbaad emrime muhalif teyifei mezbureye iş idirmiyisin."⁹⁹

Sendika dergisinde şunlar yazılıyor: **"Belgelerle saptanan ilk grev hareketi ise, 1872 tarihinde İstanbul'da tersanelerde çalışan 600 kadar işçinin grevidir. Aralarında çok sayıda yabancı işçinin de bulunduğu bu kitle Babıali'ye kadar yürüyüp ücretlerinin azlığını protesto eder."** Bu iddia yanlıştır. Bu yanlışlığın ilk kaynağı Lütfü Erişçi'dir¹⁰⁰. Ancak bundan 26 yıl önce, Oya Baydar bu yanlış düzeltti. Tersane grevinin 1873 yılı Ocak ayına rastladığını, saptanabilen ilk grevin 1872 yılı Şubat ayı içinde Beyoğlu Telgrafhanesi işçileri tarafından gerçekleştirildiğini yazdı¹⁰¹. Ayrıca, tersane işçilerinin 1873 grevi ve yürüyüşü de, iddia edildiğinin aksine, ücretlerin azlığını protesto etmek için değil, 11 aydır ödenmeyen ücretlerin ödenmesi içindi.

Bir başka kaynakta ise, 1863 yılında Ereğli kömür madenlerinde bir grev yapıldığı ileri sürülmektedir¹⁰².

Sendika dergisinde şöyle bir soru soruluyor: **"Grev yasalarımızda ne zaman yer aldı?"** Yanıtı da şöyle: **"1936 yılında kabul edilen Birinci İş Yasası'nda işçilerin grev yapamayacağı hükmü bulunmaktadır."**

Yine yanlış. 1923-1936 döneminde Türkiye'de yasalarda grev hakkı vardı. Bu hakkın kullanılmasını, 1909 Tatil-i Eşgal Kanunu düzenliyordu. 3008 sayılı İş Kanunu'nun (1936) 147. maddesi ile Tatil-i Eşgal Kanunu'nun yeni kanunla çelişen hükümleri iptal edildi ve grev yapılması yasaklandı. Ayrıca, Türk Ceza Kanunu'nun 201. maddesine 2275 sayılı kanunla 8.6.1933 tarihinde eklenen hükümle, şiddet ve tehdit kullanılarak greve yolaçılmasının cezalandırılması hükmüne bağlandı.

Bu hatalar çok mu önemli? Belki değil gibi gelebilir. Ancak bu konularda böylesine bilgisizlik ve özensizlik, diğer alanlardaki benzer tutum ve davranışların yansımaları değil midir?

⁹⁶ 6.5.1995, **Aydınlık**.

⁹⁷ Barkan, Ömer Lütfi, **Süleymaniye Camii ve İmaret İnaatı (1550-1557)**, Cilt I, TTK Yay., Ankara, 1972.

⁹⁸ Murphey, Rhoads, "The Construction of a Fortress at Mosul in 1631: A Case Study of an Important Facet of Ottoman Military Expenditure," **Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi**, Ankara, 1980, s.166.

⁹⁹ Ahmet Refik, **On Altıncı Asırda İstanbul Hayatı (1553-1591)**, Devlet Basımevi, İstanbul, 1935.

¹⁰⁰ Erişçi, Lütfü, **Türkiye'de İşçi Sınıfının Tarihi (Özet Olarak)**, Kutulmuş Basımevi, İstanbul, 1951, s.4. Bu yanlış sürdüren bir örnek olarak bkz. Güzel, Şehmus, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İşçi Hareketi ve Grevler," **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 3, İstanbul, 1985, s.805.

¹⁰¹ Baydar (Sencer), Oya, **Türkiye'de İşçi Sınıfı (Doğuşu ve Yapısı)**, Habora Yay., İstanbul, 1969, s.133.

¹⁰² Issawi, **The Economic History of Turkey**, Chicago, 1980, s.50-51, aktaran, İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, Hil Yay., 1983, s.154.

Başbakanlık, Konsey'le Komite'yi Birbirine Karıştırıyor¹⁰³

Son yıllarda sık sık kamuoyu gündemine gelen bir organ, **Ekonomik ve Sosyal Konsey**'dir. Önümüzdeki aylarda duyulmaya başlayacak olan bir organ ise, **Ekonomik ve Sosyal Komite**'dir. Bu iki organı tanıtmakta, birbiriyle karıştırmamakta yarar vardır. **Başbakanlık bu iki organı birbirine karıştırmaktadır.**

Askeri yönetim döneminde anti-demokratik bir biçimde oluşturulmuş Danışma Meclisi'nde kabul edilen Anayasa taslağında, ülkemizde bir ekonomik ve sosyal konseyin oluşturulması öngörülmüştü. Bu hüküm, Milli Güvenlik Konseyi tarafından taslaktan çıkarıldı.

1995 yılına kadar bu konuda epey tartışma oldu. 1992 yılı sonlarında "Ekonomik ve Sosyal Danışma Konseyi Kanun Tasarısı" hazırlandı. Ancak bu tasarı yasalaşmadı. Bu dönemde, Türkiye, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün "Uluslararası Çalışma Normlarının Uygulanmasının Geliştirilmesi için Üçlü Danışmalar" hakkındaki 144 sayılı Sözleşmesini onayladı. Böylece, **işçi, işveren, hükümet temsilcilerinden oluşacak** bir kurumun kurulması daha da ivedi hale geldi. Başbakanlık, 17 Mart 1995 tarihli bir genelgeyle "Ekonomik ve Sosyal Konsey'i" kurdu.

Ekonomik ve Sosyal Konsey, işçi, işveren ve hükümet temsilcilerinden oluşmaktadır. Konsey'de işçileri, "en çok üyeye sahip Konfederasyondan iki üye" temsil etmektedir. Bu temsil yetkisini, ILO Uluslararası Çalışma Konferansları, Yüksek Hakem Kurulu, Asgari Ücret Tespit Komisyonu gibi yapılarda olduğu gibi, TÜRK-İŞ kullanmaktadır. Memurların temsilcisi yoktur. Konsey son derece anti-demokratik bir yapıdadır. Tarafların temsilinde büyük bir dengesizlik söz konusudur. Ancak bu anti-demokratik yapının fazlaca da bir önemi yoktur, çünkü bu kurum tamamiyle bir danışma organı niteliğindedir, hiçbir kişi veya kuruluş hakkında karar alma yetkisi yoktur. Ekonomik ve Sosyal Konsey, Tansu Çiller tarafından TÜRK-İŞ'in büyük grevleri sırasında toplantıya çağrılmış ve işçilere karşı kullanılmak istenmiştir. TÜRK-İŞ de bu toplantıya gitmemiştir. Kamuoyunda bu Konseye karşı büyük bir güvensizlik doğmuştur.

Ayrıca, bu Ekonomik ve Sosyal Konsey, genellikle sunulduğu ve zannedildiği gibi yeni bir uygulama da değildir. Çalışma Bakanlığı'nın 1945 yılında kurulmasıyla böyle bir organ da oluşturulmuştur. Bunun adı, Çalışma Meclisi'dir. **Çalışma Meclisi'nde de işçi, işveren ve hükümet temsilcileri yer almaktadır.** Çalışma Meclisi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca belirlenen gün ve gündemle toplanmakta, bir danışma organı olarak faaliyet göstermektedir. Çalışma Meclisi, Ekonomik ve Sosyal Konsey'den daha demokratiktir. Meclis'e katılacak işçiler, "en fazla işçiyi temsil eden Konfederasyonca" her işkolunu ayrı ayrı temsil edecek biçimde seçilmektedir. Çalışma Meclisi'nde de işçileri TÜRK-İŞ temsil etmektedir.

Adını önümüzdeki günlerde duymaya başlayacağımız **Ekonomik ve Sosyal Komite** ise bundan tümüyle farklıdır. **Bu organda Hükümet temsilcileri bulunmaz. Ekonomik ve Sosyal Komite, işçi, işveren ve "diğer çıkar grupları" temsilcilerinden oluşur.**

Ekonomik ve Sosyal Komite, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkisi nedeniyle gündeme gelmiştir. Avrupa Birliği'nde Avrupa Komisyonu'na ve Avrupa Birliği Konseyi'ne görüş bildirmek amacıyla 222 üyeden oluşan bir Ekonomik ve Sosyal Komite vardır. Bu Komite'de Almanya, Fransa, İtalya ve İngiltere 24 üyeye, İspanya 21 üyeye, v.b. temsil edilmektedir. Üyeler, ulusal hükümetler tarafından önerilmekte ve Avrupa Birliği Konseyi tarafından 4 yıllık dönemler için atanmaktadır. Her ülkenin temsilcileri, işçileri (memurlar dahil), işverenleri ve "diğer çıkar gruplarını" temsil etmektedir.

Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Konseyi arasında 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması'nın 27. Maddesi'ne göre, Ortaklık Konseyi, Avrupa'daki Ekonomik ve Sosyal Komite ile, **Türkiye'de buna uyan organ** arasındaki gerekli işbirliğini ve ilişkileri geliştirecek tüm uygun adımları atacaktır. Bunun anlamı, Türkiye'de de bir Ekonomik ve Sosyal Komite'nin kurulmasıdır.

Türkiye'de henüz bir Ekonomik ve Sosyal Komite yoktur. Avrupa Birliği ile Türkiye arasında gümrük birliğinin oluşturulması hakkındaki hükümlerin uygulanması konusunda Avrupa Birliği - Türkiye Ortaklık Konseyi'nin 6 Mart 1995 tarihli kararının ardından, Hükümet, bu konuda adım atmaya başlamıştır. Hükümetin amacı, Avrupa Parlamentosu'nda 14 Aralık 1995 tarihinde yapılacak oylamada, gümrük birliği kararının onaylanmasıdır. Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla, Avrupa Birliği Ekonomik ve Sosyal Komitesi ile Türkiye'deki Ekonomik ve Sosyal Komite arasında bir ortak Komite (AB-Türkiye Karma İstişare Komitesi) oluşturulması gerekiyordu. Ancak Türkiye'de bir Ekonomik ve Sosyal Komite yoktu. Bu durumda, AB-Türkiye Karma İstişare Komitesi alelacele oluşturulurken, Türkiye tarafı bir Komite biçiminde örgütlenmedi, tek tek kurumların temsilcileri olarak bu Karma İstişare Komitesi'ne katıldı.

AB ve Türkiye'den 18'er temsilcinin katılımıyla AB-Türkiye Karma İstişare Komitesi kuruluş toplantısı 16 Kasım 1995 tarihinde Brüksel'de yapıldı. Türkiye'den katılan 18 kişinin 6'sı işçi (kamu emekçilerinin 1 temsilcisi katılmadı), 6'sı işveren, 6'sı da diğ er çıkar gruplarının (Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu, Barolar Birliği, YÖK, Tüketiciler Derneği, Türk Tabipleri Birliği, TMMOB) temsilcileriydi. İkinci toplantısı ise 19 Nisan 1996 günü İstanbul'da gerçekleşti. Bu ikinci toplantıda Karma İstişare Komitesi'nin Tüzüğü de kabul edildi. Şimdi gündemdeki sorun, AB-Türkiye Karma İstişare Komitesi'nde Türkiye tarafını temsil edecek olan Ekonomik ve Sosyal Komite'nin oluşturulmasıdır.

ILO ile bağlantılı olan Ekonomik ve Sosyal Konsey, işçi, işveren, hükümet temsilcilerinden oluşurken, Avrupa Birliği ile bağlantılı Ekonomik ve Sosyal Komite, işçi, işveren, çeşitli çıkar grupları temsilcilerinden oluşmaktadır. Bu iki organı birbiriyle karıştırmamak gerekmektedir. Ekonomik ve Sosyal Konsey'de, hükümet temsilcileri vardır. Ele alınacak konular, üçlü yapı içinde, işçi-işveren ilişkileridir. Ekonomik ve Sosyal Komite'de hükümet yoktur, toplumun çeşitli kesimlerinin ("çeşitli çıkar grupları") temsilcileri vardır. Ele alınacak konular, ekonomik ve toplumsal yaşamın tüm alanlarıdır. Konsey, ILO'nun 144 sayılı Sözleşmesi ile bağlantılıdır. Komite, Avrupa Birliği ile bağlantılıdır.

İşin ilginç yanı, Hükümet bu iki organı (Konsey ve Komite) birbirine karıştırmıştır.

Avrupa Birliği - Türkiye Ortaklık Konseyi'nin 6 Mart 1995 tarihli kararından 11 gün sonra alelacele çıkarılan ve Ekonomik ve Sosyal Konsey'in kurulmasını öngören Başbakanlık Genelgesi'nde şöyle denilmektedir:

"Ankara Anlaşması'nın 27. maddesinin uygulanmasını teminen özellikle Avrupa Topluluğu'na entegrasyon çalışmaları çerçevesinde, bilhassa adı geçen toplulukta aktif tasarruflar açısından büyük fonksiyon ifa eden ekonomik ve sosyal komite ile iletişim ve bilgi

¹⁰³ 24.4.1996, **Siyah Beyaz.**

alışverişinin bu çerçevede sağlanması da böyle bir yapılanmanın zarureti ortaya koymaktadır...Avrupa Birliği ile entegrasyonu ve çalışmaları yönünde özel kurum ve kuruluşlar ile gerekli koordinasyonu...sağlamak üzere, 'Uluslararası Çalışma Normlarının Uygulanmasının Geliştirilmesi için Üçlü Danışmalar Hakkında' ILO'nun 144 sayılı Sözleşmesinin de gereği olarak, 'Ekonomik ve Sosyal Konsey' kurulmuştur."

Başbakanlık, bu mantıkla, ILO'yla hiç ilgisi olmayan Türkiye Ziraat Odaları Birliği ve Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu'nu temsilen birer üyenin de Ekonomik ve Sosyal Konsey'de yer almasına karar vermiştir.

Başbakanlık Genelgesinde, hükümetin mutlaka içinde yer alması gereken bir organ ile hükümetin kesinlikler içinde yer almaması gereken bir organın birbirine karıştırılmış olması Türkiye Cumhuriyeti açısından üzüntü verici bir durumdur.

Hızla Mülksüzleşenler Rakip mi, Dost mu?¹⁰⁴

Türkiye'de küçük köylülüğün ve küçük esnaf ve sanatkarın geçmişte siyasal nedenlerle geciktirilmiş mülksüzleşmesi, günümüzde çok hızlı bir biçimde sürmektedir. Yaşanan ekonomik bunalım nedeniyle tarımın desteklenmesine ayrılacak kaynaklar kısıtlanmıştır. Sovyetler Birliği'nin çökmesinin ardından, anti-komünist mücadelede küçük üreticiler kuşağına olan gereksinim ortadan kalkmıştır. Tam tersine, büyük bir çaresizlik içine itilerek, 19. yüzyıl koşullarında çalışmayı kabul etmekten başka olanağı olmayan geniş bir kitle yaratılmak istenmektedir. PKK'nın eylemlerine ve buna karşı uygulanan stratejiye bağlı olarak köyler boşalmakta ve boşaltılmaktadır.

Kentlerde ise, bir tarafta fason üretim ve taşeronluk yoluyla gerçekte tekelci sermaye tarafından sömürülen küçük işletmeler oluşurken, diğer taraftan birçok küçük işletme de hızla tasfiye olmaktadır. Son dönemlerde kurulan ve bir bölümü yabancı sermayeli olan hipermarketler, küçük esnafın hızla tasfiyesine yol açmaktadır. Carrefour, Continent, Contour, Baymar, Planet, AS 2000, Bauhaus, Götzen, Metro, Migros, İsmar, Gima hızla yayılmaktadır. Yalnızca Bauhaus, önümüzdeki 5 yıl içinde Türkiye'de 10 tane daha mağaza açmayı planlamaktadır.

Bu, geciktirilmiş bir mülksüzleşmenin hızlı bir biçimde gerçekleşmesidir.

Mülksüzleşmiş bu kitle kentlere ve özellikle de büyük kentlere göçmektedir.

Mülksüzleşen bu kitle, onları bekleyen büyük sanayi kuruluşlarına işçi olarak giremeyecektir. Yıllardır yatırımların yavaşlamasına bağlı olarak, ne böyle sanayi işletmeleri vardır, ne de köylerden kentlere yeni göçen bu kitlenin böylesi sanayi kuruluşlarında çalışacak becerisi ve niteliği.

İşçi sınıfının saflarına, geçmişle kıyaslanmayacak biçimde yoksul ve çaresiz bir kitle katılmaktadır. Bu kitle rakip midir, dost mu?

Bu soruyu günümüzde sormak son derece önemlidir. Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin orta vadeli geleceğinde bu sorunun yanıtı önemli bir rol oynayacaktır.

Mülksüzleşmiş ve çoğunluğunu geçmişte kentle bağları oldukça sınırlı köylülerin oluşturduğu bu kitle, uzunca bir süre işçilikle işportacılık, v.b. geçici işler arasında bocalayacaktır. Bu kitlenin önemli bir bölümü, ilk olarak kentlerdeki lumpenproletarya saflarına katılacaktır. Kentlerde yaşayacağı büyük yoksulluk ve çaresizliğin yanı sıra, tanık olacağı büyük gelir adaletsizliği, şeriatçı, silahlı kürt milliyetçisi veya, çok az olsa da, silahlı sol eğilimlerin etkisini artıracaktır.

Bu kitlenin çok büyük bir bölümünü, geçmişte geçici işçilik veya mevsimlik işçilik bile yapmayan insanlar oluşturmaktadır. Bunlar ilk kuşak kent mülksüzleridir, henüz işçilik bilincine kavuşabilmek için gerekli olan iş olanağına bile kavuşmamış işsizlerdir.

İşçi sınıfı saflarına bu hızlı mülksüzleşmeyle katılacak olan bu milyonlarca insan belirli bir süre sendikacı işçilerin rakibi olarak kullanıma tehlikesini taşımaktadır.

Aç ve çaresiz insan, gerçekten yalnızca ekmek parası için çalışmayı kabullenebilir. İşçi sınıfının onyıllar süren mücadelesiyle elde edilen kazanımların ne bilincinde olabilir, ne de onların korunması ve geliştirilmesi için en küçük bir özveriye hazırdır. Sermayenin yeni saldırısının çeşitli unsurları, onların bu bilinci kazanmasını önleyici tuzaklarla doludur. Eve-iş-verme sistemi, götürü iş, kaçak işçilik, taşeron işçiliği, grevkıracılık gibi uygulamalar önümüzdeki günlerde bu tür sorunları artıracaktır. Orman Genel Müdürlüğü'nde fidanlıklarda ve ağaçlandırmada geçmişte ücretli işçiler çalıştırılırdı. Bu yıl Orman-İş üyesi işçilere işbaşı yaptırılmadı. Örneğin, Ankara'da, onların yerine, Mardin'den getirilen çok yoksul insanlara iş verildi. Bu insanlar, çok düşük ücretler karşılığında, götürü iş aldılar ("vahidi fiyat") ve ailecek çalışarak "ekmek parası" kazanmaya çabaladılar, çabalıyorlar.

Geciktirilmiş mülksüzleşmenin hızlı bir biçimde gerçekleştirilmesi orta ve uzun vadede olumludur. Tüm bencilliğiyle kırsal küçük üreticilik tasfiye edilmektedir. Küçük üretici köylülüğün tasfiyesi olumludur; ancak kısa vadede bu mülksüzleşmiş kitlenin işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi açısından önemli sorunlar yaratacağının da farkında olmak, buna karşı çeşitli önlemler geliştirmek gereklidir.

¹⁰⁴ 4.5.1996, **Aydınlık**.

Kıdem Tazminatı¹⁰⁵

Türkiye'de işçilerin en hassas oldukları konulardan biri, kıdem tazminatıdır. Yürürlükteki İş Yasası'na göre, işveren tarafından "ahlak ve iyi niyet kurallarına uymadığı" gerekçesiyle işten çıkarmalar dışındaki işten çıkarmalarda, emeklilikte, ölümden, işçinin kendi görevi dışında bir işi yapmaya zorlanmasında, işçinin askere gitmesinde, bayan işçinin evlenme nedeniyle işten ayrılmak istemesi gibi durumlarda, işçiye 30 günlük ücreti tutarında bir kıdem tazminatı ödenir. 30 günlük süre toplu iş sözleşmeleri ile artırılabilir, ancak 12 Eylül sonrasında kıdem tazminatına bir tavan getirilmiştir. Toplu iş sözleşmede belirtilen süre ne olursa olsun, bir yıllık çalışma karşılığında ödenecek kıdem tazminatı, "Devlet Memurları Kanununa tabi en yüksek devlet memuruna 5434 sayılı T.C.Emekli Sandığı Kanununun hükümlerine göre bir hizmet yılı için ödenecek azami emeklilik ikramiyesini geçemez." Günümüzde bu miktar 35.176.250 liradır.

Karlarını artırmak isteyen işverenlerin en önemli hedeflerinden biri kıdem tazminatının kaldırılmasıdır. Birçok işveren, yasaların kendilerine tanıdığı birçok avantajdan yararlanarak veya yasaları çiğneyerek, kıdem tazminatı ödememenin yollarını bulmaktadır. İşçinin sendika üyesi olmaması durumunda, yasadaki bu hakkın uygulanması bile olanaksız olmaktadır.

Kahramanmaraş ve Gaziantep illerinde tekstil sanayii hızla gelişmektedir. Geçen hafta bu bölgede işyeri sendika temsilcisi arkadaşlarla görüştüğümde, çoğunlukla ihracat için çalışan bu işyerlerindeki işçilerin henüz sendikalı olmadıklarını, yasalarda yer alan birçok haktan yararlanamadıklarını anlattılar. Birçok işverenin, fazla kıdem tazminatı ödeme yükümlülüğünden kurtulmak için, sık sık tüm işçilere çıkış verdiğini, askerlik öncesi genç erkek işçiler ile evlilik öncesi genç kızları çalıştırmayı tercih ettiğini anlattılar.

Ayrıca, son yıllarda hızla artan ve sayılarının 4 milyonu geçtiği tahmin edilen kaçak işçilere kıdem tazminatı ödenmemektedir. Eve-iş-verme sistemi içinde çalışanlar da kıdem tazminatı hakkından mahrumdur.

İşverenler tarafından yapılan birçok açıklamada kıdem tazminatının diğer ülkelerde olmadığı, bu uygulamanın ülkemizdeki sanayicilerin uluslararası alandaki rekabet gücünü kırdığı iddiaları ileri sürülmektedir. İşsizlik sigortası gündeme getirildiğinde, işverenler hemen kıdem tazminatının kaldırılması koşuluyla bu sigorta kolunu kabul edebileceklerini belirtmektedirler.

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından 1996 yılında yayınlanan bir rapora¹⁰⁶ göre, Türkiye'deki kıdem tazminatı geliştirmekte olan ülkelerin çoğunun üstünde değildir, sanayicilerin uluslararası alandaki rekabet gücünü zayıflatan bir etki yapmamaktadır. Söz konusu raporda dünyanın 20 geliştirmekte olan ülkesinde 3 yıllık çalışma karşılığında ödenecek kıdem tazminatı miktarları belirtilmiştir. Bu ülkelerin 7'sinde (Kenya, Tanzanya, Tunus, Hong Kong, Hindistan, Pakistan ve Singapur) ödenen kıdem tazminatı, Türkiye'dekinin altındadır. Bu ülkelerin 9'unda (Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Kosta Rika, Cezayir, Bangladeş, Filipinler, Tayvan) ödenen kıdem tazminatı Türkiye'dekiyle aynıdır. 3 yıllık çalışma karşılığında daha yüksek ödeme yapılan ülkeler de şunlardır: Meksika: 7,33 aylık ücret; Endonezya: 4 aylık ücret; Tayland: 6 aylık ücret.

Emekli olan bir işçi geçmişte kıdem tazminatı ile bir ev alabilirken, günümüzde bu imkansızlaşmıştır. Sendikaların ve işçilerin haklı talebi, 12 Eylül sonrasında kıdem tazminatı konusunda getirilen tavanın kaldırılmasıdır. Tavan uygulaması, özgür toplu pazarlık düzenine açık bir müdahale oluşturduğundan, ILO'nun Türkiye tarafından onaylanmış 98 sayılı Sözleşmesini de ihlal etmektedir.

¹⁰⁵ 22.5.1996, **Siyah Beyaz**.

¹⁰⁶ ILO, **Employment Policies in a Global Context**, 1996, Cenevre, s. 91.

Herkes Değişmek Zorunda¹⁰⁷

Türkiye hızla işçileşirken ve işçilerin aralarındaki çıkar farklılıkları, sermayenin yeni ve güçlü saldırısı karşısında uzun vadede önemini azaltırken, teknolojik gelişmelerin ve işverenlerin uyguladığı bazı politikaların kısa vadede yarattığı bazı sorunların çözümü için bilinçli bir çabanın da gösterilmesi gereklidir. Bu değişen koşullarda herkesin değişmesi zorunludur.

Sermaye, sendikal örgütlülüğü zayıflatmak ve yürürlükteki işçiyi koruyucu mevzuatı etkisiz kılmak amacıyla işyerlerini küçültmekte, fason üretimi ve taşeronluğu yaygınlaştırmakta, eve-iş-verme sistemini teşvik etmekte, kaçak işçiliği etkili bir biçimde kullanmaktadır. Kısmi süreli (part-time) çalışma ve kiralık işçi uygulamaları gündemdedir. Bu uygulamalar ücretli emek ile sermaye arasındaki ilişkinin niteliğini değiştirmemekle birlikte, sendikal örgütlülüğün bugüne kadarki yapı ve işleyişi çerçevesinde önemli sorunlar yaratmaktadır.

Sendikalar bu gelişmeler karşısında yeterince hazırlıklı değildir ve özellikle, büyük kısmını işçi sınıfından insanların oluşturduğu yeni kent yoksullarından büyük ölçüde kopuktur.

Meşru ve demokratik yollardan mücadeleyi temel almış siyasal örgütlenmelerin de bu kesimlerde etkili olduğunu ileri sürmek olanaklı değildir.

Hızla işçileşen Türkiye'de işçi sınıfının giderek artan bir bölümünü oluşturan bu kesimlerle nasıl ilişki kurulacaktır? Küçük işyerlerinde ve genellikle kaçak olarak çalıştırılan milyonlarca işçi nasıl örgütlenecektir? Evlerde çalışanlar, hak alma ve geliştirme mücadelesine nasıl katılacaktır? Uluslararası ve yerli tekeli sermayenin doğrudan sömürüsüne maruz kalan küçük üreticilerle ilişkiler nasıl düzenlenecektir?

İlk olarak, sendika ve siyasal parti arasındaki katı görev bölümünün yeniden tartışmaya açılması gerektiği kanısındayım.

Birçok insanın kafasında değişmez ve evrensel bir gerçekmiş gibi algılanan bir katı işbölümü vardır. Sendika, "ekonomik ve demokratik" mücadelenin, siyasal parti ise "siyasal" mücadelenin aracıdır.

Bir kere, bu ayırmada kullanılan kavramlar da net değildir. Siyasal mücadele yalnızca iktidar mücadelesi midir, yoksa sınıfın geniş kesimlerini veya tümünü harekete geçiren ve hedefi bir yasa değişikliğiyle sınırlı olan bir mücadele de siyasal nitelikte midir? Hangisi nerede başlar, nerede biter?

Ücretli emek ile sermaye arasındaki çelişkilerin daha da keskinleşeceği, ancak işçi sınıfının yapısında önemli değişikliklerin yaşandığı koşullarda, geçmişin bu alandaki katı işbölümlerinin aşılması gerekir.

Sendikalar siyasal mücadeleye, siyasal partiler ise ekonomik ve demokratik mücadeleye daha fazla ağırlık vermelidir.

İşçi sınıfının bu değişen yapısında bugün geleneksel sendikal örgütlülük içinde yer almayan geniş işçi kitleleri mutlaka yeni biçimlerde örgütlülük içine alınmalıdır. Bunların bir bölümü, anlayışı günün koşullarına uyumlu hale getirilen sendikalarda örgütlenebilir. Bir bölümü ise, anlayışı günün koşullarına uyumlu hale getirilen siyasal partilerin çatısı altında toplanabilir.

Sendikal hareket bu yeni kesimlerin örgütlenmesi için gerekli kaynağı ayırmalı, bu alanda gerekli çabayı göstermelidir.

Siyasal hareketler ise, programlarını yumuşatarak kitleselleşmeli ve "kullanmacı" mantığı terketmelidir. Günümüz koşullarında sendikaları ve diğer kitle örgütlenmelerini, siyasal partinin kitlelerle bağ kurmada kullanacağı ve siyasal partiye bağımlı bağlantı kayışları olarak görme anlayışı ile yeni görevlerin yerine getirilmesi olanaklı değildir.

Ayrıca, emekli dernek ve sendikaları, işsiz dernekleri, emeklilerin ve işsizlerin sendika üyeliğinin sürmesi, mahalle dernekleri, tüketim kooperatifleri, yardımlaşma sandıkları, meslek dernekleri gibi örgütlenmelerin de önemi artmaktadır. Ancak siyasal hareketlerin bunları "kullanmaya" çalışmaları durumunda, geçmişte yapılan ve yararının olmadığı tekrar tekrar kanıtlanmış hatalar yeniden gündeme gelecektir.

Teknolojinin, sermayenin politikalarının ve işçi sınıfının yapısının değiştiği koşullarda, sendikaların ve siyasal partilerin değişmesi de zorunludur.

¹⁰⁷ 25.5.1996, **Aydınlık**.

İşverenler Ne İstiyor?¹⁰⁸

Diyalogdan korkmak kadar yanlış bir tavır olamaz. Çıkarları ve görüşleri farklı olanlar arasında diyalogdan kaçınanlar, genellikle kendi görüşlerine ve kendilerine güvenmeyenlerdir.

Yapısı yeni bir Başbakanlık genelgesi ile değiştirilen Ekonomik ve Sosyal Konsey bir diyalog platformudur. Umarım gerçekten etkili bir biçimde işler, toplumsal tarafların çıkarlarını dile getirebildikleri, farklılıklarını ve ortak noktalarını daha açık bir biçimde ifade edebildikleri bir organ olur. Böyle bir organdan mutlaka çözüm beklemek gibi bir hataya düşülmediği sürece, çekinilecek bir nokta da yoktur. "İşverenler ve hükümet, bu diyalog ortamını kendi lehlerine kullanırlarsa ne olacak?" gibi sorular gündeme getirilebilir. Güreşte her oyunun karşı oyunu vardır. Kim daha iyi uygularsa, o sonuç alır. Onlar nasıl kullanmak istiyorsa, siz de kullanmaya çalışırsınız, olur biter.

İşçi sendikaları da, işveren örgütleri de diyalogdan yana olduklarını ifade ediyorlar. İşçi sendikalarının genel kurullarda onaylanmış temel görüş ve talepleri var. İşveren örgütlerinin de benzer belgeleri söz konusu. Bu diyalogun daha sağlıklı bir biçimde sürdürülebilmesi için, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nun bazı temel görüş ve önerilerini hiç unutmamakta yarar var.

TİSK'in İşveren Dergisi'nin Mart 1996 sayısında yayınlanan "Çalışma Hayatına İlişkin Görüş ve Önerileri" yazısında Türkiye'deki bazı uygulamalar konusunda aşağıdaki biçimde şikayet edilmektedir:

- Kıdem ve ihbar tazminatları yüksektir.
- Hafta tatili ve genel tatillerde çalışılmadan ücret ödenmektedir.
- Fazla çalışma zamları yüksektir.
- Haftalık çalışma süresi kısadır.
- Ücret artışlarında verimlilik değil enflasyon esas alınmaktadır.
- Çalışma mevzuatı "katı"dır.
- Yan ödemeler asgari ücretin parçası olarak düşünülmemektedir.
- "Son yıllarda demokratikleşme ve uluslararası normlara uygunluk sağlama gerekçesi altında, çalışma hayatında istikrarı bozacak, Türk toplumuna işsizlik, yatırım azalması, gelir kaybı v.b. şekillerde yansıtacak olan, İş Güvencesi, İşsizlik Sigortası gibi yasal düzenleme çalışmaları yapılmaktadır."
- Yıllık ücretli izin süreleri uzundur.

Sözkonusu yazıda, emeklilik yaş sınırının yükseltilmesi savunulmakta, Türkiye'de işçilerin yeterli iş güvencesine sahip olduğu ileri sürülmekte ve şöyle denilmektedir: "Mevcut korumalar, örnek alınan pek çok Batı ülkesinin dahi üzerindedir."

İşçi örgütleri sürekli olarak anti-demokratik mevzuattan yakınırken, TİSK şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "Bugün çalışma hayatını düzenleyen yasa ve normların Avrupa Birliği ülkelerinin gerisinde olmadığı, hatta ekonomik gelişmişlik seviyemizin üzerinde olduğu rahatlıkla söylenebilir."

İşçi örgütleri, sendikal hak ve özgürlüklerle ekonomik gelişmişlik düzeyi arasında bağlantı kurma anlayış ve girişimlerine hep karşı olmuşlardır. Diğer taraftan, TİSK'in sözkonusu belgesinde sendikal hak ve özgürlüklerden ve işyerinde demokrasiden tek kelime söz edilmemektedir.

Ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeylerini karşılaştırma ve sosyal gelişmişlik düzeyini ekonomik gelişmişlik düzeyine geri çekme tavrının, 12 Mart darbesinin dayandığı ana anlayış olduğu hatırlanacaktır.

Diyalog iyidir, yararlıdır. Ancak ehlileş(tiril)miş kapitalizmden 19. yüzyılın vahşi kapitalizmine geri dönme çabalarının sürdüğü bir ortamda diyalog yoluyla çözülebilecek sorunların sayısı giderek azalıyor gibidir.

¹⁰⁸ 29.5.1996, **Siyah Beyaz**.

İşçi-İşveren İlişkilerinde Japon Modeli¹⁰⁹

Türkiye'de Japon sermayeli şirketlerin yatırımları giderek artıyor. İşçi-işveren ilişkilerinde de Japon modelinden söz edenlerin sayısı giderek yükseliyor. İşçi-işveren ilişkilerinde Japon modelini kısa bir yazıda anlatmak olanaklı değildir. Bu nedenle, birkaç temel noktanın yanında, bu sistemin yeni öğrendiğim birkaç örneğini aktarmak istiyorum.

Japon sendikacılığının ana özelliği bir işçi aristokrati sendikacılığı olmasıdır. İşyerlerinde işçiler genellikle üç gruba ayrılmıştır.

Çekirdekteki nitelikli işçiler, ustalar, üst düzey büro elemanları önemli bir iş güvencesine sahiptir ve ücretleri göreceli olarak yüksektir. İşyeri düzeyinde örgütlü sendikalarda ağırlıkla bu kesim hakimdir.

İşyerlerindeki yarı-nitelikli işçiler ve geçici işçiler ise iş güvencesinden genellikle yoksundur. Kısmi süreli çalışan işçi sayısı artmıştır. Bu gruptaki işçilerin önemli bir bölümü sendika üyesi değildir. Ücretler göreceli olarak düşüktür.

İşyerinin iş yaptırdığı küçük işletmelerde çalışanlar ise çok daha kötü çalışma koşullarına sahiptir. Sendika üyeliği söz konusu değildir.

Bu yöntem, çekirdek kadronun işletmenin çıkarlarını kendi çıkarları olarak algılamasına yol açmaktadır. Özellikle bu çekirdek kadrodaki işçiler arasında aşırı yorgunluktan kaynaklanan ölüm vakalarına rastlanmaktadır. Japonca'da "karoshi" olarak ifade edilen bu durum, işçinin kendini işine aşırı şekilde kaptırmasından kaynaklanmaktadır.

"Karoshi" konusunu çeşitli yayın organlarından okumuştum. Ancak Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu eski Genel Sekreteri Enzo Friso'nun kısa bir süre önce yayınlanan bir makalesinde Japon'daki uygulamalara ilişkin daha ilginç bilgiler yer alıyor.¹¹⁰

Enzo Friso'nun yazdığına göre, Japonya'da işçilerin günlük çalışma saatlerinden sonra birkaç saat işyerinde ücret almaksızın çalışması yaygın bir uygulamaymış. Ayrıca, yıllık ücretli izin hakkını kullanan bir işçinin, bu iznin en azından bir bölümünde gönüllü olarak işyerine gelmesi ve ücret almadan çalışması, işyerine "bağlılığın bir göstergesi" olarak kabul edilirmiş.

Bütün bunlar, işyerinin uluslararası alandaki rekabet gücünün korunması ve geliştirilmesi adına yapılmaktadır. Türkiye'de işverenlerin bu kavramı giderek daha fazla kullanmasının ne anlama geldiği, Japon modelinde görülebilir.

İşçileri bu şekilde bölme uygulaması, Türkiye'deki bazı araç lastiği fabrikalarında da görülmektedir.

Bu uygulamada, çekirdek kadrodaki işçiler ve ustalar, kraldan daha çok kralcı olmakta, diğer işçilerin daha yoğun bir biçimde çalıştırılmasında asıl işverenlerden daha fazla çaba gösterebilmektedir.

Tekstil işkolundan bir şube yöneticisi bu uygulamanın tekstil işkolundaki bazı işyerlerinde de başladığını anlattı. Bazı ustalara işyerinin lojmanlarında kalma olanağı verilmekte, lojmanların ısıtma, aydınlatma ve su giderleri işveren tarafından karşılanılmaktaymış. Ustaların ücretleri de göreceli olarak yüksekmış. Buna karşılık, bu işçiler, herhangi bir fazla mesai ücreti almadan, gece gündüz işverenin emrinde olmakta, üç vardiya çalışan fabrikaya kendi mallarınıymış gibi sahip çıkmaktalarmış.

Önümüzdeki dönemde işyerinde işçileri bu mantıkla bölmeye yönelik girişimler artacaktır. Bazı işyerlerinde kadrolu ve mevsimlik işçi farklılaşması benzer sorunlar yaratmaktadır. Sendikaların bu konularda duyarlı olmasında ve özellikle de Japon kökenli işçi-işveren ilişkisi modellerine çok dikkatle yaklaşmasında büyük yarar vardır.

¹⁰⁹ 5.6.1996, **Siyah Beyaz**.

¹¹⁰ Enzo Friso, "Facing Up to the Internationalisation of Markets and Competition: A Challenge for the European Trade Union Movement," **Transfer, European Review of Labour and Research**, Şubat 1996, s.152.

Sendikal Hareketin Bunalımı¹¹¹

Sendikacılık hareketi tüm dünyada ve Türkiye'de bir bunalım yaşıyor. Ancak bu bunalımın nedeni konusundaki farklı değerlendirmelere bağlı olarak, bunalımdan çıkış konusunda farklı öneriler formüle ediliyor.

Kısa bir süre önce TÜSES ve Friedrich Ebert Vakfı tarafından İstanbul'da önemli bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda Alman Sendikalar Birliği (DGB) ve İngiliz Sendikalar Federasyonu (TUC) üst düzey uzmanları birer tebliğ sundular. Portekiz'den de önemli bir konuşmacı vardı.

Sunulan tebliğler, dinleyiciler tarafından birçok açıdan eleştirildi. Ancak tüm bu eleştirilere karşın, farklılıkların netleşmesi açısından önemli bir toplantı oldu.

Farklılıklarımızın başında sendikacılık hareketinde yaşanan bunalımın nedenleri geliyor.

Yabancı konuklar, küreselleşme ve teknolojik gelişme olgularıyla sınırlı bir değerlendirme yaptılar. Küreselleşmeyi de, uluslararası teknelci sermayenin artan hakimiyeti olarak değil, sınıflarüstü bir olgu olarak değerlendirdiler.

Bu anlayışın uzantısı yaklaşımları ülkemizde de görmek mümkün. Özellikle fordist ve post-fordist üretim yöntemleri üzerinde gerektiğinden fazla durarak, temel değişimleri gözden kaçıranların sorununun bu olduğu kanısındayım. Bu yaklaşımı benimseyenler, sendikacılık hareketini fordist üretim yöntemlerinin ürünü olarak değerlendirerek, post-fordist üretim yöntemleriyle birlikte sendikacılığın yokolma sürecine girdiğini bile ileri sürebiliyorlar.

Sendikacılık hareketi bir bunalım yaşıyor. Ancak bu bunalımın nedenleri, kanımca, birbiriyle bağlantılı beş alandaki gelişmelerdir:

(1) Dünya kapitalizmi yaklaşık son 25 yıldır büyük bir bunalım yaşıyor. Sermaye giderek rantiyeleşiyor. Türkiye'de ise iç ve dış borçların artması, kamu açıklarının büyümesi ve gümrük birliği, ekonomik bunalımı daha da derinleştiriyor.

(2) Çeşitli etmenlere bağlı olarak, yüksek oranlı ve giderek daha da artacak bir işsizlik söz konusu.

(3) Sovyetler Birliği ve Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki yönetimlerin çöküşü, sermayeyi daha pervasızlaştırdı.

(4) Sermaye birikiminde ulaşılan yeni düzeyde ulusötesi şirketlerin hakimiyeti daha da güçlendi, az gelişmiş ülkelerin ucuz işgücü kaynağı olarak önemi daha da arttı.

(5) Üretim teknolojisindeki gelişmeler, üretimin daha küçük birimlerde ve dağınık olarak gerçekleştirilmesini olanaklı kıldı.

Bütün bu gelişmelere bağlı olarak, sermayedar sınıfın işçi sınıfına yönelik politikasında köklü bir değişiklik yaşandı. Sendikacılığın bunalımının nedeni, sınıflarüstü bir küreselleşme ve teknolojik gelişme değildir. Bunalımın nedeni, farklı koşullarda oluşmuş sendikaların, sermayenin bu yeni ve sürekli saldırısı karşısında yetersiz kalmasıdır.

Uluslararası teknelci sermaye,

(a) Sosyal refah devleti anlayışını reddederek,

(b) Sendikaları reddederek,

(c) İş Yasası gibi sendikasız işçileri de koruyan temel mevzuatı reddederek,

iki sınıf arasındaki ilişkilerde yeni bir dönem başlatmıştır. Ehlileş(tiril)miş kapitalizm yeniden 19. yüzyılın vahşi kapitalizmine dönmektedir.

Gündemdeki görev, sermayenin bu köklü tavır değişikliğini doğru kavramak ve yeni koşullara uyan sendikal ve siyasal yapıları yaratmaktır.

Bu konuda Avrupalı dostlarımızdan çok daha ilerde olduğumuzu rahatlıkla söyleyebiliriz.

¹¹¹ 8.6.1996, **Aydınlık**.

Dünyada İşçi Sınıfı Hareketi Yükseliyor¹¹²

Türkiye'den TÜRK-İŞ'in ve DİSK'in üyesi bulunduğu Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (ICFTU) 16. Genel Kurulu 25-29 Haziran 1996 günleri Brüksel'de toplandı.

ICFTU 1949 yılında, Soğuk Savaş'ın en yoğun günlerinde kuruldu. İkinci Dünya Savaşı sırasında oluşan anti-faşist birlik, 1945 yılında dünyanın önde gelen sendikalarının birlikte oluşturdukları Dünya Sendikalar Federasyonu'nu yaratmıştı. Ancak 1946 yılından itibaren başlayan siyasal gerginlik Dünya Sendikalar Federasyonu'nu böldü. Soğuk Savaş'ın sendikal alandaki yansıması olarak ICFTU doğdu.

ICFTU ve ona yön veren gelişmiş kapitalist ülkelerin sendikaları kısa bir süre önceye kadar işverenlerden "toplumsal ortak" diye söz eden bir anlayışla hareket edirdi.

Günümüzde ise büyük bir değişim geçiriyor.

ICFTU'nun 24 Haziran 1996 tarihinde yapılan Yönetim Kurulu toplantısında iki yeni üye kabul edildi: Güney Kore'de son yıllarda büyük mücadelelere önderlik eden Kore Sendikalar Konfederasyonu (KCTU) ve İspanya'da Franco döneminde İspanyol Komünist Partisi'nin yönlendiriciliğinde mücadele veren ve daha sonra legale çıkan CC.OO (İşçi Komisyonları Sendikal Konfederasyonu). CC.OO'nun son genel kurulunda bu örgütün siyasal partilerden bağımsızlığının onaylanmasının ardından, üyelik başvurusu olumlu sonuçlandırıldı.

ICFTU'nun politikalarında da köklü değişiklikler söz konusu.

ICFTU genel sekreterleri geçmişte hep "toplumsal ortaklık"tan, işverenlerle işbirliğinden, uzlaşmadan, anti-komünizmden söz edirdi.

ICFTU'nun İngiliz Genel Sekreteri Bill Jordan, başta bazı İngiliz sendikacıları olmak üzere birçok kişi tarafından uzlaşmacı tavırları nedeniyle çok eleştirilirdi. Bill Jordan, 25 Haziran günü genel kurulu açarken yaptığı konuşmada ise işverenlerin açtığı savaştan, uluslararası düzeyde karşı mücadelenin örgütlenmesinin gereğinden, sendikal hareketin bu saldırıyı göğüsleyecek bir yapı değişikliğini gerçekleştirme zorunluluğundan söz etti. Bill Jordan'ın bazı ICFTU Yönetim Kurulu toplantılarında yaptığı konuşmalarda bu konulara değindiğini dinlemiştim. Ancak böylesine militan bir söylem beklemiyordum.

ICFTU'nun Latin Amerika'daki bölgesel örgütü ORIT geçmişte CIA'nın kullandığı bir örgütlenmeydi. Günümüzde ise ölümleri, işkenceleri, hapisleri göze alan sendikacıların yönetiminde bir ORIT var. Genel Kurul'da ORIT'teki sendikacılar bu militan tavırlarını dile getirdiler.

Amerikan Sendikalar Federasyonu'nda da önemli bir yönetim değişikliği oldu. 1995 yılı Ekim ayında yapılan genel kurulda yönetime daha mücadeleci, daha politize bir ekip geldi. Amerikan sendikaları güçlü bir örgütlenme atağı başlattılar. Soğuk Savaş döneminin çarpıklıklarını aşmaya çalışıyorlar. Bu örgütün üst düzeyinden bir kişi, "20. yüzyılın başındaki ilişkilere geri döndük," dedi. AFL-CIO adına Genel Kurul'da yapılan konuşma da bu çizgideydi.

İngiliz Milletler Topluluğu Sendikalar Konseyi'nin bir yöneticisinin Afrika'lı sendikacılarla olan ilişkisine tanık oldum. Bu sendikacı, eşitlik temelinde, karşısındakini ezmeden, büyük bir incelikle gerçek bir dayanışma örneği gösterdi.

ICFTU Genel Kurulu'nda uluslararası teknelci sermayenin insanlıkdışı sömürsüne ve baskısına karşı çıkıldı, IMF ve Dünya Bankası birçok konuşmacı tarafından açıkça eleştirildi, bu örgütlerin dayattığı istikrar programlarına karşı çıkıldı, küreselleşmenin yoksulluk, açlık, gelir ve servet dağılımındaki adaletsizlik, sendikasılaştırma olduğu anlatıldı.

ICFTU ile Dünya Emek Konfederasyonu arasındaki ilişkilerin gelişmesi ve ortak bir cephenin oluşturulması çabaları da önemli bir gelişmeydi.

Peki, eksiklikler yok mu?

Var tabii. Hem de sürüyle. Örneğin, bazı Avrupa sendikacılarının tüm perspektifi Avrupa Birliği ile sınırlı. Örneğin, Avrupa Sendikalar Konfederasyonu'nun gelirlerinin çok önemli bir bölümü Avrupa Birliği fonlarından sağlanıyor. Avrupa Sendikalar Konfederasyonu da daha uzlaşmacı bir çizgiye çekilmek isteniyor.

Ama önemli olan nokta, temel anlayışta köklü bir değişimin yaşanıyor olması. Uluslararası teknelci kapitalizmin tarihinin en iğrenç saldırısı, bu kez yalnızca endüstrileşmiş ülkelerde değil, dünyanın her tarafında mezarkazıcılarını yeniden harekete geçiriyor.

ICFTU Genel Kurulundan, beklentileri doğrultusundaki gelişimi gören biri olarak, mutlu döndüm.

¹¹² 7.7.1996, **Aydınlık**.

İşçi Sınıfında Ulusal Özellikler¹¹³

İşçi sınıfının davranışları, belirli bir ülkenin işçi sınıfının bilinç, deneyim, örgütlülük düzeyi gibi etmenlere bağlı olarak biçimleniyor. Ancak yalnızca bunlar mı etkileyici? Ulusal özellikler tepkilerin biçiminde rol oynamıyor mı? Ulusal özelliklerin ötesinde daha geniş bölgesel etkiler de söz konusu değil mi? Almanya'da sendikacılarla ve Türk işçileriyle yapılan bazı toplantılarda bu nokta sık sık aklıma geldi.

1918-1919 yıllarında Alman devrimci asker, denizci ve işçilerinin yasalara uygun ve mutedil davranışları karşısında Rus devrimcileri şöyle dalga geçerlermiş: "Halkın çimenlere basmasının yasak olduğunu gösteren bir duyurunun olduğu yerlerde, Alman isyancıları doğal olarak yalnızca patikalardan yürüyeceklerdir." ¹¹⁴ Alman işçi sınıfının davranışlarında Alman ulusal kimliğinin etkileri tabii ki mevcut.

Temmuz ayında Almanya'daydım. Alman Sendikalar Federasyonu'ndan bir görevli ile bir kasabada geç vakit yemek yedik. Hiç aracın bulunmadığı bir yoldan karşı karşıya geçeceğiz. Kırmızı ışık yanıyordu. Alman arkadaşına uydum, yeşil yanana kadar bekledik.

Ertesi gün, Duisburg kentinde ünlü Thyssen çelik fabrikasındaki Türk işçi temsilcileriyle bir toplantı yaptık. Vatandaşlarımız Almanya'daki deneyimlerini anlattılar. Çoğu, Türkiye'de hiçbir sendikal deneyimi olmaksızın Almanya'ya gelmişler, işyerinde sendika temsilcisi seçilmişlerdi. Sendikacılığı Almanya'da, bu ülkede hakim olan anlayış çerçevesinde öğrenmişlerdi. Ancak hepsinin vurguladığı ortak bir nokta vardı. İşyerinde bir eylem olacaksa, başı genellikle yabancı işçiler çekiyordu. Konumları gereği yabancı işçilerin ürkek olmaları gerekirken, Alman işçileri daha ürkekti. Yasalara ve yürürlükteki toplu iş sözleşmesine uyma konusunda daha duyarlıydılar. Mücadele sertleştikçe Türk işçilerinin etkinliği daha da artıyordu.

Bu toplantıya Alman Sendikalar Federasyonu adına katılan bir de İtalyan arkadaşımız vardı. 31 yıldır Almanya'da çalışan, ancak İtalyan vatandaşlığını tüm ısrarlara karşın sürdüren, ikinci kuşak bir göçmen. Tam bir Akdenizli. Özel konuşmamızda, İtalyan işçilerinin de benzer eleştiriler getirdiğini söyledi. Düsseldorf'un ritimindeki kaldırımları göstererek, "bunlar bir acıdır, bu kaldırımın taşlarının nasıl olacağını belediye meclisinde 1,5 ay tartıştılar; bizde olsa, hemen yapılır; hatalı olursa yenilenir; işçileri de böyle," dedi.

Almanlarla Türkler arasındaki tavrı çok güzel anlatan bir örneği Aziz Nesin vermişti. Aziz Nesin bir ara Almanya'ya gitmiş, limanları gezmiş. "Almanya'da limanlarda gemileri limana sımsıkı bağlıyorlar; bizde ise iki ip atarlar, o kadar," deyip, sormuştu. "Hangisi daha iyidir?" Yanıtını yine kendisi vermişti. "Fırtına çıkarsa Almanlarınki iyidir. Ama ya limanda yangın çıkarsa!"

Her ülkenin işçi sınıfı, işçi olmanın evrensel bazı özelliklerini taşıırken, kendi sınıf deneyimlerinin ötesinde, ait olduğu ulusun bazı özelliklerini de bünyesinde barındırıyor. Sermayenin uluslararasılaşmasında küreselleşme olarak gündeme getirilen yeni düzey, ulusal farklılıkları azaltıyor ve ulusal özelliklerin önemini giderek azaltıyor. Özellikle Avrupa Birliği'nin Avrupa Birleşik Devletleri'ne doğru evrilmesi sürecinde ve uluslararası göç hareketlerinin arttığı koşullarda, bu farklılıklar iyice azalacak. Bu süreçte, örneğin, Almanya'da yaşayan Türkler Almanlar'dan etkilenirken; onları da belirli biçimlerde etkiliyorlar.

Almanya'daki son gecemizde Alman Sendikalar Federasyonu'ndan arkadaşlarla yemek yedik. Alman arkadaşımızdan ayrıldık. O karşıya geçecekti. Kırmızı ışık yanıyordu. Sağa sola baktı. Araba gelmediğini görünce de hemen geçiverdi. Karşıdan da bize, "ilerleme var, değil mi?" diye seslendi.

¹¹³ 24.8.1997, **Aydınlık**.

¹¹⁴ Hobsbawm, E. **Age of Extremes, The Short Twentieth Century**, Abacus Yay., İngiltere, 1996, s. 68.

Küreselleşmenin Toplumsal Sonuçları¹¹⁵

Yaşanan küreselleşme süreci, uluslararası tekellerin sermayenin artan hakimiyetinin bir sonucudur ve bu hakimiyeti daha da artırmanın bir aracı olarak kullanılmaktadır.

1993 yılında çokuluslu şirketlerin dünyanın dört bir tarafındaki 170 bin ortaklığının toplam üretimi, ülkeler arasındaki toplam ticaret hacminin yüzde 37 daha üstündeydi. Dünya ticaretinin yarısını çokuluslu şirketler gerçekleştiriyordu. Dünya ticareti olarak kabul edilen miktarın üçte birinden fazlası, çokuluslu şirketlerin kendi ortaklıkları arasındaki alışverişti. Diğer bir deyişle, günümüzde dünya ekonomisine uluslararası tekellerin sermaye hakimiyetidir. Planlı ekonominin alternatifi olarak sunulan serbest piyasa ekonomisinde özgürlük ve demokrasi değil, uluslararası tekellerin sermayenin kesinlikle demokratikleştirilemeyecek hakimiyeti ve hegemonyası vardır.

Sermaye birikiminin bu yeni düzeyinde, toplumsal adaletsizlik daha da artmaktadır.

1960 yılında dünya nüfusunun en zengin yüzde 20'lik bölümü dünya gelirinin yüzde 70'ini alıyordu. 1991 yılında bu oran yüzde 85'e yükselmiştir. Buna karşılık, dünya nüfusunun en yoksul yüzde 20'lik bölümü 1960 yılında dünya gelirinin yüzde 2,3'ünü alırken, bu oran 1991 yılında yüzde 1,4'e gerilemiştir.

Ülkeler içindeki gelir dağılımı adaletsizliği de artmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1950 ile 1978 yılları arasında gelir dağılımı adaletsizliği azalırken, 1978-1993 döneminde artmıştır.

A.B.D.'de nüfusun en yoksul yüzde 20'lik bölümü 1950-1978 döneminde gerçek gelirini yüzde 140 oranında artırırken, en zengin yüzde 20'lik bölümün gelir artışı yüzde 99 oranında kalmıştır.

A.B.D.'de nüfusun en yoksul yüzde 20'lik bölümünün geliri 1978-1993 döneminde yüzde 19 oranında **azalırken veya gerilerken**, en zengin yüzde 20'lik bölümün geliri yüzde 18 oranında **artmıştır**. 1978-1993 döneminde A.B.D.'de nüfusun yüzde 60'lık bölümünün durumu kötüleşmiş, buna karşılık üst yüzde 40'lık bölümün durumu iyileşmiştir. Gelişmiş kapitalist ülkelerde de, zengin daha zenginleşirken, yoksullar daha da yoksullaşmıştır.

1950-1980 döneminde emek üretkenliği hemen hemen bütün ülkelerde yılda yüzde 3-6 oranında artmıştır. Buna karşılık, işçilerin gerçek ücretlerinde, devletin çeşitli biçimlerde ücretlere yaptığı katkıda ve sosyal güvenlik gelirlerinde bu orana eşit veya bu oranın da üstünde bir artış sağlanabilmiştir. Diğer bir deyişle, kapitalizm, 1950-1980 döneminde gelişmiş kapitalist ülkelerdeki işçilerin durumlarını mutlak anlamda geliştirmiş, geleceğe umutla bakabilmelerini sağlamıştır.

1980 sonrası dönemde ise emek üretkenliği artarken, gerçek ücretlerde önemli düşmeler yaşanmaktadır. İşçilerin ücretlerindeki azalmanın yanı sıra, sosyal güvenlik alanındaki kayıplar ve özelleştirilen, devlet desteği kesilen ve azaltılan alanlarda da işçilerin önemli kayıpları olmaktadır. Bu dönemde sömürü daha da yoğunlaşmıştır.

Uluslararası tekellerin sermaye, ekonomik bunalım, yüksek oranlı işsizlik ve Sovyet Sisteminin çöküşü koşullarında, teknolojinin sağladığı olanaklardan da yararlanarak, kendi çıkarları doğrultusunda bir küreselleşme süreci yaşatmaktadır. Ancak bu süreç, tüm dünyadaki işçileri hareketlendirmekte, sendikal mücadeleyi güçlendirmekte, işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin yeni karşı-saldırısının koşullarını ve zeminini oluşturmaktadır.

Son 4-5 yıllık dönem boyunca, gelişmiş kapitalist ülkelerin işçi sınıfları küreselleşmenin olumsuzluklarını yaşamaya ve buna tepki göstermeye başlamışlardır. Az gelişmiş ülkelerdeki işçi sınıfı hareketi de gelişmektedir. Sovyetler Birliği ile Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinde yaşayan işçiler ise, "serbest piyasa"nın refah ve demokrasi olmadığını, McDonalds, Lewis, Coca Cola ve Pizza Hut'un yanı sıra işsizlik, açlık ve yoksulluğun da geldiğini kavramakta ve tepkilerini ifade etmektedir.

Dünya tarihinde ilk defa, tüm dünyada işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi eşzamanlı olarak yükselmektedir. Sermayenin bu yükselen hareketi bölmede kullandığı en önemli araç ise, etnik kimliği ön plana çıkarmak, işçi sınıfı içindeki köken farklılıklarını çeşitli biçimlerde körüklemektir.

¹¹⁵ 10.7.1996, **Siyah Beyaz**.

Hoşgeldin Refahyol¹¹⁶

Refahyol Hükümeti 8 Temmuz 1996 günü yapılan oylamada güvenoyu aldı. Ben bu duruma sevinenlerdenim.

Muhafazakar partilerin ekonomik büyüme dönemlerinde izlediği politikalarla ekonomik bunalım dönemlerinde izlediği politikalar temelden farklıdır. Muhafazakar partiler, ancak sermayenin çıkarlarıyla çalışmadığı sürece, iktidara gelebilmek ve iktidarda kalabilmek amacıyla işçilere, memurlara, emeklilere ve işsizlere hoş gelecek uygulamalara başvururlar. Ekonomik bunalımın yanı sıra, işsizlik düzeyi, sosyalist alternatifin ulusal ve uluslararası düzeydeki gücü ve uluslararası işbölümünde az gelişmiş ülkelerin rolü de, sermayenin ve muhafazakar partilerin elindeki olanakları ve izleyecekleri politikaları etkiler.

Türkiye'de 1950-1980 döneminin belirleyici özelliği, muhafazakar partilerin, sermayenin çıkarlarına zarar vermeden, işçi sınıfının en azından belirli kesimlerini yanlarına çekecek politikalar izleyebilmeleriydi.

Sermayenin denetiminde ve yönlendiriciliğindeki küreselleşmenin bugünkü düzeyinde ve giderek derinleşen ekonomik bunalım koşullarında, Refahyol Hükümeti'nin sermayeye dokunmadan işçi sınıfına hak sağlama olanağı yoktur.

Milli Selamet Partisi'nin Milliyetçi Cephe Hükümetleri dönemindeki politikalarını günümüzde yinelemek olanaklı değildir.

Kısa süre içinde bir erken seçim sözkonusu olmadığına göre, özellikle sonbaharda derinleşmesi beklenen bunalımın aşılmasında yük yine işçi sınıfının sırtına yıkılmaya çalışılacaktır.

İşçi sınıfının çok sınırlı kesimleri belediyelerde adil düzenin ne anlama geldiğini öğrenmiştir. Şimdi sıra, bir bütün olarak işçi sınıfının adil düzenin ne anlama geldiğini somut yaşantısında görmesindedir.

Refahyol Hükümeti, oluşum biçimi ve bileşimi nedeniyle, güven vermekten uzaktır. Takiyyecilik, A.B.D.'nin gözünde "mutedil İslam" ile "terörizm" arasında yalpalayan bir siyasi çizgi, yolsuzluk iddiaları gibi etmenler, Refahyol'un işini daha da zorlaştırmaktadır.

Refahyol Hükümeti, uluslararası sermayenin tam desteğine sahip olamayacaktır. Refahyol Hükümeti, ülkemiz büyük sermayesinin büyük bir kesiminin de tam desteğinden yararlanamayacaktır. Almanya'daki vatandaşlarımızın paraları veya Suudi Arabistan'ın mali desteği de sorunları çözmeye yetmeyecektir. Türkiye ekonomisinin köklü sorunlarını sermayeye dokunmadan çözebilecek kaynakları yaratmak, yoksul genç kızlara üç-beş kuruş vererek başörtü bağlatmaya veya çarşıya sokmaya benzemez.

İşçiler, memurlar, emekliler, işsizler ise ilk kez adil düzeni yaşayacaktır. Üç haneli enflasyon, yüzde 50 zamları etkisiz kılacaktır.

Refahyol Hükümeti, adil düzen adı altında, IMF politikalarını en beceriksiz bir biçimde uygulayacaktır. Ara sıra popülist çıkışlar yapılacak, ama uluslararası sermayenin yoğunlaşacak sömürüsüne, çağdışı esnaf kafası da eklenecektir. Faize karşı olduklarını açıklayanlar, sermayeden vergi almayınca, yüksek oranlı enflasyon koşullarında ve giderek artacak kamu açıklarını kapatabilmek için çok yüksek faizlerle borçlanacaktır. Sayın Erbakan'ın "rantiyeciler"ine trilyonlarca lira aktarılacaktır. Günümüzde iki önemli tarihsel gelişmeyi yaşıyoruz.

Dünya tarihinde ilk kez, endüstrileşmiş, az gelişmiş ve eski sosyalist ülkelerdeki işçi sınıfı hareketleri eşzamanlı olarak gelişiyor.

Türkiye ve belki de dünya tarihinde ilk kez, oldukça gelişmiş ve özellikle son 7-9 yıldır meşru kitle eylemlerinde başarılı sonuçlar almış bir işçi sınıfı hareketi, ekonomik bunalım, yüksek oranlı işsizlik ve ucuz işgücü yaratma çabaları koşullarında, şeriatçılarla karşı karşıya geliyor.

İşçi sınıfı, ekme mücadelesini ilk kez laiklik ve demokrasi mücadelesiyle bütünleştirecektir.

İşçi sınıfı, bu mücadelesinde, ülkemizin tüm çağdaş ve demokrat kesimlerinin ve hırsızlık ve yolsuzluklardan bıkmış kitlelerinin de desteğini alacaktır.

Hoşgeldin Refahyol Hükümeti. İyi ki böyle geldin.

İşçi Sınıfının Gündemi¹¹⁷

İşçi sınıfını zor günler bekliyor. Refahiyol Hükümetinin uygulayacağı sermaye yanlısı ve irrasyonel politikalar, özellikle Eylül-Ekim aylarından itibaren etkisini yaygın bir biçimde hissettirmeye başlayacak.

İşçi sınıfı, elindekini korumak ve geliştirmek mücadelesini sürdürecektir.

Elindekini korumak, öncelikle, sosyal güvenlik alanındaki saldırıyı defetmek, İl İdaresi Yasasında yapılmak istenilen anti-demokratik düzenlemeleri engellemek ve enflasyon nedeniyle 1993 yılındaki düzeyin yaklaşık yarısına gerilemiş olan gerçek ücretleri en azından eski düzeyine çıkarmak anlamına geliyor. Hak ve özgürlüklerin geliştirilmesinin ilk gündem maddesi ise demokratikleşme. İnsan haklarına saygılı, demokratik ve laik sosyal hukuk devletinin hayata geçirilmesi ve korunması temel bir hedef. Eşitlikçi ve sosyal adaletçi söylemiyle işçi sınıfı içinde bazı kesimlerde bir umut olmuş olan Refah Partisi'nin hızlı yıpranışı, işçi sınıfını bu temel hedef etrafında bütünleştirecektir.

İşçi sınıfı birlikten ve meşru ve demokratik mücadeleden yanadır.

İşçi sınıfını oluşturan mavi yakalı işçiler, beyaz yakalı işçiler, kamu emekçileri, işsizler ve emeklilerin bu temelde birliğinin ve bütünlüğünün sağlanması, birçok sorunu çözecektir.

Hangi güçler bu temel hedef konusunda işçi sınıfıyla çalışmaktadır?

Uluslararası tekeller sermaye ve onun beyni ve sözcüsü konumundaki IMF ve Dünya Bankası, Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının ve bütünlüğünün karşısındadır. Bu güçler, Türkiye'yi bölerek ve zayıflatarak, uluslararası sermayeye karşı direnme gücü olan demokratik ve güçlü devlet engelinden kurtulmak istemektedir.

Ayrımcı ve silahlı Kürt hareketi, Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının ve bütünlüğünün karşısındadır. Bu hareket, işçi sınıfını etnik kökenlere göre bölme ve burjuva programlı bir hareketin kuyruğuna takma çabası içindedir.

Şeriatçılar, Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının ve bütünlüğünün karşısındadır. Bu hareket de, sendikal hak ve özgürlükleri ortadan kaldırma, işçi sınıfı hareketini dini inançlara göre bölme, işçileri çağdışı bir köleliği kabule zorlama çabası içindedir.

Günümüzde, 1925 yılındaki İngiliz emperyalizminden destekli ve şeriatçı-Kürt milliyetçi nitelikteki Şeyh Sait Ayaklanması'ndaki durumu andırır bir saflaşma yaşanmaktadır. İşçi sınıfı hareketinin çok zayıf olduğu 1925 yılında sol güçler Türkiye Cumhuriyeti'ni korumada Kemalistleri desteklemişlerdi. İşçi sınıfı hareketinin önemli bir deneyim birikimine sahip olduğu günümüzde ise, işçi sınıfı, uluslararası sermayeye karşı mücadelesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına ve bütünlüğüne sahip çıkmalı; sermayenin, küçültülmüş anti-demokratik devletler yaratma çabasına karşı, insan haklarına saygılı, demokratik ve laik sosyal hukuk devletinin güçlü olması için çaba göstermelidir. 1925 yılının zayıf işçi sınıfı hareketinin Kemalistlerle emperyalistler-Kürtçüler-Şeriatçılar saflaşmasında herhangi bir rolü olmamıştı. Günümüzde işçi sınıfı ile emperyalistler-Kürtçüler-Şeriatçılar saflaşmasında Kemalistlerin işçi sınıfına destek vermesi son derece önemlidir.

¹¹⁷ 28.7.1996, **Aydınlık**.

Refah'lı İşçiler¹¹⁸

Refahyol Hükümeti'nin 11 aylık icraatından sonra işyerlerinde yeni bir tartışma yaşanmaya başlandı. Bu tartışmayı başlatanlar, Refah Partisi ile yakın ilişki içinde bulunan bazı işçiler.

İşçi sınıfı 12 Eylül öncesinde siyasal görüşlere göre bölünmüştü. 12 Eylül sonrasında yaşanan ortak sıkıntılar, işyerlerinde sınıf kardeşliği anlayışını yaygınlaştırdı ve sınıf bilincini geliştirdi. 1987 ve özellikle de 1989 yılından sonra, işyerlerindeki siyasal ayrılıklar önemini büyük ölçüde yitirdi. ANAP'lı işçiler, ANAP iktidarı döneminde hükümetlere karşı büyük eylemler yaptılar. DYP-SHP veya DYP-CHP iktidarları döneminde, DYP'li ve CHP'li işçiler kendi partilerine karşı açık tavır aldı, mücadele etti. ANAP'lı, DYP'li, CHP'li işçiler, sınıf kimliklerinin ve sendikalardaki bütünlüklerinin, siyasal ilişkilerden daha önemli olduğunu kabul etti ve bu anlayışa göre davrandı.

Ancak 11 aylık Refahyol iktidarının ardından, Refah Partisi'nin katı yandaşı olan bazı işçiler, arkadaşlarına, sendikalarına ve işçi sınıfına karşı davranışında farklı bir çizgi izliyor. Particiliği ön planda tutuyor. Partisinde "işçilik" yapacağına, işçi arasında "particilik" yapmaya çalışıyor. 1995 yılı Eylül ayında DYP-CHP koalisyon hükümetinin çökmesine ve 15 Ekim 1995 günü Tansu Çiller'in azınlık hükümetinin güvenoyu alamamasına neden olan eylemleri gerçekleştiren TÜRK-İŞ, bu Refah Partili işçiler tarafından fazla politik davranmakla, hükümete karşı olmakla suçlanıyor. Bazı Refah Partili işçiler, TÜRK-İŞ'in Türkiye'ye sahip çıkma çizgisini ve DİSK, TESK, TOBB ve TİSK'le olan ilişkisini eleştiriyor. Bu arkadaşlarımız, "laiklik bizim neyimize, işçinin ikramiyesini zamanında alamayan sendika, laiklikle uğraşacağına, bu tür dertlerle uğraşsın," diyor, "hükümete gerekli zamanın verilmediğini" ileri sürüyor.

Bu anlayışla son derece geniş bir hoşgörülle ve ancak son derece kararlı bir biçimde mücadele etmek gerekli.

Adını vermeyeceğim bir sendikanın bir ildeki Şube Başkanı Refah Partili'dir. Bu Şube Başkanı, geçmiş yıllarda Ankara'da yapılan mitinglere çok sayıda işçiyle gelirdi. 5 Ocak mitingi için yalnızca 2 araba istedi. Sendikanın Genel Başkanı bu Şube Başkanıyla konuşarak, nedenini sordu. Şube Başkanı, "mitingin hükümete karşı yapıldığını, bu nedenle işçilerin gelmek istemediğini," söyledi. Sendika Genel Başkanı da, "geçmiş hükümetlerle mücadelede işçiyi getiriyordun; şimdi farklı davranıyorsun; bundan sonraki tüm mitinglerde size yalnızca 2 otobüs tutacak para göndereceğim; daha fazla işçi gelmek isterse cebinden ödeyip gelecek," dedi.

Bu arkadaşlarımızın ikna edilmesi ve diğer işçiler üzerindeki etkisinin kırılması gerekli.

Bu konuda yapılabilecek bazı işler var.

Öncelikle eski hükümetler döneminde son derece dürüst bir tavır alan ANAP'lı, DYP'li ve CHP'li işçilerin davranışları hatırlatılmalı ve bu konuda Refah Partili'lerin tüm işçilere borçlu olduğu vurgulanmalı.

Hükümete yeterince zaman verildiği anlatılmalı. "500 gün bile olmadı," diyenler çıkacaktır. ANAP, DYP ve CHP, sorunlarımızı çözümüyordu; ama Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerini ve rejimi değiştirmeye de çalışmıyordu. Bu koşullarda zaman tanımak daha doğaldır. Ancak Refahyol Hükümeti'nin icraatları hem Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerini tehdit ediyor, hem ülkemizin uluslararası alandaki itibarını zedeliyor, hem de verilen sözlerle bağdaşmıyor. Bu koşullarda, 11 aylık sürenin fazlasıyla yeterli olduğu söylenebilir.

Refahyol Hükümeti'nin Susurluk kazası, silahlı çeteler, Tansu Çiller'e ilişkin soruşturma önermeleri, Libya ve İran'la ilişkileri gündeme getirilebilir ve özellikle Refah Partisi'nin bazı yetkililerinin demokrasiyle bağdaşmayan açıklamalarından örnekler verilebilir. Bu örnekler, Yargıtay Başsavcısı'nın Refah Partisi ile ilgili iddianamesinde ayrıntılı olarak yer almaktadır.

11 Mayıs 1997 günü Sultanahmet'te yapılan mitingde başı takkeli eli tespihli birinin Türk Bayrağı üzerinde otururkenki resmi, 12 Mayıs 1997 günlü Milliyet Gazetesi'nde yayınlandı. Aynı olay 11 Mayıs gecesi birçok televizyon kanalında da gösterildi. Bugüne kadar bu kişi hakkında bir dava açılmadı. Bu ve benzeri resimler, şeriatçıların ulusçuluğa ve bayrağımıza karşı olduklarını, ümmetçiliğin ve yeşil bayrağın peşinde koştuklarını kanıtlamada kullanılabilir.

Türkiye'de temel çelişki ücretli emek ile sermaye arasındaki uzlaşmaz çelişkidir. Ancak bugünkü baş çelişki, demokratik ve laik sosyal hukuk devletini ve Cumhuriyet'in kazanımlarını yoketmek isteyenlerle bunlara sahip çıkıp bunları daha da geliştirmek isteyenler arasındadır. Refah Partili işçiler, sınıf kimliklerini unutmaktadır. Onlara bu sınıf kimliği sürekli olarak hatırlatılmalı, bu arkadaşlarımızın sınıf tavrını benimsemesi ve işyerlerindeki etkinliklerinin azaltılması için gerekli çalışma, son derece büyük bir hoşgörü içinde, kararlı bir biçimde sürdürülmelidir.

Sendikaların Bağımsızlığı ve Demokratikliği¹¹⁹

Sendikaların siyasal partilerle olan ilişkileri sorunu bu iki örgütlenmenin birarada bulunduğu dönemden itibaren başlamıştır. Bu ilişkiye ilişkin her ülke ve her dönem için geçerli genellemeler yapmak zordur. Ancak bu ilişkiyi doğru biçimlendirmenin önkoşulunun demokratiklik olduğu kesindir.

Bu ilişkide 19. yüzyılın son çeyreğinde sendikaların siyasal partilere göre ön planda olduğunu görüyoruz. 1900'lü yılların başlarında bu sorun önce Alman Sosyal Demokrat Partisi içinde tartışılıyor. Alman Sosyal Demokrat Partisi içindeki birçok kişi, sendikaların hükmedici ve belirleyici tavrından yakınıyor. Daha sonra, İkinci Enternasyonal'in Stuttgart Kongresinde konu ele alınıyor ve bu iki tür örgütlenmenin eşit düzeyde örgütlenme olduğu, birbirlerini yönetmeye kalkmaması gerektiği anlayışı kabul ediliyor.

Leninist parti-sendika ilişkisinde ise bu anlayış değiştiriliyor. Sendikanın, sınıfın öncüsü olma niyeti, çabası ve iddiasında olan partinin, işçi sınıfı ile ilişkilerinde bağlantı kayışı görevi üstlenmesi bekleniyor.

1980 öncesinde sosyalist solun büyük bir bölümünün sendikalardaki çalışmalarında bu "kullanmacı" anlayış hakimdi ve kimsenin de işine yaramadı. Bu anlayışla birçok önemli hata yapıldı. Bu yanlışların yeterince tartışıldığını ve yeni kuşaklara aktarıldığını söyleyemiyorum. Ve belki de bu nedenle, bugün bu yanlışlıklar, daha kalitesiz bir biçimde, yineleniyor.

Sendikalar, günümüzde, işçisiyle-memuruyla işçi sınıfının en geniş kitle örgütleridir. Tarihte, sendikaların değil de partilerin işçi sınıfını en geniş kitle örgütlenmesi olduğu örnekler de vardır. Ancak günümüzde bu konumda olan sendikalardır.

Sendikalar demokratik olmak zorundadır. Sendikaların, özellikle günümüzde kiteselleşebilmesi ve etkili olabilmesi buna bağlıdır. "Tabanın söz ve karar sahibi olması" bu anlamdadır. Ancak demokratiklik, sendikaları kullanmak isteyenlere "demokratiklik" adına taviz vermek anlamına da gelmez.

Sendika seçimlerinde siyasal gruplar arasındaki pazarlıklarla yönetim belirlemek genellikle bu sendikal yapıların demokratikliğine ve bağımsızlığına gölge düşürmektedir.

Sendikalar, siyasal partilerle ilişkilerini genel kurullarında açık bir biçimde tartışabilir ve bağımsızlığı sona erdirici bir tutum benimseyebilir. Ancak böyle bir açık tartışma olmaksızın, sendikaların belirli siyasal grupların strateji ve taktiklerine göre adım atmasını sağlayacak düzenlemeler, anti-demokratik bir bağımlılık yaratmaktadır.

Sendikaların ve günümüzde özellikle kamu emekçileri sendikalarının kiteselleşebilmesi, demokratikliğe ve siyasal örgütlenmelerden doğrudan veya dolaylı bağımsızlığın sürdürülmesine bağlıdır.

Sendikalarda anti-demokratik eğilimlerden biri, etnik kökene göre temsil anlayışını dayatmaktır. Bu eğilim, aynı zamanda işçi sınıfını bölücü niteliktedir.

Söz Dergisi'nin 3 Ağustos 1996 tarihli sayısında yer alan bir yazı bu açıdan son derece önemlidir. Eğitim-Sen İstanbul 6 No.lu Şubesi Üyesi Ali Kerem Saygel, Eğitim-Sen Kongresinde ÖDP'nin aldığı tavrı ve Eğitim-Sen yönetimini eleştirmekte ve şöyle demektedir: "Yurtseverler ise biri genel sekreterlik olmak üzere iki üyelik talep etmişler ve bu taleplerini haklı olarak, Kürtlerin temsilcisi olduklarını ... belirttik gerekçelendirmişlerdir. Yurtseverlerin bu talebi kabul edilmemiş ve görüşmeler bitirilmiştir."

"Kürtlerin temsilcisi oldukları" gerekçesiyle yönetimde iki kişilik yer talep etmenin sendikal demokrasiyle ilgisi yoktur. Tam tersine, bu tür dayatmalar, sendikaların demokratikleşmesini ve bağımsızlığının korunmasını zedeleyen davranışlardır.

Sendikaların demokratikliği ve bağımsızlığı son derece önemlidir. Eğitim-Sen genel kurulunda etnik kökene dayalı bir dayatmacılık içine girenlere karşı son derece doğru tavır alınmıştır. Bu anlayışı daha da geliştirmek ve sendikaların bağımsızlığını anti-demokratik yollardan zedeleyebilecek başka tavırları da kapsayacak biçimde daha etkili kılmak, kamu emekçileri sendikalarının daha da kiteselleşmesine ve güçlenmesine katkıda bulunacaktır.

¹¹⁹ 11.8.1996, **Aydınlık**.

Genel Eylemler¹²⁰

1994 ve 1995 yıllarında genel eylemler uygulandı. Bu eylemlerin, Hükümetleri işçilerin sorunlarına ve taleplerine eğilmeye ikna etmede ne ölçüde başarılı olduğu tartışılır. Burada sorunun ikili boyutu vardır. Birinci boyut, genel eylemlerin yeterince etkili yapılmamış olmasıdır. İkinci boyut, yalnızca meşru ve demokratik kitle eylemlerinin, giderek siyasallaşan sorunların çözümü için tek başlarına yeterli olmamasıdır.

İşçi sınıfından söz edildiğinde öncelikle sınıfın üretken yanı vurgulanır. Hatta bir dönem, "işçi" denildiğinde, kocaman gövdeli, pazulu kollu, kesinlikle gözlük ve kravat kullanmayan ve genellikle gövdesine göre küçük çizilmiş kafalı resimler akla gelirdi. Hala birçok kişinin kafasındaki işçi resmi budur.

Ancak özellikle kısa süreli genel eylemlerde işçi sınıfının maddi ürün üreten kesimlerinin etkisi üçüncü sıradadır.

Genel eylemlerde birinci sırayı, enerji, bankacılık ve haberleşme işkolları alır. Enerjinin kesilmesi tüm üretim sistemini durdurur. Bankacılık sektörü, kapitalizmin sinir merkezleridir. Haberleşme de sistemin hareketini sağlar. 16 Haziran 1975 tarihinde TÜRK-İŞ İzmirle sınırlı bir enerji kesintisi gerçekleştirmişti. Etkileri büyüktü. Son yıllarda yapılan genel eylemlerin hiçbirinde, özellikle kısa süreli genel eylemlerde birinci derecede önemli olan bu üç işkolu mücadeleye katılmamıştır.

Genel eylemlerde ikinci sırayı, belediye otobüsleri, banliyö trenleri ve metrolar, uçaklar, şehiriçi deniz taşımacılığı, limanlar, eğitim ve sağlık alır. Birçok kişi, genel eylem sabahı öncelikle belediye otobüslerini kontrol eder. Belediye otobüsleri çalışıyorsa, genel eyleme ilişkin ilk izlenimi, "eylem tutmadı"dır. Uçaklar uçuyorsa, vapurlar çalışıyorsa, banliyö trenleri yolcu taşıyorsa, tüm yaşamı durdurabilecek ikinci derecede önemli etkinlikler sürüyor demektir. Kış aylarında karayollarında kar ve buz mücadelesi nedeniyle, Karayolları Genel Müdürlüğü de bu ikinci grup işyerlerine katılabilir.

Son yıllarda yapılan genel eylemlerde belediye otobüsleri genellikle çalıştı, uçaklar hep uçtu, eğitim ve sağlık hizmetleri bir parça aksadı, limanlar durdu, vapurlar önemli ölçüde aksadı. BTS'nin güçlenme döneminde banliyöler çalıştı. BTS'nin güçlü olduğu dönemde banliyö ve tren seferleri büyük ölçüde aksadı.

Genel eylemlerde birinci ve ikinci önemdeki faaliyetler sürdüğü sürece, bir demir-çelik fabrikasında, bir çimento fabrikasında, hatta bir fırında "hayatın durması"nın, sistemin etkilenmesi açısından fazla bir önemi yoktur. İşçinin emeğinin maddi bir ürüne dönüştüğü bu işyerlerinde değer yaratma süreci aksar. Ancak belirli işyerlerinde değer yaratma sürecinin bir günlüğüne aksaması, ağırlıkla siyasal alana kaymış sorunların çözümü açısından belirleyici bir öneme sahip değildir.

Türkiye büyük bir olasılıkla yeni genel eylemlerin eşliğindedir. Meşru ve demokratik kitle eylemlerinin yalnız başlarına sonuç alamayacağıının bilinmesinde yarar vardır. Ancak genel eylemlerin etkisinin de gözardı edilmemesi, kritik işkollarının doğru tespit edilmesi gereklidir.

¹²⁰ 18.8.1996, **Aydınlık**.

Morali Yüksek Tutmak Zamanı¹²¹

Kapitalizmi eleştirenlerin önemli bir bölümünün morali bozuk. Bu moral bozukluğu, kapitalizmi aşma doğrultusundaki büyük bir çabanın demokratik bir gelenek yaratamaması nedeniyle çöküşünden kaynaklanıyor. Bu çöküşün olumsuzluğunu yaşayanlar, kapitalizmin başarısızlıklarını ve bunların toplumsal ve siyasal hareketler üzerindeki olumlu etkilerini göremiyor.

Kapitalizm, yaşanan son bunalım döneminde ve özellikle Sovyetler Birliği sisteminin çöküşünden sonra, toplumsal çelişkileri iyice derinleştirecek bir adaletsizlikler bütünlüğü olmaya başladı. Sovyetler Birliği'nin varlığı, Soğuk Savaş, ekonomik canlanma ve işçi sınıfı hareketinin gücü nedeniyle evcilleştirilmiş kapitalizm yeniden vahşileştikçe, yeni toplumsal hareketliliklerin zeminini yaratıyor.

A.B.D. ve İngiltere'de son dönemlerde yaşananlar, bu gelişimi net bir biçimde ortaya koymaktadır.

Amerikan İşçi Sendikaları Federasyonu (AFL-CIO) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, 1980'li yıllarda ülkede sağlanan gelir artışının dörtte üçü, nüfusun tepedeki yüzde 20'lik bölümüne gitmiştir. Nüfusun en üst yüzde 20'lik bölümü, ulusal servetin yüzde 55'inden fazlasına sahiptir. A.B.D.'de nüfusun en zengin yüzde 1'lik bölümü ise, ulusal servetin yaklaşık yüzde 40'ını denetimi altında tutmaktadır.

A.B.D.'de ortalama bir işçinin gerçek ücreti sürekli olarak düşmektedir. 1947 ile 1973 yılları arasında A.B.D.'de ortalama gerçek ücretler yaklaşık iki katına çıkmıştı ve özellikle düşük ücretlilerin gerçek ücretlerindeki artış daha da yüksek oranlarda gerçekleşmişti. Halbuki 1973 yılından beri gerçek ücretlerde yüzde 20'lik bir gerileme söz konusudur.

İngiltere'de de benzer bir süreç yaşanmaktadır. Ülkenin en zengin yüzde 10'luk bölümünün ulusal servetten aldığı pay 1976 yılında yüzde 50 iken, 1989 yılında yüzde 53 olmuştur. İngiltere'de ülkenin en zengin yüzde 10'luk bölümünün gelirleri 1971 yılından 1992 yılına kadar yüzde 62 oranında artmışken, en yoksul yüzde 10'luk bölümün gelirleri yüzde 17 oranında gerilemiştir. Ülkenin en zengin yüzde 1'lik bölümünün 1989 yılında kişi başına ortalama serveti 450 bin dolar dolaylarındadır.

Kapitalist dünya bir işsizlik bunalımı yaşamaktadır. Avrupa'da yüzde 10'ların üstünde devam eden işsizlik, Japonya'da da artmaya başlamıştır. Güvenceli iş olanakları ortadan kalkmaktadır. Geçici işçilik, kiralık işçilik, kısmi süreli çalışma ve benzeri güvencesiz istihdam biçimleri hızla yaygınlaşmaktadır.

Tüm dünyada ve özellikle gelişmiş kapitalist ülkelerde işçiyi koruyucu mevzuat ve sendikal hak ve özgürlükler büyük bir saldırıyla karşı karşıyadır.

Kapitalizm tüm çirkin yüzüyle yeniden ortaya çıkmaktadır. Sermayenin yoğunlaşma ve merkezileşme düzeyinde ulaşılan yeni düzeyle ve ulusötesi şirketlerin artan hakimiyetiyle de birlikte düşünüldüğünde, dünya işçi sınıfı hareketinin demokratik temelde ve çizgide gelişmesinin maddi koşulları oluşmaktadır.

Gün, moral bozukluğu değil, morali yüksek tutmanın zamanıdır. Kapitalizmi eleştirenlerin "biz demedik miydi" deme hakları her zamankinden daha fazladır.

¹²¹ 15.9.1996, **Aydınlık**.

Zorunlu Tasarruf İçin Verilecek Mücadelenin Önemi¹²²

Çalışanları Tasarrufa Teşviki Hesabında biriken kaynak, Eylül ayı başlarında 452 trilyon liraya ulaşmıştı. Meclis'te 28 Ağustos 1996 günü kabul edilen bir kanunla, işçilerden yapılan kesinti ile işverenin katkısının durdurulması öngörüldü. Birikmiş kaynağın sahiplerine ne zaman ödeneceği ise boşlukta bırakıldı.

TÜRK-İŞ, birikmiş paranın üç ay içinde ödenmesini ve işverenin fona ödediği yüzde 3'lük bölümün de işçi ücretlerine ve memur aylıklarına eklenmesini istedi. Bu istek, DİSK ve HAK-İŞ tarafından da benimsendi.

Sayın Cumhurbaşkanı, yasayı yeniden görüşülmek üzere Meclis'e geri gönderdi. Gönderme gerekçelerinden biri, işverenin yüzde 3'lük katkısının işçinin kazanılmış hakkı olduğu ve ücretlere eklenmesi gerektiğiydi. Ayrıca, birikmiş paraların ödenme tarihlerinin de yasayla belirtilmesi isteniyordu.

Şimdi top Hükümetin ayağındadır. Hükümet eğer eski çizgisini sürdürürse, bağıcı dövmek gibi bir derdi olmayıp, yalnızca üzüm yemek isteyenler de, ister istemez bağıcıyla kavgaya başlayacaktır. Bu meşru ve demokratik mücadele, işçi sınıfımız açısından son derece önemlidir.

1. Bu mücadeleyle, Refahiyol Hükümetinin sermayedar sınıf yanlısı politikası çok açık bir biçimde ortaya çıkarılabilecektir. Hükümet kaynak yetersizliğinden söz etmektedir. Halbuki, yalnızca Eylül ayında ödenen iç borç miktarı 338 trilyon liradır. Ekim ayında 383 trilyon liralık, Kasım ayında da 360 trilyon liralık iç borç ödenecektir. Kaynak vardır. Sorun, mevcut kaynağın sermayedar sınıf için mi, yoksa işçi sınıfı için mi kullanılacağıdır. Refahiyol Hükümeti'nin tercihi konusunda benim bir kuşku yok. Ancak kaybolan merkebi için son umudu dağın arkasında olanlar, bu ve benzeri gelişmelerle, Refah Partisi'nden umudunu kesecektir.

2. Önemli miktarda bir para söz konusudur. Günümüzde emekli olan kıdemli bir işçi zorunlu tasarruf fonundan ortalama 200 milyon lira dolayında bir para almaktadır. Bu uygulamanın üç-beş yıl daha sürmesi durumunda, zorunlu tasarruf fonundan alınacak para neredeyse kıdem tazminatına yaklaşacaktır. Gerçek ücretlerin düştüğü 1994-1996 döneminde eldeki böyle bir paranın kaçırılması önemli bir kayıp olacaktır. Ayrıca, işverenlerin katkı payı olan yüzde 3'ün ücretlere eklenmesiyle, son yıllardaki gerçek ücret düşüşleri bir parça azaltılacaktır.

3. Elindekine el konulduğunda sesini çıkarmayanın, 1997 toplu iş sözleşmelerinde kayıplarını telafi edebilmesi veya sosyal güvenlik alanındaki kayıplara direnebilmesi mümkün olmayacaktır. Hükümet, bu nedenle de, işçilerin ve memurların tepkisini yakından izlemektedir. Meşru ve demokratik eylemler ve mücadele, önümüzdeki zor günler açısından hem bir alıştırma ve ısınma sağlayacak, hem de Hükümetin daha dikkatli adım atmasına katkıda bulunacaktır.

4. Yaklaşık 5 milyon ücretliyi yakından ilgilendiren bu konuda verilecek mücadele, son yıllarda kaybedilen halk desteğinin yeniden sağlanmasında önemli bir rol oynayacaktır. Sendikacılık hareketi ancak güçlü bir halk desteğiyle başarılı adımlar atabilir. Halkın öncüsü ve umudu haline gelmemiş bir işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin, sermayenin bu yeni saldırısını göğüslemesi olanaksızdır. Zorunlu tasarruf konusundaki tavrımız haklıdır, doğrudur ve milyonlarca örgütsüz insanı doğrudan ilgilendirmektedir. Sayın Cumhurbaşkanı'nın yasanın yeniden görüşülmesi gereğini dayandırdığı gerekçeler de haklılığımızı artırmıştır.

Hükümetin kurulmasından hemen sonra yayınlanan bir yazımı, "Hoşgeldin Refahiyol, iyi ki böyle geldin!" diye bitirmiştim. İşçi sınıfımız ilk kez Refah Partisi'nin önerdiği ve uyguladığı politikaların gerçekte sermayenin programı olduğunu yaşıyor. Türkiye'de ilk kez, şeriatçılarla işçi sınıfı somut çıkarlar konusunda karşı karşıya gelmeye başladı. Her şerde bir hayır vardır.

Zorunlu Tasarruf ve Hükümetin Borçlanması¹²³

Türkiye'de kamu açıkları giderek artıyor. Hükümetler yıllardır kamu açıklarını zenginleri vergilendirerek değil, başka yollarla kapatmayı tercih ettiler.

Kamu açıklarını öncelikle beş yoldan kapatmak mümkündür.

- (1) Sermaye ve servet sahiplerini etkili bir biçimde vergilendirirsiniz.
- (2) Borç alırsınız.
- (3) Kamu tarafından satılan mal ve hizmetlere zam yaparsınız.
- (4) Para basarsınız.
- (5) Devlet mal ve mülkünü haraç mezat satarsınız (özelleştirme).

Türkiye'de hükümetler onyıllardır sermaye ve servet sahiplerini etkili bir biçimde vergilendirmek yerine, diğer dört yola başvurdular. Borç alırken de işçi sınıfını yakından ilgilendiren ve ancak işçi sınıfının yeterince farkında olmadığı ve ilgilenmediği bir yolu oldukça etkili bir biçimde kullandılar.

Hükümetler, devletin açıklarını kapatmak için iki kaynaktan borç alabilir: Sermayedar sınıftan, işçi sınıfından.

"İşçi sınıfının parası mı var ki, devlete borç versin!" demeyin. Böyle bir borçtan işçilerin ve memurların önemli bir bölümünün haberi bile yoktur.

Türkiye'de hükümetler sermayedar sınıftan borç aldığı anda yüksek oranlarda, enflasyonun oldukça üstünde bir faiz öder. Böylece gerek dış borçlanmada, gerek iç borçlanmada devletin sırtına büyük bir faiz yükü yüklenir. Bu yük hızla artmaktadır.

Faiz giderlerinin 1992 bütçesindeki payı yüzde 18,2 iken, 1996 yılının ilk 7 ayında yüzde 44 olmuştur. Refahiyol Hükümetinin uyguladığı ekonomik politikalara bağlı olarak, faiz oranları daha da artacak, bütçenin giderek artan bölümü faizlerin ödenmesine ayrılacaktır. Faizcilere karşı olduğunu ileri süren Refah Partisi, Türkiye tarihinde bütçenin rekor düzeyde bölümünün faize gittiği bir dönem yaşatacaktır. 1997 bütçesine ilişkin tahminlerde, faizlerin toplam harcamalar içindeki payının yüzde 47 düzeyinde olacağı belirtilmektedir.

Hükümetler sermayedar sınıftan yüksek faizle borç alırken, işçi sınıfından çok düşük faizle borç almıştır ve almaktadır.

Bu tür borçlardan biri tasarruf bonolarıdır. Hatırlanacağı gibi, 27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra işçilerin ücretlerinden ve memurların aylıklarından bir kesinti yapılmış ve tasarruf bonoları verilmişti. Tasarruf bonolarının anaparası epey bir süre sonra ödenecekti. Zorla alınan bu borç karşılığında, düşük bir faiz ödeniyordu. Birçok kişi, anaparasını almak için beklemek yerine, tasarruf bonolarının değerinin çok altında fiyatlarla elden çıkardı. Kastelli'nin ilk serveti böyle sağlandı.

Hükümetlerin diğer bir borçlanması da memurlardan yapılan MEYAK kesintileriydi. Bu kesintiler de enflasyon karşısında eritilmiş olarak geri ödendi.

Hükümetler 1945 yılından 1993 yılına kadar önce İşçi Sigortaları Kurumu ve sonra da Sosyal Sigortalar Kurumu'ndan borç aldılar. Bu Kurumun anti-demokratik yapısı ve bağımlılığına bağlı olarak, piyasada geçerli faizin çok altındaki oranlarda faiz karşılığında Kurum kaynakları hükümetler tarafından kullanıldı ve dolaylı olarak da sermayedarlara kullanıldı. Yapılan tahminlere göre, 1965-1993 döneminde SSK'dan bu yolla devlete aktarılan kaynak 20 milyar dolar dolayındadır.

Hükümetler, çalışanların tasarrufa teşviki hesabında biriken büyük miktarda parayı da düşük faizle borç aldı. Bugün bu fonda biriken para yaklaşık 452 trilyon liradır. Yapılan hesaplara göre, bu kaynağın gerektiği gibi nemalandırılmış olması durumunda, ulaşılacak rakam yaklaşık 1,5 katrilyon liradır. Örneğin, sermayedarlardan yıllık yüzde 120-130 gibi oranlarda faizle borçlanılırsa, 1996 yılı Şubat ayında 290 trilyon liralık zorunlu tasarruf kaynağı yılda yüzde 30 oranında getirisi olan devlet kağıtlarına yatırılmıştır.

Hükümetler, konut edindirme fonundaki 100 trilyon lirayı aşkın parayı da kendi istedikleri oranlarda nemalandırdılar ve kullandılar.

Zorunlu tasarruf konusu, bu genel çerçeve içinde değerlendirilmelidir.

Çalışanları Tasarrufa Teşviki Hesabında biriken kaynak, Eylül ayı başlarında 452 trilyon liraya ulaşmıştı. Meclis'te 28 Ağustos 1996 günü kabul edilen bir kanunla, işçilerden yapılan kesinti ile işverenin katkısının durdurulması öngörüldü. Birikmiş kaynağın sahiplerine ne zaman ödeneceği ise boşlukta bırakıldı.

TÜRK-İŞ, birikmiş paranın üç ay içinde ödenmesini ve işverenin fona ödediği yüzde 3'lük bölümün de işçi ücretlerine ve memur aylıklarına eklenmesini istedi. Bu istek, DİSK ve HAK-İŞ tarafından da benimsendi.

Sayın Cumhurbaşkanımız, yasayı yeniden görüşülmek üzere Meclis'e geri gönderdi. Gönderme gerekçelerinden biri, işverenin yüzde 3'lük katkısının işçinin kazanılmış hakkı olduğu ve ücretlere eklenmesi gerektiğiydi. Ayrıca, birikmiş paraların ödenme tarihlerinin de yasayla belirtilmesi isteniyordu.

TÜRK-İŞ zorunlu tasarruf konusundaki haklarımızın korunmasına büyük önem vermektedir. Bunun birkaç nedeni vardır.

1. Üyelerimizin önemli miktarlara varan parası söz konusudur. Günümüzde emekli olan kıdemli bir işçi zorunlu tasarruf fonundan ortalama 200 milyon lira dolayında bir para almaktadır. Bu uygulamanın üç-beş yıl daha sürmesi durumunda, zorunlu tasarruf fonundan alınacak para neredeyse kıdem tazminatına yaklaşacaktır. Gerçek ücretlerin düştüğü 1994-1996 döneminde eldeki böyle bir

¹²³ Ekim 1996, TÜRK-İŞ Dergisi.

paranın kaçırılması önemli bir kayıp olacaktır. Ayrıca, işverenlerin katkı payı olan yüzde 3'ün ücretlere eklenmesiyle, son yıllardaki gerçek ücret düşüşleri bir parça azaltılacaktır.

2. Elindekine el konulduğunda sesini çıkarmayanın, 1997 toplu iş sözleşmelerinde kayıplarını telafi edebilmesi veya sosyal güvenlik alanındaki kayıplara direnebilmesi mümkün olmayacaktır. Hükümet, bu nedenle de, işçilerin ve memurların tepkisini yakından izlemektedir. Meşru ve demokratik tepkiler, eylemler ve mücadele, önümüzdeki zor günler açısından hem bir alıştıırma ve ısınma sağlayacak, hem de Hükümetin daha dikkatli adım atmasına katkıda bulunacaktır.

3. Yaklaşık 5 milyon ücretliyi yakından ilgilendiren bu konuda verilecek mücadele, son yıllarda kaybedilen halk desteğinin yeniden sağlanmasında önemli bir rol oynayacaktır. Sendikacılık hareketi ancak güçlü bir halk desteğiyle başarılı adımlar atabilir. Halkın öncüsü ve umudu haline gelmemiş bir işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin, sermayenin bu yeni saldırısını göğüslemesi olanaksızdır. Zorunlu tasarruf konusundaki tavrımız haklıdır, doğrudur ve milyonlarca örgütsüz insanı doğrudan ilgilendirmektedir. Sayın Cumhurbaşkanının yasanın yeniden görüşülmesi gereğini dayandırdığı gerekçeler de haklılığımızı artırmıştır.

Sendikaları Kullandırtmayalım¹²⁴

4,5 yıl önce Mülkiyeliler Birliği tarafından düzenlenen bir açık oturumda silahlı-ayrılıkçı Kürt milliyetçiliği konusunda konuşmuştum. Bu konuşmam, bazı engellemelerden sonra, Mülkiyeliler Birliği Dergisi'nin Ağustos 1992 sayısında yayınlandı. "Türkiye İşçi Sınıfı Hareketi ve Silahlı-Ayrılıkçı Kürt Milliyetçiliği: Müttefik mi? Rakip mi?" başlıklı bu yazımın yayınlanmasından sonra, bazı kişiler Mülkiyeliler Birliği Dergisi Yazı Kurulu'ndan istifa ettiler. Bugün Türkiye'de bulunmayan bazı yazarlar da bazı Kürt milliyetçisi yayın organlarında aleyhimde yazılar yazdılar. Bu tartışmalar Mülkiyeliler Birliği Dergisi'ne yaradı. Ağustos 1992 sayısı kısa sürede tükendi.

Bu yazıda şunlar söyleniyordu: "Sendikalar, işçi sınıfını bölecek eğilimlerin karşısında olmalıdır. Günümüzde ayrılıkçı-silahlı Kürt milliyetçiliği işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin rakibidir, alternatifidir. Sendikalar, düşüncelerin zor yoluyla kabul ettirilmeye çalışılmasına karşı açıkça tavır almalıdır. Ayrılıkçılık ve silahlı eylemin esas alınması, farklı etnik kökenlerden oluşan işçi sınıfı içinde şovenizmi geliştirmeyi, sınıf bilincinin yol edildiği milliyetçi kan davaları yaratmayı ve sınıfın gücünü bölmeyi hedeflemektedir."

Bunlar yazıldığında sol içinde PKK'ya karşı açıkça tavır alanların sayısı oldukça azdı. 12 Eylül döneminin zulmünü yaşamış ve çaresizlik içinde beddua etmenin ötesine geçememiş birçok insan, PKK'nın Türkiye Cumhuriyeti'nin bütünlüğüne ve bağımsızlığına yönelik silahlı saldırılarını "solculuk" zannediyor, içten içe bu eylemleri destekliyordu. Birçok kişi, farkında olarak veya olmayarak, "solculuk" yaptığı inancıyla, programı itibarıyla sağcı olan PKK'nın değirmenine su taşıyordu.

Bu tavır günümüzde büyük ölçüde değişti. Ancak birçok kişi hala bunu açıkça ifade etmekten çekiniyor. Kürt milliyetçilerinin gerektiğinde şeriatçılarla işbirliği yaptığını görmezden gelerek, onların sola yönelik propagandalarına kapılabilirler. Kürt milliyetçilerinin programının emperyalizmin çıkarları doğrultusunda bir sermaye programı olduğunu görmek istemiyor.

Kürt milliyetçileri bir dönem "Kürt Sendikaları" kurmaya çalışmıştı. Başarılı olamadılar. Daha sonra, kamu emekçileri sendikalarında "kontenjan" istendi. Bazı sendikalarda buna karşı çıkıldı, bazılarında verildi. Ancak bu "etnik kontenjan" uygulamasının yarardan çok zarar getirdiği görülmeye başlandı.

Kamu emekçileri sendikacılığına çok emeği geçmiş bir sendikacı, Kürt milliyetçilerinin işçi sınıfı ve sendikacılık hareketine verdiği zararı tartışırken, "sorundan başka birşey getirmedi," dedi.

Sendikacılık bir sınıf hareketidir. Ancak bu sınıf hareketi o denli güçlü bir potansiyeldir ki, şeriatçılar da, Kürt milliyetçileri de bu hareketi kullanmaya çalışırlar. Çeşitli ilişkiler aracılığıyla sendikaların yönetimine gelen "kullanıcı araçlar," bu örgütlerin politikalarını ve eylemlerini, uzantısı oldukları örgütlerin strateji ve taktiklerine göre yönlendirmeye çalışırlar. Bazan kısa dönemde başarılı da olurlar. Bir bakarsınız, asıl görevi temsil ettiği kitlenin sınıf çıkarlarını korumak olan bir sendikanın bir yöneticisi, sınıf olgusunu tümüyle reddederek, tamamiyle sermaye yanlısı Kürt milliyetçisi politikaları bir sendika adına savunabilmektedir.

Ancak bu uygulamalar sendikalara büyük zarar veriyor.

Türkiye işçi sınıfının çok büyük bölümü, PKK'nın bölücü terör eylemlerine karşıdır. Türkiye işçi sınıfının çok büyük bölümü, Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter devlet yapısının bütünlüğünü, insan haklarına dayanan, demokratik ve laik sosyal hukuk devletini savunmaktadır. Türkiye işçi sınıfının önemli bir bölümü, sınıf kardeşliğinin, etnik köken kardeşliğinden önce geldiğine inanmaktadır.

Sendikaları sınıf çıkarları dışındaki amaçlar doğrultusunda kullanmak isteyenler, hem kendilerine, hem de sendikalara zarar verirler. Yönetime gelmek için bu anlayıştakilerle işbirliği yapanlar ise, bu hatalarını sürdürürlerse, yönetecek bir kitleleri kalmadığını kısa sürede görecektir. Halbuki günümüzün görevi, kitleleşmektir. Yasaların sınırları zorlanarak yapılan eylemlerin güvencesi, kitleleşmek ve kamuoyu desteğidir. Kürt milliyetçileriyle ittifak yoluyla kitleleşme hayalleri, sınıftan tecrit olmakla ve 300-500 kişilik eylem girişimlerinin ezilmesiyle sonuçlanacaktır.

¹²⁴ 10.11.1996, **Aydınlık**.

İşsizlik Artıyor, Daha da Artacak¹²⁵

IMF'nin Türkiye ile ilgili üst düzey yöneticilerinden biri yaptığı bir açıklamada, Türkiye'de tarımdan geçimini sağlayanların oranının yüzde 10'lara düşmesi gerektiğini söylemişti. Aynı konuya Sayın Cumhurbaşkanı da çeşitli vesilelerle değiniyor. Bu çaba niçin? Bu gelişimin kısa ve uzun vadeli sonuçları ne olacak?

DİE'nin hanehalkı işgücü anketi sonuçlarına (Ekim 1995) göre, Türkiye'de istihdam edilenlerin sayısı 21,4 milyondur. Bu insanların 9,2 milyonu kentlerde, 12,2 milyonu kırlardaydı. IMF, kırsal bölgelerdeki nüfusun yaklaşık 6'da 5'ini kentlere göç ettirme niyet ve çabasındadır.

Türkiye, kırsal bölgelerde siyasal amaçla geciktirilmiş bir mülksüzleşmeyi kısa bir sürede yaşayacaktır.

Uluslararası sermaye ucuz işgücüne gereksinim duymaktadır. Bu hızlı mülksüzleşme ve kente göç, sermayenin bu gereksinimini karşılamaya yöneliktir.

Bu sürecin araçları nelerdir?

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile girdiği gümrük birliği belirli işkollarında etkisini göstermeye başlamıştır. Patlayan ithalat çok sayıda işyerinde daralmaya ve kapanmaya yol açmaktadır. Bedelsiz ithalatla ilgili olarak tartışılan ve yaşananlar, önümüzdeki dönemde diğer işkollarında da gündeme gelecektir.

Tarımda desteğin azaltılması bu amaca da hizmet etmektedir.

Tarımda desteğin önemli araçlarından olan EBK, SEK, Yem Sanayii gibi kuruluşların özelleştirilmesi ve, örneğin, Tekel'in özelleştirilmeye çalışılması, onbinlerce küçük üreticinin tasfiyesine yol açmıştır ve açacaktır. IMF'nin özelleştirmeyi savunmasının nedenlerinden biri, bu uygulamanın ucuz işgücü sağlanmasındaki önemli işlevidir.

PKK'nın da bu süreçte önemli bir görevi vardır. Türkiye'de köylülüğün mülksüzleştirilmesinde PKK'nın üstlendiği rol, IMF'nin taşeronluğudur. Güneydoğu Anadolu'da milyonlarca köylü, PKK'nın eylemleri ve bunlara karşı devletin uyguladığı strateji nedeniyle mülksüzleşmişler, özgür ve ucuz işgücüne dönüşmüşlerdir.

Bu süreç Türkiye'de işsizliği artırmıştır; daha da artacaktır. İnsanlar, itildikleri açlığın pençesinde, her türlü yasal koruma dışında ve çok düşük ücretlerle çalışmaya zorlanacaktır. Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin kısa vadedeki en önemli sorunu, artan işsizliktir.

Ancak, Türkiye'de özel sektör yatırımları hızla artmaktadır. Bu işsizlerin bir bölümü adım adım işçileşmektedir. Türkiye, "kırsal yaşamın budalalığından" adım adım kurtulmaktadır.

İşsizliğin artırdığı bazı sorunlar, işçi sınıfının siyasal ve sendikal örgütlerinin çabalarıyla kısa vadede azaltılabilirse, bu hızlı mülksüzleşme sürecinin uzun vadeli olumlu sonuçlarına sevinilebilir.

¹²⁵ 24.11.1996, **Aydınlık**.

Hava Yavaştan Isınıyor¹²⁶

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi 1994 ve 1995 yıllarında bir bütün olarak Türkiye tarihinin en büyük mücadelelerini verdi. Ancak içinde bulunulan koşullarda bu mücadelelerin de yetersiz kalmasına bağlı olarak, 1995 ve 1996 yıllarında işçilerin ücretlerinin yaklaşık yüzde 60'lık bölümü enflasyon karşısında eridi, sermayedar sınıfa aktarıldı. Yıl sonuna doğru işçilerin satınalma gücü, 2,5 yıl öncekinin yüzde 40'ı düzeyinde olacaktır.

İşçinin ekmeği küçülmektedir. Ancak giderek ve hızla yaygınlaşan işsizlik, "ekmeğim küçük de olsa, hiç olmamasından iyidir" gibi bir anlayışın belirli çevrelerde hakim olmasına yol açıyordu. Ancak ekmeğin küçülmesinin devam etmesi ve başka sorunların gündeme gelmeye başlaması, havayı yavaştan ısıtıyor.

Hükümet, SSK konusunda şimdilik geri adım atmış gözüküyor. Ancak hiçbir köklü çözüme gidilmemesine bağlı olarak, sorunlar artarak sürüyor. Diğer taraftan, zorunlu tasarruf konusunda Hükümetin uyguladığı politikaların emek-karşıtı niteliği de iyice teşhir oluyor. Hükümet, aylar geçmesine karşın, vaatlerinin hiçbirini tutmayınca, Refah Partisi'nin seçim öncesi emek yanlısı söyleminin dayanaksızlığı da giderek yaygın şekilde kabul ediliyor. Ayrıca, herkes enflasyonda yeni bir artıştan ürküyor ve ürküklerinin başına geleceğini de biliyor. 600 bin dolayındaki kamu kesimi işçisinin toplu sözleşme görüşmelerinin yakında başlayacak olması da, işçileri yavaştan harektlendiriyor.

Hükümetin iş güvencesi, demokratikleşme ve kirlilikle mücadele konularındaki duyarsızlığı, ulusal onurumuzu zedeleyici tavırları ve çağdaşlaşma karşıtı çizgisi de yaygın tepki çekmeye başladı.

İşçi sınıfı bir bütün olarak hızlı bir yoksullaşma yaşamaktadır. İç farklılıklar ve çelişkiler ikinci plana itilmektedir.

Küçük esnaf ve sanatkarlar ve köylülük hızlı bir mülksüzleşme süreci yaşamaktadır. Geleneksel olarak şeriatçılığın tabanını oluşturan bu kesimler, geçmiş yıllardan çok daha zor ekonomik koşullara sürüklenmektedir.

İşçi sınıfı cephesinde hava ısınırken, ısınan havanın eylemlere dönüşmesinin diğer bir koşulu da oluşuyor.

1995 yılındaki sınıflar saflaşmasında durum aleyhimizeydi. Kamu kesiminde toplu sözleşme görüşmeleri süren 600 bin işçi, işçi sınıfının diğer kesimlerinden bile kopmuştu. Ortak eylemler istenilen biçimde yapılamıyordu. Sermaye, bir bütün olarak hükümetin arkasındaydı.

Günümüzde ise, ülkedeki tüm ulusalcı ve çağdaşlaşmacı kesimler bu hükümete karşı ortak bir cephe oluşturma eğilimindedir. Uluslararası tekeli sermayenin bir kanadı bile böyle bir hükümeti sorguluyor.

Hükümetin uyguladığı politikalar, Avrupa Birliği ile bütünleşmeyi savunan sermaye kesimlerini de rahatsız etmektedir. Sayın Başbakan'ın hristiyan ve musevi karşıtı söyleminin (kesinlikle emperyalizm karşıtı veya uluslararası tekeli sermaye karşıtı zannedilmemelidir) yarattığı tepkiler ülkemiz sermayesinde de yansımalarını bulmaktadır. Bu da, sermayenin denetimindeki basında etkilerini göstermektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin değiştirilemez niteliklerinin ve geleneksel politikalarının dışında yapılan uygulamalar, Devlet içindeki belirleyici olan çeşitli güçlerin de tepkisini çekmektedir.

Bu koşullarda, işçi sınıfımız, ülkemizi ortaçağın karanlığına geri götürmeye ve çetelerle ve aşiretlerle yönetmeye çalışan, yolsuzlukluk iddialarıyla ve verdikleri sözlere saygısızlıklarıyla kamuoyunda güvenini yitirmiş bir azınlığa karşı oluşan ulusalcı, aydınlanmacı ve çağdaşlaşmacı cephenin öncülüğünü ve vurucu gücünü oluşturmaktadır. İşçi sınıfının içinde bulunduğu ekonomik koşullar ve beklentileri de, bu gücü kitlesel olarak seferber edebilmesinin koşullarını yaratmaktadır.

Hava ısınıyor. TÜRK-İŞ'in 21 Aralık günü İstanbul'da Bostancı Gösteri Merkezi'nde düzenlediği Yönetici-Temsilci toplantısının ardından 28 Aralık'ta Ankara'da gerçekleşecek yürüyüş ve miting, bu ısınmanın habercisidir.

¹²⁶ 8.12.1996, **Aydınlık**.

TÜRK-İŞ'in Ankara Mitingi¹²⁷

TÜRK-İŞ tarafından 5 Ocak 1997 günü Ankara'da düzenlenen "Türkiye'ye Sahip Çık! Demokratikleşme İçin Mücadele Et!" mitingi ve yürüyüşü başarılı ve olaysız bir biçimde tamamlandı. 21 Aralık İstanbul toplantısı işçi sınıfı saflarında yeni bir hareketlenmenin başlangıcıydı. 5 Ocak mitingi, beklentinin üstünde bir katılımı, ısınmanın hızlandığının göstergesidir.

Miting, Türkiye'de yaşanmakta olan yeni saflaşma açısından önemliydi. Bu saflaşmanın bir tarafında işçi sınıfının önderliğindeki emekçiler, yurtseverler, Türkiye Cumhuriyeti'nin Misak-ı Milli sınırları içindeki üniter devlet yapısının bütünlüğünü ve bağımsızlığını, insan haklarına dayalı demokratik ve laik sosyal hukuk devletini savunanlar, Türkiye'yi Türkiye yapan bu özelliklere sahip çıkanlar yer almaktadır. Diğer tarafta ise ikinci cumhuriyetçiler, kürt milliyetçileri, şeriatçılar bir aradadır. Emek-sermaye çelişkisinin belirleyiciliğini artırdığı koşullarda, Türkiye'nin yakın geleceğine damgasını vuracak saflaşma bu gözükmetedir.

Miting, ücret artışları için değil, Türkiye'yi hırsızlara, soygunculara, Atatürk düşmanlarına, bölücülere bırakmamak, Türkiye'ye sahip çıkmak için yapıldı. TÜRK-İŞ'in böyle genel amaçlı bir miting düzenlemesi, toplu sözleşme sendikacılığının aşılma çabalarında alınan mesafe açısından önemlidir. Bu miting, zorunlu tasarruflar ve toplu sözleşmeler için de bir gövde gösterisi niteliğindedir. Ancak belirleyici özellik, Türkiye'ye sahip çıkma çabası, sahip çıkılan Türkiye'nin ana özelliklerinin açık bir biçimde vurgulanmasıdır.

Mustafa Kemal, Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nın ilk dönemlerinde tarlasında çalışmakta olan bir köylünün yanında durmuş, vatanın kurtarılmasının gereğini anlatıyormuş. Köylü, "Paşam," demiş, "benim için vatan tarlamın bittiği yerde biter."

Ulusal Bağımsızlık Savaşı'na yön verenler, vatanın kendi tarlasının veya köyünün sınırlarında bittiğini zannedenlere vatanın olduğunu öğrettiler, tarlasını veya köyünü korumanın yolunun vatanın bütününe sahip çıkmaktan geçtiğini öğrettiler.

İşçi sınıfı özellikle son 10 yıldır hızlı bir dönüşüm ve gelişim yaşamaktadır. Bir dönem sendikaların tek görevinin ücret zammı almak olduğunu zannedenler, daha kapsamlı mücadelelerin gerekliliğini ve ücret zammı mücadelesinin de ancak böylesine kapsamlı bir mücadeleyle başarıya ulaşabileceğini anlamaya başlamaktadır.

Türkiye'ye Sahip Çık! mitingi bir bütün olarak çok başarılıydı. Katılım açısından 5 Ağustos 1995 Emeğe Saygı Mitinginden daha da büyüktü. Bazı ufak tefek gerginlikler yaşandı. Ancak bu gerginlikler tırmanmadan önlendi. Çok farklı siyasal eğilimlerden ve etnik kökenlerden işçiler, Türkiye'ye sahip çıkma programı etrafında birleşebildi. Vatanın sınırlarının kendi tarlasının sınırları olduğunu zannedenler, kendi tarlalarını korumanın yolunun vatanın bütününe korunmasından geçtiğini kavramaya başladılar.

TÜRK-İŞ Ankara'da 1969 yılından 1994 yılına kadar miting yapmamıştı. 5 Nisan kararlarının açıklanmasından hemen sonra, 24 Nisan 1994 tarihinde Ankara'da Celal Bayar Bulvarı'nın Tandoğan tarafında 5 Nisan istikrar programını protesto etmek amacıyla İşsizlik ve Pahalılıkla Mücadele Mitingi düzenlendi. Katılım 20-25 bin kişiyle sınırlı kaldı. 26 Kasım 1994 tarihinde, 1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı'ndaki memurlaştırmaya karşı Anıtkabire ve Meclis'e yapılan yürüyüş, yağmura ve soğuğa rağmen, son derece başarılıydı. Toplu sözleşme görüşmelerindeki anlaşmazlık nedeniyle de 5 Ağustos 1995 günü Emeğe Saygı Yürüyüşü ve Mitingi büyük bir başarıyla gerçekleştirildi. 5 Ocak 1997 Mitingi ise hem bu mitinglerin hepsinden daha kalabalıktı, hem de içerik açısından çok daha kapsamlıydı ve işçi sınıfı hareketinin gelişiminde yeni bir aşamaya geçişi ifade ediyordu.

¹²⁷ 12.1.1997, **Aydınlık**.

"Devlete Karşı Hükümet"¹²⁸

Sayın Bülent Ecevit şöyle bir saptama yapıyor: "Hükümet sanki devletle karşı karşıya. Cumhuriyet tarihinde ilk defa böyle bir şey yaşanıyor. Çok ciddi bir bunalım."¹²⁹

Sayın Ecevit'in saptaması son derece doğrudur. Türkiye'de önümüzdeki dönemdeki gelişmelere damgasını vuracak olan, bu çelişkidir. Sendikacılık hareketindeki gelişmeleri kavramada da bu çelişki önemlidir.

TÜRK-İŞ ve DİSK, 14 Mart 1997 günü TESK'le birlikte yaptıkları ortak açıklamada Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerine birlikte sahip çıktılar.

HAK-İŞ de, 4 Şubat 1997 tarihinde TÜRK-İŞ, DİSK ve HAK-İŞ Genel Sekreterler açıklamasında ve 29 Nisan 1997 günü TÜRK-İŞ, DİSK, HAK-İŞ, KESK Genel Başkanlar açıklamasında Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerini benimsediğini ifade etti. Tüzüğüne "cumhuriyet" ve "laiklik" kavramlarını koymamakta direnen HAK-İŞ'in bu tavrı olumlu bir adım olarak yorumlanmalıdır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin bütünlüğü ve bağımsızlığı, demokratik ve laik sosyal hukuk devleti niteliği, çağdaşlaşma ülküsü, parlamenter demokrasi gibi anlayışlar günümüzde gerçekten ciddi bir tehdit altındadır. Hükümet, bu konudaki sorumluluklarını yerine getirmemektedir.

Sendikacılık hareketinde "Hükümetin adamı" olarak bilinen kişiler de, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bu temel niteliklerini koruma doğrultusunda bir çaba içinde değildir. Sendikacılık hareketini dar bir toplu sözleşme sendikacılığı anlayışı içine hapsetmek isteyenler, işçi sınıfına olduğu kadar, devletin temel niteliklerine de karşı bir tavır izlemektedir.

Sendikacılık hareketinde bugünkü kavga, "hükümetin adamı" ile Türkiye Cumhuriyeti'nin temel kazanımlarına sahip çıkanlar arasındadır. SSK Genel Kurulu tartışmalarını da, genel kurulu olağanüstü olarak toplama çabalarını da bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Günümüz Türkiye'sinde "son analizde" yaklaşımlarıyla devlet tahlili yapmak yanlıştır. Bugünün görevi, demokratikleşmesi için mücadele ettiğimiz demokratik ve laik sosyal hukuk devletine ve Türkiye Cumhuriyeti'nin bütünlüğüne ve bağımsızlığına sahip çıkmaktır. İran'da Tudeh Partisi'nin düştüğü hatayı yineleme lüksümüz yoktur. Çok deneyimsiz ve güçsüz bir işçi sınıfının olduğu 1925 yılında Şeyh Said'e karşı Cumhuriyet'in safında yer alanlar, bugün güçlü bir işçi sınıfıyla birlikte aynı safta belirleyici bir rol oynamaya çalışmalıdır.

Türkiye'de gerçekten ilginç bir saflaşma söz konusudur.

Bir tarafta, şeriatçılar, Kürt milliyetçileri ve İkinci Cumhuriyetçiler vardır; diğer tarafta, demokratik ve laik sosyal hukuk devletinden, Türkiye'nin bütünlüğü ve bağımsızlığından yana olanlar. 11 Mayıs 1997 günü Sultanahmet'teki mitingde yere serdiği Türk Bayrağı'nın üzerinde oturan şeriatçı, Hadep Kongresi'nde Türk Bayrağı'nı indiren kişi ve 1 Mayıs 1997'de Türk Bayrağı da taşıyan İşçi Partililere "solculuk" adına saldıranlar aynı cepheededir.

Demokratik ve laik sosyal hukuk devletini, cumhuriyeti, ülkemizin bütünlüğünü ve bağımsızlığını savunanlar bu kavgadan galip çıkacaktır. Bu süreçte, sendikacılık hareketi "hükümet adamları"ndan temizlenecek, Türkiye'nin demokratikleşmesinin önünde yeni perspektifler açılacak ve olanaklar doğacaktır.

¹²⁸ 15.8.1997, **Aydınlık**.

¹²⁹ Yavuz Donat, **Milliyet**, 15.5.1997.

Türkiye'de Ücretler¹³⁰

Türkiye'de güvenilir ücret verileri yoktur. DIE ve DPT tarafından yayınlanan verilerin sağlamlığı tartışmalıdır. TİSK'in işgücü maliyeti istatistikleri, temsil niteliği olmayan çok küçük bir kitleyi kapsamaktadır. SSK'nın prime tabi günlük gelir verileri ise, taban ve tavan uygulamaları nedeniyle, ücret dizisi olarak kullanılamaz.

Bu koşullarda, iyi bilinen bazı işyerlerindeki ortalama günlük çıplak brüt ücretlerdeki gelişmenin incelenmesi, tüm işyerlerinin ortalamasını vermese bile, işçilerin davranışlarını açıklamak açısından önemli ipuçları oluşturmaktadır.

Karayolları Genel Müdürlüğü (TCK) işyerlerinde Türkiye YOL-İŞ Sendikası üyesi işçilerin ortalama günlük gerçek brüt çıplak ücretlerindeki gelişmeler bu amaçla kullanılabilir.

YOL-İŞ Federasyonu eski Genel Başkanı Halit Mısırlıoğlu, büyük bir uzakgörüşlülükle, 1980 yılı Ağustos ayı başlarında çok başarılı bir toplu iş sözleşmesi imzalamıştı. TCK işçileri, bu toplu iş sözleşmesi sayesinde, satınalma güçlerini darbeden sonraki iki yıllık dönemde koruyabildiler.

Ancak daha sonra bir gerileme süreci başladı. Bağıtlanan toplu iş sözleşmeleriyle alınan ücret zamları enflasyonun hep gerisinde kaldı. 1989 bahar eylemleri sırasında satınalma gücü, 1980 yılı Mart ayındakinin üçte biri düzeyine inmişti.

1989 toplu iş sözleşmeleri ile satınalma gücündeki düşüş eğilimi tersine çevrildi. 1991 toplu iş sözleşmeleri ise satınalma gücünü yaklaşık üç katına çıkardı. Bu eğilim, 1992, 1993 ve 1994 yıllarında da devam etti.

5 Nisan 1994 istikrar programının ücretlere yansımaları asıl 1995 yılından itibaren başladı. 1.3.1995 - 28.2.1997 dönemi toplu iş sözleşmesinde ücret artışlarının enflasyona bağlanamaması nedeniyle, gerçek ücretlerde bir düşüş başladı. İşçiler, 1994 Ağustos'una göre, satınalma güçlerinin yaklaşık yüzde 60'ını kaybettiler.

Bu düşüş günümüzde sürmektedir. Ancak 1996 yılı Aralık ayı sonu itibarıyla ulaşılan düzey, 1980 Mart'ındaki çok başarılı toplu iş sözleşmesinin henüz üstündedir. 1989 yılının bahar eylemleri sırasındaki ücret düzeyinin ise hala yaklaşık üç katıdır.

Karayolları Genel Müdürlüğü İşyerlerinde Çalışan İşçilerin Ortalama Günlük Gerçek Brüt Çıplak Ücretleri (1980 Mart:100)

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Ocak	...	7'	9'	7'	6'	5'	5'	5'	4'	4'	7'	7'	14'	17'	18'	16'	12'
Şubat	...	7'	9'	7'	6'	5'	5'	4'	4'	3'	7'	6'	14'	16'	17'	16'	12'
Mart	10'	12'	9'	8'	8'	6'	6'	5'	5'	6'	8'	18'	19'	22'	23'	17'	13'
Nisan	9'	12'	9'	8'	7'	6'	6'	5'	4'	6'	8'	17'	19'	21'	18'	16'	12'
Mayıs	9'	12'	9'	8'	7'	6'	6'	5'	4'	6'	8'	16'	19'	20'	16'	16'	12'
Haziran	9'	11'	9'	8'	7'	6'	6'	5'	4'	6'	7'	16'	18'	20'	16'	15'	11'
Temmuz	9'	11'	9'	8'	6'	6'	5'	5'	4'	5'	8'	16'	18'	19'	16'	15'	11'
Ağustos	9'	11'	9'	8'	6'	6'	5'	5'	4'	5'	7'	15'	18'	19'	16'	14'	11'
Eylül	8'	10'	8'	7'	6'	6'	5'	6'	4'	8'	8'	19'	20'	23'	22'	16'	12'
Ekim	8'	10'	8'	7'	6'	5'	5'	5'	4'	8'	8'	17'	19'	21'	20'	14'	11'
Kasım	8'	10'	8'	7'	6'	5'	5'	5'	4'	7'	7'	16'	18'	20'	19'	14'	11'
Aralık	8'	10'	8'	7'	5'	5'	5'	5'	4'	7'	7'	16'	18'	19'	18'	13'	10'

¹³⁰ 9.2.1997, **Aydınlık**.

1995 ve 1997 Toplu İş Sözleşmeleri¹³¹

1995 yılında kamu kesimi toplu iş sözleşmeleri ancak büyük eylemlerin ve Türkiye tarihinin en büyük grevlerinin ardından bağtlanabildi. Hatırlanacağı gibi, 6'şar aylık dilimlerle haliyle, sırasıyla, yüzde 16, yüzde 16, yüzde 18 ve yüzde 20 zam alınabildi. 1989 yılından beri kamu kesimi toplu iş sözleşmelerinde ücret zamları, bir önceki dönemin enflasyonu ile bağlantılı kılınmıştı. 1995 toplu iş sözleşmelerinde bu hüküm korunamadı. Bu nedenle de, 1994 yılı yaz aylarından 1996 yılı sonlarına kadar kamu kesiminde gerçek işçi ücretlerinin yüzde 60'lık bölümü enflasyon karşısında eridi.

1997 yılında kamu kesimi toplu iş sözleşmeleri nedeniyle daha hiç eylem yapılmadı. TÜRK-İŞ'in 5 Ocak 1997 Ankara mitinginde iki temel slogan vardı: Türkiye'ye Sahip Çık, Demokratikleşme İçin Mücadele Et! Toplu iş sözleşmeleri gündemde bile değildi. Daha tek eylem yapılmadan, Şeker-İş Sendikası bir toplu iş sözleşmesi imzalayarak, 1995 yılı sözleşmelerinin çok ötesinde bazı haklar elde etti. İlk 6 ay için yüzde 15'lik bir iyileştirme ve ardından yüzde 38'lik bir zam alındı. Daha sonra da, üçer aylık dilimlerle ücretlerin enflasyon oranında artırılması kabul edildi. Anlaşma tutanağı henüz elimize geçmediği için, bu maddelerin nasıl düzenlendiği ve nasıl uygulanacağı konusunda bir değerlendirme yapmak istemiyorum. Ancak şurası çok açık ki, tek bir eyleme bile gerek kalmadan tek bir sendika 1995 yılındaki tüm mücadelelerin elde edemediği parasal hakları elde etti.

Birşeyler değişti.

Değişen Türkiye'de sınıflar arasındaki saflaşmadır.

1995 yılında iktidardakiler açıkça sermayenin çıkarlarını savunuyordu. Uygulanan, IMF'nin politikasıydı. Sermaye, işçi sınıfının gücünü kırmak ve gerçek ücretleri düşürmek amacıyla her türlü çabayı harcamaya kararlıydı. Kamuoyunun oluşturulmasında büyük bir etkisi olan kitle iletişim araçları, toplu sözleşme kapsamındaki işçilerin ve sendikaların karşısındaydı. Başbakan Tansu Çiller, küçük esnaf ve sanatkarı, köylüyü, emekliyi, işsizi, memuru ve sendikasız işçileri, kamu kesimi işçilerine ve sendikalara karşı harekete geçirmede oldukça başarılı bir çizgi izliyordu. Kamu kesimi işçileri tecrit olmuştu. Bırakın diğer emekçi sınıf ve tabakaların, diğer işçilerin bile desteği gerektiği gibi sağlanamıyordu.

1997 yılında durum tamamiyle farklıdır.

1997 yılında hükümet tecrit olmuş durumdadır. Hükümet, demokratik ve laik cumhuriyete karşı tavrıyla en geniş kitlelerin tepkisini çekmektedir. Hükümet, devletin temel niteliklerine sahip çıkma konusunda gösterdiği duyarsızlıkla, devletin önemli birimleri ile uyumsuzluk içindedir. Hükümet, uyuşturucu ve silah kaçakçılığıyla bağlantılı çeteler ve aşiretlerin devleti ele geçirme çabalarına karşı toplumda ve devlette oluşan tepkiyi tatmin edici bir davranış içinde değildir. Yıllardır sinsice gelişen ve günümüzde bir parça da olsa gün ışığına çıkmış olan dinci yasadışı örgütlenmelerin üzerine, yasaların öngördüğü biçimde gidilmemektedir. Çeteler ve tarikatlar teşhir olmaktadır. Hükümet ise, verdiği sözleri tutmadığı gibi, yolsuzluk iddialarını da örtme çabasındadır.

Bunlar ve benzeri tavırlar, hükümeti tecrit etmiştir.

Bir askeri darbe gündemde değildir. Demokratik halk cephesi, laik ve demokratik Cumhuriyetin kazanımlarını korumaya ve geliştirmeye kararlıdır. Demokratik halk cephesinin başını da, özellikle 1989 yılından beri birlikte meşru kitle eylemleri deneyimini geçmişte benzeri görülmemiş biçimde geliştirmiş ve gelenekselleştirmiş olan işçi sınıfı çekmektedir. Hükümet, bu güçler dengesinde, öncelikle işçi sınıfından ürkmektedir, çekinmektedir.

1995 yılında 300 bini aşkın işçinin çalıştığı işyerlerinde greve çıkıldığında alınamayana, Şeker-İş Sendikası en küçük bir eylem bile yapmadan aldı.

İşte bu nedenle aldı.

Bir de, güçler dengesinin böyle olduğu, TÜRK-İŞ'in, Türkiye'nin üniter yapısının bütünlüğüne ve bağımsızlığına, demokratik ve laik sosyal hukuk devletine ve cumhuriyetin kazanımlarına sahip çıkma ve Türkiye'ye sahip çıkma temelinde diğer toplum kesimleriyle birlikte geliştireceği mücadeleyi düşünün. Sonuç herhalde daha da farklı olur.

¹³¹ 2.3.1997, **Aydınlık**.

1997 Kamu Kesimi Toplu İş Sözleşmeleri¹³²

1997 kamu kesimi toplu iş sözleşmeleri imzalandı. 1995 toplu iş sözleşmeleri ile karşılaştırıldığında, çok daha yüksek bir ücret zammı alındı. Ayrıca, sıkıntıları Temmuz ve Eylül aylarında gündeme gelecek biçimde uygulanan bir "eşel mobil" gündeme geldi.

1997 toplu iş sözleşmeleri istenildiği veya mümkün olduğu kadar başarılı mıdır?

Hayır. 1997 toplu iş sözleşmelerinde çok daha başarılı olmak mümkündü.

TÜRK-İŞ 1996 yılının ikinci yarısından itibaren 1997 kamu kesimi toplu iş sözleşmelerine yönelik bir strateji oluşturdu. 1995 toplu iş sözleşmelerinde sendikalı işçiler halkın büyük çoğunluğundan kopmuştu, tecrit olmuştu. Belirli işkollarındaki işçilerin eylemlere katılması sağlanamamıştı. 1997 yılında bu eksikliklerin giderilmesi gerekiyordu.

Bu amaçla, dört alandaki mücadele bütünleştirilmeye çalışıldı. (1) Zorunlu tasarruf, (2) özelleştirme, (3) Türkiye'ye sahip çıkıp demokratikleşme için mücadele etme, (4) kamu kesimi toplu iş sözleşmeleri alanları bütünleştirilmeye çalışıldı. Özellikle TES-İŞ Sendikası'nın, işyerlerinin özelleştirilmesine karşı gösterdiği güçlü tepki, enerji işçilerinin meşru ve demokratik eylemlere katılma olasılığını yükseltti. Türkiye'ye sahip çıkma çizgisi ise, özellikle Refahiyol Hükümeti'nin Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerine sahip çıkmadığı koşullarda, geniş bir cephenin oluşmasına katkıda bulundu.

Diğer taraftan, 1997 yılında Hükümet tecrit olmuş durumdaydı. Türkiye'de öne çıkan saflaşma, Cumhuriyet'in kazanımlarına sahip çıkanlarla, demokratik ve laik cumhuriyete ve sosyal hukuk devletine karşı çıkanlar arasındaydı. Bu saflaşmada TÜRK-İŞ'in rolü son derece önemliydi. Yüzlerce demokratik kitle örgütü bu çizgisi nedeniyle TÜRK-İŞ'e destek verince, bu kez tecrit olan Hükümet oldu. Ayrıca, uygulanan yanlış politikalar sonucunda daha da derinleşecek olan ekonomik bunalım 1997 yılının ilk aylarında etkisini henüz büyük ölçüde hissettirmiyordu.

Bu koşullarda, çok başarılı bir toplu iş sözleşmesinin bağıtlanması ve mevzuatın demokratikleştirilmesi doğrultusunda önemli adımların atılması olanaklı olabilirdi. Ancak Hükümet de boş durmadı. TÜRK-İŞ'in içini karıştırmaya başladı. Bu iş için en uygun kişi de, hakkında kesinleşmiş bir mahkeme kararı bulunan Enver Toçoğlu oldu. Enver Toçoğlu, Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun kararına göre, SSK Mensupları Eğitim ve Dinlenme Tesisleri Derneğinin "amacına aykırı olarak keyfi harcamalarda bulunmak ve bir kısım dernek parasını maledinmek, bir kısım dernek parasını da üçüncü kişiler çıkarına kullanmak" suçundan suçlu bulunmuştu. Dernek parasını "maledinmek" veya zimmetine geçirmek "yüzkızcırtıcı suç" olmayacak da, ne olacaktır? Buna göre, Enver Toçoğlu'nun sendikacılık yaşamı sona ermekteydi. Enver Toçoğlu bunu engellemeye çalıştı. Enver Toçoğlu'nun çabalarıyla Şeker-İş ve Demiryol-İş Sendikaları toplu iş sözleşmelerini imzaladı. Enver Toçoğlu, TÜRK-İŞ'te olağanüstü genel kurul toplamaya çalıştı. Bu gerginlikler ve bölünme, Hükümet karşısında yeterince güçlü olunamamasına yol açtı.

Diğer taraftan, 1995 grevleri sonucunda alınabilen ücret zamları, 1997 yılında Şeker-İş ve Demiryol-İş Sendikalarının imzaladığı toplu iş sözleşmesinde alınan zamların çok altındaydı. Tabandaki işçiye, 1997 yılının farklı koşulları yeterince ve gerektiği gibi anlatılmadı. Bu koşulları anlatan ve toplu iş sözleşmesini imzalamayı geciktiren sendikalar daha başarılı toplu iş sözleşmeleri imzaladılar.

1997 kamu kesimi toplu iş sözleşmelerinde, kayıpları telafi edebilme imkanı, ağırlıkla, Hükümetin TÜRK-İŞ'i karıştırmaya politikasına alet olanlar nedeniyle, kullanılmadı.

¹³² 22.6.1997, **Aydınlık**.

Günümüzün Görevi Türkiye'ye Sahip Çıkmaktır¹³³

Şeker-İş Sendikası Genel Başkanı Ömer Çelik, 26 Mayıs 1997 günü akşamı Kanal 7'de haber programına çıktı. Kendisine, TÜRK-İŞ'teki iç sorunlara ilişkin olarak sorulan soruya yanıt verirken, TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral için, "**sürüsüne saldıran köpek**" ve "**saman çuvalı**" dedi, "Bayram Meral hayatı boyunca doğruluk denilen şeyi bilmemiştir," iddiasında bulundu ve **TÜRK-İŞ'in hükümete yönelik tavrını ve DİSK, TESK, TOBB ve TİSK ile olan işbirliğini eleştirdi**.

Halbuki Şeker-İş Sendikası'nın TÜRK-İŞ Genel Başkanlığı'na gönderdiği ve Genel Başkan Ömer Çelik ve Genel Başkan Vekili Vahap Polat imzalarını taşıyan 12 Nisan 1997 gün ve 397 sayılı yazıda çok farklı bir üslupla şunlar yazılıyordu:

"Sendikamız Şeker-İş'in 17. Toplu İş Sözleşmesi bildiği gibi 1 Mart 1997 tarihinde imzalanmıştır. Sözleşmemizde muvakkat üyelerimize iyileştirme zammı yapılamamış, daimi üyelerimize ise % 15'lik zam yapılmış, bu da ortalama 4.500.000 TL olarak yansıtılmıştır. TÜRK-İŞ Koordinasyon Kurulu'nun alacağı kararlar doğrultusunda, iyileştirme zammının daimi ve muvakkat üyelerimize de aynen yansıtılması, 2nci altı aylık zam uygulamasının ise aylık uygulamada karşılaşılabilecek zorluklar dikkate alınarak 3'er aylık veya 6'şar aylık enflasyona endekslenmesi hususunda TÜRK-İŞ Koordinasyon Kurulu ile Hükümet arasında tutulacak tutanakta sendikamız üyelerinin de dikkate alınarak protokolde özellikle belirtilmesini emir ve müsaadelerinize arz ederiz."

TÜRK-İŞ 1952 yılında kuruldu. 45 yıllık tarihinde TÜRK-İŞ içinde ve TÜRK-İŞ Yönetimleri ile üye Sendikaların yönetimleri arasında birçok anlaşmazlık ve tartışma yaşandı. Ancak TÜRK-İŞ tarihinde hiçbir sendika genel başkanı, TÜRK-İŞ Genel Başkanı için "sürüsüne saldıran köpek" ve "saman çuvalı" gibi hakaretlerde bulunmadı.

TÜRK-İŞ'te yaşanan gerginliğin arkasındaki gerçek nedir?

TÜRK-İŞ bugün Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter devlet yapısının bütünlüğüne ve bağımsızlığına, Atatürk ilke ve devrimlerine, demokratik ve laik sosyal hukuk devletine ve parlamenter demokrasiye sahip çıkmaktadır. TÜRK-İŞ Genel Kurul kararlarında, Başkanlar Kurulu karar ve bildirimlerinde ve Yönetim Kurulu kararlarında hakim olan anlayış budur. TÜRK-İŞ'in bugünkü tavrı, 5 Ocak 1997 günkü mitinge adını veren "Türkiye'ye sahip çık, demokratikleşme için mücadele et" anlayışında ifade edilmiştir. Ancak TÜRK-İŞ'in Türkiye'ye sahip çıkma çizgisi, Refahiyol Hükümeti'nin bugünkü tavrıyla çelişmektedir. Hükümet, TÜRK-İŞ'in temel görev kabul ettiği bu konularda gereken duyarlılığı göstermemekte, tam tersi bir çizgi izlemektedir. TÜRK-İŞ ise, farklı programlar etrafında farklı ittifaklar oluştururken, Türkiye'ye sahip çıkma programı etrafında DİSK, TESK, TOBB ve TİSK ile biraraya gelmiştir. Bu, günümüzdeki mevzilenme açısından son derece doğrudur. Günümüzün birinci görevi, Türkiye Cumhuriyeti'nin en büyük düşmanı olan irticaya karşı en geniş cephenin oluşturulmasıdır. Yapılan budur. Ancak bundan Refah Partisi de, DYP'nin bir kanadı da hoşnut değildir.

TÜRK-İŞ'teki tartışma, Türkiye'de sürmekte olan bu büyük ve Türkiye'nin geleceğini belirleyecek mücadelenin TÜRK-İŞ'e yansımalarından ve yansıtılmasından başka birşey değildir. Bir tarafta Türkiye'ye sahip çıkanlar, demokratik ve laik sosyal hukuk devletini savunanlar, Cumhuriyet döneminin kazanımlarına sahip çıkan ve bunları daha da geliştirmeye çalışanlar; diğer tarafta ise Türkiye'ye zarar veren bu hükümetle çeşitli nedenlerle yakın ilişki içinde bulunanlar ve Refahiyol Hükümeti'ni savunanlar vardır.

¹³³ 8.6.1997, **Aydınlık**.

Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın Kapsamı¹³⁴

Şeriatçıların demokrasiye ve demokratik güçlere saldırılarının yoğunlaştığı koşullarda, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın değerlendirilmesi yeniden önem kazanmaktadır. Ulusal Kurtuluş Savaşı, yalnızca ülkemizi işgal eden emperyalistlere ve onların oyuncağı Yunanlılara karşı sürdürülen bir savaş mıdır; yoksa çok daha geniş kapsamlı bir mücadele midir? Cumhuriyet'in kurulması önemsiz midir; yoksa Cumhuriyet döneminin kazanımları ve Mustafa Kemal ve arkadaşlarının gerçekleştirdikleri reformlar, mutlaka korunması ve geliştirilmesi gereken önemli mevziler midir? Mustafa Kemal, askeri komutanlığıyla mı, siyasal önderliğiyle mi daha önemli işler yapmıştır?

Ulusal Kurtuluş Savaşı, yalnızca ülkemizi işgal edenlere karşı verilmiş bir savaş değildi. Diğer bir cephede, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaşıyordu. Bu anlamda, Ulusal Kurtuluş Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı gerçekleştirilen son başarılı ulusal başkaldırıydı. Bu olgunun yeterince kavranıldığını sanmıyorum. Geçen hafta bir uluslararası toplantıda bir Arnavut sendikacıyla konuşuyorduk. "Osmanlı'nın, yani Türklerin" ülkelerini 500 yıl işgal ettiklerini, kendilerinin İskender Bey önderliğinde verdikleri mücadeleyle Avrupa'yı "Türkler"den koruduklarını söyledi. Ben de, bugünkü Arnavutluk'u işgal edenlerin Osmanlı emekçileri olmadığını, zaten Türkiye Cumhuriyeti'nin de aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'na karşı sürdürülen bir mücadeleyle kurulduğunu anlattım.

Ulusal Kurtuluş Savaşı 1922 yılında bitmedi. Ulusal Kurtuluş Savaşı, Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı İmparatorluğu'ndan çok farklı bir siyasal-toplumsal yapıda inşasıyla devam etti. Osmanlı döneminden kalan bazı yasalar 1930'lu yıllarda da yürürlükteydi. Ancak rejim farklıydı. Rejimi farklı kılan reformlar, Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki "İslahat hareketlerinin" uzantısı ve devamı da değildi. Çok daha köklü bir dönüşüm gerçekleştirilmeye çalışıldı. Dönemin koşullarında başarılanlar da olağanüstü olarak nitelendirilebilecek düzeydedir. Sivil giyimli Mustafa Kemal Atatürk'ün başardıkları, kalpaklı ve askeri üniformalı Mustafa Kemal Paşa'nın başardıklarından çok daha önemlidir.

Bu süreci en iyi anlatan kişilerden biri, İsmet İnönü'dür. İsmet Paşa, 1934 yılında yaptığı bir konuşmada bu süreci şöyle anlatmaktadır 135 :

"Türk inkılabının hamleleri, Osmanlı ıslahat ve hatta ihtilal hareketlerinin devamı ve tekamülü değildir. Osmanlı nizamı, Türk milletini ecnebi istilasına ve esaretine kadar sürükledi. Kendi sevk ve idaresinin neticesi olarak, ecnebler Türk milletinin bütün varlığına el koydukları vakit boyun eğdi. Osmanlı nizamı, kendisinin Türk milletini kurtarmağa iktidarı olmadığına inanmıştı... Artık Osmanlı nizamı Türk milleti aleyhine ecneblerin elinde vasıta olmak rolüne hazırlanmıştı... Hazin ve acı bir hakikattir ki, Osmanlı nizamı, ecneblerin emrettikleri bu son rolü benimsemiş, yeryüzünden kaybolmadan, son enerjisini toplıyarak ecneblerle birlikte, Türk milleti aleyhinde savaşmıştır... Türk inkılabı, Türk kurtuluş davası olarak ecnebi istilasına karşı, bir dereceye kadar sade ve askeri-siyasi mahiyette başlar. Ve fakat daha ilk anında Osmanlı nizamına karşı bünyevi, milli ve siyasi inkılaplara girer."

İşçi sınıfı, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı bu geniş kapsamıyla değerlendirdiği için, 1925 yılındaki şeriatçı ve Kürt milliyetçisi Şeyh Sait isyanına karşı Kemalistlerin yanında yer almıştı. Bugün, çok doğal saydığımız bazı temel haklarımız ve laik demokratik cumhuriyet tehlikeye girdikçe, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı yeniden okumakta yarar var.

¹³⁴ 2.6.1997, **Aydınlık**.

¹³⁵ İnönü, İ., "İnkılap Kürsüsünde İsmet Paşa'nın Dersi," **Ülkü Halkevleri Mecmuası**, Cilt 3, No. 14, Nisan 1934, **Ülkü-Seçmeler (1933-1941)**, AİTİA Yay.No.190, Ankara, 1982, s.185.

Avrupa'da "Toplumsal Ortaklık" Bitti¹³⁶

İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişmiş kapitalist ülkelerde sendikacılık hareketinin büyük bir bölümü, sınıf uzlaşmacılığı temelinde biçimlendi. İşsizliğin çok düşük oranlarda olduğu ve sermayedar sınıfın anti-komünist mücadelede müttefik olarak görerek ekonomik büyümeden pay verdiği bir işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi söz konusuydu. Bu yıllarda, işçi sınıfı ve işverenlerden söz edilirken, "toplumsal ortaklar" kavramının kullanılması son derece yaygındı. Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU) belgelerine bakılırsa, bu kavramın sürekli kullanıldığı gözlenecektir.

Sermaye, artık süreklilik kazanan bir ekonomik bunalımın ardından, önce sosyal devlete veya refah devletine saldırdı. 1980'li yıllarda gelişmiş kapitalist ülkelerde sosyal devlet büyük ölçüde yok edildi. Bu saldırı günümüzde de sürüyor.

1980'li yıllarda işsizliğin yüksek oranlarda yapısal bir nitelik kazanmasıyla birlikte, azgelişmiş ülkelerdeki ucuz işgücü önemini artırmaya başladı. 1970'li yıllarda gündeme gelen serbest bölgeler, 1980'li yıllarda IMF'nin yoğun bir biçimde dayattığı istikrar programlarıyla yaygınlaştı. Bazı ülkeler, askeri darbeler sonrasında, tümüyle serbest bölgelere dönüştü. Uluslararası sermaye, azgelişmiş ülkelerde kendi belirlediği bir uluslararası işbölümü çerçevesinde ihracata yönelik sanayileşme politikalarını dayattı.

Berlin duvarının yıkılmasının ve Sovyetler Birliği ile Doğu ve Orta Avrupa ülkelerindeki siyasal değişikliklerin ardından sermayenin saldırısı daha da acımasızlaştı. Sermaye, işçiyi koruyucu mevzuatı da reddetti. İşçiyi, sendikasının ötesinden, yasaların koruyuculuğunun da dışında sömürme çabası yoğunlaştı.

Bu saldırı azgelişmiş ülkelerde 1980'li yıllarda yoğunlaşan bir işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi yarattı. Geçmişte ulusal kurtuluş mücadeleleriyle dünya gündemine giren azgelişmiş ülkeler, özellikle 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren, yoğun işçi sınıfı hareketleri ile dünya gündemine girmeye başladı.

Gelişmiş kapitalist ülkelerdeki işçiler ve sendikaları ise eski alışkanlıklarını kolay aşamadılar, yeni gelişmeleri kolayca kavrayamadılar, uyum sağlayamadılar. Sosyal devletin kalıntıları ve eski bazı önyargılar bu süreci geciktirdi.

1993 yılında bir alman sendikacı grubuyla Türkiye'de toplantı yapıyorduk. Türkiye'de verilen mücadeleyi ve kendi ülkelerindeki gelişmeleri tartıştıktan sonra, grubun uluslararası ilişkiler sorumlusu, "biz," dedi, "eskiden **toplumsal ortaklar** kavramını kullanırdık; artık bunun yanlış olduğunu anlıyoruz, **toplumsal taraflar** kavramını kullanıyoruz." Ama hala işçi sınıfı kavramını pek kullanmıyorlardı.

Son iki-üç yıl içinde ICFTU içinde yaşanan süreci kavrayanların sayısı artmaya başladı. Sermayenin saldırısı yoğunlaştıkça ve acımasızlaştıkça, koşulların kökten değiştiğini anlayanların ve "köklerimizde, sokaklara dönmeliyiz" diyenlerin sayısı artmaya başladı.

Fransa'da yaşanan büyük grevler gelişmiş kapitalist ülkelerde yaşanan büyük değişimin kanıtlarından biridir.

Bu grevleri gerçekleştiren konfederasyonlardan biri, bir dönem Genel Emek Konfederasyonu'ndan (Amerikan istihbarat görevlilerinin etkisi altında) ayrılanların oluşturduğu CGT-FO'dur. Bu örgüt günümüzde mücadelenin yoğun bir biçimde içindedir.

Marx, Kapital'in I. Cildinin birinci Almanya baskısında şunları yazmıştı: "Endüstriyel gelişmenin diğerlerinden daha ileri olduğu bir ülke, bu diğer ülkelere basitçe kendi geleceklerinin bir resmini sunar."

İşçi sınıfının hareketliliği, militanlığı, sınıf bilinci, mücadele kararlılığı açısından bugün tam tersi bir ilişki söz konusudur.

Özellikle son on yıllık dönemde azgelişmiş ülkelerin büyük bir çoğunluğunda işçi sınıfı hareketi gelişmiştir, mücadelelere girmiştir. Gelişmiş kapitalist ülkelerde çalışma koşulları her geçen gün kötüleşmekte, azgelişmiş ülkelere yaklaşılmaktadır. Gelişmiş kapitalist ülkelerde yoksulluk, sokaklarda yaşayanlar, kötü çalışma koşulları, kaçak işçilik yaygınlaşmaktadır. Azgelişmiş ülkelerin normal kabul edilen koşulları, gelişmiş kapitalist ülkelere de yansımaktadır. Gelişmiş kapitalist ülkelerin işçi sınıfı ve sendikacılık hareketleri, çalışma koşulları açısından azgelişmiş ülkelerin düzeyine gerilememek için, mücadeleye girmeye başlamıştır.

Bir dönem "toplumsal ortaklar" diyenler, günümüzde "toplumsal taraflar" demeyi öğrenmişlerdir. "İşçi sınıfı" ve "sermayedar sınıfı" demeyi de yavaş yavaş **yeniden** öğrenmektedirler.

¹³⁶ 23.12.1995, **Aydınlık**.

Sınıf Perspektifi¹³⁷

Avrupa işçi sınıfı hareketi 1996 yılında canlanmaya başladı. Fransa'da sosyal güvenlik reformu çabalarına, işsizliğe ve ücretlerdeki düşüşe karşı eylemler yapıldı. Almanya'da İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (DGB) toplumsal anlaşma teklifi, hükümet ve işverenler tarafından reddedildi; gösteriler başladı. Belçika'da "toplumsal ortaklık" çöktü. Almanya'da büyük bir şirket satın almış bir Türk işvereniyle konuşuyorduk. "Avrupa ya sosyal refah harcamalarını ve ücretleri düşürecek, ya da enflasyon hızla tırmanacak," dedi. Birincisi tercih ediliyor.

Ancak işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi hala istenilen hareketlilikte değil. Bir de bir umutsuzluk hakim.

Neleri eksik endüstrilemiş ülkeler işçilerinin ve sendikalarının?

Kanımcı; birinci eksiklikleri, sınıf perspektiflerini yitirmiş olmaları. Sınıf bilincinin sosyalist siyasal bilinçten farkını bir çok kere yazdım. Bir kez daha hatırlatayım. Sınıf bilinçli işçi, sorunlarının sorumlusu olarak sermayedar sınıfı görür, ona karşı birlikte mücadele etmeye çalışır. İlle anti-kapitalist olmak zorunda değildir. Anti-kapitalizmi de benimserse kimliğine "sosyalist," "komünist" veya "anarşist" sıfatları da eklenebilir.

Soğuk Savaş'ın ürünlerinden biri, bu iki kavramın özdeşleştirilme yanlısıdır. Sosyalistler ve komünistlerin çoğu, "sınıf" diyeni kendilerinden sandı. Anti-komünistler de (Avrupa demokratik sosyalizminin çoğu dahil) "sınıf" kavramını kullananı "komünist" olarak suçladı.

Bugün eski komünistler "sınıf perspektifi"ni de terketmişler. Demokratik sosyalistler ve diğer görüştekiler ise, sermayenin yoğun bir sınıf mücadelesi sürdürdüğü koşullarda, "sınıf perspektifi"ne henüz yeniden kavuşamamış.

Bu karmaşa daha süreceğe benziyor.

Avustralyalı bir sendikacıyla gelişmeleri tartışıyorduk. "Sen ne kadar umutlusun; ben umutlarımı yitiriyorum," dedi. Yıllarını sendikal harekette geçirmiş bir çok sendikacıda bu var. Nedenini, farkımızı birlikte değerlendirdik. Nedenini bir ölçüde saptadığımız kanısındayım.

Endüstrilemiş ülkelerin işçi sınıfı hareketleri tarihlerinde birçok yenilgi yaşadı, birçok mücadeleyle kazanımlar elde etti. Ama kaç kişi tarih okuyor ki! Kaç kişi tarihi dosdoğru biçimde ve doğru bir perspektifle okuyor ki! Çoğu insan kendi kuşağının ve hatta doğrudan kendisinin deneyimlerinden öğreniyor.

Bugün endüstrilemiş ülkelerde sendikalarda çalışanlar yaşamlarında ilk kez yenilgiye, büyük başarısızlıklara, kendi kurdukları ve iyi işlediğini yaşadıkları sistemlerin çöküşüne tanık oluyorlar. Bunu ilk kez yaşıyorlar. İlk kez, geçmiş inançlarını sorgulamak, yeni yapılanmalar, yeni mücadele biçimleri aramak zorunda kalıyorlar. Buldukları veya bulacakları "yeni" olmayacak. 19. Yüzyılın son üçte birine geri dönecekler. Ama kim tarih okuyor ki!

Biz öyle miyiz? 12 Mart yenilgisini yaşadık. "Bir daha sınıf lafı edilmez," diyenler vardı. 12 Eylül yenilgisini yaşadık. Umutsuzluğa zorlandık. Ama 12 Mart'tan sonra 1974-1980 dönemini, 12 Eylül'den sonra 1987-1996 dönemini yaşadık. Bir de, sınıf perspektifimiz var.

Endüstrilemiş ülkelerin işçi sınıfı hareketleri, sınıf perspektifini ve yenilgiyi açacak inancı ve uyum yeteneğini yeniden kazanma sürecini yaşıyor.

¹³⁷ 15.12.1996, **Aydınlık**.

Kimin İçin Esneklik¹³⁸

İşverenler son dönemde "esneklik" istiyor. Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı, 1993 yılında Çeşme Altın Yunus'ta "Çalışma Hayatında Esneklik" konusunda bir sempozyum düzenledi ve tartışmaları kalın bir kitap olarak yayınladı. TİSK 1994 yılında Çalışma Hayatında Esneklik isimli bir broşür çıkardı. Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası, 1995 yılında "Çalışma Hayatında Yeni Gelişmeler: Esneklik" konulu bir sempozyum düzenledi ve tebliğlerle tartışmaları bir kitap olarak bastı. Çeşitli dergilerde ve gazetelerde de çalışma yaşamında "esneklik" gerektiği konusunda makaleler ve haberler yayınlanıyor.

"Esneklik," güzel seçilmiş bir sözcük. 1980'li yılların başlarında A.B.D. yetkilileri ve uzmanları, A.B.D. ekonomisinin başarısının dayanaklarından biri olarak işçi-işveren ilişkilerindeki "esneklik"i gösteriyorlar ve Avrupa'ya "esneklik" öneriyorlardı. Sermayenin halkla ilişkiler uzmanları, sermayenin işçi sınıfına yönelik saldırısına güzel bir görünüm verebilmek için gerçekten akıllı bir seçim yapmışlar.

Ancak, esnekliği savunanlara sorulacak basit bir soru ile, bu oyun kolayca çöktürülebilir.

Kimin için "esneklik" isteniyor? Ücretli emek için mi, yoksa sermaye için mi?

Biz de esneklikten yanayız.

Sendikalaşmak isteyen işçi, ILO ilke ve standartlarını çiğneyen bir sürü katı ve bürokratik kısıtlama ile karşı karşıyadır. Notere gidecek, 5 nüsha doldurduğu üyelik formunu onaylatacak, v.b. Biraz esneklik gelse, bu tür anti-demokratik kısıtlamalar kaldırılrsa ne güzel olur.

Toplu sözleşme yapmak isteyen sendika, ILO ilke ve standartlarını çiğneyen bir yetki alma sürecinden geçmek zorundadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na anti-demokratik biçimde verilmiş bu yetki verme yetkisi kaldırılrsa, bu katılıklar "esnese" ne güzel olur.

Grev yapmaya kalkıldığında karşılaşılan "katılıklar" saymakla bitmez. Bu yasak ve kısıtlamaların ve grev hakkını bazan kullanılmaz hale getiren bürokratik işlemlerin "esnekleştirilmesi" gerekmiyor mu? Gerekli. Peki, hiç bir işverenden, bu alanlarda esnekliğe gidilmesi gerektiğini duydunuz mu? Ben duymadım.

Memurların siyasal partilere üye olmaları ve siyasal faaliyette bulunmaları konusunda da katı yasaklar var. Bu katılıklar da Türkiye tarafından onaylanmış ILO Sözleşmelerini açıkça ihlal ediyor. Bu konuda da esneklik gelse, kötü mü olur.

Peki, işverenlerin anladığı ve savunduğu esneklik ne?

İşverenlerin ve onların yandaşı üniversite mensuplarının görüşlerinden uzun uzun alıntı yapmak olanaklı değil. İstediklerinin bir bölümü şunlar:

- İş güvencesi sağlanmasın. Böyle bir adım, işverenin işten adam atma özgürlüğünü sınırlar, katılık getirir.
- İşveren istediği işçiyi istediği süreyle, istediği ücretle, istediği yerde çalıştırabilsin. Fazla mesai izni ve ücreti, asgari ücret, işçinin tayininde onay alma gibi "katılıklar" kaldırılmalı.
- Bağlayıcı yasalar yerine, yasaların altında haklar getiren toplu iş sözleşmeleri uygulanabilsin.
- Toplu iş sözleşmesi yerine, toplu iş sözleşmesinin altında haklar tanıyan hizmet akdi uygulanabilsin.
- Sendikaların uzun mücadeleler sonucunda elde ettikleri bazı demokratik kazanımlar varsa, bunlar kaldırılmalı, çünkü bunlar işverenin işyerini yönetme hakkını kısıtlamakta, katılıklara yol açmaktadır.

Bizim listeyi de, işverenlerin listesini de uzatmak olanaklı.

İki taraf da, "kahrolsun katılık, yaşasın esneklik" diyor. Ancak, "Kimin için katılık? Kimin için esneklik?" sorusu sorulduğunda, ortaya o kadar zıt bir tablo çıkıyor ki. Önümüzdeki dönemin mücadelesi, bu soru üzerinde sürecektir.

¹³⁸ 17.1.1996, **Siyah Beyaz**.

Esneklik Önerileri ve Tehlikeler¹³⁹

Son yıllarda işveren çevrelerinin sürekli olarak gündeme getirdiği bir kavram, "esneklik"tir. Esneklik, küreselleşen dünyada artan rekabet koşullarında ayakta kalabilmenin önkoşulu olarak sunulmaktadır.

Halbuki, "esneklik" adı altında işverenlerce gerçekte savunulan ve uygulanan, sermayenin işçi hak ve özgürlüklerini daha da kısıtlama çabasıdır. Sendikalar da esneklikten yanadır. Ancak sendikaların savunduğu esneklik, işçi hakları ve sendikal hak ve özgürlükler konusundaki katı düzenlemelerin kaldırılması, daha demokratik bir çalışma mevzuatının kabulü ve uygulanmasıdır. Günümüzde tartışılan konu, işçi haklarını ve sendikal hak ve özgürlükleri "katılık" olarak değerlendiren ve işverenlerin haklarını daha da genişletmeyi amaçlayan, işveren yanlısı bir "esneklik"tir.

Sermaye, 1980'li yıllarda önce sosyal devlet anlayışına karşı çıkmışken, günümüzde işçiyi koruyucu mevzuatı da etkisiz kılacak yol ve yöntemler peşindedir. Bunlar ilk olarak MESS tarafından özel kesim toplu sözleşmelerinde kapsamlı bir biçimde gündeme getirilmiştir. 1995 yılı kamu kesimi toplu sözleşme görüşmelerinde kamu işveren sendikalarının mevcut haklarımızı daha da geriye götürmeyi amaçlayan önerileri de, işverenlerin çıkarları doğrultusunda "esneklik sağlama" anlayışının parçaları ve uygulamalarıdır.

İşverenlerin çıkarlarını gözetken bir esnekliği savunan kişilerden biri olan Prof.Dr.Can Tuncay bu gerçeği şöyle ifade etmektedir¹⁴⁰: "Denebilir ki İş Hukukunda esneklik, dünya ekonomisinde son zamanlarda yaşanan neo liberalizm akımının İş Hukukundaki uzantısıdır."

TİSK Genel Başkanı Sayın Refik Baydur da bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamaktadır¹⁴¹: "Dünyada salt işçinin korunması için yasalar dönemi geçmiştir. Dünyada işletmenin ayakta durmasına dönük yasalar dönemi içindeyiz."

Bu temel değişimi, TİSK Genel Sekreteri Sayın Kubilay Atasayar da farklı bir sınıflandırma içinde ele almaktadır¹⁴²:

"İş münasebetlerinin gelişimini üç ana başlık altında toplamak mümkündür. İngiliz sanayi devrimi sonrası yaşanan, klasik liberalist görüşün hakim olduğu, akit serbestisinin, serbest teşebbüs hakkının sınırsız olarak kabul edildiği 1. dönem. Müdahale dönemi olarak adlandırılan, işçiyi koruma amacı taşıyan iş hukuku normlarının konulduğu 2. dönem. İş hukukunda esnek arayışlarının geliştiği 3. dönem."

İşverenlerin isteği, işyerini yönetmede ve işçileri çalıştırmada, yasaların, sendikaların ve toplu iş sözleşmelerinin getirdiği her türlü kısıtlamanın kaldırılmasıdır.

İşverenlerin çıkarları doğrultusundaki esnekliğin savunucuları, yasalarla hak tanıma uygulamasının kaldırılarak, yasalar yerine toplu iş sözleşmesinin geçmesini, toplu iş sözleşmesinin yerine de bireysel hizmet akdinin geçmesini istediklerini açıkça söylemektedirler. Yasaların değiştirilmesi ve çiğnenmesi zorken, toplu iş sözleşmesinin değiştirilmesi ve çiğnenmesi çok daha kolaydır. Bu biçimdeki bir esnekleşmenin savunucularından Prof.Dr.Münir Ekonomi bu konuda şunları söylemektedir¹⁴³:

"Esnekleştirme aracı olarak toplu iş sözleşmesi: ... Esneklik de dahil çalışma düzeninin değişen şartlara itibakını gerçekleştirecek en önemli araç toplu iş sözleşmesidir. Bu açıdan ülkemizde çalışma hayatında yeni bir girişim zorunlu görülmektedir... Öyle ki daha önce standart norm olarak getirilen asgari kanuni şartların yeri, bundan böyle ihtiyaçlara göre de değişebilen toplu iş sözleşmesi hükümleri ile doldurulmuş olacaktır."

Prof.Dr.Münir Ekonomi, yasalarla belirlenen asgari şartların toplu iş sözleşmeleri ile daha da aşağı çekilebilmesini; örneğin, yasal olarak belirlenmiş asgari ücret yerine, toplu iş sözleşmesi ile daha da düşük bir ücretle çalışılabilmesini şöyle savunmaktadır¹⁴⁴:

"Kanuni asgari şartların toplu iş sözleşmesi ile işçinin daha az yararına kararlaştırılması."

Prof.Dr.Münir Ekonomi, toplu iş sözleşmesinin işçiyi koruyucu hükümlerini de esnekliğe aykırı bulmakta, gerekirse bireysel hizmet akdinin toplu iş sözleşmesinin gerisinde düzenleme getirebilmesini şöyle savunmaktadır¹⁴⁵:

"Hizmet akdinin toplu iş sözleşmesine aykırı hükümlerine geçerlilik tanıma: ... Toplu iş sözleşmesinde genel olarak veya belirli hallerde ya da konularda hizmet akitlerine aykırı hükümler konulmasını açık tutacak bir şartın kabul edilmesinde, herhalde objektif hukuki dayanakların olması gerekir. Esneklik yönünden konulabilecek bu şekildeki düzenlemeler..."

Prof.Dr.Münir Ekonomi, bir başka yerde de şunları söylemektedir¹⁴⁶:

"Esnekleştirme aracı olarak hizmet akdi:... Değiniilmesi gereken bir konu, işveren personel yönetmeliğinde yer alan tip çalışma şartlarında herhangi bir değişiklik yaptığında, bu değişiklik işçinin daha az yararına olsa dahi işçiler

¹³⁹ Ocak-Şubat 1996, **TÜRK-İŞ Dergisi**.

¹⁴⁰ Tuncay, Can, "Çalışma Süreleri ve İstihdam Türlerinde Esnekleşme Gereği," Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası, **Çalışma Hayatında Yeni Gelişmeler, Esneklik**, Ankara, 1995, s. 57.

¹⁴¹ Baydur, Refik, bkz. "Genel Görüşme," Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı, **Çalışma Hayatında Esneklik**, İzmir, 1994, s.177.

¹⁴² Atasayar, Kubilay, "Türk İşverenleri Açısından İş Hukuku'ndaki Esneklik," Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı, a.g.k., İzmir, 1994, s.315.

¹⁴³ Ekonomi, Münir, "İş Hukukunda Esnekleşme Gereği," Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası, a.g.k., Ankara, 1995, s.33.

¹⁴⁴ Ekonomi, M., a.g.y., s.34.

¹⁴⁵ Ekonomi, M., a.g.y., s.35.

¹⁴⁶ Ekonomi, M., a.g.y., s.36.

tarafından kabul edileceğine dair bir hükme işçilerin peşinen muvafakat etmeleridir. İşçilerin serbest iradeleriyle benimsedikleri böyle bir şart hukuken geçerlidir ve işverence yapılan değişiklikler işçiyi bağlayacaktır."

İşveren yanlısı bir esnekleşmenin savunucuları, işçileri koruyucu mevzuatı ihlal eden işverenlerin yasalarca cezalandırılmasına bile karşı çıkmaktadır.

Bu görüşü dile getirenlerden biri yine Prof.Dr.Münir Ekonomidir. Sayın Ekonomi şunları söylemektedir¹⁴⁷:

"Bütün konularda mutlaka ceza hükümleri bulunması gerekmiş gibi isabetli olmayan 'katı' bir görüşten hareketle..."

TİSK, savunduğu esnekliğin unsurlarından birinden ne anladığını şöyle ifade etmektedir¹⁴⁸:

"Sayısal esneklik, işçi giriş çıkışlarında rahatlama; çalışma saatlerinin azaltılıp, ücretlerin aşağı çekilmesi; fazla mesainin azaltılması, ücretlerin belirli bir süre dondurulması, erken emeklilik sistemlerinin getirilmesi gibi hususları sağlamaktadır."

İşverenlerin esnekleşme aracılığıyla istedikleri öncelikle işverenin işyerini yönetmede ve işçileri çalıştırmada sınırsız yetkisidir. Bu genel talep, çeşitli alt başlıklara bölünmektedir:

- **İşe işçi alma:** İşverenler, hiçbir kısıtlama olmaksızın, istedikleri zaman, istedikleri biçimde çalıştırılmak üzere işçi alabilmek istemektedir. Esneklik adına öngörülen güvencesiz ve hakların sınırlandırıldığı istihdam biçimleri şunlardır: Kısmi süreli çalışma, belirli süreli hizmet akdiyle çalıştırma, geçici işçilik, kiralık işçilik, çağrı üzerine çalışma, kadın ve çocuk işçi çalıştırmasında kısıtlamanın kaldırılması, kaçak işçilik, taşeronluk, götürü iş, eve iş verme, tele-çalışma, İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun aradan çıkarılması, özel istihdam bürolarının kurulabilmesi¹⁴⁹, bazı işyerlerinde sendikanın işçi almadaki sınırlı etkisinin kaldırılması.

- **İşçiyi istediği işte çalıştırma:** İşçinin belirlenmiş işi ve görevi dışında çalıştırılabilmesi, işçinin işverenin istediği bölgeye veya birime tayin edilebilmesi, işyeri sendika temsilcisinin ve yöneticisinin güvencelerinin kaldırılması.

- **İşçiyi istediği zaman ve istediği kadar çalıştırma:** Günlük çalışma süresi konusundaki kısıtlamanın kaldırılması, işçinin günlük çalışma süresinden sonra veya hafta tatili ve genel tatillerde onay aranmadan çalışma zorunluluğu, ara dinlenmelerinin işverenin istediği zaman kullandırma, günlük veya haftalık kısa süreli çalışma, işverenin isteğiyle ücretsiz izin, Çalışma Bölge Müdürlüğünden izin alınmaksızın fazla çalışma yapma, emzirme iznini işverenin istediği zaman kullandırma, işçi postalarının düzenlenmesinde Çalışma Bölge Müdürlüğüne bildirme ve değişikliklerde izin zorunluluğunun kaldırılması.

Prof.Dr.Münir Ekonomi bu konuda şunları söylemektedir¹⁵⁰:

"Haftalık çalışma süresinin iş günlerine 'eşit ölçüde' bölünmesi ve ara dinlenmelerinin bir işyerinin aynı kısmındaki bütün işçilere 'aynı saatte' uygulanması hakkındaki kurallar kaldırılmalı ve yerlerine değişime elverişli yeni kurallar getirilmeli, haftalık çalışma süresinin 6 veya 5 iş gününe bölünerek uygulanacağına ilişkin hüküm yenilenerek, özellikle haftalık çalışma süresinin kısaltıldığı hallerde 4 iş gününe bölünerek de uygulanması için imkan veren şekilde değiştirilmelidir."

- **İşçiyi istediği ücrete çalıştırma:** Asgari ücretin kaldırılması, toplu iş sözleşmelerindeki taban ücretin kaldırılması, fazla mesai ücretinin kaldırılması, fazla çalışmanın ücretli izinle takas edilmesi (telafi çalışması), vardiya zammının kaldırılması, gece zammının kaldırılması, bazı toplu iş sözleşmelerinde yer alan "sendikasız işçiyeye verilen zam sendikalıya da uygulanır" hükmünün kaldırılması, yalnızca fiilen çalışılan süre için ücret ödenmesi, parça başı ücret uygulamasının yaygınlaştırılması, ücretlerin enflasyon oranıyla bağlantısının kesilmesi, ücretlerin dondurulması.

TİSK'in bu konudaki görüşlerini şöyle dile getirilmektedir:

"Esnek çalışma modellerinde daha ziyade çalışılan süreye göre ücret ödeme uygulaması yapılmaktadır. Bizim ücret yapımızda da bu yönde bir değişiklik ile esneklik uygulamalarının yapılmasının sağlanması çok yararlı olacaktır."¹⁵¹

"Daha esnek ücret yapıları geliştirmek açısından, karla orantılı ücret artışları da tercih edilen sistemler arasında yer almaktadır... Batıda, toplu iş sözleşmelerinde yer alan 'sıfır ücret zammına karşı işten çıkarmama taahhüdü,' ücrette esnekliğin bir başka görünümünü oluşturmaktadır."¹⁵²

"Ücret düzeyleri verimlilikle ilişkilendirilmeli ve verimlilik farklılıklarını yansıtmalıdır. Performansa dayalı ücret artış sistemi benimsenmelidir. Ücret farklılıkları gerçekçi olmayan asgari ücretlerle bozulmamalı ve gençlerin istihdamını teşvik edecek bir düzede belirlenmelidir. İşveren ve işçi, eğitim, kabiliyet, tecrübe ve başarının gözönünde bulundulduğu bireysel ikili ücret anlaşmalarına gidebilmelidir."¹⁵³

¹⁴⁷ Ekonomi, M., a.g.y., s.30.

¹⁴⁸ TİSK, **Çalışma Hayatında Esneklik**, TİSK İnceleme Yayınları No. 10, Ankara, 1994, s.7.

¹⁴⁹ TİSK: "Özel istihdam büro ve acentalarının faaliyete geçirilmesi konusunda gerekli hazırlıklara vakit geçirilmeden başlanmalıdır."TİSK, **Çalışma Hayatında Esneklik**, TİSK İnceleme Yayınları No.10, Ankara, 1994, s.23.

¹⁵⁰ Ekonomi, M., a.g.y., s.31.

¹⁵¹ Göçer, İ., Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası, a.g.k., s.14.

¹⁵² TİSK, a.g.k., s.14.

¹⁵³ TİSK, a.g.k., s.17.

- **İşçiyi işten çıkarma:** İş güvencesinin sağlanmaması, işçinin işten çıkarılmasını zorlaştırıcı her türlü kısıtlamanın kaldırılması, kıdem tazminatının kaldırılması.

İşverenlerin esneklik konusunda en fazla önem verdikleri nokta, işverenin işten işçi çıkarma haklarında herhangi bir kısıtlamaya gidilmemesidir.

TİSK yetkilileri ve yayınları, bu konuda şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

"İstihdam esnekliği, işe alma ve işten çıkarma şartlarında esneklik olarak tanımlanabilir."¹⁵⁴

"İş Güvencesi Yasa Taslağı bugün tartışacağımız konuşacağımız esneklik konusuna taban tabana zıt bir kanun tasarısıdır."¹⁵⁵

"İhbar önellere azaltılması, işten çıkarmalarda işçinin vasıflarına ilişkin gerekçe gösterilmesi zorunluluğunun kalkması, teknolojik gerekçelerle işten çıkarmaların kolaylaşması yönündeki gelişmeler, sayısal esnekliği teşvik edici yönde yeniliklerdir. Tüm dünyada yaşanan esneklik hareketlerine karşın, ülkemizde, ILO'nun 158 sayılı Sözleşmesine dayanılarak işten çıkarmalara ilişkin getirilmek istenen sınırlamalar, çalışma hayatının esnekliği ile hiçbir şekilde bağdaşmamaktadır."¹⁵⁶

İşverenlerin, "esneklik" adı altında gündeme getirdikleri bu taleplerin tümü, işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin onyıllar boyu süren mücadeleleriyle elde ettikleri temel kazanımlardır. Sermaye, önmümüzdeki dönemde bu temel kazanımların kaldırılmasını hedef almıştır. 12 Eylül sonrasında görülmemiş bir saldırı gündemdedir. Bu koşullarda, işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi her zamankinden daha güçlü bir birlik ve bütünlük oluşturmak zorundadır.

¹⁵⁴ Atasayar, K., a.g.y., s.316.

¹⁵⁵ Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası, a.g.k., s.13.

¹⁵⁶ TİSK, a.g.k., s.19.

Çocuk İşçilik¹⁵⁷

Orta Çağ'da bir çocuğun çırak olarak çalışmaya başlaması, onun toplumsallaşmasıydı. Örgün eğitimin son derece sınırlı olduğu koşullarda, çıraklık aynı zamanda bir öğrenim süreciydi de.

Daha sonra kapitalizm gelişti. Kapitalizm, çocukları madenlerde ve imalathanelerde çok düşük ücretli işçi olarak çalıştırmaya başladı. Kapitalizmin insanlıkdışı çocuk sömürsü öylesi boyutlara ulaştı ki, işçiyi koruyucu ilk yasalar çocuk işçilere ilişkindi.

Birçok sosyal politika kitabında, çocukların insanlıkdışı biçimde sömürülmesi tarihsel bir olay olarak anlatılır. Ancak o tarih günümüzde yeniden yaşanıyor.

Yalnızca az gelişmiş ülkelerde değil, fakat aynı zamanda gelişmiş kapitalist ülkelerde de, işçiyi koruyucu mevzuatı giderek daha fazla çiğneyen sermayedar sınıf, çocukların yaygın ve yoğun bir biçimde sömürülmesine başvuruyor.

Güvenilir araştırmalara göre, dünyada 11 ile 15 yaşlar arasında olup çalışan çocukların sayısı 1979 yılında 56 milyon iken, 1986 yılında 88 milyona çıkmıştır¹⁵⁸. Özellikle Hindistan, Pakistan ve Uzak Doğu Asya ülkelerinde çocukların çalıştırılması hızla yaygınlaşmaktadır. Ne yazık ki Türkiye'de çocuk işçi sömürünün sürekli arttığı ülkelere biridir. Bu süreç önümüzdeki dönemde de süreceğe benzemektedir.

Kapitalizm 1970'li yıllardan beri bir bunalım yaşıyor. İşsizlik oranları yüksek. Sovyet sisteminin çöküşü de sermayedar sınıfı iyice pervasızlaştırmış durumda. Sermayedar sınıf, bu koşullarda, sosyal devleti ve işçiyi koruyucu mevzuatı kökten reddediyor. Sermayeye ucuz işgücü gerekli. Bu ucuz işgücünün kaynaklarından ve yetişkinlerin işgücünü daha da ucuzlatmanın araçlarından biri de çocuk işçilerin emeğinin sömürülmesi.

Uluslararası sermaye, az gelişmiş ülkelerde istikrar ve yapısal uyum programları dayatıyor. Bu programların temel amacı, işçilerin ücretlerinin ve toplam işgücü maliyetinin düşürülmesidir. Bu programların başarıyla uygulandığı ülkelerde işçilerin gerçek ücretleri düşüyor, aileler yoksullaşiyor. Ayrıca, uygulanan özelleştirme programlarıyla, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanma olanakları da kısıtlanıyor.

Ailenin geliri azalırken ve ailenin çocukların eğitimi için yapması gereken harcamalar artarken, çocukların çalışma yaşamına atılmalarını önlemek son derece zordur.

Çalışma yaşamına atılan çocuk ise, normal olarak yetişkinlerin yaptıkları işleri daha ucuza yaparak, yetişkinler arasındaki işsizliği daha da artırmakta, yetişkinlerin gerçek gelirlerinin düşmesine yol açmakta ve başka ailelerde yeni yeni çocukların çalışma yaşamına atılmasının koşullarını yaratmaktadır.

Geçmişte "okumak hayat kurtarırdı." Günümüzde eğitimi işgücünün artmasına bağlı olarak, artık okumak da fazla işe yaramıyor. Diğer taraftan, televizyonlarda yayınlanan reklamlarla birçok tüketim malı çocukların iştahını kabartıyor. Ailenin azalan gerçek geliri bu istekleri karşılayamıyor. Çocuk, uzun bir eğitimin ardından işsiz kalmak yerine, bir an önce çalışma yaşamına atılmayı yeğlemeye başlıyor.

İşverenler böylece son derece munis bir işgücüne kavuşuyor. Bu bilinçsiz çocuklar birçok işyerinde sendikal örgütlenmeyi ve grevleri kırmada da kullanılabilirler.

Son yıllarda fason üretim, taşeronluk ve eve-iş-verme uygulamaları sistemli bir biçimde yaygınlaşıyor. Bu nitelikteki üretimde çocuk işçilerin çalıştırılmaları çok daha kolay ve devletin son derece sınırlı denetiminin de dışında gerçekleşiyor.

Kapitalizm artık toplumun geleceğini bu alanda da tahrip eder bir noktaya gelmiştir.

Sendikalarımızın çocuk işçiler konusunda verdiği mücadele son derece yetersizdir. Son yıllarda TÜRK-İŞ Çocuk İşçiler Bürosu'nun bu alanda önemli girişimleri ve çalışmaları vardır. Ancak bu çabalar, toplumda ve sendikalarda gerekli duyarlılığın yaratılmasını henüz sağlayabilmiş değildir.

Sendikalarımızın özelleştirmeye, taşeronlaşmaya, kaçak işçiliğe, eve-iş-vermeye, işten çıkarmalara, zorunlu emekliliğe, v.b. karşı verdiği mücadeleye, çocuk işçiliğe karşı verilen mücadele de eklenmelidir.

¹⁵⁷ 17.2.1996, **Aydınlık**.

¹⁵⁸ Brett, Bill, **International Labour in the 21st Century**, Epic Books, 1994, s. 55.

Kiralık İşçilik Geliyor¹⁵⁹

ILO'nun bu yıl toplanacak olan Uluslararası Çalışma Konferansı'nda ele alınacak konulardan biri, 96 sayılı Ücretli İş Bulma Büroları Sözleşmesi'nin değiştirilmesidir. Öngörülen, işverenlerin esneklik talepleri doğrultusunda, zaten bir olgu olarak önemini artıran ücretli iş bulma bürolarının daha meşrulaşması ve çalışmalarının bir ölçüde denetim altına alınmasıdır. Bu konu ILO'nun 1994 yılındaki Konferansı'nda bir komite tarafından ele alınmıştı.

Türkiye'de ücretli iş bulma bürolarının kurulması yasalara göre yasaktır. Ancak son yıllarda bu bürolar açılmıştır. SNSM Uluslararası Organizasyon Danışmanlık Ltd.Ş., Çözüm Yönetim Ekonomi ve Danışma Merkezi, Ekspres Personel Servis ve Danışmanlık Ltd.Ş. gibi kuruluşlar, yasalara göre İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun tekelindeki bu alana girmişlerdir.

Özel istihdam bürolarının kurulması ve faaliyeti, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu tarafından da teşvik edilmektedir. TİSK'in kısa bir süre önce yayınladığı İşgücü Piyasalarında Özel İstihdam Bürolarının Önemi kitapçığında bu görüşler savunulmaktadır.

Özel istihdam büroları işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi için önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Özel istihdam bürolarının dünyada en yaygın olan biçimi, kiralık işçi uygulamasıdır.

Bu uygulamaya göre, özel istihdam bürosu, işçi ile belirli bir ücret ve diğer çalışma koşulları temelinde bir anlaşma imzalamaktadır. Özel istihdam bürosu, daha sonra, geçici olarak bu işçiyi çeşitli şirketlere kiralamaktadır. Örneğin, bir iş makinesi operatörü, "A" şirketi ile böyle bir ilişkiye girmektedir. Bir inşaat şirketinin üç aylığına bir iş makinesi operatörüne gereksinimi varsa, bu inşaat şirketi piyasadan üç aylığına işçi almak yerine, A şirketine gitmekte ve belirli bir ücret üzerinden sözkonusu operatörü kiralamaktadır. Kiralanan operatör üç ay boyunca, A Şirketi ile üzerinde daha önceden anlaşmış olduğu ücreti almaya devam etmektedir. İşçinin kiralanması sırasında üzerinde anlaşılan ücret ve diğer koşullar sözkonusu operatörün bilgisi dışındadır. İnşaat şirketi, tüm ödemeleri doğrudan A Şirketine yapmaktadır.

İşverenlerin "esneklik" adına geliştirdikleri bu insanlıkdışı sömürü yöntemi, önümüzdeki aylarda Türkiye'de de güzel adlarla pazarlanacaktır.

Bu uygulama Türkiye için yeni değildir.

1985 yılında Karabük Demir-Çelik Fabrikası'nda 105 işçi için böyle bir ihale açıldı. 50 reflektör korucusu, 30 kalıpcı, 20 soğuk demirci ve 5 elektrikçi için açılan ihaleye 8 şirket katıldı. 24 Nisan 1985 tarihinde teklifler açıldı ve Santes Sanayi Tesisleri İnşaat ve Montaj A.Ş. isimli bir müteahhit şirket ihaleyi kazandı. İhale sonucu 17 Mayıs 1985 günü sözkonusu şirkete bildirildi. Santes Şirketi de Karabük'te yayınlanan Karabük Postası ve Yeni Karabük gazetelerine verdiği ilanla, işçi aramaya başladı. Bu işçiler işbaşı yaptılar. Temmuz ayı ortalarında işçilere ilk aylıkları ödendiğinde, Santes Şirketi'nin Karabük Demir Çelik'ten aldığı paranın yalnızca dörtte biri ile yarısı arasındaki bir parayı Kardemir'e kiraladığı işçilere verdiği, geri kalan paraya el koyduğu ortaya çıktı. Örneğin, Santes Şirketi kiraladığı bir kalıpcı (marangoz) için Kardemir'den 650 lira saat ücreti almışken, kalıpcıya yalnızca 165 lira saat ücreti ödemişti.

Bu olaya karşı belirli bir tepki gelişti. Daha sonra, 1986 yılının ilk aylarında Tekel işyerlerinde de kiralık işçi uygulamasına geçilmek istendi. Ancak kamuoyunun tepkisi üzerine, bu uygulamadan vazgeçildi.

Bu tehlike yeniden ve çok daha büyük boyutlu olarak gündemdedir.

Kiralık işçilerin sendikal hakları kullanmaları olanaksızdır. Çaresiz insanların arttığı koşullarda, bu yolla çok yoğun ve insanlıkdışı bir sömürü yaşanacaktır.

Ücretli iş bulma bürolarının diğer sakınca ve zararlarının yanı sıra, kiralık işçi uygulamasını sistemli bir biçimde yaygınlaştıracak olması, ülkemizde sendikacılık hareketi açısından büyük tehditler taşımaktadır. Bu yolla, işçilerin yürürlükteki işçiyi koruyucu mevzuattan yararlanmaları da zorlaşacaktır.

Bu tehlikeye karşı uyanık olunması zorunludur.

¹⁵⁹ 15.5.1996, Siyah Beyaz.

"Küçük İşyerleri" Sorunu¹⁶⁰

Türkiye'de ve dünyanın birçok bölgesinde sendikacılık hareketinin önündeki en önemli sorunlardan biri, küçük işyerleri ve işyerlerinin küçültülmesi gelmektedir.

Dünyanın birçok ülkesinde sendikasılaştırmanın en önemli araçlarından biri, mevcut işyerlerini bölerek küçültmek veya tekeli işletmelere bağımlı küçük üretim birimleri oluşturmaktır. Özellikle ana üretim biriminin etrafında küçük taşeron işletmelerden oluşan bir çevre yaratmak, son yıllarda işgücü maliyetini düşürmenin ana unsurlarından biri haline gelmiştir. Japon sisteminin ana özelliklerinden biri bu uygulamadır. Dünyaca ünlü Benetton Şirketi de benzer bir yöntem kullanmaktadır. Benetton'un toplam üretiminin yalnızca yüzde 20'si şirkete ait üretim birimlerinde gerçekleştirilmektedir. Üretimin yüzde 80'i taşeronlara yaptırılmaktadır. Şirketin toplam istihdamı 1700 kişidir ve bunların 1100'ü orta büyüklükte 10 işletmede çalışmaktadır. Buna karşılık, Benetton'a taşeronluk yapan 250 dolayındaki işletmede 8 -10 bin dolayında işçi istihdam edilmektedir¹⁶¹. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile gümrük birliğine girmesinin ardından, ülkemizde bu nitelikteki küçük işletmeler hızla yayılacaktır.

Türkiye günümüzde de bir küçük işletmeler bolluğuyla karşı karşıyadır.

Sosyal Sigortalar Kurumu istatistiklerine göre, 1993 yılında Türkiye'de sigortalı çalıştıran 610 bin işyeri bulunuyordu. Bu işyerlerinin 295 bininde tek bir sigortalı, 276 bininde ise 2-9 sigortalı çalışıyordu. Diğer bir deyişle, işyerlerinin yüzde 94'ünde (571 bin işyerinde) 10'dan az sayıda sigortalı çalışıyordu. 1993 yılında sigortalıların sayısı 4,0 milyondur. Bu sigortalıların yüzde 40'ı (1,6 milyon) 10'dan az sayıda sigortalıların çalıştığı işyerlerinde istihdam ediliyordu.

Sosyal Sigorta Kapsamındaki İşyerleri ve Çalışan Sigortalı Sayısı (1993)¹⁶²

Sigortalı Grubu	İşyeri Sayısı	Sigortalı Sayısı
1	295.010	295.010
2- 9	276.151	1.282.365
10-24	21.031	391.119
25-49	9.317	349.782
50-99	4.540	317.274
100-249	2.746	444.914
250-499	877	320.697
500-999	314	270.302
1000 -	143	304.739
TOPLAM	610.129	3.976.202

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verilerine göre ise, 1994 yılı Temmuz ayında Türkiye'deki işletmelerin 384 bininde (yüzde 88'inde) 10'dan az sayıda işçi çalışmaktadır. Toplam işçilerin yüzde 25'i 10'dan az sayıda işçi çalıştırılan işyerlerinde istihdam edilmektedir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Verilerine Göre İşyeri ve İşçi Sayıları (Temmuz 1994)¹⁶³

İşçi Grubu	İşyeri Sayısı	İşçi Sayısı
1 - 9	383.950	958.171
10 - 24	32.752	484.337
25 - 49	11.228	384.294
50 - 99	5.685	392.593
100 - 249	3.376	514.366
250 - 499	1.098	375.836
500 - 999	455	305.402
1000 - 4999	191	319.704
5000 -	8	80.558
Toplam	438.743	3.815.261

¹⁶⁰ Mart 1995, **TÜRK-İŞ Dergisi**.

¹⁶¹ Pent, Graziella Fornengo, "Product Differentiation and Process Innovation in the Italian Clothing Industry," **Industry on the Move**, ILO, Cenevre, 1992, s.223-224.

¹⁶² SSK, **Faaliyet Raporu-1993**, Ankara, 1994, s.13.

¹⁶³ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, **Çalışma Hayatı İstatistikleri**, No.16, Kasım 1994, s.99.

Küçük işyerlerinde işgücü maliyetinin düşük olmasının en önemli nedeni, sendikasız çalıştırma ve işçiyi koruyucu mevzuatı uygulamamadır.

Özellikle küçük işyerlerinde, iş güvencesinin olmadığı koşullarda, işveren sendikal örgütlenmeyi derhal haber almakta ve işçileri işten çıkarmaktadır. Küçük işyerlerindeki işverenlerin işçileri daha etkili bir biçimde denetim altında tutmasının çeşitli yolları vardır. Genellikle işveren de işyerinde çalışmaktadır. Ayrıca işverenin birkaç yakın akrabası da genellikle işyerindedir. Hemşehrilik ve benzeri ilişkilerin etkisi büyüktür. İşyerinin sabit yatırımları oldukça azdır. İşyeri gerektiğinde hızla bir başka binaya taşınabilmekte veya geçici olarak kapatılabilmektedir. İşyerindeki işçilerin örgütlenmesi durumunda, işe alınacak ve işten çıkarılacak birkaç kişiyle, işyerindeki denge hemen değişebilmektedir. Ayrıca, bu işyerlerinde grev oylaması kazanmak da çok zordur.

Diğer taraftan, küçük işletmelerin büyük bir bölümü ya tümüyle kayıt-dışı sektördedir, ya da çalıştırdıkları işçilerin yalnızca bir bölümünü sigortalamaktadır. Sigortalı işçiler de genellikle her ay 5-6 gün çalışıyor gösterilmekte, resmi kayıtlarda gösterilen ücretler de genellikle asgari ücreti aşmamaktadır. Bu işletmelerin giderek artan bir bölümü, büyük işletmeler için fason üretim yapmaktadır ve iş alabilmeleri verdikleri teklifin düşüklüğüne bağlıdır. Verdikleri teklifi düşük tutmalarının tek yolu ise, düşük ücretle kaçak işçi çalıştırmaktan geçmektedir. Bu işyerlerinde işçiyi koruyucu mevzuat da işlememektedir. Yıllık ücretli izin, ücretli hafta tatili, Ulusal Bayram ve genel tatillerde ücretli izin, fazla mesai ücreti, kıdem tazminatı gibi haklar bu işyerlerinde geçerli değildir. Önümüzdeki yıllarda bu nitelikteki işyerlerinin sayısı hızla artacaktır.

Türkiye'de küçük işletmelerin bir bölümü de sendikasızlaştırma amacıyla yapay olarak bölünmüş işyerleridir. Denizli'de Atılım Holding'e bağlı Desan A.Ş. işyerinde 1991 yılı sonlarında yaşananlar, sendikasızlaştırmak ve işgücü maliyetlerini düşürmek amacıyla işyerlerini görünüşte bölmenin güzel bir örneğini sunmaktadır.

Türk Metal Sendikası Desan A.Ş. 2 Nisan 1990 tarihinde bir toplu iş sözleşmesi imzaladı. 1991 yılı Ekim ayında, toplu iş sözleşmesinin ikinci yıl zammının uygulanması öncesinde, bu işyeri, herbiri ayrı SSK ve Bölge Çalışma Müdürlüğü numarası olan 28 küçük işyerine bölündü. Bu işyerlerinin herbirinde en fazla 9 işçi çalışıyordu. İşyerlerinin tümünün adresi, "Desan A.Ş. yanı, Akhan Köyü mevki, P.K.22, Denizli" idi. Kurulan şirketler ve çalışan işçi sayıları da şöyleydi:

1) Sönmez Çelik	8 işçi	
2) Has Çelik	8 işçi	
3) Gök Çelik	9 işçi	
4) Derya Çelik	7 işçi	
5) Ebru Çelik	8 işçi	
6) Cihan Çelik	8 işçi	
7) Şirin Montaj	8 işçi	
8) Şirin Çelik	8 işçi	
9) Emek Metal	8 işçi	
10) Halley Çelik	7 işçi	
11) Öz Çelik	8 işçi	
12) Özlem Çelik	9 işçi	
13) Seçkin Çelik	9 işçi	
14) Yılsan Metal	7 işçi	
15) Sayıl Metal	5 işçi	
16) Doğan Metal	6 işçi	
17) Demir Metal	9 işçi	
18) Irmak Metal	9 işçi	
19) Ufuk Metal	8 işçi	
20) Olcay Metal	9 işçi	
21) Gül Metal	3 işçi	
22) Murat Ambalaj	3 işçi	
23) Ceyhun Metal	2 işçi	
24) Ay Metal		3 işçi
25) Ozan Emaye		4 işçi
26) Yalçinkaya Emaye	5 işçi	
27) Galip Metal	7 işçi	
28) Şahin Metal	8 işçi	

İşyerlerini bu şekilde bölmenin işveren açısından diğer bir yararı ise, önemli bir işgücü maliyet unsuru olan zorunlu tasarruf ve konut edindirme yardımı yükümlülüklerinden kurtulmaktır. Ayrıca, 50'den az sayıda işçinin çalıştığı işyerlerinde işyeri hekimi bulundurma yükümlülüğü de kalkmaktadır.

Sendikacılık hareketimiz, önümüzdeki dönemde "küçük işyerleri" sorununu giderek daha yoğun bir biçimde yaşayacaktır.

"Her Ev Bir Fabrika"¹⁶⁴

16 Ekim 1995 tarihli Türkiye Gazetesi'nde "Her ev bir fabrika" başlıklı ve bol resimli bir haber yayınlandı. Haberin bazı bölümleri şöyle:

"Her ev bir fabrika. İsteyen herkese evinde çalışma imkanı sağlayacak projenin ilk aşamasında İhlas Holding, İsviçre'nin Passap Örgü Makinaları üreticisi MADAG ile anlaşma imzaladı... İhlas, bu proje ile özellikle ev hanımlarına ve gençlere kendi evinde iş imkanı sağlayarak aile bütçelerine katkıda bulunmalarını temin ederken, işsizlik oranının yüksek boyutlarda olduğu ülkemizde istihdam probleminde de büyük ölçüde çözüm getirecek. İhlas-Passap örgü makinası ile evlerinde örgü giyecekler hazırlayan ev hanımlarının yaptıkları kazak, hırka gibi giyecekler, yine İhlas tarafından satın alınıp değerlendirilecek."

Bu haber, 20-23 Ocak 1982 günleri Günaydın Gazetesi'nin Saklambaç ekinde yayınlanan "Evine Bolluk Getiren Kadınlar" yazılarını anımsattı. 24 Ocak istikrar programının ardından sendikacılık hareketini zayıflatmak ve ücretlileri iyice köleleştirmek için atılan adımlardan biri de, eve-iş-verme uygulamalarının yaygınlaştırılmasıydı. Ancak bu dönemde ücretler hızla düşürüldüğü için, eve-iş-verme sisteminin getireceği ucuzlamaya fazla gerek kalmamıştı.

Son yıllarda bu uygulamaların daha sistemli bir biçimde yaygınlaştırıldığı gözleniyor.

İhlas Holding'in girişimiyle, Avrupa Birliği ile gümrük birliğine girilince nelerin olacağı açıkça sergileniyor.

İhlas Holding'i tanıtmaya gerek yok. Bu kuruluş, İsviçre'deki örgü makinaları üreticisi ile anlaşarak onların mallarını ülkenin dört bir yanına pazarlayacak. Hükümetin uyguladığı 5 Nisan istikrar programı ile işsiz kalanlar veya daha hiç iş bulamamış insanlar, varlarını yoklarını satıp bu makinaları satın alacaklar. İhlas Holding bu insanlara belirli modeller verecek ve belki hammaddeyi satacak. Yasalar önünde işçi bile sayılmayan bu insanların en temel haklardan bile yararlanmadan evlerinde çok düşük parça başı ücretler karşılığında üretecekleri malları, tek alıcı olarak satın alıp, büyük olasılıkla Avrupa Birliği ülkelerine pazarlayacak.

Sermayenin evrensel saldırısının 1980'li yıllardaki ilk dalgasının hedefinin sosyal devlet olduğunu, 1980'li ve özellikle 1990'lı yıllardaki ikinci saldırı dalgasının ana amacının da, işçiyi koruyucu mevzuatı etkisiz kılmak olduğunu birçok kereler yazmıştım. Taşeronlaşma, fason üretim, esnek çalışma, kısmi-sürekli çalışma türü uygulamaların bu ikinci saldırı dalgasının ana unsurları olduğunu belirtmiştim. İhlas Holding'in bu son girişimi, uluslararası tekelci sermayenin bu planının uygulamalarından biridir.

İhlas Holding'in girişiminin bir başka boyutu daha vardır. Eve-iş-verme sisteminin ana amaçlarından biri, gerçekte ücretli işçiden hiçbir farkı olmayan bu üreticide işçi bilincinin gelişmesinin önlenmesidir. Sermayenin günümüzdeki hedeflerinden biri budur. İşin ilginç yanı, şeriatçılarının temel hedeflerinden biri de budur. İhlas Holding'in İsviçre merkezli MADAG ile imzaladığı anlaşmanın bir boyutu da, uluslararası tekelci sermaye ile şeriatçıların çalışma yaşamı konusundaki anlayış benzerliğidir ve işbirliğidir.

Sendikaların ve emekten yana siyasal partilerin temel amaçlarından biri, eve-iş-verme sistemi içinde ücretli köleliğin en ilkel biçimiyle sömürülmek istenilen insanların, işçiyi koruyucu mevzuatın kapsamına alınmasını ve bu insanların temel sendikal hak ve özgürlüklerden yararlanmalarını sağlamak olmalıdır.

¹⁶⁴ 4.11.1995, **Aydınlık**.

Eve-İş-Verme¹⁶⁵

Son yıllarda birkaç kez yazdığım ve okuyucuların dikkatini çekmeye çalıştığım bir konu, eve-iş-verme sisteminin hem doğrudan bu sömürü çarkına kapılanlar, hem de sendikacılık hareketi açısından yarattığı sakıncalarıdır. Bu uygulamanın yaygınlaşmasıyla birlikte sakıncaları giderek görülmeye başlandı.

Türkiye Gazetesi, 7.11.1995 günlü sayısında İhlas Holding'e bağlı İhlas Dış Ticaret şirketinin bu yoğun sömürü çarkını oluşturmasının reklamını yapıyordu. Gazetede habere göre, İhlas Dış Ticaret, "her eve bir fabrika" adıyla bir kampanya başlatmıştı. Şirket, Japonlar'ın "örgü makineleri devi Brother" ile anlaşmıştı. Ayrıca, "Passap örgü makineleri için de İsviçre'nin Madag şirketi ile distribütörlük anlaşması" yapılmıştı. İhlas Dış Ticaret Grup Başkanı şöyle diyordu: "Talip olan hanımlarımıza iyi bir eğitim verdikten sonra da ördükleri kazakları alıp satmayı planlıyoruz."

İhlas Dış Ticaret, ilk bakışta dışarıda bir işte çalışmayan hanımlar ve hatta işsiz veya emekli beyler ve çocuklar için yeni olanaklar sunuyordu. Eve alınacak bir örgü makinesi ile "boş zamanlar değerlendirilecek"ti. Bu uygulamanın kapitalist sömürünün en ilkel ve en vahşi biçimi olduğunu ne kadar anlatırsanız anlatın, insanların yaşamadan olayı kavramaları pek kolay olmuyor. Nitekim, İhlas Dış Ticaret'in bu ilk bakışta çekici sömürü çarkını kurmasından bir süre sonra şikayetler başladı.

Sabah Gazetesi'nde Filiz Çiçek Bil'in düzenlediği Tüketici Köşesi'nde yayınlanan iki haber, bu vahşi sömürünün sonuçlarını (beklendiği biçimiyle) sergiliyor.

Tüketici Gözüyle köşesinde önce "Yalovalılar Örgü Makineleri Yüzünden İhlas'la Kaptı" başlıklı bir yazı yayınlandı ve Yalovalıların bu uygulamadan yakınmaları dile getirildi. Bunun arkasından yeni yakınmalar geldi. Sabah Gazetesi'nin 8 Nisan 1997 günlü sayısında yayınlanan haberin bazı bölümleri şöyle:

"Adapazarı'ndan dün çok sayıda telefon aldık...Okurumuz Remzi Atılğan, piyasadan aynı trikotaj makinesini yarı fiyatına alabileceken, iş garantisi taahhüdü nedeniyle İhlas'ın pazarladığı makineleri tercih ettiğini, ama sürekli iş verilmediğini söylüyor."

Remzi Atılğan şöyle devam ediyor: "Şimdi verdikleri örnekler çok zor. Son derece ağır bir iş. Bunun karşılığında verdikleri para çok az. Adapazarı'nda bir çok kişiye bu deseni gösterdik. Profesyoneller desenin çok zor olduğunu söylediler. Verilen iş ile makinenin borcunu ödemek imkansız. Emekli maaşımı aldığım gün makinenin borcuna yatırıyorum. Çok zor durumdayız."

Adapazarı'ndan Müzeyyen Şenol isimli bir okuyucu da, modelin zorluğu nedeniyle bir günde ancak bir kazak örülebildiğini ve bir kazağın 350 bin lira olduğunu belirtiyor ve şunları söylüyor: "Ayda 20-25 milyon lira kazanacağımızı söylemişlerdi. 9 milyon zor buluyoruz. Makinemi bir yakınımın markla borçlanarak almıştım. Hala borcumu ödeyemedim."

Bunlar acı ve üzücü örnekler. İlk başta büyük ümitlerle atılan adımlarla, kapitalizmin en ilkel ve acımasız sömürü çarkının parçası olanlar bir süre sonra büyük bir çaresizliğin içine itilmektedir. Hele iş kazalarıyla karşılaşanlar, tam bir çaresizliğe itilecektir.

Çözüm, eve-iş-verme sisteminde çalışanların da İş Kanunu ve Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamına alınmasını sağlayacak hukuksal düzenlemelerin yapılması, bu tür çalışma içinde olanların kayıt altına alınması ve sendikalarda örgütlenmesinin sağlanmasından geçmektedir.

¹⁶⁵ 20.4.1997, **Aydınlık**.

Evde Çalışanlar ve Asgari Ücret¹⁶⁶

Asgari Ücret Tespit Komisyonu çalışmalarını sürdürüyor. İşçi temsilcilerinin tüm çabalarına karşın, işveren ve hükümet temsilcilerinin çoğunlukta olduğu bu yapıdan, milyonlarca sendikasıız işçiyi ilgilendiren bu önemli konuda olumlu kararların çıkması olası gözüküyor. Hatırlanacağı gibi, 1986 yılında Yıllık Program'da belirli işkollarında asgari ücretin kaldırılması önerisi yer almıştı. TİSK ise, asgari ücrette farklı uygulamada sınır kabul edilen 16 yaşın 25'e çıkarılmasını istiyor.

Türkiye'de olduğu kadar dünyanın birçok diğer ülkesinde de önemi giderek artan bir sorun kaynağı, eve-iş-verme sistemi içinde evde çalışma uygulamasının yaygınlaşmasıdır. Bu konuda yapılan gözlemler ve araştırmalar, evde yapılan çalışmada ödenen parça başı iş ücretinin, net asgari ücretin bile altında kaldığını göstermektedir.

İşverenler, özellikle tekstil gibi Türkiye'nin rekabet gücünün olduğu işkollarında eve-iş-verme uygulamasını önümüzdeki yıllarda daha da yaygınlaştıracaktır. Net asgari ücretin bile altında bir toplam işgücü maliyetiyle evlerde mal ürettirebilme olanağı bulan işverenler, brüt asgari ücretle veya daha yüksek işgücü maliyetiyle işçi çalıştırmaktan kaçınacaktır. En azından, yalnızca yasal haklarını kullanmak isteyen veya sendikalaşarak toplu iş sözleşmesi aracılığıyla yasadaki hakları aşmak isteyen işçilerin önüne eve-iş-verme sisteminde çalışanların kabullendiği koşullar çıkarılacaktır.

Bu koşullarda tüm sendikaların ve özellikle de eve-iş-verme sisteminin yaygın olduğu ve yaygınlaştığı işkollarındaki sendikaların görevi, eve-iş-verme sistemi içinde çalışan işçilerin (1) işçilik bilincini kazanmalarına, (2) yasalardaki ve uluslararası sözleşmelerdeki haklarının bilincine varmalarına ve kullanmalarına, (3) çeşitli biçimlerde örgütlenmelerine yardımcı olmak ve öncülük etmektir.

Bu konuda kullanılabilir hazır bir araç, ILO'nun Türkiye tarafından onaylanmış olan 26 sayılı Asgari Ücret Tespit Mekanizması Sözleşmesi'dir. Bu Sözleşme, eve-iş-verme sistemi içinde çalışanlar için de asgari ücretin tespit edilmesini zorunlu kılmaktadır. Halbuki Türkiye'de böyle bir uygulama yoktur.

Türkiye bu Sözleşmeyi onaylayarak, uygulama yükümlülüğü altına girmiştir. Günümüzdeki görev, bu konuda gerekli girişimlerde bulunarak, gerekli uygulamaya geçilmesini sağlamaktır.

TÜRK-İŞ bu konuyu 1993 yılından itibaren Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na ve ardından ILO'ya bildirmiştir. ILO'nun 1995 yılındaki Uluslararası Çalışma Konferansı'nda Standartların Uygulanması Komitesi'nde Hükümetimiz bu konudaki yanlış tavrı nedeniyle eleştirilmiştir. ILO'nun 1996 yılındaki Uluslararası Çalışma Konferansı'na sunulan Uzmanlar Komitesi Raporunda da Hükümet, eve-iş-verme sistemi içinde çalışanlar için asgari ücret tespit etmediği ve uygulamadığı için eleştirilmektedir.

Eve-iş-verme sisteminin öncelikle bu yöntemle çalışanların yoğun bir biçimde sömürülmesinin bir aracı olmasını ve ayrıca işyerlerinde çalışan ve özellikle sendikalaşan işçilere karşı kullanılmasını önlemenin ilk adımı, bu nitelikteki çalışmanın resmi kayıtlara geçirilmesi ve asgari ücretin bu işçiler için de uygulanmasıdır. Bu konuda elimizde kolaylıkla kullanabileceğimiz bir ILO Sözleşmesi vardır. Eve-iş-verme sistemi içinde çalışanların örgütsüzlüğü düşünülürse, bu konudaki görev, öncelikle sendikalara düşmektedir.

¹⁶⁶ 19.6.1996, **Siyah Beyaz.**

Gümrük Birliği ve İşçi Sınıfı¹⁶⁷

Uzun süren tartışmalardan sonra, 13 Aralık günü Avrupa Parlamentosu'nda yapılan oylamada Avrupa Birliği'nin Türkiye ile gümrük birliği oluşturması kararı onaylandı. İçine girdiğimiz sürecin işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi üzerindeki etkileri ne olacaktır?

Bu sorunun yanıtını tartışabilmek için, ulusötesi sermayenin ve Avrupa sermayesinin konuya nasıl yaklaştığına bakmak gereklidir.

Dünyada maliyetlerin düşürülmesi konusunda boğaz boğaza bir rekabet yaşanmaktadır. A.B.D. ve Japon kaynaklı ulusötesi sermaye grupları, kendi çevrelerinde çok düşük ücretli ülkelerle yakın ilişki içindedir. Avrupa Birliği sermayesi ise böyle bir olanaktan yoksundur.

Avrupa Birliği ülkelerinde işçilik maliyeti A.B.D.'nin üstündedir. A.B.D. Çalışma Bakanlığı verilerine göre, imalat sanayi işyerlerinde çıplak ücret maliyeti A.B.D.'de 100 kabul edilirse, Avrupa Birliği ülkelerinde 112'dir. Japonya'nın çıplak ücret maliyeti ise 141 düzeyine ulaşmaktadır.

Avrupa Birliği ülkelerinin dezavantayı yalnızca çıplak ücretler konusunda da değildir. Avrupa Birliği ülkelerinde yan ödemelerin toplam maliyet içindeki payı A.B.D.'kinden daha yüksektir. 1994 yılında çıplak ücretin toplam işçilik maliyeti içindeki payı A.B.D.'de yüzde 77 iken, Avrupa Birliği ülkelerinde daha düşüktür.

A.B.D. sermayesi, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) çerçevesinde Meksika'nın düşük maliyetli işgücünü kolayca sömürebilecektir. A.B.D. Çalışma Bakanlığı verilerine göre, 1994 yılında imalat sanayiinde Meksika ücretleri, A.B.D.'deki ücretlerin yaklaşık 5,5'ta 1'dir. Meksika'da çıplak ücret dışındaki maliyet unsurlarının payı da daha düşüktür.

Avrupa sermayesi, uluslararası alanda rekabet edebilmek için Türkiye'nin ucuz ve daha da ucuzlatılacak işgücüne gereksinim duymaktadır. Gümrük birliği ile bu ucuz işgücüne istediği gibi ulaşmanın önündeki engeller de kaldırılmaktadır. Gümrük birliği sonrasında Türkiye'nin dış ticaret politikasının Avrupa Birliği tarafından belirlenmesi, Avrupa Birliği sermayesinin gücünü daha da artırmaktadır.

Türkiye'de yabancı sermaye yatırımları hızla artmaktadır. 1980 yılı sonlarında Türkiye'de yabancı sermayeli şirket sayısı yalnızca 100 iken, 1995 yılı sonlarında 3100 civarına ulaşmıştır. Gümrük birliği ile birlikte bu yatırımlar daha da artacaktır. Yabancı sermayeli şirketler, yalnız başlarına veya yerli ortaklar ile üretim birimlerini artıracak, üretim ve pazarlama ağlarını kuracaktır.

Avrupa Birliği sermayesi, 65 milyonluk bir Türkiye pazarını da denetimi altına alma çabasında başarılı olmuştur.

Avrupa sermayesi gümrük birliği konusunda hevesli iken, Avrupa sendikacılık hareketi ve ilerici çevreleri bu konuda tereddütlü davranmışlar, Türkiye'deki insan hakları ihlallerini ve demokratikleşme sürecindeki yavaşlığı ileri sürerek, bu süreci ertelemeye çalışmışlardır. Sendikacılık hareketinin bu tereddütünde belirleyici etmen ise, gümrük birliği ile Türkiye'nin ucuz işgücünün kendileri açısından yaratacağı olumsuz rekabet havasıdır.

Gümrük birliği ile birlikte, Avrupa Birliği'nin ve ulusötesi sermayenin Türkiye'nin dış ticaret politikası üzerinde kesin belirleyiciliği söz konusudur. Ancak Avrupa Birliği'nin müdahalesi dış ticaretin ötesinde çok daha geniş kapsamlı olacaktır.

Avrupa Birliği, kamu açıklarının kapatılması amacıyla kamu kesimi işyerlerinin özelleştirilmesi ve tasfiyesi sürecinin, kamu kesimi işyerlerinden işçi çıkarılmasının ve zorunlu emeklilik uygulamasının hızlandırılmasını, kamu kesiminde toplu sözleşme politikasında katı bir çizgi izlenmesini talep edecektir. Bugüne kadar IMF'nin başka kanallardan yaptığı baskı, günümüzde Avrupa Birliği aracılığıyla daha doğrudan ve daha etkili bir biçimde sürdürülecektir. Bu koşullarda, 1997 kamu kesimi toplu sözleşme görüşmelerinin 1995 yılındakinden çok daha zor geçeceğini şimdiden söyleyebiliriz.

Gümrük Birliği ile birlikte çeşitli işkollarında büyük bir sıkıntı yaşanacaktır. Bu işyerlerinin bir bölümü kapanacak veya küçülecek, çok sayıda işçi işten çıkarılacak, işsizlik artacaktır. Artan işsizliğin işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi üzerindeki etkisi ise son derece olumsuz olacaktır.

Bazı işletmeler, Avrupa Birliği'nden gelen mallar karşısında rekabet edebilmek için teknolojilerini geliştirecektir. Ancak teknolojik gelişme belirli bir süre alacaktır. Bu süre içinde işçiler üzerindeki baskı artacak, gerçek işçi ücretleri düşürülecek, çalışma koşulları kötüleşecek, işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemleri iyice ihmal edilecektir.

Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin bir bölümü, ayakta kalabilmek için yerli ve yabancı kaçak işçi kullanımını artıracak, küçük atelyelerde fason üretime ve eve-iş-verme sistemine kayacaktır. Özellikle tekstil işkolunda zaten yaygın olan eve-iş-verme sistemi altındaki sömürü, önümüzdeki yıllarda hızla daha da artacaktır. İşyeri sahibiyle birlikte birkaç kişinin çalıştığı küçük atelyeler de yaygınlaşacaktır.

Bütün bu gelişmeler, siyasal ve ekonomik nedenlerle kırsal bölgelerden kentlere hızlı bir göçün yaşanmasıyla bütünleştiğinde, işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi için zor bir dönem yaşanacağını göstermektedir.

Diğer taraftan, sermayenin ve hükümetlerin bu acımasız tavrı, mücadeleci sendikalara duyulan gereksinimi daha da artıracaktır. Uluslararası sendikal ilişkiler de gelişecektir.

Gümrük birliği süreci ilk aşamada işçi sınıfı ve sendikacılık hareketini zayıflatacaktır. Eğer sendikacılık hareketi toplu sözleşme sendikacılığını aşabilirse, meşru ve demokratik eylemleri daha etkili bir biçimde sürdürebilirse ve diğer toplum kesimlerinin de öncüsü olabilirse, sermayenin bu acımasız politikası çok daha güçlü ve politize bir sendikacılık hareketi yaratacaktır. Bu dönüşüm gerçekleştirilemezse, sendikacılık hareketini büyük sıkıntılar bekliyor demektir.

¹⁶⁷ 8.11.1993, **Aydınlık**.

Gümrük Birliği ve Sendikal Haklar¹⁶⁸

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu TİSK'in kısa bir süre önce yayınlanan bir yayınında şöyle deniliyor¹⁶⁹: "Çalışma hayatında yapılan ve yapılmak istenilen mevzuat değişikliklerinde ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyinin dikkate alınması şarttır."

Bu sözler, ülkemizdeki işverenlerin demokrasi ve sendikal haklar konusundaki temel anlayış ve yaklaşımını ifade etmektedir. Bu anlayışa göre, bir ülkede geçerli olacak sendikal haklar, o ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyi ile orantılı olmalıdır. Aynı yaklaşım, sendikal haklarla yakından bağlantılı demokrasi için de geçerlidir.

TİSK tarafından ifade edilen bu anlayışı başka ülkelerin işverenleri de paylaşmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Sözleşmeleri'nin uygulanması konusunda da son yıllarda benzer bir tartışma hep yapılagelmiştir. İşverenlerin bir bölümü, ILO Sözleşmelerinin uygulanmasında ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılık ve esneklik getirilmesi gerektiğini savunmuş ve bu anlayış ILO yetkili organlarında sürekli olarak reddedilmiştir.

Türkiye'de sendikal hak ve özgürlüklerin önündeki asıl engel, ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyine göre demokrasi ve hak verilmesini öngören bu anlayıştır.

Bu anlayış, özellikle Avrupa Birliği ile gümrük birliğine girilmesi sonrasında daha da önemli olacaktır.

Türkiye'de tüm çalışanlar, Avrupa Birliği ülkelerinde geçerli olan sendikal hak ve özgürlüklere kavuşma arzusu ve çabası içindedir. Bu hak ve özgürlüklerle amaçlananlardan biri de ücretlerin artırılmasıdır.

Avrupa sermayesi ise, Avrupa'da işgücü maliyetlerini yükselten sendikal hak ve özgürlüklerden kurtulmak ve çok daha ucuz bir işgücü kaynağına daha rahat kavuşabilmek için Türkiye ile gümrük birliğini istemektedir. Avrupa sermayesi, Türkiye'nin gelişmişlik düzeyine uygun sendikal hak ve özgürlüklerden yanadır.

Ülkemiz sermayedarları da, uluslararası alandaki rekabet güçlerini artırabilmek amacıyla, işçilik maliyetlerini düşürücü girişimlerini yoğunlaştıracaklardır. Bir taraftan "esneklik" adı altında işçi hakları kısıtlanmaya çalışılacak ve kaçak işçi çalıştırma yaygınlaştırılacak, diğer taraftan çalışma mevzuatının demokratik hale getirilmesi konusundaki girişimler engellenecektir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile gümrük birliğine girmesinin, Türkiye'nin demokratikleşme sürecine Avrupa'nın katkısını artıracak biçimde değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu olasılık vardır; ancak eğer ülkemizde demokratikleşme isteyen güçler yeterince etkili olamazlarsa, bu tür dış desteklerin etkisi son derece sınırlı kalır. Diğer taraftan, gümrük birliğine girilmesi, Türkiye'nin demokratikleştirilmesinin ve sendikal hak ve özgürlüklerin tanınmasının ve kullanılabilmesinin önünde önemli engeller yaratacaktır. Gümrük birliği ile demokratikleşme konusundaki engeller kalkmamakta, daha da artmaktadır. Gümrük birliği ile kendiliğinden bir demokratikleşme sürecinin başladığını hayal edenler, ekonomik gelişmişlik düzeyimize uygun sendikal haklar ve demokrasi isteyen işverenlerin daha da artacak engelleriyle karşılaşacaktır.

¹⁶⁸ 3.1.1996, **Siyah Beyaz**.

¹⁶⁹TİSK, **Türkiye'nin Rekabet Gücü**, TİSK İnceleme Yay.15, Ankara, 1995, s.95,

Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Hayal Oluyor¹⁷⁰

Türkiye 1.1.1996 tarihinden itibaren Avrupa Birliği ile gümrük birliğine girdi. Birçok kişi, gümrük birliğinin Türkiye'nin bağımsızlığına önemli darbeler indireceği kanısındaydı.

Gümrük birliğini savunanlar ise, tam üyeliğe geçişin bu önkoşulunun kabul edilmemesi durumunda, Türkiye'nin küreselleşme sürecinde bölgeselleşen dünyada birçok avantajdan mahrum kalacağını ileri sürüyordu. Gümrük birliğini kerhen destekleyenlerin umudu da tam üyelikti.

Avrupa Birliği 15-20 yıllık bir gelecekte tam üyeliğimizi kesin olarak düşünmüyor. Yapılan toplantılarda çizilen stratejide Türkiye'ye ilişkin böyle bir adım yok.

Türkiye'nin durumu ne olacak? Daha sonraki yıllarda tam üyeliğin sağlanması için bir umut var mı?

Hayır, böyle bir umut da yok gibi. Türkiye'de basının gözünden kaçan önemli bir gelişme, böyle bir olasılığın da hemen hemen hiç olmadığını göstermektedir.

Avrupa Konseyi'nin 1992 yılı Haziran ayında Lizbon'da yapılan toplantısında, Orta Doğu'nun yanı sıra Akdeniz'in güney ve doğu kıyılarının da "Avrupa Birliği'nin güvenliği ve toplumsal istikrarı açısından hayati önemde" olduğu belirtilerek, yeni bir politika saptandı.

Avrupa Birliği, Akdeniz bölgesindeki 12 ülkeyle (Fas, Cezayir, Tunus, Mısır, Ürdün, İsrail, Suriye, Lübnan, Türkiye, Malta, Kıbrıs ve Filistin) ilişkilerini bir bütün olarak değerlendirmeyi ve bu ülkelerin 2010 yılına kadar kendi aralarında bir serbest ticaret bölgesi kurarak kendisiyle ilişkiye geçmesini teşvik etmeyi kararlaştırdı.

Böylece, Avrupa Birliği'nin etki alanı daha da genişletilecek ve bu bölge, uluslararası sermayenin Avrupa Birliği kesiminin çıkarları doğrultusunda disipline edilecektir. Akdeniz bölgesi, sağladığı ve sağlayacağı ucuz işgücü, enerji ve su kaynakları ve turizm potansiyeli açılarından Avrupa Birliği'ni yakından ilgilendirmektedir. Dünyanın yeniden paylaşımı süreci içinde Avrupa Birliği iki bölgeyi (Doğu ve Orta Avrupa ile Akdeniz bölgeleri) kendi etki alanı olarak ayırmak istemektedir.

Bu çerçevede ilk adım olarak 28 Kasım 1995 tarihinde Barselona'da Avrupa Birliği ülkeleri ile 12 Akdeniz ülkesi hükümetleri ortak bir toplantı yaparak bir bildirge yayınladılar. Bu sürecin bir parçası olarak, siyasal alanda, güvenlik alanında, ekonomik ve mali alanda, toplumsal ve kültürel alanda ve diğer alanlarda sürekli toplantılar düzenlenmeye başlandı.

Avrupa Birliği ve Akdeniz ülkeleri ekonomik ve sosyal komiteleri ise 12-13 Aralık 1995 tarihlerinde Madrid'te ve 20-22 Kasım 1996 tarihlerinde de Paris'te iki toplantı yaparak, bu sürece katıldı.

Türkiye'nin Akdeniz bölgesinde barış ve istikrarın sağlanmasına katkısı tabii ki olmalıdır. Ancak işleyen süreç, Avrupa Birliği sermayesinin Akdeniz bölgesini günün koşullarında yeniden sömürgeleştirme çabasıdır. Kıbrıs ve Malta'nın Avrupa Birliği'ne üyelik süreci işlemektedir.

Türkiye'nin üyelik sürecinde yaşanan tıkanıklıklar gözönüne alındığında, "Avrupa Birliği - Akdeniz işbirliği" ve serbest ticaret oluşturma sürecinin bu yolu tamamiyle tıkayacağını söyleyebiliriz.

Avrupa Birliği ülkelerinin önemli bir bölümünde, Türkiye ile ilişkileri Akdeniz projesi çerçevesiyle sınırlama eğilimi hakimdir. Ancak bu görüşü açıkça dile getirmek yerine, Türkiye ile Yunanistan arasında belirli gerginlikler yaratılmakta ve Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini yalnızca Yunanistan'ın engellediği gibi bir hava yaratılmaktadır. Yunan politikacıları, Avrupa Birliği'nin kurt politikacılarının asıl hedeflerini açıkça ifade eden kişiler olmakta, günah keçisi durumuna düşmektedir.

TÜRK-İŞ, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinin en kısa sürede tamamlanmasını, Türkiye'nin "Emeğin Avrupası"nın parçası olmasını istemektedir. Gümrük birliği, yalnızca bu temel hedefe hizmet ettiği sürece önemli bir adımdır. Ancak gümrük birliğinin tam üyeliğe geçişi güvence altına alması söz konusu değildir. Avrupa Birliği, gümrük birliğinin kendisine yüklediği yükümlülükleri bile yerine getirmekten kaçınmaktadır.

¹⁷⁰ 1.12.1996, **Aydınlık**.

Sosyal Sigorta Haklarına Yönelik Saldırı¹⁷¹

Uluslararası tekelci sermayenin sosyal devlete ve işçiyi koruyucu mevzuata yönelik saldırısının günümüz Türkiye'sinde en yoğun biçimde yaşandığı alan, sosyal sigorta haklarını kısımaya yönelik tasarılardır. Hükümeti oluşturan siyasal partiler ve Hükümet, geçmiş vaatlerini ve ANAP'ın işçi aleyhindeki yasasını iptal uygulamasını kenara koyarak, sermayenin programını uygulamaktadır.

Bu konuda son dört hafta içinde 6-7 değişik taslak hazırlanmıştır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Aydın Güven Gürkan bu tasarıların bir bölümünde bazı noktalarda yumuşamalar getirmişse de, Bakanlar Kurulu'nun kabul ettiği ve 14 Nisan 1995 günü TBMM'ye sunduğu metin çok acımasızdır.

Bu tasarı ile sigortalıların elinden alınmak istenen ilk hak, emekliliğe hak kazanma konusundadır. Bugünkü uygulamaya göre, erkek bir sigortalının emekliliğe hak kazanabilmesi için 25 yıl sigortalı olması ve SSK'ya en az 5000 gün prim ödemesi şartı aranmaktadır. Kadın sigortalılar için aranan şart ise 20 yıl sigortalılık ve 5000 gün prim ödenmesidir.

Hükümetin tasarısı yasallaşırsa, emekliliğe hak kazanabilmek için bir de yaş şartı getirilmektedir. Tasarıya göre, erkekler 60, kadınlar 55 yaşında emekliliğe hak kazanabilecektir. Bu yaşlara ulaşanların ayrıca erkekse 9000 gün, bayansa 7200 gün prim ödemiş olması da gerekmektedir. Bunun anlamı, erkeklerin aralıksız 25 yıl, bayanların aralıksız 20 yıl çalışmalarıdır. Aydın Güven Gürkan'ın 11 Nisan günü açıklanan tasarısında ise, prim ödeme gün sayısının 9000 değil de 7800 olması öngörülmekteydi.

Hükümet, emekliliğine dört yıl ve daha az kalanlar için yaş şartı getirmemektedir. Ancak bu kişilerin ödemeleri gereken prim miktarı da artırılmaktadır. Örneğin, 19 yıldır sigortalı olan bayan işçinin emekli olabilmesi için ödemesi gereken prim gün sayısı 5000'den 5300'e çıkarılmaktadır. 21 yıldır sigortalı olan bir erkek işçinin emekli olabilmesi için gerekli prim gün sayısı 5000'den 6750'ye yükseltilmektedir. Aydın Güven Gürkan'ın tasarısında emekliliğine sekiz yıl ve daha az bir süre kalanlar için yaş şartı getirilmeyordu.

Avrupa'da ortalama ömür 73-75 yıl civarındadır. Uluslararası kuruluşların yaptıkları açıklamalara göre, Türkiye'de erkeklerin ortalama ömrü 64 yıldır. İşçilerin ağır çalışma koşulları dikkate alındığında, 60 yaşında emekli olabilmek, mezarda emeklilik anlamına gelmektedir. Özellikle mevsimlik, geçici veya muvakkat işçilerin, taşeron işçilerinin, tarım ve orman işçilerinin, işten çıkarılanların, küçük işyerlerinde çalışan işçilerin emeklilik hakları bu tasarı ile ortadan kaldırılmaktadır. Türkiye'de kaçak işçiliğin, çalışılan süreyi SSK'ya eksik bildirmenin ve ücretleri düşük göstermenin özellikle son yıllarda yaygınlaştığı hatırlanırsa, özel sektör işçilerinin emekliliğe ulaşmasının nasıl zorlaştığı ortaya daha açık bir biçimde çıkacaktır.

Bugünkü uygulamaya göre, işe başlayan bir sigortalı aynı gün vizite kağıdı alabilir ve SSK'nın sağlık hizmetlerinden yararlanabilir. Hükümetin tasarısı yasallaşırsa, işe giren işçi ancak 4 ay geçtikten sonra viziteye çıkabilecek, ilaç alabilecek, diğer sağlık hizmetlerinden yararlanabilecektir. Buna göre, yılda 4 aydan az çalışan bir işçi SSK'nın sağlık yardımlarından yararlanamayacak, viziteye çıkamayacak, ilaç alamayacaktır.

Bugünkü uygulamaya göre, hastalanan işçinin geçici işgöremezlik ödeneğinden yararlanabilmesi için 120 gün prim ödemiş olması gerekmektedir. Yeni tasarı ile bu süre 240 güne çıkarılmaktadır.

Bugünkü uygulamaya göre, sigortalının yakınlarının SSK sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi için sigortalının 120 gün prim ödemiş olması gerekmektedir. Tasarı yasallaşırsa, bu süre 240 güne (8 aya) çıkarılmaktadır. Buna göre, işçilerin büyük bir bölümünün yakınlarının SSK sağlık hizmetlerinden yararlanmaları da olanaksız hale getirilmektedir. Bugünkü uygulamaya göre, aylık brüt gelirin yalnızca 8 milyon 146 bin lirası üzerinden sosyal sigorta primi kesilmektedir. Tasarı yasallaşırsa, SSK'nın sigortalıya sağladığı yararlarda hiçbir artış olmadan, 20 milyon 869 bin lira üzerinden sosyal sigorta primi kesilecektir.

Bugünkü uygulamaya göre, sigortalılar muayene ücreti ödememektedir. Tasarı yasallaşırsa sigortalılardan da muayene ücreti alınacaktır. Ağır, yıpratıcı ve zehirleyici işlerde çalışan işçilerden kesilen sigorta prim oranı da 1 puan artırılarak yüzde 15 olmaktadır.

Tasarı yasallaşırsa, askerlik borçlanması için ödenen miktar asgari ücrete bağlanarak artırılacak ve 2 yıllık ödeme süresi 6 aya indirilecektir.

Bugünkü uygulamaya göre, 5 yıldan beri sigortalı olan veya toplam 1800 gün prim yatırmış bir işçi, sakatlanırsa, kendisine aylık bağlanmaktadır. Tasarı yasallaşırsa, 10 yıldan beri sigortalı olan veya toplam 2400 gün prim yatırmış olanlar bu haktan yararlanabilecektir.

Tasarı yasallaşırsa, hastalık halinde sağlanan iyileştirme araçlarının bedelinin bir bölümü sigortalıdan alınacaktır. SSK Yönetim Kurulu sigortalının ilaç bedeline katılım payını artırmaktadır.

Diğer taraftan, Hükümet, sigortalıların ödediği primlerle kurulan SSK hastanelerine el koymak ve bunları özelleştirmek istemektedir.

Tasarı bu biçimiyle yasallaşırsa, işçilerin çok büyük bir bölümünün emekliliğe hak kazanması imkansız olacak, SSK'nın sağlık hizmetlerinden yararlanmaları çok zorlaşacaktır.

SSK'nın bunalımdan kurtulmasını, sigortalılara kaliteli bir hizmet sunmasını, emeklilerin, dul ve yetimlerin insanca yaşama koşullarına kavuşmalarını sağlayacak alternatif model son derece basittir:

- Hükümet SSK'dan elini çekmelidir. SSK özerk ve demokratik bir yapıya kavuşturulmalıdır. Devlet, sosyal güvenliğin finansmanına etkili bir biçimde katılmalı ve ancak bu finansmana katıldığı ölçüde SSK yönetiminde söz sahibi olmalıdır.
- Kaçak işçilik, çalışılan gün sayısını eksik gösterme ve bordroda düşük ücret gösterme uygulamaları önlenmeli, prim ödeyen sigortalı sayısı artırılmalıdır.
- Sigorta primleri işverenlerden düzenli olarak toplanmalı, faizlerin affına veya alacakların taksitlendirilmesine gidilmemelidir.

¹⁷¹ 29.4.1995, **Aydınlık**.

- SSK'nın yatırımları ve personeli artırılmalı, sunulan hizmetin kalitesi yükseltilmeli, SSK'nın başka kamu ve özel sağlık kuruluşlarına bağımlılığı sona erdirilmelidir.

Sosyal sigortalar mevzuatının bu şekilde değiştirilmesinden yalnızca sendikalı işçiler değil, halkımızın büyük bir bölümü zarar görmektedir. Sigortalıların bakmakla yükümlü oldukları yakınlarının, emeklilerin, dul ve yetimlerin ve yarın işyerlerine girecek olan bugünün işsizlerinin çıkarları bu tasarıya karşıdır.

Sosyal sigorta hakları bu şekilde gaspedilirse, sıra memurların ve sözleşmeli personelin Emekli Sandığı'na, küçük esnaf ve sanatkarın BAĞ-KUR'una da gelecektir.

Bu tasarıya karşı geniş bir cephe örgütlenmeli, tüm sigortalıların, yakınlarının ve emeklilerin bu anti-sosyal ve anti-demokratik düzenlemelere karşı mücadelesi ile kamu kesimi toplu sözleşmeleri ve kamu çalışanlarının mücadelesi bütünleştirilmelidir.

Sosyal Sigorta Hakları Gaspediliyor¹⁷²

Sosyal Sigortalar Yasası ve bağlantılı bazı yasalar yeniden değiştirilmek isteniyor. Amaç, bir dönem oldukça kolay elde edilmiş sosyal güvenlik haklarının gaspedilmesidir. ANAP döneminde 25.12.1985 tarihinde kabul edilen 3246 sayılı yasa ile emeklilik zorlaştırılmıştı. DYP-SHP Koalisyon Hükümeti 20.2.1992 tarihinde 3774 sayılı yasayla bu düzenlemeyi iptal etti. Ancak günümüzde yaşlılık aylığına hak kazanmak için öngörülen koşullar bu kez ANAP döneminden de geriye götürülmek istenmektedir.

Burada da sermayenin bir saldırısı söz konusudur.

Sermaye, sosyal refah devletine yönelik saldırısını, işçiyi koruyucu mevzuatı etkisiz kılacak yeni bir saldırı dalgasıyla tamamlamaktadır. Sosyal güvenlik kuruluşlarının zayıflatılması ve kaçak işçiliğe göz yumulması, bu sermaye saldırısının günümüzdeki unsurlarıdır.

DYP-CHP Koalisyon Hükümeti, IMF'nin ve Dünya Bankası'nın talimatları doğrultusunda, sosyal güvenlik düzenini batırma, SSK'yı çökertme ve özel sigortacılığı teşvik etme çabası içindedir. 5 Nisan İstikrar Programı'nın "Ekonomik Önlemler Uygulama Planı"nda, "emekliliğe hak kazandıran prim gün sayısı... kadın sigortalı için 7200, erkek sigortalı için 9000 güne çıkarılacaktır; ayrıca, emekli aylığı ödemelerinin başlayabileceği asgari yaş sınırı getirilecektir" sözleriyle bu proje açıkça ifade edilmiştir.

Yasa tasarısına göre, emekliliğe hak kazanabilmek için kadınların 55 yaşına ulaşmaları ve 20 yıl aralıksız çalışmaları (7200 gün prim ödemeleri), erkeklerin ise 60 yaşına ulaşmaları ve 25 yıl aralıksız çalışmaları (9000 gün prim ödemeleri) gerekmektedir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından hazırlanan yasa tasarısının yasallaşması durumunda, Türkiye'de emeklilik hemen hemen olanaksız hale gelecektir. Özellikle işten atmaların yaygınlaştığı, işsizliğin arttığı, kaçak çalıştırmanın çoğaldığı, çalışılan süreyi SSK'ya az gösterme eğiliminin güçlendiği ve geçici çalışmanın ve kısmi süreli çalışmanın yaygınlaştığı günümüz Türkiye'sinde, emeklilik birçok insan için bir hayal olacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bir araştırma merkezinin 1994 yılı için yayınladığı verilere göre ¹⁷³, doğumda yaşam beklentisi Türkiye'de erkekler için 64 yıldır. Bu süre, erkekler için, Finlandiya ve İrlanda'da 71 yıl, Danimarka, İngiltere, Avusturya, Belçika, Fransa ve İspanya'da 73 yıl, Norveç, Hollanda, İsviçre, İtalya, İsrail, Lübnan ve Avustralya'da 74 yıl, İzlanda, Yunanistan, Hong Kong ve İsveç'te 75 yıl, Japonya'da 76 yıldır. Yaşlılık aylığına hak kazanma tartışmaları yapılırken, bu verilerin gözönünde bulundurulması zorunludur.

SSK'nın sorunu, demokratik ve özerk bir yapıya sahip olmamasıdır. SSK'yı, SSK'nın finansmanına önemli bir katkıda bulunmayan Hükümetler yönetmektedir.

Hükümetler,

- Finansmanına önemli bir katkıda bulunmadıkları SSK'yı, ilaç, tıbbi malzeme, araç ve gereç tekellerinin, özel hastane, dispanser ve laboratuvarların çıkarları doğrultusunda tümüyle anti-demokratik bir biçimde yönetmektedir;
- Yasalardaki sorumluluklarını ve yükümlülüklerini yerine getirmemekte, yerli ve yabancı kaçak işçiliği önlememektedir;
- SSK'nın koruyucu hekimliğe ilişkin görevlerini yerine getirmemektedir;
- Karşılığında prim alınmamış sosyal yardım zammının yükünü SSK'nın omuzlarına koyarak, SSK'yı batırmaktadır;
- SSK çalışanlarına temel sendikal ve siyasal hak ve özgürlüklerini tanımayarak ve yeterli ücretler ve iyi çalışma koşulları sağlamayarak, sunulan hizmetin kalitesinin düşmesine, sağlık hizmetlerinde "hasta" değil, "müşteri" anlayışının yerleşmesine yol açmaktadır;
- SSK'yı özelleştirmenin bir aşaması olarak, normal çalışma süresi sonrasında sigortalıların ücret karşılığında muayenesi uygulamasını getirmişlerdir.

Türkiye'de yaşlılık aylığına hak kazanmak için günümüzde öngörülen koşullar sigortalılar lehinedir. Ancak sigortalıların aylıkları çok düşüktür, sigortalılara, çalıştıkları ve emekli oldukları dönemde sunulan hizmetin kalitesi çok kötüdür. Bu sorunların çözümü, sosyal devlet anlayışıyla yönetilen, devletin finansmanına katkıda bulunduğu, çalışanların etkin bir biçimde yönetime katıldığı, demokratik ve özerk SSK'dan geçmektedir. Bunun önündeki en büyük engel ise, uluslararası ve yerli tekeli sermayedir. Sosyal güvenlik için verilen mücadele, ücretli emek ile sermaye arasındaki mücadelenin giderek artan önemdeki alanlarından birini oluşturacaktır.

¹⁷² 8.4.1995, **Aydınlık**.

¹⁷³ Population Reference Bureau, **1994 World Population Data Sheet**, Washington, D.C., 1994

SSK'ya Sahip Çıkılmalıdır¹⁷⁴

Önümüzdeki aylarda Sosyal Sigortalar Yasası'ndaki değişiklikler yeniden gündeme gelecektir. 14 Nisan 1995 günü Bakanlar Kurulu tarafından Meclis'e sunulan değişiklik tasarısında yer alandan daha ciddi hak kısıtlamaları gündemdedir.

Sermaye tüm dünyada, işgücü maliyetinin düşürülmesi çabasının bir parçası olarak, sosyal güvenlik harcamalarını kısmak istemektedir. Bu çabanın bir unsuru, SSK'yı daha iyi işler bir hale getirmek, SSK kaynaklarının hükümetler ve bazı kullanıcılar tarafından yağmalanmasını önlemek, sosyal güvenliğin finansmanına devletin katılmasını sağlamaktır. Bu noktalarda işverenlerle anlaşma olanaklıdır. Ancak sermayenin çabasının ikinci unsuru, işverene de önemli bir yük getiren sosyal güvenlik düzeninden, yükü tümüyle sigortalının sırtına yıkan özel sigortacılığa geçiştir. Bu konuda ise işçilerle işverenler arasında uzlaşması olanaklı olmayan köklü görüş ve çıkar farkları vardır.

SSK ve sosyal güvenliğe ilişkin tartışmalarda sorulması gereken birinci soru, sosyal devlet mi, neo-liberal devlet midir? Bizim savunduğumuz, vatandaşına karşı sorumlulukları olan sosyal devlettir.

İkinci soru, zorunlu sigortalılık mı, gönüllü sigortalılık mıdır? Yanıtımız, zorunlu sigortalılıktır.

Üçüncü soru, sosyal sigorta mı, özel sigorta mıdır? Yanıt, sosyal sigorta olmalıdır. Kar amacına yönelik özel sigortacılık gerek sigortalı, gerek toplum açısından ciddi sakıncalar içermektedir. Ayrıca, gerekli denetim sistemi kurulmadığı takdirde, bankerlikte yaşanan çöküş özel sigortacılıkta da her an gündeme gelebilir.

Dördüncü soru, sağlık hizmetlerinin kamunun sorumluluğunda mı, yoksa özel sektörün sorumluluğunda mı olacağıdır. Halkımızın ve sigortalıların çıkarı, kamunun sorumluluğu altında olmalıdır.

Bu temel sorularda anlaşma sağlandıktan sonra, SSK'nın içine düştüğü büyük bunalımın çözümü konusunda işçi, işveren ve hükümet yetkilileri çözümler üretebilir.

Birinci önlem, SSK kaynaklarının hükümetler tarafından yağmalanmasının önlenmesidir. Son yıllarda SSK açıkları nedeniyle yaklaşık 50 yıldır süregelen bu uygulama zaten sona ermiştir. Sosyal yardım yükünün hazineye devriyle bu sorun daha köklü bir biçimde çözülecektir.

İkinci önlem, SSK kaynaklarının işverenlerce yağmalanmasının önlenmesidir. SSK'nın ilaç fabrikasının geliştirilmesi, SSK tesislerinin ve personelinin yeterli hale getirilmesiyle haricte yapılan tedavi giderlerinin ve anlaşmalı hekim ve kurumlara yaptırılan hizmetler nedeniyle doğan giderlerin kısılmasıyla, önemli bir tasarruf sağlanacaktır.

Üçüncü önlem, sosyal devletin işlememesi nedeniyle bazı kişilerin SSK'yı istismar etmelerinin önlenmesidir. Sigortalı olmayan bazı kişilerin sigortalıların kimlik kartlarıyla tedavi veya ameliyet edilmesi, sürekli bakım gerektiren bazı kişilerin (örneğin diyaliz hastalarının) sigortalanarak tedavi edilmesi, başka kişilere ilaç yazdırılması, borçlanma konusundaki yasaların kötüye kullanılması gibi uygulamalar engellenmelidir.

SSK giderlerinin bu ve benzeri yollarla kısılmasının yanı sıra, SSK gelirlerinin artırılması da gereklidir.

Birinci önlem, sosyal güvenliğin finansmanına devletin kurumsal bir biçimde katılmasının sağlanmasıdır.

İkinci önlem, kaçak işçiliğin, bordroda düşük ücret veya kısa süreli çalışma gösterme uygulamalarının önlenmesi, eve-iş-verme gibi uygulamaların SSK kapsamına alınması, ölçümlemenin yeniden etkili bir denetim aracı olarak gündeme getirilmesidir. SSK müfettişlerinin denetim yetkilerinin artırılması da önemlidir.

Üçüncü önlem, SSK alacaklarının tahsilidir.

Tüm bunların hayata geçirilebilmesi için, SSK'nın demokratik ve özerk bir yapıya kavuşturulması, SSK genel kurullarının etkili ve yetkili hale getirilmesi gerekmektedir.

SSK'nın çeşitli aksaklıkları vardır. Ancak SSK'nın alternatifi, karından başka birşey düşünmeyen sermayenin düzenidir. SSK'ya sahip çıkılmalı, SSK'nın eksiklikleri sosyal devlet anlayışı çerçevesinde giderilmelidir. Yaşlılık aylığına hak kazanma yaşı konusundaki tartışmalar ancak bu bütünlük içinde ele alındığında anlamlı ve yararlı sonuçlar doğuracaktır.

¹⁷⁴ 7.2.1996, **Siyah Beyaz**.

Şili Sosyal Güvenlik Sistemi¹⁷⁵

Sosyal Sigortalar Kurumu'nun sorunları arttıkça, toplumun çeşitli kesimleri kendi sınıf çıkarları doğrultusunda öneriler getiriyorlar. TÜSİAD da, kısa bir süre önce yayınladığı **Emekli ve Mutlu** raporu ile, sorunu, doğal olarak, sermayedar sınıfın çıkarları açısından ele almaktadır¹⁷⁶.

TÜSİAD'ın raporunun "Sosyal Güvenlik Sistem ve Reform Örnekleri" başlığı altında "Emeklilik Sigortası Reformunda Başarılı Bir Örnek: Şili" bölümü bulunmaktadır. Şili sisteminde ücretlinin gelirinin bir bölümü kişiye ait bir emeklilik fonunda toplanmakta, bu fon kişinin tercihine göre çeşitli özel veya kamu kuruluşlarında değerlendirilmekte ve emekli olan işçiye belirli bir gelir sağlanmasında kullanılmaktadır. TÜSİAD'ın "başarılı" bulduğu bu örnek, Pinochet döneminde uygulamaya sokulmuştur. Önümüzdeki günlerde Şili örneği Türkiye gündemine sık sık yeniden getirilecektir.

Şili sosyal güvenlik sisteminin özelliği nedir? TÜSİAD bu sistemi niçin bu kadar öne çıkarıyor?

TÜSİAD ve sermayenin diğer temsilcileri, sosyal güvenlik sisteminin yükünün işgücü maliyeti içindeki payından son derece rahatsızdır. Avrupa Birliği ile gümrük birliğine girilmesi sonrasında, bu maliyetin düşürülmesi daha da önem kazanmaktadır. Şili sosyal güvenlik sisteminde yükün hemen hemen tümü işçinin sırtındadır.

Türkiye'de günümüzde sosyal sigorta primlerinin kesilmesinde ayda 17.166.960 liralık bir tavan söz konusudur. Bu miktarın üzerindeki gelirlerden prim kesilmez. Türkiye'de sosyal güvenliğin finansmanına devlet doğrudan katılmaz. Ülkemizde çeşitli sigorta kollarında işçiden ve işverenden yapılan kesinti oranları şöyledir:

	İşçi	İşveren
Yaşlılık-Malullük-Ölüm	% 9	% 11
Hastalık	% 5	% 6
Analık	--	% 1
İş Kazası	--	% 1,5 -7

Türkiye'de, belirtilen tavanın altındaki işçi ücretlerinin yüzde 14'ü sosyal sigorta primi olarak kesilir. İşverenler de, işçinin ücretinin yüzde 19,5 ile 25'i arasında değişen bir oranında sosyal sigorta primi yatırmak zorundadır.

Şili'de uygulanmakta olan sistemde, prim ödemenin yükü hemen hemen tümüyle işçinin sırtına yıkılmaktadır. Şili'de günümüzde uygulanan sisteme göre, çeşitli sigorta kollarında işçiden ve işverenden yapılan kesinti oranları şöyledir¹⁷⁷:

	İşçi	İşveren
Yaşlılık	% 10	--
Dul-Yetim ve Malullük	% 3,25 - 3,60	--
Hastalık ve Analık	% 5,74 - 6,55	--
İş Kazası	--	% 4,3 - 7,7

Şili sisteminde işçinin ücretinin yüzde 19-20'lik bölümü sosyal sigorta primi olarak kesilmektedir. İşverenin katkısı ise işçinin ücretinin yüzde 4,3'ü ile yüzde 7,7'si düzeyine inmektedir. Bu sistemde, ücretin tümü üzerinden kesinti yapılmaktadır. Prime tabi gelirlerde tavan uygulaması yoktur.

Ayrıca, Şili'de yaşlılık aylığına hak kazanabilmek için erkeklerin 65, bayanların ise 60 yaşına ulaşması gerekmektedir.

Şili'deki yaşlılık aylığı sistemi "sosyal" bir sistem değil, bir zorunlu tasarruf sistemidir. Yaşlılık aylığına hak kazanmak isteyen kişi, ülkemizdeki "zorunlu tasarruf" hesabına benzer biçimde tasarrufa zorlanmaktadır. Ancak bizdeki "zorunlu tasarruf" sistemi bile Şili'nin sisteminden daha "sosyal"dir, çünkü işverenler de katkıda bulunmaktadır. Şili'deki sistem, "sosyal" boyutu, insanlar ve kuşaklar arasındaki dayanışma boyutu tümüyle ortadan kaldırılmış bir zorunlu özel emeklilik düzenidir.

TÜSİAD doğal olarak kendi temsil ettiği sınıfın çıkarlarını korumaktadır. Çalışanları temsil eden kuruluşlar da Şili sistemine karşı çıkarak kendi sınıf çıkarlarını koruyacaktır.

¹⁷⁵ 14.2.1996, **Siyah Beyaz**.

¹⁷⁶ TÜSİAD, **Emekli ve Mutlu, Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları, Çözüm Önerileri ve Özel Sigortacılık Girişimi**, TÜSİAD Yay., Ocak 1996.

¹⁷⁷ U.S.Dept. of Health and Human Services, **Social Security Programs Throughout the World-1991**, Washington,D.C, s.61-62.

Erken Emeklilik¹⁷⁸

SSK'nın içine düşürüldüğü bunalımdan kurtarılması konusunda hükümet ve işveren kanadının ana önerisi, yaşlılık aylığına hak kazanma yaşının yükseltilmesidir. Bu görüşe temel oluşturmak için de, çeşitli ülkelerdeki yaş sınırı gösterilmektedir. Türkiye'de ortalama ömür (doğumda yaşam beklentisi) konusundaki veriler, örnek gösterilen ülkelerdekine çok gerisindedir. Ortalama ömür Türkiye'de erkeklerde 64, kadınlarda 70'dir. Türkiye'de, örneğin, 20 yaşındakilerin yaşam beklentisi biraz daha yüksek olmakla birlikte, SSK verilerine göre, SSK'dan yaşlılık aylığı almakta iken ölenlerin ortalama yaşı 1994 yılında kadınlar için 62, erkekler için 61'dir.

Türkiye'de bulunmayan işsizlik ödeneği, aile yardımı ve sosyal yardım uygulamaları da, yaşlılık aylığına hak kazanma yaşı ile bağlantılı olarak ele alınmalıdır.

SSK'nın sorunlarına köklü çözüm için, öncelikle, (1) Kaçak işçi çalıştırma, bordroda düşük ücret gösterme ve daha az süre çalıştırma gösterme uygulamalarının önlenmesi; (2) Devletin, sosyal güvenliğin finansmanına sistemli bir biçimde katkıda bulunmasının sağlanması; (3) SSK'nın özerk ve demokratik bir yapıya kavuşturulması; (4) Eve-iş-verme sisteminin de sosyal sigortalar kapsamına alınması; (5) Özel sektörün de çalıştırdığı işçilerle orantılı olarak SSK'ya sosyal yardım zammı karşılığı ödemesi gerekmektedir.

Öncelikle yaşlılık aylığına hak kazanma yaşını yükseltmeyi, prim ödeme gün sayısını ve prim tavanını artırmayı temel çözüm aracı kabul eden yaklaşımlar, soruna sermaye gözlükleriyle bakmaktadır.

Yaşlılık aylığına hak kazanma yaşı konusunda verilen rakamlar da güvenilir değildir. Diğer ülkelerde yaşlılık aylığına hak kazanma yaşı olarak verilen rakamlar, bu ülkelerdeki erken emeklilik uygulamalarını gizlemektedir. Bu konuda çeşitli ülkelerdeki uygulamalar aşağıda sunulmaktadır.

A.B.D.: Normal emeklilik yaşı 65. 62-64 yaşları için erken emeklilik olanaklı. Ortalama ömür 72 (Erkek) ve 79 (Kadın).

Almanya: Normal emeklilik yaşı 65. 35 yıl sigorta kapsamında olanlar için emeklilik yaşı 63. 65 yaşında emekli olabilmek için 5 yıl sigorta kapsamında olmak yetiyor. 15 yıl sigorta kapsamında olan ve son 18 ayda 1 yıl süreyle işsiz kalanlar için emeklilik yaşı 60. Ortalama ömür 72 (E) ve 79 (K).

Avusturya: Normal emeklilik yaşı erkekler için 65, kadınlar için 60. 1 yıl işsiz kalanlar veya hastalık nedeniyle çalışmayanlara, 35 yıl sigortalılık kapsamında olmaları koşuluyla, erkeklerde 60, kadınlarda 55 yaşında emekli olma hakkı tanınıyor. Ortalama ömür 73 (E) ve 79 (K).

Belçika: Erkekler ve kadınlar için normal emeklilik yaşı 60 ile 65 arasında değişiyor. Erkekler, yerlerine bir işsiz yerleştirilmesi koşuluyla 60 yaşında emekli olabiliyor. Ortalama ömür 73 (E) ve 80 (K).

Danimarka: Normal emeklilik yaşı 67. Toplumsal nedenlerle veya sağlıklı ilgili nedenlerle hem erkekler ve hem kadınlar için 50-66 yaşları arasında emeklilik olanaklı (Maluliyetten farklı). Ortalama ömür 73 (E) ve 78 (K).

Finlandiya: Normal emeklilik yaşı 65. Erkekler ve kadınlar için 60-64 yaşlarında erken emeklilik olanaklı. Erkekler ve kadınlar için, 58-64 yaşlarında part-time emeklilik yolu da açık. Ortalama ömür 71 (E) ve 79 (K).

İrlanda: Normal emeklilik yaşı 66. 15 ay ve daha fazla işsiz kalan 55-64 yaş grubundakilere emeklilik öncesi ödenek veriliyor. Ortalama ömür 71 (E) ve 77 (K).

İspanya: Normal emeklilik yaşı 65. Zor, tehlikeli ve sağlıksız işlerde bu yaş düşürülüyor. Emekli olanın yerine ilk kez işe girecek bir işçinin alınması durumunda emeklilik yaşı 64. 60 yaşında erken emeklilik olanaklı. Ortalama ömür 73 (E) ve 80 (K).

İsveç: Normal emeklilik yaşı 65. 60-64 yaşlarında düşük oranlı aylıkla erken emeklilik olanaklı. Ortalama ömür 75 (E) ve 80 (K).

İtalya: 1995 Haziranına kadar normal emeklilik yaşı erkeklerde 61, kadınlarda 56 idi. Daha sonra erkeklerde 62, kadınlarda 57 oldu. 55 yaşında erken emeklilik olanaklı. Demir ve çelik işçilerinde erken emeklilik yaşı 50. Ciddi ekonomik bunalım durumunda ortaya çıkan işsizlikten etkilenenler için erken emeklilik yaşı ise 50. Ortalama ömür 74 (E) ve 80 (K).

Japonya: Normal emeklilik yaşı 65. 60-64 yaş grubunda erken emeklilik olanaklı. Ortalama ömür 76 (E) ve 82 (K).

Kanada: Normal emeklilik yaşı 65. 60-64 yaş grubunda erken emeklilik olanaklı. Ortalama ömür 74 (E) ve 81 (K).

Lüksemburg: Normal emeklilik yaşı 65. 60 yaşında erken emeklilik ve 480 ay prim ödenmesi koşuluyla, 57 yaşında emeklilik olanaklı. Ortalama ömür 72 (E) ve 79 (K).

Portekiz: Normal emeklilik yaşı 65. İşsiz kalan kişinin işsizlik yardımı alma hakkı sona ermişse, emeklilik yaşı 60. Ortalama ömür 71 (E) ve 78 (K).

Yunanistan: Normal emeklilik yaşı, 4500 gün primi ödeme, koşuluyla erkeklerde 65, kadınlarda 60. 4500 gün prim (3600'u zor ve tehlikeli işlerde) ödeyen erkekler 60, kadınlar 55 yaşında emekli olabiliyor. 10.000 gün prim ödeyen erkeklerde 62, kadınlarda 57 yaşında emeklilik olanaklı. 5500 gün prim ödeyen ve kendisine bağımlı veya sakat çocuğu olan kadınlar 55 yaşında emekli olabiliyor. 5500 gün prim ödeyen ve kendisine bağımlı veya sakat çocuğu olan kadınlar 50 yaşında daha düşük bir aylıkla emekliye ayrılabilir. Ortalama ömür 75 (E) ve 80 (K).

¹⁷⁸ 27.3.1996, Siyah Beyaz.

İşverenlerin Sosyal Güvenliğe Katkısı¹⁷⁹

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, "Sosyal Sigortaların Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri" başlıklı belgesinde şunu belirtmektedir¹⁸⁰: "Ülkemizde % 14,5 işçi ve % 19,5 - 27'si işveren hissesi olmak üzere % 33,5 - 41 oranında sigorta prim oranları son derece yüksektir. Bu oranlarla ülkemiz, Avrupa Birliği ülkeleri arasında ilk sırada yer almaktadır."

TİSK Başkan Vekili Nihat Yüksel de, sosyal sigorta prim oranlarının yüksekliğinin rekabet gücünü olumsuz etkilediğini ileri sürmektedir¹⁸¹: "İşçi ve işverenden alınan sigorta prim oranı toplamının %40'ı aştığı ülkemizde, bunun maliyetlere yansımalarının rekabet gücümüzü kısıtlayacağı tartışmasızdır."

Yıllardır sık sık yinelenen bu iddialar doğru değildir. Bu oranlar, 15 Kasım 1995 tarihine kadar ayda 8.146.269 TL olan ve bu tarihte 17.166.960 liraya çıkarılan tavan ücret üzerinden kesilmektedir. Türkiye'de işverenlerin ödedikleri sosyal sigorta primleri, diğer ülkelerle karşılaştırıldığında düşüktür. Sosyal güvenliğin finansmanına devlet tabii ki katılmalıdır. Ancak devletin sosyal güvenliğin finansmanına katılmasıyla SSK için yeni kaynak yaratılmalıdır; işverenlerin ödedikleri primlerin azaltılması yoluna kesinlikle gidilmemelidir. Aksine, işverenlerin ödediği prim artırılmalıdır.

İşverenlerin ve işçilerin sosyal güvenliğe katkıları konusunda en güvenilir kaynak, ILO tarafından belirli aralıklarla yayınlanan "Sosyal Güvenliğin Maliyeti" araştırmasıdır. Bu araştırmanın onördüncüsü 1987-1989 dönemi verilerini kapsayacak biçimde 1996 yılında yayınlanmıştır¹⁸². Bu yayında, sosyal sigorta sistemine işverenlerin ödedikleri primler ile işçilerin ödedikleri primlerin toplamı karşılaştırılmalı olarak verilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, ülkemiz işverenlerinin oldukça avantajlı bir konumda olduğu ortaya çıkmaktadır. ILO rakamlarına göre, Türkiye'de işverenlerin ödediği toplam prim, işçilerin ödediği toplam primin 1,1 katıdır. Aynı kaynağa göre, ülkelerin büyük çoğunluğunda işverenlerin ödediği toplam prim, işçilerin ödediği toplam primin oldukça üstündedir. Bu katsayı çeşitli ülkelerde şöyledir: Cezayir: 4,1; Orta Afrika Cumhuriyeti: 9,0; Gine: 225,8; Fas: 2,3; Çad: 6,2; Arjantin: 1,6; Bolivya: 1,6; Brezilya: 2,1; Kanada: 1,6; Kolombiya: 2,3; Meksika: 2,6; Peru: 2,2; A.B.D.: 1,3; Bangladeş: 3,0; Japonya: 1,2; Malezya: 1,9; Filipinler: 1,5; Suriye: 2,0; Avusturya: 1,5; İspanya: 3,4; Finlandiya: 5,3; Yunanistan: 1,5; İrlanda: 1,5; İtalya: 3,1; Norveç: 1,7; Portekiz: 1,6; İsveç: 13,6; İngiltere: 1,4; Avustralya: 4,1; Yeni Zelanda: 4,7. Bu rakamlara göre, Yeni Zelanda'da bir işçi sosyal sigorta sistemine 1 dolarlık katkıda bulunuyorsa, işvereni 4,7 dolarlık katkıda bulunmaktadır.

TİSK'in kullandığı veriler, sosyal sigorta priminin kesilmesinde geçerli olan tavanı gözardı etmektedir. OECD tarafından yapılan ve güvenilirliği konusunda herkesin anlaştığı bir araştırmada¹⁸³ yer alan verilere göre, Avusturya, Finlandiya, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İspanya ve İsveç'te toplam işçilik maliyeti içinde işverenlerin sosyal sigorta prim katkılarının oranı, Türkiye'dekinin çok üstündedir. Bu ülkelerde ya tavan uygulaması yoktur, ya da uygulanan tavan ortalama ücretin çok üstündedir. Bu durum tek tek çeşitli sigorta dallarında işçi ve işveren katkıları karşılaştırıldığında da gözlenebilmektedir.

İşverenler, ödedikleri sosyal sigorta primini abartarak, bu primin bir bölümünü devletin sırtına yıkmak istemektedir. Halbuki olması gereken, hem devletin sosyal güvenliğin finansmanına sistemli bir biçimde katılması, hem de işverenlerin prim yükümlülüğünün artırılmasıdır.

Bağlantılı diğer bir konu da sosyal yardım zammıdır. Kamu kurum ve kuruluşları kendilerinden emekli olan işçilerin sosyal yardım zammını SSK'ya ödemektedir. SSK'nın kamu kurum ve kuruluşlarından 1995 yılı sonu itibarıyla sosyal yardım zammı alacağı 59.4 trilyon lira dolaylarındadır. Özel sektör işverenlerinin ise böyle bir yükümlülüğü yoktur. KİT'ler zararda gösterilirken, bunun nedenlerinden biri sosyal yardım zammı konusundaki bu farklı uygulamadır.

Özel sektör işverenlerinin de yaşlılık aylığı alan işçilerin sosyal yardım zammına katılmaları sağlanmalı, kamu kesiminin dezavantajlı konumu sona erdirilmelidir. Sosyal yardım zammı ödemekten kurtulmak isteyen işverenlerin işçilerin emekliliğine çok az kala onları işten çıkarmalarına engel olmak için de, çalışılan süre ile orantılı bir katkı düşünülebilir.

Türkiye'de sosyal sigorta primleri işverenlerin rekabet gücünü sınırlayan bir yük değildir. Hükümetlerin geçmiş onyıllarda SSK'dan aktardıkları kaynağın 20 milyar dolar dolaylarında olduğu tahmin edilmektedir. Hükümetler bu kaynağı çeşitli kanallardan özel sektöre sunmuştur. Özel sektör geçmişte SSK'nın ve sigortalıların sırtından sağladığı bu avantajın en azından bir bölümünü geri ödemelidir.

¹⁷⁹ 3.4.1996, **Siyah Beyaz**.

¹⁸⁰ TİSK, **İşveren**, Şubat 1996, s.29-30.

¹⁸¹ Yüksel, N., **İşveren**, Şubat 1996, s.20.

¹⁸² ILO, **The Cost of Social Security, 1987-1989**, Cenevre, 1996.

¹⁸³ OECD, **The Tax-Benefit Position of Production Workers (1991-1994)**, Paris, 1995, s.44.

Sosyal Güvenlikte 19. Yüzyıla Geri Dönme Çabaları ve SSK¹⁸⁴

26 Mart 1996 günü SSK Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen bir açık oturumda konuşmacıydım. Toplantıda genel olarak sosyal güvenlik ve özel olarak da SSK'nın sorunları tartışıldı. Toplantıyı Prof.Dr.Alpaslan Işıklı yönetiyordu. Diğer konuşmacılar, SSK Genel Müdürü Sayın Kemal Kılıçdaroğlu, Milliyet Gazetesi Yazarı Atilla Özsever, İsviçre Hayat Sigorta Gn.Md. Abdullah Karacık ve Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyesi Deniz Gökçe idi.

Alpaslan Işıklı Hocam, oturumu yönetme sorumluluğu nedeniyle düşüncelerini ayrıntılı olarak açıklayamadı. Ancak Hocamın bu konudaki görüşlerini, geçmişten bugüne kadarki yaşamı ve mücadelesiyle ve ayrıca yazdıklarıyla biliyoruz. Atilla Özsever ve ben de, aynı çizgide görüşler savunduk.

Sayın Abdullah Karacık, TÜSİAD tarafından yayınlanan "Emekli ve Mutlu" raporunun yazarlarından biriydi. Şili sosyal güvenlik sisteminin savunulduğu bu raporu Atilla Özsever de, ben de eleştirdik. Sayın Karacık bu eleştirilerimizi büyük bir olgunlukla dinledi. Kendisiyle anlaşamadığımız temel nokta, aktüerya hesapları değil, bu konulara genel bakışımızdı. Bizler konunun teknik boyuta sıkıştırılmayacağını, sorunun sosyal devlet anlayışı çerçevesinde ele alınması gerektiğini savunuyorduk. Sayın Karacık ise sorunları bir özel sektör sigorta yöneticisi olarak kendi penceresinden değerlendiriyordu. Kendi yaklaşımı içinde konulara hakimiyeti ve eleştirilere karşı olgun tavrı hepimizin saygısını uyandırıyor.

Ancak ne yazık ki Deniz Gökçe için aynı duyguları taşıyorum.

Sayın Deniz Gökçe konuşmasını yaparken, bir Sendikamızın Genel Merkez Yöneticisi kendini tutamadı ve sözle araya girdi. Deniz Gökçe, bu sözlü müdahalenin yanlışlığı konusunda epey konuştu. Ancak benim konuşmam sırasında, sık sık müdahalelerde bulundu, sürekli olarak söz almadan konuşmaya çalıştı. Daha sonra da, Yeni Yüzyıl'daki köşesinde 28 Mart 1996 günü "Hortlaklar" başlıklı bir yazı yayınladı.

Sayın Gökçe bu yazısında, Alpaslan Hoca'yı, Atilla Özsever'i ve beni ideolojikle ve hortlaklıkla suçlamakta ve doğru olmayan iddialarda bulunmaktadır.. Bu düzeydeki yazılarla tartışmaya girilmez. Ancak, SBF mezunu Sayın Gökçe vesilesiyle bazı görüşleri sunmakta yarar vardır.

Deniz Gökçe ile aramızdaki fark ne?

Sayın Gökçe konuşmasında bir emekçi çocuğu olduğunu uzun uzun anlattı. Ben de, tarihte emekçi çocuğu olmasına karşın sermayenin yanında yer alan, buna karşılık, zengin veya sermayedar çocuğu olmasına karşın emeğin yanında yer alan birçok insanın bulunduğunu hatırlattım.

Sayın Gökçe, en azından konumuz olan sosyal güvenlikle ilgili yazdıkları, konuştukları ve savundukları ile, sermayenin sosyal güvenlik konusundaki en acımasız programının savunucusudur.

Deniz Gökçe 1994 yılında TÜRK-İŞ'le TÜSİAD arasında teknik düzeyde gerçekleştirilen bir toplantıya TÜSİAD adına katılmıştı. TÜSİAD, Emekli ve Mutlu kitabına gösterilen tepkiden sonra tavrını (en azından görünürde) değiştirirken, Deniz Gökçe, "kraldan çok kralcı" bir çizgi izlemiş ve Şili modelini savunmayı sürdürmüştür.

Sosyal güvenliğin tarihsel gelişiminde üç ana aşama bulunmaktadır.

İlk aşama, zorunlu bireysel tasarruf hesabı sistemidir. Bu sistemde işçi ve işçi adına işveren belirli bir fondaki kişisel tasarruf hesabına para yatırır. Türkiye'deki tasarrufu teşvik fonu uygulaması dünyanın 19 ülkesinde tek sosyal güvenlik düzeni olarak mevcuttur.

İkinci aşama, sigortalılar arasında belirli bir dayanışmayı öngören sosyal sigortacılıktır. Sosyal sigortacılıkta ilkel aşamada yalnızca işçilerin ve işçiler adına işverenlerin prim ödemesi söz konusudur. Gelişkin aşamada ise devlet de sosyal güvenliğin finansmanına yasal bir zorunluluk olarak sistemli bir biçimde katılmaktadır.

İkinci aşama ile üçüncü aşama arasındaki arada, Kanada ve Danimarka gibi ülkeler yer almaktadır. Bu ülkelerde yaşlılık aylığı düzeninde ikili bir yapı söz konusudur. Önce, belirli bir yaşın üzerinde olan ve bazı koşulları yerine getiren herkese standart bir emekli aylığı bağlanmaktadır. Bu aylık tümüyle vergi gelirlerinden finanse edilmektedir. Daha sonra, sigortalının ve sigortalıyı çalıştıran işverenin prim gelirleriyle finanse edilen bir gelirle bağlantılı aylık ödenmektedir.

Üçüncü aşama, sosyal güvenliğin genel vergi gelirlerinden finanse edilmesi, sigortalının çok az prim ödemesi veya hiç prim ödememesidir. Avustralya, Yeni Zelanda, Hong Kong gibi ülkelerdeki uygulama da budur.

Sosyal güvenlikle genel gelişim bu iken, yeni-liberal veya yeni-muhafazakar saldırı koşullarında işgücü maliyetinin düşürülmesi çabalarının bir parçası olarak, işverenlerin sırtındaki sosyal güvenlik yükünün kaldırılmasını öngören iki yeni uygulama vardır. Şili'de ve Peru'da zorunlu bireysel tasarruf hesabı düzenine geçilmiştir. Bu uygulama, sosyal güvenliğin tarihsel gelişimi açısından, işçi ve işverenlerin birlikte katkıda buldukları bireysel tasarruf hesabından da daha geridir.

Deniz Gökçe ve Abdullah Karacık'ın savundukları anlayış, Şili ve Peru'daki zorunlu bireysel tasarruf hesabı sistemidir. Bu açıdan bakıldığında, Sayın Gökçe ve Sayın Karacık, sermayenin yeni-muhafazakar politikalarının savunucusudurlar; bu çizgiyi temsil etmektedirler.

Türkiye'de sosyal güvenlik sistemi ve özel olarak da SSK önemli sorunlarla karşı karşıyadır.

Çağımızda ehlileş(tiril)miş kapitalizm yeniden vahşi kapitalizme dönerken, en önemli saldırı alanlarından biri sosyal güvenliktir. Sermaye SSK'dan kurtulmak istemektedir. Biz ise SSK'yı kurtarmayı amaçlıyoruz.

¹⁸⁴ Mayıs 1996, Mülkiyeliler Birliği Dergisi.

Sermaye, SSK'dan kurtulmak isterken, SSK'yı kurtarmak ister gibi bir görünüm de vermeye çabalamaktadır. Bu amaçla, yaşlılık aylığına hak kazanma yaşının artırılmasını, prim ödeme gün sayısının çoğaltılmasını ve (bazan da) prim kesinti oranlarının ve prim ödemede esas alınan ücret tavanının yükseltilmesini istemektedir.

SSK gerçekten kurtarılması gereken bir noktadadır. "İstemezük" mantığıyla sorunların çözülemeyeceği bir bunalım yaşanmaktadır. SSK'nın aylık ödeyemez ve sağlık tesislerini işletemez duruma gelmesi tehlikesi vardır. "Açığı devlet kapatsın" önerileri de biraz kolaycılık olmaktadır. Bu koşullarda ne yapılmalıdır?

SSK'nın kurtarılması için öncelikle 10 konuda adım atılması gereklidir:

(1) Kaçak işçi çalıştırma, bordroda düşük ücret gösterme ve daha az süre çalışma gösterme uygulamaları önlenmelidir. Yetkililer, Türkiye'de 4 milyon dolayında kaçak işçi çalıştığını belirtmektedir. Bu kişilerin sosyal sigorta kapsamına alınması, SSK'yı önemli ölçüde rahatlatacaktır. Ayrıca, kaçak çalıştırmanın önlenmesi, sendikalaşmanın ilk koşulunun da yerine getirilmesini sağlayacaktır. SSK'ya göre, sosyal sigorta primi yatırılan işçilerin yüzde 51,4'ü 30 günden az çalışmış gösterilmiştir. Burada da önemli bir kaçak gözükmektedir.

(2) Kısmi süreli çalışma, eve-iş-verme sistemi ve benzeri atipik çalışma biçimlerinde istihdam edilenler sosyal sigortalar kapsamına alınmalıdır. Türkiye'de işverenlerin son yıllarda yaygınlaştırdığı ve önümüzdeki dönemde daha da yaygınlaşacak olan bir uygulama, üretimi bölerek evlere taşımaktır. Bu sistemde çalışanların sayısı hızla artmaktadır. Bu konumdaki işçiler yasalar önünde işçi sayılmamakta, sosyal güvenliğin kapsamı dışında kalmanın ötesinde, sendikal hak ve özgürlüklerden ve en temel işçi haklarından da yararlanmamaktadır.

(3) Devlet, sosyal güvenliğin finansmanına sistemli bir biçimde katılmalıdır. 1965-1993 döneminde hükümetlerin el koyduğu SSK kaynağının 20 milyar dolar dolaylarında olduğu tahmin edilmektedir. Yasada yapılacak değişikliklerle, devletin yükümlülükleri belirlenmelidir.

(4) Türkiye'de işverenlerin ödedikleri sosyal sigorta prim oranları düşüktür. Diğer ülkelerin çoğunda işverenlerin sosyal güvenlik sistemine katkısı, işçilerin katkısının birkaç katıdır. ILO verilerine göre, Türkiye'de ise bu katsayı 1,1'dir. İşverenlerin iddialarının aksine, Türkiye'deki sermayedarlar özellikle Avrupa Birliği ülkeleriyle karşılaştırıldıklarında çok düşük sosyal sigorta primi ödemektedir. Sosyal sigorta priminin kesilmesinde uygulanan tavan, ilk bakışta yüksek gibi gözükse de prim oranlarını Avrupa Birliği ortalamasının çok altına indirmektedir. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nun 1994 yılı işgücü maliyet istatistiklerine göre, sosyal sigorta işveren prim paylarının işgücü maliyeti içindeki payı yalnızca yüzde 8,97'dir. Ayrıca, sosyal sigorta primlerinin toplanmasını kolaylaştırıcı önlemler alınmalı, prim borcu faizi affı yoluna gidilmemelidir.

(5) Kamu kurum ve kuruluşları, kendilerinden emekli olan işçilerin sosyal yardım zammını ödemektedir. 1995 yılı sonu itibarıyla kamu kurum ve kuruluşlarının SSK'ya olan borcunun 59,4 trilyon liralık bölümü, bu sosyal yardım zammıdır. Özel sektör ise böyle bir ödeme yapmamaktadır. Özel sektör işverenleri de, emeklilere ödenen sosyal yardım zammına, emeklinin işyerinde geçirdiği süre ile orantılı bir biçimde katılmalıdır.

(6) SSK'nun kuruluş ve işleyişine ilişkin yasaya göre, Kurum'un idari ve mali özerkliğinin olması gerekmektedir. Ancak, özellikle 12 Eylül sonrasında yapılan değişikliklerden sonra, Kurum'un özerkliğinden söz etmek olanaklı değildir. SSK özerk ve demokratik bir yapıya kavuşturulmalı, SSK Genel Kurulları her yıl toplanmalı ve yetkili kılınmalıdır.

(7) SSK kendi ilaç fabrikasını geliştirmeli, diğer araç ve gereçlerde tıbbi malzeme tekellerinin sömürsünü engelleyen üretim birimleri kurmalı, SSK'nın olanakları geliştirilerek haricte yapılan tedavilerde kısıntıya gidilmelidir. Kullanılan girdilerden sunulan hizmetlere kadar özelleştirme mantığına karşı çıkılmalı, sur-time uygulamasına son verilmelidir.

(8) SSK hekimlerinde tam gün çalışma uygulaması getirilmeli, SSK çalışanlarının onaylanmış uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan toplu pazarlık ve grev hakları uygulanmalı, SSK'nın tüm birimlerinde yönetime katılma sağlanmalıdır.

(9) Türkiye'de dializ hastalarının yüzde 86'sı, by-pass ameliyatlarının yüzde 80'i ve kanserli hastaların yüzde 90'ı sigortalıdır. Gerçek sigortalı olmayıp, uzun ve masraflı hastalıklara yakalananların kısa bir süre bir işyerinden prim ödeyerek SSK'nın hizmetlerinden yararlanması ve SSK'nın giderlerini artırması önlenmeli, bu konuda yükü devlet üstlenmelidir.

(10) İşverenlerin işyeri hekimliği konusundaki yükümlülüklerini yerine getirmeleri sağlanmalı, işyeri işçi sağlığı ve iş güvenliği kurulları işletilmeli, koruyucu hekimliğe önem verilmelidir.

Bu liste daha da uzatılabilir. Ancak bu 10 noktada gerekli düzenleme yapılırsa, SSK'nın finansman açığı kapatılacak, SSK sağlık hizmetleri düzelecektir. Eğer bütün bunlardan sonra hala bir açık söz konusuysa, o zaman, iş güvencesi, işsizlik sigortası, aile yardımı gibi konularla bir paket halinde, yaşlılık aylığına hak kazanma yaşı veya sigortalının ödeyeceği prim oranları tartışmaya açılabilir.

SSK Genel Kurul Delegelikleri Yanlış Belirleniyor¹⁸⁵

SSK'nın 44. Genel Kurulu 26-27 Haziran 1997 günleri toplanacakken, genel kurula katılacak işçi delegelerin saptanmasındaki tartışmalar nedeniyle, 7-8 Ağustos 1997 günleri toplanabildi. Toleyis Sendikası'nın yaptığı itiraz Yargıtay 9. Hukuk Dairesi'ne gitti. Yargıtay 9. Hukuk Dairesi ise şu kararı verdi: "93 üyenin tesbitinde, her işkolunda tek olan sendikaya üçer temsilci, aynı işkolunda birden fazla sendika bulunması halinde her bir sendikaya ikişer temsilcilik tahsisi ile kalan dört temsilciliğin ise konfederasyon içi demokrasi uyarınca en çok üyeye sahip olan sendikaya birer temsilcilik vermek suretiyle 4792 sayılı Kanunun 12. maddesini sözü ve özüyle birlikte yorumuyla..."

Ancak, yerel mahkeme bu kararı henüz değerlendirmedikten, bu karar bu genel kurulda uygulanmadı.

Yargıtay da, bu konuda görüş açıklayanlar da bu konuda büyük bir yanlış yapmaktadır. Birçok kişiyi ilgilendirenmeyen bu konuyu, Türkiye'de bazı işlerin nasıl üstünkörü ele alındığının görülmesi amacıyla, özetleyeceğim.

SSK Genel Kurulu üç yılda bir toplanır. Bu genel kurula kimlerin delege olarak katılabileceği, 4792 sayılı Yasanın 12. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre, "en fazla işçiyi ve işvereni temsil eden işçi ve işveren konfederasyonu tarafından iş kollarına göre eşit sayıda seçilecek en az 50'şer işçi ve işveren temsilcisi" genel kurula katılır.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, yasanın, "işkolu"ndan değil, "iş kolu"ndan söz etmesidir. Bu fark, konuya ilişkin tüm mevzuatta ısrarla sürdürüldüğünden, önemlidir.

Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik de 3/c maddesinde genel kurula katılacak işçi ve işveren temsilcilerinin nasıl belirleneceğini şöyle açıklamaktadır: "En fazla işçiyi ve işvereni temsil eden işçi ve işveren Konfederasyonu tarafından iş kollarına göre eşit sayıda seçilecek en az 50'şer işçi ve işveren temsilcilerinden..."

Yönetmelik metninde de "işkolu" değil, "iş kolu"ndan söz edilmektedir.

Bu iş kolları nedir? Bu konuda görüş açıklayan herkes ve Yargıtay, bu iş kollarının, 2821 sayılı Sendikalar Yasası'nın 60. maddesinde yer alan "işkolları" olduğunu varsaymaktadır. Ancak böyle bir varsayım temelden yanlıştır. 4792 sayılı SSK Yasası'nda veya ilgili mevzuatta, SSK Genel Kurulu'na katılacak işçi delegelerinin Sendikalar Yasası'ndaki işkollarına göre belirleneceğine ilişkin hiçbir hüküm yoktur, Sendikalar Yasası'na hiçbir gönderme yoktur.

Peki, 4792 sayılı SSK Yasası'nda yer alan "iş kolları", 2821 sayılı Sendikalar Yasası'ndaki "işkolları"ndan (28 işkolu) farklı mıdır?

Evet, farklıdır. Sendikalar Yasası'ndaki "işkolları"ndan ayrı bir de "iş kolları" vardır. Bu nedenle de, yerel mahkemeler de, Yargıtay da, bu konuda görüş açıklayanlar da temel bir hata içindedir.

"İş kolları"na 506 sayılı Sosyal Sigortalar Yasası'nda da gönderme yapılmaktadır. 506 sayılı Yasanın 74. maddesinde iş kazaları ve meslek hastalıkları prim oranının tespitinde şöyle denilmektedir: "İş kolları, tehlikenin ağırlığına göre sınıflara, bu sınıflar da özel iş şartlarına ve tehlikeyi önlemek için alınmış olan tedbirlere göre derecelere ayrılır."

Dikkat edileceği gibi, sosyal güvenlik mevzuatı çerçevesindeki "iş kolları", ekonomik faaliyetlere ilişkindir. Nitekim bu durum, Sosyal Sigortalar Kurumu'nun İşkazaları ile Meslek Hastalıkları Sigortaları Prim Tarifesi'nde açıkça görülmektedir. Bu tarife, ekonomik faaliyetleri "işkolları"na göre değil, "iş kolları"na göre ayrıntılı bir biçimde sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırma, ekonomik faaliyetlerin sınıflandırılmasına ilişkin uluslararası normlara uygundur. Bu ayrıntılı sınıflandırmada, "iş kolları" 43 başlık altında toplanmıştır. Diğer bir deyişle, sosyal güvenlik mevzuatı açısından, uluslararası normlar dikkate alınarak hazırlanmış tasnife göre, 43 "iş kolu" vardır. SSK tarafından her yıl yayınlanan İstatistik Yıllığı'nın arkasında da ekonomik faaliyetlerin 43 iş kolları bu sınıflandırmasının özeti yer almaktadır.

Ekonomik faaliyetlerin sınıflandırılmasına ilişkin uluslararası normlara dayanılarak hazırlanan bu 43 "iş kolları" tasnif ile, 2821 sayılı Sendikalar Yasası uyarınca çıkarılan İşkolları Tüzüğü arasında da bir bağ vardır. İşkolları Tüzüğü, "iş kolları"nın esas almıştır. Örneğin, İşkolları Tüzüğü'nde 3 sıra no.lu "petrol, kimya ve lastik" işkolunun yanında, "büyük grup no.13, 30, 31, 32" açıklaması yer almaktadır. Burada atıfta bulunulan "büyük grup", ekonomik faaliyetlerin sınıflandırılmasıdır, sosyal güvenlik mevzuatında da kullanılan "iş kolları"dır. SSK'nın İşkazaları ile Meslek Hastalıkları Sigortaları Prim Tarifesinde yer alan "iş kolları"nda 13 no.lu işkolu "ham petrol ve tabii gaz," 30 no.lu işkolu "kauçuk sanayii," 31 no.lu işkolu "sanayide kullanılan esas kimya maddeleri ve suni gübreler imali," 32 no.lu işkolu ise "petrol taşıyehaneleri"dir.

SSK Genel Kurulu'nda işçi ve işveren delegelerinin tespitinde, Sosyal Sigortalar mevzuatında hiçbir şekilde gönderme yapılmayan 2821 sayılı Sendikalar Yasası'ndaki işkolları kullanılamaz. Kullanılması gereken, Sendikalar Yasası uyarınca çıkarılan İşkolları Tüzüğü'nün de temelini oluşturan, ekonomik faaliyetin sınıflandırılması anlamındaki "iş kolları"dır. Bu iş kolları, sendikaların örgütlenmesine göre değil, ekonomik faaliyetlere göre belirlenmektedir. SSK delegasyonunun belirlenmesinde esas olan da, sendikal örgütlülük değil, ekonomik faaliyettir. Mevzuattaki "iş kolu" ve "işkolu" ayrımı da bu farkı belirtmek amacıyla bilinçli olarak yapılmıştır. SSK genel kurulları, 43 işkolunda işçilerin eşit biçimde temsiline dayandırılmadığıdır. Yerel mahkeme de, Yargıtay da, bu konuda görüş açıklayanlar da, bu farkın farkında olmadıklarından, temel bir hata yapmaktadırlar.

¹⁸⁵ 10.8.1997, **Aydınlık**.

Sosyal Devleti Savunmak¹⁸⁶

Gelişmiş kapitalist ülkelerde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki saflaşmada, bir tarafta komünistler, diğer tarafta ise sosyal demokrasinin veya demokratik sosyalistlerin de içinde yer aldığı anti-komünist cephe vardı. Soğuk Savaş koşullarında, komünizm ile demokrasi bağdaşmaz olgular olarak gösteriliyordu. Sovyetler Birliği'nde ve Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde bu dönemde yaşanan birçok olumsuzluk da, bu savı doğrular nitelikteydi.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde bu dönemde "refah devleti" veya "sosyal devlet" olgusu gündeme geldi. Sermaye, Savaş sonrasında 1970'li yıllara kadar uzanan bunalımsız döneminde gerçekleştirilen ekonomik büyümenin ürünlerinin bir bölümünü işçi sınıfına verebiliyordu. İşsizlik iyice azalmıştı. Tam istihdam, muhafazakar partiler için bile bir sosyal politika hedefi olarak konabiliyordu. İşsizleri güvence altına alan işsizlik sigortası ve devlet yardımı da söz konusuydu. Sermaye, ağırlıklı kapitalizmin eksik tüketim eğiliminden kaynaklanan bunalımlara karşı, böylece iç pazarı genişleterek geçici bir çözüm de bulabiliyordu. Bu süreçte, sendikaların gücünün etkisi ve sermayenin işçilerin komünist olmalarından duyduğu korku da önemli rol oynadı.

Bu dönemde komünistler açısından "sosyal devlet" ise, kapitalizm koşullarında işçi sınıfını pasifleştirmenin bir aracıydı. Bu nedenle de, komünist cephede bu dönemin yazılarında, sürekli olarak gözlenen tavrı, "sosyal devlet" uygulamalarının özünde sermayenin politikası olduğudur.

Bütün bu etmenlerin karmaşık etkileşimi sonucunda, Avrupa ülkelerinin büyük bir bölümünde, devletin, vatandaşlarının bugünü ve geleceğini güvence altına aldığı bir "sosyal devlet" oluştu. Birçok özel işletmenin kamulaştırılması da bu dönemde gerçekleşti.

Daha önceki yazılarımda da anlatmaya çalıştığım gibi, sermaye bugün sosyal devlete saldırıyor. Neo-liberal veya yeni-muhafazakar görüşün özünü, bu saldırı oluşturmaktadır.

Bu koşullarda, Soğuk Savaş, ekonomik büyüme ve düşük oranlı işsizlik döneminin siyasal saflaşması da tümüyle değişmiştir.

Günümüzde bir tarafta, uluslararası ve yerli tekelleri sermaye vardır. Sermaye, sosyal devlete de, işçiyi koruyucu mevzuata da tümüyle karşıdır.

Sermayenin ideologları bugün "devletin asli görevlerine dönmesi"nden söz etmektedir. Halbuki, ister sosyal devlet, ister sosyalist devlet olsun, devletin asli görevi, vatandaşının bugünü ve geleceğini güvence altına almaktır.

Sermayenin ideologları günümüzde "devletin küçültülmesi gerektiği"ni yineleyip durmaktadır.

Günümüzdeki cepheleşmenin diğer safında ise, bir bütün olarak işçi sınıfı (işçiler, memurlar, sözleşmeli personel, emekliler ve işsizler), diğer emekçi sınıf ve tabakalar ve sosyal devletten yana tüm siyasal görüşler yer almaktadır.

Toplumsal ve siyasal stratejiler çizilirken, 1960'ların veya 1970'lerin yapı ve dinamiklerinden tümüyle farklı koşullarda yaşadığımız gözönünde bulundurulmalıdır.

Bugün gündemdeki görevlerden biri, 1961 Anayasasında ve hatta 1982 Anayasasında yer alan "sosyal devlet" anlayışı ve uygulamasını savunmak, devletin küçültülmesi adı altında sosyal devletin unsurlarının yok edilmesine karşı çıkmaktır. Günümüzde sosyal devlet için mücadele etmek, çok geniş bir cephe içinde sermayeye karşı mücadele etmek demektir.

Sosyal Devlet mi, Polis Devleti mi?¹⁸⁷

Sınıflı toplumlarda devletin de sınıfsal bir konumu vardır. "Son analizde" her devlet belirli bir sınıfın çıkarlarının yansımadır. Ancak yaşam "son analizde" yaklaşımlarında gözüktüğü kadar basit değildir. Sınıflar arasındaki dengelere bağlı olarak, "son analizde" belirli bir sınıfın çıkarlarını koruyan devlet, sömürülen sınıfların çıkarları doğrultusunda da düzenlemeler getirmek zorunda kalır.

Türkiye'de "sosyal devlet", Avrupa'da ise "refah devleti" adı verilen olgu, böyle bir durumdur. İktidarda sermayedar sınıfın olduğu, devletin "son analizde" sermayedar sınıfın çıkarlarını koruduğu koşullarda, çeşitli ilişkilere ve güç dengelerine bağlı olarak, işçi sınıfının ve diğer emekçi sınıf ve tabakaların da temel hak ve özgürlükler ve temel gereksinimler konusunda devletin güvencesi altında olması, sosyal devlettir.

Endüstrileşmiş kapitalist ülkelerde sosyal devlet veya refah devleti, ekonomik büyümeye, düşük oranlı işsizliğe, sosyalist ülkelerin varlığına ve bu ülkelerdeki işçi sınıfı hareketinin sendikal ve siyasal alandaki gücüne bağlı olarak özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde ortaya çıkmıştır.

Yaklaşık son 15 yıllık dönemde tüm dünyada sermayenin bu konudaki tavrı köklü bir biçimde değişmiştir. Sermaye artık devletin yapısını değiştirmeye, verdiği veya vermek zorunda kaldığı tavizleri geri almaya, sosyal devlet veya refah devleti uygulamalarını ortadan kaldırmaya çalışmaktadır.

Sosyal devlet somutta nedir?

Göreceli olarak demokratik ve şeffaf bir devlettir. İnsan hakları ve temel sendikal hak ve özgürlüklerin devlet tarafından güvence altına alınmasıdır. Parasız ve genel eğitimidir. Öğrencilere devlet desteğidir. Parasız ve genel sağlık hizmetidir. Düşük kiralı kamu konutları veya konut kooperatiflerinin desteklenmesidir. Kamunun toplu taşımacılığının hakim kılınmasıdır. İş güvencesidir. Devletin istihdam yaratıcı yatırımlarıdır. İşsizlik sigortası ve devlet yardımlarıdır (aile yardımı, sosyal yardım, v.b.). Kaçak çalışmanın önlenmesidir. Devletin sermayenin üretiminin kalitesini ve fiyatını, işyerlerindeki çalışma koşullarını, v.b. etkin bir biçimde denetlemesidir. Sermaye ve servetin etkili bir biçimde vergilendirilmesidir.

Günümüzde Türkiye'de de, dünyanın diğer bölgelerinde de çalışan insanların ve özellikle de işçi sınıfının birçok alandaki hak ve özgürlüklerine yönelik çeşitli saldırılar yaşanıyor. Eğer sermayenin devletin yapısında gerçekleştirmeye çalıştığı bu değişiklik bilinmezse, saldırının önemi, ciddiyeti ve boyutu da kavranamıyor.

"Devleti küçültelim" gibi ilk bakışta anarşist tezleri anımsatan ve toplumdaki baş çelişkiyi sınıflar arasında değil de devletle halk arasında algılayan yaklaşımların gerisinde de, genellikle sermaye oluyor.

Sermaye, "son analizde" kendi denetiminde olan devleti, bir dönem emekçi sınıf ve tabakalara vermek zorunda kaldığı tavizlerden temizleyebilmek için, devleti hedef gösteren ve devleti küçülterek demokrasinin gelişeceğini ileri süren görüşleri yaymaya çalışıyor.

Son dönemde Türkiye'de başta işçi sınıfı olmak üzere tüm halkın karşı karşıya bulunduğu sorunların kökünde, 1961 ve 1982 Anayasalarında yer alan "sosyal devlet" anlayışına ve uygulamalarına yönelik sistemli bir saldırı yatmaktadır.

İşsizlikle mücadelede devlet yoktur. Turgut Özal, bir dönem, "devlet baba değildir, işsizede iş bulmak zorunda değildir," diyerek bu anlayışı açıkça ifade etmiştir. Kaçak işçilik, çocuk işçilik ve kayıt-dışı ekonomi hızla yayılmaktadır. Devlet denetim elemanlarının yetkileri 12 Eylül'den sonra sınırlanmıştır. Devlet üretim alanında sermayeyi başıboş bırakmış durumdadır. Özelleştirme ile, devletin malvarlığı sermayeye peşkeş çekilirken, devletin ekonomik ve toplumsal yaşama müdahalesinin önemli araçlarından biri de ortadan kaldırılmaktadır. Eğitim, sağlık ve toplu taşımada kar mantığı hakim kılınmaktadır. Sosyal sigortacılık yerine özel sigortacılık tezgahlanmaktadır. SSK kasıtlı olarak iflase sürenlenmektedir.

Sermaye, bir dönem "sosyal devlet" anlayışı çerçevesinde halka vermek zorunda kaldığı ve verdiği tavizleri geri almak, devletin yapısını kendi lehine değiştirmek istemektedir. Yaşadığımız sorunların bir bölümünün temelinde bu tavır değişikliği yatmaktadır. Önümüzdeki dönemde Türkiye Cumhuriyeti devleti ya 1982 Anayasasında belirtilen "insan haklarına saygılı, demokratik ve laik sosyal hukuk devleti" olacaktır, ya da "küçültülerek yalnızca güvenlik ve yargı işleriyle ilgilenen devlet." İşçi sınıfının ve tüm çalışanların çıkarı, birincisindedir.

¹⁸⁷ 21.2.1996, **Siyah Beyaz**.

Sosyal Devlete Sahip Çıkılmalıdır¹⁸⁸

Solun bir kanadında hala kuşkuyla karşılanan bir kavram, "sosyal devlet"¹⁸⁸tir.

Sosyal devlet veya Avrupa'da yaygın olarak kullanılan biçimiyle "refah devleti" anlayışı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaygın ve kapsamlı bir biçimde gündeme geldi. Sosyal devlet, çok basite indirgenmiş biçimiyle, devletin vatandaşından "beşikten mezara kadar" sorumlu olmasıdır.

Kapitalizm İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde tarihinin en uzun ekonomik büyüme dönemlerinden birini yaşıyordu. İşsizlik oranları düşüktü. 1929 Büyük Bunalımı ağırlıkla kapitalizmin eksik tüketim eğiliminden kaynaklanmıştı. Hükümetler, iç tüketimi artırmada devlete önemli yükler yüklemişlerdi. Sermaye, iç pazarın genişletilmesinde sosyal refah harcamalarının artırılmasından yanaydı.

Sermayenin sosyal devlet anlayışını kabullenmesinin diğer bir nedeni, komünist partilerinin yönetimde olduğu ülkelerde devletin vatandaşlarına sağladığı temel güvencelerin çekici olmasını önleme çabasıydı. Sovyetler Birliği'nde eğitim, sağlık, toplu konut, toplu taşıma ve benzeri konularda vatandaşlara sağlanan olanakların kapitalist ülkelerde de yaratılması, anti-komünist mücadelenin unsurlarından biri kabul edildi.

Sermayenin sosyal devlet anlayışını kabullenmek zorunda kalmasının bir nedeni ise, özellikle Avrupa'daki gelişmiş kapitalist ülkelerde işçi sınıfının demokratik sosyalist veya sosyal demokrat kanatlarının kapitalist düzen içinde reformlar yoluyla hak alma ve sermayenin hareket alanını sınırlama çabalarıydı.

1960'lı ve 1970'li yıllarda sosyal devlet konusunda sol içinde iki tavır söz konusuydu. Bir kanat, sosyal devleti, komünist partisinin iktidarda olduğu bir düzenin alternatifi ve onun önündeki bir engel olarak değerlendiriyor ve bu anlayışa karşı çıkıyordu. Diğer kanat ise, sosyal devlet anlayış ve uygulamalarını destekliyordu.

Türkiye'de Kemalist hareket anti-empyalist bir anlayışla devletçi bir yaklaşım benimsedi. Devletçilik her zaman sosyal devlet demek değildir. Ancak Türkiye'deki uygulamada devlet işletmelerinde sosyal devlet anlayışı büyük ölçüde hayata geçirildi. 1961 Anayasasında sosyal devlet anlayışının yerleştirilmesinde belirleyici olan da, sendikacılar veya işçi sınıfı değil, Kemalist aydınlardı.

Günümüzde sermayedar sınıf sosyal devlet anlayışını yadsımaktadır. 1970'li yıllardan beri yaşanan ekonomik bunalım, sermayenin sosyal devlet anlayışının gerektirdiği özveriyi kabullenmesini olanaksız kılmaktadır. Yüksek oranlı işsizlik ve Sovyet sisteminin çöküşü, sermayenin sosyal devlet anlayışı ve uygulamalarına duyduğu gereksinimi ortadan kaldırmıştır.

Günümüzde, bazı istisnalar dışında, solun çeşitli kanatları arasında sosyal devlet anlayışı ve uygulamalarını savunma konusunda fazla bir fark kalmamıştır. Sosyal devlet anlayış ve uygulamaları savunulmalıdır. Özelleştirmenin alternatifi de, kamu yararına kamulaştırmaları da içeren, sosyal ve demokratik devlettir.

¹⁸⁸ 24.2.1996, *Aydınlık*.

Devleti Küçültme Çabalarına Karşı Çıkılmalıdır¹⁸⁹

ANAYOL Hükümetinin Programı 7 Mart 1966 günü TBMM'de okundu. Programa damgasını vuran başlıca özellik, ANAYOL Hükümetinin ve sermayenin devlete yüklediği roldeki değişikliktir, sosyal devlet anlayışının ve uygulama kırıntılarının yok edilme çabasıdır.

1982 Anayasasının 2. maddesi, Cumhuriyetin niteliklerini sayarken şöyle demektedir: "Türkiye Cumhuriyeti,.. insan haklarına saygılı, ... demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir."

1982 Anayasası bile, Türkiye Cumhuriyeti'nin "sosyal devlet" özelliğini vurgulamıştır. ANAYOL Hükümetinin programı, Türkiye Cumhuriyeti'nin niteliklerine ilişkin bu "değiştirilemez" düzenlemeyi ihlal etmektedir.

Programda "devletin başlıca rolü" şöyle belirtilmektedir: "Ekonomik faaliyetlerde devletin başlıca rolü istikrar ortamının temini ve özel teşebbüsün gelişebilmesi için gerekli alt yapıyı hazırlamaktır." (s.6)

Programda kapsamlı bir özelleştirme öngörülmektedir: "Kamu bankaları dahil kamu iktisadi teşebbüsleri ve kamu sektörü tarafından yapılmasına zaruret kalmayan hizmet ve faaliyetler süratle özelleştirilecektir." (s.7) "Devletin üretimden çekilmesinin aracı özelleştirilmedir. Bu konudaki temel yaklaşımımız kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesi yanında fiyatlandırılabilir veya pazarlanabilir kamu hizmetlerinin de özel kesime devredilmesi yönündedir." (s.11)

Devletin, tüketici yararına piyasaya müdahalesi engellenmekte, devletin boşalttığı yeri özel sektör tekellerinin aldığı gözlerden gizlenmektedir: "Tüketicinin korunmasında en önemli husus tam anlamıyla serbest piyasa düzeninin kurulmasıdır. Bu sayede bol ve çeşitli, aynı zamanda kaliteli ve ucuz mal ve hizmet temini mümkün olacaktır." (s.11)

Sosyal devlet anlayışı reddedilirken, devletten beklenenin 19. yüzyılda sermayenin talebine indirildiği açıkça ifade edilmektedir: "Devletin ekonomide ticari ve üretici rol üstlenmesi yerine asli fonksiyonları olan adalet, güvenlik ve büyük altyapı yatırımlarına zaman ve kaynak tahsisine imkan sağlamak amacıyla özelleştirme faaliyetlerine hız kazandırılacaktır." (s.11)

Sosyal devletin toplumun belirli kesimlerini destekleme sorumluluğu tümüyle terkedilmektedir: "Tarım ürünleri fiyatlarına olan devlet müdahaleleri azaltılarak..., girdi destekleri aşamalı olarak kaldırılacak,..." (s.13)

Sosyal devletin güçsüzü koruma ilkesi reddedilmekte, herkese parası olduğu kadar yaşama hakkının tanınacağı vahşi kapitalizm dönemine dönülmektedir: "Herkesin yararlandığı ölçüde kamu hizmetlerinin bedelini ödemesi ilkesi esas alınacaktır." (s.17)

Sosyal güvenliğe devletin katkısı reddedilmekte, sosyal güvenlik kuruluşlarının çöküşü hazırlanmakta ve kendi ücretinden kesilen primi SSK'ya yatırılmamış sigortalıların SSK hizmetlerinden yararlanmasının önüne geçilmek istenmektedir: "Sosyal güvenlik kurumları kronikleşmiş bir mali darboğaz içerisinde. Sosyal güvenlik kurumlarının sigorta hizmetleri ilke olarak nimet-külfet dengesi içinde ve kendi finansman imkanları ile karşılanacak, karşılığı ödenmemiş sigorta hizmeti verilmesinden kaçınılacaktır." (s.20)

Anarşistler tüm sorunların sorumlusu olarak devleti görürler, o nedenle de devlet düşmanlarıdır. İkinci Cumhuriyetçilerden etkilenen bazı kesimler de, çalışanların sıkıntılarının sorumlusunun IMF, Dünya Bankası, uluslararası ve yerli tekeli sermaye ve çağdışı yaklaşımları savunanlar olduğunu unutarak, devleti suçlamaya başlamışlardır. İşverenlerin bir bölümü ise, sosyal devlet anlayışını reddederek, çalışanları, emeklileri, yoksulları, sıkıntı içinde olanları korumaya yönelik kazanımları, devleti küçültme adı altında ortadan kaldırma çabası içindedir. Anarşistlerin, bazı aydınların ve bazı işverenlerin, devleti küçültme konusunda aynı safta yer alması ilginç bir durumdur.

Ülkemizde ise, kerim devlet, baba devlet anlayışı köklü bir geleneğe sahiptir. Bu geleneğe sahip çıkılması ve daha da zenginleştirilmesi gereklidir. Tüm çalışanların ve ülkemizin çıkarları bu noktada birleşmektedir.

İnsan haklarına saygılı, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti güçlü olmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının güvencesi bu niteliklere sahip güçlü devlettir.

¹⁸⁹ Mart 1996, TÜRK-İŞ Dergisi.

İş Güvencesi ve Çalışma Mevzuatımız¹⁹⁰

Türkiye'de günümüzde en önemli sorunlardan biri işsizliktir. İşsizlik ve işsizlik tehdidi, işçilerin en temel sendikal hak ve özgürlüklerini kullanabilmelerini de engellemekte, sendikacılık hareketini zayıflatmaktadır. Sermayenin yeni saldırısına karşı en önemli araçlardan biri, iş güvencesinin sağlanmasıdır.

Avrupa Birliği ile gümrük birliğine girilmesi sonrasında birçok işletme, işyerindeki ortalama ücretleri düşürmek amacıyla, ücreti göreceli olarak yüksek işçileri işten çıkaracak, onların yerine düşük ücretli ve büyük olasılıkla da kaçak çalışmayı kabullenecek işçi alacaktır. Bu tehlike, günümüzde iş güvencesinin önemini daha da artırmaktadır.

Türkiye'de işçi ve sözleşmeli personel statülerinde istihdam edilen ücretliler için iş güvencesi yoktur. İşveren, işçinin hizmet akdini, hiçbir geçerli nedene dayanmadan feshedebilir.

Ancak Türkiye, ücretlilere iş güvencesi sağlama yükümlülüğünü üstlenmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün **158 sayılı Hizmet İlişkisine İşveren Tarafından Son Verilmesi hakkındaki Sözleşmesi**, Türk çalışma mevzuatında önemli değişikliklerin yapılmasını gerektirmektedir.

158 sayılı ILO Sözleşmesi Türkiye tarafından 1994 yılında onaylanmış ve bu durum 4 Ocak 1995 tarihinde Uluslararası Çalışma Bürosu'na tescil ettirilmiştir. ILO mevzuatına göre, tescil işleminden sonra bir yıllık bir süre tanınmakta ve bu süre içinde Sözleşmeyi onaylayan ülkenin iç mevzuatını Sözleşmeye uyumlu kılması beklenmektedir. Bu sürenin sonunda ise ILO denetimi başlamaktadır. Türkiye açısından 158 sayılı Sözleşme'nin denetimi 4 Ocak 1996 tarihinde başlamıştır.

Sözleşmelerin ve Tavsiye Kararlarının Uygulanması Konusunda Uzmanlar Komitesi, 1995 yılındaki 82. Uluslararası Çalışma Konferansı'na sunduğu ve 1982 yılında kabul edilmiş bulunan **158 Sayılı Hizmet İlişkisine Son Verilmesi Sözleşmesi ve 166 sayılı Tavsiye Kararı Konusunda Genel Araştırmasında (Geçerli Bir Nedene Dayanmayan İşten Çıkarmalara Karşı Korunma)**, hizmet ilişkisinin sona erdirilmesi konusunda 19. yüzyılda geçerli olan geleneksel yaklaşımı şöyle özetlemektedir¹⁹¹:

"Ondokuzuncu yüzyılda çeşitli ülkelerde geliştirildiği biçimiyle, hizmet akdine ilişkin geleneksel kuralların ana özelliği, taraflardan herhangi birinin, kararını geçerli kılacak neden gösterme zorunluluğu bulunmaksızın ve önceden bildirimde bulunarak, hizmet akdinin sona erdirilmesinde her iki tarafın sahip olduğu haklarda biçimsel bir simetrisinin bulunmasıydı."

1475 sayılı İş Yasası, 854 sayılı Deniz İş Yasası, 5953 sayılı Basın İş Yasası ve sözleşmeli personele ilişkin 399 sayılı kanun hükmünde kararname hükümlerine tabi olarak çalışan ücretli ve aylıklılar için, Türkiye'deki çalışma mevzuatı hizmet ilişkisinin sona erdirilmesine tamamiyle 19. yüzyılın bu mantığıyla yaklaşmaktadır.

Bazı ücretli kategorileri için bu durum bile geçerli değildir, çünkü, tarım ve orman işçileri ve evlerde çalışan işçiler gibi kişiler, çalışma mevzuatının koruyuculuğu altında bile değildir. 1475 sayılı İş Yasası'nda kısmi süreli işçilerle ilgili hükümler de bulunmamaktadır. Yalnızca 657 sayılı Devlet Memurları Yasası kapsamında istihdam edilen devlet memurları için, işverence hizmet ilişkisinin sona erdirilmesi söz konusu olduğunda geçerli bir neden gerekmektedir.

158 sayılı Sözleşme'nin 4. maddesi, **"işçinin kapasitesine veya işin yürütümüne veya işyeri gereklerine dayalı geçerli bir son verme nedeni olmadıkça hizmet ilişkisine son verilmez"** hükmünü getirmektedir.

Uzmanlar Komitesi, Uluslararası Çalışma Konferansı'nın 82. toplantısına sunduğu raporda bu konuyu ayrıntılı olarak ele almaktadır¹⁹²:

"Sözleşme hükümlerinin ana dayanağı, hizmet ilişkisinin geçerli bir nedene dayandırılma gereğidir. Bu ilkenin kabulü, işverenin süresi belirsiz bir istihdam ilişkisini bir ihbar öneli veya onun yerine geçecek bir tazminat aracılığıyla tek taraflı olarak sona erdirmeye olanağını ortadan kaldırmaktadır. Burada belirtilmesi gereken nokta, geçerli bir nedene dayanarak hizmet ilişkisinin sona erdirilmesi sorununun, işçinin ihbar öneli veya kıdem tazminatı hakkından ayrı olduğudur. Sözleşme, hizmet ilişkisi bir ihbar önelinden sonra veya önce sona erdirilmiş olursa olsun, geçerli bir neden olmasını gerektirmektedir. Diğer bir deyişle, işçiye ihbar önelinin verilmesi, işverenin, hizmet ilişkisini sona erdirmeye nedenlerini belirtme sorumluluğundan kurtarmamaktadır. Yalnızca ihbar önelinin bulunmadığı durumlarda (bu durum genellikle ciddi davranış bozukluklarında söz konusudur) hizmet ilişkisinin sona erdirilmesi için geçerli bir neden gerektiren ve ihbar öneli verildiğinde hizmet ilişkisinin sona erdirilmesinde geçerli neden gerektirmeyen ulusal yasalar ve uygulamalar sözkonusu Sözleşmeye uygun değildir."

Uzmanlar Komitesi, ihbar öneli gereğinin, hizmet ilişkisinin sona erdirilmesi için geçerli bir nedenin bulunması gereğinden bağımsız olduğunu da belirtmektedir¹⁹³:

"Sözleşmenin 11. maddesine göre gerekli olan ihbar öneli, hizmet ilişkisinin sona erdirilmesi için geçerli bir neden gereğinden bağımsızdır. İhbarın gereken biçimde yapılmış olması, geçerli bir nedene dayanmadığı sürece, hizmet ilişkisinin sona erdirilmesini haklı kılmaz ve; tersinden ifadeyle, hizmet ilişkisinin sona erdirilmesinde geçerli bir nedenin varlığı, işçinin ciddi davranış bozukluklarından suçlu olmaması durumunda, işvereni ihbarda bulunma

¹⁹⁰ Ocak, 1996, **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**.

¹⁹¹ Committee of Experts, **Protection Against Unjustified Dismissal**, Uluslararası Çalışma Konferansı, 82. Toplantı 1995, ILO, Cenevre, 1995, paragraf 2.

¹⁹² Committee of Experts, **Protection Against Unjustified Dismissal**, Uluslararası Çalışma Konferansı, 82. Toplantı 1995, ILO, Cenevre, 1995, paragraf 76.

¹⁹³ Committee of Experts, **Protection Against Unjustified Dismissal**, Uluslararası Çalışma Konferansı, 82. Toplantı 1995, ILO, Cenevre, 1995, paragraf 240.

yükümlülüğünden kurtarmaz. 11. madde uyarınca ihbar öneli yerine verilmesi gereken tazminat, 10. madde uyarınca geçerli bir nedene dayanmayan işten çıkarmada işçinin işe geri alınmaması durumunda ödenecek tazminatın yerine geçmez. Bu tazminat, Sözleşmenin 12. maddesinde atıfta bulunulan kıdem tazminatı ile de karıştırılmamalıdır."

Ancak, 1475 sayılı İş Yasasının 13. maddesi hizmet ilişkisinin işveren tarafından sona erdirilmesi durumunda geçerli bir neden zorunluluğu getirmemektedir. Ancak "hizmet akdini fesih hakkının kötüye kullanılması" durumunda ek bir tazminat öngörülmektedir. 854 sayılı Deniz İş Yasasının (Madde 14/I ve 16) ve 5952 sayılı Basın İş Yasasının (Madde 6) benzer hükümleri de bu temel ilkeyi ihlal etmektedir.

Sözleşmenin 6. maddesi, "**hastalık veya kaza nedeniyle geçici devamsızlık, işten çıkarma için geçerli neden değildir**" hükmünü getirmektedir.

Ancak 1475 sayılı İş Yasası'nın 17. Maddesi, hastalık nedeniyle işçinin geçici bir süre işe devam edememesi durumunda hizmet ilişkisinin sona erdirilmesinde işvereni yetkili kılmaktadır.

Sözleşme, işçinin davranışına ve performansına bağlı olarak hizmet ilişkisinin sona erdirilmesi öncesinde kendisini savunma fırsatının verilmesini gerekli kılarken, yürürlükteki mevzuata göre böyle bir işlem gerekli değildir.

Sözleşmenin 7. maddesi şunu belirtmektedir: "**İşveren makul ölçülere göre beklenemeyecek haller hariç, hakkındaki iddialara karşı savunma fırsatı verilmeden bir işçinin hizmet ilişkisi, o işçinin tutumu ve verimi ile ilgili nedenlerle sona erdirilemez.**"

Ancak 1475 sayılı İş Yasası belirli suçlamalarla karşı karşıya bulunan işçiye kendisini savunma hakkı tanımamaktadır.

Sözleşmenin 11. maddesi şunu belirtmektedir: "**Hizmet ilişkisine son verilecek bir işçi, ciddi bir hizmet kusuru, yani işverenin kendisini bildirim süresi zarfında çalıştırmaya devam etmesini istemenin makul sayılamayacağı türden bir hizmet kusuru atfedilmedikçe, makul bir bildirim süresine veya onun yerine bir tazminata hak kazanacaktır.**"

Ancak 1475 sayılı İş Yasası (Madde 17-II), "mesleki davranış bozukluğu" ve "uygun olmayan davranış"ı, diğerlerinin yanı sıra, aşağıdakileri de kapsayacak biçimde çok geniş olarak tanımlamaktadır:

"(c) İşçinin işverene yahut onun ailesi üyelerinden birine yahut işverenin başka işçisine sataşması veya 77nci maddeye aykırı hareket etmesi" (Madde 77/A: "İşyerine sarhoş veya uyuşturucu madde almış olarak gelmek ve işyerinde alkollü içki veya uyuşturucu madde kullanmak yasaktır.")

"(e) İşçinin, işyerinde, yedi günden fazla hapisle cezalandırılan ve cezası ertelenmeyen bir suç işlemesi."

"(f) İşçinin işverenden izin almaksızın veya haklı bir sebebe dayanmaksızın ardı ardına iki gün veya bir ay içinde iki defa herhangi bir tatil gününden sonraki iş günü, yahut bir ayda üç iş günü işine devam etmemesi."

"(h) İşçinin kendi isteği veya savsaması yüzünden işin güvenliğini tehlikeye düşürmesi, işyerinin malı olan veya mali olmayıp da eli altında bulunan makinaları tesisatı veya başka eşya ve maddeleri on günlük ücretinin tutarı ile ödiyemeyecek derecede hasara veya kayba uğratması."

Bu nedenlerin hiçbirisi, Sözleşmenin 11. maddesi uyarınca "ciddi davranış bozukluğu" vakası olarak kabul edilemez.

Uzmanlar Komitesi bu konuda, "**geçerli bir nedene dayanmadan işe gitmeme veya geç kalma veya alkollü olarak işyerine gelme gibi belirli tür davranış bozukluklarının genellikle işten çıkarmayı gerektirmesi için alışkanlık halinde olması veya tekrarlanması gerekmektedir,**" derken, 1475 sayılı İş Yasası, bu önemsiz hataların bir kez olsun yapılmasını bile, ihbar öneli ve kıdem tazminatı olmaksızın hizmet ilişkisinin sona erdirilmesi için yeterli kabul etmektedir.

Sözleşmenin 12. maddesi, geçerli bir nedene bağlı olarak hizmet ilişkisinin sona erdirilmesi durumunda kıdem tazminatının veya diğer işten çıkarma ödemelerinin yapılmasını gerekli kılmaktadır. Uzmanlar Komitesi, kıdem tazminatı hakkına sahip olmanın, aynı işverenin hizmetinde çalışma süresi koşuluna bağlanmaması gerektiğini belirtmektedir¹⁹⁴.

"Kıdem tazminatına hak kazanma birçok durumda asgari bir hak kazanma süresinin tamamlanması koşuluna bağlanmaktadır ve bu süre birkaç aydan birkaç yıla kadar değişmektedir. Komite, Sözleşmenin bu maddesinin kıdem tazminatına hak kazanmada ücret düzeyine veya aynı işverene hizmet süresine bağlı koşullara bağlanmasına izin vermediğini hatırlatmaktadır."

Ancak, 1475 sayılı İş Yasasının 14. maddesi, kıdem tazminatına hak kazanabilmek için aynı işverenin hizmetinde en az bir yıl çalışılmış olmasını gerekli görmektedir. Aşağı yukarı aynı hükümler, 854 sayılı Deniz İş Kanunu'nda (Madde 20) yer almaktadır. 5953 sayılı Basın İş Kanunu'nun 6. maddesine göre ise, gazeteciler için kıdem tazminatına hak kazanabilmek için 5 yıllık mesleki tecrübe gerekmektedir.

158 sayılı Sözleşmenin 9. maddesine göre, işçinin işten çıkarılmasında geçerli bir nedenin bulunduğunu kanıtlama yükümlülüğü işverene aittir. Halbuki günümüz Türk çalışma mevzuatına göre, işverenin işçiye kötü niyetle veya sendikal nedenle işten çıkarması durumunda bunu kanıtlama yükümlülüğü işçindir.

Sözleşmeye göre, geçerli bir nedene dayanmadan işten çıkarıldığına inanan işçinin, bu durumun düzeltilmesi için bağımsız yargıya başvurma hakkı olmalıdır. Günümüzde böyle bir hak ve uygulama yoktur.

¹⁹⁴ Committee of Experts, **Protection Against Unjustified Dismissal**, Uluslararası Çalışma Konferansı, 82. Toplantı 1995, ILO, Cenevre, 1995, paragraf 270.

Sözleşmeye göre, işverenin ekonomik, teknolojik, yapısal veya benzer bir nedenle işçi çıkarmayı düşünmesi durumunda, işçi temsilcilerine önceden bilgi vermesi ve bu sorunun çözümü için işçi temsilcileriyle görüşmesi gerekmektedir. Günümüz Türkiye'sinde böyle bir uygulama da yoktur.

Yeni Parlamentomuzun ve Hükümetin gündeminde yer alması gereken en önemli sorunlardan biri, iş güvencesi konusundaki iç mevzuatımızı Türkiye'nin uluslararası yükümlülükleri ile uyumlu hale getirmek olmalıdır.

Kamu Çalışanları Sendikaları ve Konfederasyonu¹⁹⁵

EĞİT-SEN'in yayın organı Eğitim ve Toplum'un Yaz 1994 sayısında Konfederasyonlaşma konusunda Eğitim-Sen eğitim uzmanı Tonguç Çoban ile Eğitim-Sen danışmanı Ömer Suvari'nin yazıları yayınlandı. Sayın Çoban ve Sayın Suvari aynı zamanda Eğitim ve Toplum'un yazı kurulu üyeleri. "Dergide yayımlanan yazıların sendikaların değil yazarlarının görüşlerini belirttiği" ifade edilmekle birlikte, bu yazıların Eğitim-Sen içinde tartışılan bazı konularda belirli bir eğilimi yansıttığı da açıktır. Bu nedenle, bu yazılarda yer alan ve gerek kamu çalışanları sendikalarının konfederasyonlaşma sürecini, gerek bu süreçle TÜRK-İŞ, DİSK, HAK-İŞ'in ilişkilerini ciddi bir biçimde etkileyecek bir noktaya dikkatleri çekmek istiyorum.

Kamu Çalışanları Sendikaları Platformu ve Sendikalararası Eşgüdüm Komitesi'ni oluşturan örgütlerin bir konfederasyon kurma çalışmaları son derece olumludur. Kamu çalışanları cephesinde kısa vadede gerçekleştirilecek bu adım, orta vadede kamu çalışanlarının işçi sınıfının TÜRK-İŞ, DİSK ve HAK-İŞ içinde örgütlü kesimlerini de biraraya getirecek düzeye sıçratılmalıdır. Bu konuda da genel bir görüş birliği vardır. Geçmişte kamu ücretli çalışanlarını "küçük burjuva" sayanların bu hatalarını düzeltmeleri de sevinc verici bir gelişmedir.

Ancak Sayın Çoban ve anlayabildiğim kadarıyla da Sayın Suvari, bu sürece çoğumuzdan farklı bakıyorlar. Sayın Çoban, KÇSP ve Eşgüdüm arasında sürdürülen konfederasyonlaşma çalışmaları konusunda şunları yazıyor:

"Konfederasyon başından itibaren tüm çalışanları örgütlemeyi hedefleyen bir tarzda ele alınmalıdır... İsrarla bu konfederasyonun bir 'memur konfederasyonu' değil, Türkiye'de yeni bir bağımsız konfederasyon olduğu vurgulanmalıdır."¹⁹⁶

Sayın Suvari de, pek net olmayan anlatımından çıkarılabildiği kadarıyla, aynı görüştedir:

"İşçi sınıfıyla birlikte örgütlenme sorunu, her zaman için bir 'yeniden örgütlenme' sorunudur. Devrimci sendikal hareket, işçi sınıfı hareketinin nesnel etmenlerinin bilinçli anlatımından başka bir şeyde aranmamalıdır. Bu nedenle DİSK'le ya da onu oluşturan sendikalarla olduğu gibi Türk-İş sendikalarıyla birlikte örgütlenmesi, sınıf hareketinin mevcut krizine kamu çalışanlarının 'suni teneffüsü' ile yanıt vermekle değil, hareketin bağımsız bir temelde yeniden örgütlenmesini sağlamak çabasıyla olacaktır. İşçi sınıfıyla beraber olmak bugün için üstörgütlerde birleşmek ya da aynı örgüt çatısı altında olmak biçiminde anlaşılabilir."¹⁹⁷
"Kamu çalışanlarının yeni bir sınıf hareketinin motoru olmaktan başka bir şansları ve seçeneklerinin olmadığı görülmelidir."¹⁹⁸

Tartışmak istediğim nokta, konunun yasal düzenlemeler açısından olanaklı olmadığı değil. Böyle bir girişim, kamu ücretli çalışanlarını da kapsayan işçi sınıfı hareketinde yeni bir bölünme kaynağı oluşturacaktır. Benzer bir öneri 1987 yılı başlarında Yeni Öncü Dergisi tarafından ortaya atılmıştı. Yeni Öncü, DİSK'in yeniden faaliyete geçmesini beklemek yerine, "Demokratik İşçi Sendikaları Konfederasyonu" için çaba gösterilmesini istemişti¹⁹⁹. Kurtuluş Dergisi ise 1991 yılı başlarında, "Devrimci Sendikal Konfederasyon yaratılması önerisi işçi hareketi içinde giderek artan bir önem kazanıyor,"²⁰⁰ diye yazıyordu. Bunların hiçbirini gerçekleşmedi.

"Devrimcilik" bir siyasal program değildir. Siyasal programın adı, "sosyalist" veya "komünist"tir. Günümüzde "devrimci sendikalar" yaratmaya çalışmak, sosyalizmi veya komünizmi bir hedef olarak belirleyen sendikalar yaratmaya çalışmaktır. İşçi sınıfının çok büyük bir bölümü, bugünkü deneyim ve bilinç düzeyiyle, böyle bir programı benimsememektedir. Kamu çalışanları sendikalarının konfederasyonlaşma çabasını "devrimci sendikacılığın tüm sınıfı kucaklayacak yeni atılımı" biçimine dönüştürmeye çalışmak, bu hareketi sadece sosyalist ve komünist işçi ve memurlarla sınırlamak ve bu işçi ve memurları da sınıfın geniş kitlelerinden tecrit etmek gibi bir sonuç doğuracaktır. Kamu çalışanları sendikaları ve bir bütün olarak işçi sınıfımız, böyle bir hatayı işlemeyecek ve işletmeyecek kadar deneyimlidir ve bilinçlidir.

¹⁹⁵ 20.8.1994, **Aydınlık**.

¹⁹⁶ Çoban, Tonguç, "Konfederasyonlaşma Üzerine Düşünceler," **Eğitim ve Toplum**, Yaz 1994, s.49.

¹⁹⁷ Suvari, Ömer, "Kamu Çalışanlarının Sendikal Hareketi ve Konfederasyonlaşma," **Eğitim ve Toplum**, Yaz 1994, s.55.

¹⁹⁸ Suvari, Ömer, a.g.m., s.58.

¹⁹⁹ "Ülkenin Geleceği Açısından Sendikal Politikanın Önemi," **Yeni Öncü**, Nisan 1987.

²⁰⁰ "İşçi Hareketi ve Devrimci Sendikal Merkez," **Kurtuluş**, Sayı 1, Nisan 1991.

Kamu Çalışanları Sendikacılığının Sorunları ve Konfederasyonlaşma²⁰¹

TMMOB, 28-29 Aralık 1985 günleri Ankara'da "Kamu Çalışanlarının Sorunları" konulu bir sempozyum düzenlemiştir. Prof.Dr.Alpaslan Işıklı, sunduğu tebliğe, "sürpriz niteliği taşıyan bir hususu da açıklama fırsatı bulacağım" diyerek başladı. 12 Mart öncesini yaşayanlarımız, memur sendikalarını hatırlıyordu. 12 Eylül öncesini yaşayanlarımız için ise "memurun sendika kurması yasak"tı. Alpaslan Hoca, memurların sendikalaşması konusunda 1961 Anayasasında 1971 sonrasında ve ayrıca 1982 Anayasa taslağında yer alan yasağın 1982 Anayasasında yer almadığına dikkatimizi çekti. Sürprizi buydu. Alpaslan Hoca'nın keşfi belki bugün onbinlerce insan için çok doğaldır, sıradandır; ama o günlerde hepimiz için "evreka" niteliğindedir. O sürpriz, önce Alpaslan Hoca, Prof.Dr.Mesut Gülmez, Musa Özdemir gibi insanların ve bir avuç emekli öğretmenin abece Dergisi ve Eğitim-Der içinde yıllar süren özverili çalışmasıyla, daha sonra da binlerce kamu çalışanının mücadelesiyle, günümüzde yüzbinlerce kamu ücretli çalışanını kapsayan bir sendikal örgütlülüğe ulaştı.

Eğitim-İş'in 1990 yılında kurulmasıyla başlayan örgütlenme süreci 1994 yılına kadar büyük bir değişim gösterdi. Kamu çalışanlarının sendikalaşma mücadelesinin başını, bu konuda gerekli özveriye göstermeye hazır sol kadrolar çekti. Bu insanlar karda iz açarken, 12 Eylül öncesinin siyasi hareketlerinin güdümündeki memur dernekçiliği anlayışının bazı alışkanlıklarını da kamu çalışanları sendikacılığına taşıdılar. Ancak, kamu çalışanları hareketi kitleselleştikçe, dernekçilikten kalan alışkanlıklar azalmaya başladı.

Güncel Görev Sınıfın Güçlerinin Birleştirilmesidir

Günümüzde güncel sorun, Sendikalararası Eşgüdüm Komitesi ve Kamu Çalışanları Sendikaları Platformu gibi tüzel kişiliği olmayan gevşek ve enformal örgütlenmelerden, daha formal bir örgütlenmeye geçiştir. Ayrıca, işçi sınıfının bir parçasını oluşturan kamu çalışanları ile sınıfın diğer kesimlerinin ortak örgütlenmesinin orta vadede gerçekleştirilmesi, kısa vadede ise yakın bir işbirliği ve gücünün yaratılması gereklidir. Her doğum gibi, bu süreç de bazı sancılarla gerçekleşecektir.

Çok farklı görüş ve yaklaşımlardan insanlar bir örgütün çatısı altında biraraya geldiklerinde iki eğilim ortaya çıkar. Bir eğilim, tüm ilişkileri kurallara bağlayan ayrıntılı tüzük ve programların oluşturulmasıdır. Böylece her sahtekarlığa, bürokratlama eğilimine, örgütsel zaafıya karşı baştan önlem alınmaya çalışılır. İyi tüzükle iyi bir örgüt yaratılacağına inanılır.

İkinci eğilim ise, bu örgütleri genel kurul ve diğer yetkili organlarda alınan kararlar dışında yönetmemeye, başka hesaplarla ve amaçlarla kullanmamaya, iyiniyete ve güvene dayalı bir "göç yolda düzülür" yaklaşımıdır. Özellikle hızlı bir gelişim gösteren ve gelişim içinde değişen ve dönüşen yapılarda böyle bir yaklaşım daha başarılıdır. Üst örgütler gönüllü birliklerdir. Güven bir kez sarsıldı mı, en mükemmel tüzük bile işlemez.

12 Eylül Öncesinde Siyasal Hareketlerin Anti-Demokratik Müdahaleleri

12 Eylül öncesindeki "demokratik kitle örgütleri," demokratik birer kitle örgütü olmaktan çok, her siyasi hareketin veya partinin "kitleyle bağ kurmada kullandığını düşündüğü bağlantı kayışları" idi. Derneğin veya sendikanın yönetimine gelen ekibin görevi, genellikle, bağlı buldukları siyasi hareketin talimatları ve stratejisi - taktikleri doğrultusunda dernek veya sendika etkinliklerini düzenlemektir. Dernekler veya sendikalar arasında veya dernek-sendika içinde çeşitli gruplar arasında ittifak oluşturulmasının önkoşulu, bağlı bulunulan siyasi hareketler arasındaki ittifaktı. Bu döneme ayrıca, "demokratik merkezîyetçilik" adı altında yapılan anti-demokratik uygulamaları onaylamak da olanaklı değildir.

Adı "demokratik" kitle örgütü olan bu yapıların, bu açıdan ne kadar demokratik olduğu tartışılır.

Adı demokratik "kitle" örgütü olan bu örgütlenmelerin ne kadar "kitle" örgütü olduğu da tartışılır. Dernekçilik, belirli bir siyasi tercihi benimseyenlerin örgütüydü. "Sınıf" örgütlenmesi değildi. Halbuki "kitle" dediğimiz milyonlarca insan içinde her siyasal görüşten, her inançtan, her etnik kökenden insan vardır.

Sınıfın kendiliğindenci hareketinin yeterince gelişmediği ülke ve dönemlerde, iradeci (volontarist) eğilimler güçlüdür. Bazı siyasi hareketler ve bu hareketlerde yer alan bazı bireyler, toplumsal gelişim içinde bireyin rolünü ve etkisini abartan anlayışlarla hareket ederler. Kitlelerin davranışlarındaki nedenleri anlamak istemezler, anlayamazlar. Olayları anlayamadıkları ve gerçekliği kavrayamadıkları zaman da, kitleleri küçümsemeye ve gütmeye çalışırlar. "Yöneten yönetilen ayrımının kaldırılması" gibi yüce bir amaç adına, kitle üzerinde anti-demokratik hesaplar ve uygulamalar yapılır. "Tabanın söz ve karar sahibi olması" gibi son derece doğru bir ilkedeki hareket, taban adına hareket edilebilir.

12 Eylül öncesinde sol harekette hakim olan bölünmecî mantık, belirli kavramların fetişleştirilmesine ve fraksiyonların "alameti farikası" haline getirilmesine yol açmıştı. Örneğin, belirli bir gruptan bir kişi, bir dernek bildirisine "toplumsal ilerleme" veya "oligarşi" kavramını sokabildi mi, bir iş başarmış kabul edilirdi. Tartışmaların önemli bir bölümü de, geriye dönüp bakıldığında "abesle iştigal" olarak nitelendirilebilecek konularda ve biçimlerde sürdürülüyordu.

Günümüzde Kamu Sendikacılığının Bazı Sorunları

Bugün kamu çalışanları sendikalarının gerçekten "demokratik" ve gerçekten "kitle" örgütü olabilmelerinin önündeki önemli engellerden biri, 12 Eylül öncesinin bu dıştan güdümlü dernekçilik ve hatta sendikacılık anlayışıdır. 12 Eylül öncesinde bu hataları yapanlar ve hatalarının olumsuz sonuçlarını yaşayanların önemli bir bölümü, bugün çok daha hoşgörülü ve geniş düşünüyor. 12 Eylül öncesini yaşamayan ve bu dönemi okudukları bazı kitaplardan öğrenmeye çalışanlar ise, geçmişin hatalarını yineleme eğiliminde olabiliyor.

Kamu çalışanları sendikalarının konfederasyonlaşması konusundaki tartışmalarda, siyasi hareket ve sendika arasındaki ilişkilerde anti-demokratik tahakküm ve yönlendirme konusundaki kalıntılar önemlidir.

²⁰¹ Ekim 1994, Eğitim Dünyası

Olumlu bir gelişme, kamu ücretli çalışanlarının öncülerinin kendilerini işçi sınıfının bir parçası olarak görmeye başlamalarıdır. Birçok siyasi hareket geçmişte memurları "küçük burjuva" olarak sınıflandırmıştı. Bu yanlışın ve önyargının aşılması, kamu ücretli çalışanlarının önündeki önemli bir engelin aşılması anlamına gelmektedir. Ancak geniş memur ve sözleşmeli personel kitlesinin henüz kendisini işçi sınıfının bir parçası olarak gördüğünü söylemek olanaklı değildir. 20 Temmuz Genel Eyleminde çeşitli bölgelerde işçilerin ve memurların ortak eyleminin örgütlenme çabasında, bazı memurların işçilerle, bazı işçilerin de memurlarla birlikte eylem yapmaya karşı çıktığı gözlenmiştir.

Kamu Çalışanları Sendikalarına Öncül Arama Çabaları

Kamu çalışanları sendikaları henüz gençtir. Bu sendikaların durumunu işçi sendikalarının geçmişle karşılaştırma çabaları pek gerçektir değildir. Örneğin, kamu çalışanları sendikaları 1946 sendikacılığına benzer mi? Hayır. 1946 sendikacılığı ile kasıt, o dönemdeki iki sosyalist parti tarafından çeşitli yörelerde oluşturulan sendikalarsa, ne oluşturulmuş biçimleri, ne örgütlenme modelleri ve ne de etkinlikleri açısından bir benzerlik söz konusudur. 1946 sendikacılığı ile kastedilen çeşitli yörelerde tamamiyle kendiliğinden patlak veren örgütlenmelerse, yine böyle bir benzetme yapmak olanaklı değildir.

Kamu çalışanları sendikacılığının bugünkü durumu DİSK'in ilk yıllarına benzer mi? Yine hayır. DİSK'in kuruluşunun gerçek öyküsü henüz yazılmadı. 1963-1966 döneminde TÜRK-İŞ içindeki yayınlanmamış tartışmaları ve ayrılıkları bilmeden, yalnızca Kemal Sülker'in yapıtlarındaki özet bilgileri de yanlış anlayarak ve zorlayarak böyle kolay benzetmeler yapmanın da hiç bir yarar sağlamayacağı kanısındayım.

Türkiye'de günümüzdeki kamu çalışanları sendikaları "nevi şahsına münhasır" bir gelişim içindedir. Bu harekete geçmişte bazı öncüler aramak, sanıyorum, işçi sınıfı hareketinin günümüzdeki öncülüğünü kamu çalışanları sendikacılığına atfetme gibi bir niyetin ürünüdür.

Sendikacılık hareketini ve özellikle de pek bilinmeyen 1946-1960 dönemini ayrıntılı olarak incelemeyenlerin kafalarında, (nereden kaynaklandığını da gerçekten bilmediğim) abartılan bir "1946 sendikacılığı" modeli var. DİSK'in 1967-1980 döneminde sendikacılık hareketi ve sınıf mücadelesi içindeki önemli rolü de biliniyor. Ayrıca, bazı siyasal eğilimlerin DİSK'in 9. Genel Kurulu öncesindeki durumunu "çok sağ" buldukları da çeşitli vesilelerle ifade edilmiştir. Bu koşullarda, kamu çalışanları sendikacılığına günümüzde işçi sınıfı hareketinin önderliğini layık görenler, bu hareketin devrimci bir geleneğin günümüzdeki mirasçısı olduğunu ileri sürüyorlar: "1946 Sendikacılığı, "DİSK'in kuruluş dönemi" ve günümüzde de "kamu çalışanları sendikacılığı."

Bu anlayış, kamu çalışanları sendikacılığı açısından da, "işçi" sendikaları açısından da önemli sakıncalar doğurmaktadır.

Öncülük İddiaları

Kamu çalışanları sendikacılığı henüz çok gençtir. Meşruluğunu büyük mücadelelerle kazanmıştır. Ama kitleselleşme çabaları henüz başarılı değildir. Birçok kamu çalışanı, daha yüksek ücret alan kamu kesimi işçilerine imrenerek ve kısa sürede benzer haklara kavuşacağı umudu ve beklentisi içinde bu harekete girmiştir. Sendika ve sendika üyesi sayısında 1992-1993 yıllarındaki artıştan sonra yaşanan tıkanıklık, toplu iş sözleşme tasarıları hazırlanarak aşılıp, tıkanıklık geçici bir süre aşılmıştır. Tüm Bel-Sen'in genellikle CHP'li ve SHP'li belediyelerde bağıtladığı toplu iş sözleşmeleri büyük umut yaratmış, tıkanıklık geçici bir süre aşılmıştır. Konuları bilmeyen bazı uzmanlar, kamu çalışanlarının karşısındaki gücün uluslararası ve yerli tekelleri sermaye olduğunun farkına bile varmadan, yeterli gücün toplanmadığı koşullarda kapsamlı ve riski büyük eylemler önermişlerdir. Bugün ayda 217 bin lira brüt zamma gösterilen tepki henüz kamu çalışanları içinde sol eğilimli kişilerle sınırlıdır. Sınıf hareketi, sol eğilimlilerin hareketi değildir. Kamu çalışanları sendikacılığı "sınıf ve kitle örgütü" olma niteliğini henüz kazanamamıştır. Günümüzde ise yeniden belirli bir tıkanıklık yaşanmaktadır.

Eylemlerin değerlendirilmesinde dışarıdan bakanları yanıltan ve ancak bu konuda biraz ayrıntıda tartışmak isteyenlerin gözünden kaçmaması gereken bir nokta vardır. İşyerlerinde eylem zordur. Eyleme işyerindeki herkesi sokmak zorundasınız. İşyerinde her siyasal görüşten, her etnik kökenden ve her inançtan insan vardır. Ancak bir sınıf ve kitle hareketi işyerlerinde yaygın eylemler gerçekleştirebilir. Ancak bir sınıf hareketi, sınıf kardeşliği anlayışının siyasal görüş kardeşliğinden, etnik köken kardeşliğinden ve inanç kardeşliğinden daha önemli olduğunu anlatabilir. İşbaşında iş durdurmanın yanı sıra, topluca vizite eylemi de benzer niteliktedir.

Mitingler ve yürüyüşler ise farklıdır. Mitingleri ve yürüyüşleri yalnızca belirli bir görüşteki insanlarla gerçekleştirmek mümkündür. Hepsini benzer görüşü paylaşan insanların yaptıkları mitingler dıştan bakıldığında gerçekten çok canlı, çok disiplinli, çok militan gözükürler. Gerçekten böyle de olabilir. Ancak bu bir sınıf hareketi midir, yoksa bir sosyalist hareket veya kürt milliyetçisi hareket mi?

Hangisi daha önemlidir? Bence birincisi. Sınıf hareketi. Sınıfın bütünlüğünü vurgulayan, sınıfın gücünü gösteren hareketler. Böyle bir harekete milyonlarca insanı katabilirsiniz. İkinci tür harekete katılım binlerle, bilemediniz onbinlerle sınırlıdır. Ama televizyon kameraları için, basın için ikincisi çekicidir ve belki de büyüleyicidir. Peki, bugün 12 Eylül öncesinde bazı siyasal hareketlerin tek başlarına düzenledikleri olağanüstü coşkulu mitingleri mi hatırlıyoruz, yoksa bir sınıf hareketi olan 15-16 Haziran'ı mı, Kavel'i mi, Demir Dökümü mü, Singer'i mi?

Ancak toplumsal olaylara bir gazetecinin perspektifinden bakanlar, kamu çalışanlarının öncülerinin düzenledikleri özverili yürüyüşlerden, binler veya bazan onbinlerle ölçülen mitinglerden hareketle, işçi sınıfının bu genç hareketinin işçi sınıfına öncülük ettiği ve edeceği iddiasında bulunabilirler.

Kamu çalışanlarının işçi sınıfının mücadelesine "solcu" oldukları için bireyler olarak değil, işçi sınıfının bir parçası oldukları için kitlesel olarak katılmaları, sınıf hareketinin gücünü artıracak, niteliğini yükseltecektir. Ancak kendisi de çok heterojen olan ve henüz bir "solcular" hareketi olmaktan çıkıp bir "sınıf ve kitle hareketine" yeterince dönüşmemiş olan bir hareketin, işçi sınıfının öncüsü olduğunu ileri sürmek kimseye yarar sağlamaz. Böyle bir davranış, kendisi dışında herkesi hatalı ve yetersiz gören dar fraksiyon mantığının uzantısıdır; sınıf hareketinin değil.

Tarihsel Misyon ve Günümüzdeki Gerçeklik

İşçi sınıfı hareketini değerlendirmede iki yaklaşım vardır. Sosyalist ve komünist hareketler, işçi sınıfına tarihsel bir misyon yüklerler. İşçi sınıfı, kapitalizmin sonuçlarına karşı verdiği mücadeleyi bir süreç içinde kapitalizme karşı bir mücadeleye dönüştürür. Kapitalizmi aşmayı hedefleyenlerin bir bölümü, sınıf çıkarları bu sürece uygun düşen işçi sınıfının gücünü esas alırlar. Ancak işçi sınıfının sahip olduğuna inanılan bu misyon bazan, biraz da sınıf hareketinde acemi olanların elinde, sınıfın bir bütün olarak sosyalist-komünist olacağı beklentisi yaratır. İşçi sınıfının önüne, işçi sınıfının kendisinin kendi bilinç ve deneyim düzeyine göre koyduğu hedefler yerine, işçi sınıfının sahip olması gerektiğine inanılan hedefler konur. Soyut, hayali bir işçi sınıfıyla uğraşılır. Yaklaşımınız buyusa, bir sendikanın veya bir işçi partisinin programına arzuladığınız tüm hedefleri koyabilirsiniz ve bu hedefleri henüz benimsemeyen işçileri ve sendikacıları, cahillikle, bürokratikla, hainlikle, v.b. suçlayabilirsiniz.

İkinci yaklaşım, sınıfa dışarıdan ve sınıfın henüz hazır olmadığı görevler yüklemektir. Sınıf neye hazırsa, onu hedeflemelidir, onu yapmaya çalışmalıdır. Kapitalizmin tavrı onu bazı uzmanlardan çok daha iyi eğitmektedir ve eğitecektir.

Kamu çalışanları sendikacılığında bazı kişilerin işçi sendikalarına yönelik hoşgörüsüz ve itici eleştirilerinde bu birinci yaklaşım hakimdir.

Sendikal Birlik, Konfederasyon ve "Herşeyi Başlatacak Yeni Bir Konfederasyon"

Sendikal birlik zorunludur. Bu sendikal birliği yaratmada günümüzün ilk adımı, kamu çalışanları sendikaları içinde sınıf tavrını benimseyenlerin birliğidir. Aynı işkolunda tek sendika olması iyidir. Ama tek sendika olamıyorsa, aynı konfederasyon içinde bir federasyon da oluşturulabilir ve aynı işkolundaki sendikalar bu federasyonda birleşebilir. Tüzel kişiliğe sahip tek bir konfederasyonun olması önemlidir. Bu konfederasyon ilk başlarda daha ademi-merkeziyetçi bir yapıda olabilir. Zaman içinde deneyim kazanıldıkça, birlikte çalışma alışkanlığı geliştirildikçe merkezin gücü daha artırılabilir. Bütün bunlar çoğulcu, sınıf hareketine güvenen, sendikaları anti-demokratik biçimde siyasi hareketler için kullanmayı reddeden bir anlayışla gerçekleştirilebilir ve geliştirilebilir.

İşçi sınıfının sendikal alandaki birliğinin yaratılması için, işçi, memur ve sözleşmeli personel statüsünde istihdam edilenlerin tümünün aynı sendikal çatı altında biraraya gelmesi gerekmektedir. Ancak, çeşitli önyargılar ve geçmişin bazı kalıntıları nedeniyle bu durum günümüzde olanaklı değildir. O zaman, önce Demokrasi Platformu gibi gevşek, atılan her adımda olağanüstü hassas davranılan yapılan oluşturulabilir. Zaman içinde birlikte çalışma ve mücadele alışkanlığı geliştikçe, daha ileri adımlar atılabilir.

Bu sürecin yerine, TÜRK-İŞ'i, DİSK'i ve HAK-İŞ'i dışlayan ve reddeden ve kamu çalışanları sendikalarının başlatacağı ve tüm ücretlileri kapsayacak yeni bir sendikal yapılanmanın yaratılmasını savunan bir anlayışın kesinlikle zararlı olduğu kanısındayım. Bu tür anlayışları sendikal alanda 12 Eylül öncesinde yaşayanlarımız, böylesi iddialı çıkışların yarardan çok zarar getirdiğine ve hep başarısız kaldığına tanık olduk.

TÜRK-İŞ'i, DİSK'i ve HAK-İŞ'i bürokratlaşmış yapılar olarak görerek, kamu çalışanlarının oluşturduğu sendikaların tüm ücretlileri kapsayacak biçimde genişletilmesi amacıyla bir konfederasyonun kurulmaya kalkışılması, bu iddiayla ortaya çıkan kamu çalışanlarını tecrit edecektir. Böyle bir anlayış, büyük özveriyle, hoşgörüyle ve umutlarla oluşturulan Demokrasi Platformu'nu da yoketmeyi amaçlamaktadır.

Ve Anlayamadıklarım

"Tabanın söz ve karar sahibi olması" gibi doğru bir ilkeyi benimsediklerini söylemelerine rağmen, bir bütün olarak işçi sınıfının ve onun kamu çalışanları kesiminin bugünkü bilinç ve deneyim düzeyindeki isteklerine kulaklarını tıkayarak, işçi sınıfı için kendi kafalarındaki hedefleri onlara dışarıdan dayatmaya çabalamanın mantığını anlayabilmiş değilim.

Başkasını kötüyerek ve küçümseyerek kendisinin yüceleceğini sanan ve kendisinden başka kimselerin de haklı olabileceğini düşünmeyenlerin, yıllardır bu şekilde davrananların yaşadıkları yenilgilere karşın niçin bir parça bile olsa akıllanmadıklarını anlayabilmiş değilim.

Bilimsel yöntemi benimsediğini ve kullandığını ileri süren bazı kişilerin, bilimsel bazı kavramları kullanarak gerçekliği kavramamak için niçin bu kadar ısrarlı davrandıklarını ve çaba gösterdiklerini anlayabilmiş değilim.

Kamu Sektöründe Ücretli Emek ve Sermaye Çelişki²⁰²

Kamu sektöründe çalışan birçok işçiye "işverenin kim?" diye sorsanız, size vereceği yanıt, şefi veya müdürüdür. Kamu sektöründeki işçi, eğer biraz bilinçli değilse, sermaye ile olan uzlaşmaz çelişkiğini genellikle kavrayamaz. Fazla bilinçli olmayan bir kamu kesimi işçisi için en önemli çelişki, şefi veya müdürüyle olan çelişki gibi gözükür. Biraz daha bilinçlenirse, Bakanlık veya Hükümetle olan çelişkiğinin farkına varır. Daha bilinçlenirse, gerçek çelişkiğinin uluslararası ve yerli tekelci sermaye ile olduğunu kavrar.

Kamu kesimi işçileri arasında, doğrudan kendi işverenleri olmayan sermaye ile uzlaşmaz çelişkiğini kavrayanların sayısı giderek artıyor. Bu çelişkiğinin belirgin olduğu konulardan biri, kamu harcamalarına ilişkindir. Bu konuda bazı temel verileri, biraz sıkıcı gözükse bile, ele almakta ve işçilerle yapılan toplantılarda kullanmakta yarar vardır.

1992 yılında konsolide bütçe (genel ve katma bütçe) giderlerinin yüzde 42,4'ü personel harcamaları, yüzde 18,2'si ise devletin geçmiş yıllarda almış olduğu iç ve dış borçların faizlerinden oluşuyordu.

1993 yılında ise, personel harcamalarının konsolide bütçe içindeki payı yüzde 34,6'ya düşerken, faiz giderlerinin payı yüzde 23,8'e yükseldi. 1993 yılında devlet, konsolide bütçeden 116,5 trilyon lira tutarında borç faizi ödedi. Bu faizlerin 92,5 trilyon liralık bölümü ülke içinde alınmış olan borçların, 24,0 trilyon liralık bölümü ise ülke dışından alınmış olan borçların faiziydi. Dikkat edileceği gibi, 1993 yılında 92,5 trilyon lira ülkemizdeki sermayedar sınıfa borç faizi olarak aktarılmıştır.

1989 yılında iç borçların vadesi gelen anapara geri ödemeleri ile faiz ödemelerinin aynı yıl toplam vergi gelirlerine oranı yüzde 58 idi. Diğer bir deyişle, vergi gelirlerinin yarısından biraz fazlası, borç anapara ve faiz ödemelerine yetiyordu. 1993 yılında ise bu oran yüzde 104 olarak gerçekleşti. Diğer bir deyişle, 1993 yılında devletin toplam vergi geliri, aynı yıl vadesi gelen iç borçlarına ve bunların o yıl ödenecek faizlerine yetmiyordu.

1994 yılındaki durum da bundan farklı değildir. 1994 yılında devletin toplam vergi geliri 770 trilyon liradır. Buna karşılık 1994 yılında vadesi dolarak geri ödenmesi gereken iç ve dış borçların tutarı 568 trilyon lira, o yılki faizler ise 302 trilyon liradır. 1994 yılındaki borç anapara ve faiz ödemeleri toplamı 870 trilyon lirayı bulmaktadır. Devletin toplam vergi geliri, devletin aynı yıl ödeyeceği borçlarını karşılamaya yetmemektedir.

1995 yılın da durum düzelmeyecektir. 1995 mali yılı bütçe yasa tasarısına göre, 1995 yılı vergi geliri 1133 trilyon lira olacaktır. 1995 yılında vadesi dolarak ödenecek anapara 840 trilyon lira, faizler ise 388 trilyon liradır. 1995 yılında öngörülen vergiler toplanabilse bile, devletin vergi geliri devletin aynı yıl ödenecek borçlarını karşılamaya yetmemektedir.

Kamu sektöründe işçi, memur ve sözleşmeli personel statüsünde çalışan ve konsolide bütçeden aylık alanlar, sermaye ile uzlaşmaz bir çelişki içindedir.

Kamu açıkları, borç anapara ve faiz geri ödemeleri, sermayenin vurgunu ve giderek artan güvenlik harcamaları nedeniyle büyümektedir. Sermaye, personel harcamalarının ve tarıma verilen desteğin kısılarak, borç geri ödemelerinin aksamadan sürmesini, vurgunun devam etmesini istemektedir.

Bizim talebimiz ise, Türkiye'nin iç ve dış borçlarının faizleri ve geri ödeme programı konusunda yeniden masaya oturulması ve devletin bir avuç sermayedar tarafından soyulmasına ve yağmalanmasına son verilmesidir.

Kamu sektöründe toplu sözleşme masasına oturacak işçinin ve sendikasının önündeki engel, işyerinin bağlı bulunduğu genel müdürlük, bakanlık ve hatta Hükümet değil, doğrudan doğruya sermayedir.

²⁰² 10.12.1994, **Aydınlık**

Destek mi, Köstek mi?²⁰³

17-18 Haziran 1995 günleri Ankara'da Kızılay meydanı onbinlerce kamu çalışanını konuk etti. Kamu çalışanları sendikaları bu eylemle birçok açıdan yetkinliklerini, örgütlülüklerini, mücadele deneyimlerini ve kararlılıklarını kanıtladılar, "rüşlerini ispat ettiler". Bazı kişiler ve siyasi gruplar ise ilkelliklerini sergiledi.

Ankara dışında olduğum için meydanı ancak gece 9 dolaylarında ziyaret edebildim. Kamu çalışanlarının sayısı, disiplini ve coşkusu olağanüstüydü. Kamu çalışanları sendikaları, inançlı ve mücadelecı tavırlarıyla maddi olanaklarının sınırlarını aşmışlardı. Bu eylem, Türkiye işçi sınıfı tarihine onurlu ve başarılı bir mücadele olarak geçmiştir.

Meydanda büyük bir direğe "Demokrasi için Tek Yol Devrim" yazılı bir pankart asılmıştı. Eylemin yöneticileri birkaç kere bu pankartın indirilmesi için çağrı yaptılar. Bir siyasi gruba ait olan bu pankart saat 10'a doğru ancak indirildi. Gündüz yürüyüşü ve eylemi izlemiş olan arkadaşlar, benzer nitelikteki sorunların tüm gün tekrar tekrar yaşandığını söylediler.

Mitingi düzenleyenlerin koyduğu kurallara uymayan ve kendi "alameti farikalarını" ile öne çıkararak mitingin düzenini bozanlar, işçi sınıfı hareketine destek mi oluyor, köstek mi?

Son yıllarda TÜRK-İŞ ve Demokrasi Platformu tarafından çeşitli kentlerde düzenlenen miting ve yürüyüşleri izleyen biri olarak, "destek oluyorlar" diyemiyorum. Tam tersine, köstek oluyorlar, zarar veriyorlar.

Bir keresinde TÜRK-İŞ'in düzenlediği bir mitingde genellikle gençlerden oluşan bir grup coşkulu bir biçimde TÜRK-İŞ ve sendika yöneticileri aleyhinde sloganlar atıyordu. Bu insanları susturmaya kalksanız, "anti-demokratik baskılardan" yakınıyorlar. Peki, bu siyasi grup kendisi bir miting düzenlese, TÜRK-İŞ'i savunan bazı işçiler de bu mitinge gitseler ve bu siyasi grubu yeren sloganlar atsalar, ne olur? Kendileri için TÜRK-İŞ mitinginde demokrasi isteyenler, "mitingi basan hainler"e karşı "devrimci şiddet" kullanır. Sonra da bunu savunur. Bu nasıl bir mantıktır, anlayabilmiş değilim.

Diğer taraftan, bir kitle örgütü tarafından düzenlenmiş belirli bir eyleme destek veren bazı siyasi gruplar, bu destek nedeniyle o eylemin kurallarını kendilerinin koyabileceğini zannediyor. Bazı siyasi parti ve gruplar, eylemi uygulayan örgütün koyduğu kurallara saygı gösteriyorlar. Kötü mü yapıyorlar? Hayır, çok akıllıca davranıyorlar. Çünkü böyle davranarak, bu kitle eylemlerinden dışlanmıyorlar. Saygı gösterdikleri için de saygı görüyorlar. Ama saygı göstermeyenler saygı görmüyor; dışlanıyor; ve hatta bazan bu nitelikteki eylemlerin yapılmasını önleme gibi bir sonuç da yaratıyorlar.

Kamu çalışanlarının 17-18 Haziran Kızılay eylemi, sendika yöneticilerinin aldıkları karar uyarınca, Pazar günü sona erdirildi. Kamu çalışanları sendikalarımızın demokratik bir geleneği var. Atacakları adımları yetkili organlarında tartışıyorlar ve öyle belirliyorlar. Bu yöneticiler demokratik süreçlerden süzülerek gelen insanlar. Seçimle gelmişler. Sırtlarında yumurta küfesi taşıyorlar. Adım adım yüzbinlerce insanı örgütlemişler, bir sürü engeli adım adım aşmışlar; buraya dişleriyle tırnaklarıyla gelmişler. Pazar günü Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonlaşma Kurulu Sözcüsü ve Eğitim-Sen Genel Başkanı Yıldırım Kaya, kamu çalışanları sendikaları başkanlarının eyleme son verme kararını açıkladığında, bir grup, "Emekçiler Meclis'e," ve "Cumartesi, Pazar, Pazartesi devam" diye bağırılmış. Daha sonra bu grubun tepkileri sertleşmiş. Bu grup, ellerindeki pet şişelerini, meşrubat kutularını ve pankart sopalalarını konuşma yapan başkanlara fırlatmışlar.

Bunları yapanlar demokrasiye inanmıyor. Bunları yapanlar, kendi düşündüklerinin dışında birşey düşünülmesini, kendi önerdiklerinin dışında birşey yapılmasını içlerine sindiremeyecek kadar ilkel insanlardır. Bu insanlar da, kamu çalışanları sendikacılık hareketine destek değil, köstek olmaktadır.

"Emekçiler Meclis'e" diye slogan atarak sendika başkanlarına saldırı, bana bir başka olayı anımsattı.

26 Kasım 1994 günü TÜRK-İŞ tarafından Anıtkabir'e ve Meclis'e bir yürüyüş düzenlenmişti. Yürüyüş, 100 binden fazla işçinin katılımıyla, beklentinin üstünde başarılı oldu. 4-5 bin dolayında kamu çalışanı da desteklemeye gelmişti. Yürüyüşün düzenlenmesinde bazı hatalar yapıldı. 1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu tasarısında istenilen değişikliklerin yaptırıldığı yürüyüşçülere duyurulamadı. TÜRK-İŞ'in o büyük yürüyüşü yönetmede kullandığı yalnızca bir büyük araç vardı. Bu araç yürüyüş kolunun önünde Devlet İstatistik Enstitüsü'nden Necatibey Caddesi'ne döndü. Başbakanlık geçilip Polis Koleji'nin önüne gelindiğinde, sayıları az ve ancak etkili bir grup, "Meclis'e" diye bağırılmaya başladı. Yürüyüş durdu. Ben de TÜRK-İŞ'in aracının tepesindeki iki kişiden biriydim. Bazı kişiler tepkilerini bağırarak ve aracı devirmeye çalışarak gösterirken, bir kamu çalışanı sendikası genel başkanının bizleri gülerek seyrettiğini gördüm. TÜRK-İŞ'in sıkıntıya düşmesinden, sorumluluğunu taşımadığı bir yürüyüşte "Meclis'e yürüyelim" diyenlerin tepkisinden pek hoşnut olmuşa benziyordu.

26 Kasım yürüyüşünde bizleri gülerek seyreden kamu çalışanı sendikası genel başkanı Pazar günü, bu kez sorumluluğunu taşıdığı bir eylemde, "Meclis'e yürüyelim" diyen ufak bir grubun pet şişeli, meşrubat kutulu ve pankart sopalı saldırısına maruz kaldı.

Kitleler mitinglere, yürüyüşlere, Kızılay Meydanı'na devrim yapma niyetiyle gelmiyor. Ekmek için, demokrasi için, hak ve özgürlükler için geliyor. Yarın ne için geleceğini bilemem. Ama bugün bunlar için geliyor. Ufak ve militan siyasal grupların bu eylemlere destek veriyor görünümü altında grup veya parti propagandası yapması ve eylemin amacına uymayan siyasi pankartlarıyla eyleme damgalarını vurma çabası, eyleme yarar değil, zarar veriyor. Yürüyüşün, mitingin, herhangi bir eylemin sorumluluğunu taşıyan tüm örgüt yöneticilerinin, bu tür faydacı, anti-demokratik, saygısız ve zararlı tutumlar karşısında açık tavır almasının yararlı olduğuna inanıyorum. Destek amacıyla katılanlar, eylemi düzenleyenlerin koyduğu kurallara uymalıdır. İster eylemi düzenleyenler içinden, ister dışından olsun, demokratik yetkiye sahip kişilerin aldıkları kararları pet şişeleriyle veya pankart sopalılarıyla protesto eden ilkellerin nasıl demokrasi mücadelesi verdiklerini de hala anlayabilmiş değilim.

²⁰³ 24.6.1995, **Aydınlık**.

1961 ve 1982 Anayasalarında Kamu Çalışanlarının Sendikalaşma Hakkı²⁰⁴

1961 Anayasası'nın 46. maddesi, memurları da kapsayan tüm "çalışanlar"a sendikalaşma hakkını tanıyordu. Bu hak, 1965 yılında kabul edilen 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Yasası uyarınca kullanıldı. Memurlar o yıllarda henüz kendilerini işçi sınıfının bir parçası saymıyorlardı. 1961-1965 döneminde Türkiye tarafından onaylanmış 98 sayılı ILO Sözleşmesine göre örgütlenme ve toplu pazarlık hakkı için çaba gösterebilirlerdi. Sınıf bilinçleri yeterince gelişmediği için, göstermediler.

1965-1971 döneminde 650 dolayında "devlet personeli sendikası" kuruldu. Bu sendikalar ülkemizde demokrasi mücadelesinde önemli rol üstlendiler. 12 Mart sonrasında DİSK'in kapatılması için dava açılmadı ama, TÖS için açıldı.

1961 Anayasası'nın diğer bir maddesi ise memurların siyasi partilere girmesini yasaklıyordu. Madde metni şöyleydi:

"119/c) Memurların siyasi partilere girememesi

"Memurlar ve kamu iktisadi teşebbüslerinin yönetim ve denetim işlerinde çalışanlar ve kamu yararına çalışan derneklerden özel gelir kaynakları ve özel imkanları kanunla sağlanmış olanların merkez kurullarında görev alanlar, siyasi partilere üye olamazlar. Memurlar ve kamu iktisadi teşebbüslerinde çalışanlar, görevlerini yerine getirirken, vatandaşlar arasında, siyasi kanaatlarından dolayı herhangi bir ayırım yapamazlar."

1488 sayılı ve 20 Eylül 1971 tarihli Yasa ile bu madde şu biçime sokuldu:

"119/c) Memurların siyasi partilere ve sendikalara girememesi

"Memurlar ve kamu iktisadi teşebbüslerinin yönetim ve denetim işlerinde çalışanlar ve kamu yararına çalışan derneklerden özel gelir kaynakları ve özel imkanları kanunla sağlanmış olanların merkez kurullarında görev alanlar, siyasi partilere ve sendikalara üye olamazlar. Memurlar ve kamu iktisadi teşebbüslerinde çalışanlar, görevlerini yerine getirirken, vatandaşlar arasında siyasi kanaatlarından dolayı herhangi bir ayırım yapamazlar.

"Bu esaslara aykırı hareketleri mahkeme hükmüyle sabit olanlar, kamu hizmetinden temelli çıkarılır.

"İşçi niteliği taşımayan kamu hizmetlilerinin mesleki menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacıyla güden kuruluşların bağlı olacakları hükümler kanunla düzenlenir."

Bu nedenle, 1971-1980 döneminde kamu çalışanları sendikalar kuramadılar.

1982 Anayasası önce atamıyla oluşmuş Danışma Meclisi'nde ele alındı. Danışma Meclisi tarafından kabul edilen ve onay için Milli Güvenlik Konseyi'ne gönderilen Anayasa Taslağı'nda memurların sendikalara girmesi açıkça yasaklanıyordu. Madde metni şöyleydi:

"Memurlarla diğer kamu görevlilerinin siyasi partilere ve sendikalara girememesi

Madde 159: Memurlar ve kamu iktisadi teşebbüslerinde işçi niteliği taşımayan diğer görevliler ile kamu yararına çalışan dernek veya vakıflardan özel gelir kaynakları ve özel imkanları kanunla sağlanmış olanların merkez kurullarında görev alanlar, siyasi partilere ve sendikalara üye olamazlar.

"Memurlar ve diğer kamu görevlileri, görevlerini yerine getirirken vatandaşlar arasında siyasi kanaatlerinden dolayı herhangi bir ayırım yapamazlar.

"Bu esaslara aykırı hareket ettikleri mahkeme hükmüyle sabit olanlar, kamu hizmetinden temelli çıkarılır.

"Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin mesleki menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacıyla güden kuruluşların bağlı olacakları esaslar kanunla düzenlenir."

Maddenin gerekçesi de şöyleydi:

"Madde 159: Memurlarla diğer kamu görevlilerinin siyasi partilere ve sendikalara girememesi

"Kamu görevlilerinin görevlerini eşitlik ve tarafsızlık ilkelerine uygun olarak yerine getirmeleri zorunluğu kabul edildiğine göre, kamu görevlilerinin siyasi partiler karşısında tarafsızlıklarının güvenceye bağlanmasına da gerek duyulmuş ve siyasi partilere girme hakkı tanınmamıştır.

"Öte yandan, kamu görevlilerine sendika kurma hakkı tanınması da bugün için mümkün görülmediğinden, kamu görevlilerinin mesleki menfaatlerini koruyup geliştirecek kuruluşların bağlı olacakları kuralları belirlemek kanun koyucuya bırakılmıştır."

Bu yasak, Milli Güvenlik Konseyi tarafından Anayasa metninden çıkarıldı.

Sayın Coşkun Kırca ve DYP, kamu çalışanlarının sendikalaşmasının önünde anayasal bir engel olduğunu ileri sürmektedir. Bu doğru değildir.

1971-1980 döneminde kamu çalışanlarının sendikalaşmasının önünde bir anayasal engel vardı. Danışma Meclisi tarafından kabul edilen metinde de yukarıda belirtilen açık yasak yer alıyordu. Salt dar hukukçu mantığıyla bakılsa ve Anayasa'nın 90. maddesinde yer alan uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan yükümlülükler kenara atılsa bile, Danışma Meclisi'nden çıkan metinde yer alan açık yasağın Milli Güvenlik Konseyi tarafından çıkarılmış olması, Sayın Coşkun Kırca'nın savını çürütmeye yeter.

²⁰⁴ 1.7.1995, **Aydınlık** .

Artık Yeni Şeyler Söylemek Lazım²⁰⁵

SÖZ'ün 19 Ağustos 1995 tarihinde Tayfun Görgün'ün "Kimin Danışmanı?" başlıklı bir yazısı yayınlandı. Tayfun Görgün, bu yazısında, benim 12 Ağustos tarihli SÖZ'de yayınlanan "Kitle Eylemi Boş Laflardan Daha Değerlidir" başlıklı yazımdan hareketle, bana hakaret ediyor. Benim, "sahibinin sesini, sermaye hisimliliğini, devrimcilik hasımlığını" "pazarladığımı"; "Marksizmden çarklı" ve "çarklı kalemşör" olduğumu ileri sürüyor. Kalemşör, bilindiği gibi, "başkasının adına kalem tartışması yapan yazar," demek. "TÜRK-İŞ'in 12 Eylül'de neler yaptığını neden hatırlatmıyor acaba?" diye soruyor. ILO'da yüzde 10 barajını savunduğumu iddia ediyor. Tayfun Görgün yazısını, "IMF'ye hayır. Ama yerli işbirlikçilerine de," diyerek bitiriyor.

Bu üslubu ayıplıyorum, kınıyorum. SÖZ'de yazma önerisini sevinçle karşıladım. SÖZ'ün çoğulcu ve sorgulayıcı tavrının da Türkiye sol'unda yeni bir kültürün yaratılmasına önemli katkılarda bulunduğu inaniyorum. Umarım SÖZ Yayın Kurulu bu çoğulculuğu düşüncelere uygulamaya devam eder; seviye çoğulculuğu olsun diye böyle yazılar yayınlamaz.

Böyle yazılara karşı ne yapılır? Bu iş iki-üç kez başıma geldi. Bir keresinde bu tür seviyesiz yazı, yayın organının genel politikasını yansıtıyordu. Gerçek Dergisi'nde yayınlanmıştı. Onların seviyesizliğine verdim. Bu dergiyle zaten hiçbir yazı ilişkim yoktu. İnsanca ilişkilerimi de kestim. Evrensel Gazetesi yayınlanacağında davet ettiler. Gitmedim. Görüş istediler. Vermeyeceğimi söyledim.

Bir kez Aydınlik Gazetesi'nde bir okuyucunun düzeysiz yazısı yayınlandı. Ona yanıt verdim. SÖZ Yayın Kurulu'nun isteği üzerine ve onur duyarak zevkle yazı yazdığım için, bu kez de yanıt vereceğim.

Hakaretleri ciddiye almıyorum. Tayfun Görgün umarım yazacak ciddi birşeyler bulur da, hakaretle vakit geçirmez.

TÜRK-İŞ'in 12 Eylül öncesi ve sonrasındaki hatalarına ilişkin olarak, belgelere dayalı en fazla yazıyı yazan kişiyim. Sol içinde belgelere dayalı çalışma yapma alışkanlığı pek yoktur. 1960'lı yıllarda Türkiye'de "solcu" dendi mi, "aydın insan", "bilimsel çalışma yapan kişi" anlaşılırdı. Bu durum, Tayfun Görgün'ün temsil ettiği anlayış sonucunda yok edildi. Yazdığım çok sayıda makalenin yanı sıra, 1986 yılında yayınlanan **TÜRK-İŞ Neden Böyle, Nasıl Değişecek?** kitabımda ve 1989 yılında birinci baskısı, 1995 yılında da genişletilmiş ikinci baskısı yapılan **Teslimiyetten Mücadeleye TÜRK-İŞ (1980-1992)** kitabımda 12 Eylül sonrasında TÜRK-İŞ'in hataları konusunda çok geniş bilgiler ve belgeler yer alıyor. Tarfun Görgün, öğrenmek isterse, okuyabilir.

Tayfun Görgün yüzde 10 barajını ILO kürsüsünde "aslanlar gibi savunduğumu" ileri sürüyor. Doğru söylemiyor. Üç yıldır Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Uluslararası Çalışma Konferanslarında Standartların Uygulanması Komitesi'ne Türkiye işçi delegasyonu adına katılıyorum. Bu yıl, Genel Başkan Türkiye'ye döndüğü için, Komite'de konuşma görevini ben üstlendim. TÜRK-İŞ'in hazırladığı metni okudum. Bu metin, TÜRK-İŞ Dergisi'nin Haziran 1995 sayısında yayınlandı. Bu konuşmada şunlar söylendi:

"Çalışma mevzuatımızı bir bütün olarak, 144 sayılı Sözleşme uyarınca işçi-işveren-hükümet temsilcilerinden oluşturulmuş bir organ tarafından ve ILO'nun teknik yardımı ve aktif katılımı ile, Türkiye tarafından onaylanmış 87, 98 ve 151 sayılı Sözleşmelerle uyumlu hale getirilmesini öneriyoruz. Ancak, üzülerek kaydediyorum ki, Hükümet bu sorunu işçi-işveren-hükümet temsilcilerinin yer aldığı organlarda tartışmaktan ve ILO'dan yardım almaktan kaçınmıştır. Mevzuatın kapsamlı bir biçimde elden geçirilmesi olmaksızın, Hükümetin sayısal koşullar konusunda savunduğu gibi, orada burada yapılacak değişiklikler, bazı ülkelerde gözlemediğimiz gibi, sarı sendikaların ve işyeri sendikalarının doğmasına yol açacaktır."

Bu konuşmadan benim "aslanlar gibi yüzde 10 barajını" savunduğumu ileri sürebilmek için herhalde Tayfun Görgün olmak gerekir.

Tayfun Görgün, "HAVAŞ işçilerinin Bayram Meral'in isteğiyle polis zoruyla TÜRK-İŞ binasından atıldığını" söylüyor. Bu da doğru değil. Böyle bir olay yok. HAVAŞ işçileri Ankara'ya geldiler, TÜRK-İŞ'te gecelediler, kendileri ayrıldılar. Polis zoruyla binadan atıldıkları iddiası yalandır.

Ben 1993 yılından beri TÜRK-İŞ Genel Başkanının danışmanıyım. 1985 yılından beri de Türkiye YOL-İŞ'in eğitim ve araştırma dairesi müdürüyüm. 1961 yılından beri ilk defa İstanbul'da miting yapan, 1969 yılından beri ilk defa Ankara'da mitingler yapan, 1 Mayıs'ı ilk defa işçi sınıfının uluslararası birlik, dayanışma ve mücadele günü olarak mitinglerle kutlayan, Çalışanların Ortak Sesi Demokrasi Platformu içinde yer alan, 20 Temmuz 1994 genel eylemini, 26 Kasım 1994 Büyük Yürüyüşünü, 5 Ağustos 1995 Emeğe Saygı mitingini gerçekleştiren, 8 Ağustos 1995 gecesi işyerlerini terketmeme eylemi kararını alan, askeri darbe girişimlerine karşı genel grev kararını açıklayan TÜRK-İŞ'de danışmanlık yapmaktan da gurur ve onur duyuyorum.

Tayfun Görgün'ün yazısını okuyunca ve yanıt yazmak için tekrar okuyunca, aklıma Aşık Veysel geldi. Aşık Veysel bir türküsünde, "taş olsaydım, yandım; toprak oldum dayandım" der. 26 yıldır emeğin kurtuluşu mücadelesinde insan ilişkilerinde taş olmak yerine toprak olmayı yeğleyenlerdenim. Bu süreçte tanıdığım en keskin insanlar, "taş" gibi olanlar, genellikle yarı yolda ayrıldılar. Şimdi önemli bir bölümü ticaretle uğraşiyor. Daha sakin, daha mütevazı ve insan ilişkilerinde daha yumuşak olanlar ise genellikle bu saflarda varlığını sürdürüyor. Tayfun Görgün'ün üslubu ise taş gibi sert.

Aşık Veysel bir uzunçalarında bir Nasrettin Hoca öyküsü anlatırdı. Hoca bağlamayı almış, bir yeri tutmuş, tıngırdatıp durmuş. Hanımı, "Hoca," demiş, "bağlama çalanlar ellerini bir ağağı bir yukarı oynatırlar; sen bir yer tuttun, duruyorsun. Bu nasıl iş?" Hoca, "onlar, benim tuttuğum yeri arıyorlar," demiş. Tayfun Görgün de bir zamanlar birşey öğrenmiş, onları çok değişmiş ortam ve koşullarda yineleyip duruyor. Ama, inanin, dinlemesi hiç zevkli değil.

Tayfun Görgün bir tane mi? Ne yazık ki, hayır. Bu, kanımca, bir hastalık. Bu nedenle, hastanın ötesinde, hastalıkla ilgilenmek gerekir.

Hastalığın özü, somut koşulların somut tahlili yerine, yarım yamalak okumayla veya genellikle vahiy yoluyla edinildiğine inanılan bilgi kırıntılarıyla, gerçekliği görmemek için büyük bir çaba göstermek. Marksizm adına tarikatçılık yapmak o kadar yaygın ki. Yaşamın olağanüstü karmaşıklığını kavramanın gerektirdiği sabır ve çaba yerine, kulaktan dolma bilgilerle saldırganlaşma, bütün yenilgilerimize rağmen, bazı kişilerce ısrarla sürdürülüyor. Bu ilkelik de dar bakışlılığa, fraksiyonculuğa (sektlere), kadroları kemikleştirmek için düzeysiz bir saldırganlığa yol açıyor.

²⁰⁵ 26.8.1995, Söz.

Tayfun Görgün, işçi sınıfının kendiliğindenci ve bağımsız hareketinin henüz gelişmediği dönemin sosyalistleri içinde diyalektik düşünme ve öğrenme alışkanlığı olmayanları temsil ediyor. Üslubu, 12 Eylül öncesinin kendinden başka devrimci tanımayan fraksiyonlarının devamı.

Marx, 23 Kasım 1871 tarihinde F.Bolte'ye yazdığı mektubunda bu sektler konusunda şunları söylüyor:

"Sosyalist sekterciliğin ve gerçek işçi sınıfı hareketinin gelişimi daima bir diğerine ters orantıdadır. Sektler, ancak işçi sınıfı bağımsız tarihsel bir hareket için olgun değilse (tarihsel olarak) haklı görülebilir. İşçi sınıfının bu olgunluğa erişmesiyle birlikte tüm sektler özünde gericidir."

Marx ve Engels, "Enternasyonal'de Sahte Bölünmeler" isimli makalelerinde de şunları yazıyorlar:

"Proletaryanın burjuvaziye karşı mücadelesinin ilk aşaması sekterce bir hareketle damgalanmıştır. Proletaryanın bir sınıf olarak hareket etmek için yeterince gelişmediği bir dönemde bu mantıktır. Bazı düşünürler sosyal zıtlaşmaları eleştirirler ve bundan hareketle fantastik çözümler önerirler ve işçi kitlesinin bunları kabul etmesi, vaaz etmesi ve uygulamaya koyması beklenir... Bu sektler başlangıçta hareketin kaldırıcılarıdır, ancak hareket onları aştıkça bir engel oluştururlar; daha sonra da gerici olurlar."

Hastalık bu. Türkiye'de sosyalist hareket, işçi sınıfının kendiliğindenci ve hatta bağımsız hareketi belirli bir olgunluk düzeyine ulaşmadan başladı. İşçi sınıfının yeterli olgunluk düzeyine erişmemiş olması durumunda, iradi müdahalelerle (bir dönemin "volontarizm" vurgusunu anımsayın) bir toplumsal devrim gerçekleştirilmeye çalışıldı. Bu arada da kafalarda "sosyalistleri bekleyen" ve ancak çeşitli nedenlerle sosyalistlerin arkasından gitmesi engellenen bir işçi sınıfı hayali oluşturuldu.

1960'lı yıllardaki bu durumu Sadun Aren şöyle anlatıyor²⁰⁶:

"Türkiye'de sosyalizm uzun yıllar yasaklı olduğu için, insanlarda, bu yasak kalkıp sosyalist fikirler (sosyalizmin gerçekleri) bir defa açıkça söylenebilirse, halkın bunları hemen benimseyeceği ve sosyalist olacağı sanısı vardı. İşte şimdi sosyalistler Parlamente'ye girmişler ve oradaki kürsüden fikirlerini açık bir biçimde söylemeye ve radyo ve basın aracılığıyla da tüm halka duyurmaya başlamışlardı ama, ülkede sosyalizmden yana belirgin bir hareket, değişim olmuyordu. Ayrıca, seçim kampanyası sırasında, mitinglerde, kahve toplantılarında ve radyo konuşmalarında her şey açık seçik söylenmiş olduğu halde, pek az oy alınmıştı ve bu oyların kısa dönemde anlamlı ölçülerde artırılmasının pek kolay olmayacağı da anlaşılmıştı."

1960'lı ve 1970'li yıllarda işçi sınıfının içinde bulunduğu durumu kavramaya yönelik çok az çalışma yapıldı. Oya Sencer'in "Kapıdağı Yarımadası Taş Ocakları İşçileri Araştırması," (Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi, 1967), Nusret Ekin'in "Türkiye'nin Sanayileşmesinde Köylü-Şehirli İşçiler" (İktisat Fak.Mecmuası, 1968), Deniz Kandiyoti'nin "İstanbul-İzmit Sanayi Kuşağında İşçiler," (Amme İdaresi Dergisi, 1977) makaleleri ve Oğuz Arı'nın **Ankara ve İstanbul'da İmalat Sanayii İşçilerinin Uyumu ve Sanayi İle Bütünleşmesi** (Boğaziçi Üniv.,1978) kitabı ve benzeri çalışmalar pek okunmadı, bu nitelikte araştırmalar çok sınırlı kaldı.

İşçi sınıfının yapısı ve iç dinamikleri kavranamayınca, fraksiyonların çağırısına kulak vermeyen işçi sınıfının temize çıkarılabilmesi için bir günah keçisi arandı. Günah keçilerinden biri, devletin baskısı olarak kabul edildi. Öncü savaşı teorisi bu çerçevede üretildi ve yenildi. İşin ilginç yanı, öncü savaşı teorisinin, ünlü anarşist kuramcı Kropotkin'in "İsyan Ruhü" makalesindeki tezin aynı olmasıydı.

Diğer bir günah keçisi ise, sendikaların bir bölümü ve özellikle TÜRK-İŞ oldu. 1967 sonrasında suçlamalar daha da yoğunlaştı. Bu yaklaşıma göre, "İşçi sınıfı hazırды ama TÜRK-İŞ engelliyordu." İşçi sınıfı, beyaz atlı prensini (sosyalistleri) bekleyen genç ve güzel bir kız gibiydi. Genç kızın beyaz atlı prensine kavuşmasının önündeki engel ise üvey anneydi (TÜRK-İŞ).

Bu masala 25 yıl önce inanmak, işçi sınıfının kendiliğinden ve bağımsız hareketinin çok az geliştiği koşullarda, daha kolaydı. Bugün bu masalı anlatmak ve bu masala karşı çıkanlara hakaret etmek ise, en basit ifadeyle, ayıp oluyor.

Dünyada ve Türkiye'de önemli ve olumlu değişiklikler var. Kapitalizmin yaşadığı ekonomik bunalıma, yüksek oranlı yapısal işsizliğe ve Sovyetler Birliği'nin çökmesine bağlı olarak, sermayenin ücretli emeğe ilişkin politikası köklü bir değişikliğe uğradı. Sermaye artık işçi sınıfının bir kesimini yanına çekmek veya tarafsızlaştırmak için kaynak ayıracak olanaklara sahip değil, kaynak ayırma niyetinde de değil. Bu koşullarda, sınıflar arasında olağanüstü sertleşmelerin yaşanacağı bir dünyaya doğru ilerliyoruz.

Türkiye'de ise, uluslararası işbölümünde meydana gelen değişmelere, ihracata yönelik sanayileşme stratejisine, IMF'nin kırsal kesimde uyguladığı mülksüzleştirme politikasına, PKK'nın silahlı ayaklanması ve PKK ayaklanmasına karşı devletin uyguladığı strateji nedeniyle yaşanan iç göçe bağlı olarak, mülksüzleşme süreci hızlandı ve işçi sınıfının önemi giderek artıyor.

İşçi sınıfının yapısındaki değişim ise, bir süreç içinde sendikalara yansıyor. İşçi sınıfı mevcut siyasal partilerden bağımsızlaşıyor; karşı karşıya bulunduğu ve çözümünü siyaset alanına kaymış sorunlara siyaset alanında çözüm aramaya başlıyor.

Bu bir süreç. İşçi sınıfının içinde olmayan ve özellikle de okumayan bazıları, işçi sınıfını ilkökul çocukları için hazırlanmış kitaplardaki "tabiat" manzaraları gibi zannediyor. İlkokul kitaplarındaki tabiat manzaralarında genellikle şirin tavşanlar, düzgün ağaçlar ve otlar gözüktür. Ama gerçek tabiat, aynı zamanda iğrenç böcekleriyle, çürüyen otlarıyla, zehirli otları ve yılanlarıyla ne kadar farklıdır. İşçi sınıfı da aynı ölçüde karmaşıktır. "Fedakar, her türlü mücadeleye hazır, tam bir birlik ve bütünlük içinde, sosyalistlerin kendisine önderlik etmesini bekleyen" işçi sınıfı ve "işçi sınıfı ile sosyalistlerin birbirlerine kavuşmalarını engelleyen üvey anne TÜRK-İŞ" masallarına inananlar, ne yazık ki, hala var.

Birazcık düşünebilen bir kişi niçin şu soruyu sormuyor: Hadi, diyelim ki sendikalara sendika ağaları hakim ve her türlü anti-demokratik yol ve yöntemle işçilerin mücadelesini engelliyor. Peki, bu işçiler niçin hala muhafazakar ve gerici bazı partilere oy veriyorlar? Bundan da mı sendika ağası olarak suçlanan kişiler sorumlu.

²⁰⁶ Aren, Sadun, **TİP Olayı, 1961-1971**, Cem Yay., İstanbul, 1993, s.106.

Sendikaları bir parça tanıyan biri olarak, sendikaların tüm eksik ve hatalarına karşın, toplumumuzun en demokratik yapıları olduğuna inanıyorum. Sendikalarındaki demokrasi, tüm eksik ve hatalarına karşın, illegal tüm örgütlerden, legal örgütlerin büyük bir çoğunluğundan ve sendika üyelerinin evlerindeki, aşiretlerindeki, tarikatlarındaki, mahallelerindeki ilişkilerden çok daha gelişkindir.

Türkiye işçi sınıfı kendiliğinden sınıf olmaktan çıkıp, kendisi için sınıf olma sürecini yaşıyor. Henüz tam olgunlaşmadı. Ama olgunlaşıyor. Sendikalarımızın da eksiklikleri var, hataları var. Ama TÜRK-İŞ 240 bin işçiyi Kızılay meydanına yığıbiliyor. SÖZ'ün 12 Ağustos tarihli sayısında kapakta "TÜRK-İŞ Aşılamadı" yazılmış. Ne kadar doğru. TÜRK-İŞ aşılamadı, yani kitle eylemlerinde TÜRK-İŞ öncü.

Bir dönem anarşistler, emeğin kurtuluşu mücadelesinde lumpenlere çok ilgi duymış. Günümüzde de işçi sınıfının tarihsel misyonunu, artan gücünü ve işçi sınıfının günümüzde içinde bulunduğu dönüşüm sürecini kavrayamayanlar, toplumu dönüştürmede mezheplere ve etnik mücadelelere bel bağlıyor. Kanımca Türkiye işçi sınıfı ve TÜRK-İŞ son derece önemli bir dönüşüm yaşıyor ve yaşamaya devam edecek.

Tayfun Görgün, benim "mehmetçik kalemşör" olduğumu da ileri sürüyor. Eğer bundan anladığı, emperyalizme karşı ilk ve Osmanlı İmparatorluğu'na karşı son ulusal kurtuluş savaşını vererek kurulmuş bu ülkeyi sevmek, ülkenin ve işçi sınıfının bütünlüğünü savunmak, yurtsever olmak, ikinci Cumhuriyetçilere, şariatçılara ve emperyalizmin günümüzde bölgesel etnik kavgalar çıkarma ve emperyalizme bağlı zayıf yeni devletler kurma çabalarına karşı çıkmak ve sınıf kardeşliğini etnik köken kardeşliğinden önde görmek ise, bundan onur duyarım.

Sizden farklı düşünen ve ancak "düşünen" bir insanla tartışmak zevkli ve yararlı oluyor, insanı geliştiriyor. Ama dünyadaki ve Türkiye'deki gelişmelerle hiç mi hiç ilgilenmeyen ve bağlamada tuttuğu yeri bir türlü bırakmayan tarikat mensuplarıyla uğraşmak gerçekten can sıkıcı bir iş.

Mevlana ne demiş: Dünle beraber gitti, cancağzım; ne kadar söz varsa düne ait. Şimdi yeni şeyler söylemek lazım.

Biraz Ciddiyet, Biraz Sorumluluk Lütfen²⁰⁷

Tayfun Görgün SÖZ'ün 2 Eylül 1995 günlü sayısında hakkımda "Düşünce Kiralanmışsa" başlıklı bir yazı yazdı. Üslubu nedeniyle kendisini yine ayıplıyorum, kınıyorum. "Sükut ikrardan gelir" gibi bir yoruma yol açmaması için, Tayfun Görgün'ün gerçekliği iddialarını yanıtlayacağım. Ancak önce belirtmek istediğim bir nokta var.

Tayfun Görgün Dev-Maden-Sen'in genel başkanıdır. Dev-Maden-Sen 12 Eylül sonrasında faaliyetten men edildi. Terörle Mücadele Yasası'nın (R.G. 12.4.1991) TCK'nın 141 ve 142. maddelerini kaldırması sonrasında, Askeri Yargıtay'ın 16.7.1991 tarihli kararıyla DİSK ve bağlı Sendikalar ve yöneticileri hakkında açılan davalar beraatle sonuçlandı. Bu sendikalar 31.3.1992 tarihinde de malvarlıklarına kavuştular. Demek ki, **Dev-Maden-Sen'in yeniden faaliyete geçmesinin üzerinden 4 yıl geçti. Peki, Dev-Maden-Sen'in kaç üyesi var bugün?** Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 17.7.1995 günlü istatistiklerine göre, **265** (ikiyüzaltmışbeş). Avrupalıların deyişiyle, 4 yıllık çalışma sonunda Tayfun Görgün genel kurullarını telefon kulübesinde topluyor. Tayfun Görgün, TÜRK-İŞ'e ve bana hakaret etmeye çalışacağına önce biraz kendi sorumluluklarını düşünsün. Genel başkanlığını üstlendiği Sendika, yeniden faaliyete geçmesinin üstünden dört yıl geçmiş olmasına karşın hala ikiyüzaltmışbeş kişilik bir "kitleyi" temsil ediyorsa, Tayfun Görgün'ün biraz haddini bilmesi gerekmez mi? Tayfun Görgün yasaları da bahane olarak göstermesin. DİSK'e bağlı bazı sendikalar örgütlendiler. Mücadele eden örgütleniyor. TÜRK-İŞ üyesi TÜMTİS Sendikası mücadele ediyor, örgütleniyor. TÜRK-İŞ üyesi DERİ-İŞ Sendikası Tuzla işyerlerinde aylarca süren yoğun bir mücadele sonucunda sendikal örgütlülüğü yerleşirdi. Dilerim, Dev-Maden-Sen de eski mücadelecili kimliğine kavuşur, ağzı bol laf yapan ve ancak sınıfın örgütlenmesinde 265 kişiyle sınırlı kalan anlayışları aşmasını bilir.

265 kişinin genel başkanı Tayfun Görgün sendikal demokrasi konusunda bazı noktaları tartışmaya açmak istiyor. Ancak bunu yaparken, tartışarak bazı görüşler geliştirmek gibi bir amacı yok. Aklınca ve yetersiz bilgisine dayanarak, TÜRK-İŞ'i ve TÜRK-İŞ konusunda olumlu görüşe sahip olanları sıkıştıracağını zannediyor. 12 Eylül öncesinde TÜRK-İŞ ve DİSK üyesi sendikaların tüzüklerini sendikal demokrasi açısından karşılaştırdığımda, aralarında çok fazla fark olmadığını ve hatta, ille bir karşılaştırma yapmam gerekirse, TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların tüzüklerinin daha demokratik olduğunu söyleyebiliyorum (As-İs gibi birkaç sendika hariç). Burada kullandığım ölçütler de, 265 kişinin genel başkanı Tayfun Görgün'ün sendikal demokrasinin ölçütü zannettiği bir-iki nokta değil. Zahmet edenler, 48 sendika tüzüğü'nün sendikal demokrasinin çeşitli boyutları açısından incelenmesini "12 Eylül Öncesinde Sendika Tüzüklerinde Sendika-İçi Demokrasi" yazımda okuyabilirler (Koç, Y., **Türkiye İşçi Sınıfı Tarihinden Yapraklar**, Ataol Yay., İstanbul, 1992, s.245-273). Bu işler öyle kulaktan dolma bilgiler ve sloganlarla tartışılmaz.

Tayfun Görgün sendikal demokrasinin ölçütlerinden biri olarak, "kararlar üyelerin ve organların aracılığıyla kolektif alınacak mı?" diye soruyor. Tayfun Görgün'ün 265 üyeli Dev-Maden-Sen'inde her türlü kararın üyelerin tümünün katılımıyla, doğrudan demokrasiyle alınması doğaldır. Umarım öyle yapıyordur. Ama diğer sendikaların üye sayısının 265 olmadığını Tayfun Görgün hala anlayamamış mı? Yoksa bunun farkında da, farkında olmadan anarkosendikalist tezlere mi kapılmış?

Tayfun Görgün, ayıpladığım ve kınadığım üslubu ile hem TÜRK-İŞ'e, hem de bana hakaretlerde bulunabiliyor. Ben aynı üslubu benimsemediğim için, DİSK'e, Dev-Maden-Sen'e bir eleştiri yöneltmiyorum. Tayfun Görgün hakkında da, kanıtlayamayacağım hiçbir iddiada bulunmuyorum. Ancak Tayfun Görgün'ün TÜRK-İŞ konusundaki görüşlerinin DİSK ve DİSK'e bağlı birçok sendika tarafından da paylaşılmadığını biliyorum. Eğer aksi olsaydı, TÜRK-İŞ ve DİSK 1993 Kasım'ından beri, Çalışanların Ortak Sesi Demokrasi Platformu içinde birlikte yer alırlar, ortak eylemler düzenlerler miydi? Demokrasi Platformu da neymiş ki, diyenler çıkabilir. Gerekirse onu da ayrıca tartışırız. Ama Tayfun Görgün'ün dayanaksız iddialarının DİSK içinde de sınırlı kaldığını biliyorum. Sendika genel merkez yöneticiliği deneyimi azami 265 üye ile sınırlı bir kişiden daha fazlasını beklemek de galiba haksızlık oluyor.

(Tayfun Görgün'le tanışıyoruz. Ayıpladığım ilk yazısı yayımlandıktan sonra kendisini telefonla aradım. Şakalaştık. Bu yazıyı niçin yazdığını sordum. 26 Kasım Yürüyüşü'nün 15-16 Haziran eylemlerinden daha önemli olduğunu yazdığımı, bunu okuyunca isyan ettiğini söyledi. Yazımda eylemler arasında bir astlık-üstlük ilişkisi kurulmadığını, ancak 26 Kasım yürüyüşünün sonuç aldığını, 15-16 Haziran olaylarını Ankara'da üniversite öğrencisi olarak yaşayanlardan biri olduğumu, bu konuda sağlıklı değerlendirme yapmak gerektiğini söyledim. Ama yine bu konuya değiniyor.) 15-16 Haziran olayları Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin kilometre taşlarındandır. Ancak, Meclis'te görüşülen yasanın çıkmasını önleyememiştir. Olayların nedeni olan yasa tasarısı, 1317 sayılı Yasa olarak yasalasmıştır. 1317 sayılı Yasanın bazı maddeleri, Alpaslan şıklı Hocamın yazdığı dilekçeyle TİP'in başvurusu üzerine 1972 yılında iptal edilmiştir. 26 Kasım Büyük Yürüyüşü ise, işçi sınıfının sokaktaki fiili gücüyle, 1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu tasarısının içi aleyhindeki hükümlerini kaldırmıştır. Tarihimizde bu nitelikteki ilk olaydır. 15-16 Haziran eylemleri izinsizdi. 26 Kasım Büyük Yürüyüşü için de izin alınmadı. 100 bini aşkın işçi, izinsiz olarak, Anıtkabiri ziyaret etti. Meclis'in 1 kilometre yakınına kadarki bölgede gösteri yapmak yasaktır. Türkiye işçi sınıfı tarihinde Meclis'e yapılan yürüyüş son derece sınırlıdır. Bu konuda önemli tek örnek, TÜRK-İŞ üyesi Yapı İşçileri Sendikası'nın (Tahir Öztürk'ün veya lakabıyla, Fukara Tahir'in) 3 Mayıs 1962 günü 5000 inşaat işçisiyle Meclis'e yaptığı yürüyüşüdür ("Açların Yürüyüşü"). TÜRK-İŞ'in önderliğindeki 100 bini aşkın işçi, Meclis'e 100 metre kalana kadar yürüdü. Önyargılı olmayan, biraz düşünme yeteneğine sahip olan biri, nasıl olur da 26 Kasım Büyük Yürüyüşü'nü küçümseyebilir?

265 üyenin genel başkanı Tayfun Görgün, TÜRK-İŞ'in 1 Mayıs'ı "kardeşlik, dayanışma, barış" günü olarak kutladığını ileri sürüyor. Tayfun Görgün herhalde 1993, 1994 ve 1995 yıllarında TÜRK-İŞ'in yayınladığı 1 Mayıs bildirgelerini okumamış. Bu bildirgelerin hepsinde, 1 Mayıs'ın, "işçi sınıfının uluslararası birlik, dayanışma ve mücadele günü" olduğu açıkça yazılmıştır. Son üç yılda hazırlanan 1 Mayıs afişlerinde de aynı sözler yer almaktadır.

Eski museviler her yıl iki keçi alırlar, bunlardan birini kurban ederler, diğerine de bir önceki yılda işledikleri tüm günahları yüklerler ve çöle salarlar. Kendi yetersizliğini ve hatasını başkasına atma çabası yalnızca ülkemizde değil, her tarafta çok yaygın. Haksız yere suçlananlara da günah keçisi deniyor. Birçok dilde bu sözcük var. Havaş grevinin sona ermesi konusunda da TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral aynı konuma düştü. Hava-İş Sendikası Havaş grevinin kırılmasını önleyemedi. Bunun nedenlerini burada tartışmayacağım. Bir grevin kırılmasının sorumluluğu, öncelikle ve ağırlıklı, o grevi yürüten sendikadadır; Konfederasyonda değil. 265 üyenin genel başkanı Tayfun Görgün genel merkez yöneticisi olarak hiç toplu iş sözleşmesi imzalamadığı için herhalde daha 2822 sayılı Yasayı öğrenememiş. Konfederasyonların toplu sözleşme imzalama veya grev bitirme yetkisi yoktur. Havaş grevini sona erdiren protokolü Hava-İş Sendikası'nın Genel Merkez yöneticileri ve Şube Başkanları imzaladı. TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral de, yetkililerin yanı sıra, toplantıya katıldığı için imza koydu. TÜRK-İŞ'in Hava-İş Sendikası'na toplu iş sözleşmesinde ne yapacağını söylemeye yetkisi yoktur. Tayfun Görgün herhalde bütün bunları bilmiyor ki, Havaş grevinin sona ermesi konusunda hala Bayram Meral'in yetkili olduğunu sanıyor ve onu suçluyor.

²⁰⁷ 9.9.1995, **Söz**. Ayrıca içindeki bölümler, yazının uzunluğu nedeniyle yayınlanamadı.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bir süre önce TÜRK-İŞ'e bir yazı göndererek, TÜRK-İŞ'i Çalışma Meclisi hazırlık toplantısına davet etti. Bu toplantıya, gözlemci olarak, DİSK ve HAK-İŞ'ten de birer temsilcinin bulunacağını belirtti. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın bu tavrı, Çalışma Meclisi'nin dayandığı yasanın ihlalidir. İlgili Yasa'da, Çalışma Meclisi'ne her işkolundan katılacak işçileri belirleme yetkisi, en fazla işçiyi temsil eden Konfederasyona verilmiştir. Yasada gözlemci üyelik gibi bir statü de yoktur. Çalışma Meclisi'ne katılacak işçileri belirleme yetkisi TÜRK-İŞ'tir. DİSK ve HAK-İŞ, Çalışma Meclisi'ne katılmak isterlerse, TÜRK-İŞ'e başvururlar ve TÜRK-İŞ, kendi politikaları açısından uygun görürse, belirli işkollarından Çalışma Meclisi'ne katılacak delegeleri bu örgütlerden belirler. Bu, TÜRK-İŞ'in yasal hakkıdır. Tayfun Görgün herhalde bu mevzuattan da habersiz.

Tayfun Görgün Türkiye'deki ücretlileri ILO'da TÜRK-İŞ'in temsil etmesini de eleştirmiş. ILO Anayasasına göre, ILO Uluslararası Çalışma Konferansı'na katılacak İşçi Delegatesinin belirlenmesinde, Hükümetin, en fazla işçiyi temsil eden işçi örgütü ile anlaşması gerekiyor. Bu örgüt de Türkiye'de TÜRK-İŞ'tir. Konferans İşçi Delegatesi ise kendi danışmanlarını ve gözlemcilerini belirler.

Bir sendikacının bu konuların ayrıntılarını bilmesi gerekmez; çünkü üyeleriyle ilgilenme ve onlara önderlik etme gibi bir görevi vardır. Benim gibi uzmanların veya danışmanların görevi ise, bu konuları öğrenmek ve öneriler getirmektir. Ancak anlayamadığım konu, üyesi olmayan ve dört yıldır işçi üye edemeyen bir sendikacının genel başkanının bu konuları niye öğrenmediğidir. Tayfun Görgün'ün 265 değil de, zamanını dolduracak kadar üyesi olmuş olsaydı, bu konulardaki yetersizlikleri nedeniyle kendisini eleştirmedim. Ama hem faaliyete geçtikten dört yıl sonra hala yalnızca 265 üye olacak, hem de bu işleri öğrenmeyip desteksiz atacaksın; bu olmaz.

Tayfun Görgün, "Sayın kalemsör ILO kürsüsünde % 10 barajını gündeme almak istemediğini ICFTU'ya bildirmiş... 1993'te TÜRK-İŞ adına metni okuyan danışman...toplantıda Yıldırım Koç'un okuması dönem başkanınca kesildi. Acaba Koç metni tam okumamış olmasına mı güveniyor," diyor. Tümüyle yalan söylüyor. Benim ICFTU'ya yüzde 10 konusunda bir önerim olduğunu ileri sürüyor. Yalan söylüyor. Standartların Uygulanması Komitesi'nde ise konuşmamı kesen dönem başkanı değil, Türkiye Hükümet temsilcisiydi. Konuşmaya ve Hükümeti eleştirmeye başlayınca, Türkiye Hükümet temsilcisi konuşmamı engellemeye çalıştı. İşçi Grubu'nun bir bütün olarak TÜRK-İŞ'e sahip çıkması sonrasında söz hakkı yeniden bana verildi. Konuşmamı bitirdim. Okuduğum konuşma aynı gün Türkiye'de basına verildi ve daha sonra TÜRK-İŞ Dergisi'nde aynen yayınlandı. Tayfun Görgün bir insan hakkında çeşitli iddialarda bulunurken, nasıl bu kadar sorumsuz ve kendisini zor duruma sokacak biçimde düşüncesiz olabiliyor, gerçekten anlayamıyorum. (1993 yılında ILO Konferans çalışmalarına ve Standartların Uygulanması Komitesi'ne ilk defa katılıyordum. TÜRK-İŞ'in askeri yönetim dönemindeki hataları nedeniyle bu Komite'nin işçi üyelerinde ciddi bir soğuklukla karşılaştım. Hükümet Temsilcisinin konuşmamı kesmesi, Temsilciyle tartışmamız ve konuşmanın içeriği sonrasında, İşçi Grubundan çok sayıda temsilci geldi, kutladı. Hükümet Temsilcisinin konuşmayı engelleme çabası olmasaydı, TÜRK-İŞ'in değişen kimliğini ILO İşçi Grubu'nda anlatmamız çok daha zor olacaktı. Bu değişimi ILO İşçi Grubu son üç yılda çok iyi anladı, ama Tayfun Görgün daha anlayamadı. Çok sevdiğim bir söz var: Yarım imam adamı dinden, yarım doktor candan eder. Eğer bu konuları Tayfun Görgün gibi ele alanların sayısı çoğalır, işimiz gerçekten zor. İşçi sınıfı saflarında Tayfun Görgün gibi düşünen ve davrananlar artarsa ise, düşmana ihtiyacımız kalmaz.)

SÖZ'e gönderdiğim yazıda 1993 yılından beri TÜRK-İŞ'te Genel Başkan danışmanı olarak çalıştığımı belirtmiştim. Dergide yanlışlıkla 1983 olarak çıktı. Bu hatayı da düzeltmek istiyorum.

Tayfun Görgün beni "kirli savaşı" ve şovenizmi savunmakla da suçlamış. Üç yıl önce Mülkiyeliler Birliği Dergisi'nde "Türkiye İşçi Sınıfı Hareketi ve Silahlı-Ayrılkı Kürt Milliyetçiliği: Müttefik mi? Rakip mi?" başlıklı bir yazım yayınlandı (Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Ağustos 1992, s.23-28). Bu yazımda PKK'nın eylemlerine açıkça karşı çıktım. Şöyle yazdım:

"Sendikalar, işçi sınıfını bölme eğilimlerin karşısında olmalıdır. Günümüzde ayrılıkçı-silahlı Kürt milliyetçiliği işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin rakibidir, alternatifidir. Sendikalar, düşüncelerin zor yoluyla kabul ettirilmeye çalışılmasına karşı açıkça tavır almalıdır. Ayrılkılık ve silahlı eylemin esas alınması, farklı etnik kökenlerden oluşan işçi sınıfı içinde şovenizmi geliştirmeyi, sınıf bilincinin yok edildiği milliyetçi kan davaları yaratmayı ve sınıfın gücünü bölmeyi hedeflemektedir. Sendikalar diğer taraftan, (a) 'balıkları öldürebilmek için suyu kaynatma' mantığı ile eylemlerden sorumlu olmayan halka baskı ve işkence uygulanmasına, kontrgerilla eylemlerine ve her türlü insanlık dışı ve kanundışı uygulamalara da karşı çıkmalı, (b) silahlı mücadeleyi esas almayan her türlü siyasal düşüncenin serbestçe örgütlenme ve düşüncelerini ifade etme hakkını savunmalı ve (c) kültürel farklılıkların zenginliğimiz olduğu bilinciyle, her etnik kökenden insanın, uluslararası belgelerde yer alan en temel haklarını kullanabilme doğrultusundaki meşru ve demokratik mücadelesine destek vermelidir."

Bugün de aynı düşünüyorum. Üç yıl önce PKK'nın solcu olduğunu zanneden ve beni bu yazım nedeniyle eleştiren birçok kişi, bugün Amerikan emperyalizminin Orta Doğu politikası daha da açıklık kazandıkça, benimle aynı görüşleri paylaşıyor.

Tayfun Görgün'ün "Düşünce kiralannmışsa" başlığını ve yazısının son iki paragrafını da özellikle ayıplıyorum, kınıyorum.

Şükrü Günsili'yi ve Evrensel Gazetesi'ni Şikayet Ediyorum²⁰⁸

Bir gazetede hakkınızda gerçekdışı iddialar yayınlarsa, ne yaparsınız? Açıklama gönderirsiniz. Tümtis Genel Örgütlenme Sekreteri ve Emek Partisi yandaşı Şükrü Günsili, 7 Ocak 1996 günlü Evrensel Gazetesi'nde hakkında gerçekdışı iddialarda bulundu. Bir açıklama hazırladım. Evrensel Gazetesi'nin Genel Yayın Yönetmeni İhsan Çaralan'la telefonla görüşüp, bu açıklamayı kendisine ilettim. Yayınlamadılar. Açıklamamı bu kez noter kanalıyla tebliğ ettirdim. Yine yayınlamadılar. İnsan haklarından, demokrasiden, basın özgürlüğünden söz edenlerin benim insan haklarıma gösterdikleri saygısızlığı, uygulamaları yargısız infazı sizlere şikayet ediyorum. Evrensel Gazetesi'ni bu anti-demokratik tavrı nedeniyle kınıyor, Şükrü Günsili'nin gerçekdışı iddialarına ilişkin yanıtımı da, hoşgörünüze sığınarak, Aydınlik'taki köşemde yayınlıyorum:

Sayın Şükrü Günsili, Evrensel Gazetesi'nin 7 Ocak 1996 günlü sayısında Sınıf Tarzı başlıklı köşesinde "Bu Koç'un Burada İşi Ne!" başlıklı bir yazı yayınladı. Sayın Günsili'nin hakkımdaki gerçekdışı iddialarını yanıtlamak zorundayım. Asgari dürüstlük, öncelikle, eleştirilen veya, Sayın Günsili'nin yazısında olduğu gibi, iftiraya maruz bırakılan kişinin söylediklerini veya düşündüklerini doğru aktarmayı gerektirir. Sayın Günsili, ne yazık ki, bunu yapmıyor.

(1) Benim için, "Hesap soruyor, sınıf hareketi adına" diyor. Doğru söylemiyor. Yaşamımın hiçbir döneminde sınıf hareketi adına kimseden hesap sormadım. Sayın Günsili, dürüst bir insansa, iddiasını kanıtlamalıdır, sınıf hareketi adına hesap sorduğum tek bir örnek göstermelidir.

(2) Benim için, "Hava-İş'in... işçi sınıfını ve sendika hareketi arkadan harçerlediğini, bunun hesabını vermesi gerektiğini dile getiriyor," diyor. Doğru söylemiyor. "Bu eylemlere katılmamak, eyleme katılanları arkadan vurmaktır," dedim, o kadar. Hançerlemek ve hesap vermek kavramlarını kullanmadım.

(3) Benim için, "Birçok sendika, sınıfı her adımda arkadan vurdu. Bay Koç neredeydi," diye soruyor. Sayın Günsili doğru söylemiyor. Mülkiyeliler Birliği Dergisi'nde grevlerle ilgili yayınlanan yazımda ve TÜRK-İŞ Genel Kurulu öncesinde Siyah Beyaz Gazetesi'nde Emek Dünyası köşemde yazdığım çeşitli yazılarımda bu mücadeleler sırasında TÜRK-İŞ bütünlüğü dışında hareket eden sendikaların davranışlarını sergiledim.

(4) Benim için, "işçileri yasadışı örgüt yandaşları diye suçlayan ve ihbar eden bu Koç değil midir?" diyor. Doğru söylemiyor. Hiçbir işçiyi yaşamımın hiçbir döneminde yasadışı örgüt yandaşı olarak suçlamadım, kimseyi de ihbar etmedim. Sayın Günsili galiba bu iddialarının ciddiyetini kavrayamıyor. Dürüst bir insansa, bu gerçekdışı iddialarını kanıtlamalıdır, tek bir örnek göstermelidir.

(5) Benim için, "Eylemlilikler örgütleyen herkesi, her işçi eylemini polis ve işveren ağzıyla karalayan, gammazlayan Koç değil midir," diyor. Doğru söylemiyor. Sayın Günsili dürüst bir insansa bu gerçekdışı iddiasına ilişkin tek bir örnek verir.

(6) Benim için, "Bu zat, TÜRK-İŞ'e çok emeği geçtiğini, birikimini bu işte değerlendirdiğini söylüyor," diyor. Doğru söylemiyor. TÜRK-İŞ'e çok emeğim geçtiğini hiçbir yerde sözlü veya yazılı olarak ileri sürmedim, böyle bir iddiam hiçbir zaman olmadı. Sayın Günsili dürüst bir insansa, bu gerçekdışı iddiasına ilişkin kanıt sunar, tek bir örnek verir.

(7) Benim için, "Sermayenin ve onun çıkarlarını koruyan sendikacıların vefa borcu olmalı ki, bunu da milyarlık yurtdışı harcırahı ile ödüyorlar," diyor. Bu konuyu TÜRK-İŞ Genel Kurulu'nda Türkiye Haber-İş Sendikası Genel Başkanı Sayın Cengiz Teke ve Belediye-İş Sendikası Genel Başkanı Sayın Efendi Güvercin dile getirdi. Genel Kurul kürsüsünden savunma hakkı olmayan biri hakkında bu tür iddialarda bulunanların sözlerini şimdi Sayın Günsili tekrarlıyor. Sayın Cengiz Teke, benim 1920 yılında kurulan TKP'nin kurucusu olduğumu, çiftliklerimin olup buralarda işçilerin çalıştığını da iddia etti. Sayın Günsili keşke bu gerçekdışı iddialara da sahip çıksaydı, bunları da tekrarlatsaydı. Belki inanan birkaç kişi de olurdu. Çevirmen olarak çeşitli yurtdışı toplantılarına katıldım; bu arada da, genel kurul kararları doğrultusunda ve yönetim kurulu kararıyla harcırah aldım. Simultane çeviri yapan biriyim. Normal olarak iki kişinin yarımşar saat dönüşümlü olarak yaptığı bu işin ücretinin ne olduğunu da bir çeviri bürosuna telefonla kolayca öğrenebilirsiniz. Yurtdışına gzmeye gitmedim; tüm gün çeviri yaptım, rapor hazırladım. Aldığım para da, iddia edildiği gibi, milyarlar değildir.

(8) Benim için, "Topçu'ya yaltaklanmayla prim toplayacağını düşünüyor olmasın," diyor. Hayatımda kimseye yaltaklanmadım. "Sen kendini nasıl bilirsen, başkalarını da öyle bil," demişler. Sabri Topçu'yu kişi olarak seviyorum, mücadelesine de saygı duyuyorum. Ama, kendisine birkaç kez söylediğim gibi, bazı davranışlarının nedenini de anlayamıyorum.

(9) Benim için, "1995 yılında gerçekleşen eylemlerden kendine pay çıkarmana gelince, tam bir ikiyüzlülük örneği sergilemektesin," diyor. Hiçbir zaman 1995 yılındaki eylemlerden kendime pay çıkarmadım, bu konuda yazılı veya sözlü hiçbir iddiam olmadı. Sayın Günsili dürüst bir insansa, bu gerçekdışı iddiasına ilişkin tek bir örnek verir.

45 yıllık yaşamımda, insanların görüşlerinden önce, dürüst bir insan olup olmadıklarına bakmayı öğrendim. Gençken, "solcu olsun da çamurdan olsun," derdim. Yanılmışım. Artık, "önce adam olsun," diyorum. Bir insan hakkında sık sık "doğru söylemiyor" sözlerini yazmak zorunda kaldığım için de önce ben üzülüyorum. Yunus Emre'nin Anadolu'su, üç günlük dünyada kendini beğenmenin ve kendi yaptığı işlerin çok önemli olduğunu zannetmenin ne kadar boş olduğunu öğretiyor. Sayın Günsili herhalde kendi konumunu çok önemsiyor ki, beni de kendisi gibi zannediyor ve benim kendi hakkımda büyük iddialarım olduğunu zannediyor. İşin kötü tarafı, buna dayalı gerçekdışı ve dayanaksız iddialarda ve iftiralarda bulunuyor, her olumsuzluğun sorumlusu olarak beni gösteriyor; işçi sınıfının başarılarından benim hak iddia ettiğimi ileri sürüyor. Halbuki, Yunus Emre'ye ve benzeri düşünürlerle olan saygım, TÜRK-İŞ'te ve işçi sınıfı hareketi içindeki önemsiz yerimin farkına varmamı sağlıyor. İkinci olarak, arkadaşlarım, yazılarımda genellikle aşırı determinist bir çizgiyi izlediğimi, bireylerin ve örgütlerin iradi müdahalelerini küçümseydiğimi söylerler ve eleştirirler. Bireyin rolünü abartma eğilimlerine bu anlayışım nedeniyle de karşıyım. Ne TÜRK-İŞ'in eksiklik ve hatalarının sorumlusu benim, ne de işçi sınıfının başarılarının. Hayatta en sevmediğim ve özellikle de uzak durmaya çalıştığım kişiler ise, kendilerini çok beğenenler, kendilerini kahraman zannedenlerdir. Böyle eğilimleri olanlara önerim, kocaman bir uzay haritasının önüne geçip, dünyamızın hangi küçük noktacı olduğunu bulmaya çalışmalarıdır.

Özetle; bireylerin, örneği çok az olan çok kritik dönüm noktaları hariç, tarihin gelişimi üzerinde fazla bir etkisi olmadığını düşününlerdenim. Tarihi gelişimde haddimi biliyorum. Sayın Günsili'nin TÜRK-İŞ'in bazı politikalarında oynadığım rol konusundaki gerçekdışı iddialarının da yanlış bir tarih bilincinden ve perspektifinden kaynaklanan hayaller olduğu düşüncesindeyim. İşçiler eylem

yapacaksa, sınıf bir hareketlilik için olgunlaşmışsa, onu kimse engelenemez. İşçiler eylem yapmaya niyetli değilse, koşullar eylem için olgun değilse, Sayın Günsili gibi bir kahraman sendikacı bile işçilere eylem yaptırtamaz. Ayrıca bir eylemlilik saplantısı içinde olmanın da sorgulanması gerektiği kanısındayım. Sayın Günsili ile aramızda büyük görüş ayrılıkları var. Bunları tartışmak isterse, hazırım. Ancak "Bu Koç'un burada işi ne!" başlıklı yazısındaki üslubunu üzüntüyle karşılıyorum. Bu üslubun Evrensel Gazetesi'ne de zarar verdiği kanısındayım. Keskin sirke küpüne zarar. Yazarları düşünce açıklama ve savunma yerine, hakareti ve gerçekdışı iddiaları öne çıkaran bir gazetenin haberlerine ve yorumlarına duyulan güvenin de sarsılacağı inancındayım. Ayrıca, bağırarak konuşmayı başarılı eleştiri zannedenlere hep acımişimdir. Hakaret ederek veya düzeysizce yazarak karşısındakini zor duruma soktuğunu zannedenler için de benzer duygular taşıyorum.

Biraz Ciddiyet, Lütfen²⁰⁹

TÜRK-İŞ'in tüm emekçileri kapsayacak bir parti kurma tartışması belirli çevrelerin olağanüstü ilgisini çekti. Ancak bazan bu konuda yazılanlar, yapılan değerlendirmelere duyulan güveni tümüyle ortadan kaldıran çok ciddi maddi hatalarla dolu.

Nokta Dergisi'nin 12 Ocak 1997 günü yayınlanan sayısında "TÜRK-İŞ siyasi parti kuracak mı?" başlıklı bir yazı var. Kendisiyle görüşülen kişilerden Yeraltı Maden İş Sendikası Genel Başkanı ve DİSK Yönetim Kurulu üyesi Çetin Uygur şöyle demiş:

"Bizden önceki sendikacıların ve büyüklerimizin bize anlattığı kadarıyla: 1946'larda İsmet İnönü, sonradan tarihe TÜRK-İŞ'in kurucuları olarak geçecek olan insanları çağırdığında, hepsinin dizleri titreyerek, 'acaba bizi neden çağırdı?' korkusunu taşıyarak gittikleri Çankaya Köşkü'nde İnönü, 'Amerikan keferesi bir sendika istiyor. Adı da Türk-İş mi olacaktı neymiş,' deyip, 'gerekeni yapın' direktifini vererek yukardan aşağıya kurduttuğu bir örgüttür Türk-İş."

Sendikal hareketin tarihiyle bir parça uğraşan biri olarak, zeki ve akıllı başında bir insan olduğumu bildiğim Çetin Uygur'un böyle bir değerlendirmeyi nasıl yaptığını bir türlü anlayamadım. Bilindiği gibi, TÜRK-İŞ 31 Temmuz 1952 tarihinde kuruldu. Yine bilindiği gibi, İsmet İnönü 14 Mayıs 1950 seçimlerinden sonra iktidardan ve Çankaya Köşkü'nden ayrıldı. 1952 yılında Pembe Köşk'te oturuyordu. TÜRK-İŞ'in 1952 yılında Cumhurbaşkanı sanılan İnönü'nün talimatıyla kurulduğu gibi çok ilginç bir iddiayı ilk kez Çetin Uygur'dan duydum.

1980 öncesinde sosyalist solda saygın bir isim, Lenin'in bir konudaki görüşünden söz ederken, "Lenin böyle bir şeyi hiçbir yerde yazmamıştır; özel sohbetlerinde bile bunu söylememiştir," diyebilmişti de, herkes uzun süre gülmüştü. TÜRK-İŞ'i kuranların İnönü'nün önüne "dizleri titreyerek" gittiği iddiasını okuyunca aklıma bu sözler geldi. Ayrıca, TÜRK-İŞ'in adını Amerikalılar koymadı. TÜRK-İŞ'in isim babası, o yıllarda TÜRK-İŞ'le çok yakın ilişkisi olan ve daha sonraki yıllarda DİSK Genel Sekreterliği yapan Kemal Sülker'dir.

Aynı yazıda Çalışanlar Partisi'ne ilişkin iddialar da tümüyle tutarsız.

Bir yerde şöyle deniliyor: "Türk-İş dönem dönem bir işçi partisine ihtiyaç var diyerek, Çalışanlar Partisi'ni kurmak istediğini çeşitli şekillerde deklare etti. Hatta kurucuları ve yöneticileri arasında birçok sendikacının bulunduğu Türkiye İşçi Partisi'nin en güçlü olduğu dönemlerde dahi."

Söz konusu yazıda, Sayın Toktamış Ateş'in de "Türk-İş'in Çalışanlar Partisi adıyla bir parti kurma girişimi, daha Türk-İş'in kurulduğu günlerde ortaya atılan bir düşüncedir," dediği ileri sürülüyor.

TÜRK-İŞ'in ve bağlı sendikaların yöneticileri dönem dönem parti kurmaktan söz ettiler. Ancak Çalışanlar Partisi adıyla gündeme gelen bir girişim vardır. Çok kabaca, 1961 yılı Aralık ayından 1962 yılı ilkbaharına kadarki dönemde, Seyfi Demirsoy, Yön Dergisini yayınlayan Doğan Avcıoğlu ekibi ile birlikte Çalışanlar Partisi kurma girişiminde bulundu. Yön Dergisi'nin milliyetçi sosyalist bir çizgiyi açıkça savunmaya başlamasından sonra, Seyfi Demirsoy ve arkadaşları bu girişimden vazgeçtiler.

Bu girişim, TİP'in en güçlü olduğu dönemlerde değil, TİP'in daha kimliğini belirleyemediği bir dönemde gündeme geldi. TİP, 11 sendikacı ve Kemal Türkler'in şoförü tarafından 13 Şubat 1961 günü kuruldu. Programı, kurulmasından 6 ay sonra hazırlandı. İşçilerden ve aydınlardan kopuk bir sendikacılar partisiydi. Sendikacılar, TİP'i teslim edecekleri bir kişi aradılar. Oldukça uzun bir listeden M.A.Aybar seçildi ve 9 Şubat 1962 tarihinde M.A.Aybar'ın genel başkanlığı ile birlikte TİP, kuruluşundakinden tümüyle farklı bir yol izlemeye başladı. Çalışanlar Partisi girişimi, TİP'in büyük bir çaresizlik içinde olduğu ve devredilecek bir aydın arandığı günlerde gündeme geldi. TÜRK-İŞ'in kurulduğu günlerde (31 Temmuz 1952) bir Çalışanlar Partisi kurma girişimini ise, bu döneme ilişkin orijinal belgeleri epey taramış ve 2 ciltlik **Belgelerle TÜRK-İŞ Tarihi**'ni hazırlamış olmama karşın, ben hiçbir yerde görmedim.

TÜRK-İŞ'in, bugün tabandan gelen bir eğilim doğrultusunda gündeme getirdiği tartışmaları beğenebilirsiniz veya beğenmeyebilirsiniz. Ancak bu konuda görüş bildirirken biraz tarih kitabı karıştırmakta yarar var. Yoksa, Çankaya Köşküyle Pembe Köşkü karıştırır, 1952 yılında Cumhurbaşkanı yaptığınız İnönü'ye "dizleri titreyen" sendikacılar aracılığıyla TÜRK-İŞ kurdurtursunuz.

²⁰⁹ 19.1.1997, **Aydınlık**.

Kamu Çalışanlarının Sendikal Hakları ve TİSK²¹⁰

Kamu çalışanları 1990 yılından itibaren sendikalarını kurdular ve 8 Aralık günü de Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu tüzel kişilik kazandı. Hükümetlerin yıllardır yineledikleri vaatlerine karşın, kamu çalışanlara hala sendikal haklarına kavuşamadılar.

Bilindiği gibi, Türkiye tarafından onaylanmış ILO Sözleşmeleri, kamu çalışanlarına dört temel hakkı tanımıştır. 87 sayılı Sözleşme, örgütlenme ve grev haklarını; 98 sayılı Sözleşme, toplu pazarlık hakkını; 151 sayılı Sözleşme ise bireyler olarak siyasal faaliyette bulunma hakkını güvence altına almaktadır.

Kamu çalışanlarına bu hakların tanınmasının önündeki en büyük engel kimdir?

Kamu çalışanları sendikalarının yazı ve açıklamalarında bu konuda Hükümet suçlanmaktadır. Halbuki, Hükümetlerin bu konuda aldığı tavırın arkasında, uluslararası ve yerli sermaye bulunmaktadır.

Sermaye, iki temel nedenden dolayı, bu haklara karşı çıkmaktadır.

Kamu çalışanlarının örgütlenmesi ve bu sendikal ve siyasal hakları etkin bir biçimde kullanması, ülkemizde demokrasinin daha da yerleşmesi anlamına gelecek, sermayenin gücünü ve etkinliğini sınırlandıracaktır.

Kamu çalışanlarının örgütlenmesi, ücretlerinin artırılması ve çalışma koşullarının daha da geliştirilmesi sonucunu doğuracaktır. Bu ise, devlet bütçesinden sermayeye aktarılabilecek kaynakların azalmasına yol açacaktır. Ayrıca, özel sektör işçilerinin kamu çalışanlarının ücret ve çalışma koşullarına imrenerek mücadeleye girmesi de söz konusudur.

Bu durumda, IMF de, Türkiye'deki işverenler de, demokrasi konusundaki çeşitli açıklamalarına karşın, kamu çalışanlarının sendikal ve siyasal haklarının karşısındadır.

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nun 16-17 Aralık 1995 günleri toplanan genel kuruluna sunulan çalışma raporunda bu konuda şunlar söylenmektedir²¹¹:

"Konfederasyonumuza göre, memurların kuracakları örgütler, işçilerin kuracakları sendikalar değildir, görev ve yetkileri ile sorumlulukları ayrıdır. Memur örgütleri, adı ne olursa olsun, işçilerin kuracakları sendikalardan farklı olacaklardır ve ülkemiz şartları açısından böyle olmalarında da büyük yarar vardır..."

"Kamu görevlileri sendika ve üst kuruluşlarının, 2821 sayılı Yasaya göre kurulmuş olan işçi sendika ve konfederasyonları ile ortak hareket etmeleri, dayanışma içinde olmaları, yaptıkları greve destek vermeleri, mali yardımda bulunmaları ve mali yardım almaları da önlenmelidir."

TİSK'in bir başka yayınında da şunlar söylenmektedir²¹²:

"Devletin asli ve sürekli görevlerinin devamlılığı açısından kamu görevlilerine toplu iş sözleşmesi ile grev hakkının tanınmasını, hem ülke şartları hem de Anayasamızın hükümleri karşısında mümkün görmüyoruz. Kamu görevlileri sendikalarına üyeleri adına toplu pazarlık görüşmelerine katılmak ve toplu sözleşme bağitlemek hakkının verilmesi Anayasaya aykırılık teşkil edecektir... Memurların da toplu sözleşme yapabilme imkanına kavuşturulması ve bunun grev hakkıyla desteklenmesi, ülkemizin ekonomik ve sosyal yapısında hala Devletin büyük ağırlığının bulunduğu gerçeği karşısında tüm hayati durdurabilecek sonuçlar yaratabilecek niteliktedir."

Kamu çalışanları, onaylanmış ILO Sözleşmelerinden kaynaklanan haklarını kullanmalarının önündeki gerçek engelleri iyi öğrenmelidir.

²¹⁰ 20.12.1995, **Siyah Beyaz.**

²¹¹ TİSK, **19. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu**, Ankara, 1995, s.148, 149.

²¹² TİSK, "Kamu Görevlilerinin Örgütlenmesine İlişkin TİSK Görüşü," **İşveren**, Mart 1995, s. 6-7.

İşyerlerinde İşçi-Memur Bütünleşmesi²¹³

Türkiye'nin günümüzdeki ilginçliklerinden biri, ücretlilerin önemli bir bölümünün "memur" ve "sözleşmeli personel" statülerinde istihdam edilmesidir. "Memur" kavramı, devlet adına yetki kullanan insanlar için doğrudur. Bu kişilerin farklı sorumlulukları vardır. Farklı bir statüye tabi olmaları da doğaldır. Ancak Türkiye'deki durum böyle değildir.

Ülkemizde sendikaların geçmişteki önemli hatalarından biri, "işçi" ve "memur" sınıflandırması yaparken, bu ölçütü değil, "beden çalışma" ölçütünü kullanmış olmalarıdır. 1970'li yıllarda işçi-memur ayrımı tartışılırken, sendikaların temel çizgisi, bedenen veya ağırlıklı bedenen çalışanların "işçi", "fikren" çalışanların da "memur" statülerinde çalıştırılmalarını savunmak olmuştur. Bu temel yanlış değiştirilmelidir. "Memur" kavramı, devlet adına yetki kullanmak olarak algılanmalı ve uygulanmalıdır.

Ülkemizde memurlar, Cumhuriyetin kurulmasından sonraki yaklaşık 30 yıllık dönemde Türkiye işçi sınıfı içinde işçi aristokrasisi olarak yer aldı. Memurların bu dönemde önemli ayrıcalıkları vardı. Günümüzde sosyal devlet anlayışı içinde savunduğumuz birçok hak, bu dönemde memurlara tanınmıştı.

Memurlar 1950'li yıllardan başlayarak bu ayrıcalıklarını yitirdiler. Daha doğrusu, bir dönem yalnızca memurlara ayrıcalık olarak verilmiş bazı haklar, işçi sınıfının diğer kesimlerine de yaygınlaştırıldı. Özellikle 1963 yılında grev haklı toplu pazarlık düzenine geçilince, işçiler, toplu iş sözleşmeleri aracılığıyla önemli kazanımlar elde ettiler.

Bugün artık "işçi", "memur" ve "sözleşmeli personel" ayrımları, işçi sınıfı içindeki nesnel bir bölünmenin ifadeleri olmaktan çıkmıştır. İşçi sınıfı giderek daha da homojen bir yapıya kavuşmaktadır.

Ancak işyerlerinde işçi ve memur statülerinde çalışanlar arasında geçmişten kalan bazı uyumsuzlukların tam olarak ortadan kalktığını söylemek, ne yazık ki, olanaklı değildir. Aksine, özellikle 1991 toplu iş sözleşmelerinde kamu kesimindeki sendikacı işçilerin aldıkları oldukça yüksek oranlı zamlar ve eski ayrıcalıklı konumlarını yitirmiş memurlara karşı bazı işçilerin takındıkları bazı tavırlar, bu uyumsuzlukları daha da artırmıştır. Bazı memurların bu duruma tepki içinde işçi ücretlerinin yüksekliğinin kendi sıkıntılarının sorumlusu olarak gösteren propagandanın etkisinde kalmaları ve işçiler aleyhinde açıklamalar yapmaları da yeni sorunlar yaratmıştır.

Kamu kesiminde örgütlü işçilerin çok büyük bir bölümünü temsil eden TÜRK-İŞ ve bağlı sendikaları ile KESK ve bağlı sendikaları arasında birçok alanda işbirliği ve güçbirliği yapılmıştır ve yapılmaktadır. Özellikle aynı uluslararası işkolu federasyonlarına üye sendikalar, örnek bir yakınlaşma sağlamıştır. Bu konuda karda iz açan ve tüm işkollarına örnek olması gereken bir girişim, Uluslararası Ulaştırma İşçileri Federasyonu'nun Türkiye'deki üyelerinin oluşturduğu koordinasyon komitesi ve bunun etkinlikleridir. TÜRK-İŞ'e bağlı Demiryol-İş, Denizciler, Tümtis, Liman-İş ve Hava-İş Sendikaları ile KESK üyesi Birleşik Taşımacılık Çalışanları Sendikası (BTS) bu işbirliğini sağlamada çok başarılıdır.

Sendikalar arasındaki bu zorunlu işbirliğini daha da geliştirmenin yolu, işyerlerinde yakınlaşmayı artırmaktan geçmektedir. Bazı işyerlerinde işçi, memur ve sözleşmeli personel statülerinde çalışan ücretliler arasındaki sorunlar asgariye inmiştir. Örneğin yukarıda sözü edilen sendikaların örgütlü olduğu işyerlerinde sorunların çok daha az olduğu bilinmektedir. Ancak birçok işyerinde bu sorunlar hala vardır.

İşçi sınıfının işyerlerindeki bütünlüğünün sağlanmasında bazı sembolik davranışların önemli olduğu kanısındayım. İşyerlerinde, memurların ayrıcalıklı dönemlerinden kalan bazı ufak alışkanlıklar hala sürmektedir. Bu alışkanlıklar, geçmiş dönemlerin kısa dönemli çıkar farklılıklarını ve saflaşmalarını sürekli olarak akla getirmekte, sorunların çözülmesini zorlaştırmaktadır. Kamu çalışanları sendikaları, artık önemini yitirmiş olan ve ancak eski sorunlu dönemlerin izleri olarak devam eden bazı alışkanlıkların kaldırılması konusunda üyelerini ikna edebilirlerse, işyerlerindeki bütünleşme daha da artacak, sendikalar ve konfederasyonlar düzeyindeki işbirliği daha da gelişecektir.

İşçilerin ve memurların ayrı yemekhanelerde veya aynı yemekhanede ayrı bölümlerde yemek yemesi, memurların masalarına beyaz örtü örtülmesi, memur ve işçi lokallerinin ve misafirhanelerinin ayrı ayrı olması, ayrı tüketim kooperatiflerinin ve konut kooperatiflerinin oluşturulması, "mide bulandıran sinek" misali, küçük ancak bazan önemli olabilen uygulamalardır. Eski dönemin farklı hak düzeylerini ve kısa dönemli çıkar farklılıklarını yansıtan bu ve benzeri uygulamaların kamu çalışanlarının bilinçli çabaları ve kararlarıyla sona erdirilmesinde büyük yarar vardır.

²¹³ 10.4.1996, **Siyah Beyaz.**

Sendikalar Özelleştirmeye Neden Karşı Çıkmak Zorundadır?²¹⁴

Özelleştirme ülkemizde çok yanlış tartışılıyor.

Özelleştirme yalnızca KİT'lerin satışı değildir. Özelleştirme, insana, devletin görevlerine, insanla devlet ilişkilerine ayrı bir bakış açısıdır.

Özelleştirme öncelikle "sosyal devlet" anlayışının reddidir. "Devlet baba değildir, vatandaşına iş bulmak zorunda değildir" anlayışı, özelleştirmedir.

Kamuya ilişkin işlerin kamu kesiminin olanaklarıyla değil de, taşeron eliyle yaptırılması özelleştirmedir. Taşeronlar da genellikle yerli ve yabancı kaçak işçi çalıştırırlar. Kamu kesiminde yapılabilecek üretimin ihale yoluyla özel sektör işyerlerinde yaptırılması da özelleştirmedir.

Kamu kesimine kaynak aktarmayarak bu kuruluşları özel bankalardan yüksek faizlerle borç almak zorunda bırakmak; buna karşılık kamu bankalarının kaynaklarını özel sektöre batık kredi olarak vermek, özelleştirmedir.

Devletin piyasaya düzenleyici olarak müdahale etmemesi, piyasa kuralları adı altında tekelci işletmelerin piyasada hakimiyetinin kurulmasına olanak tanımak, özelleştirmedir.

İşçilerin, memurların, emeklilerin, işsizlerin, küçük esnaf ve sanatkarın ve küçük üretici köylülerin kullandığı temel tüketim mallarına devletin destek vermesine ve bu malları ucuza satmasına son verilmesi, özelleştirmedir.

Kamu kurum ve kuruluşlarının, vatandaşa hizmeti değil de, kar etmeyi ana hedef kabul etmeye başlaması, kamuya ait işletmelerin işletme hakkının özel sektöre devredilmesi, özelleştirmedir.

Sosyal Sigortalar Kurumu'nu kasıtlı olarak batırdıktan sonra, özel sigortacılığın teşvik edilmesi, özelleştirmedir.

Devlet hastanelerine ve sağlık ocaklarına, SSK hastanelerine yeterli kaynak aktarmayarak, özel sağlık kuruluşlarının teşvik edilmesi, özelleştirmedir.

Devletin eğitim harcamalarının kısılması, herkesin sahip olduğu para kadar eğitim görebilmesi de özelleştirmedir.

Devletin işçiyi koruyucu mevzuatı uygulamaktan kaçınması, kaçak işçiliğin yaygınlaşması da özelleştirmedir.

KİT'lerin satılması da özelleştirmedir.

4046 sayılı Yasa, kamu mallarının satılmasını, kiralınmasını, işletme hakkının devredilmesini, v.b. düzenlendi. Son haftalarda tartışılan ana konu da bazı KİT'lerin satılması. Ancak asıl tartışılması gereken, KİT'lerin satılmasını da içeren daha geniş kapsamlıya özelleştirmedir.

Özelleştirme, sermaye ile ücretli emek arasındaki ilişkide çok temel bir nitelik değişiminin sonucudur. Yukarıda anlatılan geniş kapsamıyla özelleştirme, ancak sermayenin ücretli emeğe karşı tavrındaki bu nitelik değişimi çerçevesi içinde ele alındığında anlam kazanır.

Devlet, ücretlilere iki açıdan yararlı olabilir.

Devlet, işveren karşısında tek başına kaldığında ekonomik olarak zayıf konumdaki işçiyi koruyucu yasalar çıkarır.

Devlet, işçiyi çeşitli tehlike ve sıkıntılara karşı koruyan bir sosyal güvenlik ve sosyal yardım ağı oluşturur; işsize iş bulur; iş bulmadığına işsizlik sigortası ve devlet yardımı sağlar; eğitim, sağlık, toplu konut, toplu ulaşım gibi alanlarda destek verir, v.b..

İşverenler, 20. yüzyılda ve özellikle de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yaklaşık 30 yıllık dönemde, işçi örgütlerinin gücüne, komünizm korkusuna, ekonomik büyümeye, işsizliğin azalmasına bağlı olarak, bu alanlarda tavizler vermeyi kabullendiler.

Ama 1970'li yıllardaki ekonomik bunalımla birlikte, sosyal devletin ve gelişkin bir sosyal güvenlik sisteminin yükü, işverenleri rahatsız etmeye başladı. Sermaye, sosyal devletin sona erdirilmesini talep etti.

Özelleştirme, sermayenin bu ilk saldırı dalgasının ana silahıydı. Özelleştirmeyle birlikte sendikasılaştırma geldi. Özellikle iş güvencesinin bulunmadığı ve işsizliğin arttığı ülkelerde, özelleştirilen kuruluşlar genellikle sendikasılaştırıldı.

Sovyetler Birliği ve Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde sosyalizm doğrultusundaki modelin çökmesinin ve işsizliğin yapısal bir nitelik kazanmasının ardından, sermaye daha da pervasızlaştı. Sermaye, işçiyi koruyucu mevzuata da tahammül edememeye başladı. Örneğin, taşeronlaşmanın ve ona bağlı olarak kaçak işçiliğin yaygınlaşması, esnek çalışma türlerinin geliştirilmesi ve eve-iş-verme uygulamalarının artması, işçiyi koruyucu mevzuatın etkisiz kılınması ve sendikalaşmanın tümüyle önlenmesi çabasıdır.

Özelleştirme, ücretli emek ile sermaye arasındaki ilişkide niteliksel olarak çok farklı bir dönemde sermayenin çok kapsamlı bir saldırı aracıdır. Sendikalar ve işçi sınıfı, yüzyılı aşkın bir sürenin kazanımlarını koruyabilmek için, varolabilmek için, özelleştirmeye karşı çıkmak zorundadır.

²¹⁴ 20.5.1995, **Siyah Beyaz**.

Yağmaya Ortak Bulundu²¹⁵

Dünya Bankası tarafından 1992 yılında yayınlanan **Özelleştirme: Deneyimden Çıkan Dersler** isimli kitapta şöyle deniliyordu²¹⁶: "Özelleştirme için destek sağlamak amacıyla, ücretlilerin mülkiyete katıldıkları programlar kullanılabilir." "Özelleştirmeden korkan veya özelleştirmeye karşı çıkan işçilere, yeni özelleştirilmiş şirketlerde parasız veya düşük bedelli hisse senedi biçiminde 'tatlandırıcılar' sağlanabilir."

Dünya Bankası uzmanlarının bu yazdıkları önemli bir birikimin yansımasıdır. Hükümetin özelleştirme konusundaki son adımları bu evrensel deneyimler ışığında planlanmış ve programlanmıştır. Bu oyunda rol alan HAK-İŞ'in Karabük ve Et-Balık özelleştirmeleri konusundaki tavrı ise, birçok açıdan ibret vericidir, tehlikelidir.

HAK-İŞ'çilerle konuştuğunuzda, Konfederasyon'un ve bağlı sendikaların bu "iş"te doğrudan bulunmadığını, bu "iş"e yöneticilerin girdiğinden söz ediyorlar. Yine geleneksel hile-i şeriye, yine takiiye.

Türkiye'deki özelleştirme, ülkemiz sermayesinin rantiyeye ve vurguncu niteliğine bağlı olarak, tam bir yağma biçiminde sürüyor ve, engellenemezse, sürecek. Bu yağmaya bugüne kadar karşı çıkan en etkili güç, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketiydi. Hükümet özelleştirmeyi ve işyeri kapatmalarını IMF'nin istediği hızda bugüne kadar gerçekleştiremediyse, bunda en büyük pay, eksiği gediğiyle, sendikalarımızdır, TÜRK-İŞ'indir, Demokrasi Platformu'nundur.

Yağma bundan sonra hızlanacaktır. HAK-İŞ'e de bu yağmadan bir pay veriliyor. Yağmaya "küçük ortak" bulununca, devleti uluslararası ve yerli tekelci sermayenin yağmalaması çok daha kolay gerçekleştirilecek. HAK-İŞ, bazı yöneticileri aracılığıyla, yalnızca arsa değeri 11,3 trilyon lira tahmin edilen Et-Balık'ı, 24 ay sonra ödenmek üzere 1,5 trilyon liraya satın alıyor²¹⁷. Bunu kabul etmek, devletin yağmalanmasından pay almayı kabullenmektir. Bu yağmaya ortak olan, diğer kamu kurum ve kuruluşları uluslararası ve yerli tekelci sermayeye yağmalatılırken veya peşkeş çekilirken, nasıl ses çıkarır? Yağmadan payı verilenin ses çıkarmaya niyeti olur mu, ses çıkaracak hali kalır mı?

Sermaye bu kez de çok akıllı oynadı. Demokrasi Platformu Başkanlar Kurulu'nun 8 Şubat 1995 günü yapılan toplantısında, tüm örgütlerin genel başkanları HAK-İŞ'i sert biçimde eleştirdi ve yağmadan pay alma tavrının Demokrasi Platformunun ilkelerine ve genel sendikacılık anlayışına tümüyle ters düştüğünü anlattı. HAK-İŞ ise, tüm örgütlerin böylesine sert bir tepkisiyle karşılaşınca, Demokrasi Platformu Başkanlar Kurulu toplantısı sonrasında, hiç de inandırıcı olmayan başka bahaneler öne sürerek, Demokrasi Platformu'ndan çekildiğini açıkladı.

Sermayenin bu oyununun diğer bir yüzü de, sendikacılık hareketini halkın gözünde itibarsız kılmaktır. Sermayenin denetimi ve güdümündeki kitle iletişim araçları, sendikalı işçilerin mutlu bir azınlık oluşturduğu ve halkımızın ve ülkemizin sorunlarının kaynağı olduğu yalanlarını yıllardır yineliyor. HAK-İŞ'in yağmadan pay almasıyla birlikte, sendikalar ve sendikalı işçiler halkımızın gözünde yağmacılarla ve soyguncularla aynı grupta yer alacaktır. Demokrasi ve sendikal haklar için verilecek mücadelede halkın desteği tümüyle ortadan kalkacaktır.

HAK-İŞ'çiler bir başka konuda daha takiiyecilik yapıyor. HAK-İŞ Genel Başkanı Necati Çelik, işçilerin mülkiyete katılması "ilerici" bir adımmış gibi "sol"dan destek istedi. Halbuki Karabük ve Et-Balık'ta HAK-İŞ'in desteklediği ve içinde yer aldığı uygulamaların ilericilikle ilgisi alakası yoktur. Bunlar, sermayenin olduğu kadar, şeriatçıların da işçi-işveren çelişkilerini yoketmek için önerdikleri modeldir.

İslamcı düşünürler, "emeğin ücret alması yerine işletmeye ortak olarak girmesi ve hasıladan pay alması sistemi"ni savunmaktadır²¹⁸. Pakistanlı İslamcı düşünür Fazlurrahman ise şunları söylemektedir²¹⁹: "İşçiler daimi adaletsizlikten şikayet ederlerse, işçileri iktisadi teşebbüste, sanayide diyelim, hisse sahibi etmek iyi olacaktır. Şimdiye kadar bütün söylediklerimin ışığında İslam için, bu tedbirlerden daha makul bir şey olamaz."

HAK-İŞ 1976-1980 döneminde MSP ile yakından bağlantılıydı ve açıkça İslamcı bir çizgi izledi. 12 Eylül sonrasında askeri darbeyi destekledi ve 1986 yılına kadar İslamcı çizgisini açıkça sürdürdü. 1986-1989 döneminde bu tavır değişti, İslamcı çizgi inceltildi ve 1989 sonrasında HAK-İŞ'te şeriatçılık veya köktendincilik, İkinci Cumhuriyetçi bir görünüm altında savunuldu. "Laiklik, demokrasi ve cumhuriyet" kavramlarına Anatüzüğünde yer vermeyen HAK-İŞ, İkinci Cumhuriyetçi ittifak içinde demokrasi havarisi rolüne soyundu, "demokrat" ve "çağdaş" bir görünüm kazanmaya çalıştı. Oldukça da başarılı oldu. Demokrasi Platformu içinde yer aldı. Dışlanmamak için 1994 yılında 1 Mayıs bildirisinde "laiklik"in altına imza bile attı. Ama dananın kuyruğu Et-Balık özelleştirmesinde kopuyor.

HAK-İŞ'i zor günler bekliyor.

²¹⁵ 11.2.1995, **Aydınlık**.

²¹⁶ Kikeri, S., Nellis, J., Shirley, M., **Privatization, The Lessons of Experience**, World Bank, Washington, D.C., 1992, s. 60 ve 76.

²¹⁷ Milliyet, 8.2.1995.

²¹⁸ Aydemir, S., "İşçi İşveren İlişkileri Mukayeseli Sistem Analizi, İslami İlimler Araştırma Vakfı, **Mukayeseli Hukuk ve Uygulama Açısından İşçi-İşveren Münasebetleri**, İSAV Yay., İstanbul, 1990, s.21.

²¹⁹ Aktaran, Akyüz, V., "Devlet ve İşçi-İşveren İlişkileri," İSAV Yay., 1990, s.203.

Özel Limancılık²²⁰

Sermayenin ulusötesi nitelik kazandığı bir dönemde az gelişmiş ülkelerde ulusal devletleri zayıflatma politikasının bir unsuru da, limanların özelleştirilmesidir.

Her özelleştirmenin farklı alanlarda ve boyutlarda etkileri söz konusudur. Limanların özelleştirilmesi de, uluslararası tekelleri sermayenin ulusal devleti zayıflatması açısından karmaşık etkiler yaratacak bir girişimdir.

Limanların özelleştirilmesi iki yoldan sürdürülmektedir. Birinci yol, özel limanların teşvik edilmesidir. İkinci yol, kamu limanlarının özelleştirilmesidir.

Özel limanların teşvik edilmesinde ilk adım 1989 yılı sonlarında atılmıştır. 1970'li yıllardan itibaren deniz kıyısında veya yakınında kurulu çeşitli işletmeler, yükleme-boşaltmada kolaylık açısından, kendilerine ait özel iskeleler kurmuştu. 1989 yılı sonlarında çıkarılan bir Bakanlar Kurulu kararı ile, özel kişi ve kuruluşların kurdukları bu tür iskele ve limanların üçüncü kişilere hizmet verebilmesine izin verilmiştir. 1992 yılında faaliyete geçen Gemlik Gempört limanı ve ardından Altaş Ambarlı Liman Tesisleri, bu alanda önemli girişimlerdir. Önümüzdeki yıllarda DeGeRe Grubu İzmit Dilovası'nda Belde Liman İşletmeleri'ni kuracaktır. Yahya Demirel de İzmit'in Yeniköy'ünde Dempört ismiyle büyük bir liman kurma hazırlığındadır²²¹. Belirtilenlerin dışında 54 işletmenin limanı veya iskelesi, üçüncü kişilere hizmet vermektedir.

Diğer taraftan, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın raporuna göre, önümüzdeki dönemde özelleştirme kapsamına alınması düşünülen kuruluşlar arasında, TCDD limanları da bulunmaktadır.

Limanlar, yalnızca ülke içindeki yük taşımacılığı açısından önemli değildir. Limanlarda asıl önemli olan, bir ülkenin egemenliğinin göstergelerinden biri olan gümrük işlemleridir. Avrupa Birliği ile gümrük birliğine girilmesinin bu işlemlerin önemini azalttığı ileri sürülebilir. Ancak bu görüşe katılmak olanaklı değildir.

12 Eylül öncesinde Türkiye'ye kaçak olarak silah, sigara ve diğer malların sokulmasında özel işletmelerin iskelelerinin kullanıldığı iddiaları gündeme gelmiştir. Kamu limanlarında gümrükçüler, güvenlik görevlileri ve liman görevlileri vardır. Kamu limanları aracılığıyla kaçak mal sokulması çok zordur. Hayali ihracatın önlenmesinde, ihracatın kamu limanları aracılığıyla gerçekleştirilmesi önemli bir rol oynamıştır.

Özel limanlarda ve iskelelerde ise gümrük düzeni yoktur. Özel limanlarda gümrük güvenliğinden 1-2 gümrük görevlisi ile genellikle bu işin uzmanı olmayan birkaç jandarma sorumludur. Özel limanların yapımı sırasında gümrük önlemleri hiç düşünülmediğinden, buraların kötüye kullanılması son derece kolaydır. Ayrıca, özel limanlarda mal boşaltıldığında gemi manifestolarının düşük gösterildiği, böylece liman hizmeti ücreti tarifeleri üzerinden devlete ödenecek payın düşürüldüğü ve ithalattaki gümrük vergisinden de kaçırıldığı iddiaları yaygındır.

Özel liman ve iskeleler aracılığıyla ithalat ve ihracatın yasaklanmaması durumunda, Türkiye'ye kaçak mal girişinin artacağı ve devletin gümrük vergisi gelirinin daha da düşeceği yaygın kabul gören bir görüştür.

Limanların özelleştirilmesi ve özel limancılığın teşvik edilmesi, uluslararası tekelleri sermayenin ulusal devletleri tasfiye etme çabalarına destek veren uygulamalardır.

Özel liman ve iskelelerde çalışan işçilerin sorunları ise çok daha büyüktür.

Kamu limanlarında çalışan işçiler sigortalıdır ve Liman-İş Sendikası üyesidir. Özel liman ve iskelelerde çalışan işçiler ise tümüyle sendikasızdır, çok büyük çoğunlukla sigortasızdır. Bu işçiler ancak iş olduğunda götürü iş olarak çalışmakta, bir iş kazası durumunda eski tarihle sigortalanmaktadır.

Özelleştirme yalnızca kamu mallarının yağması değildir. Özelleştirme, ulusötesi sermayenin az gelişmiş ülkelerdeki hakimiyetinin daha da geliştirilmesinin önündeki engellerden biri olan ulusal devletin zayıflatılması ve parçalanmasının bir aracıdır. Limanların özelleştirilmesi ve özel limancılığın teşviki ise bu açıdan daha da önemlidir.

²²⁰ 20.4.1996, **Aydınlık**.

²²¹ Şahin, Deniz, "Holdingler Limanlara Demir Attı," **Ekonomist**, 11 Şubat 1996.

Hasta ve Öğrenci mi, Müşteri mi?²²²

Uluslararası ve yerli tekelleri sermaye sosyal devleti yok etmeye çalışıyor. Bu saldırı yalnızca verimlilik, rasyonellik, etkenlik gibi kavramlarla açıklanamaz. Sermaye, sosyal devlet anlayışını yok ederek, tüm toplumsal ilişkilerimizi kökünden değiştirmek istiyor.

Sermayenin bu yaklaşımını en açık biçimde sağlık ve eğitim hizmetlerinde görmek olanaklıdır.

Sosyal devlet anlayışında, sağlık ve eğitim hizmetlerinin herkese parasız veya çok düşük bir bedel karşılığında sağlanması hedeflenir. Sağlık ve eğitim hizmetlerinin giderleri vergilerden veya başka kamu gelirlerinden karşılanır. Sağlık ve eğitim hizmetlerinin bu anlayışla yerine getirildiği sistemlerde, hasta ile hekim arasında para ilişkisi girmez, öğrenci ile öğretmen arasında para ilişkisi girmez.

Sağlık ve eğitim hizmetleri toplumun ana dayanaklarıdır. Hekimlik ve öğretmenlik ise diğer mesleklerden ayrı, insani özellikleri önde olan işlerdir. Bu mesleklerin insanın biçimlenmesinde büyük etkisi ve rolü vardır.

Sermaye, bu alanlardaki özelleştirme uygulamalarıyla, toplumsal ilişkileri dinamitlemektedir.

Sağlık hizmetlerinde hasta ile hekim arasında para girmediğinde, hekimin amacı hastayı iyi etmektir. Doğru olan budur. Bu ilişkide çeşitli nedenlerle aksamalar olabilir. Ancak araya para girmediği sürece, ilişki yozlaşmamıştır.

Sağlık hizmetlerinde çeşitli biçimlerdeki özelleştirmeyle birlikte, hekimle hasta arasında para girdiğinde, hastanın yerini müşteri alır. SSK sağlık tesislerindeki surtime uygulamasında da, hastanelerin kar amaçlı sağlık işletmelerine dönüştürülmesinde de, muayenehanelerde de, özel hastanecilikte de artık ilişkide belirleyici yön, müşteriliktir.

İnsan, kendisinin ve yakınlarının sağlığı için elindeki tüm olanakları seferber etmeye hazırdır. Hasta ile hekim arasındaki ilişkide para belirleyici olunca, hastanın bu zaafının istisması son derece kolaydır. Gereksiz tetkiklerden, doğumda gerek olmadan sezeryana kadar birçok para kazandırıcı işleme başvurulabilir.

Sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi, hasta ile hekim arasındaki ilişkide olması gereken güveni tümüyle yok edecektir.

Eğitim hizmetlerinde öğrenci ile öğretmen arasında para girdiğinde de öğrencinin yerini müşteri almaktadır. Özelleştirilmiş eğitim sisteminde, amaç insanların daha iyi yetiştirilmesi değil, müşterilerin memnun edilmesidir. Amacı karını azamileştirmek olan özel eğitim kurumlarındaki öğrenciler öğretmenlerinin onları en iyi şekilde eğitmeye çalıştığından nasıl emin olabilecektir? Onlara nasıl güvenebilecektir?

Kapitalizm çürüyor, çürütüyor. Sağlık ve eğitim hizmetlerinde gerçekleştirilmek istenilen ve önemli ölçüde de gerçekleştirilen özelleştirme, insanı insan olmaktan çıkarmayı amaçlamaktadır. Hastayla hekimin, öğrenciyle öğretmenin arasında para sokanlar, yarın karı ile koca arasındaki, ana babayla çocuklar arasındaki ilişkide de sevgi ve güven yerine parayı hakim kılacaklardır.

Ben müşteri olmak istemiyorum. Hastaya müşteri gibi bakan hekimlere, öğrenciye müşteri gibi bakan öğretmenlere güvenemiyorum. Bunları düşündükçe ve çevremdeki değişimi gözledikçe, insan ilişkilerinin özünü oluşturan sevgiyi ve güveni ortadan kaldıran ve toplumsal yapımızı tahrip eden özelleştirmeye daha da karşı oluyorum. Uygarlık, yalnızca otoyollar, arabalar, televizyonlar, videolar, çamaşır makineleri değildir. Uygarlık, insanların birbirini sevebilmesidir, dostluktur, birbirine güvenebilmesidir, kendi yarattığı paraya tapmaktan kurtulmasıdır. Kapitalizm özelleştirmeyle uygarlığı yok etmektedir.

Özelleştirme ve İş Kazaları²²³

Bir süre önce bir uluslararası sendikal toplantıda bir Macar sendikacı, Macaristan'da özelleştirme sonrasında iş kazalarının arttığını söyledi. Özellikle işletmelerin küçültülmesinin ve rekabete giren işverenlerin gerekli önlemleri almamasının iş kazalarını artırdığını açıkladı.

Özelleştirmenin bu boyutu genellikle gözlerimizden kaçtı.

Sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi, ülkede genel sağlık durumunda bir gerilemeye yol açmaktadır. Sağlık hizmetlerinin kar amacı olmaksızın kamu tarafından gerçekleştirildiği durumlarda, koruyucu hekimlik çok önemlidir. Kamu, kişinin hastalanmasını önleyerek sorunu çözmeye çalışır. Sağlık hizmetleri özelleştikçe, koruyucu hekimlik önemini yitirir. Sağlık hizmetinin en kolay "satılacağı" kişi, hasta olanlardır. Özel sektör için, hastalığın önlenmesi değil, hastalanmış kişinin hastane açısından en karlı olacak biçimde tedavi edilmesi esastır. Bu nedenle, sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi hastalıkları artırır.

İşyerlerinin özelleştirilmesi ise, çeşitli etmenlere bağlı olarak, iş kazaları ve meslek hastalıklarını artırır.

Her ülkede işçi sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin mevzuat vardır. Bu mevzuat genellikle kamu kesiminde etkili bir biçimde uygulanır. Özel sektör işyerlerinin büyük bir çoğunluğunda ise, mümkün olduğunca uygulanmaz.

Kamu kesiminde bu mevzuatın genellikle uygulanmasının nedeni, kamu işletmelerinin yöneticilerinin yasalara gösterdiği veya göstermek zorunda kaldığı saygı ve işçilerin sendika üyeliği nedeniyle fiilen sahip oldukları iş güvencesidir. İşletme yöneticisi memurlar, yasal yükümlülüklerini yerine getirme konusunda duyarlıdır. İşçiler ise, sendikalaşma sayesinde fiilen sahip oldukları iş güvencesi sayesinde, bu konudaki haklarını talep edebilirler.

Özelleştirilen işletmelerde işverenin tavrı da, işçinin de değişir.

İşveren, karını azamileştirme çabası içinde, "gereksiz" gördüğü önlemlerde kısıntıya gitmeye çalışır. Yoğunlaşan rekabet koşullarında bu konuda daha da kararlı davranır. Eğer Türkiye'de olduğu gibi, bir gümrük birliği söz konusuysa, giderlerin kısılacağı ilk alan, işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemleridir. Meslek hastalıklarının önlenmesine yönelik önlemlerin kaldırılmasının etkileri genellikle çok sonraları ortaya çıkacağından, bu alandaki önlemler iyice "gereksiz" görülür.

Özelleştirmeyle birlikte sendikasılaştırma yaygın bir uygulamadır. İşyerinde sendikanın örgütlü olduğu durumlarda yürürlükteki mevzuatın uygulanması daha kolay sağlanır. Sendikasılaştırmayla birlikte, yürürlükteki işçi sağlığı ve iş güvenliği mevzuatının uygulanması hemen hemen tümüyle işverenin insafına terkedilir.

Özelleştirmeyle birlikte, kamu kesimindeki işçilerin fiilen sahip oldukları iş güvencesi ortadan kalkar. Türkiye'de işçinin geçerli bir nedene dayanmaksızın işten çıkarılmasını engelleyen bir düzenleme olmadığından, işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerinin alınmasını gündeme getiren bir işçi, işverenin kurbanı olur.

Özelleştirmenin biçimleri arasında taşeronlaşma, ormancılıkta vahidi fiyat uygulaması ve fason üretim veya götürü iş bulunmaktadır.

Bu uygulamalarla birlikte bir taraftan kaçak işçilik, diğer tarafından kendi hesabına çalışma yaygınlaşır. Kaçak biçimde çalışan işçinin en basit işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerini aldırması olanaklı değildir. Kendi hesabına çalışma görünümü altındaki ücretli çalıştırmada ise, işçinin kendisi, gelirini artırmak amacıyla, işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerinden kaçmaya başlar.

Türkiye'de, işverenin kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiği ve işçinin de kendi çıkarlarını korumada güçsüz olduğu durumda, işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerinin alınmasını sağlayacak güçlü ve bağımsız bir kurum da yoktur.

Özelleştirmenin işçi sağlığı ve iş güvenliği üzerinde son derece olumsuz etkileri olmaktadır. Ancak ne yazık ki, kaçak işçilik ve sahte "kendi hesabına çalışma" uygulamaları nedeniyle, bu olumsuzluğu ölçebilmek bile olanaklı olmayacaktır.

Tüketici Gücümüzü Kullanalım²²⁴

Tez-Büro-İş Sendikası 1976 yılı Eylül ayında Garanti Bankası'nın 34 işyerinde greve çıktı. Grev, daha sonraki günlerde 46 işyerine yaygınlaştırıldı. Sendika, işvereni zor durumda bırakmak amacıyla bankadaki mevzuatın çekilmesi kampanyası açtı. 22 günlük grev süresince 465 milyon lira çekildi. TÜRK-İŞ de, bankadaki 10 milyon liralık Ulusal İhtiyaçlar Yardım Fonu hesabını kapattı²²⁵.

Türkiye Yol-İş Sendikası'nın 1986 yılında toplanan Genel Kurulu'nda oybirliğiyle alınan kararlardan biri de şöyleydi: "Türkiye Yol-İş Sendikası İkinci Olağan Genel Kurulu, Türk-İş'in işçi haklarını çiğneyen, temel hak ve özgürlüklere karşı saygısızca davranan işverenlere karşı tüketici boykotları düzenlemesini talep eder."

Yol-İş Dergisi'nde ise, "İşverenlerin Kara Listelerine Karşı Tüketici Boykotları" başlıklı bir yazı yayınlandı²²⁶.

Kristal-İş Sendikası, 1987 yılında Toprak Holding'e bağlı Toprak Seramik A.Ş.'den işçi çıkarılmasını protesto etmek amacıyla, Toprak Holding şirketlerine karşı tüketici boykotu düzenledi²²⁷.

Coca Cola üreten İMSA A.Ş. işyerinde 1990 yılında uygulanan grev sırasında grevci 950 işçi adına yapılan açıklamada şöyle deniliyordu: "Biz, sizlerden, 950 işçinin kendi ve aileleri için vermiş olduğu bu mücadeleye destek vermek amacıyla Coca-Cola içmemenizi, bizim yanımızda yer almanızı istiyoruz."²²⁸

Türkiye Gazeteciler Sendikası ise 13 Ocak 1992 tarihinde Milliyet Gazetesi aleyhinde bir boykot kampanyası başlattı. TGS tarafından bastırılan afişlerde şöyle deniliyordu: "Milliyet Gazetesi işvereni çalışanlarına baskı yaparak sendikadan istifaya zorlamaktadır. Demokrasiye ve sendikal haklara saygısı olmayan bu gazeteyi ve yöneticilerini protesto ediyor ve siz değerli okuyucuları Milliyet Gazetesini bu davranışından dolayı boykot ederek uyarmaya davet ediyoruz."²²⁹

İşçi Partisi de, Salat Yağ Fabrikası'ndaki grevci işçilere destek vermek amacıyla, Salat yağı satın almama kampanyası açmıştı²³⁰.

Tüketici boykotları dünyanın çeşitli ülkelerinde sendikal mücadelenin bir aracı olarak kullanılmaktadır.

Türkiye'de ise, tüketici boykotları, sendikaların bu konudaki yetersizliği, üye kitlesinin bilinçsizliği ve bir ölçüde de yasalardaki bazı kısıtlama ve yasaklamalar nedeniyle, yeterince gündeme getirilmedi.

İşçi sınıfının, üretimden gelen gücü önemlidir. Siyasal alandaki gücünün önemi giderek daha fazla anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, tüketici olarak da önemli bir gücü vardır.

Tüketici olarak gücü iki biçimde kullanılabilir.

İşçi sınıfına düşmanlık eden ve en temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasını engelleyen işverenler ve sattıkları mallar teşhir edilebilir. İş kazalarının olduğu, lokavt uygulayan, işçi çıkaran, işçilerin grev yaptığı işyerlerinde ve bu işyerlerinin (varsa) bağlı oldukları holdingler tarafından üretilen mal ve hizmetlerin, milyonlarca işçi tarafından satın alınmaması, çok kolayca güçlü ve etkili bir dayanışma sağlayacaktır.

Haberleri seçiş ve sunuş biçimiyle işçilere ve sendikalara karşı düşmanca bir tavır içine giren gazetelerde ilan edilebilir.

Diğer taraftan, mal ve hizmet satın alınırken, sendikalı işçiler tarafından üretilenler tercih edilmelidir.

Bilinçli bir işçi tüketici, ithal mal hayranlığına da karşı çıkmalıdır. Özellikle kamu kurum ve kuruluşları tarafından üretilen mal ve hizmetler söz konusu olduğunda, büyük fiyat ve kalite farkları yoksa, yerli üretim yeğlenmelidir. Sendikaların bu tür kampanyalar açmaları, özellikle Gümrük Birliği'ne girilmesi öncesinde önemlidir.

Özelleştirmeye karşı verilecek mücadelede araçlardan biri de, kamu sektörü ve özel sektör tarafından üretilen mallar arasında bir tercih yapılacağına, büyük fiyat ve kalite farkının olmadığı durumlarda, kamuyu yeğlemektir.

Bu konularda işçilerin ve memurların tüketim kooperatiflerine büyük görev düşmektedir. Tüketim kooperatifleri, yalnızca daha ucuza ve kredili almanın araçları olmamalıdır. Tüketim kooperatifleri, grevlerde grevci işçi için kredili alışveriş yapabilecek bir kaynaktır. Tüketim kooperatifleri, diğer taraftan, tüketici boykotlarında sendikalı işçilerin ürettiği malların ve kamu sektöründe üretilen malların tercih edilmesinde tüketiciyi bilgilendiren, bilinçlendiren ve yönlendiren önemli bir güç olmalıdır.

²²⁴ 24.1.1994, **Aydınlık**.

²²⁵ Tez-Büro-İş, **7. Genel Kurul Çalışma Raporu, Sendikal Çalışmalar**, Ankara, 1977, s. 25.

²²⁶ **Yol-İş Dergisi**, Sayı 7, Ocak 1987, s.24-25.

²²⁷ 11.7.1987, **Cumhuriyet**.

²²⁸ 24.11.1990, **Güneş**.

²²⁹ TGS Afişi ve Pulları. Ayrıca bkz. 13.1.1992, **Cumhuriyet**.

²³⁰ 20 Eylül 1992, **İkibin'e Doğru**, s.33.

Sendikal Mücadelede Tüketicinin Gücü²³¹

Sermaye tüm dünyada işgücünü ucuzlatmaya çalışıyor. Bunun başlıca yolu, sendikasız ve hatta sigortasız (kaçak) işçi çalıştırmak. Eve-iş-verme sistemi de işçilik giderlerini iyice azaltmanın giderek yaygınlaşan yollarından biri. Kapitalizm, işçi sınıfının mücadelesinin ürünü olarak ortaya çıkan "sosyal" boyutundan arındırılmak isteniyor.

İşçi sınıfı ve sendikacılık hareketi bu gidişe karşı mücadele ederken, sendikalı işçilerin, işçi sınıfının tümünün ve hatta tüm emekçi sınıf ve tabakaların tüketim alanındaki gücünü kullanabilir.

Türkiye'de Amerikan sendikacılığını genellikle küçümseriz. Amerikan sendikacılığının tüm dünyaya örnek olduğu dönemler de yaşanmıştır. Ancak gerçekten günümüzde Amerikan sendikacılığına damgasını vuran sendikal anlayış, karşı karşıya bulunulan sorunlarla başetme açısından son derece yetersizdir. Fakat günümüzün Amerikan sendikacılığından bile öğrenilecek mücadele araç ve yöntemleri vardır. Örneğin, sendikalı işçiler tarafından üretilen ürünlerin bir bölümünün üzerine, o malın sendikalı işçiler tarafından üretildiğini belirten etiketler konur. Sıradan bir işçi, iki ayrı şirket tarafından üretilmiş mallar arasında tercih yaparken, sendikalı işçiler tarafından üretilmiş olmayı da gözönünde bulundurur. A.B.D.'de tüketici boykotları da oldukça etkili bir mücadele aracıdır. Sendika karşıtı politikalar izleyen ürünlere veya mağazalara karşı tüketici boykotları uygulanır.

Tüketici boykotları geçmişte Türkiye'de de çeşitli biçimlerde sürdürüldü. Tez Büro-İş Sendikası 1976 yılında Garanti Bankası'nda greve çıkınca, bankadaki mevduatın çekilmesi için etkili bir kampanya gerçekleştirdi²³². Kristal İş Sendikası, Toprak Seramik A.Ş.'den işçi çıkarılmasını protosto amacıyla Toprak Holding ürünlerine karşı tüketici boykotuna girişti²³³. Coca cola üreten İMSA A.Ş.'de grev başlayınca, Tekgıda-İş Sendikası bu ürünü içmeme kampanyası açtı²³⁴. İşçi Partisi, grevci Salat işçilerini desteklemek amacıyla, Salat yağı almama kampanyası başlattı²³⁵. Türkiye Gazeteciler Sendikası 13 Ocak 1992 günü çalışanların sendikalaşmasını engelleyen Milliyet Gazetesinin alınmaması çağrısında bulundu. Ancak bu örnekler son derece sınırlı.

Tüketici olarak gücümüzü sendikal mücadelede daha etkili bir biçimde kullanamaz mıyız?

Bir holdinge bağlı bir şirkette işçi çıkarıldığında veya baskılar yaşandığında veya greve çıkıldığında, TÜRK-İŞ'in önderliğinde tüketici boykotlarının düzenlenmesinin etkili olacağını düşünüyorum. Kristal-İş'in 1987 yılında yaptığı, TÜRK-İŞ'in çağrısıyla ve tüm çalışanların katılımıyla daha kapsamlı olarak gerçekleştirilebilir.

Bu kampanya yeni mücadele biçimleriyle daha etkili hale de getirilebilir.

TÜRK-İŞ Genel Teşkilatlandırma Sekreterliği kısa bir süre önce 9 bölgede tüketici dernekleri kurdu. Tüketici dernekleri, boykot edilecek mallar hakkında kamuoyunu bilgilendirebilir ve etkileyebilir. Diğer tüketici dernekleriyle de bu konuda işbirliği yapılabilir.

İşçi-memur tüketim kooperatifleri boykot edilen malları almaz ve üyelerine satmaz.

Çeşitli bölgelerden işçiler, gazetelerin tüketici şikayetlerine ilişkin köşelerine, sözkonusu ürünlere ilişkin şikayetler gönderebilir.

Boykot edilen malları üreten rakip şirketlerle temasa geçilebilir.

Bunlar, sendikalara ve işçilere karşı açıkça olumsuz tavır almış işletmelere karşı yapılabilecekler.

Bir de sendikalı işçi çalıştıran işyerlerinin tercih edilmesine yönelik kampanyalar sürdürülebilir.

Alışverişinizi sendikalı işçilerin çalıştığı büyük mağazalardan yapabilirsiniz.

Mal satın alırken, ille de zorunlu olmadıkça, sendikasız işyerlerinde üretilen ürünleri almazsınız, sendikalı işçinin ürettiğini tercih edersiniz. Şirketler, sendikalı işçi çalıştırdıklarını ürünlerinin üzerinde belirtmeyi satışta bir avantaj olarak görmeye başlayabilir.

Bankaya para yatıracaksanız, faiz oranının yanı sıra, çalışanların sendikalı olmasını da bir tercih nedeni olarak gözönünde bulundurursunuz.

İthal malı tutkusunu bırakarak, ülkemizde sendikalı işçilerce üretilen malların kullanımına ağırlık verebilirsiniz.

Bunları ileri sürerken, meşru ve demokratik kitle eylemleri bırakılmasın, demiyorum. Özellikle 1989 yılından itibaren çok etkili ve örgütlü biçimde kullanılan eylemlerimizin yanı sıra, bu alanda da gücümüzü artıralım ve kullanalım. Kullandıkça, bu gücümüzün de ne kadar önemli olduğunu kavrayacağız.

²³¹ 20.3.1996, **Siyah Beyaz**.

²³² Tez Büro-İş, **7. Genel Kurul Çalışma Raporu, Sendikal Çalışmalar**, Ankara, 1977, s.25.

²³³ 11.7.1987, **Cumhuriyet**.

²³⁴ 24.11.1990, **Güneş**.

²³⁵ 20.9.1992, **İkibine Doğru**.

Tüketici Olarak Gücümüz²³⁶

Önümüzdeki aylarda ve yıllarda ülkemizde ücretli emek ile sermaye arasındaki çelişki giderek daha da keskinleşecektir. Bu mücadelede ayakta kalabilmek ve yeni mevziler kazanabilmek için, meşru ve demokratik eylemler daha kitlesel bir biçimde sürdürülürken, yeni mücadele araçları da geliştirilmelidir. Bunlardan biri, Petrol-İş Sendikası'nın Shell, Mobil ve BP ile ilgili olarak başlattığı kampanyadır.

Sendikalar, katılanlar açısından hiçbir risk taşımayan bu kampanyaları hak ve özgürlükleri koruma ve geliştirme mücadelesinde etkili bir biçimde kullanabilir.

Bir holdinge bağlı bir fabrikada işçilerin örgütlenmeleri nedeniyle işten çıkarıldıklarını veya örgütlü fabrikada greve çıktığını düşünün. Neler yapılabilir?

TÜRK-İŞ, bu holdinge bağlı tüm işletmeleri ve bunların ürettikleri ürünleri kamuoyuna duyurur. Bunların satın alınmaması için çağrıda bulunur. Bu kampanya sonucunda sözkonusu şirketlerin satışları yüzde 10-15 düzeyinde düşürülebilse bile, bu önemli bir güç kaynağıdır. Shell, Mobil ve BP'deki sıkıntı, yalnızca bir alanda tüketmeme çağrısının yapılabilmesidir. Holdinglerin hakimiyetinin arttığı koşullarda bir holdingle böyle bir zıtlıkta olduğunda, tüm holding ürünleri boykot edilebilir. Bu tüketici boykotuna katılmanın kimseye getirdiği en küçük bir riskin bile bulunmaması, en yaygın katılımın seferber edilebilmesini olanaklı kılmaktadır.

Gazetelerde tüketici köşeleri giderek yaygınlaşıyor. Boykot edilen ürünlere ait ve o tarihe kadar gündeme getirilmeyen şikayetlerin ülkenin dört bir tarafından sistemli bir biçimde bu tüketici köşelerine akıtılması da, şirketlerin durumunu zorlaştıracaktır.

Bu şirketler, tüketici hakları ve yaptıkları reklamın kötüye kullanılması açılarından da sıkıştırılabilir.

Holdinglerin üretim şirketlerinin yanı sıra çeşitli alanlarda hizmet sunan birimleri de vardır. Greve çıkılan işyerinin bağlı bulunduğu holdingin bir büyük mağazalar zinciri olduğunu düşünün. Genellikle bu mağaza zincirleri holdinglerin nakit akışında önemli bir yer tutmaktadır. Akşamları iş çıkışında binlerce işçi ve memur bu mağazalara gitse, müşteri olarak mağazayı doldursa, sonra da birer sakız alıp sıraya girse. İşçi-memur eşleri ve çocukları, emekliler, işsizler bunu her gün yapsa. Her gün milyarlarca liralık satış yapan bu mağaza zincirleri kitlenmez mi?

Holdinglerin bankaları vardır. Greve çıkılan veya işten işçi atan holdingin bankasının ülkemizin dört bir tarafındaki şubelerine binlerce işçi-memur-emekli-işsiz gitse, hesap açılması için gerekli asgari miktarda parayla bir hesap açtırsa, ertesi gün de gelip parasını çekse. Bu bankalar iş yapabilir mi?

1980 yılına kadarki ekonomik ve siyasal koşullarda, uluslararası ve yerli tekelleri sermayeye ait işletmelerde sendikal örgütlenmede çok ciddi sorunlar yaşanmıyordu. Özellikle Türkiye'de yatırım yapmış kısıtlı sayıdaki yabancı sermaye işletmesinde sendikal hakların kullanılması çok büyük sorunlara yol açmıyordu. Ancak günümüzde hem küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde, hem de büyük işletmelerde acımasız bir mücadele sürmektedir.

Sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesi giderek daha da hızlanmaktadır. Küçük bir işletmede işverenle sürdürülen mücadelede işverenin başvurabileceği bir yol, atelyeyi veya fabrikayı kapatıp, bir süre beklemektir. Ancak bir holdingin bu yola başvurması olanaklı değildir. Tamam, bir holding çok daha güçlüdür. Ama gücü daha fazlayken, kullanmasını bilerseniz, zayıflıkları da daha fazladır.

Meşru ve demokratik kitle eylemleri 1987 ve özellikle 1989 sonrasında önemli kazanımlar elde edilmesini sağladı. Ancak günümüzün görevi, daha da etkili olarak kullanmamız gereken bu güce ek olarak, siyasal alandaki doğrudan ve bağımsız gücü ve tüketici alandaki gücü seferber etmektir. Bu adımlar, sendika üyesi olmayan geniş kitlelerin de mücadele sürecine katılabilmesini olanaklı kılacak, işçi sınıfının önderliğini geliştirecek, güçlendirecektir.

²³⁶ 4.8.1996, **Aydınlık**.

İşçileşme Durdu mu?²³⁷

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün Ekim 1995 Hanehalkı İşgücü Anketi geçici sonuçları kısa bir süre önce yayımlandı. Araştırmacılar için çok önemli bilgiler içeren bu kaynağın yeterince değerlendirildiği kanısında değilim.

Ekim 1995 hanehalkı işgücü anketi sonuçlarına göre, Türkiye nüfusu 60,9 milyon. Bu toplamın 22,9 milyonu faal işgücü. 1,5 milyon kişinin açık işsiz olduğu ileri sürülüyor. Buna göre, 21,4 milyon kişi gelir getirici bir işte çalışıyor.

Anket sonuçlarına göre, gelir getirici bir işte çalışan 21,4 milyon kişinin, 8,3 milyon kişisi ücretli (% 38,8). Kendi hesabına çalışanlar ve işverenler 6,6 milyon kişi. Ücretsiz aile çalışanları ise 6,4 milyon kişiyi buluyor.

Bu anket dizisinin ilk uygulandığı 1988 yılı Ekim ayında ise ücretlilerin oranı 39,9 idi. Bu durumda Türkiye'de tersine bir süreç mi işliyor? Mülksüzleşme yerine küçük üreticiliğin arttığı bir süreç mi yaşanıyor?

Kanımcı, hayır. Sorun, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün hanehalkı işgücü anket sonuçlarının bazı eksikliklerinden kaynaklanıyor. DİE, Türkiye'nin ve çalışma yaşamının hızlı değişimine gerektiği gibi ayak uyduramıyor.

Türkiye'de özellikle son yıllarda hızlı bir mülksüzleşme yaşanıyor. Peki, bu durum DİE verilerinde niçin gözüküyor?

DİE anketleri, ağırlıklı 1990 nüfus sayımı esas alınarak ve bazı projeksiyonlar yapılarak hazırlanmış bir örnekleme göre uygulanıyor. Halbuki 1990 sonrasında gerek tarımda uygulanan politikalara, gerek PKK eylemlerine ve devletin uyguladığı karşı stratejiye bağlı olarak, büyük bir iç göç ve mülksüzleşme yaşandı. Büyük çoğunluğunu küçük üreticilerin oluşturduğu çok büyük bir kitle, mülksüzleşerek kentlere göçtü. Bunların önemli bir bölümü işçileşti, bir bölümü henüz yarı-işçi konumunda. 1988 yılı Ekim ayı anketinde, çalışma yaşında olmasına karşın işgücüne dahil olmadığını beyan edenlerin çalışma yaşında olan toplam nüfusa oranı yüzde 45,5 idi. 1995 yılı Ekim ayında bu oran 49,2'ye yükseldi. Bu kesimin önemli bir bölümünün kayıt-dışı ekonomide çalıştığı açıktır.

Son yıllarda kaçak işçilikte yaşanan artış da DİE verilerine yansımayan bir işçi kitesinin varlığının diğer bir kanıtıdır. Hanehalkı işgücü anketlerinin işyerlerinde değil de evlerde uygulanıyor olması ve soruların çalışanlara doğrudan sorulması, kaçak çalışmayı gizleme eğiliminde olan işverenlerin müdahalesini azaltmaktadır. Ancak, genel nüfus sayımı dışında bir anketle karşılaşılan kaçak işçilerin gerçek durumu gizleme eğilimi de yüksektir.

DİE anketleri Nisan ve Ekim aylarında uygulanmaktadır. Anketin uygulandığı anda belirli bir işte çalışmayan kişi, işsiz veya faal işgücünün dışında kabul edilmektedir. Geçici işçiliğin hızla yaygınlaştığı koşullarda, bu tarihte işbaşı olmayan birçok kişi ücretli grubunun dışında sayılmaktadır.

Türkiye'de eve-iş-verme uygulaması hızla yaygınlaşmaktadır. DİE anketlerinde bu uygulamaya ilişkin veri yer almakla birlikte, verilen rakamların uygulamanın gerçek kapsamının çok gerisinde kaldığı açıktır. Bu sistem içinde çalışanların önemli bir bölümü devlet memurlarının bu konudaki sorularına doğru yanıt vermeme eğilimindedir. Bu sistem içinde çalışanlar da gerçekte işçi sınıfının bir parçasıdır.

"Sahte" kendi hesabına çalışma uygulaması hızla yaygınlaşmaktadır. Fiilen ücretli emek ile sermaye arasındaki ilişki, yasaların bazı açıklarından yararlanmak amacıyla, kendi hesabına çalışma biçiminde sunulmaktadır.

Tüm bu etmenler gözönüne alındığında ve Anadolu'da ve Trakya'da büyük kentler dışında hızla gelişen sanayi düşünüldüğünde, Türkiye'de hızlı bir mülksüzleşme ve işçileşme yaşandığını ve ancak bu durumun DİE rakamlarına yeterince yansımadığını söyleyebiliriz.

Dünyanın İmalathaneleri Yer Değiştiriyor²³⁸

19. yüzyılda dünyanın imalathanesi İngiltere'ydi. İngiltere'de imalat sanayiinde yaşanan büyük atılım, işçi sınıfının kendiliğindenci hareketine de yansımıştı. İşçi sınıfı hareketinde bazı "ilk"ler İngiltere'de yaşandı.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki döneme ve hatta 1980'li yıllara kadar, gelişmiş kapitalist ülkelerde imalat sanayiinin ürettikleri, hammadde kaynağı ve yüksek karlı piyasalar olan geri kalmış ülkelerde tüketildi.

20. yüzyılın ilk on yıllarında ve özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde az gelişmiş ülkelerde sömürüyü sona erdirmeye ve ekonomik kalkınmayı ve bağımsızlığı sağlama mücadeleleri, genellikle temel güç olarak işçi sınıfı hareketini kabul edemiyordu. Çünkü böyle güçlü bir hareketten ancak çok az ülkede söz edebilmek olanaktıydı.

Bu koşullarda, kapitalizmi aşma çabasında olan siyasi hareketler, millî ve demokratik bir mücadeleyi temel aldılar; emperyalizme ve toprak ağalığına karşı mevcut potansiyeli değerlendirerek, kesintisiz bir süreçle, siyasal ve toplumsal yapıyı dönüştürmeye çalıştılar.

Ancak, çeşitli etmenlere bağlı olarak, uluslararası işbölümünde 1970'li yıllarda başlayan ve 1980'li yıllarda iyice belirginleşen bir eğilim ortaya çıktı.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde imalat sanayii gerilerken, gerek ulusötesi şirketlerin, gerek gelişen yerli teknelci sermayenin yatırımlarıyla, az gelişmiş ülkeler de dünyanın imalathaneleri olmaya başladı.

Son otuz yıllık dönemde, endüstrileşmiş ülkelerde toplam istihdam içinde imalat sanayiinde çalışanların payı yüzde 37'den yüzde 26'ya geriledi. Buna karşılık, gelişmekte olan ülkelerde aynı dönemde imalat sanayiinde çalışanların toplam istihdam içindeki payı yüzde 11'den yüzde 14'e yükseldi. Özellikle Doğu ve Güney Doğu Asya ülkelerinde bu oranda büyük bir artış yaşandı. 1965 yılında imalat sanayiinde çalışanların toplam istihdam içindeki payı yüzde 9 iken, günümüzde yüzde 18 oldu. **Günümüzde gelişmekte olan ülkelerde imalat sanayiinde çalışan ücretlilerin sayısı, endüstrileşmiş ülkelerde imalat sanayiinde çalışanların sayısından daha fazladır.**

İmalat sanayiinde çalışanların sayısı, az gelişmiş ülkelerde işçi sınıfının nicel konumundaki gelişmeyi yeterince yansıtmamaktadır. Çeşitli etmenlere bağlı olarak, günümüzde az gelişmiş ülkelerde hızlı bir mülksüzleşme yaşanmaktadır. Kırsal kesimden kentlere göç de hızlı bir biçimde sürmektedir. Az gelişmiş ülkelerde işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, yoksul köylüler denizinde küçük bir azınlık konumundaki işçi aristokratlarının hareketi olmaktan çoktan çıkmıştır. Gündemdeki görev, sürekli ve sistemli bir saldırı ile karşı karşıya bulunan sendikacılık hareketi ile, işçi sınıfının geniş kesimleri ve özellikle yeni kent yoksulları arasında güçlü bir ittifakın yaratılmasıdır.

Günümüzün temel görevi bu iken, Türkiye'de kendi iç ilişkilerinde sömürüye dayalı etnik kimliğe veya mezhebe dayalı dinamikleri temel alarak, sömürünün olmadığı bir düzen kurma mücadelesini verdiğini ileri sürmek, giderek inandırıcılığını daha da yitirmektedir. Etnik kimliğe veya mezhep kimliğine dayalı dinamikler, sınıf kardeşliği anlayışını temel alan sınıf hareketinin müttefiki değil, rakibidir. Etnik veya mezhepsel kimliğin bir kesim tarafından öne çıkarılması, geride kalan büyük bir kitlenin de sınıf kimliği yerine kendi etnik ve mezhepsel kimliğini öne çıkarmasına yol açmakta ve sınıf hareketini bölmektedir.

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, etnik ve mezhepsel dinamiklerin de bilincinde olarak ve ancak bunları temel alan anlayışları kökten reddederek, tarihsel misyonu doğrultusunda ilerleyecektir ve ancak böyle ilerleyebilecektir.

²³⁸ 8.9.1996, **Aydınlık**.

1 Mayıs Nasıl Kutlanmalı?239

1 Mayıs, işçi sınıfının uluslararası birlik, dayanışma ve mücadele günüdür.

1 Mayıs, "işçi bayramı" değildir. 1 Mayıs'ta, işgücünden başka satacak birşeyi olmayanların, bir ücret karşılığında alınteri ve beyin gücüyle yaşamını kazananların ayrı bir toplumsal sınıf oluşturduğunun vurgulanması özellikle önemlidir.

1 Mayıs, "emekçilerin bayramı" değildir. "Emekçi" veya günümüzde giderek yaygınlaşan "çalışan" kavramları, işçi sınıfının yanı sıra, esnaf-sanatkarı ve küçük üretici köylülüğü de kapsar. Diğer deyişle, "emekçi" veya "çalışan" kavramında işçi sınıfının yanı sıra küçük burjuvazi de yer alır. Halmuki 1 Mayıs, işçi sınıfının günüdür.

1 Mayıs, "ezilen halkların" günü değildir. Sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin halklarının özgürlük mücadelesinin ve milliyetçi akımların işçi sınıfı ile ilişkisi, zaman içinde değişen ve tartışmaya açık bir konudur. 1 Mayıs'ın içeriğinin bu değişken ve tartışmalı unsuru da kapsayacak biçimde genişletilmesinin sakıncaları vardır.

1 Mayıs, işçi sınıfının öncüsü olduğu iddiasındaki siyasal parti veya hareketlerin günü de değildir. Sınıfın en geniş kesimlerinin gövde gösterisidir.

1 Mayıs, HAK-İŞ'in bildirisinde ileri sürüldüğü gibi, "işçi hareketinin birlik, mücadele ve dayanışma günü" değildir. **Sınıfın uluslararası düzeydeki birliği, mücadelesi ve dayanışması esastır.**

1 Mayıs, sendikali ve sendikasız işçisiyle, memuruyla, işsiziyle ve emeklisiyle, yaşamını işgücünü satarak kazanmış ve kazananlardan oluşan işçi sınıfının uluslararası düzeyde birliğinin, dayanışmasının, mücadele azminin gösterildiği, uluslararası ve yerli sermayeye karşı gövde gösterisinin yapıldığı gündür.

1 Mayıs, sınıf içindeki siyasal görüş, etnik köken, milliyet, dinsel inanç, işyeri, işkolu, meslek, cinsiyet, yaş gibi her türlü farklılığın ikinci plana itildiği, sınıf kardeşliği anlayışının herşeyin önüne geçtiğinin açıkça ifade edildiği gündür.

1 Mayıs, "bizimkiler" dendiğinde, işçi sınıfının anlaşıldığı gündür. İşçi sınıfından biri olmaktan gurur duyulan, dünyanın özgürlük, barış ve refah dolu geleceğini yaratacak gücün işçi sınıfı olduğuna olan inancın pekiştirildiği gündür.

1 Mayıs kutlamalarında, özellikle günümüzde, "sınıf bilinci" ile "sosyalist siyasal bilinç" arasında net bir ayırım yapılmalıdır.

12 Eylül öncesinde bu ayırımın yapılmaması, işçi sınıfının büyük çoğunluğu sosyalizmi benimsemezken, 1 Mayıs'ın sosyalistlerin ve komünistlerin kavga günü olarak kutlanmasına ve gösterilmesine yol açmıştır. Bugün de bazı siyasal hareketlerin gözünde "1 Mayıs, özgürlük ve sosyalizm kavgasını yükseltme günüdür."

1 Mayıs, işçi sınıfının, kendiliğinden sınıf olmaktan çıkıp, kendisi için sınıf olmasında önemli bir dönüm noktasıdır. Kendisini işçi sınıfının bir parçası görmek, sorunlarının sorumlusu olan sermayeye karşı kısa vadeli ve dar kesimsel çıkarlar yerine, sınıfın bütününe uzun vadeli çıkarlarını ön plana çıkartmak, sınıf bilincine sahip olmaktır. Ancak sınıf bilinçli işçiler arasında, sorunların çözümü konusunda farklılıklar bulunabilir.

Sınıfın çok geniş kesimleri sendikalarda, benzeri tür örgütlerde veya bir sosyalist partide örgütlenip, yetkili organlarında kabul edilen kararlarla sosyalist bir programı benimseyebilir. Böyle bir durumda, 1 Mayıs'ın, sınıfın büyük bölümünün doğrudan temsilcisi olan bu örgütlerce birlikte kutlanması doğrudur.

Ancak, sınıf içinde özellikle siyasal görüş, etnik köken ve dinsel inanç farklılıklarının bulunduğu koşullarda, 1 Mayıs'ın bu farklılıklara dayalı örgütlerce kutlanması, sınıfın bölünmesine yol açacak, 1 Mayıs'ın özüne zarar verecektir.

İşçi sınıfının çok büyük bölümünün bir sosyalist programı benimsemediği koşullarda 1 Mayıs'ta işçileri sosyalizm mücadelesine çağırarak ve farklı sosyalizm anlayışlarına dayalı bölünmeleri 1 Mayıs kutlamasına yansıtarak, sınıfın gücünü azaltmaktadır.

Böyle bir durumda doğru olan, 1 Mayıs kutlamalarını sınıfın doğrudan örgütlenmesi olan sendikaların kendi başlarına düzenlemesidir. Sendikaların, genel kurullarında alınmış işbirliği kararları olmaksızın, belirli siyasal parti ya da hareketlerle birlikte yürüyüş ve miting düzenlemeleri çeşitli sorunlar yaratmaktadır.

Sendikalarca düzenlenen 1 Mayıs kutlamalarına emekten ve işçi sınıfından yana tüm örgütlenmeler (siyasal partiler dahil) davet edilmelidir. Ancak bu örgütler, bu toplantılarda ev sahibinin koyduğu kurallara uymalı, konuk olduklarını unutmamalı, sendikalara ve sendikacılara karşı düşmanca bir tavır içine girmemelidir.

İşçi sınıfını etnik kökenlere göre bölme çabalarının yoğun bir biçimde sürdürüldüğü ve bu konuda sınıfın doğrudan örgütlenmeleri olan sendikaların meşru ve yetkili organlarında etnik kökene dayalı örgütlerle işbirliği konusunda alınmış kararların bulunmadığı koşullarda, etnik köken ayrımlarına dayalı örgütlenmelerin 1 Mayıs alanını doldurması, işçi sınıfını bölecek ve zayıflatacaktır.

İşçi sınıfını dinsel inançlara göre bölme çabalarının olduğu ve sınıfın geniş kesimlerinin örgütlendiği sendikal yapıların genel kurullarında bu konuda açıkça formüle edilmiş politikaların bulunmadığı koşullarda, bir mezheple işçi sınıfı hareketini özdeşleştirmeye çabaları da işçi sınıfını bölecektir.

1 Mayıs'ta işçi sınıfının programı, sınıf adına hareket etme iddiasındaki öncücü siyasal örgütlenmeler tarafından değil, sınıfın geniş kesimlerini doğrudan temsil eden sendikal ve siyasal yapılar tarafından formüle edilebilir.

Sınıfın geniş kitleri henüz bir siyasal partinin programı etrafında birleşmemişse, sendikal örgütlenmeler ve sendikaların yetkili organlarında kabul edilen kararlar önemlidir. Böyle bir durumda, işçilerin, 1 Mayıs günü siyasal görüşlerinin pankartının değil, sınıfın

örgütleri olan sendikalarının pankartının arkasında yürümeleri, sınıfın birliğin ve bütünlüğünün sergilenmesi açısından daha doğru olacaktır. Sınıf içindeki siyasal görüş farklılıklarını 1 Mayıs kutlamasına yansıtma, sınıfı zayıflatır.

Sınıf içindeki farklılıkların önemli olduğu koşullarda, 1 Mayıs'ta ücretli emeğin sermaye karşısındaki bütünlüğünün sergilenmesi daha da önem kazanmaktadır.

Sınıfın siyasal bir program etrafında birleşmemesinin yanı sıra, sendikal alanda da aynı örgütlenmeler gündeme gelebilir.

İşsizler ve emekliler genellikle örgütsüzdür. İşçi sınıfının çeşitli statülerde çalışan kesimleri ("işçi," "memur," "sözleşmeli persone") farklı sendikal yapılarda örgütlenebilir. Bu sendikalar, siyasal görüşlere veya sendikal anlayışlara göre bölünebilir.

1 Mayıs'ın, işçi sınıfının uluslararası birlik, mücadele ve dayanışma günü olarak, aynı sendikal yapılarca birlikte kutlanması, sermaye karşısında sınıfın gücünü daha da artıracaktır.

1 Mayıs, sermayeye ve sermayeden yana siyasal güçlere karşı bir gövde gösterisi günüdür, sınıftan gurur duyma günüdür, sınıfa güvenme ve umut bağlama günüdür, sınıf kardeşliğini yüceltme günüdür, sınıf içindeki farklılıkları bölünmeye dönüştürme çabasında olanlarla mücadele günüdür.

1 Mayıs Tatil Olmalı mı?²⁴⁰

27 Mayıs 1935 gün ve 2739 sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun ile 1 Mayıs günü Bahar Bayramı olarak genel tatil kabul ediliyordu. Ancak genel tatilde işçilere herhangi bir ücret ödenmiyordu. 9.8.1951 gün ve 5837 sayılı yasayla, genel tatillerde işçilere çalışılmaksızın yarım yevmiye ödenmesi kararlaştırıldı. 8.6.1956 gün ve 6734 sayılı yasayla da, 1 Mayıs dahil tüm genel tatillerde işçilere çalışılmadan ödenecek ücret 1 yevmiyeye çıkarıldı.

Milli Güvenlik Konseyi ise 17 Mart 1981 günü kabul ettiği 2429 sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun'da 1 Mayıs'ı genel tatil olmaktan çıkardı. Kenan Evren, bu yasanın görüşmeleri sırasında şunları söylüyordu:

"1 Mayıs, çocukluğumdan beri, askeri mektebe girdiğim günden beri bilirim, askerler 1 Mayıs günü kışlasındadır, görev başındadır, ne olur ne olmaz bir şey çıkacaktır diye; ismi de 'bahar bayramı'dır; hep kışlada vazifede kalmışızdır; askeri okullara tatil verilmez ve bu yüzden de işçi bayramına, yani komünist bayramına dönüşmüştür." 241

1993 yılında 1 Mayıs Cumartesi gününe denk geldi. 1994 yılında da Pazar günüydü. Bu yıl ise Pazartesi gününe geliyor.

Çeşitli toplantılarda ortak talepler formüle edilmeye çalışılırken gündeme gelen bir sorun, 1 Mayıs'ın genel tatil olmasıydı. Ben bu konuda biraz farklı düşünüyorum.

12 Eylül sonrasında elimizden alınan haklardan biri, 1 Mayıs'ın genel tatil olmasıydı. 1 Mayıs genel tatil olduğunda, işçiler ve memurlar düzenlenen mitinglere daha rahat katılıyordu. Ancak Türkiye'de işçi sınıfının sayısının milyonlarla ölçüldüğü bir dönemde, tüm Türkiye'de mitinglere katılanların sayısı yüzbinlerle sınırlı kalıyordu. 12 Eylül öncesinde işçilerin siyasal görüşlerine göre bölündüğü, 1 Mayıs konusunda çeşitli önyargıların olduğu ve kitlesel vizite eylemi geleneğinin bulunmadığı koşullarda, 1 Mayıs'ın sendikaların öncülüğünde tüm ülkede ve tüm işyerlerinde kutlanması olanaksızdı. Bu koşullarda, 1 Mayıs'larda mitinglerin önemi çok büyüktü.

Günümüzde durum oldukça farklıdır. Son yıllarda gözlenen durum şu: İşçiler arasında siyasal görüşlere göre bölünme yok. Farklılıklar bölünmeye yol açmıyor. 1 Mayıs konusundaki önyargılar 1989 ve özellikle de 1993 ve sonrasında aşıldı. Meşru kitle eylemleri geleneği yerleşti. Ancak, ilginç olan bir nokta var. Vizite eylemi olduğunda yüzde 100 katılımın sağlandığı işyerlerinden, bir genel tatil gününde düzenlenen bir mitingte katılanların sayısı onbinler düzeyinde kalıyor. Örneğin, 1993 yılı 1 Mayıs'ında TÜRK-İŞ 32 yıl aradan sonra İstanbul'da bir miting düzenledi. 1 Mayıs'ı ilk defa işçi sınıfının uluslararası birlik, dayanışma ve mücadele günü olarak bir mitingle kutladı. Katılanların sayısı 30 bin dolayındaydı. 1994 yılında Demokrasi Platformu İstanbul'da 1 Mayıs mitingi düzenledi. Demokrasi Platformunu oluşturan tüm örgütler güçlerini birleştirdi. 1994 yılı 1 Mayıs'ı, 5 Nisan İstikrar Programı'nın protesto edilmesi açısından da büyük önemi vardı. İstanbul mitingine katılanların sayısı, Pazar günü olmasına karşın, yine ancak 30 bin dolayındaydı.

Türkiye'de 1989 yılından sonra vizite eylemleriyle ve kamu çalışanlarının özellikle 1992 sonrası yürüyüşleriyle yeni bir gelenek yaratıldı. Ayrıca, 12 Eylül öncesinden farklı olarak, 1 Mayıs'ın bir komünist bayramı olmadığı, işçi sınıfının uluslararası birlik, dayanışma ve mücadele günü olduğu konusunda, ücretlilerin farklı kesimleri arasında da bir mutabakat sağlandı. Bu da gelenekselleşti. Bu yeni geleneklerden 1 Mayıs'larda yararlanılamaz mı?

1 Mayıs tatil olduğunda insanların çok büyük bir bölümü evinde kalmayı tercih ediyor. İşçi sınıfının kitlesel gücünü dosta düşmana göstermek mümkün olmuyor. Aynı insanların 1 Mayıs günü işyerlerinde ortak bir bildiri okusalar, üretimden gelen güçlerini gerek gördükleri kadar bir süre kullansalar, işçi sınıfının güncel sorunları konusunda tartışmalar yapsalar ve bazı bölgelerde de, vizite eylemine çıkar gibi, topluca mitinglere gitseler, sanki 1 Mayıs daha etkili bir biçimde kutlanacakmış gibi geliyor bana.

Hükümetin 1 Mayıs'ı genel tatil yapma gibi bir niyeti bugün yok. Son yıllarda yaratılan yeni gelenekler hesaba katıldığında, bugünün koşullarında, 1 Mayıs'ın genel tatil olmaması, 1 Mayıs'ın tüm işyerlerinde tüm işçilerin katıldığı toplantılarla kutlanması ve, yörenin özelliklerine göre, kısa süreli mitinglere katılması da bir seçenek olarak değerlendirmeye değer.

²⁴⁰ 22.4.1995, **Aydınlık**.

²⁴¹ **Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi**, 17.3.1981, s.53.

1 Mayıs'ın Kaynağına İlişkin Yanlışlar²⁴²

Günümüzde 1 Mayıs'ı işçi sınıfının uluslararası birlik, dayanışma ve mücadele günü olarak kutluyoruz. Peki, niçin 1 Mayıs? Birçok kişi bunun nedeninin 1886 yılında Chicago'da Samanpazarı'nda işçilerin yaptığı gösteri sırasında atılan bir bomba gerekçe gösterilerek Albert Parsons, August Spies, Adolph Fischer ve George Engel'in 11 Kasım 1887 günü Chicago hapishanesinde asılarak öldürülmeleri ve Louis Lingg'in intihar etmesi olayının anılması olduğunu zannetmektedir. Birçok kişi de, bu işçi önderlerinin sosyalist olduğu kanısındadır.

Bu bilgiler ve kanılar yanlıştır.

Amerika Birleşik Devletleri Kongresi 25 Haziran 1868 günü sekiz saatlik işgününe ilişkin bir yasa kabul etti. 19 Mayıs 1869 tarihinde ise, A.B.D. Başkanı Grant, çalışma süresinin azalması nedeniyle ücretlerde bir indirim yapılmasını yasaklayan bir bildiri yayınladı. Başkan Grant, 11 Mayıs 1872 tarihinde yayınladığı bir başka bildiri ile, sekiz saatlik işgünü yasası ile ilgili olarak hak ihlalleri iddialarının kendisine iletilmediğini ve kamu kurum ve kuruluşlarının çalışma süresinin azaltılması nedeniyle işçi ücretlerinde bir indirime gitmemeleri gerektiğini açıkladı.

1880'li yıllarda sekiz saatlik işgününün özel sektörde de yaygınlaşması için Örgütlü Meslekler Federasyonu tarafından büyük gösteriler düzenlendi. Örgütlü Meslekler Federasyonu 1884 yılı Ekim ayında yapılan kongresinde, 8 saatlik işgünü için 1 Mayıs 1886 günü A.B.D. çapında grevler ve gösteriler düzenlenmesi kararını aldı. 1 Mayıs 1886 günü A.B.D.'de 10'un üzerinde kentte 350 bin dolayında işçinin katıldığı gösteriler yapıldı. Chicago'daki 1 Mayıs gösterilerine ise 80 bin kişi katıldı. Chicago'daki gösteriler sırasında hiçbir olay olmadı. Bu gösterilerdeki belki tek önemli olay, alman kökenli sosyalistlerin güçlü olduğu Milwaukee'de polislin açtığı ateş sonucunda dokuz göstericinin öldürülmesiydi. Gösteriler sayesinde bazı işyerlerinde 10 saatlik işgünü 8 saate indirildi.

Chicago olayları ne? Bunların 8 saatlik işgünü mücadelesi ile bağlantısı var mı?

Chicago olayları, 1 Mayıs 1886'da değil, 3 ve 4 Mayıs 1886 günleri oldu. Bu olayların 8 saatlik işgünü mücadelesiyle de hiç bir bağlantısı yok.

McCormick Harvester Com. (daha sonraki adıyla, International Harvester) biçerdöğür fabrikasında çalışan işçiler Şubat ayından beri grevdeydi. Grevci işçiler işten çıkarılmış, yerlerine grevkıracılar alınmıştı. Grevin sekiz saatlik işgünü mücadelesiyle hiçbir ilgisi yoktu. Bu işçiler 3 Mayıs 1886 günü grevkıracıların saldırısına uğradılar. Polis de işçilerin üzerine ateş açtı. Bazı kaynaklara göre 6, bazılarına göre 4 işçi öldürüldü, 20 işçi yaralandı.

Bu saldırıyı protesto edenlerin başında "anarşist" (sosyalist değil) Albert Parsons ve August Spies geliyordu. Parsons ve Spies, dönemin ünlü anarşist sendika yöneticilerindendi. August Spies, A.B.D.'de almanca olarak yayınlanan bir anarşist gazetesinin ("Arbeiter Zeitung") yayın yönetmeniydi.

Zanlıların jüri tarafından suçlu bulunmasında savcılıkça kullanılan en önemli belge, 4 Mayıs 1886 gösterileri için anarşistlerce yayınlanan mitinge çağrı ilanıydı. Mitinge çağrı metninin ilk biçiminde, "işçiler, silahlanın ve tüm gücünüzle gelin" sözleri yer alıyordu. Spies, provokasyon korkusuyla, bu cümleye karşı çıktı ve bu bölümün metinden çıkarılmasını sağladı. Ancak bu arada bir başka matbaada bu bildiri 25 bin adet basılmıştı. Bu bildirilerin hemen hemen tümü imha edildi. Ancak birkaç yüz bildiriye ulaşılamadı. Gazetede yayınlanan miting çağrısında ise bu cümle yer almıyordu ²⁴³.

Anarşistlerin bu çağrısı üzerine, 4 Mayıs 1886 günü 1200 dolayında sendika üyesi ve destekçisi, bu saldırıyı protesto etmek amacıyla, Chicago Samanpazarında toplandı. Toplantı olaysız bir biçimde sürerken, polis, kalabalığı dağıtmak için saldırıya geçtiğinde bir bomba patladı; bir kaynağa göre, ikisi hemen ve altısı sonra olmak üzere toplam sekiz polis, bir başka kaynağa göre ise, yedi polis ve dört işçi öldürüldü ve 50 kişi yaralandı. Bu olaylar gerekçe gösterilerek, sekiz anarşist önder tutuklandı ve yargılanmaya başlandı.

Örgütlü Meslekler Federasyonu, 11 Aralık 1886 tarihinde Amerikan Emek Federasyonu'na dönüşmüştü. Bu örgütün yöneticisi Samuel Gompers, 4 Mayıs olayları zanlılarının yargılanması sırasında zanlıları koruyan bir tavır takındı, davayı "resmi önyargının şok edici bir örneği" olmakla suçladı ²⁴⁴.

Mahkeme, son derece önyargılı bir karar verdi. Savcı, zanlıların hiçbirinin patlayan bomba ile uzaktan yakından bir ilgisi olduğunu kanıtlayamazken, jüri zanlıları suçlu buldu. 1889 yılında ise, Samanpazarında polislin işçilere saldırısını örgütleyen ve yöneten iki polis görevlisi, görevi kötüye kullanmak suçundan görevlerinden atıldılar. 1893 yılında da, ölüm cezaları ömür boyu hapse çevrilmiş olan Oscar Neebe, Michael Schwab ve Samuel Fielden, Illinois eyaletinin yeni valisi tarafından affedilerek serbest bırakıldı.

Görüldüğü gibi, 4 Mayıs 1886 Chicago olaylarının 8 saatlik işgünü mücadelesiyle bir ilgisi yoktu. Peki, 1 Mayıs'ı kutlama kararı ne zaman alındı?

Amerikan Emek Federasyonu 1888 yılında St.Louis'de yapılan kongresinde, sekiz saatlik işgünü mücadelesine Marangozlar Sendikası'nın öncülük etmesi ve tüm sendikaların katılacağı bir kampanya ile 1 Mayıs 1890 tarihinde gösterilerin düzenlenmesi kararını almıştı. Bu karar, 1889 yılında Samuel Gompers tarafından Fransız sendikacılara resmen bildirildi ²⁴⁵.

1888 ve 1889 yıllarında belirli bir günün uluslararası birlik, dayanışma ve mücadele günü olarak kutlanması amacıyla çeşitli öneriler getirildi. İkinci Enternasyonal'in 1889 yılında Paris'te yapılan ilk kongresinin sonlarına doğru, A.B.D. Sosyalist İşçi Partisi delegesi J.F.Busche, işgününün kısaltılması için her yıl gösterilerin düzenlenmesi amacıyla belirli bir günün saptanmasını önerdi. Çeşitli tarihler üzerinde görüşme yapıldı. Busche, Amerikan Emek Federasyonu'nun bu amaçla 1 Mayıs 1890 günü gösteriler düzenleyeceğine işaret

²⁴² Temmuz 1995, **TÜRK-İŞ Dergisi**.

²⁴³ 8 işçi önderinin siyasal kimliği ve her iki miting çağrısının orijinallerinin tıpkıbasımı için bkz. IUF, **May Day, The Origins**, 1985, s.9.

²⁴⁴ ABD Çalışma Bakanlığı, **200 Years of American Worklife**, Washington, D.C., s.102.

²⁴⁵ Gompers, S., **Labour and Common Welfare**, New York (birinci basım, 1919), s.177-178.

etti ve Fransız Sendikalar Federasyonu yöneticilerinden Raymond Lavigne bu öneriyi destekledi. Ardından, Lavigne tarafından önerilen şu karar kabul edildi ²⁴⁶

"1 Mayıs 1890 Günü Uluslararası Gösteri

"Tüm ülkelerde ve kentlerde aynı zamanda, üzerinde anlaşma sağlanan aynı günde işgününü sekiz saate yasal olarak indirmek için işçilerin kamu yetkililerinin karşısında güçlerini göstermeleri ve Paris Uluslararası Kongresi'nin diğer kararlarının uygulanması için belirli bir tarihte büyük bir uluslararası gösteri örgütlenecektir.

"Amerikan Emek Federasyonu'nun 1888 Aralık'ında St.Louis'de düzenlenen kongresinde 1 Mayıs 1890 tarihinde benzer bir gösterinin düzenlenmesine daha önceden karar verilmiş olduğu gözönüne alınarak, uluslararası gösteriler için de bu tarih kabul edilecektir.

"Değişik ülkelerin işçileri kendi ülkelerinin özel durumlarının ortaya çıkardığı koşullara göre bu gösteriyi gerçekleştireceklerdir."

Görüldüğü gibi, 1 Mayıs'ı kutlama kararında Chicago olaylarına en küçük bir atıf bile yoktur.

²⁴⁶ IUF, a.g.k., s.16.

1 Mayıs ve Anarşizm²⁴⁷

1 Mayıs 1996 günü TÜRK-İŞ, DİSK, HAK-İŞ ve KESK'in İstanbul'da Kadıköy Meydanı'nda birlikte düzenledikleri kutlamalarda üç kötü olay oldu: (1) Üç gösterici öldürüldü, 1 polis göstericiler tarafından linç ediliyordu, çok sayıda gösterici ve polis yaralandı; (2) İlegal örgütlerin yönlendirdiği bir kitle Kadıköy'ü tahrip etti ve yağmaladı; (3) İlegal örgütler, sendikaların düzenlediği mitinge zorbalıkla hakim oldu, kürsüyü işgal etti, konuşmaları engelledi.

1 Mayıs, işçi sınıfının uluslararası birlik, dayanışma ve mücadele günüdür.

1 Mayıs, "emekçilerin" günü değildir. Küçük esnaf ve sanatkar da, küçük üretici köylü de emekçidir, ancak onların 1 Mayıs'la ilgileri yoktur.

1 Mayıs, "ezilen halkların" bayramı değildir. Aksine, 1 Mayıs, etnik kökeni, siyasi görüşü ve dini inancı ne olursa olsun, tüm işçilerin sınıf kardeşliği anlayışıyla birlikliklerini vurguladıkları, aralarındaki farklılıkları özellikle kenara ittikleri gündür.

1 Mayıs, demokratik sosyalistlerin, komünistlerin veya anarşistlerin bayramı da değildir.

1 Mayıs'ı "emekçinin bayramı" ve "devrimin şanlı yolunda ilerleyen halkın bayramı" olarak gösteren ve içinde "işçi sınıfı" kavramı geçmeyen 1 Mayıs marşı da, ya çeviri hataları nedeniyle, ya da özü itibarıyla, yanlış; düzeltilmesi veya yenilenmesi gerekir.

1 Mayıs Türkiye'de yıllarca komünistlerin bayramı olarak sunuldu ve bilindi. İşin kötüsü, işçi sınıfının kendiliğindenci hareketinin yeterince gelişmediği koşullarda, buna solcuların büyük bir bölümü de inandı. 1976 kutlamaları başarılıydı. Ancak 1977 kutlamaları iki açıdan sorun yarattı. 1977 Taksim kutlamaları, bu dönemde DİSK'te hakim olan TKP'nin damgasını taşıırken, radikal sol gruplar buna karşılık kendi gövde gösterilerini yapmaya çalıştılar. Diğer taraftan, mitinge yapılan saldırıyla 1 Mayıs kana bulandı.

1 Mayıs'ı kamuoyunda yaratılan bu iki yanlış kanıdan ("komünistlik" ve "kan-şiddet") temizleyebilmek, yıllar aldı. Üç işçi konfederasyonunun kapalı salon toplantısının ardından, 1993 yılında TÜRK-İŞ'in İstanbul'daki 1 Mayıs kutlamalarının bu sürece büyük katkısı oldu. HAK-İŞ'in de 1 Mayıs'ı işçi sınıfının uluslararası birlik, dayanışma ve mücadele günü olarak kabul etmesi, bu konudaki önyargıların değişmesinde etkili rol oynadı.

Bu yılki olaylar niçin çıktı? Olaylar nasıl bu boyuta tırmandı?

Bu yılki olaylarda kullanılan kitle, yeni kent yoksullarıdır. Yeni kent yoksullarının bir bölümü işçi sınıfının parçasıdır. Bunlar genellikle küçük işyerlerinde kaçak olarak çalışanlar veya sendikası işyerlerinde istihdam edilenlerdir. Çalışma koşulları kötüdür. Ücretleri düşüktür. Hiçbir güvenceleri yoktur. Sürekli iş değiştirmektedirler. Yeni kent yoksullarının bir bölümü, büyük kentlerde büyümüş, ortaokulu veya liseyi bitirmiş, üretim açısından hiçbir becerisi olmayan işsizlerdir. Bu kişilerin iyi koşullarda iş bulabilme olanakları da yoktur. Yeni kent yoksullarının bir bölümü ise, yeni mülksüzleşmiş köy ve kent insanlarıdır. Bu kitle, 24 Ocak ve 5 Nisan istikrar programlarının, PKK eylemlerinin ve PKK'ya karşı uygulanan stratejinin ürünleridir. Yeni kent yoksullarında sınıf bilinci gelişmemiştir; yoktur. Bu insanlar, geleceklerine güvenle bakamamaktadır. Bu insanlar, İstanbul'da her gün yaşadıkları ve gözledikleri ve televizyonlardan izledikleri büyük gelir adaletsizlikleri karşısında, içlerinde bir isyan duygusu hissedenerlerdir.

Legal partilerin, sendikaların ve gerçekten "demokratik" olan demokratik kitle örgütlerinin ulaşamadığı ve örgütleyemediği bu kitle, ya şeriatçıların, ya ayrılıkçı terörist Kürt milliyetçilerinin, solcu veya sağcı illegal örgütlerin, ya da kendilerinin komünist olduğunu zanneden anarşistlerin etkisi altına girebiliyor.

1 Mayıs olaylarında önemli ölçüde anarşistler etkiliydi.

Anarşistler, 1 Mayıs'ta anarşist olduğunu söyleyerek yürüyen siyah bayraklı ufak grup değildi. Asıl anarşistler, "sınıfı" değil "mülksüzleşmiş yoksulları" temel güç alan, çeşitli eylemlerle kendilerinin güçlü olduğu propagandasını yaparak taraftar bulmaya çalışan ve terör ve şiddet bu amaçla kullananlardır.

Anarşizm başlıbaşına bir ideolojik çizgidir. Bu çizginin 19. yüzyılın son çeyreğinde hakim olan ve ünlü kuramcılarının yazılarında açıkça ifade edilen özellikleri şöyle özetlenebilir: Halkın yoksullaştığı, geleceğe güvenle bakamadığı, toplumsal çürümenin yaygınlaştığı dönemlerde halk buna hemen tepki göstermez; çünkü devletten korkar. Halkın bu tepkisi ile eylemliliği arasında bağlantı kurma görevi, devletin gerçekte güçlü olmadığını bireysel eylemleriyle kanıtlayarak halkı harekete geçirecek olan anarşistlerindir. Toplumda bir azınlık oluşturan anarşistlerin sürekli yinelenen eylemleri devletin güçsüzlüğünü kanıtlayacak ve halk ayaklanarak anarşist bir düzen kuracaktır. 1971-1972 yıllarında "öncü savaşı" olarak formüle edilen tez de bu görüşe yakındır ("suni dengeyi bozacak öncü eylemleri").

1977 yılında 1 Mayıs komünistlerin bayramı gibi kutlanmıştı. 1996 yılında ise anarşistler etkiliydi. Kapitalizm ehilleştirilmiş yanlarından arınıp, 19. yüzyılın vahşi kapitalizmine döndükçe, toplumda yarattığı tahribat, anarşizmin 19. yüzyıldaki biçiminin de farklı adlar ve görünüm altında yeniden gündeme gelmesine yol açmaktadır. Ödemiş Sabancı'yı Türkiye'nin en iyi korunduğu ileri sürülen gökdelenindeki bürosunda öldürenler, İstanbul'un Kadıköy Meydanı'nda üniformalı militanlarıyla gösteri yapanlar, Kadıköy'ü Lübnan'a çevirenler, Türkiye'nin dört konfederasyonunun elinden miting kürsüsünü alanlar, gerçekte bir güç gösterisi, gövde gösterisi yapmaktadır. Bu gelişmeleri öbür dünyadan izleyen ünlü anarşist kuramcı Kropotkin, herhalde tezlerini hayata geçirmeye çalışan bu illegal örgütlere büyük bir sevgiyle ve takdirle bakmıştır. Marks'ın ise kemikleri sızlamıştır.

Devlet içinde odaklanmış belirli güçler de, "devlet ve vatan düşmanlarının" güçlü olduğu izlenimini kamuoyunda yaratarak, yeni anti-demokratik düzenlemelerin zeminini hazırlamaya çalışmaktadır.

1 Mayıs 1996, hem devletten güçlü olduğu izlenimini yaratmak isteyen anarşistler, hem de devlet düşmanlarının demokratik hak ve özgürlükleri fazla istismar ettiği izlenimini yaratarak yeni baskı yasaları getirmek isteyen çevreler için başarılı olmuştur.

²⁴⁷ 8.5.1996, **Siyah Beyaz**.

Anarşizm Nedir?²⁴⁸

Bir yazıdan ilginç bir bölüm aktararak okuyucuya sunmanın ve ardından da onu şaşırtacak yazar adını söylemenin ayrı bir tadı vardır. Öyle yapmayacağım. Size, anarşizmin en ünlü kuramcılarında Peter Kropotkin'in İsyan Ruhı isimli makalesinden bazı bölümlerin çevirisini sunuyorum.

Kropotkin 1842 yılında Rusya'da büyük ve zengin bir toprak sahibi ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Anarşist hareketin önderlerinden oldu. 8 Şubat 1921 tarihinde Sovyetler Birliği'nde öldü. Kropotkin'in en ünlü yapıtlarından olan İsyan Ruhı makalesi ilk kez 1880 yılında Cenevre'de Le Revolte'te yayınlandı.

Kropotkin anarşizmin tek kuramcısı değildir. Bu makale de Kropotkin'in tüm görüşleri değildir. Ama çevirisini sunduğum bölümler, 19. yüzyılın ikinci yarısındaki biçimiyle anarşizmin özünü oluşturmaktadır. İsyan Ruhı makalesinin bazı bölümlerini, 1 Mayıs 1996 olayları sonrasında çevirme ve okuyucunun dikkatine sunma gereğini duydum. Dünyada ve özellikle Türkiye'de son 25 yıllık dönemde yapılan bazı eylemlerin gerçekte demokratik sosyalistlikle veya komünistlikle değil, anarşistlikle bağlantılı olduğu kanısındayım. Kanımca, polis kurşunlamanın, ünlüleri en iyi korundukları yerlerde öldürmenin, binlerce polisin gözleri önünde Kadıköy Meydanı'nda üniformalı geçit resmi yapmanın, etrafı yakıp yıkmamanın, 4 Konfederasyon'un elinden kürsüyü zorbalıkla almanın, devleti zayıf göstermeyi amaçlayan silahlı eylemlere ve şiddet eylemlerine başvurmanın arkasındaki ideoloji, Kropotkin'in 116 yıl önce yazdığı makalede özetlediği anarşizmdir.

Benim size yapmadığım oyunu, siz kendilerini Marksist-Leninist sanan bu gizli anarşistlere yapın. Nasıl olsa, görev icabı izleyenleri dışında hiçbir Aydın'lık okumuyordur. Yazıyı alın, bu ilk bölümü gizleyip, Kropotkin'in İsyan Ruhı makalesinin önemli bölümlerinin çevirisini onlara okuyun. Gözlerinin parladığını, heyecanlandıklarını göreceksiniz. Bırakın biraz sevininler, yazıyı nasıl beğendiklerini söylesinler. Yazarını bundan sonra açıklayın.

Anarşist kuramcı Kropotkin'in ilk kez 1880 yılında yayınlanan İsyan Ruhı makalesinin ilginç bölümleri aynen şöyle²⁴⁹:

"Böylesi dönemler devrim ister. Devrim bir toplumsal gereklilik olur; durumun kendisi devrimcidir.

"En büyük tarihçilerimizin yapıtlarında büyük devrimci altüstoluşların ortaya çıkışını ve gelişimini incelediğimizde, genellikle 'Devrimin Nedeni' başlığı altında olayların arifesindeki durumun etkileyici bir resmini buluruz. Halkın yoksulluğu, genel güvencesizlik, hükümetin sınırlendirici önlemleri, toplumun büyük pisliklerini açıkça ortaya koyan tiksindirici skandallar, ortaya çıkmak için mücadele eden ve eski rejimin destekçilerinin kapasitesizliğiyle dışlanmış yeni düşünceler: Hiçbirşey kenarda bırakılmamıştır. İnsan bu tabloyu incelediğinde devrimin gerçekten kaçınılmaz olduğu ve ayaklanma yolu dışında hiçbir yolun kalmadığı inancına varır." 250

Kropotkin daha sonra, 1789 Fransız Devrimi öncesinde köylülüğün nasıl şikayet ettiğini anlatıyor ve şunları söylüyor:

"Ancak, bu pasif tartışmalar ile ayaklanma veya isyan arasında geniş bir uçurum, eyleme geçme dürtüsü eksikliği vardır. İnsanlığın büyük bölümü için bu uçurum, mantık ve eylem, düşünce ve irade arasındadır. Bu uçurum nasıl kapatılmıştır?... Karılarının haklı olarak korkak diye seslendiği bu insanlar, hangi mucizeyle bir gün içinde kahramanlara dönüştürülmüştür ve mermiler ve top gülleleri arasında haklarının fethine doğru yürümektedir? Sık sık konuşulan ve çanların boş çınlamaları gibi havada yok olan sözcükler nasıl olup da eyleme dönüşmüştür?"

"Yanıt kolaydır.

"Azınlıkların eylemi, durmaksızın yenilenen sürekli eylemi bu dönüşümü ortaya çıkarmıştır. Cesaret, adanmışlık ve kendini kurban etme ruhu, korkaklık, teslimiyet ve panik kadar bulaşıcıdır."251

"Bir ülkede devrimci bir durum ortaya çıktığında, kitlelerde isyan ruhu, kendisini sokaklarda şiddetli gösteriler veya isyanlar ve ayaklanmalar biçiminde ortaya koyacak kadar yeterince uyanmadan önce, azınlıklar eylem aracılığıyla, hiçbir devrimin onsuz başarıya ulaşamayacağı o bağımsızlık duygusunu veya o cüretkarlık ruhunu uyandırmayı başarırlar..."

"Başlangıçta kitlelerin duyarsız olması olasıdır. Kitlelerin, bu girişimi yapan bireyin veya grubun cesaretine hayranlık duyarken, ilk başta akıllı ve dikkatli olanları, bu eylemi derhal 'delilik' olarak tanımlayanları ve 'bu deliler, bu fanatikler herşeyi tehlikeye atacak' diyenleri izlemeleri olasıdır."252

"Bu akıllı ve dikkatli kişiler o kadar dikkatli hesaplar yapmışlardır ki, onların kendi çalışmalarını yavaş yavaş yapan partileri yüzyıl sonra, iki yüzyıl sonra, belki üç yüzyıl sonra tüm dünyayı fethetmeyi başaracaktır ve işte tam bu arada, beklenmedik kişiler araya girmektedir! Beklenmedik olan tabii ki bu akıllı ve dikkatli kişilerin beklemediğidir..."

"Ancak deliler sempati kazanacaktır. İnsan kitleleri gizlice onların cesaretini alkışlayacaktır ve onlar, kendilerini taklit eden insanlar bulacaktır. Öncüler hapisaneleri ve cezalarının gönderildiği bölgeleri doldurduğu ölçüde, diğerleri onların çalışmasını sürdürecektir; illegal protesto, isyan, intikam alma eylemleri kat kat artacaktır.

²⁴⁸ 18.5.1996, **Aydınlık**.

²⁴⁹ Kropotkin, P., **Kropotkin's Revolutionary Pamphlets** (ed.by Roger N.Baldwin), Vanguard Press, New York, 1927, s.35-43.

²⁵⁰ Kropotkin, a.g.e., s.37.

²⁵¹ Kropotkin, a.g.e., s.38.

²⁵² Kropotkin, a.g.e., s.39.

"Bu noktadan sonra tarafsızlık mümkün değildir. İlk başlarda 'delilerin' ne istediğini sormayanlar bile, onlar hakkında düşünmeye, onların düşüncelerini tartışmaya ve onların yanında veya karşısında taraf tutmaya zorlanmaktadır. Genel ilgiyi zorla çeken eylemler aracılığıyla, yeni düşünce, insanların akıllarına girer ve düşüncelerini değiştiren yeni insanlar kazanır. Böylesine bir eylem, birkaç gün içinde, binlerce broşürün yapacağı propagandadan daha fazla propaganda yapar.

"Herşeyden önce isyan ruhunu uyandırır; cesaret üretir. Polis, hakimler, jandarmalar ve askerler tarafından desteklenen eski düzen, eski Bastil kalesi gibi sarsılmaz gözükmektedir: Bastil kalesi de, dolu toplarının yerleştirildiği yüksek duvarların altında toplanmış olan silahsız insanların gözlerine de zaptedilmez gözüküyordu. Ancak kısa sürede açığa çıkar ki, kurulu düzen, kişinin tahmin ettiği güce sahip değildir. Bir cesur eylem birkaç gün içinde tüm hükümet mekanizmasını bozmaya, devin titremesine yetmiştir. Bir başka isyan bir ilin tümünü karışıklık içine itmiştir ve günümüze kadar öylesine heybetli olan ordu, sopalarla ve taşlarla silahlanmış olan bir avuç köylünün önünde geri çekilmiştir. İnsanlar, canavarın hiç de düşündükleri kadar korkunç olmadığını gözlemlerler; birkaç enerjik çabanın onu devirmeye yeterli olacağını kavramaya yavaştan başlarlar..."²⁵³

"Hükümet direnir; hükümet baskı önlemlerinde vahşidir. Ancak geçmişte zulüm, ezilenlerin enerjisini öldürürken, şimdi, heyecan dönemlerinde, tam tersi sonuç doğurur. Yeni bireysel ve kollektif isyan eylemlerini harekete geçirir; isyancıları kahramanlığa sürükler; ve hızlı bir biçimde bu eylemler yayılır, genelleşir, gelişir. Devrimci parti, bu ana kadar ona karşı düşmanca veya duyarsız duran unsurların katılımıyla güçlenmiştir. Genel çözümler hükümete, hakim sınıflara, ayrıcalıklılara da yayılır. Bunların bazıları sonuna kadar direnmeyi savunur; diğerleri tavizlerden yanadır; diğerleri ise isyan ruhunu yatıştırarak ve gelecekte onu tekrar hakimiyeti altına alma umuduyla ayrıcalıklarından vazgeçmeye hazır olduğunu ilan eder. Hükümetin ve ayrıcalıklı sınıfın bütünlüğü bozulmuştur."²⁵⁴

²⁵³ Kropotkin, a.g.e., s.40.

²⁵⁴ Kropotkin, a.g.e., s.41.

Türkiye İşçi Sınıfı Hareketi ve Silahlı-Ayrılcı Kürt Milliyetçiliği: Müttefik mi? Rakip mi?²⁵⁵

Türkiye işçi sınıfı 12 Eylül askeri darbesi sonrasındaki yenilgisi nedeniyle önemli bir deneyim yaşadı. 1989, 1990 ve 1991 yıllarında, işçi sınıfı bir nitelik sıçraması gerçekleştirdi. İşçi sınıfı, sınıf kardeşliği temelinde ve sendikaların çatısı altında meşru kitle mücadelesini geliştirdi. Türkiye'nin gündemini 1989 bahar eylemleri, 3 Ocak 1991 genel eylemi, 4-8 Ocak 1991 madenciler yürüyüşü, 1991 yaz eylemleri doldurdu.

Aynı dönemde Türkiye'nin doğu ve güneydoğu bölgelerinde PKK'nın silahlı-ayrılcı Kürt milliyetçisi hareketi gelişti.

Bugün gündemdeki konulardan biri, Türkiye işçi sınıfının yükselen ve daha da yükselecek olan mücadelesi ile bu silahlı ve ayrılcı Kürt ulusal hareketi arasındaki ilişkilidir.

Bu iki hareket birbirinin müttefiki midir, yoksa rakibi mi?

Bu konudaki tartışmalar ve verilecek yanıt, önümüzdeki dönemde birçok insanın farklı saflarda yer alması sonucunu doğuracaktır.

Kanımcı, bu iki hareket birbirinin rakibidir.

Türkiye'de önümüzdeki dönemde ya Türkiye işçi sınıfı hareketi (silahlı ve ayrılcı Kürt ulusal hareketini gerileterek) gelişecektir; ya da silahlı ayrılcı Kürt milliyetçileri, ülkemizde yaratacakları şovenizm ve hatta ırkçılık dalgasıyla ve yeni bir darbe zeminiyle, ülkemizdeki demokratikleşme sürecine ve Türkiye işçi sınıfı hareketinin gelişimine büyük bir darbe indireceklerdir.

Türkiye İşçi Sınıfı ve Etnik Köken

Bugünkü Türkiye halkı, binlerce yıllık tarihi içinde, çok sayıda ırkın ve kültürün ortak ürünüdür. Etnik köken olarak çok farklı insanlar bir aradadır. Türkiye'de günümüzde Türk ırkçılığı hakim değildir.

Bu konuda sorulması gereken bazı sorular vardır.

(1) Türkiye'de sınıfların oluşumunda çeşitli etnik kökenlere göre bir farklılık sözkonusu mudur? (2) Ücretlilerin faal işgücü içindeki oranında çeşitli coğrafi bölgelere göre bir farklılaşma var mıdır? (3) İşyerlerindeki görevlendirmede etnik kökenlere göre bir farklılaşma uygulanmakta mıdır?

Türkiye'de etnik kökenlere göre bir tasnif yapılmadığından, Kürt kökenliler ile Türk kökenliler veya Çerkez kökenliler içinde sınıf farklılaşmasına ilişkin kesin veriler yoktur. Ancak, çeşitli gözlemlere dayanılarak şu değerlendirme yapılabilir: Kürt kökenliler Türkiye işçi sınıfının çok büyük bir bölümünü oluşturmamaktadır (Diğer bir deyişle, Türklere oluşan bir burjuvazinin Kürtlerden oluşan bir işçi sınıfını sömürdüğü biçiminde bir değerlendirme geçerli değildir). Çok kaba bir genelleme yapılırsa, Türkiye burjuvazisi ve genel olarak hakim sınıfları (büyük toprak ağaları ve aşiret reisleri ve mafya babaları dahil) içinde Kürt kökenlilerin oranı herhalde Kürt kökenlilerin toplam nüfusa oranı kadardır ve belki biraz daha yüksektir. Türkiye işçi sınıfı içinde Kürt kökenlilerin oranı herhalde yine Kürt kökenlilerin toplam nüfusa oranı kadardır.

Türkiye'de nüfusun etnik kökenlere göre bölgesel dağılımına ilişkin veri yoktur. (a) Osmanlı Devleti'nin nüfus iskan politikasına, (b) ayaklanmalar sonrasındaki zorunlu iskanlara, (c) Kürt kökenli zenginlerin ve sermayedarların kendi sınıf çıkarları doğrultusunda hareket edip Batı'ya yatırım yapmalarına, (d) çok sayıda kamu görevlisinin doğu ve güneydoğuda görevlendirilmesine ve (e) son yıllarda da PKK eylemlerine ve güvenlik kuvvetlerinin baskılarına dayanamayan halkın gönüllü göçüne bağlı olarak, çok farklı etnik kökenlerden insanlar önce coğrafi olarak, daha sonra da kültürel olarak içiçe geçmiştir. Özellikle televizyon yayınları bu içiçe geçişi daha da artırmaktadır. Türk gelenekleri de, Çerkez gelenekleri de, Kürt gelenekleri de, kapitalizmin evrensel değerlerinin gücü karşısında erimekte, içiçe geçmekte ve bunların bir bölümü yok olmaktadır. Kimin hangi doğrultuda asimile olduğu da tartışma konusudur.

Bugün birçok ailede farklı etnik kökenden insanlar bir aradadır. 30-40 yıl öncesinin etnik gruplarının kapalı ilişkileri hızla parçalanmaktadır. Annesi Laz, babası Çerkez ve sünni ve kocası Kürt ve alevi kökenli bir kadının çocuklarının ilkel bir ırkçılıktan etkilenmesi düşünülebilir mi?

Bu hızlı içiçe geçiş karşın, ülkemizde doğu ve güneydoğu bölgelerinde Kürt kökenliler çoğunluğu oluşturmaktadır. Bu bölgelerde yaşayanlar arasında işçi sınıfının oluşumu açısından bir özellik gözlenmektedir? Hayır. 1985 yılı nüfus sayımı sonuçları incelendiğinde, şöyle bir sonuç çıkmaktadır: İş sahibi ücretlilerin ildeki çalışan faal işgücüne oranına bakıldığında, bu oran Diyarbakır'da ve Elazığ'da yüzde 27, Şanlıurfa'da ve Hakkari'de yüzde 24, Siirt'te yüzde 21, Ağrı'da yüzde 20, Mardin'de yüzde 19'dur. Türk veya diğer etnik kökenlilerin çoğunlukta olduğu birçok diğer ilde ücretlilerin oranı daha düşüktür.

Doğu ve güneydoğu illerinde iş arayan işsizlerin faal işgücüne oranı da diğer illerdekinden fazla farklı değildir. Bu yöredeki servet sahiplerinin servetlerini bölgede üretken olmayan biçimde tüketmelerine veya Batı'da sermayeye dönüştürmelerine bağlı olarak, istihdam olanakları yaratılmamakta ve işsizler büyük kentlere akmaktadır. Bu nedenle, örneğin, Adana'daki işsizlik oranı ve işsizlerin sayısı, bütün doğu ve güneydoğu illerindekinden daha fazladır ²⁵⁶.

İşyerlerinde etnik kökenlere göre bir ayırım yapılmamaktadır. Örneğin, bir dönem Güney Afrika'da işyerlerindeki işçiler arasında, beyazlar, melezler, Asyalılar ve siyahlar olarak bir ayırım yapılmıyordu. Türkiye'de işyeri hiyerarşisinde ve uzmanlaşmada böyle bir ayırım sözkonusu değildir. Her kökenden işçi, işyerinde her türlü görevi üstlenebilir ve etnik kökenine göre bir ayrımcılığa maruz kalmaz.

²⁵⁵ Ağustos 1992, **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**.

²⁵⁶ Ücretliler ve işsizlerle ilgili olarak il düzeyindeki veriler için bkz. Y.Koç, "Türkiye İşçi Sınıfının Nicel Durumu," **Sosyal Demokrat**, Şubat 1990, Sayı 22, s.29-32.

Bütün bu nedenlere bağlı olarak, Türkiye işçi sınıfı, etnik kökenlere göre bir bölünmüşlük içinde değildir, etnik kökenlere göre sınıf içinde bir ayrışma yoktur.

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, çok farklı etnik kökenlerden insanı, sermayeye karşı birayaya getirmekte ve toplumumuzun çimentosu görevini üstlenmektedir. Bu birliktelik, işçi sınıfı mücadelesi içinde pekişmektedir. Günümüzde her toplu iş sözleşmesi veya her grev, ülke çapında iki sınıfı karşı karşıya getirmektedir. Her grevde, her Kürt kökenli işçi, her Kürt kökenli sermayedarla karşı karşıyadır ve diğer kökenlerden işçilerle aynı safta omuz omuzadır. 1989, 1990 ve 1991 yıllarındaki mücadelenin başarısı, ülkemizin tüm bölgelerinde ve tüm etnik kökenlerden işçilerin tüm etnik kökenlerden sermayedara ve ANAP'a karşı ortak tavrı sonucu elde edilebilmiştir.

Bu birlikteliğin sağlanmasında Kürt kökenli sermayedarların tavrı belirleyicidir. Kürt kökenli sermayedarlar, doğal olarak, sömürü ilişkileri içinde etnik kökenleri unutmaktadır. Türkiye'de en kötü yaşama ve çalışma koşullarının geçerli olduğu inşaat işyerlerinin önemli bir bölümünün müteahhidi Kürt kökenli, işçilerinin önemli bölümü yine Kürt kökenlidir. Sendikalaşmaya karşı en acımasız tepkiyi gösterenler arasında bunlar yer almaktadır.

Kürt kökenliler içinde bu sınıf mücadelesini kenara ittirip, kapitalist sömürünün en vahşi biçimini milliyetçilikle gizlemek, iki hareketin nasıl birbirinin rakibi olduğunun en açık göstergesidir.

Eğer işçi sınıfı etnik kökenlere göre bir farklılaşma içinde olsaydı, büyük sıkıntılar doğabilirdi.

Böyle bir durum Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde yaşanmıştır. İşyerlerinde işçilerin etnik kökenlerine göre farklı konumlarda olması ve milliyetçi hareketler, işçi sınıfını bölmüş ve birbirine düşürmüştür. Cumhuriyet kurulduktan sonra grevci Müslüman işçilerin istekleri arasında gayrimüslim işçilerin işten çıkarılması da yer almaktaydı.²⁵⁷ İşçi sınıfının bağımsız sınıf çizgisini bırakarak milliyetçi bir bakışı benimsemesi, Cumhuriyet döneminde sınıfın gücünü önemli ölçüde zayıflatmıştır.

Ayrılkçı-Silahlı Kürt Milliyetçiliğinin İşçi Sınıfı Hareketi Üzerindeki Etkileri

Günümüzde Kürt ulusal hareketinde önderlik, ayrılkçı bir tavır içinde silahlı mücadele sürdüren PKK'nın elindedir.

Her milliyetçi hareket gibi PKK da çok farklı toplumsal sınıf ve tabakaların ittifakından oluşmuştur. PKK'nın söylemi, ittifak kurulmak istenilen kesime göre değişmektedir. Sosyalistlerle ittifak söz konusu olduğunda, Marksist-Leninist terminoloji kullanılmaktadır. Ancak, yoksul köylülüğün harekete geçirilmesi söz konusu olduğunda, Kürt toprak ağalarına karşı mücadele değil, yüzyıllardır yoksul köylüleri sömürmede kullanılan din ön plana çıkmaktadır.

Bazı kişiler, silahlı ve ayrılkçı Kürt milliyetçiliğinin yoksul köylü hareketi olduğunu ileri sürmektedir. Bir hareketin yoksul köylü niteliği, o harekette bulunanların kökeniyle değil, o hareketin programıyla belirlenir. Türkiye'nin doğu ve güneydoğusundaki yoksul köylülerin en büyük düşmanı, Kürt kökenli toprak ağaları ve aşiret reisleridir. Bu bölgelerde yoksul köylülüğün kurtuluş mücadelesi, yüzyıllardır her türlü baskıyı ve bu arada dini kullanan bu sömürücülere karşı verilmelidir. Programın birinci maddesine toprak reformunu koymayan bir yoksul köylü hareketi düşünülemez.

Ayrılkçı ve silahlı Kürt milliyetçileri, yüzyıllardır Kürt ağalarının ve aşiret reislerinin sömürüsü ve baskısı altında yaşayan yoksul köylüleri yanlarına çekebilmek için, Şeyh Sait'in yaptığı gibi, dini inançları kullanmaktadır. 1991 yılında PKK tarafından Kürt kökenli hacılara dağıtılan bildiride şöyle denilmektedir²⁵⁸:

"İşte bu tür zulme karşı ALLAH'ı taala otuzbeş milyon Kürt içerisinde bize bir lider yarattı, o da ABDULLAH ÖCALAN'dır. Bu lider... İslam ve Kürdistan üzerinde oyun oynayan emperyalistlere karşı bir kurtuluş savaşı açmıştır... Kürdistanlı yurtsever din alimleri... Kürdistan halkı her dönemde din adamlarına bel bağladı ve destek verdi, kurtuluşunu burada aradı..."

Kürt ulusal hareketinin ayrılkçı yanının ağır basması, Türkiye işçi sınıfını etnik kökenlere göre bölecek ve sermayeye karşı verilen mücadeleyi zayıflatacaktır.

Eğer Kürt kökenli bir işçi, Kuzey Irak'taki bir Kürt'ü, kendisine, Artvin'deki Gürcü kökenli bir işçiden daha yakın görürse; Artvin'deki Gürcü kökenli işçinin de Gürcistan'daki bir Gürcü'yü Diyarbakır'daki Kürt kökenli işçiden daha yakın görme eğilimi öne çıkar. Milliyetçilik görünümündeki şovenizm ve hatta ırkçılık bir kez hortladı mı, işçi sınıfı bölünür; ama sermayedar sınıf kolay kolay bölünmez. Bu bölünmeden öncelikle işçi sınıfı zarar görür.

Kürt ulusal hareketinin taleplerini kabul ettirmede silahlı eylemi ana yol olarak seçmesi, işçi sınıfı içinde bölünmelere yol açtığı gibi, aynı zamanda, ülkemizde demokratikleşme sürecini geciktirmekte ve askeri darbeler zemin hazırlamaktadır. PKK'nın her silahlı saldırısının ardından işyerlerindeki Kürt kökenliler ile PKK özdeşleştirilmekte ve işçi sınıfı etnik kökenlere göre farklılaşmaktadır.

PKK'nın her silahlı eylemi, (a) Türk kökenliler arasında Türk şovenizmini körüklemekte, ve (b) Doğu ve güneydoğuda artan baskılar nedeniyle de Kürt milliyetçiliğini geliştirmekte, Kürt şovenizmine zemin hazırlamaktadır. Her silahlı eylem ve karşı önlem, sınıf sömürüsünü gizleyen bir milli kan davası yaratmaktadır. PKK'nın istediği de bu bölünme ve saflaşmadır.

Silahlı eylemler kendi zıttını geliştirerek, özellikle sendikalar üzerindeki baskıları yoğunlaştırmakta, sınıf mücadelesini çarpıtmaktadır. Günümüzde silahlı çatışmaların olduğu birçok ülkede paramiliter gruplar ve ölüm mangaları oluşmakta ve bunların ilk hedefi demokratik işçi sınıfı hareketi olmaktadır.²⁵⁹ Silahlı eylem yapan illegal yapılar gizlilik içinde olduğundan, legal mücadeleyi esas alan kişi ve kuruluşlar ilk hedef haline gelmektedir.

²⁵⁷ Bkz. Y.Koç, "Osmanlı İşçi Sınıfında Etnik Bölünme," **Görüş**, Temmuz 1990, s.34-36.

²⁵⁸ Berxwedan, 15 Haziran 1991, aktaran, R.Yürükoğlu, "PKK, İşçi Sınıfı, Marksizm ve Laiklik," **Kavga**, Mayıs 1992, s.10.

²⁵⁹ Bu konuda örnekler için bkz. Amnesty International, **Human Rights Violations Against Trade Unionists in Latin America**, Mart 1991; ve Amnesty International, Philippines, **Human Rights Violations and the Labour Movement**, Haziran 1991.

Silahlı eylemi temel kabul edenlerin legal sendikalardaki çalışmaları, bu örgütleri "kullanmak" amacına yöneliktir. Bu tavır ise, (a) sendikacılık hareketinin siyasal görüşlere göre bölünmesine, (b) işçilerin sendikalara olan güveninin sarsılmasına ve © sendikaların gücünün azalmasına ve hatta tükenmesine neden olmaktadır.

Bütün bu nedenlere bağlı olarak, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi ile silahlı-ayrılıkçı Kürt milliyetçiliği birbirinin müttefiki değil, birbirinin alternatifidir, rakibidir.

Silahlı-ayrılıkçı Kürt milliyetçiliği, Türkiye işçi sınıfını sömüren Türkiye burjuvazisi içinde yer alan Kürt kökenli sermayedarların ve Kürt kökenli yoksul köylüleri ezen ve sömüren toprak ağalarının, aşiret reislerinin ve şeyhlerin ve Kürt kökenli mafya babalarının düzenine dokunmamaktadır.

Bazı kişiler, silahlı-ayrılıkçı Kürt milliyetçiliğini desteklemeyi bir demokratlık görevi gibi göstermeye çalışmaktadır. Her milliyetçi hareketin mutlaka desteklenmesi gibi bir kural yoktur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda milliyetçi hareketler dünyadaki ilerici-sosyalist canlılığın bir parçasıydı. Günümüzde ise milliyetçilik, Amerikan emperyalizminin "böl-yönet" stratejisinin önemli bir aracıdır. Türkiye'deki silahlı-ayrılıkçı Kürt milliyetçiliği de bundan farklı değildir.

Demokratlık ve insanlık görevi, kimden gelirse ve hangi amaçla yapıldığı ileri sürülürse sürülsün, baskı, şiddet, işkence ve teröre karşı çıkmaktır.

Kontregerilla terörüne karşı çıkmadan yalnızca PKK terörüne karşı çıkmak ne kadar yanlışsa, PKK terörüne karşı çıkmadan yalnızca Kontregerilla terörüne karşı çıkmak da o kadar yanlıştır.

Silahlı öncü savaşıyla demokrasi kurulmaz veya ülke demokratikleştirilemez. Türkiye işçi sınıfı 1989-1992 dönemi mücadelesinde haklılığı, meşruluğu, barışçılığı ve kitleselliği sayesinde geniş bir kamuoyu desteği sağladı, varlığını ve gücünü kabul ettirdi ve parasal kayıplarını fazlasıyla geri aldı. PKK'nın silahlı eylemleriyle Kürt realitesinin kabul ettirilmiş olduğu iddiasının geçerliliği tartışılır. Bunca özveriye, kana ve sıkıntıya ve kan davalarına gerek kalmadan, meşru ve demokratik yollardan çok daha başarılı sonuçlara ulaşılabilirdi savunulabilir.

Silahlı Kürt milliyetçiliği demokrasiyi savunmamaktadır. Demokratik bir ortamda bu nitelikteki hareketler gelişemez. PKK gibi örgütlenmelerin halk desteğini alabilmesinin yolu, meşru ve demokratik mücadele olanaklarının tıkanıp, silahlı mücadeleden başka yol kalmadığını, silahlı eylemler nedeniyle baskıya maruz bırakılan halka kanıtlamaktan geçer. Bu gibi örgütlenmeleri halktan tecrit etmenin yolu da yaygın kitle baskısı değil, demokratikleşmedir.

İşçi sınıfı ve sendikacılık hareketi ise, hem kendi iç örgütlenmesinde, hem de toplumda demokratikleşmeyi esas almaktadır. Sendikaların demokratikliğinin önkoşullarından biri ise, sendikaların dışarıdan yönetilmemesidir. Son zamanlarda Güneydoğu'da sendika seçimlerinden önce bazı adayların tehditle adaylıktan vazgeçirilmesi olayları, nasıl anti-demokratik bir yaklaşımla karşı karşıya olunduğunun ufak bir göstergesidir.

Doğu ve Güneydoğu'daki baskılara karşı çıkmak ve ülkemizin her bölgesinin demokratikleştirilmesini istemek ayrı bir konudur; silahlı ve ayrılıkçı Kürt milliyetçileriyle aynı çizgide olmak ayrı bir konu.

"Kürt Kökenlilere Ayrı Sendika" Tartışması

Milliyetçiliğin işçi sınıfını nasıl bölmeye çalışacağını en açık örneği, Kürt kökenli işçilere ayrı sendika kurma önerisidir.

Milliyetçiler, en büyük rakiplerinin işçi sınıfı olduğunu bildiklerinden, işçi sınıfı hareketini küçümseme, her etnik kökenden işçinin sınıf kardeşliği temelinde gerçekleştirdiği meşru kitle mücadelesini gözardı etme eğilimindedir.

Yeni Ülke Gazetesi'nin 3 Mayıs 1992 tarihli sayısında şu değerlendirme yer almaktadır ²⁶⁰:

"Türkiye işçi ve halk gerçekliği depresmel bir sarsıntıya muhtaçtır. Övgüye, abartılmaya, tapınmaya değil, öyle bir sarsıntı olmalı ki, yılların kiri-pası, kat kat bağlanmış düzen etkileri dökülsün ve bu kir-pas altında saklı duran cevher açığa çıkarılıp işlenebilsin, devrimci bir patlayıcıya dönüşebilsin..."

"Türkiye işçi hareketinde kimi dönemlerde önemli hareketlenmeler oluyor... Bu işçi eylemlilikleri çok abartılı değerlendirmelere konu ediliyor... Hiç kuşkusuz, anılan işçi eylemleri, 12 Eylül depolitizasyonunu aşma yönünde atılan önemli adımlardır... Bağımsız işçi hareketi kimliğine sahip olmadıkları gibi, bu yönde bir evrilmeleri de söz konusu olmadı. Düzene, düzenin ideolojik-politik kuşatmasına bir kafa tutuş, ondan bağımsızlaşma durumları olmadı. İşçi hareketi, nesnel ve öznel yapısıyla düzenin ağır ideolojik-politik etkisi altındadır. Politika sahnesinde, yakın gelecekte, bağımsız kişiliği ile yer alma olasılığı da zayıf görünüyor."

Yeni Ülke Gazetesi'nin aynı sayısında ise "Biji 'Sendika Kurdi' mi?" başlığıyla, ayrı Kürt sendikalarının kurulması tartışılması başlatıldı ²⁶¹.

Etnik kökenlere göre sendikaların ayrı örgütlenmesini önermek; ama Kürt kökenli patronların Amerikalı, Alman, Japon patronlarla veya Türk, Çerkez, Arap, Gürcü kökenli patronlarla ortak yatırımları konusunda ses çıkarmamak, servet sahiplerinin önderliğindeki milliyetçilik hareketlerine özgü bir davranıştır.

İşçi sınıfını siyasal görüşlere ve dinsel inançlara göre parçalayarak güçsüzleştirme oyunları 1988-1989 yıllarından sonra başarısızlıkla sonuçlandı. İşçi sınıfı, yaşadıkları ortak sıkıntılar sonucunda, sınıf kardeşliğinin bu farklılıklardan ve siyasal görüş kardeşliği ve dinkardeşliğinden daha önemli olduğunu yaşayarak öğrendi.

²⁶⁰ Yüce, C., "İşçi ve Halk Gerçekçiliğine Doğru Yaklaşım," **Yeni Ülke**, 3 Mayıs 1992, s.3

²⁶¹ İşçi sınıfının farklı etnik kökenlerden oluştuğu ülkelerde sendikal örgütlenme biçimleri ayrı bir çalışma konusudur.

Milliyetçilerin işçi sınıfını etnik kökenlere göre bölme çabaları da başarısızlıkla sonuçlanacaktır. 1989, 1990 ve 1991 meşru kitle eylemlerine katılan yüzbinlerce işçi, farklı etnik kökenlere göre bölünmenin zararlarını bilmektedir. Bu öneriler, son dört yılın eylemlerinin işçi sınıfının birliğini pekiştirmesinden önce gelseydi, etkili olup olmayacağı tartışılabilirdi. Ancak işçilerin çok büyük bir bölümü, bugün, sınıf kardeşliğini etnik köken kardeşliğinden de önde tutacak sınıf bilincine sahiptir.

1 Mayıs'ın, yalnızca işçi sınıfının uluslararası birlik, dayanışma ve mücadele günü olarak kutlanmasının ve ülkede farklı toplum kesimlerinin işçi sınıfının birliğini pekiştirmesinden önce alınmasının önemi de, sınıf kardeşliğini böylesine öne çıkarma gereğinden doğmaktadır.

Sendikaların Görevi

Sendikalar demokratik bir ortamda yaşar ve gelişir. Buna bağlı olarak da, demokrasinin korunması, kollanması ve geliştirilmesi görevi, öncelikle sendikalarındır.

İşçi sınıfı, baskı ve sömürüye karşı yürütülen her meşru ve demokratik hareketin destekçisi olmalıdır. İşçi sınıfının toplumdaki öncülüğü ancak böyle kazanılır. Ancak, bu desteğin önkoşulu, desteklenmesi istenilen hareketin (a) meşru ve demokratik olması ve dinsel inançları bir araç olarak kullanmaması, (b) işçi sınıfının gücünü azaltmayı amaçlamaması, © kapitalizm-öncesi ve kapitalist sömürüyü korumaması ve meşrulaştırmamasıdır.

Sendikalar, işçi sınıfını bölecek eğilimlerin karşısında olmalıdır. Günümüzde ayrılıkçı-silahlı Kürt milliyetçiliği işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin rakibidir, alternatifidir. Sendikalar, düşüncelerin zor yoluyla kabul ettirilmeye çalışılmasına karşı açıkça tavır almalıdır. Ayrılıkçılık ve silahlı eylemin esas alınması, farklı etnik kökenlerden oluşan işçi sınıfı içinde şovenizmi geliştirmeyi, sınıf bilincinin yok edildiği milliyetçi kan davaları yaratmayı ve sınıfın gücünü bölmeyi hedeflemektedir.

Sendikalar diğer taraftan, (a) "balıkları öldürebilmek için suyu kaynatma" mantığı ile eylemlerden sorumlu olmayan halka baskı ve işkence uygulanmasına, Kontrgerilla eylemlerine ve her türlü insanlık dışı ve kanundışı uygulamalara da karşı çıkmalı, (b) silahlı mücadeleyi esas almayan her türlü siyasal düşüncenin serbestçe örgütlenmesi ve düşüncelerini ifade etme hakkını savunmalı ve © kültürel farklılıkların zenginliğimiz olduğu bilinciyle, her etnik kökenden insanın, uluslararası belgelerde yer alan en temel haklarını kullanabilme doğrultusundaki meşru ve demokratik mücadelesine destek vermelidir.

Sonuç

Türkiye işçi sınıfı, Türkiye'nin toplumsal ve siyasal gündemini kendi bağımsız sınıf çıkarları doğrultusunda etkileme ve gelecekte belirleme sürecine girmiştir. Ancak günümüzde etnik kökenlere göre bölünme gibi ciddi bir tehlikeyle karşı karşıyadır.

Emperyalizmin Orta-Doğu'daki tüm oyunlarına rağmen, sınıf kardeşliği ve sınıf bilinci ağır basacaktır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya İlişkin Birkaç Gözlem²⁶²

Türkiye Cumhuriyeti, emperyalistlere karşı olduğu kadar, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı da verilen bir savaşla kuruldu. Cumhuriyeti kuran kuşak, Osmanlı'dan devraldığı ümmeti, ırkçılığı reddeden bir ulusa dönüştürme çabasına başvurdu. Çok farklı etnik kökenlerden insandan bir ulus yaratmaya çalıştı. Bir ulusun aynı ırktan gelmesi gibi bilim-dışı bir anlayışları da yoktu.

Bu süreç 1980'li yıllara kadar pek başarılı olamadı. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yüzlerce yıldır kentlerden çok uzaktaki köylerde, tüm yaşamını köyünde geçiren anne, kendi etnik kimliğini yüzyıllar boyunca yeniden üretiyordu. Erkekler ise Türkiye ile ancak askerlik nedeniyle köyünden ayrılmaya tanışıyordu. Birçok insan askerlikte acemi birliklerinde Türkçe öğreniyordu. Devlet için askerlik, yeni bir ulus yaratmada, belki örgün eğitimden de önemli bir araçtı.

Aşiretler 1980'li yıllara kadar Türkiye iç pazarının da tam anlamıyla bir parçasını oluşturmuyordu. Bölge halkının gereksinimleri Irak'tan, Suriye'den, İran'dan sağlanıyordu. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Irak üzerinden İngiltere'deki iplik ve kumaş fabrikalarına kadar uzanan bir yün trafiği vardı. Hakkari'de hastalanan köylünün doktorunu Barzani sağlıyor, Hakkari'li Barzaninin ordusunda peşmergellik yapıyordu. Birçok insan, Türkiye Cumhuriyeti nüfus cüzdanına bile sahip olmadan yaşıyor ve ölüyor.

Ancak özellikle 1980'li yıllardan itibaren, farklı etnik kimlikler hızlı bir biçimde erimeye başladı. Bu süreçte dört etmenin önemli olduğu kanısındayım:

(1) Uluslararası tekellerin çıkarları doğrultusunda uygulanan tarım politikalarıyla birlikte, tarımda hızlı bir mülksüzleşme süreci yaşanmaya başlandı. 24 Ocak İstikrar Programı sonrasında ekonomik bunalım nedeniyle tarıma verilen destek kısıldı. Sovyet sisteminin çöküşünden sonra da, anti-komünizmin ana silahlarından olan küçük üreticiliği destekleme politikası da sona erdi. Tüm ülkede olduğu gibi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da da köyler boşalmaya başladı. Etnik kimliğin, yüzyıllar boyunca kendini sürekli olarak yeniden üretme süreci büyük bir darbe yedi. Kamuya ait yem ve süt fabrikalarının özelleştirilmesi tarımdaki mülksüzleşme ve kente göç sürecini daha da hızlandırdı.

(2) PKK'nın silahlı eylemleri ve Devletin uyguladığı karşı stratejiye bağlı olarak, köyler boşaldı veya boşaltıldı. Büyük kentlere göçen insanlar buralarda kendileriyle aynı olanların buldukları mahallelerde yoğunlaşsalar bile, köyün yüzlerce yıllık durağan ve kendi kimliğini sürekli yeniden üreten yapısı, bir daha geri konulamayacak biçimde, parçalandı. Türkiye, tarihinin en büyük iç göçlerini yaşadı; belirli bölgelerde belirli etnik kimlikten insanların yoğunlaşması olgusu hızla geriledi. Devlet, elindeki gelişkin teknolojiyle, Osmanlı döneminin iskan politikasını çok daha gelişkin bir biçimde kullandı.

(3) PKK'nın silahlı eylemleri nedeniyle sınırlardaki önlemler artırıldı, kaçakçılık büyük ölçüde önlemlendi. 1981 yılında Doğu Beyazıt'a gittiğimde, çarşıda İran'dan gelmiş kaçak mallar satılıyordu. 1987 yılında gittiğimde de tablo aşağı yukarı aynıydı. Ancak 1995 yılında Doğu Beyazıt'ta genellikle Adana-Mersin'den veya İstanbul'dan gelen mallar satılıyordu. PKK'nın eylemlerine bağlı olarak alınan önlemler sonucunda, Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Türkiye iç pazarının parçası oldu.

(4) Farklı etnik kökenlerden gelen bir ümmeti Türk kimliğinin önde olduğu çağdaş bir ulusa dönüştürme çabası içindeki Kemalistlerin elindeki araçlar, askerlik ve örgün eğitim yoluyla Türkçe ve okuma yazma öğretmekti. Ancak o yıllarda TKP'nin ve Kadrocuların önerdiği radikal bir toprak reformunu kabul etmedikleri için, ağaların ve şeyhlerin düzenini ve ideolojik etkisini parçalayamadılar, askerlik ve örgün eğitim yoluyla bile etkinlik sağlayamadılar. 1980'li yıllarda ise televizyon bu yapıyı, bir daha geriye döndürülemeyecek biçimde, altüst etti. Özel televizyon kanallarıyla birlikte, en ucra köydeki evde bile Türkçe televizyon izlenmeye başlandı. Televizyon, tüm yerel ve etnik özellikleri ikinci plana itti ve itiyor. Yüksekova'da, Hakkari'de, Van'da, Erciş'te, Diyarbakır'da ara sokaklarda veya çarşıda gezin. Küçük çocuklar oyun oynarken kendi aralarında Türkçe konuşuyorlar, işportacılık yaptıklarında Türkçe konuşuyorlar. Orta yaşlılar işyerlerinde veya kahvede kendi aralarında genellikle Türkçe, yaşlılarla Kürtçe konuşuyorlar. Yaşlılar kendi aralarında Kürtçe konuşuyorlar.

Türkiye'deki uzun vadeli gelişmeleri ve Hadep'in büyük kentlerde Güneydoğu ve Doğu'dan göçmüş vatandaşlarımızdan oy alamamasının nedenlerini değerlendirirken, bu noktaları da gözönünde bulundurmanın yararlı olduğunu düşünüyorum.

²⁶² 20.1.1996, Söz.

HADEP Programı Üzerine Bazı Notlar²⁶³

Türkiye'de siyasal partilerin programları genellikle ciddiye alınmaz. Ancak programlar ciddidir. Programlar genellikle okunmazsa da, programları hazırlayanlar ülkedeki siyasal ve toplumsal binbir dengeyi hesap ederek metinleri oluştururlar.

HADEP'in programını ve seçim bildirgesini Genel Merkezlerinden rica ettim. Sağolsunlar, hemen gönderdiler. Programı okuduğumda, belirli kavramların bulunmaması dikkatimi çekti. Bu durumu dikkatlerinize sunmak istiyorum.

Kavramlar bazan çok önemsizdir, bazan çok önemlidir. HADEP'in programında dikkatimi çeken durum, "çok önemli" kategorisine giriyor.

Halkımızın en önemli sorunlarının kaynağında **emperyalizm**, **Dünya Bankası** ve **IMF** gibi kavramlar yatıyor. HADEP Programında bu üç kavrama da rastlayamıyorsunuz. Yalnızca bir yerde şu değerlendirme var: "Kültür yaşamı üzerindeki emperyalist, ırkçı ve şoven milliyetçi baskılar kaldırılacaktır." (s.11). Buradaki "emperyalist" kavramının da uluslararası tekelci sermayenin emperyalizmi anlamında kullanıldığından pek emin değilim.

HADEP Programında **bağımsızlık** kavramı ve hedefi de geçmiyor. Yalnızca "bağımsız yargı"dan söz ediliyor.

Halkımızın ve özellikle yoksul köylülüğün en önemli sorunlarının başında, **feodal yapı**, **şeyhlik**, **ağalık** ve **aşiret** ilişkileri gelmektedir. HADEP Programı'nda feodal yapı, şeyhlik ve ağalık kavramları geçmiyor. Aşiret kavramının geçtiği tek yer de şöyle: "Bölgedeki aşiretlerin silahlandırılması uygulamasına son verilmesi..." (s.8) Halbuki HEP'in Programında bu konuda şu değerlendirme yer almaktaydı: "Kapitalist mantığa ters düşen bir anlayışla, Doğu'daki kapitalizm öncesi kalıntıların sürdürülmesine çalışılmış, ağalık ve şeyhlik kurumları korunmuş, desteklenmiş, tarım ve toprak reformuyla sanayileşmeden kaçınılmıştır." (s.8)

Halkımızın ve özellikle işçi sınıfımızın en önemli sorunlarından biri, **özelleştirme**, **taşeronlaşma** ve **kaçak işçiliktir**. HADEP Programında bu kavramların hiçbiri yer almıyor, bu uygulamalara karşı çıkılmıyor. Halbuki HEP'in programında şöyle deniliyordu: "KİT'ler özelleştirilmeyecektir. KİT yönetimleri, işçilerin, bütün çalışanların, yerel yönetimlerin, üretici ve tüketici temsilcilerinin de katılımı sağlanarak demokratikleştirilecektir." (s.61) HADEP Programı'nın ilgili bölümü ise benzer niteliktedir, yalnızca özelleştirmeye karşı çıkarılan ilk cümle kaldırılmıştır: "KİT'ler, çalışanların, yerel yönetimlerin, üretici ve tüketici temsilcilerinin de katılımı sağlanarak, demokratik ve özerk bir yönetim yapısına kavuşturulacaktır." (s.14)

HADEP Programında **işçi sınıfı** ve **sermayedar sınıf** gibi kavramlar yoktur.

Ağalık, şeyhlik ve aşiret düzeninin hakim olduğu bölgelerde demokrasinin önkoşulu etkili bir toprak reformudur. HADEP Programında toprak reformuna ilişkin bölüm ise şu kadarıdır: "Toprak ve tarım reformu yapılacak, topraksız çiftçilerin yeterli toprağa sahip olmaları sağlanacak..." (s. 15). Halbuki, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin önde gelen sorunu, toprakların az sayıda toprak ağasının elinde toplanmasıdır. GAP Bölgesinde ise geleneksel toprak ağası yapısına, uluslararası ve yerli tekelci sermaye de eklenmiştir.

HADEP Programında sendikal hak ve özgürlüklerle ilgili bölüm 6,5 satırdır. Spora da 6,5 satırlık yer ayrılmıştır (s.12-13). HEP Programında ise 6 sayfa (s.38-44) çalışma yaşamına ilişkin sorunlara ayrılmıştı.

Bu kavramların önemsiz olduğu söylenemez. Eğer önemsiz olsaydı, HADEP'in 24 Aralık Genel Seçimleri öncesinde çeşitli sosyalist partilerle birlikte oluşturduğu Emek, Barış ve Özgürlük Bloku'nun seçim bildirgesinde de yer almazdı. Halbuki Emek, Barış ve Özgürlük Bloku'nun seçim bildirgesinde özelleştirmeye karşı çıkılıyor, emperyalizme bağımlılığın giderek arttığından, ülkenin emperyalist ülkelerden gelen talimatlarla yönetildiğinden söz ediliyor, "emekçileri IMF ve benzeri emperyalist kurumların kısılcığında sefaletle sürükleyen tüm anlaşmaların iptali" isteniyor.

HADEP Programı'nın bütününün sınıfsal açıdan irdelenmesinin ortaya (çeşitli ittifakları sorgulatacak ve yeniden düşündürecek) çok ilginç bir tablo çıkaracağından eminim.

Türkiye'de İç Pazarın Bütünleşmesi²⁶⁴

Eylül ayı sonlarında Şanlıurfa'daydım. Toplantıdan sonra dolaşırken, eski hanların ve dükkanların bulunduğu çarşıya da gittik. Arkadaşım, Şanlıurfa'nın ünlü kırk düğmeli yeleğini duymuştu. Bir tane almak istiyordu. Bu, sırtı astar, önü kumaş bir yelek. Özelliği, önündeki yaklaşık 5 cm.lik iki sıra siyah sırmalar ve sırmayla örülmüş düğme ve ilikler. Ünlü yeleği eski bir dükkanda bulduk. Bir taraftan da yaşlı satıcıyla konuşmaya başladık. Yeleğin malzemesinin Şanlıurfa'da mı yapıldığını sordum. Beklentim, Şanlıurfa'nın ünlü yeleğinin malzemesinin de orada üretiliyor olmasıydı. Öyle değilmiş. Yeleğin arkasındaki astar ile, yeleğe asıl özelliğini veren ön taraftaki siyah sırmalar (ve sırmadan ilik ve düğmeler) Avrupa'dan gelmiş. Eskiden beri böyle mi olduğunu sordum. Yaşlı satıcı, öyle olduğunu belirtti. Bu arada tezgahta bulunan ve bölgede kafaya sarılan ve neçek veya kefiye adı verilen bezlerle puşulara baktım. Üzerlerinde İngilizce yazılar vardı. Onların nerede üretildiğini sordum. "Avrupa," yanıtını aldım. "Denizli yöresinde benzer güzel bez dokunur, onu niye satmıyorsunuz?" diye sorduğumda, yaşlı satıcı, "halk buna, Avrupa malına alışmış, Denizli'nin malı buralarda tutmaz, satılmaz" dedi.

İnsan, Şanlıurfa'nın geleneksel giysilerinin bazılarının yörenin üretimi olmadığını görünce bir an şaşırıyor. Ancak bazı tarihsel olguları düşündüğünüzde, durum netleşiyor.

Türkiye Cumhuriyeti 1923 yılında kuruldu ama, Güneydoğu Anadolu 1980'li yıllara kadar Türkiye'nin iç pazarının gerçek anlamda bir parçası değildi. 1980'li yıllara kadar, Güneydoğu Anadolu'nun küçümsenmeyecek bir bölümü, ekonomik açıdan Suriye ve Irak'ın parçasıydı. Suriye'nin Fransa ve Irak'ın da İngiliz sömürgesi olduğu dönemlerde, Güneydoğu Anadolu, ekonomik açıdan Türkiye Cumhuriyeti'nin değil, Fransa'nın ve İngiltere'nin uzantısıydı. Gelenekselleşmiş kaçakçılık yoluyla yörenin ürünleri Suriye ve Irak aracılığıyla kapitalist dünyaya ulaşırdı. Yöredeki arkadaşlarımdan, 1980'li yıllara kadar hayvanların ve hayvan ürünlerinin nasıl Güney'e götürüldüğünü çok dinledim. Hakkarili bir arkadaşım, 1960'lı ve hatta 1970'li yıllarda doktor lazım olduğunda Barzani'ye gidildiğini, Barzani'nin ordusunda askerlik yapıldığını, ticaretin de tümüyle Irak üzerinden olduğunu anlatmıştı.

Türkiye Cumhuriyeti 1923 yılında kuruldu; ama Türkiye Cumhuriyeti, Dersim'e 1938 isyanı sonrasında girebildi. Dersim ayaklanmasının sona erdirilmesine kadar Dersim ağalarının vergi vermediği ve silahlarını teslim etmedikleri biliniyor. Dersim ayaklanması kullanılarak Dersim bölgesi Türkiye Cumhuriyetine dahil edilmişti.

1980'li yıllarda ise, PKK'nın eylemleri kullanılarak Güneydoğu Anadolu, Türkiye'nin iç pazarına dahil edildi. PKK'nın eylemleri nedeniyle sınırda oluşturulan güçlü engeller, Güneydoğu Anadolu'yu Suriye ve Irak iç pazarından hemen hemen tümüyle kopardı. Körfez Savaşı sonrasında sınırötesi ticarete karşılaşılan güçlükler de, Türkiye'deki iç pazarın bütünleşmesine katkıda bulundu.

PKK'nın eylemlerinin, Türkiye'de köylülüğün geçmişte geciktirilmiş mülksüzleşmesinin günümüzde hızlandırılmasına ve yöredeki köylerde Kürt etnik kimliğinin yeniden üretim sürecinin parçalanmasına da katkılarını başka bir yazımda ele almıştım.

Güneydoğu Anadolu'nun Türkiye'nin iç pazarına dahil edilmesi, özellikle GAP'la birlikte daha da önem kazanmaktadır.

Ülkemizde tekelci sermayenin bir bölümü, Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasal bütünlüğünün ve üniter yapısının, kendi ekonomik çıkarları açısından da ne kadar önemli olduğunu yeterince kavramadığından, "ver kurtul" diyebilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir kez daha Bizans ve Osmanlı'dan gelen güçlü geleneğini ve uzakgörüşlülüğünü göstermiştir. GAP'la birlikte Güneydoğu Anadolu'da yaşanacak güçlü ekonomik gelişme, artık, Türkiye iç pazarının bütünleşik bir parçası olacaktır.

PKK'nın eylemleri olmasaydı, bugüne kadar 12 milyar dolarlık yatırım yapılan GAP'ın ekonomik sonuçlarının hangi ülkeye yarayacağı da ayrıca tartışmaya değer.

Şanlıurfa'nın geleneksel kırk düğmeli yeleğinin ünlü sırmaları, neçeki, kefiyesi ve puşusu bugün hala Avrupa malıysa, bu durum, PKK eylemleri öncesinde bölgenin Türkiye Cumhuriyeti iç pazarıyla bütünleşmediği dönemin kalıntılarıdır, artık ekonomik açıdan önemsiz kalmış ilginç anıdır.

²⁶⁴ 20.10.1996, **Aydınlık**.

Almanya'dan Gelen Tehdit²⁶⁵

Günümüzde Federal Almanya'da 2 milyonu aşkın yurttaşımız yaşıyor.

1960'lı yılların başlarında Almanya'ya bir göç başladı. İşçilerin mücadelesinin ve azalan işsizliğin işgücü maliyetlerini iyice yükselttiğini gören Alman sermayedarları, tecrübesiz, bilinçsiz, yoksul ve ancak sağlıklı insanları ve genellikle köylüleri Türkiye'den Almanya'ya taşıdılar.

Bir dönem Avrupa'nın işsizi ve macera heveslisi nasıl Amerika kıtasına giderek kendisine bir gelecek aradıysa ve yarattıysa, Anadolu bozkırından yüzbinlerce insan da Almanya'ya öyle aktı. Hayatında İstanbul'u bile görmemiş birçok insanımız, ekme peşinde maceralara atıldı. Yabancı dil bilmeden ve Türkiye'de bile büyük kentlerde yaşamadan Avrupa'ya gitmeye cesaret edebilmek, buralarda tutunabilmek, ayakta kalabilmek, yakınlarını yanına çağırabilmek büyük bir başarıdır. 12 Eylül'den sonra ise Avrupa'ya ağırlıkla özgürlük isteyenler aktı. Ekmek peşinde olanların bir bölümü de kendilerini özgürlük peşinde olarak tanıtarak, sığınma hakkından yararlanmaya çalıştı.

Almanya insanımıza önemli katkılarda bulundu. Parasal açıdan söz etmiyorum. Yüzlerce yıldır kendini sürekli olarak yeniden üreten köyün yapısını parçalayan önemli unsurlardan biri Almancılar oldu. 1960'lı yıllarda kafalarındaki tüylü fôtr şapkalı ve ellerindeki radyoları ile karikatürcülere önemli bir malzeme oluşturan "Almancılarımız", Türkiye'de kırsal alanda geleneksel yapının parçalanmasına ve dönüşüme uğramasına önemli katkılarda bulundu. İnsanlarımız Almanya'da kapitalizmin en acımasız ilişkileri içinde sömürüldüler, ezildiler, en ağır işleri en düşük ücretlerle yaptılar, horlandılar, aşağılandılar. Bunlar doğru. Ama hem kendileri değiştiler, hem de Türkiye'de hala ilişkilerini sürdürdükleri insanların değişimine katkıda bulundular.

Ancak şimdi bir tehlike ve tehdit söz konusu.

Almancılar önce "konuk işçi" idi. Alman sermayesi, gelen işçinin birkaç sene kaldıktan sonra, gözü daha tam açılmadan geri döneceğini hesap ediyordu. Evdeki hesap çarşıya uymadı. Bizimkiler Almanya'ya yerleştiler. Göçmen işçi oldular. Sendikalaştılar. Çıkarlarını korumayı öğrendiler. En uyanıkları işyerleri açtı. Günümüzde 37 bin dolayında işverenden söz ediliyor. Şimdi de Alman uyruğuna geçip, seçme ve seçilme hakkından da yararlanmak istiyorlar.

Bu arada, şeriat devleti kurma özlemcileri, Avrupa'da işçi sınıfının demokratik kazanımlarından yararlanarak, Türkiye'dekinden çok daha özgür bir biçimde şeriat devleti propagandası yapmaya başladı. Alman Devleti de, 2 milyon dolayındaki yurttaşımızın sermayenin en acımasız sömürüsüne karşı ortak bir tavır içine girmesini önlemek amacıyla bu eğilimlerin gelişebileceği ortamı yarattı ve bu şeriatçı örgütlenmelere çeşitli kolaylıklar sağladı.

Günümüzde Almanya'da Türkiye'deki demokrasi mücadelesi ve özgürlükler açısından önemli bir tehdit ve tehlike hızla geliyor. Süleymanlılar, Milli Görüş'çüler, Cemalettin Kaplan taraftarları ve benzerleri, Türkiye'de bir şeriat düzeni kurmak için, Almanya'nın özgürlüğünden, Alman Devleti'nin sağladığı kolaylıklardan ve yurttaşlarımızın çeşitli zaaflarından yararlanarak, maddi ve manevi olarak güçleniyorlar. Bu güçlerini de Türkiye'ye aktarıyorlar. Bu eğilimler kısa bir süre önce, HAK-İŞ'le işbirliği içinde, "Gurbet-İş" adıyla islamcı sendikalar örgütlemeye çalıştılar; ancak başarılı olamadılar. Bu eğilimler yine kısa bir süre önce, Almanya'da sistemli bir biçimde mülk sahibi olma ve Alman uyruğuna geçme kararı aldılar. Böylece Almanya'daki güçlerini daha da artırmaya çalışıyorlar.

Almanya'ya geçici bir süre çalışmak için giden yurttaşlarımız, 1960'lı ve 1970'li yıllarda kırsal alanlardaki geleneksel yapıların parçalanmasına önemli katkılarda bulunmuştu. Şimdi ise Almanya'da gelişen şeriatçı akımlar ülkemizde demokrasi ve laik cumhuriyet açısından önemli bir tehdit ve tehlike oluşturmaktadır.

²⁶⁵ 5.11.1994, **Aydınlık**.

Şeriatçılar ve Sendikal Haklar²⁶⁶

Bu yıl ILO toplantısında İran'ın Halkın Mücahitleri örgütünden bir temsilci ile Humeyni rejiminin Türkiye açısından taşıdığı tehlikeleri uzun uzun konuşma olanağım oldu. Üzerinde anlaştığımız konu, şeriatçıların zayıf noktasının ("Aşıl topuğunun") kadın hakları ve sendikal haklar olduğuydu.

Şeriatçıların sendikal haklara bakışını ve İran'daki bazı uygulamaları daha önce çeşitli yazılarımda ele almıştım²⁶⁷. Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD) tarafından geçen hafta yayınlanan **İş Hayatında İslam İnsanı** kitabında yer alan iki makale, bu konuya yeniden değinmeyi zorunlu kıldı. Şeriatçıların kuramcılarının bu konuya bakışının bilinmesi, sendikal hareketteki takiyyecilerle tartışmalarda yararlı olacaktır.

Şeriatçıların sendikal haklara yaklaşımı, Suudi Arabistan, İran ve diğer bazı ülkelerde sendikal hakların yasaklanmış olması nedeniyle, uluslararası sendikacılık hareketinde de giderek bir ilgi odağı haline gelmektedir.

TÜRK-İŞ ve DISK'in üyesi bulunduğu Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yönetim Kurulu'nun 1-3 Aralık 1993 tarihli Yönetim Kurulu toplantısında oybirliğiyle kabul edilen "Sendikal Haklar Tehdit Altında" kararında, Suudi Arabistan Çalışma Bakanı'nın ülkesinde sendikacılığın yasaklanması konusundaki tavrı şöyle anlatılıyordu:

"Sendikal hakların İslam'ın ilkeleriyle uzlaştırılmayacağı da ileri sürülmüştür. Suudi Arabistan Çalışma Bakanı, ülkesinde bu tür hakların tümüyle reddedilmesinin, Hükümetinin İslami ilkelerle yönetilmesi ve bu ilkelerin koruyucusu olması gerçeği ile doğrudan bağlantılı olduğunu Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na söylemiştir."²⁶⁸

MÜSİAD'ın son yayınında, şeriatçıların işçi haklarına yaklaşımındaki temel anlayışlar açıkça ifade edilmektedir:

MÜSİAD'ın son kitabında yer alan makalesinde Prof.Dr.Sabahaddin Zaim, bu konudaki geleneksel yazılara uygun bir biçimde, işçinin iyi çalışmasının dinsel bir zorunluluk olduğunu ileri sürmektedir:

"Bir işçi olarak Müslüman insanın davranışları" başlığı altında şöyle denilmektedir: Müslüman işçi, "Allahın ve Peygamberimizin şu sözlerini bilerek çalışır: 'En iyi kazanç, işine özen gösteren ve işverene saygı ile bakan işçinin elde ettiği kazançtır.'"

"Müslüman adam işinde şu prensiplerle çalışır:... emir ve talimatları dinler. İşini sever, işini sonuna kadar yapar,... işini tam yapar, süratli çalışır, temiz iş çıkarır,... alet-teçhizat, ham madde ve malzemelere gerektirdiği gibi ihtimam eder, alet ve motorlu teçhizatı uygun şekilde kullanır, ham madde ve malzemeleri ekonomik şekilde kullanır, verimli çalışma metodlarını uygular... Bütün bu çalışması sonucunda aldığı ücretten dolayı Allaha şükretmesini bilir; başkalarının kazancına göz dikip haset etmez. İşverene kinle bakmaz."²⁶⁹

Doç.Dr.Yusuf Balcı ise günümüzdeki sendikacılığın ve toplu pazarlığın İslam'da yerinin pek olmadığına değindikten sonra, greve kesinlikle karşı çıkmaktadır:

"Modern sendikacılık ile grev ve lokavtlı toplu pazarlığı İslami bir sistem içerisine yerleştirmek oldukça güçtür. Fıkhi bakımdan sendikalara ve toplu iş sözleşmesine İslam'da cevaz bulunabilse de, temeldeki bakış açılarından kaynaklanan farklılık bu müesseseleri İslam'ın iktisadi ve sosyal yapısına yerleştirmeyi mümkün kılmaz."²⁷⁰
"Sendikacılık ve toplu pazarlık bu şekliyle İslam'a uygun olsa da, ihtilaf (hak ve menfaat uyumsuzlukları) halinde, tarafları uzlaştırıcı hakem veya yargı mekanizmaları işletilir. Grev ve lokavt ise İslam'da uygun görülmemiştir. "Bilim adamları, İslami bir hukuki-ekonomik-sosyal düzen içinde (günümüzde de en kötü, zararlı ve en son çare olarak sınımlanacak bir hak arama vasıtası olan) greve yer olmadığı hususunda hemfikirdirler. Zaten çatışmaya ve greve yol açan sorunlar İslam'ın sosyal adalet düzeni içinde ve nihai olarak devletin müdahalesiyle çözüleceğinden, greve ihtiyaç bulunmamaktadır."²⁷¹
"İslam'da toplu münasebetler mümkün olmakla beraber, grev ve lokavta izin verilmemiştir."²⁷²

Suudi Arabistan'da, İran'da ve şeriatçıların yönetimde olduğu diğer ülkelerde özgür sendikacılık, toplu pazarlık ve grev yasaktır. İşçinin ibadet aşkıyla çalışması istenir ve beklenirken, işçinin hakları işverenin ve şeriatçıların devletinin insafına bırakılmaktadır.

Sendikal hakların ve özgürlüklerin ve demokrasinin temeli laikliktir. Türkiye koşullarında, laikliği, demokrasiyi ve cumhuriyeti temel amaç olarak kabul etmeyen bir sendikacılık düşünülebilir mi?

²⁶⁶ 7.1.1995, **Aydınlık**.

²⁶⁷ Örneğin bkz., Koç, Y., "Şeriatçılar ve İşçi Hakları," **Mürekkep**, Güz 94.

²⁶⁸ "Sendikal Haklar Tehdit Altında" kararı, paragraf 30.

²⁶⁹ Zaim, Prof.Dr.Sabahaddin, "Ekonomik Hayatta Müslüman İnsanın Tutum ve Davranışları," **İş Hayatında İslam İnsanı**, MÜSİAD Yay., Aralık 1994, s. 103 ve 104.

²⁷⁰ Balcı, Doç.Dr.Yusuf, "İslam'da Çalışma İlişkileri," **İş Hayatında İslam İnsanı**, MÜSİAD Yay., Aralık 1994, s.124.

²⁷¹ Balcı, Y., a.g.m., s.125.

²⁷² Balcı, Y., a.g.m., s.126.

"Sahtekar İşçiler"²⁷³

1976 yılında Lise I. sınıflarda ders kitabı olarak kullanılan **Ahlak Lise:I** isimli kitapta, işçilerin şerefine az olduğunu ileri süren şu cümleler yayınlanmıştı²⁷⁴:

"Memur, tüccar, doktor veya sanatkar olarak herkesin toplumda bilinen bir şöhreti vardır. Buna şeref derler. Şeref veya haysiyet, başkalarının bizde varlığını tanıdıkları değerlere bağlıdır. İnsan olarak herkesin aynı izzet-i nefse sahip olması gereklidir. Lakin herkesin şerefi aynı değildir. Toplumda yeri yüksekte bulunanlar, öbürlerinden daha çok şerefli sayılırlar. Bir işçi ile bir doktorun şerefi aynı sayılmaz. Şerefin ölçüsü, insanın toplumdaki yeridir. O bize toplumdandır. İzzet-i nefes gibi ferden ruh yapısından doğmaz. Ancak, toplumun fertte tanımadığı değerleri kendinde yaşatmaya çalışmak, insanı küçük ve kötü bir ruh haline sürükler."

Ahlak kitabında yer alan bu hakaretlere önce Yol-İş Federasyonu Genel Başkanı Halit Mısırlıoğlu karşı çıkmıştı. Bugün aramızda bulunmayan Mısırlıoğlu, Milli Eğitim Bakanını istifaya davet etmiş, Talim ve Terbiye Kurulu üyelerinin derhal görevden alınması çağrısını yapmıştı²⁷⁵. Bu çağrı toplumda geniş yankılar uyandırmış, **Ahlak** kitabı aleyhinde kampanyalar açılmıştı..

Günümüzde piyasada satılan bir kitapta ise genel olarak işçilere ve ayrıca özel olarak da bayan işçilere yine hakaret edilmektedir.

Dr.Şeref Bin Ali Eş-Şerif'in İhya Yayınları tarafından 1986 yılında İstanbul'da yayınlanan **İslam'da İş, İşçi ve Ücret Hukuku** kitabında, işçilerin ihanet ve sahtekarlık içinde olduğu ileri sürülmektedir²⁷⁶.

Eş-Şerif, işçilere açıkça hakaret ederken, çok temel bir çağdaş hukuk kuralına da karşı çıkmaktadır. Çağdaş hukuk anlayışında, sanık, suçsuzluğunu kanıtlamak zorunda değildir. Savcı, sanığın suçluluğunu kanıtlamakla yükümlüdür. Eş-Şerif ise, işçilere yaptığı hakareti gerekçe göstererek, suçsuzluğunu kanıtlama yükümlülüğünü işçiye yıkmaktadır:

"Toplumda dürüstlük ve doğru sözlülüğün yaygın olduğu çağlarda, zahir hükümler, işçinin doğru söylediğini kabul eder. Onun sözü geçerli delil olur. Çünkü, kendisi davalı durumda olur. Suçdan da uzak kalır. Ama hiyanet ve hilekarlığın yaygın olduğu devirlerde, zahiri durumlar işçinin ve sanatkarın ihanet ve hilekarlığını kesin olarak ispatlar. Onun için de suçsuzluğuna dair delil getirme şartı onun üzerine yüklenir. Delil getirdiği zaman ancak tazminattan kurtulur. Yaşamakta olduğumuz çağda ise, işçiler ve sanatkarlar çoğunlukla ihanet ve sahtekarlık arkasındadırlar. Böyle bir durumda ise, işverenin haklılığı ortadadır. Ve elbette ki işverenin sözü doğru olarak kabul edilir. Demek ki, işverenin işçinin yanında bulunan mallarından işçi sorumludur. Telef olması durumunda tazmin etmesini isterse işveren, işçinin tazmin etmesi gerekmektedir. Ama işçi, kendisinin kayıpta bir suçu olmadığını ispatlaması halinde, tazminattan kurtulur. İşçinin kendi yanındaki malın başına neler geldiğini bilmesi zor olan işverenin iddiasının tersini ispatlaması çok kolay bir iştir. Anılan hüküm, yolsuzluklara engel olunması, işçilerin ihanete yeltenmeye cesaret edememesi maksadıyla konulmuştur. Çünkü onlar kendilerinin suçsuzluklarını ispatlamakla yükümlü olmaları, her bakımdan daha mantıklı bir hukuk anlayışıdır. Çünkü, işçiler, yanlarındaki işverene ait malın kayıbından sorumlu olmadığını bilirse, ihanet ve hilekarlık yapmakta tereddüt göstermezler."

Eş-Şerif'in kitabını yayınlayan İhya Yayınları ise, günümüzde kadınların çalıştırılmasına ilişkin şu eklemeyi yapmış:

"Devrimizde, zaten kadın-erkek farkı kalkmış, yanında çalıştırmak üzere tutulan kadınlar, kendilerini tutan erkeklerin aynı zamanda metresi olmuştur ve bu durum adeta örf haline gelmiştir."²⁷⁷

İlgililere duyurulur.

²⁷³ 28.1.1995, **Aydınlık**.

²⁷⁴ Güngör, Erol; Işık, Emin; Tekin, Ahmet; Erol, Yaşar, **Ahlak, Lise I**, Devlet Kitapları, Ankara, 1976, s.108.

²⁷⁵ **YOL-İŞ Haber Bülteni**, 29.12.1976.

²⁷⁶ Eş-Şerif, Dr.Şeref Bin Ali, **İslam'da İş, İşçi ve Ücret Hukuku**, İhya Yay., İstanbul, 1986, s.333.

²⁷⁷ İhya Yayınları'nın açıklaması, bkz.Eş-Şerif, a.g.k., 1986, s.104.

Laikliğe İlişkin Küçük Notlar²⁷⁸

Laiklik konusu önümüzdeki dönemde giderek daha yoğun bir biçimde tartışılacağına benziyor. Bu konuda şeriatçılar sık sık takıyyeye başvuruyorlar, konuyu lafa boğarak anlaşılabilir hale getiriyorlar. Laikliğin ete-kemiğe bürünmesinde birkaç nokta üzerinde durmanın yararlı olduğunu düşünüyorum.

Şeriatçılar, savundukları düzende isteyenlerin İslamiyeti terk edebileceğini, onlara da varolma hakkının tanınacağını söylüyorlar. Böylece ateistlere bile belirli bir özgürlük tanımış olduklarını ileri sürüyorlar.

Buradaki ince nokta, kendisine "Müslüman" diyen insanların, İslamiyetin gereklerini yerine getirip getirmemede özgür olup olmadıklarıdır. Şeriatçıların savunduğu düzende, bu özgürlük yoktur. Kişi, dininin gereklerini yerine getirip getirmemekte özgür değildir. Müslüman olan kişi, **devlet zoruyla**, İslamiyetin günün din adamları tarafından yorumlandığı biçimiyle tüm gereklerini yerine getirecektir. Müslüman, 5 vakit namazını kılmak, orucunu tutmak mecburiyetinde olacaktır ve bunu şeriatçı devlet denetleyecek, bunlara uymayanı cezalandıracaktır.

Laiklikle şeriatçılığın dini inanç konusundaki temel farkı buradadır.

Şeriatçıların samimleri demokrasiye karşı oldukları açıkça söylemektedirler. Türkiye'de özellikle Aczmençiler bu konuda çok net ve açık bir tavır almaktadır. Bu konuda sorulacak soru da şudur: Türkiye'de insanların nasıl yaşayacağına, demokratik biçimde oluşmuş bir Parlamento mu karar verecek; yoksa Kuran-ı Kerim ve Hadis-i Şerifleri yorumlayan din adamları mı? Parlamento'nun alacağı kararların dine uygun olup olmadığını sorgulayacak, bazılarını onaylayacak, bazılarını da iptal edecek bir din adamları heyeti olacak mı?

Şeriatçıların bir bölümü bu soruya dolaylı olarak yanıt veriyorlar. Parlamento'da "Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir," yazar. Bu ilkenin kapitalist düzende ne ölçüde uygulandığı tabii ki tartışılır. Ancak şeriatçıların bir bölümü, "hakimiyet kayıtsız şartsız Allahındır" gibi bir görüş ileri sürdüklerinde, demokrasi konusundaki tavırlarını da açıkça ifade etmiş oluyorlar.

Laikliğin temel dayanaklarından biri de, "hayatta en hakiki mürşit ilimdir," anlayışıdır. Hayatta en gerçek yol göstericinin bilim olduğunu kabul eden kimse, bilimi yadsıyarak dini metinlerin yol göstericiliğini savunanlardan temelde ayrılmaktadır.

Özetle, şeriatçılarla tartışmada şu soruları sorabilirsiniz?

- Müslümanların İslamiyetin gereklerini yerine getirmeleri devlet gücü aracılığıyla ve zorla sağlanacak mıdır; bunlara uymayan cezalandırılacak mıdır?
- Parlatentonun üstünde dinadamlarından oluşan bir "Anayasa Mahkemesi" olacak mıdır?
- Hakimiyet kayıtsız şartsız milletin midir?
- Hayatta en hakiki mürşit ilim midir?

Bugün bu anlayışlar Türkiye'de hakimse, bunu Mustafa Kemal Atatürk'e, Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran kuşağa, I. Cumhuriyetçilere borçluyuz.

²⁷⁸ 3.2.1996, **Aydınlık**.

İran'da Kadın Olmak²⁷⁹

İran İslam Cumhuriyeti birçok konudaki yasalarını başka dillerde yayınlama konusunda büyük bir isteksizlik içindedir. İran Medeni Kanunu'na yeni ulaşabildim ²⁸⁰. Evlenme, miras, velayet ve boşanma konularında İran'da kadın olmanın ne anlama geldiğini bu yasa çerçevesinde bazı örneklerle sunmak istiyorum.

İran'da evlilik sürekli veya geçici olabilir. Geçici evlilik, belirli bir süre için yapılan evliliktir (M.1075). Sürekli evlilikte, evlenen çiftten kadın sakat veya kör olursa, erkeğin evliliği iptal etme hakkı doğar (M.1123). Aynı hak kadın için geçerli değildir (M.1122).

Mirasta erkekle kadın arasında fark vardır. Ölen kadının çocuğu yoksa, mirasının yarısı kocasına kalır. Ölen kadının çocuğu varsa, mirasın dörtte biri kocasına kalır. Ölen erkeğin çocuğu yoksa, mirasın yarısı değil, dörtte biri karısına veya karılarına kalır. Ölen erkeğin çocuğu varsa, mirasın sekizde biri karısına veya karılarına kalır (M. 899, 900, 901).

Ölen erkeğin birden çok karısı varsa, bunlara kalan miktar (dörtte bir veya sekizde bir) bunlar arasında eşit biçimde bölüştürülür (M.942).

"Bir erkek karısını ne zaman isterse boşayabilir." (M.1133). Boşanma, en az iki erkeğin bulunduğu ortamda ve onların duyabileceği bir biçimde erkeğin karısını boşadığını söylemesiyle gerçekleşir (M.1134). Boşama net ve açık bir biçimde ifade edilmelidir. Koşullu boşama geçersizdir (M.1135).

Çocuğun doğumundan sonraki iki yıl boyunca çocuk annenin bakımı altındadır. Bu dönemin sona ermesiyle birlikte çocuğun velayeti babaya geçer. Kız çocuklarında velayet 7 yaşına kadar annede kalır (M.1169).

Olgunluk çağına erişmemiş çocuk babasının veya babasının babasının velayeti altındadır. (M.1180 ve 1181).

Bunlar İran İslam Cumhuriyeti'nin kadınları nasıl aşağıladığının yasalarda ifade edilmiş biçimidir. Günlük toplumsal ve siyasal yaşamda kadına ayrılan yer ise daha da üzüntü vericidir.

İran İş Yasası'nda ²⁸¹ şöyle denilmektedir: "İranlılar, kabileleri veya etnik grupları ne olursa olsun, aynı haklardan yararlanırlar; derinin rengi, ırk, dil ve benzerleri, herhangi bir ayrıcalık veya ayrılık oluşturmaz." (M.6) Dikkat edileceği gibi, tüm uluslararası belgelerde yer alan "cinsiyet" kavramı burada sayılmamıştır. Çünkü İran, kadının yalnızca fiilen değil, hukuken de ezildiği bir toplumdur.

Kadını ezenler, kadının zayıf ve bu nedenle de korunmaya muhtaç olduğunu ileri sürmektedirler. Kadınların çalışma hayatına girmelerine karşı çıkanların tezi budur. Ancak bu yolla eve-iş-verme sistemi teşvik edilmektedir. Zayıf ve korunmaya muhtaç olduğu iddiasıyla evde tutulan birçok kadın, kapitalizmin en acımasız sömürüsüne teslim edilmektedir.

²⁷⁹ 15.6.1996, **Aydınlık**.

²⁸⁰ **The Civil Code of Iran**, Introduced and edited by Prof.S.H.Amin, Londra.

²⁸¹ ILO, **Legislative Series**, 1991-3.

Cezayir'e İlişkin Bazı Notlar²⁸²

Bir süre önce yoğun bir biçimde tartışılan konulardan biri, Türkiye'nin Cezayir olup olmayacağıydı. Refahiyol Hükümeti'ne karşı Türkiye Cumhuriyeti'nin bütünlüğünü ve bağımsızlığını, demokratik laik sosyal hukuk devletini ve Cumhuriyet'in kazanımlarını savunan demokratik kitle örgütleri ve Devlet güçleri, bu tartışmaya büyük ölçüde son verdiler. Bu arada, Türkiye'nin Cezayir'den farkını kavramada yardımcı olacağına inandığım bazı noktalara değinmek istiyorum.

Türkiye'de şeriatçıların en büyük dezavantajlarından biri, Ulusal Kurtuluş Savaşı yıllarında ülkemizi işgal eden emperyalist güçlerle açıkça işbirliği yapmış olmalarıdır. Millîci güçler, yabancı işgalcilere olduğu kadar, vatanhainliği yapan Padişaha ve Halifeye ve onların yanında yer alan şeriatçılara karşı da savaştılar. Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında Yunanlıları yeşil cübbeli ve sarıklı ruhların yendiği gibi gülünç iddialar, ihanetlerini unutturmak isteyen şeriatçıların komik uydurmalarıdır. Şeriatçılar bu ihanetlerinin bedelini Cumhuriyet döneminde ödediler. Türk Silahlı Kuvvetleri de, 1908 yılındaki 31 Mart olaylarından günümüze, şeriatçı tehlikesine karşı güçlü bir duyarlılık ve iç savunma mekanizması geliştirdi.

Cezayir'de ise durum tümüyle farklıdır. Fransa, 1830 yılında Cezayir'i işgal etti; 1834 yılında da ilhak etti. Fransızlara karşı ilk isyan bayrağını açan ve Cezayir halkının kalplerine kurtuluş hareketinin önderi olarak yerleşen kişi, Emir Abdülkadir'dir. Emir Abdülkadir 1839 yılında Fransızlara karşı cihad ilan etti ve ülkenin üçte ikisini kontrol altına alarak, buralarda bir İslam devleti kurdu. Şeriatçıydı. 1847 yılına kadar mücadele etti. 1847 yılında teslim oldu ve sürgüne gönderildi. Emir Abdülkadir'in yeşil beyaz sancağı, 20. yüzyıldaki Cezayir bağımsızlık savaşının ve bağımsızlığın kazanılması sonrasında kurulan Cezayir devletinin bayrağı oldu. Emir Abdülkadir'in oğullarından biri de, 1870 yılında Fransızlara karşı başlatılan bir ayaklanmanın önderlerindendi.

Fransız sömürgeci olunan dönemde, Cezayirliiler Fransız tebasıydı, ancak Fransız vatandaşı değildi. Fransız vatandaşı olabilmenin önkoşulu, Müslümanlıktan ayrılmak, Hristiyan olmaktı. 1939 yılında Fransa karşıtı ilk militan mücadele örgütü oluşturulduğunda, İslamcılarla Komünistler biraradaydı. 1954-1962 döneminde verilen ve 100 bin Fransızın ve 1 milyon Cezayirlinin öldüğü Cezayir Bağımsızlık Savaşı'nda, İslamcılar da yer aldılar.

Özetle; Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda şeriatçılar ihanet içindeydi; Cezayir'deki şeriatçılar Cezayir Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın ön saflarındaydı. Bugünkü karşılaştırmalarda bu büyük farka dikkat etmekte yarar var.

Cezayir'deki şeriatçıların avantajlarından biri, silahlı kuvvetlerin iktidardaki siyasi partiyle özdeşleşmesi ve önemli ölçüde itibar yitirmesiydi. Türkiye'de ise PKK'ya ve PKK'yı destekleyen yabancı güçlere karşı Türk Silahlı Kuvvetleri'nin verdiği başarılı mücadele, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin itibarını yükseltti. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin laik cumhuriyetin korunması konusunda gösterdiği duyarlılık da Ulusal Kurtuluş Savaşı günlerini ve Şeyh Sait Ayaklanması dönemini anımsatan birliktelikler yarattı.

Cezayir'de şeriatçıların kendi açılarından en büyük hatalarından biri de, Cezayir İşçi Sendikaları Konfederasyonu Genel Başkanı Abdülhak Benhamud'un bu yıl Ocak ayında öldürülmesiydi. Benhamud, 28 Ocak 1997 günü şeriatçılar tarafından Konfederasyon genel merkezinin önünde vurularak katledildi. Cezayir işçileri bu saldırıya bir genel grevle yanıt verdiler.

Rehavete kapılmamak gerek ama; Türkiye öyle kolay kolay Cezayir olmaz.

Günümüzde Kölelik²⁸³

"Günümüzde kölelik" dendiğinde insanın aklına kapitalizmin "ücretli köleleri" geliyor. Ben bunlardan değil, gerçek kölelikten, insanların gerçekten alınıp satıldığı uygulamadan söz ediyorum.

Günümüzde bu biçimiyle kölelik hala var. Sudan İslam Cumhuriyetinde ve Moritanya İslam Cumhuriyeti'nde bugün bile kölelik söz konusu. Sudan, Kuzey Afrika'nın doğu kesiminde, Moritanya ise Batı Afrika'da. Bir dönem Avrupalıların yaptıklarını, günümüzde bu iki ülkedeki Arap şeriatçılar yapıyor.

Sudan'da kölelik 1983 yılından önce hemen hemen tümüyle ortadan kaldırılmıştı. 1983 yılında şeriat hükümleri uygulanmaya başladı. Ayrıca, ülkenin kuzey taraflarında yaşayan Araplarla, ülkenin güney taraflarında yaşayan Afrikalı zenciler arasında bir iç savaş çıktı. 1989 yılında ise bir darbe oldu ve şeriatçıların etkisi belirleyici hale geldi. 1983 ve özellikle de 1989 yılından itibaren, Sudan silahlı kuvvetleri, yarı-resmi Halk Savunma Güçleri ve devletin yanı sıra Afrikalılara karşı savaşan "mücahitler" köyleri basmaya, binlerce Afrikalı zenciye esir almaya ve bunları ülkenin çeşitli bölgelerinde köle olarak çalıştırmaya başladılar.

Köleler genellikle evlerde hizmetkar, tarım işçisi veya çoban olarak kullanılmaktadır. Birçok çocuk çok küçük yaşta köleleştirildiğinden, ailelerini ve kabilelerini bile hatırlamamaktadır. Kaçmak isteyen köleler yakalandıklarında damgalanmakta veya kaçmalarını önlemek amacıyla, ayak kaslarının bir bölümü kesilmektedir. Kölelerin hadım edilmesi uygulaması da vardır.

Sudan'da bir köle pazarı da gelişmiştir. 1989 yılında bir kadın veya çocuk kölenin satış fiyatı 90 dolardı. 1990 yılında köleleştirilen insan sayısı artınca, fiyatlar 15 dolara kadar düştü. 1994 yılında fiyatlar 35 dolarla 95 dolar arasında oynuyordu. 1996 yılı Aralık ayında ise 58 köle bir uluslararası kuruluş tarafından satın alınarak serbest bırakıldığında, kölelerin herbirinin fiyatı üç inekti.

Geçmişte bir Fransız sömürgesi olan Moritanya'da yüzyıllar boyunca Afrika zencileri köle hayatı yaşamıştı. 1905, 1960 ve 1980 yıllarında çıkarılan yasalarla kölelik sözde kaldırıldı. Ancak günümüzde de kölelik sürmekte ve şeriat düzenini uygulayan kadılar tarafından korunmaktadır.

Moritanya İslam Cumhuriyeti'nde ülkenin kuzey bölgelerinde yaşayan ve "Beydane" ("beyaz adam") adı verilen Arap kökenliler, nüfusun üçte birini oluşturmaktadır. Afrikalı zencilerin bir bölümü ise ülkeye hakim olan Beydanelerin baskısı ve sömürsü altındadır. Yapılan tahminlere göre, günümüzde Moritanya'da 80-90 bin dolayında Afrikalı zenci köle vardır. Ayrıca, kağıt üzerinde özgürlüklerine kavuşmuş olmalarına karşın, psikolojik veya ekonomik nedenlerle özgürleşemeyen 300 bin dolayında eski zenci kölenin olduğu tahmin edilmektedir.

Sudan İslam Cumhuriyeti'nde ve Moritanya İslam Cumhuriyeti'nde günümüzde varlığını sürdüren kölelik, Birleşmiş Milletler'in çeşitli raporlarında yer almakla birlikte, kamuoyunca yeterince bilinmemektedir. Şeriatın belirli koşullarda köleliğe izin vermesi, bu çağdışı ve insanlıkdışı uygulamaların en azından bu ülkelerde meşruiyet kazanmasına da yol açmaktadır.

²⁸³ 29.6.1997, **Aydınlık**.

Türkiye'ye Sahip Çık²⁸⁴

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'nun 3 Aralık 1996 günü İstanbul'da yapılan toplantısında alınan karar uyarınca, TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu, 21 Aralık günü İstanbul'da Bostancı Gösteri Merkezi'nde üye Sendikaların genel merkez ve şube yöneticilerinin ve bölgedeki işyeri temsilci ve baştemsilcileri ile üyelerinin katıldığı bir toplantı düzenledi. Toplantının adı, "Türkiye'ye sahip çık!" idi.

İstanbul şube yönetimlerinin büyük katkılarıyla başarılı bir biçimde gerçekleştirilen bu toplantı çeşitli açılardan önemlidir.

Ulusötesi sermayenin dünyayı yeniden bölüştüğü ve günün sermaye birikim düzeyine ve teknolojisine uygun yöntemlerle yeniden sömürgeleştirmeye çalıştığı bir dönemde, "Türkiye'ye sahip çıkılması" önemli ve son derece doğru bir karardır. Bu tavır, işçi sınıfının bütünlüğünü sağladığı gibi, işçi sınıfının önderliğinde geniş bir emek cephesi veya çalışanlar cephesi de yaratmaktadır. Böylece, Türkiye tarihinde ilk kez, işçi sınıfının önderliğindeki halkımız, Türkiye'nin bağımsızlığı ve bütünlüğü için Türkiye'ye sahip çıkma hedefinde birleşebilmektedir. Bu anlayışın hakim olduğu toplantıda, çok farklı siyasal eğilimlerden işçiler, küçük bir-iki gerginlik dışında, aynı sloganları seslendirdi. Bunun sağlanmasında, İstanbul şubelerinin yönetimlerinin yoğun çalışmalarının önemli katkısı oldu. Yağma, talan, taşeronlaşma, sendikasılaştırma ve köleleştirmeye gelişen özelleştirmeye açık bir biçimde karşı çıkılması da, Türkiye'ye sahip çıkılmasının bir boyutuymdu.

Türkiye'ye sahip çık! toplantısının ikinci önemli boyutu, demokratik ve laik sosyal hukuk devletine çok açık bir biçimde sahip çıkılması ve Mustafa Kemal Atatürk'ün katkılarının işçi sınıfı tarafından tekrar vurgulanmasıydı. Salonun tümünün "Türkiye laikdir, laik kalacak" sloganını birlikte atması, ortak programın temel unsurlarını net bir biçimde ortaya koyuyordu. 5 Ocak mitinginin adının "Türkiye'ye sahip çık! Demokratikleşme için mücadele et! olması da bu anlayışın sonucudur.

Toplantının önemli diğer bir noktası, işçi sınıfının önderliğinde ve tüm çalışanları bünyesinde toplayacak bir siyasal partinin oluşturulması konusundaki genel eğilimdi. Bu eğilim, toplantının sonuç bildirgesinde şöyle ifade edildi:

"İşçi sınıfının sorunları yalnızca toplu iş sözleşmeleri ile çözülemez. Ülkemizin ve halkımızın temel sorunlarının çözüm yeri Parlamento'dur. Halkımız, çoğulcu, katılımcı ve demokratik parlamenter düzene olan inancını sürdürürken, Parlamento'da temsil edilen siyasi partilerin izledikleri yanlış politikalar nedeniyle, bu partilere olan inancını ve güvenini hızla yitirmektedir. Parlamento, zenginler kulübü olmamalıdır. Ülkemizde bugün bir siyaset boşluğu yaşanmaktadır. Bu boşluğu, halkımızın öncüsü ve umudu TÜRK-İŞ doldurmalıdır; başta işçi sınıfımız olmak üzere tüm çalışanlar doldurmalıdır. Türkiye nüfusunun yüzde 95'ini oluşturan işçi sınıfımız ve diğer çalışanlar, siyasete ve Parlamento'ya ağırlığını koymalıdır. İşçi sınıfı artık yönetilen değil, yöneten olmalıdır. TÜRK-İŞ, halkımızın nüfusunun yüzde 95'ini oluşturan işçilerin, memurların, emeklilerin, işsizlerin, küçük esnaf ve sanatkarların ve köylülüğün çıkarlarını koruyacak ve Türkiye'ye sahip çıkacak bir siyasal partinin oluşturulması çalışmalarına ağırlık ve hız vermelidir."

Çok farklı siyasal kökenlerden işçiler ve sendikacılar, yalnızca işçi sınıfının kurtuluşunu değil, fakat aynı zamanda Türkiye'nin kurtuluşunu da, işçi sınıfının önderliğindeki halkımızı kapsayacak bir siyasal partide ve siyasal faaliyette görüyorlar. Türkiye'yi uluslararası tekeli sermayenin, şeyhlerin, aşiret reislerinin ve ağaların çıkarları ve talepleri doğrultusunda parçalamaya çalışanlar, herkesten önce işçi sınıfına zarar vermektedir. Türkiye'ye sahip çıkacak bir sınıf hareketi, tüm halkı da arkasına alacaktır. Günümüzde, işçi sınıfının, halkımızın ve Türkiye'nin çıkarları aynıdır.

Bu hareket, emeğin özgürleşmesini, eşitlikçi ve özgürlükçü bir toplumu isteyen siyasal hareketlerin rakibi değildir. Ama Türkiye'nin umudu olacak böyle bir sürece düşmanca yaklaşanlar, geçmişin siyasal görüş farklılıklarını, etnik köken farklılıklarını ve mezhep farklılıklarını kullanarak taban sağlamaya çalışanlar, zaten fazla güçlerinin olmadığı sınıf hareketi içinde giderek iyice marjinalleşecektir.

5 Ocak 1997 günü Ankara'da düzenlenecek olan "Türkiye'ye Sahip Çık! Demokratikleşme İçin Mücadele Et!" miting ve yürüyüşünde atılacak sloganlar arasında, "Türkiye bizimdir, sahip çıkalım," "işçilerin birliği, Türkiye'nin umudu," "işçiyiz, Meclis'te biz olacağız," "kahrolsun IMF, bağımsız Türkiye" sloganlarının yer alması da son derece önemlidir.

21 Aralık günü düzenlenen toplantıda Tes-İş üyelerinin attığı "şalter inecek, hükümet gidecek" sloganı ve tüm sendikaların Tes-İş'in bu tavrına verdiği yürekten destek de, önümüzdeki aylardaki mücadelede daha geniş ve etkili bir birliğin yaratılacağına habercisiydi. Tes-İş'in bu son derece önemli ve olumlu tavrı, TÜRK-İŞ'in 5 Ocak sloganları arasına "Şalter inecek, Hoca Bacı gidecek" in girmesini de sağladı.

Türkiye, işçi sınıfının öncülüğündeki tüm halkımız ona sahip çıktığı ölçüde pisliklerden arınacaktır. Türkiye'ye sahip çıkalım.

²⁸⁴ 29.12.1996, **Aydınlık**.

Günümüz Türkiye'sinde Saflaşma²⁸⁵

Bazı kişilerin engelleme çabalarına karşın, Mülkiyeliler Birliği Dergisi'nin Ağustos 1992 sayısında "Türkiye İşçi Sınıfı Hareketi ve Silahlı-Ayrılıkçı Kürt Milliyetçiliği: Müttefik mi? Rakip mi?" başlıklı bir yazım yayınlanmıştı. Bu yazıda, bu iki hareketin birbirinin rakibi ve alternatifi olduğunu ileri sürüyordum. Yazının yayınlanması sonrasında, yazıyı protesto etmek amacıyla bazı kişiler Mülkiyeliler Birliği Dergisi Yazı Kurulu'ndan istifa ettiler. Bazı yayın organlarında da aleyhimde eleştiri sınırını çok aşan yazılar yayımlandı. Bu yazıdan yaklaşık beş yıl sonra, bu tavrın doğruluğunu daha açık bir biçimde görebiliyorum.

Türkiye'de işçileşme hızlanarak sürerken ve ücretli emek ile sermaye arasındaki çelişkiler keskinleşirken, siyasal alandaki gelişmelere bağlı olarak yeni bir saflaşma ön plana çıkıyor.

Saflaşmanın bir tarafında, Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter yapısının bütünlüğüne ve bağımsızlığına, demokratik ve laik sosyal devlet anlayışına, aydınlanma ve çağdaşlaşma çabalarına sahip çıkanlar var. Diğer tarafta ise, sınıf perspektifini tümüyle yitirmiş ve toplumsal dönüşümlerin potansiyel gücünü aşiretlerde görenler, A.B.D.'nin Orta Doğu'da bir Kürt devleti kurma politikasına çeşitli görünüşler altında ve gerekçelerle destek verenler, şeriatçılarla işbirliğini demokratik zannedenler, şeriatçılarla ve emperyalistlerin uzantılarıyla birlikte Atatürk'ü eleştirmeyi ilerencilik zannedenler var.

Üç-beş yıl önce, ikinci Cumhuriyetçilikle solculuk içiçe geçmişti. Bugün aradaki farklar netleşiyor. 1925 yılında İngiliz destekli şeriatçı ve aşiretçi Şeyh Sait ayaklanmasına karşı oluşan ittifak, işçi sınıfının çok daha güçlü olduğu koşullarda yeniden gündemdedir. Kürt milliyetçiliğinin ise tarihsel olarak giderek daha da gericileşen bir çizgi izlediği, işçi sınıfının ve çağdaşlaşma ve aydınlanma yanlı güçlerin müttefiki olmadığı her geçen gün daha da açık bir biçimde ortaya çıkıyor.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin gündeminde darbe yok. Darbeyi kesinlikle önlemenin yolu ise, sivil güçlerin Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter devlet yapısının bütünlüğünü ve bağımsızlığını, demokratik ve laik sosyal hukuk devletini meşru ve demokratik eylemler aracılığıyla korumasıdır. Bu durum, TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'nun 3 Aralık 1996 tarihli toplantısında şu şekilde ifade edilmiştir:

"Başkanlar Kurulumuz, Ülkemize, Halkımıza ve Devletimize yönelik tehditlerin sona erdirilmesi, dile getirilen sorunlarımızın çözümü ve isteklerimizin yerine getirilmesi amacıyla, meşru ve demokratik kitle eylemlerine başvuracaktır. Bu eylemlerimiz, sorunları parlamenter demokratik düzen içinde çözebilmenin güvencesidir. TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, tüm halkımızı ve demokratik kuruluşları bu mücadeleye katılmaya çağırmaktadır."

Türkiye, 12 Eylül öncesinin Türkiye'si değildir. 1919-1922 dönemindeki, 1925 yılındaki, 1960'lı yılların ikinci yarısındaki ulusal cephe, solun çok daha deneyimli, işçi sınıfı hareketinin çok daha gelişkin ve ulusalcı güçlerin çok daha bilinçli olduğu koşullarda, yeniden gündemdedir.

TÜRK-İŞ, DİSK, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu, Türk Tabipleri Birliği, T.Eczacılar Odası ve Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği ve Atatürkçü Düşünce Derneği, işçi sınıfının fiili öncülüğünde bir ulusal, demokratik ve laik sosyal hukuk devleti cephesi oluşturmaktadır. İstanbul ve Ankara'da 100'ün üstünde demokratik kitle örgütü bu süreci desteklemektedir. Türkiye'nin her tarafında bu nitelikteki ilişkiler gelişmektedir. 1 dakika karanlık eylemi, bu örgütler tarafından desteklenmektedir.

Bu saflaşmada her iki tarafı da memnun etmeye çalışmak, hiçbir tarafa yaranamamak anlamına gelecektir. Safılar giderek netleşmektedir. Ayrılıkçı Kürt milliyetçilerinin, şeriatçılarla ve ikinci cumhuriyetçilerle giderek nasıl yakınlaştığı görülmektedir. İşçi sınıfının fiili öncülüğündeki ulusalcı ve demokratik, laik ve sosyal hukuk devletini savunan güçler, eski önyargılarını hızla aşarak, işbirliğini güçlendirmeli, örgütlülüklerini ve meşru ve demokratik eylemlerini geliştirmelidirler. Toplu sözleşme görüşmelerinde gündemdeki uyuşmazlıklar, zorunlu tasarruf, özelleştirmeler, hızlanan yoksullaşma, SSK'nın sorunları ve benzeri dertler, çok geniş destekli ve geniş katılımlı eylemleri iyice olgunlaştırmaktadır.

Uluslararası ve ulusal koşullar, işçi sınıfını tarih sahnesinde etkili bir rol oynamaya davet etmektedir. İşçi sınıfımızın onyıllardır gelen birikimi ve özellikle 1989-1996 dönemi deneyimleri, bu rolü üstlenmek için yeterlidir. Bu yeni saflaşma, Türkiye tarihinde olumlu gelişmelerin yaşanacağı bir dönemin başlangıcıdır.

²⁸⁵ 23.2.1997, **Aydınlık**.

Türkiye'ye Sahip Çıkmak Görevi²⁸⁶

Ulusal Kurtuluş Savaşı, bu anlamda, Türkiye'nin gecikmiş aydınlanma mücadelesinde önemli bir aşamaydı. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın örgütlenmesinde ve yönetilmesinde en büyük sorumluluk ve görev, Osmanlı Ordusu'nun vatansever subaylarınıdır. Emperyalistlere ve halife-padişahın yandaşlarına karşı sürdürülen bu Ulusal Kurtuluş Savaşı, başarıya ulaştıktan sonra, Türkiye'nin bütünlüğünün ve bağımsızlığının korunması ve çağdaşlaşması mücadelesine dönüştü. Sermayedar sınıfın ve işçi sınıfının çok zayıf olduğu koşullarda bu görevi Türk Silahlı Kuvvetleri üstlendi.

Mustafa Kemal'in önderliğindeki az sayıda insan, padişahlığı ve halifeliği kaldırdı, halkı yüzyıllardır sömüren tarikatları, tekkeleri, zaviyeleri yasakladı, Osmanlı'dan devralınan ümmetin uluslaşmasını ve halkın aydınlanmasını sağlamak amacıyla çok önemli reformlar başlattı. Bu tavır anti-demokratik bir hareket miydi? Halifeliğin kaldırılması, tarikatların bu şekilde yasaklanması, tekkelerin kapatılması demokrasiye karşı bir tavır mıydı?

Hayır, tümüyle demokratikti. Tarikatlar demokratik sivil toplum örgütleri değil, demokrasinin gelişmesinin önündeki en büyük engellerdi. Tekkeler ve zaviyeler kapatılmadan ve tarikat örgütlenmesi, günün koşullarında mümkün olan ölçüde parçalanmadan, Türkiye Cumhuriyeti'nin gerçekte kurulması ve bu ülkede demokratikleşme doğrultusunda adımlar atılması mümkün değildi.

Bu dönemde işçi sınıfı zayıftı. Halifeliği ve ümmet ilişkilerini yeniden kurmak veya aşiretler-ağalık-şeyhlik ilişkileri içinde devam etmek isteyenlerin Türkiye Cumhuriyeti açısından yarattığı tehdit karşısında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin takındığı tavır güçlendirecek ve hızlı ve güçlü bir demokratikleşme sürecine dönüşürecek bir işçi sınıfı hareketi yoktu. Mustafa Kemal Atatürk'ün sivil ve askeri önderliğinde başarılabilen, demokrasinin gelişmesinin önkoşulu olan laikliğin yerleştirilmesi ve ülke bütünlüğünün ve bağımsızlığının sağlanmasıydı.

Bugün bizim içinde son derece önemli bir mevzi olan "Atatürk devrimleri" bu koşullarda gerçekleştirildi. Bunların herbiri, Türkiye Cumhuriyeti'ni Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayıran temel özelliklerdi. Bunlar "tepeden inme" veya "anti-demokratik" olarak değerlendirmek yanlıştır. Asıl anti-demokratik olan, Atatürk'ün bu önemli reformlarının parçalamaya çalıştığı yapıları, tarikatları, çağdışı aşiret ilişkileriydi. Günün koşullarında bu yapıları parçalamanın başka yolu da yoktu.

1990'lı yıllarda dünya yeniden kurulmaya başladı. Türkiye de sürekli değişen bu yeni dünyaya uyum sağlama çabalarına girdi.

Dünyaya çokuluslu ve hatta ulusötesi şirketler hakim oldu. Ulusötesi şirketler, karşılarında güçlü devletler değil, daha kolay başedebilecekleri küçük ve zayıf devletler tercih etmeye başladı. Ulusötesi sermayenin bu stratejisi ile, Türkiye Cumhuriyeti'nin bütünlüğü ve bağımsızlığı daha net bir biçimde çelişmeye başladı.

Sovyet sisteminin çöküşüyle birlikte, Orta Doğu'da 1919 yılının Sevr Antlaşması'nın uygulanması yeniden gündeme geldi.

12 Eylül sonrasında uygulanan politikalara ve 1990'lı yıllarda Sovyet sisteminin çöküşünün maddi ve manevi etkilerine bağlı olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin bütünlüğünü ve bağımsızlığını tehdit eden bir komünist hareket kalmadı. Ancak, PKK'nın faaliyetleri, Suriye, İran ve bazı Batılı ülkeler tarafından da desteklenerek, yoğunlaştırıldı. Özellikle 1990-1995 döneminde Türkiye Cumhuriyeti devletine yönelik en büyük tehdit, PKK'dan geldi.

PKK'ya karşı mücadelenin yoğun olduğu dönemlerde, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerini değiştirmeye çalışan irticai hareketlerin üzerine gidilmedi; hatta, PKK'ya karşı kamuoyu oluşturmada bunlardan yararlanılmaya çalışıldı. Ancak bu arada irticai faaliyetler hızla yaygınlaştı, kitleselleşti ve örgütlendi. Bu nitelikteki yasadışı örgütlenmeler ekonomik alanda da önemli bir güce erişti.

Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik ve laik niteliğini ortadan kaldırarak, diğer bir deyişle, Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkarak Türkiye topraklarında İran, Suudi Arabistan veya Afganistan benzeri bir devlet kurma çabalarının önünde günümüzde önemli engeller vardır.

Birinci engel, 74 yıllık Cumhuriyet'in kazanımlarının bilincinde olan geniş kitlelerdir. Halkımızın büyük çoğunluğu, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerinin ortadan kaldırılmasına kesinlikle karşıdır.

Halkımız içinde özellikle işçi sınıfımız ve sendikalarımız böyle girişimler karşısında Türkiye'yi Türkiye yapan niteliklere, demokratik ve laik sosyal hukuk devletine sahip çıkmaktadır ve çıkacaktır. Laiklik, demokrasinin ve sendikacılık hareketinin varolmasının önşartıdır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında belirleyici rol oynayan ve laiklik karşıtlarının bir türlü etkili bir biçimde sızmayı başaramadıkları Türk Silahlı Kuvvetleri de Türkiye açısından günümüzde en büyük tehdidi oluşturan irticai faaliyetler karşısında Türkiye Cumhuriyeti'ni koruma kararlılığı içindedir.

1920'li ve 1930'lu yıllarda "Atatürk devrimleri"ni uygulayabilecek tek güç, Mustafa Kemal'in önderliğindeki Türk Silahlı Kuvvetleriydi. Bu dönemin bu önemli reformları, Türkiye'de demokrasinin temellerini inşa etti. Bugün bu temeller tehdit altındadır, Türkiye Cumhuriyeti tehdit altındadır. İçinde bulunduğumuz ulusal ve uluslararası koşullar, 1930'lardan da, 1960 yılından, 1971 yılından ve 1980 yılından da farklıdır.

Halkımızın ve özellikle işçi sınıfımızın, Türkiye Cumhuriyeti'ne, yani ülkemizdeki demokratik ve laik sosyal hukuk devletinin bütünlüğüne ve bağımsızlığına yönelik bu büyük tehdit karşısında gereken duyarlılığı göstermesi gereklidir, zorunludur. 1920'li ve 1930'lu yıllarda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin gücüyle uygulanan ve günümüzde demokrasinin temellerini oluşturan "Atatürk devrimlerine" sahip çıkılması görevi, öncelikle bu reformlardan yararlanan halkımızın ve özellikle işçi sınıfımızın görevidir. Halkımız yükselen tehdit karşısında tepkisini göstermeye başlamıştır. TÜRK-İŞ'in 21 Aralık 1996 günü İstanbul'da düzenlediği "Türkiye'ye Sahip Çık" toplantısı ve 5 Ocak 1997 günü Ankara'da düzenlediği "Türkiye'ye Sahip Çık, Demokratikleşme İçin Mücadele Et" yürüyüşü ve mitingi, bu sorumluluk anlayışının bir sonucudur.

Türkiye'ye demokrasi içinde sahip çıkılmalıdır. Günümüzde Türkiye'ye ancak demokrasi içinde sahip çıkılabilir. Laiklik ancak demokrasiyle savunulabilir. Demokrasiyi ortadan kaldırmaya yönelik herhangi bir girişim, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerine

²⁸⁶ 16.3.1997, **Aydınlık**.

düşman olan güçlerin konumunu güçlendirecektir. Buna göre, siyasal partilerimizin ve demokratik kitle örgütlerinin cumhuriyetin kazanımlarının korunması için üzerlerine düşeni yapması gerekmektedir.

Atatürk'e Saygı²⁸⁷

Mustafa Kemal Atatürk, Osmanlı İmparatorluğu'nun küllerinden laik ve demokratik Türkiye Cumhuriyeti'nin yaratılmasının mimarıdır, mühendisidir, önderidir. Ulusal Kurtuluş Savaşı'mız, ülkesi sömürgeleştirilmek istenen bir ümmetin, emperyalizme karşı başarılı ilk ulusal başkaldırısı olmanın ötesinde, aynı zamanda, çağdışı kalmış ve işgalcilerle işbirliği içinde olan Padişaha, Halifeye ve Osmanlı İmparatorluğu'na karşı bir ulusal başkaldırıdır. Türk bayrağı da bu ikili mücadelenin simgesidir.

Mustafa Kemal'in 1919-1922 döneminde işgalci güçlere ve onları destekleyen Padişah-Halife yanlısı işbirlikçilere karşı önderlik ettiği askeri mücadele son derece önemlidir. Ancak Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923-1938 döneminde, Osmanlı'dan devralınan ümmeti, ırkçılığı tümüyle reddeden bir anlayışla çağdaş bir ulusa dönüştürmede, Türkiye'nin siyasal bağımsızlığını tamamlayacak ekonomik bağımsızlığın temellerini oluşturacak kamu kuruluşlarını kurmada, "hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir" ve "hayatta en hakiki mürşit ilimdir" anlayışıyla ülkeyi tekke ve zaviyelerden yönetme çabalarına son vermede, demokrasinin temeli olan laiklik anlayışını yerleştirmede oynadığı belirleyici rol daha da zordur, daha da önemlidir. İsmet İnönü'nün kendisine söylediği gibi, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın başka hiçbir yöneticisi bu başarıları düşünememiştir bile. Tarihte bireyin rolü hep tartışılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye'nin tarihine kendi kişiliğiyle yön vermiştir.

İşçi sınıfımız, herşeyden önce bu nitelikleriyle, Mustafa Kemal Atatürk'e büyük saygı ve sevgi duymakta, O'nun önderlik ettiği kazanımlara sahip çıkmakta ve bunları içten ve dıştan gelecek saldırılara karşı korumaktadır.

M.K.Atatürk, Türkiye'nin çağdaşlaşması çabasının bir parçası olarak demokratikleşmeyi de savunmuştur.

Demokrasi, iyi olduğu için değil, demokrasiden çıkar sağlayan toplumsal sınıfların demokrasiye sahip çıkmasıyla yerleşir.

Avrupa ülkelerinde demokrasi, endüstrileşmeyle ortaya çıkan işçi sınıfının başta genel ve eşit oy hakkı olmak üzere, temel demokratik hak ve özgürlükler için verdiği mücadeleyle gelişmiştir.

Demokrasi, hem işçi sınıfının bir ürünüdür, hem de işçi sınıfının gücünü daha da artırır.

M.K.Atatürk'ün, Padişah-Halife'ye karşı, çağdaşlaşma mücadelesinde yanında ona destek olacak güçlü bir işçi sınıfı hareketi yoktu. Bu nedenle, çağdaşlaşma çabaları, demokrasiye sahip çıkacak örgütlü ve güçlü bir toplumsal sınıfın yokluğunda, istenilen biçimde gelişemedi. Şeyhlerin ve ağaların denetimindeki yoksul köylülüğün demokrasiye sahip çıkması da olanaksızdı; nitelikli çıkmadı. 1925 yılında İngiliz destekli, şeriatçı ve Kürt ırkçısı Şeyh Sait ayaklanması, köylülüğün bu genel niteliğinin bir yansımasıydı.

M.K.Atatürk, ulusal kimliğimizin oluşmasına, bağımsızlığımızın korunmasına ve pekiştirilmesine katkıda bulunacak bir işçi sınıfından da yanaydı. İşçi sınıfının çok zayıf olduğu koşullarda, hem bir işçi sınıfı yaratmaya, hem de bu işçi sınıfını ulusal çıkarlar çizgisinde tutmaya çalıştı.

1921 yılında daha Ulusal Kurtuluş Savaşı sürerken kabul edilen yasalarla, Zonguldak bölgesinde yabancı şirketlere ait kömür ocaklarında çalışan işçilere, günün koşullarında oldukça ileri haklar tanınmıştı. 114 sayılı kanunla, ilk önemli işçi yardımlaşma örgütü olan Amele Birliği'nin finansmanı sağlandı. 151 sayılı kanunla da işçilere önemli bazı haklar ve güvenceler getirildi.

22 Nisan 1926 tarihinde Borçlar Kanunu'nun kabul edilmesiyle, çağdışı Osmanlı Mecelle'si yürürlükten kaldırıldı, işçi-işveren ilişkilerinde çağdaş kapitalist ilişkiler egemen kılındı. Bazı sendikalarımız, 1946-1963 döneminde, bu Borçlar Kanunu'nun umumi mukaveleye ilişkin 316. maddesine dayanarak toplu iş sözleşmeleri imzaladılar.

4 Ekim 1926 tarihli Medeni Kanunda derneklerin oluşması konusunda çok geniş özgürlükler tanındı.

M.K.Atatürk, işçi sınıfının önemli bir bölümünü "memur" statüsüne istihdam ederek devlete bağladı ve onlara sağladığı (günün koşullarında çok önemli olan) bazı ayrıcalıklarla memurları devlete bütünlendirdi. Ancak bunun uzun vadeli bir etkisi, işçi sınıfının "memur" ve "işçi" statülerine göre bölünmesi oldu.

31.3.1926 tarihli ve 788 sayılı Memurlar Kanunu ve diğer yasalarla, memurlara çok önemli güvenceler ve haklar getirdi. 1931 yılında devlet memurları işgücünün yüzde 1,2'sini oluştururken, milli gelirin yüzde 7,1'ini alıyorlardı.

24 Nisan 1930 tarihli Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile çocuk ve kadın işçiler koruma altına alındı.

1930'lu yıllarda başlayan demiryolu ve sanayileşme politikalarıyla, işçiliğin olmadığı bölgelerde, çölde vahalar gibi iktisadi devlet teşekkülleri kuruldu. Buralarda işçilere sağlanan haklar ve çalışma koşulları, bu dönemde sınırlı sayıdaki özel sektör işletmesinde vahşice sömürülen işçilerin hak ve koşullarından çok daha gelişkindi ve iyiydi. İşçilere ve memurlara sağlanan bu hakların bir bölümü, daha sonra 3008 sayılı İş Kanunu (1936) ile daha da geliştirildi ve işçilerin geniş bir kesimine yaygınlaştırıldı.

Hafta tatili 1924 yılında, Ulusal Bayram ve genel tatillerde dinlenme de 1935 yılında kabul edildi.

Şeyh Sait önderliğindeki şeriatçı Kürt ayaklanması, Türkiye Cumhuriyeti devletine yönelik ciddi bir tehdit oluşturunca, 1925 yılında bazı işçi örgütleri de kapatıldı. Ancak bunların yöneticileri ağır yaptırımlarla karşılaşmadı. 1930'lu yıllarda CHP'nin kendi kontrolü altında işçi örgütü kurma çalışmaları da başarısız kaldı. İtalya, Almanya ve İspanya'da faşist partilerin iktidara geldiği, dünyanın hızla İkinci Dünya Savaşı'na sürüklendiği koşullarda, grev hakkı 1936'da, sınıf esasına dayalı cemiyet kurmak da 1938 yılında yasaklandı. Ancak grev yapmanın ve sınıf esasına dayalı cemiyet kurmanın yaptırımları hafifti. Sınıf esasına dayanmayan sendikalar, örneğin, meslek sendikaları kurmak da mümkündü.

Ancak 1938 yılı sonlarına kadar ne önemli grevler, ne de ciddi işçi örgütlenmeleri oldu. İşçi sınıfı daha oluşum sürecini yaşıyordu. Beden işçilerinin çok büyük bir bölümü gerçekte henüz tam olarak işçileşmemiş yarı köylülerdi. Mülksüzleşmiş kitlenin, gerçek işçi sınıfının önemli bir bölümü, "memur" statüsünde önemli ayrıcalıklardan yararlanıyordu. Kamu kurum ve kuruluşlarında işçi statüsünde çalışanlar da, özel sektördeki az sayıdaki işçinin imrendiği haklara ve çalışma koşullarına sahipti.

Başka ülkelerde uzun mücadelelerle elde edilen genel ve eşit oy hakkının Türkiye'de işçi sınıfının bir mücadelesi gerekmeksizin tanınması da Mustafa Kemal Atatürk'ün temsil ettiği çağdaşlaşma düşüncesinin bir ürünüydü.

Bu kazanımlar, M.K.Atatürk'ün, bağımsızlık ve çağdaşlaşma mücadelesinin bütünlüğünü sağlaması sayesinde gerçekleşti.

Bugün İran, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Afganistan, Sudan gibi ülkelerde işçi sınıfının yaşadıkları, işçi sınıfımızın gözünde Atatürk'ün değerini her geçen gün daha da artırmaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk, bağımsızlık mücadelesi ile çağdaşlaşma mücadelesini bütünleştirerek, burjuva demokratik bir devrim gerçekleştirdi. Mustafa Kemal olarak yaptıkları ile Atatürk olarak yaptıkları birbirini bütünledi. Çanakkale Savaşı'ndaki rolünün ve Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndaki önderliğinin getirdiği güce, büyük zekasını ve politika dehasını da ekleyerek, dünyada demokrasilerin yıkıldığı bir dönemde, demokrasinin temeli olan laik cumhuriyeti kurdu, çağdaşlaşma ve aydınlanma anlayışını yerleştirmeye çalıştı. Mustafa Kemal Atatürk, bütün bu nedenlere bağlı olarak, Türkiye'nin ve işçi sınıfımızın tarihinde son derece saygın bir yere sahiptir.

İşçi-işveren ilişkisini evlat-baba ilişkisine benzeten ve sendikaları da evlatla babanın arasını bulmada tarafsız hakem haline sokmak isteyenlerin siyasal gücünün geçici olarak arttığı günümüzde, işçi sınıfının M.K.Atatürk'ün bu ülkeye kazandırdıklarına daha da sıkı bir biçimde sahip çıkması hayati bir önem kazanmaktadır.

M.K.Atatürk Türkiye'yi gençlere emanet etti. İnanıyorum ki, o tarihlerde gelişkin bir işçi sınıfı ve işçi sınıfı hareketi olmuş olsaydı, işçi sınıfına emanet ederdi.

Atatürk'e Saygı²⁸⁸

1969-1970 yıllarında Mustafa Kemal'in kalpaklı resmi ünlüydü. Mustafa Kemal'in açık emperyalist işgale karşı gerçekleştirdiği ilk başarılı kurtuluş savaşının, daha sonraki başarılarını gölgelediğini düşünürdüm. Şimdi ise bir taraftan Kurtuluş Savaşı'ndaki asker ve politikacı kimliğine duyduğum hayranlık sürerken, sivil olarak yaptıklarının çok daha zor ve önemli olduğuna inanıyorum. Odamda asılı olan, kalpaklı fotoğrafı değil, takım elbiseli bir resmi.

Mustafa Kemal Atatürk yayı nereye kadar gireceğini, yayını kırılmasına ramak kala oku fırlatmasını çok iyi bilen bir dehaydı. Bir ümmeti, ırkçılığı yadsıyan çağdaş bir anlayışa dayalı bir ulusa dönüştürmede belirleyici bir rol oynadı. Kaynaklandığı İttihatçılığı her açıdan fersah fersah aştı.

Mustafa Kemal'in emperyalist açık işgale karşı mücadelesi önemlidir. Ancak Kurtuluş Savaşı, Mustafa Kemal olmasaydı, yalnızca bu düzeyde kalabilirdi. Başarı şansı da ayrıca tartışılır. Ancak Kurtuluş Savaşı, aynı zamanda, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı son ulusal kurtuluş savaşıydı da. Uluslararası tekelci sermayenin hegemonyasının "küreselleşme" adı altında yeniden pazarlandığı koşullarda, Mustafa Kemal Atatürk'ün bağımsızlıkçı çizgisi her zamankinden daha önemlidir. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı verilen kurtuluş savaşı da en az o kadar önemlidir ve günceldir.

Mustafa Kemal Atatürk, hem ulusal bağımsızlığımızın kazanılmasında, hem de Osmanlı İmparatorluğu'na karşı sürdürdüğü mücadelede işçi sınıfımızın oluşmasına ve güçlenmesine önemli katkılarda bulundu.

Osmanlı'nın Mecellesi'nin yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin Medeni Kanunu'nun ve Borçlar Kanunu'nun geçmesi, yarı-sömürge yarı-feodal bir yapıdan kapitalizme geçişin ilk adımlarıdır. Bu "üstyapı" reformları, işçi sınıfının biçimlenmesinde ve sınıf bilincine kavuşmasında etkili oldu.

Mustafa Kemal Atatürk, ümmeti ulusa dönüştürmek ve siyasal bağımsızlığı ekonomik bağımsızlıkla güçlendirmek için gerekli olan endüstrileşmeyi sağlamak amacıyla, işçi sınıfının bir kesimini "memur" statüsünde istihdam etti ve bunlara günün koşullarında küçümsenmeyecek ayrıcalıklar tanıdı.

Mustafa Kemal Atatürk, laiklikle demokrasinin ve sendikal hak ve özgürlüklerin zeminini hazırladı. Tekkelerle, zaviyelerle, dervişlerle dolu bir toplumda bunlar olanaklı değildir.

Mustafa Kemal Atatürk, şeriatçılara ve Kürt ırkçıları ve aşiretlerine karşı izlediği politikayla da işçi sınıfının bütünlüğünün sağlanmasına katkıda bulundu.

Mustafa Kemal Atatürk, kamu eliyle endüstrileşme politikasıyla, yeni kuşak işçiler yarattı, bunlara günün koşullarında insanca yaşama ve çalışma koşulları sağladı, 1946 sonrasında sendikacılığın gelişmesinin zeminini oluşturdu.

Mustafa Kemal Atatürk, bağımsızlıkçı çizgisi çerçevesinde, Komintern'in uzantısı da olmadı. Burjuva demokrat bir program izlerken, zaten çok zayıf konumda olan işçi sınıfının mevcut düzen açısından yaratabileceği sakıncalara karşı tedbirlerini de aldı. Ancak bu yıllarda memurlar ve kamu kesimindeki daimi işçiler için getirilen uygulamalar, zayıf bir işçi sınıfı hareketi düşünüldüğünde, son derece olumludur. Dönem dönem baskılar yaşanmıştır. Ancak getirilen kısıtlamaların yaptırımları günümüzdekilerle kıyaslanamayacak kadar önemsizdir. Türkiye'de grev yasağının 1936 yılında, sınıf esasına dayalı cemiyet kurma yasağının da 1938 yılında getirilmesi ilginçtir.

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, özellikle günümüzde, Mustafa Kemal Atatürk'ü daha da büyük bir saygı ve sevgiyle anmalıdır. Türkiye'de günümüzdeki saflaşmada bir tarafta ikinci cumhuriyetçiler, şeriatçılar, Kürt ırkçıları, "globalleşmenin" uzantıları vardır; diğer tarafta Türkiye Cumhuriyeti'nin bütünlüğünü ve bağımsızlığını, insan haklarına dayalı demokratik ve laik sosyal hukuk devletini savunanlar. Türkiye işçi sınıfı bu ikinci taraftadır.

"Bir Milletvekilimiz Bile Yok"²⁸⁹

Sezen Aksu, Kemal Burkay'ın güzel bir şiirini tüm Türkiye'ye tanıttı. Hepimiz, "bir kedim bile yok"u biliyoruz. İşçi sınıfı ve sendikacılık hareketi olarak ise, ne yazık ki, bir milletvekilimiz bile yok.

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi 1989-1994 döneminde ekonomik mücadelede toplu sözleşme görüşmeleri sırasında çok önemli kitle eylemleri gerçekleştirdi. Özellikle kamu kesiminde çalışan işçilerin ücretleri, birçok memurun, özel sektördeki sendikalı işçinin, sendikası işçinin, emeklinin, işsiz, esnaf-sanatkarın ve köylünün imrendiği düzeye geldi.

Ancak, sermaye son üç-dört yıldır daha yoğun bir biçimde saldırıyor. Özelleştirme, taşeronlaştırma, işten çıkarmalar, yerli ve yabancı kaçak işçiliğin yaygınlaşması, geçici işçiliğin azaltılması, zorunlu emeklilik, eve iş verme sistemi, süresi belirli hizmet akdiyle çalıştırma ve benzeri uygulamalarla, işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi bölünmek ve zayıflatılmak isteniyor.

Hükümet ise özellikle 1994 yılında işçi hak ve özgürlüklerini kısımaya yönelik adımlar attı. Kamu kesiminde ikramiyelerin ödeneceği günün değiştirilerek az ödeme yapılması, asgari ücretin geç ve düşük belirlenmesi, memur aylıklarının komik düzeyde artırılması, zorunlu tasarruf fonundaki kaynakların bir bölümüne döviz oyunlarıyla el konulması, toplu sözleşme zam farklarının ödenmek istenmemesi ve sonunda geç ödenmesinde anlaşılması, başta belediyeler olmak üzere birçok kuruluştaki işçi ücretlerinin, ikramiyelerinin, fazla mesai ücretlerinin ve kıdem tazminatlarının geç ödenmesi, bu tavrın parasal alandaki örnekleridir. Sözleşmeli personelin sendikal haklarının ortadan kaldırılmasını onaylayan 3771 sayılı yasa, sendikaların radyo ve televizyon kurmalarını yasaklayan 3984 sayılı (13.4.1994) yasa, sendikalı geçici işçileri asgari ücretle ve sendikası olarak çalıştırma çabası, bir bölümü 20 yılı aşkın süredir aralıksız çalışan muvakkat işçileri işten çıkarma çabası da diğer haklara yönelik olumsuz tavrın örnekleridir.

Bu sorunların tümünün çözüm yeri Parlamento'dur.

Geçtiğimiz aylarda, bir milletvekilinin istifası durumunda ülkenin ara seçimlere götürüleceği bir dönem yaşadık.

İşçilerden oy isteyen milletvekillerinin ve siyasal partilerin hangisi, "kamu kesiminde 750 bin işçinin toplu sözleşme zam farkları aynen ve derhal ödenmezse istifa ediyorum" dedi? Hangi milletvekili, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü işyerindeki mevsimlik işçilerin çalışma süresi 9 aydan 7 aya ve daha sonra da 3 aya indirilince, istifa etme tehdidini kullandı? Hangi milletvekili, kamu çalışanlarına grevli toplu pazarlık ve siyasi faaliyette bulunma hakkı vaad edildiği gibi derhal tanınmazsa, istifa edeceğini söyledi?

İşçi sınıfının bugün karşı karşıya bulunduğu sorunların çözümü siyasal alana kaymıştır. Toplu sözleşme görüşmeleri sırasında ekonomik amaçlarla gerçekleştirilen kitle eylemleri, bu sorunları çözmeye yetmemektedir.

Çözüm siyasal alandadır. İşçi sınıfı ise siyasal alanda, bırakın zayıf olmayı, bağımsız bir güç olarak yaktır.

"ANAP gider, dertler biter" diyenler yanıldı. "DYP-SHP gider, dertler biter" diyenler de yanılıyor.

Ülkemizde tüm çalışanlar kendi ortak çıkarları etrafında, ekmek-barış-özgürlük ve demokrasi için siyasal alanda da birlikte tavır almaya başladıklarında ve işçi sınıfının bağımsız ve demokratik siyasal örgütlenmesini gerçekleştirdiklerinde dertlerin bitme süreci başlayacaktır.

Vizite eylemlerinde aynı safta kol kola yürüyenler, siyasal alanda da aynı safta kol kola yürüdüklerinde dertler azalacaktır.

Ama bugün, bir milletvekilimiz bile yoktur.

²⁸⁹1.10.1994, **Aydınlık**.

"Sınıf ve Kitle Partisi"²⁹⁰

Türkiye'de "sınıf ve kitle sendikacılığı" kavramı 1975 yılından beri tartışılıyor. Galiba bir süre tartışacağımız bir kavram da, "sınıf ve kitle partisi."

Türkiye işçi sınıfının çok geniş bir kesimi henüz anti-kapitalist bir programı benimsemiyor. Ancak sınıfın çok geniş bir kesimi, kapitalizmin sonuçlarına karşı ve meşru bazı talepler için siyasal içerikli bir programı benimseme eğilimindedir.

Bu koşullarda iki eğilim ortaya çıkıyor. Bir eğilim, sınıfın tavrındaki bu değişim koşullarında, anti-kapitalist bir programın kabul edilme olasılığının iyice arttığını ileri sürüyor ve sınıfa tek alternatif olarak bunun sunulmasını istiyor. İkinci eğilim ise, sınıfın en geniş kesimlerinin kapitalizmin sonuçlarına karşı ve günümüzde kapitalizmle tatmin edilemeyecek meşru talepler doğrultusundaki bir siyasal program etrafında bütünleştirilmesinin mümkün ve daha yararlı olduğunu söylüyor. Aslında bu iki eğilim birbirinin alternatifi değildir. Aksine, birbirini tamamlayacak biçimde ele alınması, ülkemizde birçok olumlu gelişmenin temelini oluşturabilir.

Özellikle vurgulanması gereken konu, dünyanın ve Türkiye'nin 1960'lı ve 1970'li yıllardan çok farklı olduğudur. Bu nedenle, temelleri 1960'lı ve 1970'li yıllarda atılmış siyasal stratejilerde ufak tefek değişiklikler yaparak, Türkiye'de bir toplumsal ve siyasal dönüşüm gerçekleştirmek olanaklı değildir.

Sermaye, 1960'lı ve 1970'li yıllarda, ekonomik büyümeye ve Soğuk Savaş'a bağlı olarak, işçi sınıfına çeşitli tavizler verebiliyordu. 1970'li yıllarda başlayan ekonomik bunalım, sermayenin politikasında köklü bir değişime yol açtı. Sermaye, işçi sınıfı açısından önemli kazanımlar da içeren sosyal devlet veya refah devleti anlayışına ve uygulamalarına karşı, yeni-liberal veya yeni-muhafazakar saldırıyı başlattı. Sovyetler Birliği ve Doğu ve Orta Avrupa ülkelerindeki siyasal değişimin ve işsizliğin iyice artmasının ardından ise, işçiyi koruyucu mevzuatı da etkisiz kılmaya yönelik yeni bir saldırı dalgası başladı. Sermaye, günümüzde, 19. yüzyılın tavrıyla, işçi hak ve özgürlüklerine yönelik güçlü bir saldırı başlatınca, işçi sınıfı içindeki farklı kesim ve eğilimleri birleştirici bir etki yarattı.

Ekonomik büyüme ve Soğuk Savaş döneminin muhafazakar siyasal partileri, işçilerin de oylarını almalarını sağlayacak sosyal politikalar uyguladı. Sermayenin tavrı değişikliğiyle birlikte, muhafazakar partiler de bu politikaları terketti. Muhafazakar partiler açıkça işçi sınıfı karşıtı bir çizgi benimsemeye başladı.

1970'li yılların kapitalist bunalımıyla birlikte, az gelişmiş ülkelerin ucuz işgücü kaynağı olarak önemi belirleyici oldu. Uluslararası işbölümünde az gelişmiş ülkelere verilen görev önemli ölçüde değişti. Bazı işkolları bu ülkelere kaydırıldı. Bu ülkelerde, iç pazara yönelik ithal ikameci sanayileşme politikaları ve güçlü kamu sektörü dönemlerinde önemli bir işçi aristokrasisi ve yapay proletarya oluşmuştu. İhracata yönelik sanayileşme ve kamu kesimini küçültme ve ucuzlatma operasyonlarıyla, bu işçilerin ücretleri düşürülmek istendi. İşçi sayısı arttı. Ayrıca, emperyalizmin bu ülkelerde kırsal kesimde anti-komünist taban oluşturacak bir küçük üreticiler kitlesi yaratma ve koruma politikası da değişti. Kırsal kesimde küçük üreticiliği korumanın artan maliyeti ve Sovyetler Birliği'nin çökmesi sonucunda buna gerek kalmamasına bağlı olarak, tarıma verilen destek iyice azaltıldı. Az gelişmiş ülkeler siyasal kaygılarla geciktirilmiş bir mülksüzleşme, ertelenmiş bir "ilkel birikim" veya "temel birikim" sürecini hızla yaşamaya başladı. Ucuz işgücüne duyulan gereksinim de bu süreci hızlandırdı. Türkiye'de ise Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da izlenen güvenlik stratejisinin bir boyutu da, kırsal kesimdeki mülksüzleşme sürecinin hızlandırılması oldu.

Bütün bu gelişmeler, işçi sınıfı ile sermayedar sınıf arasındaki çelişkilerin hızla keskinleşeceği bir dönemin eşiğinde olduğumuzu göstermektedir.

Türkiye'de 1986 sonlarında başlayan ve 1989 ve sonrasında yoğunlaşan meşru kitle eylemleriyle sendikalı işçiler önemli maddi kazanımlar elde ettiler. Ancak sermaye, özellikle 1991 ve sonrasında, sendikalar ve sendikalı işçiler aleyhinde yaygın kampanyalar açtı ve güçlü bir saldırı örgütledi. Halkın sendikalı işçilere karşı kıskırtılması, özelleştirme, taşeronlaştırma, işten atmalar, yerli ve yabancı kaçak işçi çalıştırma, işyerlerinin geçici olarak kapatılması, işyerlerinin bölünmesi, kapsam-dışı personelin artırılması, geçici işçilik, süresi belirli hizmet akdiyle çalıştırma gibi uygulamalar, sermayenin işçileri ve sendikaları zayıflatmasını amaçlayan yeni ve kapsamlı saldırısının ana unsurlarıdır.

Türkiye'de işçiler özellikle 1989-1994 döneminde sınıf bilinçlerini geliştirdiler. Geçmişte çeşitli nedenlerle farklı saflarda yer almış işçiler, meşru kitle eylemlerinde, omuzomuzaya yürümeyi öğrendi; birlikte meşru kitle mücadelesiyle hak elde ettikçe, sınıfın gücüne duyduğu güven arttı. Eylemlerde, sınıf kardeşliği anlayışı, siyasal görüş kardeşliğinin, etnik köken kardeşliğinin ve din kardeşliğinin önüne geçti. Ancak eylemlerde sağlanan bütünlük, siyasal bir bütünlüğe dönüşmedi.

Eylemler sürecinde mevcut siyasal partilerden bir bağımsızlaşma süreci yaşandı. Sendikanın önerdiği politikalarla oy verilen partinin önerdiği politikalar çeliştiğinde, sendikanın kararları uygulandı.

Ancak, işçilerin somut olarak yaşadıkları sorunların çözümü siyasal alana kaydıkça, geleneksel olarak desteklenen partinin bu temel sorunlar konusundaki tavrı sorgulanmaya başlandı. Parlamentoda temsil edilen tüm siyasal partilerin, işçi sınıfına yönelik birer saldırı oluşturan özelleştirme, taşeronlaştırma ve benzeri konularda sermaye yanlısı politikaları, işçilerin gözünde ilk kez bu denli net ve açık bir biçimde teşhir olmaya başladı.

İşçiler arasında günümüzde yaygınlaşan bir eğilim, çözümünü siyasal alana kaymış bu sorunların çözümü için ortak siyasal bir tavır oluşturulmasıdır. Yukarıda özetlenen sorunların hiçbirisi toplu iş sözleşmeleri ile çözülememektedir. Parlamentoda temsil edilen siyasal partilerin hiçbirisi, işçi sınıfı için önemi artan bu sorunlar karşısında işçi sınıfının yanında yer almamaktadır.

Bu tavır, anti-kapitalist bir tavır değildir. Ama kapitalizmin sonuçlarına karşı ilk kez sınıfın en geniş kesimlerinin bütünleştiği bir durumdur. Ve, sermayenin ve sermaye yanlısı siyasal partilerin hiçbirisi işçi sınıfının bu çok somut ve reformlar biçimindeki haklı ve meşru taleplerini karşılayamaz, karşılamaya çalışamaz. Sermayenin ve yandaşı siyasal partilerin politikaları günümüzde geçmiştekenden temelden farklıdır.

Bu koşullarda, kapitalizmin sonuçlarına karşı ve günümüz koşullarında kapitalizmde sağlanması olanaksız meşru ve haklı talepler (reform talepleri) etrafından sınıfın bütününü toparlamak giderek daha fazla olanaklı hale gelmektedir.

Bu da bir "sınıf ve kitle partisi" ile mümkündür. Bu parti içinde anti-kapitalist kimlikli kişiler de, yalnızca kapitalizmin sonuçlarına karşı çıkan kişiler de biraraya gelebilir ve sermayeye karşı siyasal alanda sınıfın bütününü kapsayacak bir mücadele rgtleyebilir.

Böyle bir parti, anti-kapitalist program etrafında bütünleşmiş kişilerin oluşturdukları ayrı partileri zayıflatır mı? Sanmıyorum. Bugün işçi sınıfının çok geniş kesimleri anti-kapitalist bir programı henüz benimsemiyor. Bunda, işçi sınıfının bir bütün olarak kapitalizmin gerçek yüzünü yeni yeni yaşamaya başlaması, sosyalist solun bölünmüşlüğü ve birbirine karşı hoşgörüsüz ve hatta düşmanca tavrı, somut koşulların somut tahlilini yapmadaki yetersizliği, Soğuk Savaş dönemi propagandalarının insanlardaki etkileri ve benzeri etmenler etkili olmuştur. Neden ne olursa olsun, işçi sınıfının geniş kesimleri bugün anti-kapitalist bir programı benimsememektedir. Anti-kapitalist programı benimseyen siyasal örgütlenmeler bu programlarını işçi sınıfına sunmalı ve kabul edilmeleri için çaba göstermelidir. Işçi sınıfının bir bütün olarak kapitalizmin sonuçlarına karşı bir siyasal program etrafından biraraya gelmesi, bu çabalara engel olmaz; aksine bu çabaları kolaylaştırır.

Bugün işçi sınıfı bir bütün olarak anti-kapitalist bir programı benimliyor da, birileri onu yalnızca kapitalizmin sonuçlarına karşı bir mücadele ile sınırlamak mı istemektedir? Işçi sınıfı ile en kk bağı olan bir kimse bile böyle saçma bir iddiada bulunamaz.

Işçi sınıfı, kendisi için mücadele ederken, insanlık için de mücadele eder. Hiçbir etnik grubun veya mezhebin böyle bir tarihsel misyonu yoktur. Anti-kapitalist mücadeleyi benimseyenlerin dayanmaya çalışması gereken ana güç de, etnik gruplar veya mezhepler değil, Türkiye tarihinde ilk defa bir bütün olarak kendiliğinden sınıf olmaktan kendisi için sınıf olma sürecini hızla yaşayan ve hızla siyasallaşan işçi sınıfıdır. Bu nedenle de oluşturulması gereken bir "demokrasi" partisi değil, bir sınıf ve kitle partisidir. En güzel dünya özlemleriyle hazırlanmış en güzel bir program bile, işçi sınıfı tarafından benimsenmediği sürece, maddi bir güce dönüşemez ve işlevi, ilerde tarihçiler açısından bir "vesika" olmanın ötesine gidemez. Işçi sınıfının bugün benimsemeye hazır olduğu bir program etrafında örgütlenmiş milyonlarca işçi, büyük bir özveriyle yalnızca bölünmeyi ve güzel programlar üretmeyi başaranlardan daha önemlidir.

Sendika - Parti İlişkisi Üzerine²⁹¹

12 Eylül öncesinde siyasal örgütlenmelerin (partilerin, hareketlerin veya grupların) sendikalarda küçümsenmeyecek etkisi vardı. Birçok sendika seçimi bu örgütlenmelerin rekabeti temelinde gelişirdi. Siyasal alandaki ittifak veya karşıtlıklar, sendikalardaki stratejilere de yansıtırdı. Sendikalarda kurulan ittifakların önkoşulu sendikalarda çalışanların bağlı oldukları siyasal örgütlenmelerin ittifakıydı. İttifaklar, sınıfın çıkarları değil, sözkonusu siyasal örgütlenmelerin çıkarları temelinde oluşturuldu. Tabii, her siyasal örgütlenme, kendi çıkarlarının sınıfın çıkarları olduğunu, bu nedenle de, attığı her adımda sınıfın çıkarlarını savunduğunu ileri sürerdi. Bazı sendikalarda bir tarafta seçimle gelen yöneticiler, bir tarafta da siyasi komiserler olurdu. Bazı sendikacılar, siyasal örgütlenmelerin denetim ve yönetimi altındaydı. Sendika yönetimine aday belirlenirken, bazı durumlarda sözkonusu adaylar değil, siyasi gruplar pazarlık eder ve her siyasi grup kendisi için en yararlı olacak kişiyi yönetime sokmaya çalışırdı. Bazı sendikalar, "tabanın söz ve karar sahibi olması" gibi yüce bir ilke sık sık tekrarlanarak, sınıfın içinde olmayan, hayatında bir gün bile bir işyerinde ücretli olarak çalışmamış ve genellikle oldukça genç "profesyoneller" tarafından "dışarıdan" yönetilirdi. Böyle durumlarda, sendikanın adımları, sendika yönetimindeki kişilerin bağlı buldukları siyasal örgütlenmeye endekslenirdi. Sendikanın kadroları bu siyasi grup tarafından doldurulur, dergisi veya gazetesi siyasal örgütlenmenin stratejisi doğrultusunda bu kadrolarca çıkarılırdı. Bazı durumlarda, sendikanın olanakları bu siyasal örgütlenme için çeşitli biçimlerde kullanılırdı.

Bunların yaşanmadığını kimse iddia edemez. Özellikle 1973-1980 döneminde sendikacılık hareketi ve siyasi hareketlerin sendikal birimlerinde yer alanlar, çok yumuşak bir biçimde ifade etmeye çalıştığım işleyişi iyi bilirler.

Bütün bunlar işe yaradı mı? Yaramadığına ilişkin çok sayıda örnek verebilirim. Bu dönemdeki bu hatalarda payı olan biri olarak, o yıllarda "başarı" gibi gördüğüm uygulamaların ve özellikle "uyanıklıkların", hem işçi sınıfına, hem de sözkonusu siyasal örgütlenmeye yarardan çok zarar verdiğini düşünüyorum.

Peki, bu anlayışı aşabildik mi?

Genellikle evet. Özellikle işçi sınıfının işçi statüsünde istihdam edilen kesimlerinde bu hata günümüzde çok fazla yapılmıyor. Bir taraftan yaşanan deneyimlerin getirdiği olgunluk, diğer taraftan hala sendikaları kullanma anlayışına sahip siyasal örgütlenmelerin işçi sınıfının bu kesimi içindeki marjinalliği, bu hataların süreci etkilemeyecek düzeyde kalmasına neden oluyor.

Ancak bazı kamu çalışanları sendikaları için aynı değerlendirmeyi yapmak henüz olanaklı değil. Kamu çalışanları sendikacılığının ortaya çıkmasında büyük bir özveriyle başı çekenlerin bir bölümünün siyasal ilişkilerinde sendikaların siyasal örgütlenmelerden bağımsızlığına henüz yer yok. 12 Eylül öncesinin işçi sendikalarındaki hataların günümüzde bazı kamu çalışanları sendikalarında yeniden yaşanma olasılığı düşük değil.

Halbuki günümüzde işçi sınıfının kendiliğinden bir sınıf olmaktan çıkıp, kendisi için bir sınıf olmasında önemli adımlar atılmakta, sınıfın tüm kesimlerinin ortak mücadelesinin gelişme eğilimi her geçen gün daha da güçlenmektedir. Diğer taraftan, her biri "kerameti kendinden menkul" bir biçimde işçi sınıfının öncüsü olduğunu ve işçi sınıfını temsil ettiğini ileri süren bazı örgütlenmelerin sayısı her geçen gün artmaktadır. İşçi sendikalarında marjinal etkisi olan bu örgütlenmeler, köklü bir kitle örgütlenme ve mücadele geleneği olmayan ve ancak büyük özveri gösterenlerin önderlik edebildiği kamu çalışanları sendikacılığı hareketinde bazı durumlarda etkili olabilmektedir. Kamu çalışanları sendikacılığı kiteselleştikçe bu siyasal örgütlenmelerin etkisinin azaldığı gözlenmektedir. Ancak hala bazı seçimlerde siyasal gruplara göre ittifakların oluşturulduğu, sendikaya ve sınıfa en iyi hizmet edecek kişiye değil, sendikada siyasal hareketin çıkarlarını en iyi koruyacak kişiye öncelik tanındığı, sendika politikalarının siyasal hareketin politikasıyla uyumlu olarak yürütülmesine çaba gösterildiği sendika herhalde vardır.

Kamu çalışanları sendikacılık hareketi, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin onurudur, gurur kaynağıdır, geleceğe yönelik önemli güvencelerinden biridir. İşçi sendikalarının kamu çalışanları sendikacılığından öğrenecekleri birçok şey vardır. Ancak kamu çalışanları sendikalarının da işçi sendikalarından öğrenecekleri birçok şey söz konusudur. Bazı kamu çalışanları sendika yöneticilerinin öğrenmesi gereken konulardan biri, genel kurullarda açık bir biçimde tartışmadan ve genel kurul kararlarıyla demokratik biçimde onaylanmadan, sendikaların atacakları adımları bir siyasal harekete endekslememek; sendikaları dışarıdan yönettirmemek; sendika seçimlerinde siyasal ittifaklara dayalı ittifaklar kurmamaktır. Bu hataları yapanlar, kamu çalışanları sendikacılığı içinde küçük bir bölümü oluşturmaktadır. Ancak kamu çalışanları sendikacılığının dinamik yapısı, bu tür hataları işlettirmeye niyetli olanların iştahını kabartmaktadır. Dikkatli olmakta yarar var.

²⁹¹ 27.5.1995, *Aydınlık*.

Sendikalar ve Siyasal Parti İlişkisi²⁹²

Anayasa değişikliği sendikaların siyasal partilerle ilişkisi konusunda önemli bir yasağı kaldırdı. 1982 Anayasasına göre, sendikaların siyasal amaç gütmesi, siyasal faaliyette bulunması, siyasal partilerden destek görmesi veya onlara destek olması yasaktı. Bu yasakların yer aldığı 52. madde tümüyle kaldırıldı. Bu yasaklar, halen yürürlükte bulunan 2821 sayılı Sendikalar Yasasınının 37. maddesinde de var. Bu nedenle, 52. maddenin kalkması bu konuda henüz bir özgürlük getirmiyor; ancak önemli bir adım.

Anayasa değişikliğinde genellikle gözlerden kaçan olumlu diğer bir gelişme, sınıf egemenliğine ilişkindir. Anayasanın eski biçiminde şu hüküm yer alıyordu: "Sınıf veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayan siyasal partiler kurulamaz." (M.68).

Değişikle şu düzenleme geldi: Siyasal partiler, "Sınıf ve zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlamaz."

Yeni düzenlemeye göre, "sınıf egemenliğini" amaçlamak artık anayasal bir yasak değildir. Diğer bir deyişle, Anayasaya göre, örneğin, proletarya diktatörlüğünü savunmak suçtur, ama işçi sınıfınınin egemen olacağı bir toplumu savunmak suç olmaktan çıkmıştır. Bu da olumlu bir gelişme.

Anayasa değişiklikleri 12 Eylül askeri darbesinin özünü etkilemedi. Ancak bu olumlu gelişmeleri de gözden kaçırmamak gerekiyor.

Bu gelişmeler, günümüz Türkiye'sinde giderek daha yaygın bir biçimde tartışılmaya başlanan sendika-parti ilişkileri açısından da önemlidir. Bu değişikliklere kadar, sendikaların parti kurması veya daha genel olarak sendikaların siyasal partilerle ilişkisi konusundaki tartışmaların atılacak somut adımlar açısından fazla bir anlamı yoktu. Şimdi, bu tartışmaların somut sonuçları yaşanabilecek.

Sendikaların siyasal partilerle ilişkisi solda yaklaşık 100 yıldır tartışılıyor. Bir dergi sayfası içinde ne bu tartışmaları özetlemek, ne de günümüz Türkiye'si için öneri geliştirmek olanaklı. Yazımı birkaç soruyu tartışmaya açmakla sınırlayacağım.

Günümüz Türkiye'sinde sendikalar, işçi sınıfının öncüsü olma iddiasında olan komünist partisinin veya sosyalist partinin kitleyle ilişki kurmada kullanacağı bağlantı kayışları mı olmalıdır?

Bağlantı kayışı yaklaşımını benimseyenler iki türlü çalışırlar. Bir yöntem, illegal bir örgütün gizli çalışmasıyla bir sendikanın yönetimine gelmesi, bu sendikanın parasal olanaklarını ve diğer ilişkilerini, bu illegal örgütün çıkarları doğrultusunda kullanması, sendikanın politika ve mücadelesinin sınıfın somut taleplerine göre değil, bağlı bulunulan siyasal hareketin strateji ve taktiklerine göre yönlendirmesidir. Bunun örneklerini özellikle 12 Eylül öncesinde çokça yaşadık. Bu yöntemin hem işçi sınıfı, hem de bu siyasal hareket için yarardan çok zarar getirdiği kanısındayım. Ancak solda bu yaklaşımı benimseyen kişi ve kuruluşlar hala var. İkinci yöntem ise, bir sendikanın yetkili organlarının demokratik bir biçimde aldığı kararlar, bir siyasal partiye böyle bir bağımlılığı uygun görmesidir. Türkiye'de güçlü sendikalarda böyle bir uygulama olmadı. Birinci yöntem "kullanmak"tır. İkinci yöntem, demokratik bir tavrıdır. Benim kişisel eğilimim sendikaların bağımsızlığını savunmak olmakla birlikte, böyle bir bağımlılığın veya öncülüğün kabulünü saygıyla karşılarım. Kanımca, sendikalar da, diğer demokratik kitle örgütleri de kullanılmamalıdır. Sendikaları şeriatçılar da, liberaller veya muhafazakarlar da, komünistler de, sosyalistler de, sosyal demokratlar da kullanmamalıdır. "Kullanmak" kavramında anti-demokratiklik, aldatma ve istismar unsurları var. Sendikalar, tabanın söz ve karar sahibi olması anlayışı içinde, yönetimlerini ve politikalarını demokratik biçimde belirlemelidir. Kimse, sendikalara dışarıdan akıl öğretmeye, sendikaları işçi sınıfı veya bir başka amaç adına dışarıdan anti-demokratik biçimde yönetmeye ve kendisini sendika yetkili organlarının yerine koymaya çalışmamalıdır. Günümüzün sendikal politikalarında kritik sorulardan biri, kanımca, budur.

Sendikalar siyasal örgütlenmelerden örgütsel olarak bağımsızlığını korurken, ideolojik bir bağımlılık olmalı mıdır?

Bu soruyu DİSK de 12 Eylül öncesinde tartışmış ve şöyle formüle etmişti: "Sınıf sendikaları kitle örgütü olmaları gereği örgütsel bağımsızlık, sınıf örgütü olmaları gereği ise işçi sınıfı bilimine ve sınıf mücadelesine bağımlılık göstermek zorundadır... Devrimci sendikaların işçi sınıfınınin partisi karşısındaki bağımsızlıkları burjuva partileri karşısındaki bağımsızlıklarından farklıdır. Sınıf sendikaları ekonomik, politik ve ideolojik mücadelenin bütünlüğü içinde çalışmalarını işçi sınıfı partisi ile uyum içinde sürdürürler. Ancak örgütsel bağımsızlıklarını korurlar." ²⁹³

Bu soruya da somut yanıt vermekte yarar var. İşçi sınıfı partisi hangisi? Herbirinin birbirini suçlayarak birbirine karşı kadrolarını kemikleştirmeye çalıştığı kaç tane siyasal parti, partileşme girişimi, dergi etrafında toplanarak partileşme sürecinde olduğunu ileri süren grup var? Sanıyorum bu konuda da somut programlardan hareket etmek gerek. Eğer sendikaların genel kurullarında kendisinin işçi sınıfınınin partisi ve öncüsü olduğunu ileri süren örgütlenmenin programı kabul görürse, böyle bir ilişki kurulur. Eğer görmezse, "kerameti kendinden menkul" iddiaları bırakmakta yarar var. Benim izleyebildiğim kadarıyla, bugüne kadar hiçbir sendikanın genel kurulunda, ideolojik bağımlılık anlamına gelecek bir program kabul olmadı. Bu soruyu, "olmalı" veya "olmamalı" biçiminde değil de, "hiç oldu mu?" diye tartışmakta yarar var. Diğer taraftan, sendikacılar ve sendikalar sizin istediğiniz gibi hareket etmeyince onları anti-demokratik olmakla suçlayarak rahatlamak da uygun değil. Sıradan işçinin malzemesi ile sıradan sendikacının malzemesi üç aşığı beş yukarı aynıdır. Türkiye'de işçilerin, memurların, sözleşmeli personelin, emeklilerin ve işsizlerin (bir bütün olarak işçi sınıfının) oy verdikleri siyasal partiler ile sendikalardaki davranışları arasında tam bir uyum vardır. İşçi sınıfının bugünkü bilinç düzeyi içinde "özgür iradesiyle" oy verdiği partilere uyan bir sendika yönetimleri tablosu çıksa, bugünküyle kıyaslanamayacak kadar geri olduğunu ileri sürmek herhalde fazla iddialı olmaz. İdeolojik bağımlılık iddiaları karşısında, tabanın söz ve karar sahibi olması ilkesini savunmak gerekir.

Tabanın söz ve karar sahibi olması mutlak bir ilke midir?

Tabanın söz ve karar sahibi olması ilkesinden en çok söz edenlerin, tabanın siyasal eğilimlerine tümüyle ters programları işçi sınıfı adına işçi sınıfına dayatmaya çalışmalarının doğru olmadığını düşünüyorum. Bence sendikalarda bu ilke mutlak olmalıdır. Ama bu ilkenin hayata geçirilmesinin demokratik kuralları da konmalıdır. Sendikanın herhangi bir organına seçilememiş veya bir organda

²⁹² 29.7.1995, **Söz**.

²⁹³ DİSK, **Demokratik Sınıf ve Kitle Sendikacılığının Temel İlkeleri**, DİSK Yay.No.28, İst., 1979, s.17-18.

sorumluluk üstlenmemiş herhangi bir kişinin, "ben tabanım" gibi anti-demokratik iddialarla istediğini yaptırmaya çalışması da bana komik geliyor. Sendikada hiçbir görev üstlenmemiş veya üstlenememiş kişilerin, siyasal partiler karşısındaki tavrı, ancak sendikanın yetkili organlarında onaylanarak uygun görülürse, somut adımlara dönüşebilmelidir.

Türkiye işçi sınıfı bugün, geleneksel olarak tuttuğu siyasal partilerden bağımsızlaşma ve karşı karşıya bulunduğu sorunların çözümünün siyasal alanda olması nedeniyle de siyasal alternatifler arama veya yaratma sürecini yaşıyor. Bu koşullarda sendika-parti ilişkisi nasıl olacak? Öncelikle demokratik, dürüst ve saygılı olmak, kullanma anlayışını yadsımak zorunda. Sınıfın en geniş kitlesi bugün hangi somut program etrafında biraraya gelmeye niyetliyse, bugün öyle bir program etrafında biraraya gelmelidir ve gelecektir. Sınıfın en geniş kitlesi, bugün hangi siyasal partiyle nasıl bir ilişki kurmak istiyorsa, o ilişkiyi kuracaktır. Bu süreci etkilemeye çalışmak doğaldır, doğrudur, günümüzün en önemli görevidir. Ama, tabanın söz ve karar sahibi olması ilkesini işinize gelmediğinde kenara koyarak, bu süreci anti-demokratik biçimde belirlemeye çalışmak ve hele hele de bunu somut koşulların somut tahlilini kenara iterek yapmaya çabalamak, eski hataların yeni koşullarda tekrarı olmuyor mu? Örneğin, yetkili organlarının onayını almayan bir sendika başkanının, bu sıfatıyla, bir siyasal yapılanmada yer alması bazı kişilerce "ideolojik bağımlılık" olarak kabul edilebilir, ama tabanın söz ve karar sahibi olması ilkesi ne oluyor?

İşçi sınıfının tarihsel misyonuna inanıyorsanız, bu insanlara ve bu insanların böyle bir tarihsel misyona sahip olduğunu saptayan bilimadamlarına birazcık güvenin.

Sendikaların Siyasal Partilerle İlişkileri²⁹⁴

TBMM tarafından Anayasa'da yapılan değişiklikler sanki Türkiye'nin demokratikleşmesinde önemli adımlarını gibi sunuluyor. Bu iddia doğru değil. Aksine, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının (TMMOB, TTB, v.b.) yargı kararı olmaksızın idari kararlar 8 güne kadar faaliyetten men edilebilmesi uygulaması, son değişikliklerle getirilmiştir (M. 135). Anayasa değişikliklerinde çalışma yaşamı açısından tek olumlu adım, sendikaların siyasal alandaki faaliyetlerini yasaklayan 52. maddenin kaldırılmasıdır. İşçi sınıfının bir bütün olarak siyasallaştığı, geleneksel olarak tutulan siyasal partilerden bağımsızlaşma eğiliminin güçlendiği, günlük sorunların çözümünün siyasal alana kaymasıyla birlikte bağımsız siyasal sınıf örgütlenmesi arayışlarının arttığı bir dönemde, Anayasanın 52. maddesinin kaldırılması son derece olumlu bir gelişmedir.

Türkiye'de iktidardakiler sendikaların bağımsız siyasal faaliyetinden taa baştan beri ürktüler. 1947 yılında kabul edilen 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun'un 5. maddesi şu yasağı getiriyordu: "İşçi ve işveren sendikaları, sendika olarak, siyasetle, siyasi propaganda ve siyasi yayın faaliyetleriyle iştigal edemezler ve herhangi bir siyasi teşekkülün faaliyetlerine vasıta olamazlar." 1947 yılındaki bu yasak, sendikaların muhalefetteki partilerle ilişkileri açısından uygulandı.

1961 Anayasasına böyle bir yasak konmadı. Ancak, 1963 yılında kabul edilen 274 sayılı Sendikalar Yasası'yla, belki sendikacılar tarafından kurulan TİP'ten ürkülerek, açık bir yasak getirildi: "Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküller: Siyasi partilerden veya onlara bağlı teşekküllerden her hangi bir suretle maddi yardım kabul edemez ve onlara maddi yardımda bulunamaz ve onların teşkilatı içerisinde yer alamazlar; bir siyasi partinin adı altında mesleki teşekkül kurulamaz." (M.16)

1982 Anayasasının 52. maddesi ise çok kapsamlı bir yasak getirdi: "Sendikalar, siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerden destek göremezler ve onlara destek olamazlar; derneklerle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçlarla ortak hareket edemezler."

Bu yasak, 1983 yılında kabul edilen 2821 sayılı Yasada daha da kapsamlı hale sokuldu: "Sendika ve konfederasyonlar siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerle ilişki kuramaz ve işbirliği yapamazlar ve bunlarla hiçbir konuda hiçbir şekilde müşterek hareket edemezler, siyasi partilerden destek göremezler ve onlara destek olamazlar, bunlardan yardım ve bağış alamazlar, bunlara yardım ve bağışta bulunamazlar." (M.37)

Son Anayasa değişikliği ile, 52. madde kaldırıldı. Bu, çok olumlu ve zamanlı bir gelişmedir. Ancak, bu değişiklik sonrasında sendikaların siyasal faaliyeti ve siyasi partilerle ilişkileri konusunda anayasal yasak olmamakla birlikte, bu konu anayasal bir hak olarak da düzenlenmemiştir. 2821 sayılı Yasadaki yasaklar açıkça durduğu sürece, 52. maddeyi kaldırmanın bir yararı yoktur. Temel hedeflerden biri, 2821 sayılı Yasanın ilgili yasaklarının da kaldırılması olmalıdır.

Kaldırılması gereken yasaklar arasında, sendika yöneticiliği ile milletvekilliğinin bağdaşmaz işler olduğunu belirten Anayasa hükmü (M.82) ile, bir siyasi partinin yönetim organlarında görev alan bir sendika yöneticisinin sendikadaki görevinin sona ereceğini belirten hüküm (2821/37) de bulunmaktadır.

Anayasanın 52. maddesinin ve yasalardaki ilgili yasakların kaldırılmasının işçi sınıfı üzerindeki etkisi ne olacaktır? İşçi sınıfı, geçmişte olduğu gibi, siyasal saflaşma içinde birbirine düşman mı olacaktır?

Hayır. Bunun birkaç nedeni var. Birinci neden, sermayenin işçi sınıfına yönelik politikalarındaki köklü değişimin ardından, muhafazakar partilerin işçi sınıfına yönelik politikalarının da değişmesidir. Ekonomik bunalım, yüksek oranlı işsizlik ve Sovyet sisteminin çökmesi koşullarında, sermaye ve muhafazakar partiler, işçilere önemli tavizler verecek olanaklardan yoksundur ve böyle bir niyete sahip değildir. Diğer taraftan, işçi sınıfı özellikle 1987 sonrasında dalga dalga yükselen eylemlilik süreci içinde, sınıf kardeşliğinin siyasal görüş, etnik köken ve din-mezhep kardeşliğinden önce geldiğini öğrenmeye başlamıştır. Bu nedenle, bu yasağın işçi sınıfını siyasal kamlara bölmek amacıyla mahsus kaldırıldığı kaygısına katılmıyorum.

Bu konudaki yasakların kalkması, işçi sınıfının günümüzde en yaygın sınıf ve kitle örgütleri olan sendikaların siyasal alandaki gücünü daha da artıracaktır. Bağımsız adayların gösterilmesi, bazı partilerden adayların desteklenmesi, bazı partilerin desteklenmesi ve doğrudan doğruya bir parti kurma girişiminin içinde bulunulmasının yolu açılmaktadır. Bu yasaklar varken de bağımsız adayların desteklenmesinin olanaklı olup olmadığını tartışıyorduk. Ama bu yasakların kalkmasıyla bu tartışmalar da gereksiz kalıyor.

52. maddenin kalkması günümüz koşullarında son derece önemlidir. Şimdiki hedef, 2821 sayılı Yasadaki ilgili ve benzeri yasakların kalkması ve kamu çalışanlarına da, diğer işçiler gibi, siyasi faaliyette bulunma hakkının tanınmasıdır.

²⁹⁴ 29.7.1995, **Aydınlık**.

Muhafazakar Partiler ve İşçiler²⁹⁵

Bu aralar DYP'li kimliği sendikal kimliğinden önde gelen işçilerin ve sendikacıların işleri çok zor. Demokrat Parti, Adalet Partisi ve Sayın Demirel'in genel başkanlığındaki DYP çizgisine alışkın olanlar, Sayın Çiller'in genel başkanlığındaki DYP'nin çizgisini anlayamıyor. Halbuki dünyadaki bazı gelişmeleri değerlendireseler, günümüzün DYP'li kimliği ile sendikacı kimliğinin birleşmesinin giderek daha da olanaksız olacağını kavrayacaklar.

Türkiye'de bazı CHP'li sendikacılar eskilerde "sendikacının sağcısı olmaz," derlerdi. Bu söz doğru değildir. Bir dönem, sendikacının sağcısı olurdu. Burada "sağcılık" kavramı ile, "sermaye yanlısı" olmayı da, "dinine, milletine bağlı olmayı" da anlayabilirsiniz. 1950'li yıllardan 1980 yılına kadar, sermaye yanlısı olan kişilerin bile sendikacılık yapabilmelerinin koşulları vardı. Bu dönemde ekonomik büyümenin sağladığı olanakların bir bölümü, iç pazarı genişletmek ve işçilerin düzene tepkisini azaltmak amacıyla sendikal işçilere verilebiliyordu. Sendikalar da hem kapitalist düzenin, hem de iktidardaki sağcı veya muhafazakar partilerin çizgisini izliyordu. Çalışma yaşamının tarihini bilmeyen birçok kişi için, Demokrat Parti'nin ve Adalet Partisi'nin işçiler tarafından tutulmasının nedeni işçilerin cahilliği veya aldatılmışlığıdır. Ancak bu değerlendirme de doğru değildir. Demokrat Parti döneminde işçiler lehinde çok önemli yasalar çıkarılmıştır. Adalet Partisi dönemlerinde de hem toplu iş sözleşmeleri, hem de mevzuat aracılığıyla, işçiler ve sendikalar lehinde çok önemli adımlar atılmıştır. Bu nedenle, bu dönemde muhafazakar veya sermaye yanlısı politikalar izleyen bir siyasal partinin taraftarı bir işçi ve sendikacı kafaca huzurludur.

Ancak 1970'li yıllarda yaşanmaya başlanan ekonomik bunalımla birlikte sermayenin işçilere yönelik politikasında köklü değişiklikler başladı. Yapısal işsizliğin yüksek oranlara ulaşması ve Sovyetler Birliği'ndeki rejimin çöküşünün ardından, sermaye iyice pervasızlaştı ve acımasızlaştı.

Sermayenin bu değişen politikası muhafazakar partilerin politikalarına da yansdı. İngiltere'de M.Thatcher'ın politikaları, Muhafazakar Parti'nin sermayenin yeni politikalarına uymasındır. Sermayenin değişen politikaları, Muhafazakar Parti içinde bir politika değişikliği biçiminde ortaya çıkmıştı.

Sermayenin değişen politikasının Türkiye'deki yansıması ise yeni bir partileşme biçiminde oldu. Geleneksel DP-AP-DYP çizgisinin dışında bir ANAP doğdu. Ancak ANAP 1991 seçimlerinde başarısız kaldı. DYP iktidara geldi.

Sayın Demirel'in genel başkanlığı ve Başbakanlığındaki DYP, Sayın Demirel'in 1980 yılındaki azınlık hükümeti dönemindeki müteredit çizgiyi izledi. Sayın Çiller'in yönetime gelmesiyle birlikte, DYP'nin politikalarında köklü bir değişim oldu. Sayın Çiller, M.Thatcher'ın İngiltere'deki Muhafazakar Parti içinde gerçekleştirdiğini yaptı, DYP'nin çizgisini sermayenin yeni politikalarına uyumlu hale getirdi.

Sayın Çiller'in DYP Genel Başkanı ve Başbakan olmasından kısa bir süre sonra, Turgut Özal'ın oğlu Ahmet Özal şunları söylüyordu²⁹⁶: "Babamın fikirlerini uygulayıp başarı sağlarsa, Özal'ın mirası DYP'ye, Çiller'e helal olsun." Tansu Çiller'in 21 Temmuz 1993 günü televizyonlarda yaptığı konuşmadan sonraki genel kanı ise, Çiller'in Özal'ın izinde yürüdüğüydü²⁹⁷

Sayın Tansu Çiller günümüzde ekonomik büyüme ve Soğuk Savaş döneminin sermaye politikalarını değil, ekonomik bunalım, işsizlik ve Sovyet Sisteminin çöküşü döneminin sermaye politikalarını izlemektedir. Bu da, sosyal devletin ortadan kaldırılması ve işçilerin en temel işçiyi koruyucu mevzuatın bile kapsamı dışına çıkarılması demektir.

Bir dönemin DP'li, AP'li ve DYP'li sendikacıları ve işçileri, sendikacılık kimliği ile siyasal kimlikleri arasında ciddi bir çelişki yaşamıyorlardı. Artık yaşıyorlar ve yaşamaya devam edecekler. Bir dönem ANAP'lı sendikacıların yaşadıkları sorunları, DYP'li sendikacılar yaşayacak. Sayın Çiller'in Özallaşması, DYP'nin ANAP'laşması, sermayenin yeni işçi ve sendika karşıtı politikalarının DYP'de hakim olması demektir. Artık DYP'li siyasal kimlik ile sendikacılık kimliği uzlaşmaz bir biçimde çelişmektedir. Tercih kaçınılmazdır.

²⁹⁵ 25.10.1995, **Siyah Beyaz**.

²⁹⁶ Şafak, Tayyar, "Kandırıkçılık," **Tercüman**, 22.7.1993.

²⁹⁷ Pekşen, Yalçın, "Müjde! Yeni Bir Özal'ımız Oldu," **Hürriyet**, 22.7.1993; Uluengin,Hadi, "Çiller'in Konuşması ve Cesaret Ana," **Hürriyet**, 22.7.1993; Zincirkıran,Necati, "Yapılması Gereken," **Gün**, 22.7.1993.

Demokrat Parti ve İşçi Sınıfı²⁹⁸

Bu aralar “Demokrat Parti ve İşçi Sınıfı” konusunda uzunca bir makale üzerinde çalışıyorum. Bu konuda yıllardır malzeme biriktiriyordum. Sanıyorum bazı önyargıların değiştirilmesi açısından böyle bir konuya eğilmekte yarar var.

Sendikacılık tarihiyle ve sendikacılıkla ilgili çalışmalarda yapılan bazı genellemeler bazan dünyayı kavramamızın önünde engel oluşturabiliyor. Bazı değerlendirmelerin ancak bazı koşullarda geçerli olduğu unutulunca, yapılan araştırmalar yol gösterici olmuyor; aksine kafa karıştırıyor ve gerçekliğin kavranmasını engelliyor.

Sendikacılık tarihiyle ilgili sol yayınlarda şu tür değerlendirmeler yaygındır: “Burjuva partileri işçileri daima ezer; onlara hiç hak vermez.” “Muhafazakar veya sağcı partiler işçilere hiç hak tanımamıştır.”

Bu iddialar her zaman için geçerli midir?

Eğer geçerliyse, 1950’li yıllarda işçilerin büyük bir çoğunluğunun DP’li olmasını ve 27 Mayıs’a karşı çıkmasını nasıl açıklarsınız? 1960’lı ve 1970’li yıllarda yüzbinlerce işçinin AP’li olmasını nasıl açıklarsınız?

Bu iddialarda bulunanlar bu sorulara genellikle iki tür yanıt veriyor.

Birinci yanıt, işçi sınıfının cehaleti, deneyimsizliği veya korkaklığı iddiasıdır. Geçen yıl 1 Mayıs olaylarından sonra Bakunin’in “İsyan Ruhü” makalesinden bazı bölümleri yayınlamıştım. Bu mantığa göre, işçi sınıfı tarihsel bir misyona sahip olsa bile, çeşitli nedenlerle bu misyonunu yerine getiremiyor. Bu durumda, dinamitin bir ateşleyici fünyeye ihtiyacı var. Birileri bu ateşleyici fünye olmaya soyunuyor. Anarşistlerin tezleri, öncü savaşı tezleri, v.b. hep bu mantığın bir sonucu.

İkinci yanıt ise, sendikacıların işçi sınıfının önündeki ana engel olduğu. Bu açıklamaya sarılanlar da, sermayeyi unutup, ana hedef olarak sendikalara yükleniyorlar.

DP ve işçi sınıfı üzerinde çalışırken, işçi sınıfı ve sendikacılık tarihlerinin 1950-60 dönemine ilişkin bölümlerini taradım. Solcu yazarlardan hiçbirinde DP’nin işçiler lehine yaptıklarının bir dökümünü bulamadım. Yazarların çoğu tüm değerlendirmesini, DP’nin muhalefetteyken grev hakkını savunması ve iktidardayken bu sözünü tutmamasıyla sınırlandırmış. Bazıları ve özellikle de yabancı yazarlar ise bu dönemde işçilerin yoğun bir baskı ve sömürü altında tutulduğunu yazmış.

Halbuki 1950-1960 dönemi, işçilere yeni hak ve özgürlüklerin tanınması açısından son derece canlı yıllardır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarının zorluklarının CHP’ye fatura edildiği ve sosyalist solun ezildiği koşullarda, DP gerçekten bir umut olmuştur. İşçiler, birçok açıdan, özgürleşmiş, etkilerini artırmış ve ücretlerini yükseltmişlerdir. Dönem dönem sendikalara baskı olmuştur; ancak tek tek işçiler ve birçok durumda da örgütlü işçiler, çalışma ve yaşama koşullarını önemli ölçüde geliştirmişlerdir.

Burjuva partileri ve hatta muhafazakar partiler, ekonomik büyüme, düşük oranlı işsizlik ve Soğuk Savaş koşullarında işçilere önemli hak ve özgürlükler tanıyabilir ve tanımışlardır. DP ve AP de bu nitelikte örgütlenmelerdir ve böyle bir misyon üstlenmişlerdir. “Burjuva partileri işçiye hak tanımaz,” “muhafazakar parti işçiye hak tanımaz” gibi değerlendirmeler 1950’li ve 1960’lı yıllar için geçerli değildir. İşçilerin önemli bir bölümü de, bu nedenle, kendi açılarından haklı olarak DP’li ve AP’li olmuştur.

Şimdi koşullar farklı. Ekonomik canlanma yerine ekonomik bunalım, düşük oranlı işsizlik yerine yüksek oranlı işsizlik, Soğuk Savaş yerine Sovyet sisteminin çöktüğü koşullarda sermayenin yeni saldırısı, ithal ikameci sanayileşme yerine sermayenin denetiminde küreselleşme koşullarında, DP ve AP gibi partilerin işçilere hak ve özgürlük tanımalarının olanağı yoktur. Sermaye ne böyle bir olanağa, ne de niyete sahiptir.

DP, çeşitli nedenlerle işçi sınıfına ve özellikle de tek tek işçilere önemli haklar sağladı. Okuduğunuz kitapta DP’nin işçileri nasıl ezdiğine ilişkin uzun uzun bölümler varsa ve DP’nin işçilere katkıları konusunda tek bir satır göremiyorsanız, o kitabı okumayın. Gerçek durum bunun tam tersi.

İşçi Sınıfının Siyasallaşması²⁹⁹

Son dönemde hemen hemen herkesin üzerinde anlaştığı konulardan biri, işçi sınıfının siyasallaşma sürecinin hızlandırıldığıdır.

Peki, işçiler daha önce siyasetle uğraşmazlardı da, şimdi mi uğraşmaya başladılar? Hayır. Herkesin üzerinde anlaştığı siyasallaşma olgusu, böyle bir yanılgıya da yol açmamalıdır.

Türkiye'de işçi sınıfı genel oy hakkı için bir mücadele vermek zorunda kalmadı. Genel oy hakkı, işçi sınıfı bağımsız bir güç olarak Türkiye sahnesinde yer almadan önce, Atatürk'ün tamamlanmamış demokratik devrim sürecinin unsurlarından biri olarak sağlandı. İşçiler, bağımsız bir sınıf hareketinin bir parçası olarak hak elde etme sürecinden çok önce, tek tek seçmenler olarak bazı haklar elde ettiler.

Bu konudaki Türkiye deneyimi, Avrupa'dakinden farklı oldu. Avrupa'da genellikle önce kendiliğinden sınıf hareketleri gelişti ve bunların en önemli taleplerinden biri eşit ve genel oy hakkı oldu. Bu amaçla özellikle 20. yüzyılın başlarında eylemler ve genel grevler yapıldı. Bu hak elde edildiğinde de, sınıf hareketi bir bütün olarak politize oldu, işçi partileri oluştu.

Türkiye'de sınıf hareketinin bağımsız bir güç olarak gelişimi öncesinde siyasi faaliyette bulunma hakkının işçilere tanınması, işçileri bireyler olarak siyasetin içine çekti. Bu ise, işçilerin bağımsız bir sınıf hareketi olarak siyasetin içinde bir güç oluşturmalarını geciktirdi.

İktidardaki siyasal partiler 1946 yılından itibaren, çeşitli bireysel olanaklar sağlayarak, işçilerin oylarını aldılar, işçileri parti çatısı altında örgütlediler. Bu arada bazı sendikacılar milletvekili bile yapıldı. İşçiler hızlı bir biçimde politize oldu, ancak bu politizasyon, sınıfın ortak çıkarları doğrultusunda bağımsız bir politizasyon değil, bireyler olarak işçilerin kısa erimli çıkarları doğrultusunda bir politizasyondu.

İşçiler iktidardaki partiye dayanarak kamu kesiminde işe girdiler, işte rahat ettiler, gerektiğinde amirlerini sürdürdüler. Özellikle 1975 sonrasında her hükümet değişikliğiyle eski iktidarın taraftarı işçiler ve memurlar işten atıldı, sürüldü veya kızağa çekildi. Buna karşılık, iktidara yeni gelen partinin yandaşı en politize işçiler işe alındı veya daha önemli görevlere getirildi. 12 Eylül öncesinde özellikle kamu kesimindeki işçiler birbirleriyle kanlı bıçaklı olacak düzeyde politizeydi.

24 Ocak ve 12 Eylül sonrasında uygulanan ekonomik politikalar bu havayı değiştirdi. Birbirleriyle siyasi nedenlerle düşman kamplara bölünmüş işçiler, önce ekonomik mücadelede birlikte tavır almayı öğrendiler. Bireysel politizasyon geriletildi. Daha sonra, toplu sözleşmecilikle sınırlı bir sendikacılık anlayışının yetersizliğini kavramaya başladılar. Ekmek mücadelesinin bile siyasal bir nitelik kazandığı günümüzde ise, geleneksel olarak bağlı buldukları siyasal partilerden bağımsızlaşma eğilimi hızla güçleniyor. Ekonomik mücadelede bütünleşen sınıf hareketi bağımsız bir siyasal nitelik kazanmanın zorunluluğunu hissetmeye başlıyor. İşçi sınıfı politize oluyor.

Günümüzde yaşanan süreç, politize olmuş işçilerden, politize olmuş bir işçi sınıfı hareketine geçiştir.

²⁹⁹ 11.11.1995, **Aydınlık**.

TÜRK-İŞ ve Partilerüstü Politika³⁰⁰

TÜRK-İŞ'i önyargıyla ve kulaktandolma bilgiyle değerlendirmeye kalkanların sık sık yaptıkları hatalardan biri, TÜRK-İŞ'in hala "partilerüstü bir politika" izlediği iddiasıdır. Bu iddia kesinlikle doğru değildir.

TÜRK-İŞ 1952 yılında, ağırlıklı kamu kesiminde örgütlü sendika federasyonları ve bölge birlikleri tarafından kuruldu. Dönem dönem hükümetlerle mücadele edildiye bile, 1980'li yıllara kadar hükümetlerle iyi ilişkiler içine girilerek belirli hakların alınması çizgisi benimsendi. Ayrıca, TÜRK-İŞ tabanında çok farklı siyasal eğilimlerden insanın birarada bulunması, belirli bir partinin desteklenmesi konusunda da anlaşma sağlanmasını engelliyordu. Bu koşullarda, TÜRK-İŞ'in 1964 yılında toplanan 5. olağan genel kurulunda TÜRK-İŞ Anatüzüğüne şu hüküm kondu:

"TÜRK-İŞ, İcra ve Yönetim Kurulu ile, TÜRK-İŞ'e bağlı teşekküllerin yetkili birer temsilcilerinin iştiraki ile meydana gelecek kurulun ortak kararı olmadıkça, siyasal partilere ve onlara bağlı teşekküllere karşı mutlak bağımsızlığını korumayı ve partilerüstü bir politika gütmeyi amaç bilir."

Avrupa sendikacılığında da "partilerüstü" kavramı kullanılmaktadır. Ancak TÜRK-İŞ'in geçmişinde bu kavram, Avrupa sendikacılığındakinden tümüyle farklı bir içerikle kullanılmıştır. Türkiye'de "partilerüstü" denildiğinde genellikle anlaşılan, apolitiklik ve hükümetlerin çizgisini izlemektir. Avusturya Sendikalar Federasyonu tüzüğünde de bu örgütün "partilerüstü" olduğu belirtilmektedir. Ancak bu kavramdan anlaşılan, sendikanın siyasal örgütler karşısında bağımsızlığı ve her siyasal düşüncenin sendika bütünlüğü içinde kendisini açıkça ifade edebilme özgürlüğüdür.

TÜRK-İŞ bugün partilerüstü mü?

Türkiye'de geleneksel olarak anlaşıldığı biçimiyle partilerüstü değil. Ancak, örneğin, Avusturya'da anlaşıldığı biçimiyle partilerüstü.

TÜRK-İŞ 1987 yılındaki referandumdan beri, kısa dönemler dışında, hükümetlerle açık bir anlaşmazlık içindedir. Özellikle 5 Nisan 1994 istikrar kararlarından sonra TÜRK-İŞ'in mücadelesinin, Türkiye'de anlaşıldığı biçimiyle "partilerüstülük" ile ilgisi alakası yoktur. TÜRK-İŞ politikanın içine aktif olarak girmiştir. 20 Eylül 1995 günü koalisyon hükümetinin çözülmesinde ve 15 Ekim 1995 günü Tansu Çiller'in azınlık hükümetinin güvenoyu alamamasında TÜRK-İŞ'in belirleyici rolü olmuştur.

Ancak TÜRK-İŞ siyasal partilerden bağımsızdır. Diğer bir deyişle, örneğin Avusturya'daki tür bir partilerüstü politikaya geçmiştir.

TÜRK-İŞ'in 17. Genel Kurulu'nda işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin temel talepleri ve siyasal tavrı tartışılacaktır.

Eğer bir siyasal partiyi destekleme veya bir parti kurma kararı çıkarsa, TÜRK-İŞ, Avrupa'da anlaşılan türde bir partilerüstü politikayı da terketmiş olacaktır. Ancak, dışarıdan bir siyasal parti tarafından yönetilmeyi reddettiği sürece, partilerüstü politikayı taretmiş olmasına karşın, bağımsızlığını koruyacaktır. Konu, zannedildiğinden oldukça daha karmaşıktır.

³⁰⁰ 6.12.1995, **Siyah Beyaz.**

TÜRK-İŞ'te Parti Tartışmaları³⁰¹

İşçinin olduğu yerde işçinin sendikal ve siyasal örgütlenmesi tartışılır. TÜRK-İŞ'te de siyasal parti tartışmaları çok eskilere kadar uzanmaktadır.

1950 yılında kurulan Demokrat İşçi Partisi'nin daha sonra kurulan TÜRK-İŞ'te mutlaka izleri vardır. 2 Mayıs 1954 genel seçimleri öncesinde İşçi ve İşçi Dostu Milletvekillerini Desteleme Komitesi'ni kuran 10 sendikacı da izlerini bırakmıştır. TİP'in kurucularından İbrahim Denizcier, 1950'li yılların ortalarında TÜRK-İŞ'in kendi partisini kurmasını savunmuştur.

Türkiye İşçi Partisi'nin kuruluşuna ve Türkiye Çalışanlar Partisi'ni kurma çalışmalarına daha önce değinmiştim. 1965 yılı Ocak ayında Orhan Apaydın, Burhan Apaydın, Ömer Ergün ve Halil Tunç'un bir parti kurma çalışmaları içinde oldukları iddia ediliyordu ³⁰² 1971 yılı Ocak ayında Abdullah Baştürk, Feridun Şakir Ögünç, Halit Mısırlıoğlu ve İsmail Topkar tarafından TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu'na sunulan ünlü 4'ler Raporu'nda da mevcut partiler eleştiriliyor ve yeni bir partinin kurulması savunuluyordu. Aynı yıl Temmuz ayında hazırlanan ve TÜRK-İŞ'e bağlı 12 sendikanın yöneticileri tarafından imzalanan raporda da aynı görüş dile getiriliyordu. İbrahim Denizcier, 1974 yılında, "Elbette bir gün işçiler kendi partilerini kuracaktır," diyebiliyordu ³⁰³

1975 yılında TÜRK-İŞ tarafından düzenlenen bölgesel işçi kurultaylarında da TÜRK-İŞ'in siyasete ağırlığını koymasına talebi dile getirildi. TÜRK-İŞ Genel Sekreteri Sadık Şide, 12 Ekim 1975 seçimlerinden sonra bir siyasi parti kurma yolunda çalışmalar yaptıklarını açıkladı ³⁰⁴ TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu 21-23 Temmuz 1976 günleri olağanüstü olarak toplanarak bu konuyu ele aldı. 15-17 Aralık 1976 günleri yapılan toplantıda da, uzun vadede bir siyasi partinin kurulması kararlaştırıldı.

TÜRK-İŞ'in 8 Eylül 1982 günü Anayasa tasarısı hakkında Arı Sineması'nda yaptığı toplantıda da, ülke çapında doğrudan siyasete katılmaktan söz edildi.

Bu örnekler değerlendirildiğinde, TÜRK-İŞ'te bugün yapılan tartışmaların hiçbir yeniliği yok gibi gelebilir. Böyle bir yaklaşım, büyük bir yanlılığı olur.

1980-1992 döneminde Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi önemli bir değişim yaşadı. Sermaye, ekonomik bunalım, yüksek oranlı işsizlik, Sovyet sisteminin çöküşü, yeni uluslararası işbölümü ve üretimde ve üretimin düzenlenmesinde yeni teknik ve yöntemlere bağlı olarak, işçi-işveren ilişkilerindeki tavrını kökten değiştirdi. Evcilleş(tiril)miş veya sosyal(leştiril)miş kapitalizm, "saf" veya "vahşi" kapitalizme geri döndü.

İşverenler, sosyal devlet anlayışına karşı çıkmaya, sendikaların meşruiyetini sorgulamaya ve işçiyi koruyucu mevzuatı çeşitli biçimlerde etkisiz kılmaya çalışmaya başladılar.

Bu gelişmeler, sınıf-içi farklılıkların önemini azalttı, diğer emekçi sınıf ve tabakaları, kazanımların korunması konusunda işçi sınıfının yanına getirdi. Sınıf kardeşliği, siyasal görüş kardeşliğinin, etnik köken kardeşliğinin ve din ve mezhep kardeşliğinin önüne geçti.

İşçiler, tarihimizde ilk kez, hükümetlere karşı birlikte tavır almaya başladılar. Sendikacıların seçimler konusundaki önerilerine fazla kulak vermediler, ama kendi çıkarlarına aykırı davranışta bulunması durumunda, oy verdikleri partilere karşı yapılan eylemlere diğer işçilerle birlikte katıldılar. İşverenlerin yeni koşullardaki politikaları siyasal partilere de yansıdı. Siyasal partiler, işçi sınıfına ve diğer çalışanlara verdikleri sözleri tutmamaya, işverenleri rahatsız etmemeye öncelik vermeye başladılar. Ekmek mücadelesinde özellikle 1989 sonrasında birlik ve bütünlük sağlayan işçiler, önce kendi partilerinden soğudular ve onlardan kopmaya ve daha sonra da bu partilere karşı tavır almaya ve yeni arayışlara girmeye başladılar. Karşı karşıya bulunan sorunların çözümünün siyasal alana kayması ve mevcut partilerin bu konuda gösterdikleri duyarsızlıklar, tarihimizde ilk kez tabandaki işçileri partilerinden kitlesel olarak soğuttu, kopardı, partilerine karşı harekete geçirdi. 1992-1997 dönemi, bu soğumanın, kopuşun ve partilere karşı tavır alıp arayışa başlama yıllarıdır. Bu dönemde TÜRK-İŞ önderliğinde Türkiye tarihinin en büyük meşru ve demokratik eylemlerinin yapılması ve TÜRK-İŞ'in bu kitlesel güçle siyasal gelişmeleri etkilemesi, TÜRK-İŞ'i çalışanların öncüsü konumuna yükseltti.

İşçi sınıfımızın ve TÜRK-İŞ'in 24 Ocak istikrar programı sonrasındaki yoksullaşmaya tepkisi, birlikte meşru kitle eylemleri olmuştu. 1991 sonrasında yoğunlaşan ve çözümü siyasal alanda olan özelleştirme, taşeronlaştırma, yerli ve yabancı kaçak işçi çalıştırma, toplu sözleşmedeki hakların ödenmemesi, sosyal güvenlik sisteminin çökertilmesi, işten çıkarmalar, demokratikleşme sürecinin durdurulması ve benzeri sorunlar karşısında işçi sınıfının ve TÜRK-İŞ'in tavrı, meşru kitle eylemlerindeki birlik ve bütünlüğü siyasal alana taşımak ve siyasete ağırlığını koymak olacaktır.

301 16.2.1996, **Aydınlık**.

302 30.1.1965, **Tercüman**.

303 25.4.1974, **Milliyet**.

304 10.10.1975, **Ayrıntılı Haber**.

TÜRK-İŞ'teki Parti Tartışmaları Üzerine³⁰⁵

Sayın Zeki Kılıçaslan, SÖZ'ün 18 Ocak 1997 tarihli sayısında yayınlanan "Türk-İş'teki Parti Tartışmaları ve Sosyalistler" başlıklı yazısında, işçi sınıfı saflarında yaşanan süreci kavramaya yönelik bir çaba içinde. Bu yanı sıra, bu konuda yayınlanmış diğer yazılardan önemli ölçüde ayrılıyor. Sayın Kılıçaslan, işçi sınıfı saflarında yaygın bir biçimde tartışılan partinin programıyla ilgili olarak da bana atıfta bulunuyor. Şunları söylüyor:

"TÜRK-İŞ Genel Başkan Danışmanı Yıldırım Koç bir yazısında bu partinin 'anti-kapitalist' olamayacağını şimdiden ilan ediyor. Sosyalistleri işçiler adına konuşmaktan dolayı haklı bir şekilde eleştiren Yıldırım Koç'un daha partinin P'si bile ortada yokken partinin nasıl olacağını belirleme yetkisini şimdiden kendinde görmesinin nedeni 'sosyalist' geçmişine mi bağlasak acaba?"

1970'li yıllarda söyleyecek fazla birşeyi olmayanların ilkel polemik üslubunu anımsatan bu yaklaşım yerine konuyu tartışmak herhalde daha yararlı olacaktır.

İşçi sınıfı bugün nasıl bir siyasal program etrafında birleşmeye hazır? Bu soru, "işçi sınıfı nasıl bir siyasal program etrafında birleşmeli?" sorusundan farklıdır. Siz, sizin bulunduğunuz derneğe veya dergiye gelen bazı sosyalist işçilerden hareket ederek, işçi sınıfının sosyalist bir program etrafında birleştiğini; ama bazı sendikacıların ve sendika bürokratlarının bunu engellediğini düşünebilirsiniz. 1969 yılında ben de böyle düşünüyordum. Yaşınız 18 ise, sizi ayıplamam. Samimiyetiniz inandığım için, biraz daha sabırlı olmanızı, 6 ay sonra iktidara gelme gibi hayalleri terketmenizi öneririm; ama benim önerilerimi dinlemeyeceğinizi, kendi deneyiminizi yaşayacağınızı da bilerek.

İşçi sınıfı bugün uluslararası ve yerli tekelci sermayeye, vurgunculara, hırsızlara, v.b. karşı; ama anti-kapitalist değil. Ama böyle olmamasının nedeni bazı sendikacılar değil. Bu durumun sorumlusu, "kurulacak parti anti-kapitalist olmayacak" diyen Y.Koç değil. Eğer siz hala, IMF ve sermayedar sınıf karşıtı sloganlardan hareketle işçi sınıfının bir bütün olarak veya büyük kesimleriyle anti-kapitalist olduğunu zannediyorsanız, büyük bir hayal dünyasında yaşıyorsunuz.

Kurulacak (kurulursa, tabii) partinin P'si ortada yokken partinin nasıl olacağını belirliyordum. Belirlemiyordum. İşçi sınıfının günümüzde nasıl bir program etrafında biraraya gelebileceğini tartışıyorum. Bu konuda elimde, birkaç bin seminerin deneyimine ve gözlemine ek olarak, güvenilir belgeler de var. TÜRK-İŞ'te 1992 Aralık Genel Kurulundan beri ortak talepler üzerinde çalışılıyor. Önce 1992 Aralık Genel Kurul kararları hazırlandı. 1993 sonları ve 1994 başlarında toplanan bölge kurultaylarında talepler çoğaltılarak dağıtıldı ve tartışmaya yeniden açıldı. 1994 yerel seçimleri öncesinde "Siyasi Partilerden Hesap Sor!" isimli bir broşür yayımlandı. 1995 yılında temel taleplerin yer aldığı bir bildirge tüm işyerlerine dağıtıldı. Bu bildirgenin bir bölümü Demokrasi Platformu tarafından ortak afiş olarak bastırıldı. TÜRK-İŞ, 5 Mayıs 1995 günü temel taleplerini tüm siyasal partilere bildirerek görüş istedi. Bu talepler üzerinde yeniden çalışıldı. Sendika genel kurullarının bazılarında bu talepler kabul edildi. TÜRK-İŞ'in Aralık 1995 Genel Kurulu'nda her siyasal gruptan delegenin oluşturduğu bir komisyonun iki günlük çalışması sonrasında da, Genel Kurulda oybirliğiyle kabul edilen ve temel ekonomik, demokratik ve siyasal talepleri belirleyen kapsamlı bir karar (147 madde) ortaya çıktı. İşin TÜRK-İŞ cephesi böyle. Dört yıldır üzerinde çalışılan ve demokratik süreçlerle onaylanan bu program anti-kapitalist değil; ama demokratik ve laik sosyal hukuk devletinden, Türkiye Cumhuriyeti'nin bütünlüğünden ve bağımsızlığından yana, uluslararası ve yerli tekelci sermayeye, vurgunculuğa, soygunculuğa, v.b. karşı.

DİSK de artık eski DİSK değil. Eski DİSK'in, sınıf bilinci ile sosyalist siyasal bilinci birbirine karıştırmaktan kaynaklanan kuramsal bir temel hatası vardı ve sosyalizmi hedeflerdi. Hatta, 1979 yılı Kasım ayında sosyalist bir parti kurmaya bile kalkmıştı. Bugün DİSK'in söyleminde sosyalizmin amaçlandığını, diğer bir deyişle, anti-kapitalist bir çizgiyi göremiyorsunuz. HAK-İŞ'in ise böyle bir tartışması bile yok.

İşçi sınıfının bir parçasını oluşturan kamu çalışanlarına gelince, dört örgütlenme var: KESK, Türkiye Kamu-Sen, Memur-Sen, Demokrat Kamu-İş. KESK bünyesinde yer alan kitlenin ne kadarının anti-kapitalist olduğu, seçimlerde sosyalist partilere çıkan oylardan belli. Diğer kamu çalışanları sendikaları ise, anti-komünist.

Sendikasız işçilerin ve kamu çalışanlarının siyasal bilincinin sendika üyelerinden daha ileri olduğunu herhalde ileri sürmeyeceksiniz.

Tablo bu iken, tabanın söz ve karar sahibi olması gereken bir siyasal sınıf örgütlenmesinde, nasıl anti-kapitalist bir programla ortaya çıkarsınız? Sınıfın genel eğilimi neyse, ona uymak zorundasınız.

Ama, eğer diyorsanız ki, "ben kafamdaki ideale uygun bir siyasal parti kurarım, az olsun, öz olsun, çelik çekirdek olsun, öncü güç olsun, yıllar içinde güçlenirim," o sizin bileceğiniz iş. Ben, böyle bir düşüncenin doğru ve mümkün olmadığını düşünüyorum. Bu durumda bana sadece, geçmişte yıllar içinde güçlenmeyi amaçlayan benzer çabaların birçoğunun bugünkü toplamının ÖDP olduğunu anımsatmak düşer.

"Geçmişte birbirine silah çekmiş insanlar nasıl aynı siyasal parti içinde biraraya gelebilecek? MHP'liyle komünisti nasıl aynı partide olur?" diye soracaksınız. Olur. Niye olmasın? ÖDP'yi oluşturan siyasal hareketlerin geçmişteki ilişkilerini anımsar ve bir de bugünkü duruma bakarsanız, ne dediğimi anlarsınız. Ayrıca, işçileri ekmek ve özgürlük mücadelesi biraraya getiriyor zaten. Geçmişte kavga etmiş işçiler, vizite eylemine birlikte çıkmayı, birlikte grev yapmayı öğrendi. Siyasal alanda biraraya gelmeleri, ÖDP'nin oluşmasından çok daha kolay olacaktır.

³⁰⁵ 1.2.1997, Söz.

Türkiye İşçileşirken Politika Yapmak³⁰⁶

Türkiye Cumhuriyeti'nde 1920'li ve 1930'lu yıllarda işçi sınıfı, mülksüzleşme düzeyi ve nicel olarak çok geriydi. Sosyalist sol içinde bu dönemin tartışmalarından biri, işçi sınıfının nesnel konumuydu.

Türkiye'nin toplumsal yapısı ve dinamikleri konusunda Marksist solda ilk kapsamlı ve özgün araştırma çabasını gerçekleştiren Dr. Hikmet Kıvılcımlı, işçi sınıfının varlığını reddedenlere karşı verdiği ideolojik mücadele içinde, 1935 yılında yayınlanan Türkiye İşçi Sınıfının Sosyal Varlığı araştırmasında Türkiye'de işçi sınıfının nesnel konumu konusunda şu abartılı iddiada bulunuyordu: "Her yüz kişi içinde 21-22 kişisi sırf sanayi proleterleri nüfusu, 50-60 kişisi de işçi sınıfının ta kendisidir. Başka bir deyiş ile; gözümüzü kapayarak söyleyebiliriz ki, Türkiye şehir nüfusunun hiç olmazsa yarısı işçi sınıfının nüfusudur."³⁰⁷

Dr.H.Kıvılcımlı ücretli olarak çalışanların mülksüzleşme düzeyini hiç tartışma konusu yapmadan, Türkiye'de sanayi işçilerinin toplam nüfusa oranının 1917 Rusya'sındakinden daha yüksek olduğunu da ileri sürebiliyordu ³⁰⁸.

Dr.H.Kıvılcımlı, işçi sınıfının, kendisinin uğruna yaşamını feda ettiği idealini gerçekleştirecek ana güç olduğuna inanıyordu. Belki bu gücün o dönemki yetersizliği konusunda yaşadığı hayal kırıklıkları sonucunda, devrimci geleneği olduğuna inandığı silahlı kuvvetlerin "kılıcı atacağı" ve işçi sınıfının da onun açtığı yoldan siyasal ve toplumsal devrimi gerçekleştireceği gibi farklı görüşler de geliştirdi. Nitekim, 12 Mart muhtırası sonrasında yayınladığı Sosyalist gazetesinin manşetinin "Ordu kılıcını attı" olduğu hatırlanacaktır.

Bugün ise tümüyle farklı bir dönemde yaşıyoruz. İşçi sınıfı, Türkiye'nin toplumsal ve siyasal yaşamındaki etkisini giderek daha fazla artırmaktadır. Ancak ne yazık ki, Türkiye'de sol içinde işçi sınıfının bu artan gücü ve potansiyelinin yeterince kavranabildiğini söylemek olanaklı değildir.

Bunun bir nedeni, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin işçi sınıfını ortadan kaldıracığı biçimindeki (kişi olarak kesinlikle paylaşmadığım) görüşlerdir. Bunun ikinci bir nedeni, toplumdaki bazı başka çelişkilerin toplumsal hareket potansiyelinin daha fazla olduğu yanılsamasıdır. Bu çelişkiler mutlaka önemlidir ve gözönünde bulundurulmalıdır. Ancak bunların hiçbirinin, insanın insanı ezmediği ve sömürmediği ve yöneten ve yönetilen ayırımının olmadığı bir dünyayı yaratma potansiyeli yoktur. Diğer taraftan, Türkiye'de nicel ve nitel olarak hızla gelişen bir işçi sınıfı vardır.

İşçi sınıfı tartışmalarında ele alınması gereken ilk nokta, mülksüzleşmedir. Ücretli olarak çalışan kişi henüz tümüyle mülksüzleşmiş değilse, bu ücretlide bırakın sınıf bilincini, işçilik bilinci bile yoktur.

Türkiye'de 1950'li yıllara kadar ücretlilerin önemli bir bölümü mülksüzleşmemişti. Üretim araçları ile mülkiyet ilişkileri tümüyle kopmamıştı. 1950'li yıllarda kente göç olgusu önem kazandı, ancak mülksüzleşme yine hızla gerçekleşmedi. Mülksüzleşme uluslararası sermaye tarafından geciktirildi. A.B.D. hakim sınıfları, özellikle Çin Devrimi sonrasında, anti-komünist stratejinin ana unsurlarından biri olarak kırsal kesimde küçük üreticiliğin desteklenmesi yoluna gitti. Ekonomik canlanma dönemlerinde bu amaçla önemli kaynaklar ayrılabilirdi. A.B.D., Komünist Partilerinin topraksız ve az topraklı yoksul köylülüğün önderliğini ele geçirecek bir süreci başlatmalarını önlemek amacıyla, çeşitli yarı-sömürge ülkelerde toprak reformları ("Beyaz Devrim") bile yaptırdı. Türkiye'de bu dönemde yaşananlar bu genelin yansımasıdır.

Türkiye'de mülksüzleşmeyi geciktiren ikinci etmen, 1960'lı yıllardan başlayarak yurtdışına işçi göçü oldu.

1970'li yılların işçi aristokrasi ve yapay proletarya olguları da hesaba katıldığında, 12 Eylül 1980 öncesinde işçi sınıfının belirli kesimleri son derece politize ve hareketli iken, geniş kesimlerinin mevcut koşullardan oldukça memnun olduğu söylenebilir.

1980'den günümüze işçi sınıfı nicel ve nitel olarak hızla gelişti ve gelişimini sürdürüyor.

1980'li yıllardan itibaren ekonomik bunalıma karşı uygulanan istikrar programlarının ana unsurlarından biri, tarıma verilen desteğin azaltılması ve mümkünse kesilmesidir. Bu politikalar, henüz tam anlamıyla mülksüzleşmemiş ücretlilerin üretim araçları ile olan mülkiyet bağlarına önemli darbeler indirdi ve indiriyor. Ayrıca, özellikle Sovyet sisteminin çöküşünün ardından, uluslararası sermayenin küçük üreticiliğin sürdürülmesi gibi pahalı bir anti-komünist silaha da gereksinimi kalmadı. Bu nedenle tarıma verilen destek ikinci bir darbe yedi. Diğer taraftan, uluslararası işbölümündeki yeni yapılanmalara göre, az gelişmiş ülkelerin ucuz işgücü kaynağı olarak önemi arttı. Bu işgücü, kırsal bölgelerden kentlere göçecek mülksüzleşmiş köylülerden sağlanacaktı.

Türkiye özelinde gündeme gelen diğer bir gelişme PKK eylemlerinin mülksüzleşme sürecine katkısıdır. PKK eylemleri ve bunlara karşı izlenen Hükümet politikaları sonucunda, binlerce köy boşalmakta ve boşaltılmaktadır. Yüzyıllar önce İngiliz büyük toprak sahiplerinin artan yün talebini karşılamak için koyuncululuğu yaygınlaştırmasıyla köylülerin topraklarından kovulması ve İngiliz endüstrisinin ilk dönemlerindeki ucuz işgücünün sağlanması ("ilkel" veya "temel birikim") süreci, günümüz Türkiye'sinde PKK eylemleriyle gerçekleştirilmektedir.

Türkiye'de bir dönem siyasal kaygılarla geciktirilmiş bir mülksüzleşme, günümüzde çok hızlı bir biçimde yaşanmaktadır. Bu süreç, sermayenin ucuz işgücü gereksinimini karşılayabileceği çok geniş bir yedek işsizler ordusu yaratmaktadır.

Diğer taraftan, ücretli işçi sayısında ve toplam faal işgücü içindeki oranında hızlı bir artış söz konusudur. Nüfus sayımları sonuçlarına göre, 1955 yılında Türkiye'de toplam ücretlilerin sayısı 1,6 milyondur (faal işgücüne oranı yüzde 14). 1980 yılında toplam ücretlilerin sayısı 6,2 milyona çıkmıştır (faal işgücüne oranı yüzde 33). 1990 yılında ise toplam ücretlilerin sayısı 9,0 milyona ulaşmıştır (faal işgücüne oranı yüzde 38). 1990 sonrasında ekonomik, askeri, politik ve toplumsal gelişmeler, bu sayıyı ve oranı daha da yükseltmiştir.

³⁰⁶ 9.3.1996, Söz.

³⁰⁷ Kıvılcımlı, Dr.H., **Türkiye İşçi Sınıfının Sosyal Varlığı**, (2. Basım) 1935 Marksizm Bibliyoteği Serisi: I (Telif ve Tercüme), Çağrı Yayıncılık, İstanbul, 1978, s. 76-77.

³⁰⁸ Kıvılcımlı, Dr.H., a.g.k., s.56.

İşçi sınıfının nesnel konumunda hızlı bir gelişme söz konusudur. Bu durum, sermayenin emek karşıtı yeni politikalarına bağlı olarak, işçilik bilincinin ve sınıf bilincinin gelişmesinde de görülmektedir.

1990 yılı nüfus sayımına göre Türkiye'de 9 milyon ücretli vardır. Kaçak işçilerin bir bölümü, işsizler ve işçi-memur emeklileri bu sayı içine dahil değildir.

Sermayenin denetimi ve çıkarları doğrultusundaki küreselleşme, Türkiye'deki işçileşme sürecini hızlandırmakta ve işçi hak ve özgürlüklerine yönelik sistemli saldırıları artırmaktadır. Avrupa Birliği ile gümrük birliğine girilmiş olması da bu doğrultuda etkiler yapacaktır.

Türkiye'de politika yapanların ve yapacakların, bu büyük nicel ve nitel potansiyelin, toplumsal bir potansiyele sahip olmakla birlikte sömürsüz bir toplum kurma kaygısı, niyeti ve gücü olmayan çevreci hareketlerden, feministlerden, etnik ve mezhepsel kimlikli güçlerden çok daha büyük olduğunu kavramalarında yarar vardır.

Yine Parti Üzerine³⁰⁹

"Ancak kitleleri izlemesini bilenler kitlelere önderlik edebilirler," diye bir söz vardır. Türkiye'de işçi sınıfının partileşmesi tartışmalarında da bu anlayışı akılda tutmak gerekli.

12 Eylül öncesinde ve, ne yazık ki hala, hayatında bir gün bile bir işyerinde ücretli olarak çalışmamış, evlenmemiş, çocuk sahibi olmamış gençlerin, hayatı bir işyerinde ücretli olarak geçen, çoluk çocuk sahibi insanlara akıl öğretmeye çalıştığını, onlar adına karar verdiğini ve hareket ettiğini yaşadık, yaşıyoruz.

Bu anlayışla daha özgürlükçü, daha demokratik, daha eşitlikçi bir dünya kurabilmek mümkün değildir.

İnsana saygı göstermeyen, kitlelere saygı göstermeyen, insanların kendi deneyimleriyle öğrendiklerini kavramayan, kitleleri izlemesini bilmeyen insanlar, kitlelere önderlik edemezler.

Türkiye işçi sınıfı hızlı bir değişim yaşıyor. Bu değişim, tek tek bireylerin ve grupların iradelerinin ötesinde bir tarihsel determinizm içinde gerçekleşiyor. Bireyler veya gruplar, bu tarihsel sürecin ana çizgisini çok sınırlı bir biçimde değiştirebiliyorlar.

Türkiye'de insanların siyasal parti seçimleri geçmişte çok farklı etmenlere bağlı olarak gerçekleşti. Kapitalizmin sosyal(leştiril)miş veya evcil(leştiril)miş biçiminin yeniden vahşi (saf) kapitalizme dönüştüğü ve az gelişmiş ülkelerin ucuz işgücü kaynağı olarak öne çıktığı yeni uluslararası işbölümü koşullarında, geçmişin siyasal tercihleri anlamsızlaşıyor, önemini yitiriyor. İşçi sınıfı, ekme kavgasında, istese de istemese de, siyasal alana çekiliyor, sürükleniyor. Bu süreç, tek tek insanların iradelerinden bağımsız olarak yaşanıyor. Eski düşmanlar dost oluyor. Eskinin "sağ" ve "sol" kavramları anlamını yitiriyor. Sınıf kimliği ön plana çıkıyor. Vizite eylemlerinde birleşenler, çözümünü siyasal alana kaymış sorunların çözümünü için ortak siyasal programlar arıyor.

Nehrin akışı bu yönde. Akışın yönünü beğenmeyebilirsiniz. Hızı hoşunuza gitmeyebilir. Ama değiştiremezsiniz. Nehrin akışının iç dinamiklerine saygı duymazsanız, size de saygı duymazlar. Nehrin akışının iç dinamiklerine saygı duymadığı için Türkiye nehrinde boğulan insan sayısını bir düşünün. Kitleleri izlemesini bilemeyenlerin onlara önderlik edemeyeceği sözünü de hatırlayın.

Türkiye işçi sınıfı, kendiliğinden bir siyasallaşma süreci yaşıyor. Hiçbir siyasal grup veya örgüt, hiçbir sendika veya kişi, bu sürecin kendi ürünü olduğunu ileri süremez. Bu süreç kendiliğinden geliyor. Zaten kendiliğinden gelişir. Tohum, uygun koşulları bulduğunda, bitkiye dönüşür.

Türkiye işçi sınıfının niteliği, deneyimi ve bilinç düzeyi, geçmişte farklı siyasal eğilimlere bölünmeyi getirmişti. Günümüzdeki eğilim, ortak çıkarlar doğrultusunda siyasal alanda da biraraya gelmek. Hayat bu siyasal birliği zorluyor.

İşçiler arasındaki bu birlik eğiliminin programı ne? Her kendiliğindenci hareket eninde sonunda sermayenin kontrolü altına girmez mi?

Hayır. İlle de öyle olacak diye bir kural yok. Özellikle vahşi kapitalizme geri dönüldüğü günümüzde böyle bir kural ileri sürmek, hayatın karmaşıklığını ve değişimi kavramamak anlamına gelir.

İşçiler bugün eski siyasal alışkanlıklarından hızla kopuyorlar. Yeni arayışlar içindeler. Kendi deneyimleri ve karşı karşıya buldukları sorunlar, ortak siyasal çözümleri dayatıyor.

Bir "İşçi Partili", biz işçi partisiyiz, bize gelsinler, diyebilir. Bir "Emek Partili" de, biz zaten varız, diyebilir. İşçi Partisi ve Emek Partisi, en genel hatlarıyla, üretim araçları üzerinde toplumsal mülkiyeti savunan, kapitalizmin yerine farklı bir toplumsal ve siyasal sistemi geçirmeyi savunan örgütlerdir.

İşçi sınıfının çok çok büyük bir bölümü böyle bir programı benimsemiyor. Ama işçi sınıfının çok büyük bir bölümü, uluslararası ve yerli tekelleri sermayeye, toprak ağalarına, tefecilere, spekülörlere, rantiyelere, hırsızlara, soygunculara, vatan hainlerine karşı; demokratik ve laik bir sosyal hukuk devletinden yana. Kendisine, geçmiş alışkanlıklarıyla, "sağcı" veya "solcu" diyen işçiler, işçi sınıfının ve ülkenin ortak somut çıkarları etrafında birleşebiliyorlar. Mevcut hiçbir partide de bunu sağlayamıyorlar.

Genel eğilim bu. Biz istesek de bu, istemesek de. Kanımca en akıllı iş, nehrin akışına saygı duymak ve nehrin yatağını değiştireceğini zannetme hayalçiliğine kapılmamak. Ancak kitleleri izlemesini bilenler kitlelere önderlik edebilirler.

³⁰⁹ 22.12.1996, **Aydınlık**.

Sendika - Siyasal Parti İlişkisinde Yeni Bir Sayfa³¹⁰

Türkiye'nin karışık siyasal ortamında 2821 sayılı Sendikalar Yasası'nda yapılan son derece önemli bir değişiklik gözlerden kaçtı. Halbuki, bu değişiklikte birlikte, Türkiye'de sendikaların siyasal partilerle ilişkilerinde yeni bir sayfa açılmaktadır.

Türkiye'de ve hatta dünyanın büyük bir bölümünde işçi sınıfının ve sendikacılık hareketinin siyasallaşmakta olduğu konusunda genel bir görüş birliğinden söz edebiliriz. Türkiye'de bu sürecin önünde 1982 Anayasası ve 2821 sayılı Sendikalar Yasası engeli vardı. Bugün bu engeller hemen hemen tümüyle kalktı. Türkiye, sendika - siyasal parti ilişkisi açısından tarihinin en özgürlükçü dönemine girdi.

1947 yılında kabul edilen 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun, sendikaların siyasal faaliyetini kesin bir biçimde yasaklıyordu. Yasanın 5. maddesi şöyleydi: "İşçi ve işveren sendikaları, sendika olarak, siyasetle, siyasi propaganda ve siyasi yayın faaliyetleriyle iştigal edemezler ve herhangi bir siyasi teşekkülün faaliyetlerine vasita olamazlar."

1947-1963 döneminde sendikaların özellikle iktidarda bulunmayan siyasal partiyle ilişkisine ve "siyasal" sayılabilecek açıklama ve tavırlarına karşı sert önlemler alındı.

1961 Anayasası bu konuda geniş bir özgürlük getirdi. Anayasada sendikaların siyasal partilerle ilişkisini kısıtlayan hiçbir hüküm yoktu.

1963 yılında kabul edilen ve fiilen 1980, hukuken de 1983 yılına kadar yürürlükte kalan 274 sayılı Sendikalar Yasası, sendikaların siyasal faaliyetlerine bir kısıtlama getirmiyordu. Ancak, sendikaların siyasal partilerden maddi yardım almaları veya onlara yardımda bulunmaları veya onların teşkilatı içinde yer almaları yasaktı. Diğer bir deyişle, maddi yardımda bulunmamak koşuluyla, bir sendika veya konfederasyon, seçimlerde bir siyasal partiyi destekleme kararı alabilir, bu konuda kampanyalar açabilirdi. Avustralya, İngiltere, Norveç ve diğer bazı ülkelerde gördüğümüz örgütsel ilişki ise kesinlikle yasaktı.

12 Eylül bu konuda tam bir yasaklar düzeni getirdi.

1982 Anayasasının 52. maddesi, sendikaların siyasal amaç gütmemesini, siyasal faaliyette bulunmasını, siyasal partilerden destek görmesini ve onlara destek olmasını yasaklıyordu. Bu yasak, 33. ve 69. maddelerle daha da pekiştirilmişti.

Milli Güvenlik Konseyi tarafından 1983 yılında kabul edilen 2821 sayılı Sendikalar Yasası'nın 37. maddesi ise bu konudaki yasağın kapsamını daha genişletti. Madde şu şekildeydi:

"Sendika ve konfederasyonlar siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerle ilişki kuramaz ve işbirliği yapamazlar ve bunlarla hiçbir konuda hiçbir şekilde müşterek hareket edemezler, siyasi partilerden destek göremezler ve onlara destek olamazlar, bunlardan yardım ve bağış alamazlar, bunlara yardım ve bağışta bulunamazlar...Bir siyasi partinin yönetim organlarından herhangi birinde görev alan sendika veya konfederasyon yöneticilerinin, bu göreve geldikleri andan itibaren sendika veya konfederasyondaki görevleri kendiliğinden sona erer. Mahalli ve genel seçimlerde aday olanların, sendika veya konfederasyonun organlarındaki görevleri adaylık süresince askıda kalır. Seçilmeleri halinde görevleri son bulur."

28 Haziran 1997 günlü Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 4277 sayılı Yasa ile, bu sözü edilen yasaklardan yalnızca son iki cümlede yer alanlar kaldı. Mahalli ve genel seçimlerde aday olanlar, sendikal örgütlerdeki görevlerinden ayrılmak zorunda kalacak. Bu ilişki adaylık süresince askı biçiminde olacak. Seçilenlerin görevi sona erecek.

Diğer bir deyişle, 4277 sayılı yasayla getirilen değişikliklerle, sendikaların her türlü siyasal faaliyette bulunma, siyasal partilerle her türlü ilişki içine girme ve siyasal partilere para yardımında bulunma hakları tanındı. Yasanın 40. maddesinde yapılan küçük bir değişiklikle, siyasal partilerin sendikalara yardım yapması yasağı sürdürüldü.

Bu, Türkiye tarihinde sendikaların siyasal partilerle ilişkileri açısından en özgürlükçü düzenlemedir. Türkiye, sendikaların siyasal faaliyeti konusundaki yasaklar nedeniyle, 87 sayılı İLO Sözleşmesini sürekli olarak ihlal ediyor ve bu nedenle de sürekli olarak eleştiriliyordu. Son olarak, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Uluslararası Çalışma Konferansı 85. Toplantısında (Haziran 1997) bu konu ele alınmış ve bu nitelikte bir değişikliği yapması Türkiye'den istenmişti.

Sendikalar Yasası'nda yapılan değişiklik, mevzuatın demokratikleştirilmesi açısından yetersizdir; ancak, son derece önemli bir değişiklik yapılmış ve sendika - siyasal parti ilişkileri açısından Türkiye tarihinin en özgürlükçü düzenlemesi getirilmiştir. Bu kanun teklifini hazırlayanlar, Hasan Korkmazcan, Mehmet Ali Şahin, Mustafa Kamalak, M.Oltan Sungurlu, Nejat Arseven, Turhan Güven, Ahmet İyimaya, Mümtaz Soysal, Hikmet Sami Türk, Atila Sav ve M.Seyfi Oktay'dır. Sendikalar, bu değişiklik teklifini hazırlayan ve Anayasa Komisyonu'ndan geçmesini sağlayan bu sayın Milletvekillerine teşekkür borçludur.

³¹⁰ 6.7.1997, **Aydınlık**.

Siyasal Partiler Demokratik mi?³¹¹

Türkiye'de bugün Parlamento'da temsil edilen siyasal partiler demokratik bir yapıya ve işleyişe sahip değil. Bu durumdaki siyasal partilerin de ülkemizde bir demokrasi kültürünün gelişmesine ve yaygınlaşmasına katkıda bulunması beklenemez. Sendika-içi demokraside yetersizlikler vardır. Ancak günümüzde sözü edilen siyasal partiler ile sendikalar karşılaştırıldığında, örgüt-içi demokrasi açısından sendikaların çok daha gelişkin bir düzeyi temsil ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Partilerin tüzüklerinin tüm hükümlerini parti-içi demokrasi açısından kısa bir yazıda ele almak olanaklı değil. Birkaç konuyla yetineceğim.

Birinci konu, seçimle işbaşına gelmiş yönetim kurullarının partinin üst organları tarafından görevden alınması.

DYP tüzüğüne göre, "parti menfaatlerini zedelemek ve sarsmak" ve "talimatlara uymamak" gibi gerekçelerle, Genel İdare Kurulu, il ve ilçe yönetim kurullarını görevden alabilmektedir (M.36).

ANAP tüzüğüne göre, "etkili bir hizmet ahenginin kurulmamış" (M.41) olması, il ve ilçe yönetimlerinin Merkez Karar ve Yönetim Kurulu tarafından görevden alınması için yeterlidir ve bu karar kesindir.

Refah Partisi'nde de benzer gerekçelerle aynı yetki Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'na tanınmıştır (M.31).

CHP'de ise, "yasa ve tüzük kurallarına uygun çalışmayan örgüt birimi görevlileri" Merkez Yönetim Kurulu tarafından görevden alınabilmektedir (M.40).

ANAP tüzüğüne göre, "Merkez Karar ve Yönetim Kurulu, gerek gördüğü haller ve yerlerde yeni delege seçimine karar verebilir."

Bu yetkiler kullanılmaktadır da.

Bu partilerde genel başkana büyük yetkiler tanınmıştır.

En önemli yetki, genel kurulu seçim gündemli olarak olağanüstü toplantıya çağırabilmesidir. Bu yetki, sendikalarda yoktur. Böyle bir yetki, genel başkanın, siyasal partinin en önemli karar organı üzerinde önemli bir güce sahip olması anlamına gelir.

Parti başkanı, TBMM'de Grup Başkanıdır. Bazı tüzüklerde başkanları tespit etmek yetkisi de parti başkanına verilmiştir (DYP, M.82). ANAP'da genel kuruldan sonra en yetkili organ olan Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun oluşumunda genel başkana özel yetkiler tanınmıştır. Merkez Karar ve Yönetim Kurulu, genel başkan, genel kurulda özgürce seçilen 40 üye ve genel başkan tarafından önerilen 20 aday arasından seçilen 10 üyeden oluşmaktadır (M.59).

ANAP'ta genel başkana disiplin kurulunca verilen cezaları affetme yetkisi de tanınmıştır.

Sendikalarda denetleme kurulu varken, siyasal partilerde böyle bir organ yoktur.

En anti-demokratik hükümlerden biri de Refah Partisi'nin tüzüğündedir. "Merkez Karar ve Yönetim Kurulu üyeleri faaliyet raporu aleyhinde konuşma yapamazlar. Aksi davranışta bulunanlar Merkez Disiplin Kuruluna sevk edilir."

Sendika tüzüklerinde ve yönetimlerin uygulamalarında örgüt-içi demokrasiyle bağdaştırılması olanaklı olmayan hüküm ve davranışlar var. Ancak, siyasal partilerin tüzüklerini tarayınca, sendikalardaki bu uygulamalar gözüme daha az itici gelmeye başladı.

³¹¹ 11.5.1997, **Aydınlık**.

Siyasal Partiler Niçin Demokratik Değil?³¹²

Geçen hafta, Parlamento'da temsil edilen siyasal partilerin yapı ve işleyişlerindeki anti-demokratikliğin tüzüklerde yer alan bazı örneklerini sunmuştum. Bu siyasal partiler niçin böyle?

Bu anti-demokratik yapının bir nedeni, Siyasi Partiler Yasası'nın ve Anayasa'nın anti-demokratik hükümleri. Diğer bir neden, demokrasi kültürünün yetersizliği. Bunlarla bağlantılı diğer bir neden ise, insanların siyasal partilere üye olma gerekçeleri ve bu gerekçeyi doğal kılan parti yapısı ve işleyişi..

İnsanlar sendikalara niçin üye olur? Sendikalar aracılığıyla bireysel çıkarlarını daha iyi korumak ve geliştirmek amacıyla. Sendikalar bu görevlerini iyi veya kötü yerine getirirler. Ancak ilişki açıktır. Üyenin amacı, sendika aracılığıyla bireysel çıkarların elde edilmesidir.

İnsanlar siyasal partilere niçin üye olur? Bu soruya iki yanıt var. Siyasal partilerin verdiği yanıt, siyasal partinin halka hizmet çabalarına katkıda bulunmaktır. Gerçek yanıt, siyasal partinin sağladığı ilişkiler aracılığıyla bireysel çıkar sağlamaktır.

Sendikanın ifade edilen amacı ile gerçekleştirmeye çalıştığı amaç arasında uyum vardır. Parlamento'da temsil edilen siyasal partilerimizde, ifade edilen amaç ("halka hizmet") ile uygulama ("belirli kesimlere ve bu arada üyelere hizmet") arasında büyük farklılık söz konusudur. Parti-içi demokrasinin işlememesinin önemli nedenlerinden biri budur.

Söz konusu partilere üye olanların büyük çoğunluğu, bireysel çıkar amacıyla üye oluyor. Parti için bir özveride bulunduğu, karşılığını fazlasıyla bekliyor. Partiye katkıları, "kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez" mantığıyla belirleniyor. Onun için, üyelik için başvurduğunda ancak çok çok küçük bir bölümü parti tüzüğünü ve programını okuyor. Partide üyelikten çıkarılmak çok kolay olduğundan, beklentilerini kendi elleriyle sona erdirmemek için yanlış uygulamalar karşısında susuyor, anti-demokratik uygulamalara tepki göstermiyor. Parti içinde yükseldikçe, devlet olanaklarından yararlanmasının önünde yeni olanaklar çıkıyor, yeni kapılar açılıyor. Genel Merkez'deki yönetimle çatışmaya girenler görevden alındığından, ancak sesini çıkarmayarak varlığını koruyabiliyor.

Bu koşullarda parti-içi demokrasinin gelişmesi nasıl beklenebilir ki?

Milletvekillerinin durumu da çok farklı değil.

Milletvekilliği birçok insan için çok çekici olanaklar sağlıyor. Milletvekili olan dokunulmazlık zırhına kavuşuyor. Yüksek maaşlar ve emekli aylıkları meşru haklar. Bir de başka gelir kaynaklarına ilişkin iddialar var.

Milletvekili adaylarını partinin üst yönetimi belirliyor. Partinin üst yönetimini olağanüstü genel kurulla feshetme yetkisi de genel başkanda. Bu durumda, genel başkanla ters düşen veya genel yönetimin çizdiği sınırların dışına çıkan bir kişinin milletvekili adaylığına heveslenmesi bile hayal. Ayrıca, parti üst yönetimi, adayların belirlenmesinde, ön seçim, aday yoklaması, merkez yoklaması, teşkilat yoklaması, kontenjan gibi biçimlere de karar veriyor.

Milletvekili seçilen kimse, grubun bağlayıcı kararlarının dışına çıktığında parti üyeliğinden atılıyor.

Bu koşullarda, partilerde örgüt-içi demokrasinin gelişebilmesi için en önemli koşul ortaya çıkıyor: Siyasal partilerin devlet olanaklarını bireylerin veya grupların çıkarları doğrultusunda kullanması önlenmelidir. Bunu sağlayacak yol ise, basın ve düşünce özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılması, şeffaflık, yargı bağımsızlığı ve güvencesi, memur güvencesi, sendikal hak ve özgürlüklerdir. Milletvekillerinin ayrıcalıklarının ve olanaklarının kısıtlanması ve hatta kaldırılması da bu önlem içinde değerlendirilebilir.

Ancak bu koşullar yerine getirilirse, Parlamento'da temsil edilen partilerde örgüt-içi demokrasi gelişebilir; bu partiler Türkiye'de demokrasi kültürünün gelişmesine ve Türkiye'nin demokratikleşmesine katkıda bulunabilirler. Bu partiler bu durumda kaldığı sürece, demokrasi kültürünün geliştirilmesinde asıl görev, başta sendikalar olmak üzere, demokratik kitle örgütlerine düşmektedir.

³¹² 25.5.1997, **Aydınlık**.

Yunanistan'da Sendika ve Siyaset

Yunanistan işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, 1918 yılında Yunanistan Genel İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (GSEE) kurulmasından beri önemli deneyimler kazandı. 1967 yılında Albaylar Cuntası geldiğinde GSEE direnmemiş, aksine Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na gönderdiği bir mektupta yeni yönetimin "sendikal hak ve özgürlükleri çiğnemediği"ni iddia etmişti. Aynı örgütün bugünkü 15 kişilik Yönetim Kurulu içinde Sosyalist Parti (PASOK) üyesi 8 kişi, Komünist Partisi üyesi 3 kişi, yeni sol'dan da 1 kişi var. Muhafazakar nitelikteki Yeni Demokrasi Partisi ise 3 kişiyle temsil ediliyor.

Türkiye'de genellikle, "siyasi kimliğini ceketin gibi sendikanın kapısında çıkar, içeriye öyle gir," denir. Bazı ülkelerde ise (günümüzde giderek azalmakla birlikte), siyasal çizgilere göre ayrı ayrı sendikal örgütlenmeler söz konusudur. Avusturya ve Yunanistan gibi bazı ülkelerde ise tüm siyasal görüşlerden işçiler aynı sendikanın çatısı altında birarada bulunuyor; ancak ceketlerini sendikada da giymeyi sürdürüyorlar. Ama giyilen bu ceketler, onların ortak bir sınıf tavrı içinde bulunmasına engel olmuyor. Belirli bir siyasal görüşten sendika yöneticisi, partisinin dediklerini değil, sendikasının aldığı kararları uyguluyor. Büyük bir hoşgörü içinde, birlikte belirlenen ortak politikalar hayata geçirilmeye çalışılıyor.

Yunanistan'da bu açıdan ilginç bir durum söz konusu. 1981 öncesinde sendikalar, il birlikleri, federasyonlar ve konfederasyon içinde siyasal çizgilere göre saflaşmış kişiler birbiriyle mücadele eder, çoğunluğu alan yönetime tümüyle hakim olmuştur. 1981 yılında, PASOK'un ilk kez iktidara gelmesinin ardından çıkarılan 1264 sayılı yasayla, sendika, il birliği, federasyon ve konfederasyon yönetim organlarına yapılan seçimlerde nisbi temsil ilkesi getirilmiş.

Yunanistan sendikacılık hareketinde dört siyasal eğilim var. PASOK'lular "Paske" eğilimiyle, Komünist Partiler "Esak" eğilimiyle, Yeni Demokrasi Partisi yanlıları "Dake" eğilimiyle, yeni sol da "Özerk Müdahale" eğilimiyle temsil ediliyor. Bu eğilimlerin siyasal partilerle örgütsel bir ilişkisi yok. Bu açıdan, İngiltere, Norveç veya Avustralya gibi bir sendika-parti ilişkisinden söz edilemez. İlk başlarda siyasal partiler sendikalardaki bu "eğilimler" aracılığıyla kendi politikalarını uygulamaya çalışırlarmış. Ancak bu çabalara tepkiler gelişmiş. Günümüzde genel kural, sendikacılık hareketindeki siyasal eğilimlerin siyasal partilerinden bağımsız olması. Buna çok özen gösteriyorlar.

Yunanistan'da sendikalar genellikle işyeri düzeyinde. Bu sendikalar bir taraftan aynı yöredeki diğer sendikalarla birlikte il birliklerinde, diğer taraftan ülkede aynı işkolundaki diğer sendikalarla federasyonlarda biraraya geliyorlar. En üst örgüt ise GSEE. Siyasal eğilimlere göre seçimler ve yönetimde nisbi temsil, en alt düzeyde başlıyor, GSEE düzeyine kadar çıkıyor.

Hiçbir siyasal eğilime bağlı olmayan işçiler ve delegeler de var. Ancak bunların sayısı son derece az. 15 kişilik yönetim kurulunda bu durumda olan hiçbir üye yok. Yönetim kurulunun üstündeki organ olan 45 kişilik idare kurulunda yalnızca 1 bağımsız üye bulunuyor. Yönetim kurulunda görevler paylaşılırken de bir gelenek oluşmuş. En fazla oyu alan genel başkanlığa, ikinci yüksek oyu alan genel başkan yardımcılığına, üçüncü yüksek oyu alan da genel sekreterliğe getiriliyor. Genel Başkan PASOK'lu, Genel Başkan Yardımcısı Yeni Demokrasi Partisi'nden, Genel Sekreter ise Komünist Partisi üyesi.

Yunanistan Genel İşçi Sendikaları Konfederasyonu siyasal kimlik ile sendikal faaliyeti başarılı bir biçimde bütünleştirmede önemli bir deneyim yaşıyor. Türkiye ve Yunanistan sendikacılık hareketleri arasında gelişecek olan ilişkiler, bu açıdan da önemli bir deneyim alışverişi olanağı sağlayacaktır.

KARAR

ESAS NO : 1996-50
KARAR NO : 1996-672
HAKİM : ZEKİ AKAR 18548
KATİP : AYNUR ÜNAL
DAVACI : YILDIRIM KOÇ
VEKİLİ : AV.MEBRURE GENÇ, İstanbul Cad.No.58, İSKİTLER - ANKARA
DAVALILAR : DENİZBASIN YAYIM SANAYİ TİCARET VE ORGANİZASYON A.Ş.
VEKİLİ : AV. NESRİN HATİPOĞLU, Necatibey Cad. No.14-15, Sıhhiye-Ankara
ATILAY AYÇİN
VEKİLİ : AV.KEMAL KELEŞOĞLU, Teceddüt Sok, Kibar Han, Kat 3, Aksaray-İstanbul
DAVA : MANEVİ TAZMİNAT
DAVA TARİHİ : 18.1.1996
KARAR TARİHİ : 7.10.1996

Ankara 16. Asliye Hukuk Mahkemesinde yapılan açık yargılama sonunda:

TALEP:

Davacı vekili 18.1.1996 tarihli dava dilekçesi ile davalılardan Atılay Ayçin'in Evrensel Gazetesinin 26.12.1995 günlü nüshasının dördüncü sayfasında yer alan "Sesleniş" sütununda yayınlanan "hazımsız ve şaşkın Koç" başlıklı yazısında davacı Yıldırım Koç'un şahsına yönelik hakaretlerde bulunduğunu, davacının soyadının Koç olmasından söz edilmekle birlikte, yazının davacının şahsı ile ilgili olduğunun açık bulunduğunu, ilk cümlede Aydınlik Dergisinin Sınıf Gözlüğü köşesinde yazan birisinden söz edildiğini, sunulan Aydınlik Dergisi incelendiğinde her hafta bu dergide Sunuş köşesinde yazan kişinin davacı Yıldırım Koç bulunduğunu ve davalının yazdığı yazı ile müvekkiline hakaret ettiğini, bunun üzerine davacının Evrensel Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni İhsan Çaralan ile görüşerek göndereceği açıklamanın söz konusu gazetede yayınlanmasını talep ettiğini, davacının açıklamasının davalı gazetenin, Yıldırım Koç'un bu yazısını yazar Atılay Ayçin'in yazısında kişiliğine yönelik hakaretlerde bulunduğu gerekçesi ile cevap hakkını kullanmak istediği için yayınlıyoruz, dipnotu ile 31.12.1995 günü yayınlandığını, davalının, davacıya bu yazısında Aydınlik Gazetesinin Sınıf Gözlüğü köşesinde yazan ve sermayenin pembe gözlükleri ile olaylara baktırılan ne idiği belirsiz biri var, ne yapsın Havaş işçisi, iş ve yaşam kavgası verirken, kimin tasması ile dolaştığı belli olmayan bir Koç çıkıyor ortaya ve ağalarına şirin gözükebilmek adına fütursuzca sağa sola toslayıp duruyor, her yazısında ve söyleşilerinde Hava-İş'ten söz eder bu liboş, örneğin, azgınlaşan Koç'ların boynuzlarından yakalayak onu uysallaştırmada usta olduklarını sanıyor, korkak, ürkek ve ödlele olmaları nedeni ile gölgesine sığınacakları veya arkalarını dayayacakları birilerine ihtiyaç duyuyorlar, bu tür Koç'ların tümünü biraraya getirirseniz, sadece boynuz tokuşturmalarının sesini duyarsınız, çünkü varlıklarının anlamını taşıyan tek özellikleri olan boynuzları kalmıştır, boynuzlarına ipi geçiren Koç'un sahibi olur, ipinin ucu kimin elinde ise onun peşinden koşup gitmek zorundadır, işte bu köşedeki Koç böyle bir Koç'tur, demek sureti ile müvekkiline hakaret ettiğini, kişilik haklarına saldırdığını, bu sebeple 500.000.000 TL manevi tazminatın yasal faizi ile birlikte davalılardan müştereken ve müteselsilen tahsiline karar verilmesini, mahkemece verilecek kararın basında yayınlanmasına hüküm kurulmasını talep ve dava etmiştir.

CEVAP:

Davalı şirket vekili dosyaya ibraz ettiği 1.3.1996 tarihli cevap dilekçesi ile yetki itirazında bulunmuştur ve ayrıca husumetten itirazında bulunduğu görülmüştür.

Diğer davalı vekili davaya cevap vermemiştir. Ancak, duruşmalara katılmıştır.

GEREKÇE:

Dava dilekçesinde bahsi geçen Evrensel Gazetesinin 26.12.1995 ve 31.12.1995 tarihli, yine Aydınlik Gazetesinin 30.12.1995 tarihli nüshaları dosyamıza getirilmiştir. Dava manevi tazminat davası olduğu için tarafların sosyal ve ekonomik durumlarının araştırılması yoluna gidilmiş ve iyi durumda oldukları belirlenmiştir.

Evrensel Gazetesine yazılan müzekkereye verilen cevapta, Gazetenin İstanbul'da yayınlandığını, ancak tüm yurda dağıtıldığının bildirildiği görülmüştür. Gazetenin künyesinde davalı şirketin gazetesinin sahibi olduğu da belirlenmiştir. Gazete tüm Türkiye'de yayınlandığından, yani dağıtıldığından, yetki itirazının 22.4.1996 tarihli celse ara kararı ile reddine karar verilmiş ve husumet itirazı da Hakimliğimizce nazara alınmamıştır.

Dosya arasına ibraz edilen gazetelerden anlaşıldığı gibi davalı yazar Atılay Ayçin, davacıya dava dilekçesinde bildirilen şekilde hakaret ettiği ve davacının kişilik haklarına saldırıda bulunduğu anlaşıldığından ve bu hakaretler kararın talep bölümünde dava dilekçesine bağlı kalınarak yazıldığından, burada tekrarına gerek görülmemeyerek, davacının açtığı manevi tazminat davasının kabulüne, tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına göre ve takdiren gazetede çıkan yazı eleştiriyi aşan hakarete varan ve davacının kişilik haklarına saldırı mahiyetinde görüldüğünden takdiren 200.000.000 TL manevi tazminatın dava tarihi olan 18.1.1996 tarihinden, tahsil tarihine kadar yüzde 30 kanuni faizi ile birlikte davalılardan müştereken ve müteselsilen alınarak, davacıya verilmesine, davacının fazla talebinin reddine, karar kesinleştikten sonra hüküm özetinin masrafı davalılardan alınmak sureti ile Türkiye çapında yayınlanan traşi yüksek gazetelerden birinde ilanına hüküm kurulması usul ve kanuna uygun bulunmuştur.

HÜKÜM:

1 - Davacının açtığı manevi tazminat davasının yukarıda açıklanan gerekçe muhteviyatına göre **KABULÜNE**, tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına göre ve takdiren 200.000.000 TL manevi tazminatın dava tarihi olan 18.1.1996 tarihinden, tahsil tarihine kadar yüzde 30 kanuni faizi ile birlikte davalılardan müştereken ve müteselsilen alınarak, davacıya verilmesine, davacının fazla talebinin reddine, karar kesinleştğinde hüküm özetinin masrafı davalılardan alınmak sureti ile Türkiye

apında yayınlanan trağı yüksek gazetelerden birinde ilanına... dair, Kanun yolları açık olmak üzere davacı vekili ile davalı Atılay Ayın vekilinin yüzlerinde, diğer davalı Şirket vekilinin yokluğunda alenen verilen karar, usulen tefhim edildi. 7.10.1996.